

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
HITTUDOMÁNYI KAR

Udvardy Tamás

**A Szociális Missziótársulat alapításának előzményei és
fejlődése eredeti forrásművek és folyóiratok tükrében**

Dissertatio ad Doctoratum

Témavezető: Dr. Török József

Budapest, 2014

NYILATKOZAT

Alulírott, felelősen kijelentem, hogy a jelen doktori disszertációt saját kutatásaim alapján, önállóan írtam, a feltüntetett és hivatkozott források és szakirodalom alapján, amelyeket az érvényben lévő előírások értelmében idézek. Disszertációm nem tartalmaz plágiumot.

Udvardy Tamás

Budapest, 2014. március

KÖSZÖNETNYÍLVÁNÍTÁS

Köszönet a Szociális Missziótársulatnak az irattári kutatás lehetőségének engedélyezéséért; Simon Anna Gabriella S. M. volt és Gambár Éva Anna S. M. jelenlegi főnöknőnek *a nővérek jelenlegi élete* fejezetben tett pontosításaiért valamint nővértársaiknak *a társulat jövőjére irányuló elképzelések* című rész kidolgozásához mondott szemponjaikért. Hálás köszönet Dr. Beöthy Zsuzsanna Cecília S. M. nővér szakmai javaslataiért és e tanulmány ellenőrzéséért.

A SZOCIÁLIS MISSZIÓTÁRSULAT ALAPÍTÁSÁNAK ELŐZMÉNYEI ÉS FEJLŐDÉSE EREDETI FORRÁSMŰVEK ÉS FOLYÓIRATOK TÜKRÉBEN

TARTALOM

<i>Irodalomjegyzék</i>	9
Szentíráskiadások	9
Kézikönyvek, Lexikonok, Szótárak.....	9
Pápai enciklikák	10
Eredeti forrásművek	10
Történelmi összefoglaló munkák.....	11
Monográfiák	12
Általános tanulmányok, cikkek	16
Speciális tanulmányok.....	17
Felhasznált folyóiratok felsorolása:.....	23
Idegen nyelvű monográfiák	26
Idegen nyelvű tanulmányok, cikkek	27
Idegen nyelvű folyóiratok felsorolása	29
Levéltári kutatások helyszínei	31
<i>Rövidítések</i>	31
<i>BEVEZETÉS</i>	33
<i>I. Történelmi háttér</i>	35
I. 1. A szociális nehézségek felmerülése Európában	35
Demográfiai változások a XIX. században.....	35
Kapitalizmus térhódítása és elembertelenedése.....	35
Liberális szellem elterjedése és hatása	36
I. 2. Szociális helyzet Magyarországon a XIX. század idején	41
I. 2. 1.Általános helyzetkép	41
I. 2. 2.Hazai társadalom átalakulása	43
Magyarországi szociális helyzet.....	43
Ipari átalakulás.....	44
Urbanizáció	45
I. 2. 3. A magyar katolicizmus helyzete és megújulása a XIX. század végén	47
Liberalizmus hatásai	47
Egyház iránt tanúsított közszellem megváltozása.....	48
A katolicizmus megújulása.....	49
I. 2. 4. A magyar egyház szerepe a századfordulón.....	50
Változások a magyar egyházi életben.....	54
I. 3. Az Egyház társadalmi tanítása	55
I. 3. 1. Egyházi alapelvek	56
I. 3. 2. A Rerum Novarum enciklika előzménye és tartalma	57
Előzmények	57
A Rerum Novarum tartalma és tanítása.....	59
I. 3. 3. A Rerum Novarum kiadása és magyar megjelenése	63
I. 3. 4. A Rerum Novarum visszhangjai és hatása	63
I. 3. 5. További pápai megnyilatkozások a szociális helyzetről.....	65
Quadragesimo anno	65
Mater et magistra.....	66
Octogesimo adveniens	67
Centessimus annus.....	67

II. Egy hazai egyesület az egyház szociális tanításának szolgálatában..... 69

II. 1 Sajátos élet; Farkas Edit	69
Családi háttér:	69
Vallási neveltetés.....	71
Gyerekkor	72
Ifjú évek.....	74
Lelki fejlődés	75
Soproni évek.....	77
A jótékonysági munkatéren	78
A szerzetesnő megszületése.....	79
A nővédelmi munka terén.....	81
Lelki hatások	81
Kiforrott tevékenység	82
Farkas Edit utolsó évei	83
Farkas Edit életének értékelése.....	85
Farkas Edit lelki öröksége	86

III. Az Országos Nővédő Egyesület és Intézményei..... 92

III. 1. Pálffy Pálné, az egyesület fővédnöke	92
III. 2. Munkásnőkből a patronáltakig.....	96
III. 3. Az Országos Katolikus Nővédő Egyesület létrehozása	99
III. 3. 1. Az Egyesület szakosztályai.....	101
Munkásnőket védő egyesület, patronage	102
Védegyeslet elárúsítónők és üzleti alkalmazottak számára	103
Otthonok	103
Cselédeket védő egyesület.....	103
Katolikus munkásnők egyesülete	104
Vidéki Újpest-Rákospalotai szent Erzsébet jótékonysági nőegyesület.....	104
III. 3. 2. Védők és védencek	106
III. 4. A patronázsok vezetésének gondja	108
III. 5. Budapesti patronázsok:	110
III. 6. Vidéki patronázsok	112
III. 7. A patronázsok tevékenysége:	117
III. 8. A Patronázs mozgalom visszhangjai	118
III. 9. Konferenciák és továbbképzések.....	119
III. 10. Az egyesület feladatkörének bővülése	120
Leánykör.....	121
Szent Margit kör	122
Katolikus Leányok Országos Szövetsége (KLOSZ).....	123
Katolikus Tisztviselőnők és női alkalmazottak szövetsége	124
Háziasszonyok szövetsége.....	125
Fogházmisszió	125
III. 11. A fogházmisszió.....	125
III. 11. 1. Fogházmissziótól a Bethániáig	129
III. 12. Katolikus Női Patronázs Egyesület	131
III. 13. A nevelés példamutatói.....	134

IV. A szociális Missziótársulat története	137
IV. 1. A Szociális Missziótársulat működésének kezdetei.....	137
IV. 1. 1. Közvetlen előzmények	137
IV. 1. 2. Az alapítás feltételei	141
IV. 1. 3. A Szociális Missziótársulat alapítása	145
IV. 1. 4. Missziótársulat első lépései	149
A társulat tagjai.....	152
IV. 2. A Társulat lelkiisége és teológiája.....	155
IV. 2. 1. A lelkiiségi vonatkozások.....	155
Bencések:	155
Mázy Engelbert	155
További bencés papok hatása	157
Trappista jelleg.....	158
Piaristák:	160
Jezsuiták:	161
Prohászka püspök szerepe	162
IV. 2. 3. A társulat teológia alapgondolatai:.....	168
A Szentlélek szerepe.....	168
Jézus Szíve tisztelet:.....	170
Bencés és jezsuita jelleg és a szabályzat teológiai alapgondolatai	171
A lelkek mentése	172
Imádság végzése és fajtái:	173
Rerum Novarum és a pápai enciklikák megvalósítása	175
IV. 3. Az Szociális Missziótársulat szervezete	176
IV. 3. 1. Felépítése.....	176
IV. 4. A Társulat első évtizede	179
IV. 4. 1. A sajátos tevékenységi kör kialakulása	179
IV. 4. 2. Szikszói megtelepedés.....	181
IV. 4. 3. Hatékony tevékenység a fővárosban	186
Saját folyóirat megjelentetése.....	188
IV. 4. 4. Magyarország háborúba kapcsolódása előtt	190
IV. 4. 5. A társulat működése a világháború éveiben	192
IV. 4. 6. Háború okozta nehézségek	195
IV. 5. A világháború következményei.....	196
IV. 5. 1. Ottokár Hadiárvaház.....	196
IV. 5. 2. Szegénygondozás	199
IV. 5. 3. Missziós házak alapítása	201
V. A missziótársulat politikai szerepvállalása	211
V. 1. Kulturális fejlesztés, társadalomalakítás.....	211
V. 1. 1. Keresztény Női Tábor és Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége	212
V. 1. 2. Kommunizmus időszaka alatti szervezkedés	215
V. 2. Proletárdiktatúra.....	218
V. 2. 1. Bolsevik időszak; földműves termelőszövetkezet	222
V. 3. Román megszállás.....	227
V. 4. Keresztény Női Tábor.....	231
V. 5. A nemzetgyűlési választások.....	234
V. 5. 1. A parlamenti szerep – Slachta Margit.....	236
V. 5. 2. Küzdelem a mandátum megszerzéséért	237
V. 5. 3. Választás és mandátum átvétel	239
V. 5. 4. Parlamenti tevékenység	239
V. 5. 5. Politikai visszavonulás.....	241

VI. A társulat fejlődése és szétválása	245
VI. 1. A szétválás közvetlen előzményei.....	245
VI. 1. 1. Horthy és IV. Károly király	245
VI. 1. 2. Politikai szerep felhagyása	248
VI. 1. 3. A Missziótársulatban betöltött szerepek módosulásai	250
VI. 1. 4. Belső változások a Szociális Missziótársulat életében	251
VI. 2. A szétválás.....	253
VI. 2. 1. Kísérlet a belső feszültségek enyhítésére	253
VI. 2. 2. Törés a Társaság életében.....	256
VI. 3. Mozzanatok a két irányzat kialakulásához.....	262
VI. 4. A szétválás-értékelése:.....	264
VI. 5. Kékek és szürkék.....	266
VII. A társulat szabályzatának kialakulása és módosulásai	270
VII. 1. Kezdeti szabályzattervezetek	270
VII. 2. Direktorium Spirituale	273
VII. 3. Közeledési kísérlet a bencésekhez	276
VII. 4. Jezsuita hatás, Summarium	278
VII. 5. Saját lelki irányzat megtalálása	282
VII. 6. Egyházi jóváhagyás.....	285
VIII. A társulat alakulása a II. világháború végéig	287
VIII. 1. A társulat a szétválás után.....	287
VIII. 2. Két háború közötti tevékenység alakulása	290
VIII. 3. A II. világháborús évek.....	294
IX. A Szociális Missziótársulat jelene és jövője	297
IX. 1. A szétszórás és üldöztetés évtizedei	297
IX. 2. A magyarországi politikai helyzet a rendszerváltás előtt	299
IX. 2. 1. Nővérek élete az elnyomás idején	299
IX. 3. Újjáéledés a rendszerváltozáskor	301
IX. 4. A nővérek jelenlegi élete	302
IX. 5. Ma működő intézmények.....	304
Ottokár Hadiárvaház – Élet Háza	308
IX. 6. A társulat jövőjére irányuló elképzelések	309
IX. 7. A Missziótársulat és mai világ kapcsolata.....	312
Befejezés	316
Kiegészítés, Az utóbbi évtized egyházi körlevelei szociális szempontból.....	318
Deus caritas est (Isten a szeretet) enciklika	319
Spe salvi (A reményről) enciklika	321
Sacramentum caritatis (A szeretet szentsége) apostoli bűzdítás	323
Caritas in veritate (Szeretet az igazságban) enciklika	324

<i>Függelék</i>	335
A Szociális Missziótársulat előzményeinek és tevékenységének rövid kronológikus összefoglalása címszavakban	335
Az országos szervezet térképe	342
Farkas Edit szüleinek házasságlevele	343
Farkas Edit keresztlevele	344
Farkas Edit származási táblázata	345
Farkas Edit alapítványi hölgy kinevezésének másolata	346
Az életjáradéki szerződés hiteles kiadványa.....	349

IRODALOMJEGYZÉK

Szentíráskiadások

Biblia Ó és Újszövetségi Szentírás, SZIT, Budapest 1973³

Ó és Újszövetségi Szentírás, Szent Jeromos Bibliatársulat, Budapest 1997, 2007

Kézikönyvek, Lexikonok, Szótárak

A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai, SZIT, Budapest 2000.

A Katolikus Egyház Katekizmusa, SZIT, Budapest 1994.

Az Egyház szociális tanítása, (Szerk. Tomka, M., – Goják, J.), Dokumentumok, SZIT, Budapest 1998.

Egyházi Törvénykönyv, (Codex Iuris Canonici = CIC) (szerk: Erdő, P.), Budapest 1983.

Felnőttek Katekizmusa, Olasz Püspökkari Konferencia, Don Bosco Kiadó, Róma 1997.

FILA, B., – JUG, L., *Az Egyházi tanítóhivatal megnyilatkozásai*, Örökmécs, Kisterenye-Budapest 1997.

LEON-DUFOUR, XAVIER, *Biblikus Teológiai Szótár*, SZIT, Budapest 1986.

OPALENY, M.,- BALAZS K., *Újszövetségi szövegmutató szótár – Konkordancia*, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, Budapest 1987.

RAHNER, K.,- VORGRIMLER, H., *Teológiai Késszótár*, SZIT, Budapest 1980.

RÉVAI Nagy Lexikona, *Az ismeretek enciklopédiája*, Budapest 1935. (CD)

SCHÜTZ, CHRISTIAN, *A keresztény szellemiség lexikona*, SZIT, Budapest, 1993.

VERBÉNYI I., - ARATÓ M., *Liturgikus Lexikon*, Ecclesia, Budapest 1989.

Neues Grosses *Lexikon in Farbe von A - Z*, Buch und Zeit Verlag, Köln 1992.

Magyar Katolikus Lexikon, (szerk: Diós István), SZIT, Budapest 1993-2004-2010.

Katholisches Soziallexikon (Szerk: Klose, Alfred), Tyrolia Stiria, Innsbruck-Graz, 1980.

Pápai enciklikák

- II. JANOS PAL, Familiaris Consortio, SZIT, Budapest 1982.
- II. JANOS PAL, Laborem Exercens, SZIT, Budapest 1981.
- II. JANOS PAL, Mulieris Dignitatem, SZIT, Budapest 1989.
- II. JANOS PAL, Redemptor Hominis, SZIT, Budapest 1980.
- II. JANOS PAL, Sollicitudo Rei Socialis, SZIT, Budapest 1988.
- II. JANOS PAL, Centesimus annus, SZIT, Budapest 1991.
- II. JANOS PAL, Christifidelis laici, SZIT, Budapest 1990.
- II. JÁNOS PÁL, Dives in misericordia, SZIT, Budapest 1981.
- II. JÁNOS PÁL, Mulieris Dignitatem, SZIT, Budapest 1989.
- II. JÁNOS PÁL, Sollicitudo Rei Socialis, SZIT, Budapest 1988.
- XXIII. JÁNOS, Pacem in Terris, Budapest 1963.
- VI. PÁL, Populorum Progressio, Budapest 1967.
- XI. PIUS, Quadregesimo anno, Budapest 1931.
- XIII. LEÓ, Rerum Novarum, Budapest 1891.
- XVI. BENEDEK, Spe Salvi, SZIT, Budapest, 2008.
- XVI. BENEDEK, Sacramentum Caritatis, SZIT, Budapest, 2007.
- XVI. BENEDEK, Deus Caritas est, SZIT, Budapest, 2006.
- XVI. BENEDEK, Caritas in Veritate, SZIT, Budapest, 2009.
- XVI. BENEDEK, Verbum Domini, SZIT, Budapest, 2011.

Eredeti forrásművek

- A Szociális Misszió Országos Szervezetének Vezérkönyve*, Szociális Missziótársulat Főtitkársága, Budapest 1944.
- FARKAS EDIT lelkiiskolája; Alapító anyánk tanítása, I-V.*, Szociális Missziótársulat Főtitkársága, Budapest 1943.
- FARKAS, E., *A 22 éves Szociális Missziótársulat rövid ismertetése*, Szociális Missziótársulat Főtitkársága, Budapest 1930.
- FARKAS, E., *A hivatalos pártfogó, (Probation officer)*, Szociális Missziótársulat, Budapest 1918.

- FARKAS, E., *A húsz éves Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat Kiadása, Budapest 1928.
- FARKAS, E., *A Szociális Missziótársulat Kültag-testvéreinek kézikönyve*, Szociális Missziótársulat, Budapest 1922.
- FARKAS, E., *A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése, (Irányzat és gyakorlat)*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1911¹, 1913², 1917³.
- FARKAS, E., *A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése*, Szociális Missziótársulat Kiadása, Budapest 1941¹¹.
- FARKAS, E., *Kékkeresztes lobogó a magyar falvakban, (Útmutató)*, Szociális Missziótársulat, Budapest 1925.
- FARKAS, E., *Missziós útravalók*, Szociális Missziótársulat, Budapest 1925.
- Szociális Missziótársulat Konstitúciói és útravalója vagy vademecuma*, Szociális Missziótársulat, Budapest 1930-31.
- Szociális Missziótársulat Körlevele; a szociális missziótársulat szeretet szövetsége*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1912-1918.
- Szociális Missziótársulat Szervezeti Szabályzata*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1915..

Történelmi összefoglaló munkák

- ADRIÁNYI, G., *Az egyháztörténet kézikönyve*, München 1975.
- ADRIÁNYI, G., *Az egyháztörténet kézikönyve*, SZIT, Budapest 2001.
- ADRIÁNYI, G., *A katolikus egyház története a 20. században Kelet-, Közép-kelet és Dél-Európában*, Kairosz, Budapest 2005.
- ALLPORT, GORDON, W., *A személyiség alakulása*, Gondolat, Budapest 1985.
- BALLA, A., *A legújabb kor világtörténete*, Egyetemi Nyomda, Budapest 19373.
- BALOGH, M.,-GERGELY J., *Egyházak az újkori Magyarországon, 1790-1992*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1996.
- Magyarország a XX. században*, (szerk: Balogh, S.), Budapest 1985.
- Magyarország történeti kronológiája, III. kötet 1848-1944, IV. kötet, 1944-1970*, (szerk: Benda, K.), Budapest 1982.
- Magyarország rövid története*, (szerk.: Bertényi I., – Gyapay G.) Maecenas Kiadó, Budapest 1992.

- BIHARI, P., *A XX. század története fiataloknak*, Holnap Kiadó, Budapest 1991.
- A XX. század egyetemes története*, (szerk: Diószegi I.,) Korona Kiadó, Budapest 1995.
- Világtörténelmi Kronológia*, (szerk: Gelencsér, F.,) Tárogató Kiadó, Budapest 1998.
- GERGELY, A., – SZÁSZ Z., *Kiegyezés után*, Gondolat Kiadó, Budapest 1978.
- GERGELY, J., *Az 1950-es egyezmény és a szerzetesrendek feloszlása Magyarországon*, Dokumentumok, Budapest 1990.
- GERGELY, J., *Magyarország története 1919-től 1945-ig*, IKVA, Budapest 1991.
- GERŐ, A., *A magyar polgárosodás*, Budapest 1993.
- GYÁNI, G.,-KÖVÉR, GY., *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*, Osiris, Budapest 1998.
- GYÁNI, G., *Magánélet Horthy Miklós korában*, Corvina, Budapest 2011.
- HERBER, A.,- MARTOS, I.,- MOSS L.- TISZA L., *Történelem, 5. 1789-1914, 6. 1914-1990*, Reáltanoda Alapítvány, Budapest 2000.
- Magyar történet, V.* (szerk: Hóman, B., – Szekfü, Gy.,) Egyetemi Nyomda, Budapest 1936.
- KARÁCSONYI, J., *Magyarország egyháztörténete főbb vonásokban*, Nagyvárad 1915.
- Szöveggyűjtemény Magyarország történetének forrásaiból III.*, (szerk: Nagy, J.,) Újkor (1790-1910), Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1994.
- PUSKELY, M., *Kétezer év szerzetessége, A-K, L-ZS*, Dinasztia Kiadó-Ház Bt., Budapest 1998.
- Magyarság története I-VIII*, (szerk: Ránki, Gy.,) Budapest 1990.
- ROBERTS, M., *Európa története 1789-1914, Az ipari forradalom és a liberalizmus kora*, Akadémia Kiadó, Budapest 1992.
- ROMSICS, I., *Magyarország története a XX. században*, Budapest 1999.
- SZÁNTÓ, K., *A Katolikus Egyház története, I-III.*, Ecclesia, Budapest 1983.
- Világtörténelmi Kronológia*, (szerk: Gelencsér, F.,) Tárogató Kiadó, Budapest 1998.

Monográfiák

- ANDORKA, R., *Bevezetés a szociológiába*, (Egyenlőtlenség, szegénység /119-149/, Társadalmi szervezet és rétegződés /151-190/ c. fejezetek), Budapest 1997.
- A magyar országgyűlés története 1867-1927*, (szerk: Balla A.,) Bp, 1928 429.
- BERNOLÁK, É., *A sziklára épült Egyház*, Agape, Novi Sad 1988.
- BODA, L., *Inkulturáció, Egyház, Európa*, Mundecon, Budapest 1994.

- BONITZ, F., *Gróf Zichy Nándor*, SZIT, Budapest, 1912, 20002 .
- BORBÁNDI, GY., *A magyar emigráció életrajza 1945-85*, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Bern 1985.
- CONGAR, Y., *Szeretem az Egyházat*, Vigília, Budapest 1994.
- CSORBA, L., *A tizenkilencedik század története*, Pannónia Kiadó, Budapest 2000.
- DÓSA, R.-NÉ., *A Magyar Országos Véderő Egyesület 1918-44. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1972.
- FERGE, ZS., *Társadalmunk rétegződése*, Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest 1969.
- A jóléti állam*, (szerk: Ferge Zs., – Lévai K.,) Eötvös Lóránd Tudományegyetem Szociális munka és szociálpolitika tanszék, Hilscher Rezső egyesület kiadványa, Budapest 1991.
- FISCHER, COLBRIE, Á., *A vak grófné*, Kassai Katholikus Patronage Egyesület, Kassa 1915.
- GAZDA, I., *Magyar Tudománytörténet*, Magyar Tudománytörténeti Intézet, Piliscsaba 2005.
- A hosszú tizenkilencedik és a rövid huszadik század*, (szerk: Gergely, J., – Csapó, Cs., – Dobszay, T., – Zeidler, M.,) Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsész tudományi Kar Új- és legújabbkori Magyar Történeti Tanszék, Budapest 2000.
- GERGELY, J., *A katolikus egyház története Magyarországon 1919-1945.*, Eötvös Lóránd Tudományegyetem Újkori Magyar Történeti Tanszék, Budapest 19992.
- GERGELY, J., *Prohászka Ottokár politikai nézetei a századfordulón*, Budapest 1994.
- GERŐ, A., *A magyar polgárosodás*, Budapest 1993.
- Magyarok a Kárpát-medencében*, (szerk: Glatz F.,) Pallas K., Budapest 1989.
- GLATZ, F., *Nemzeti kultúra - kulturált nemzet, 1867-1987*, Kossuth, Budapest 1988.
- GLATZ, F., *Történetelméleti és módszertani tanulmányok*, Gondolat, Budapest 1977.
- HAJDU, T., *Március huszonegyedike: adatok a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának történetéhez*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1959.
- HANGAY, Z., *A pápák könyve*, Trezor Kiadó, Budapest 1991.
- HERMANN, E., *A katolikus Egyház története Magyarországon 1914-ig*, Auróra, München 1983.
- HETÉNYI, VARGA, K., *Akiket üldöztek az igazságért: Papi sorsok a horogkereszt és a nyilaskereszt árnyékában*, Ecclesia, Budapest 1985.
- HILSCHER, R., *Bevezetés a szociálpolitikába*, Szövétnek, Budapest, 1928, 1991.
- JUHÁSZ, GY., *A háború és Magyarország 1938-45*, Akadémiai kiadó, Budapest 1986.

- MARX., K., *A tőke I.*, Budapest 1978.
- KLEBELSBERG, K., *Tudomány, kultúra, politika, Válogatott beszédek és írások, 1917-1932*, Európa, Budapest 1990.
- KOPP, M., - SKRABSKI, Á., *Magyar lelkiállapot*, Végeken Kiadó, Budapest 1995.
- KOSÁRY, D., *Újjáépítés és polgárosodás*, Háttér, Budapest 1990.
- MIHÁLYFI, Á., *Lélekmentés a nagy világgézés után*, Stephaneum, Budapest 1920.
- A XX. század konvertitái*, (szerk: Lelotte, F.) Ecclesia Kiadó, Budapest 1986.
- LÉNÁRD, Ö., *Só és mécs, Keresztény magatartás*, Márton Áron Kiadó, Budapest 1997.
- MAROSI, L., *Sugárzó emberek*, Prugg Verlag, Eisenstadt 1981
- MARX, K., – ENGELS, *A kommunista párt kiáltványa*, Novi Sad, Budapest 1979.
- MAX, WEBER, *Gazdaságtörténet, (Válogatott tanulmányok)*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1979
- MÁZY, E., *Szerzetes szellem*, Magyar Benedek Rend, Győr 1894.
- MÉREI, GY., *A magyar polgári pártok programjai 1867-1918*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1971.
- MERTON, R. K., *Társadalomelmélet és társadalmi struktúra*, Budapest 1980.
- MESZLÉNYI, A., *A magyar hercegprímások arcképcsarnoka*, Budapest 1988..
- Igazságosabb és testvériesebb világot: a Magyar Katolikus Püspöki Kar körlevele a hívekhez és minden jóakarátú emberhez a magyar társadalomról*, Magyar Katolikus Püspöki Kar, Budapest 1996.
- MONA, I., *Magyar Egyháztörténelmi Vázlatok*, METEM, Kilencven éves a Szociális Missziótársulat, 1999/1-2.
- MONA, I., *Slachta Margit*, Corvinus, Budapest 1997.
- MONA, I. – SZEGHALMI, E., *Vértanú kortársunk: Salkaházi Sára élete és munkássága*, Ecclesia, Budapest 1990.
- MYRDAL, GUNNAR, *Érték a társadalomtudományban. Válogatott módszertani tanulmányok*. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest 1972.
- MYRDAL, GUNNAR, *Korunk kihívása: a világszegénység. Egy szegénység elleni világprogram Vázlata*, Gondolat, Budapest 1974.
- NAGY, I., *Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, Beimer és Kozma, Pest 1858.
- NOVAK, I., *A Szociális Missziótársulat története*, Szociális Missziótársulat, kézirat, Budapest, 2000.

- NYISZTOR, Z., *Ötven esztendő: századunk magyar katolikus megújódása*, Opus Mystici Corporis, Bécs 1962.
- LEWIS, O., *Sanchez gyermekei*, Európa Könyvkiadó, Budapest 1968.
- Mártírjaink az őszirózsás forradalom és a proletárdiktatúra áldozatainak meggyilkolása, lelki és testi megkínzása, (szerk: Olsóczy Gabanyi, J.) Gede testvérek, Budapest 2000.
- ORTEGA, Y, GASSET, JOSE, *A tömegek lázadása*, Egyetemi Nyomda, Budapest 1938.
- PATAKI, F., *Társadalomlélektan és társadalmi valóság*, KOSSUTH, Budapest 1977.
- PIEPER, J., *Igazságosság*, (Ford. Engelmann Gabriella) Kösel-Verlag, München 1966.
- PUSKELY, M., *Szerzetesek*, (A megszentelt élet 99 intézménye), Zrínyi nyomda kiadója, Budapest 19902.
- REISNER, F., *Csernoch János hercegprímás és a katolikus Egyház szerepe IV. Károly Monarchia megmentési kísérleteiben*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar, Budapest 1991, laurea dolgozat.
- ROBERTS, M., *Az ipari forradalom és a liberalizmus kora*, Akadémia, Budapest 1992.
- SÍK, S., *Százgyökerű szív*, (Levelek Sík Sándor hagyatékából), Budapest 1993.
- SLACHTA, M., *A puszták rejtekéből az élet centrumába*, Testvérszövetség 1928.
- SZEGHY, E., *Emlékeim*, Veritas, Kassa 1944.
- SZEKFÜ, GY., *Három nemzedék és ami utána következik*, Állami Könyvterjesztő Vállalat, Maecennas, Budapest 1989.
- SZENES, S., *Befejezetlen múlt, Keresztények zsidók sorsok*, BFI, Budapest 1986.
- SZOLNOKY, E., *Fellebbezés helyett (Apor Vilmos püspök élete és vértanúsága)*, Szent Gellért Egyházi kiadó, Szeged 1990.
- SZOLNOKY, E., *Halálfigyelt Életre ítélve*, Novadat, Győr 1991.
- TIEFANTHALER, J., *Budapest apostola, Kanter Károly élete*, SZIT, Budapest 1942¹, 1999.
- TOMKA, M., *Magyar Katolicizmus, Országos Lelkipásztori Intézet*, Budapest 1991.
- TOMKA, F., *Intézmény és karizma az Egyházban*, Márton Áron Kiadó, Budapest 1997.
- TOMKA, F., *Találkozás a kereszténységgel*, SZIT, Budapest 2001.
- TOMKA, F., *Új evangelizáció*, SZIT, Budapest 1999.
- TORMAY, C., *Bujdosó könyv tanulmányok 1918-1919-ből*, Rózsavölgyi és Társa Bizománya, Budapest 1920.
- TÖRÖK, J., – LEGEZA L., *A kalocsai érsekség évezrede*, Mikes Kiadó, Budapest 1999.

- TÖRÖK, J., – LEGEZA L., *Bencések*, Mikes Kiadó, Budapest 1996.
- TÖRÖK, J., – LEGEZA L., *Székesfehérvár évezrede*, Mikes Kiadó, Budapest 2000.
- TÖRÖK, J., *A katolikus Egyház a magyar művelődés századaiban*, BME-TGI Kiadása, Budapest 1994.
- TÖRÖK, J., *Szerzetes és lovagrendek Magyarországon*, Panoráma, Budapest 1990.
- VANIER, J., *A közösség*, Vigília Kiadó, Budapest 1995.
- WEBB, BEATRICE, S., *A szegénység Problémája*, Révai Kiadó, Budapest 1918.
- WEBB, BEATRICE, S., *A kapitalizmus hanyatlása*, Népszava, Budapest 1925.
- WEBB, BEATRICE ES SIDNEY, *Munkásdemokrácia*, Grill, Budapest 1909.
- WIMMER, A., *Farkas Edith és életműve*, Szociális Missziótársulat, Budapest 1943.
- ZICHY, S., *Gróf Pálffy Pálné élete*, Budapest, 1915.

Általános tanulmányok, cikkek

- ALSZEGHY, Z., *A személyiség kiteljesedése*, in *Szolgálat*, (1982/4), 56.
- ANDORKA, R., *Modernizáció – értékek, erkölcs, szolidaritás*, in *Vigília*, (1997/10), 722-727.
- LUKÁCS, L., *Igazságosabban és testvériesebben*, in *Vigília*, (1997/10), 721.
- ANGROSINO, V. M., *Az Egyház és a kultúra küldetése*, in *Vigília*, (1996/6), 418-423.
- BOULAD, H., *A holnap Egyházának reményei és gondjai*, in *Távlatok*, (1995/3-4), 412-418.
- FÖLFÖLDI, B., *A magyar katolikus hitoktatás az 1900-as évek reformja után*, Szakdolgozat, Orosháza, 1944.
- SEPRÖDI, É., *A példaadás szolgálata*, in *Teológia*, (1984/4), 45-46.
- GÁL, F., *Helyi közösség - helyi egyház*, in *Teológia*, (1984/4), 67..
- GÁL, F., *Szolgálat és szabadság*, in *Teológia*, (1984/4), 6-9.
- HAGYÓ, J., *Tapasztalatok az Egyház peremén élő sérültek életéről*, in *Teológia*, (1991/3), 185-187.
- KORZENSZKY, R., *Család és ifjúság*, in *Teológia*, XVIII.. (1984/2), 11-15.
- KERESZTY, R., *Közösség az Egyházban*, in *Szolgálat*, (1989/3), 83.
- MART, F., *Keresztény felelősség egy megosztott világban*, in *Vigília*, (1997/2), 113-120.
- MÉSZÁROS, I., *Magyar Egyházunk negyven éve*, in *Távlatok*, (1993/1), 77-84.
- MOREL GY., *Keresztény értékek a szekularizált világban*, in *Szolgálat*, (1990/), 88.

- NEMESHEGYI, P., *A missziós munka teológiája a zsinat után*, in *Szolgálat*, (1978/38), 5-11.
- NÉMETH, J., *Nevelési problémák a növekvő gyermekekkel*, in *Szolgálat*, (1982/53), 48-53.
- NYÍRI, T., *Közösség és vallásosság*, in *Teológia*, (1980/1). 2-6.
- ÖRSY, L., *Elmélkedés az Egyházzól*, in *Távlatok*, (1993/1), 3-15.
- RÉVAY, E., *A megújuló Egyház építőkövei*, in *Vigila*, (1996/5), 343-347.
- SEREGÉLY, I., *Hitoktatás magyar hazánkban*, in *Távlatok*, (1991/1). 60-65.
- SZELÉNYI, I., *Polgárosodás Magyarországon*, in *Valóság*, (1990/1), 30-41.
- SZÉLL, M., *A szeretet közösségében*, in *Teológia*, (1980/1). 41-44.
- SZERDAHELYI, CS., *Keresztények a közéletben*, in *Távlatok*, (1997/2), 223-226.
- TAMÁS, P., *Egyházi mozgásterek a társadalomban*, in *Vigilia*, (1996/5), 328-342.
- TELEKI, B., *Hogyan jön létre a befogadó közösség*, in *Teológia*, (1991/3), 145-153.
- TELEKI, B., *Nevelési módszerek keresztény szemmel*, in *Szolgálat*, (1987/), 76.
- TOMKA, M., *A keresztények és a közélet*, in *Vigilia*, (1989/10), 721-727.
- TOMKA, M., *Megosztottságaink*, in *Teológia*, (1993/4), 209-215.
- TOMKA, M., *Politika, vallás és egyház Magyarországon, 1945-1990 között*, in *Alföld*, (1991/4), 71-80
- TURGONYI, Z., *Erkölcstelen semleges állam és népesedés*, in *Jel*, (1997/8), 236-238.
- UDVARDY, GY., *Az újraevangelizálás és a katekézis*, in *Távlatok*, (1995/2). 270-278.
- POTYONDI, I., *Prohászka Ottokár*, in *Teológia*, I., (1967/ október), 14-18.
- WAIGAND, J., *A szekularizált világban élő keresztény egyház*, in *Szolgálat*, (1987/74), 10-18.

Speciális tanulmányok

- +Farkas Edit, (1877-1942), in *Magyar Katolikus Akció*, 1942.
- 1918-as évi I. néptörvény*, in *Népszava*, XLVI. (1918. november 23.)
- 8-10 éves gyermekek a prostitúció karmaiban*, in *Új*, III. (1935. szeptember 25.)
- A boglári missziósház, (naplótöredék)* in *Keresztény Nő*, XV. (1927 február)
- A főváros megművelésre alkalmas területeit azonnal művelés alá kell venni*, in *Vörös Újság*, II. (1919. április 4.)
- A garamszentbenedeki bencés kolostor*, in *Esztergom*, (1916. február 1)
- A hadiárvról*, in *Keresztény Nő*, I. (1915. április)
- A kassai nővédő egyesület*, in *Alkotmány*, (1906. november 30.)

- A katolikus feminizmus városunkban*, in *Nagyszombati Hetilap*, XLII. (1911. március 12.)
- A katolikus nagygyűlés*, in *Alkotmány*, Budapest, XII. (1907. augusztus 28.)
- A kékfátyolos nővérek fejedelemaasszonyánál Farkas Edith – Slachta Margit* in *Pesti Napló*, (1922. március 12.)
- A keresztény női tábor krónikás könyve*, (*A katolikus Nők pártjának története 1918 – 1943*), in *Lélek Szava*, X. (1943./24. december 15.)
- A keresztény nővédelem*, in *Tiszántúl*, (1909. március 5.), (Nagyvárad)
- A kereszténypárt I. kerületi szervezete Ernszt és Huszár mellett*, in *Szózat*, IV. (1922. március 16.), 4.
- A magyar nők*, in *Levente*, I. (1924/2. március)
- A MANSz politikai munkája*, in *Magyar Asszony*, I. (1921./1. július 15), 10.
- A menekülteknek el kell hagyni a várost* in *Magyar Nő*, (1918. december 21.)
- A missziós munka I. A húszéves szociális missziótársulat, II. A Szociális Testvérek Társasága*, in *Nemzeti Újság*, (1928. december 25.) 15.
- A missziós nővérek tevékenysége*, in *Magyar Falu*, (1933.)
- A modern nőnek több a joga, de anyának több volt a hatalma*, in *Budapesti Hírlap*, (1938. január 13.)
- A munkaterről (A szociális missziótársulat forgó könyvtára)* in *Keresztény Nő* II. (1916/5.)
- A nemzetgyűlési választás, (I. választókerület; Vidéki eredmények)*, in *Budapesti Hírlap*, XL. (1920.. január 27. kedd),
- A nemzetgyűlési választások*, in *Szózat*, II. (1920. január 27.),
- A nép maradjon buta*, in *Igaz Szó*, VII. (1911./35. szeptember 3.),
- A nő a nemzet lelkiismerete*, in *Budapesti Hírlap*, LVIII., (1938. január 13.) 7.
- A nő feladatairól beszélt Schütz Antal és Farkas Edith A Szociális Iskola megnyitásán*, in *Budapesti Hírlap*, (1938. január 13.)
- A női patronageok megalakítása*, in *Dunántúli Hírlap*, (1906. február 4.)
- A nők dolgoznak*, in *Szózat*, (1919. november 25.)
- A nővédelmi kurzus II.* in *Fejérmegyei Új Lap*, Székesfehérvár, IV. (1909. december 17.)
- A pápai patronázs megalakulásáról*, in *Pápai Hírlap*, (1906. március 21.)
- A politika eseményei (Az első nő-képviselő)*, in *Pesti Hírlap*, XLII. (1920. március 28.)
- A szabadkai I. nőegylet közgyűlése*, in *Bácskai Napló*, (1910. január 23.)
- A szikszói alapítványi kastély*, in *Alkotmány* (1910./115. május 15.)

- A szociális Misszió Társulat, in Fejérmegyei Napló, XX. (november 18.)*
- A szociális Missziótársulat családi ünnepe, in Nemzeti Újság, IX. (1927. február 17.), 7.*
- A szociális Missziótársulat jubileuma, 1908-33, in Élet, 1933.*
- A Szociális Missziótársulat Központi Kórházmissziós Szakosztályának jelentése..., in Keresztény Nő, XXXII: évf. (1944./10. október)*
- A Szociális Missziótársulat Országos Szervezetének 1920. évi jelentése, in Magyar Asszony, I. (1921. július 15.), 35.*
- A Szociális Missziótársulat újabb eseményei, in Értesítő, III. (1914./2.)*
- A Szociális Missziótársulat ünnepe, in Máriapócsi Virágoskert, (1927. február. 16.)*
- A szociális szakosztály, in Alkotmány, (1906./229. szeptember 25.)*
- A titkos szavazati jogról minden nőt jól kell tájékoztatni, in Nemzeti Újság, XX., (1938. február. 4.) 10.*
- A XVIII. Országos Katholikus Nagygyűlés; A szociális missziótársulat kongresszusa, in Nemzeti Újság, (1926. október 10.) 5.*
- Amerre leng a kékkeresztes lobogó in Nemzeti Újság, (1926. április 25.), 6.*
- Amilyen a nő olyan az ország társadalma, in Pesti Hírlap, (1938. január 13.)*
- Amitől a tamáslelkek is hívőkké válnak, in Magyar Asszony, (1921. december) 14.*
- Apponyi Albert a magyar választójogáról, in Magyar Kultúra, (1920. február 20.)*
- Asszonyok a női munkanélküliség leküzdéséről in 8 Órai Újság, (1924. december 25.)*
- Az apácák missziója, in Korunk Szava, III. (1933./15-16. augusztus 1-15.)*
- Slachta Margit győzelme, Az első nőképviselő ünneplése a keresztény pártban – a mandátum átadása, in Nemzeti Újság, II. (1920./76.[154.] szám, március 28.), 5.*
- Az emléktemplom építésének története, in Székesfehérvári Napló, II. (1929. november 17.)*
- Az időközi választások, in Új Lap, XIX. (1920./77. március 30.)*
- Az óbudai dohánygyári harc utolsó fejezete, in Dohánygyári Munkásnők Lapja, I. (1918. április 1.)*
- Beszélgetés az első magyar női képviselővel (Slachta Margit 228 szótöbbséggel győzött az első kerületben, Hétfőn jelenik meg először a parlamentben), in Az Est, XI. (1920./76. március 28.)*
- Fischer Colbrie Ágoston (Kassa város szent életű püspöke, Szt. Ferenc rend III. rendjének tagja) – Halálveszedelembe, in Szent Magyarok Lapja, (1943./3. február)*
- GALLOVICH J., Keresztény feminizmus, in Egyházi Közlöny, Budapest XX. (1908./14. április 3.)*

- HANIG, GY.-NÉ, *A bethánia szeretetház*, in *Bácskai Napló*, (1910. június 21)
- Mázy Engelbert, *tihami apát első lelki igazgatónk* in *Lélek Szava*, V. (1938. november 1)
- Egy táborban*, in *Új Nemzedék*, I. (1919./24. október 28.)
- Egyházi Élet, Krisztus Szociális Királysága* in *Nemzeti Újság*, (1926. október 27.)
- Éjjel törték be hozzánk 11 és 12 között (egy nővér levele)*, in *Katholikus Magyarok Vasárnapja*, 57. évf. (1950./50. december 15.)
- Élet és Öröm Búzavirágok*, ((a Keresztény Nő melléklete)) XVI. (1943./4.), 3.
- Elfogadták a pénzfelülbélyegzésről szóló javaslatot (A nemzetgyűlés ülése)*, in *Új Nemzedék*, II. (1920. március 28.)
- Elpazarolt százvezrek*, in *Magyar Nő*, I. (kezdetől IV.), (1918. május 11.)
- Emlékezés özv. gróf Pálffy Pálné fölött*, in *Országos Katolikus Nővédő Egyesület és vele kapcsolatos Önálló Intézmények Évkönyve jelentése* (1914/15), 4-5.
- Farkas Edit előadása a munkásnő kérdésről*, in *Pécsi Közlöny*, (1907. január 15.)
- Farkas Edit levele városunk katolikus hölgyeihez*, in *Veszprémi Hírlap*, XVII. (1909. február 21.)
- Farkas Edit Szabadkán*, in *Bácskai Napló*, Szabadka, (1910. január 16.)
- Farkas Edit Szombathelyen*, in *Szombathelyi Újság*, (1906. február 4.)
- FARKAS, E., *A modern nő*, in *Divat*, (1909./2. január 15.)
- FARKAS, E., *A modern nő*, in *Élet*, I. (1909./2. január 10.)
- FARKAS, E., *Amire a szentírás tanít* in
- TOMA ISTVÁN, *Élet és Irodalom*, 1914. Élet nyomda, 63.
- FARKAS, E., *Egyházközségek és szegénygondozás*, in *Budapesti Egyházközségek első 10 éve*, 1930. Kiadta: a Budapesti római katolikus egyházközségek központi tanácsa
- FARKAS, E., *Krisztus vagy Diana*, in *Krisztinavárosi Egyházközségi Közlöny*, VII. (1930./1. Karácsony)
- FARKAS, E., *Tizennégy új missziósnővér* in *Magyar Nő*, (1921. május 28.)
- FARKAS, E., *Útravalók*, in *Katholikus Háziasszonyok Lapja*, I. 1908-10 (Farkas Edit buzdításai, Útravalók címmel jelentek meg e lapban minden hónapban)
- FLUDOROVICS, ZS., *Még egyszer a patronázsról*, in *Újság*, (1911. április 20.)
- Foerster a Szociális Missziótársulatról*, in *Alkotmány*, (1916. március 4.)
- Gyermekek védelme* in *Katholikus Gyermekvédelem*, (1918. november 6.)
- Hat jelölt plakátharca az I. választókerületben*, in *Az Est*, XI. (1920./70. március 21.)
- Helyzetünk javításáért*, in *Dohánygyári Munkás*, I. (1918./2. március 1.)

- Hírek, (A katolikus körben), in Kalocsai Néplap, (1906. március 18.), 4.*
- Hírek, (Női képviselőjelölt az I. kerületben), in Nőmunkás, XIII. (1920./6. március 15.)*
- Hívunk, mert közénk való vagy...” in Új Ember, LXII. 12. (2748), (2001. március 25.)*
- Hódolat a kormányzónak, in Magyar Nő, Ezen a címen III. (kezdettől VIII.) (1920/3. március 20.)*
- HORVÁTH, R., *Krisztus napszámában XII. (A Szociális Missziótársulat), in Korunk Szava, III. évf. (1933./12. június 15.)*
- HUNYADY, B.-NÉ, *A magvető in A Nép, (1921. november 13.) 5-6.*
- Katholikus Leányok Országos Szövetsége, in Értesítő, I. (1912/1), 34.*
- Katholikus társadalmi élet Szatmárban, in Tiszántúl, (1909. március 14.)*
- Képviselőjelölés a budai I. választókerületben, in Szózat, II. (1920./30. február 27.)*
- Kérelem a főtisztelendő plébános urakhoz, in Kath. Háziasszonyok Lapja, I. (1908./3.)*
- Keresztény feminizmus, in Élet, X. (1918./9. március 3.)*
- Keresztény szociális kurzus, in Pápai Hírlap, III. (1906. február 10.)*
- KORÁNYI, S., *Magyar Nő – Keresztény Nő, in Keresztény Nő, V.(kezdettől X.) évf. (1922./2. február 20.)*
- KORÁNYI, S., *Visszaemlékezés I. rész, in Magyar Nő, VII. (1921. június 11.)*
- KORNIS, GY., *Régi magyar nőmozgalom és leánynevelés, in Budapesti Szemle, (1927. /DCIII. Szám,) 57.*
- Közlemények, in Hivatalos Közlöny, XLI., (1933./13. július 1.)*
- Krisztus napszámában (Szociális Testvérek Társasága), in Korunk Szava, III. (1933./5. március 1.)*
- Lelkiigazgató Urunk a jó Istennél, in Testvér, IV. (1933./6-7. február-március)*
- Magyar Katholikus Almanach 1929, Budapest, Stephaneum nyomda és könyvkiadó R. T., 1929.*
- Meg kell művelni a művelésre alkalmas budapesti területeket, in Világ, X. (1919./80. április 4.)*
- Meghalt Farkas Edit, in Nemzeti Újság, XXIV.,. (1942./69. március 25.)*
- Megszűnt 500 magyar kolostor, in Katholikus Magyarok Vasárnapja, 57., (1950./51. december 22.)*
- Mi van az Ottokár Hadiárvaházzal, in Magyar Nő, III. (kezdettől VIII.) (1920./9. július 10.), 3.*
- Nemzeti intézményeink védelmében in Nemzeti Élet, (1921./11.) 95.*

- Népszava, XLVI. (1918./270. november 17.)
- Nőképviselőt akarnak, (jelölés az I. választókerületben)* in *Új Lap*, XIX. (1920./51. február 28.)
- Országos Katolikus Nővédő Egyesület Alapszabálya*, in *Országos Katolikus Nővédő Évkönyv*, 1907. 3.
- BÁTHORY, N.-NÉ, *A nők világából (Az Úrnak egy szőlőskertjéből)*, in *Alkotmány*, (1910./257. október 30)
- Patronage és rabsegélyező egyesület*, in *Újság*, (1911. április 13). Szolnok
- Pozsonyi és temesvári testvéreink is átestek a szociáldemokrata üldözés tűzpróbáján*, in *Dohánygyári Munkásnők Lapja*, I. (1918./2. április 1.)
- PROHÁSZKA, O., *Caritas nunquam deficit*, in *Keresztény Nő*, II. (1916/3 március)
- Rendszabályozás a lágymányosi dohánygyárban*, in *Dohánygyári Munkás*, I. (1918./3. április 1.)
- Schwimmer Róza és Farkas Edit*, in *Nyitrai Újság*, Nyitra I. (1908./35. október 11.)
- Slachta Margit jelölése*, in *Magyar Kurir*, (1922. március 3.)
- Slachta Margit jelölése*, in *Pesti Hírlap*, XII. (1920./36.(14.149) február 11.)
- SLACHTA, M., +*Farkas Edit*, in *Lélek Szava*, IX. (1942/5 május), 44.
- Slachta Margit, akit a budapesti I. kerületi nemzetgyűlési képviselővé választottak*, in *Érdekes Újság*, VIII. (1920./14. március 25.)
- Szerzetesrendjeink (Szociális Missziótársulat)*, in *Új Ember*, XLV. (2259), (1989./44. október 29.)
- Szikszói Krónika, (1913. június 28.)
- TAMÁS, J., *Prohászka Ottokár társadalomszemlélete*, in *Magyar Fiatalok Kiadása*, I. (1934./ 8.)
- Tárcza (A nővédelem)*, in *Kalocsai Néplap*, IX. (1906./13. április 1.), 2.
- Társaságunk története*, in *A Testvér*, III. (1932/7. március)
- TÚRI, B., *Bethániában*, in *Alkotmány*, (1909. február 14.)
- Új adatok és képek a pesti nyomorról*, in *Érdekes Újság*, VII. (1920./4. január 22.)
- Új otthon épül a lelkek szanálására; Az első lelkigyakorlatos ház a Krisztina körúton*; in *Új Nemzedék*, (1925. október 1.) 5.
- ÚJVÁRY, K., *A Szociális Misszió Társulat rövid ismertetése*, in *Dunántúl*, Pécs, (1912. március 1.)
- Választás az I. kerületben*, in *Új Nemzedék*, II. (1920./ 75.(153) szám, március 27.)

Felhasznált folyóiratok felsorolása:

A Nép	Politikai napilap 1918.
A Testvér	1931-44. Szociális Testvérek Társaság. lapja
Alföld	1991
Alkotmány	Budapest, napilap 1896-tól, 1906-1916.
Az Est	Budapest, politikai napilap
Bácskai Napló	Szabadka, 1910.
Budapesti Hírlap	Budapest, napilap 1881-től, 1920-44.
Budapesti Közlöny	Budapest, napilap 1931-1944.
Budapesti Szemle	Budapest, MTA 1873-1944.
Divat	Budapest, 1909. hetilap
Dohánygyári Munkás	1918-22.
Dohánygyári Munkásnők Lapja	1918.
Dunántúl	Pécs, 1912.
Dunántúli Hírlap	Győr, 1906.
Egyházi Közlöny	Esztergom, 1908. hetilap
Egyházi Közlöny	Budapest, 1897. irodalmi hetilap
Élet és Öröm, Búzavirágok	Keresztény Nő melléklete 1928-tól
Élet	Budapest, 1918. hetilap
Érdekes Újság	Budapest, 1913-25. liberális hetilap
Értesítő	Budapest, 1912-14. Szociális Missziótársulat lapja
Esti Kurir	Budapest, 1923. politikai napilap
Fejérmegyei Napló	Székesfehérvár, politikai napilap 1918-28.
Fejérmegyei Újság	Székesfehérvár, 1909.
Felvidéki Újság	Kassa, 1919-44.
Fidibusz	1905-21.
Hivatalos Értesítő	Budapest, 1898-1944.
Hivatalos Közlemények	Gyula, 1890-1949.
Hivatalos Közlöny	1893-1944.
Hivatalos Lap (Hivatalos Értesítő)	Segesvár 1912-19. hetilap;
Igaz Szó	Pozsony, 1895-1915.
Igazmondó	Budapest, 1913-18.

Jel	Budapest, 1997.
Kalocsai Néplap	Kalocsa, 1906.
Katolikus Egyházi Közlöny	Budapest, 1891 kéthetente 4-én és 19-én
Katolikus Figyelő	Debrecen, 1932-35.
Katolikus Gyermekvédelem	Esztergom, 1910-20, 1922-43.
Katolikus Háziasszonyok Lapja	Budapest, 1908-13; 1924-37.
Katolikus Magyarok Vasárnapja	Cleveland, Ohio, 1947-93. hetilap
Katolikus Magyarok Vasárnapja	Esztergom, 1927-29. hetilap
Katolikus Népszövetség	1907-44.
Katolikus Népszövetségi Naptár	1909.
Katolikus Tisztviselőnők és Női Alkalmazottak Közlönye	Budapest, 1916-20.
Keresztény Élet	1992- Keresztény hetilap
Keresztény Nő	1914-18; 21-44. Szociális Missziótársulat lapja
Korunk Szava	Budapest, 1931-38.
Krisztinavárosi Egyházközségi Közlöny	Budapest, 1930.
Lélek Szava	Budapest 1934-2001. Szociális Testvérek Társaságának kiadványa
Levente	Budapest, 1921-44.
Magyar Asszony	1921.
Magyar Dohányújság	Budapest, 1884-1944. kéthetenként
Magyar Falu	1920-39.
Magyar Fiatalok Lapja	Budapest, 1927-30.
Magyar Hírlap	1922. napilap
Magyar Katolikus Akció	Budapest, 1942.
Magyar Kultúra	Budapest, 1920.
Magyar Kurir	Budapest, 1922.
Magyar Nő	1919-21. Szociális MisszióTársaság kiadványa
Magyar Szentek Lapja	Budapest, 1942-44.
Magyarok Vasárnapja	1901, 1926.
Magyarság	1920-44.
Mai Nap	Budapest, 1924-45.
Máriapócsi Virágoskert	Máriapócs, 1921.
Nagyszombati Hetilap	Nagyszombat, 1911.
Nemzeti Élet	Keresztény hetilap 1921.
Nemzeti Újság	Budapest, Keresztény napilap 1919-44.

Népszava	Budapest, 1919-21.
Nőmunkás	Budapest 1908-1920. Szociálkomm. kétheti kiadvány
Nyitrai Újság	Nyitra, 1908. vasárnaponkénti hetilap
Nyolc Órai Újság	1924.
Országos Missziós Ifjúság	1940-41.
Országos Nővédő Egyesület és vele kapcsolatban lévő Önálló Intézmények Évkönyve,	Budapest, 1908-11.
Országos Nővédő Egyesület Évkönyve	Budapest, 1899-1908.
Pápai Hírlap	Pápa, 1906.
Pécsi Közlöny	Pécs, 1907.
Pesti Hírlap	Budapest, 1920. napilap
Pesti Napló	Budapest, 1922.
Székesfehérvári Napló	Székesfehérvári egyházmegye napilapja 1928-35.
Szent Magyarok Lapja	Budapest, 1943-44.
Szépirodalmi Kritikai Hetilap	1909-19. hetilap
Szociális Missziótársulat Körlevele	Budapest, 1912-1918.
Szociális Útmutató	Szociális Missziótársulat időszaki kiadványa
Szolgálat (később Távlatok)	Budapest, 1969-90.
Szombathelyi Újság	Szolgálat, 1906.
Szózat	1919-1942. keresztény jellegű napilap
Társadalmi Szemle	Budapest, 1931-33; 1944.
Társaság	1914-1944. úri hölgyosztály képes hetilapja
Távlatok	Budapest, 1990-2001.
Teológia	Budapest, 1980-93.
Testvér	1929-30. Szociális Testvérek Társaságának lapja
Tizántúl	Nagyvárad, 1909-1914
Új Barázda	Budapest, 1919-44.
Új Budapest	Budapest, 1921-23, 1927-38.
Új Élet	Budapest, 1945-81. Hetilap,
Új Ember	Budapest, 1946-2001. Katolikus hetilap
Új Hírek	1904.
Új Idők	Budapest, 1894-1949. színes hetilap
Új Lap	Budapest keresztény jellegű napilap 1922-35.
Új Nemzedék	Budapest, napilap 1919-44.

Új	Budapest, 1933-38.
Újság	Szolnok, 1922. napilap
Valóság	Budapest, 1990.
Vasárnapi Könyv	1912-1930. Országos Közművelődési Tanács kiadványa
Vasárnapi Újság	1854-1921.
Veszprémi Hírlap	Veszprém, 1909.
Vigilia	Budapest, 1989-97.
Világ	Budapest, 1910-26. napilap
Vörös Újság	1919. Oroszországi kommunisták magyar lapja
Vörös Újság	Budapest, 1919. Szocialista Párt délutáni lapja
Vörös Újság	Budapest, 1920-21.

Idegen nyelvű monográfiák

- LION, A. – MACLOUF, P., *L'insécurité sociale*, Editions Ouvrieres, Paris 1982
- DILONOT, A. W., –KAY, J. A., –MORRIS, C. N., *The Reform of Social Security*, Oxford University Press, 1984
- BAR, LINDSEY, B., *The problem of the children. (Annual reports of the State Probation Commission)*, New-York
- BÜHLMAN, WALBERT, *Weltkirche*, Styria, Graz, 1984.
- MOWAT, C., L., *The Charity Organization Society, 1869-1913*, Methuen, 1961
- NEVITT, D., – NEED., *Foundations of Social Administration*, (szerk: Heisler, H.), London, 1977
- DONNISON, D., V., *Social Policy and Administration*, London, Allen&Unwin, 1963
- DONALD, MACRAE, *The Man versus the State*, (szerk: Herbert Spencer), Pneguin Books, 1970
- FRIEDRICH, WILHELM FOERSTER, *Lebenskunde*,
- FRIEDRICH, WILHELM FOERSTER, *Schuld und Sühne*,
- SMIDT, G., *Social Need – Policy, Practice and Research*, London, 1980
- GILBERT, BENTLEY B., *British Social Policy 1914-1939.*, B. T. Brtasford Ltd. London, 1970

- HENGSBACH, FRIEDHELM, *Die Arbeit hat Vorrang. Eine Option der katholische Soziallehre*, Mainz, Grünewald, 1982.
- SCHUMPETER, J., *Capitalism, Socialism and Democracy*, Allen and Unwin, 1961
- KLÜBER, F., *Grundlagen der katholischen Gesellschaftslehre*, Osnabrück, Fromm, 1960.
- LOMGARD, BURJAN-DOMAING, *Hildegard Burjan, (Eine Frau der sozialen Tat)*, Otto Müller Verlag, Salzburg, 1950
- BULMER, M., *The Social Basis of Community Care*, Allen&Unwin, London, 1987
- FRIEDMENN, M., *Capitalism and Freedom*, University of Chicago Press, Chicago, 1962
- Morel, J., – ANDRÁS, E., *Handbuch des ungarischen Katolizismus*, UKI, Wien, 1975.
- NELL-BREUNING, OSWALD VON, *Baugesetze der Gesellschaft, Solidarität und Subsidiarität*, Freiburg, Herder, 1990.
- FORD, P., *Social Theory and Social Practice*, Irish Univesity Press, Shannon, 1969
- BERNSTEIN, R., *Praxis and Action*, London, 1972
- OESTLER, R., *The Social State*, London, 1936
- TITMUSS, R., *Problems of Social Policy*, 1950
- RIEGER, W., SCHWART, A., *Amt und Dienst*, Würzburg, 1996.
- ROBERT, A. NISBET, *The Sociological Tradition*, Heinemann, 1967
- Principles of Sociology*, (szerk: Stanislaw Andreski Herbert Spencer), MacMillan, 1969
- The social mission societi-s association of charity*, Szociális Missziótársulat, Budapest
- MOORE, W. E., *Industial Relations and the Social Order*, MacMillan, New York, 1951
- RUNCIMAN, W., *Relative Deprivation and Social Justice*, London, 1966
- WIMMER, A., *Leben und Werk Edith von Farkas (Kurze Darstellung des Lebens und des Werkes der Stifterin der Sozialen Missionsgesellschaft)*, Budapest, Verlegt bei der Sozialen Missionsgesellschaft,
- ZULEHNER, P. M., *Pastoraltheologie II. Gemeindepastoral*. Düsseldorf, Patmos, 1991.
- ZSIFKOVITS, V., *Gemeinwohl. In Katholisches Soziallexikon*, Innsbruck-Graz, Tyrolia-Stiria, 1980.

Idegen nyelvű tanulmányok, cikkek

- EBERZ, M. N., *Mobilisierung ehrenamtlichen Engagements*, in *Theologisch-praktische Quartalschrift*, 1994, 145-153.
- GREINACHER, N., *Wir sind das Volk Gottes!*, in *Diakonia*, 1993/5, 303-311.

- HOLZER, H., *Unser Engagement mit und für die älteren Menschen*, in *Diakonia*, 1987/3.
- METTE, N., *Sozialpastoral*, in *Diakonia*, 1991/3, 145-151.
- MIETH, D., *Menschen auf der Flucht*, in *Concilium*, 1993/4, 323-333.
- POTTMAYER, H. J., *Die pneumatologische Dimension der Kirche*, in *Diakonia*, 1990/3
- RAAB-STRAUBE, A. V., *Abschied von der Volkskirche?*, in *Communio*, 1993, 573-576.
- SAGNE, J., C., *Chance einer Erneuerung der Kirche*, in *Concilium*, 1994/4, 340-348.
- SCHENKER, A., *Auch wenn ich alt und grau werde, verläßt Du mich nicht*, in *Diakonia*, 1987/3, 160-164.
- SCHIEBL, E., *Die Kirchlichen Basisgemeinden befreien die Menschen und verändern die Diözese*, in *Diakonia*, 1996/5, 326-329.
- SCHULTHEIS, M. J., *Das Flüchtlingsproblem - Ursachen und pastorale Herausforderung*, in *Diakonia*, 1991/3, 183-189.
- BARONIN, (BÁRÓNÖ) ROSA VON WENSE, *Die Soziale Missionsgesellschaft in Ungarn*, in *Charitas*, (1911. December),
- BURJAN-DOMANIG, IRMGARD, *Hildegard Burjan, eine Frau der Sozialen Tat.*, h.k.é.n.
- Das Volk*, in *Das Freie Wort*, VII. (1911./35. september 3.)
- Der Kaiser hat Edith von Farkas zur Ehrendamen des adeligen Damen stistes in Grazt ernannt.* in *K. B. Wien*, (1907. augusztus 2),
- Deutsches Volksblatt*, (1920. január 27.)
- Die Frau*, VIII. (1927./8. május),
- SUPKA, R., *Im Frau, des blauen Kreuzes (Eine Stimme aus dem Gegenlager über die Soziale Missionsgesellschaft)* 1933,
- Extrablatt*, (1920. január 27.),
- FOERSTER, FR. W., *Socialpedagogie, Soziale Arbeit in Ungarn*, in *Hochland*, (1916. február)
- Neues Freie Presse*, (1920. január 27.),
- Neues Wiener Tagblatt*, (1920. január 27.),
- LATKA, VON, P., *Edit Farkas Die grosse ungarische Frau Führerin*, in *Die Frau*, VIII. (1921./8. Május),
- Pozsonner Patronage Verein*, in *Pressburger Tagblatt*, XV. (1910./5164. december, 19.),
- Religio*, LXX. évf. (1911)
- Soziale Arbeit in Ungarn*, in *Hochland*, XIII. (1916. február),

Idegen nyelvű folyóiratok felsorolása

Amitliche Nachrichten	1921. április
Catholic Hungarians' Sunday	Cleveland, Ohio 1950
Charitas	Bécs, 1911. hetilap
Communio	1993. negyedévi lap
Concilium	1993-94.
Das Freie Wort	Pozsony, 1911-14. napilap
Deutsches Volksblatt	1920-44.
Diakonia	1987-96.
Die Frau	1921-27. napilap
Eucharistisches Weltkongress	A Pester Lloyd melléklete, 1938
Extrablatt	1900-1920.
Hamburger Nachrichten	Hamburg, 1919-22
Hochland	1916-25.
Jugend Lloyd	A Pester Lloyd melléklete, 1928.
Jugendblatt	A Pester Lloyd melléklete, 1930.
K. B. Wien	Bécs, 1907.
Katolisches Volksverein	1907-44.
Neue Freie Presse	Pozsony, 1920.
Neues Pester Journal	Pest, 1872-1925.
Neues Politisches Volksblatt	Budapest, 1922.
Neues Wiener Abendblatt	Wien 1920. napilap
Neues Wiener Tagblatt	Bécs, 1920-24. napilap
Pester Abendblatt	Pest(Buda) 1926. napilap
Pester Lloyd	Pest(Buda) 1910-1944.
Pester Morgenblatt	Pest(Buda) 1926-27. napilap
Pressburger Tagblatt	Pozsony, 1910. napilap
Pressburger Zeitung	Pozsony, 1916-22.
Reklame Lloyd	A Pester Lloyd melléklete,
Religio	1911.
Spielstunde	A Pester Lloyd melléklete,
Theologisch Praktische Quartalschrift	1990.

Levéltári kutatások helyszínei

Budapest, Prímási Palota Irattára

Esztergomi Prímási Levéltár

Győri Püspöki levéltár

Magyar Országos Levéltár

Nagyboldogasszony Főplébánia (Mátyás Templom) Irattára

Pannonhalmi Bencés Főapátsági Levéltár

Szociális Misszió Társulat Irattára

Szociális Testvérek Irattára

Székesfehérvári Püspöki Levéltár

Kassai Püspöki Levéltár

RÖVIDÍTÉSEK

AAS	Acta Apostolica Sedis
ÁKV	Állami Könyvterjesztő Vállalat
CA	Centesimus Annus, (II. János Pál enciklikája az RN 100. évfordulójára)
DM	Dives in Misericordia, (II. János Pál enciklikája az isteni irgalmasságról)
EPL	Esztergomi Prímási Levéltár
FC	Familiaris Consortio (II. János Pál pápa enciklikája a családról)
GS	Gaudium et Spes: a II. Vatikáni Zsinat lelkipásztori konstitúciója
GYPL	Győri Püspöki Levéltár
KJK	Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
LE	Laborem Exercens (II. János Pál enciklikája az emberi munkáról)
MÁK	Márton Áron Kiadó
MANsz	Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége
MD	Mulieris Dignitatem, (II. János Pál enciklikája a női méltóságról)
MKPK	Magyar Katolikus Püspöki Kar
MOL	Magyar Országos Levéltár
MTA	Magyar Tudományos Akadémia
OPKK	Olasz Püspökkari Konferencia
PBFL	Pannonhalmi Bencés Főapátsági Levéltár

PP	Populorum Progressio (VI. Pál enciklikája a népek fejlődéséről)
PT	Pacem in Terris (XXIII. János Békét a földön kezdetű enciklikája)
QA	Quadragesimo Anno (VI. Pál enciklikája a Rerum Novarum negyvenedik évfordulójára)
RH	Redemptor Hominis, (II. János Pál enciklikája az emberi méltóságról)
RN	Rerum Novarum, XIII. Leó enciklikája, Róma, 1891.
SRS	Sollicitudo Rei Socialis, (II. János Pál enciklikája a szociális gondokról)
S. S. S.	Szociális Testvérek Társasága
SZIT	Szent István Társulat
SZ. M.	Szociális Missziótársulat
SZMI	Szociális Missziótársulat Irattára
SZTI	Szociális Testvérek Irattára

BEVEZETÉS

A Szociális Missziótársulat működése és Farkas Edit élete talán csak lényegtelennek látszó kis mozzanat az egyháztörténelemben. A választott témát mégis jelentőssé teszi az a tény, hogy az égbekiáltó emberi igazságtalanságok ellen az Egyháznak nemcsak a szavát kell felemelnie, hanem a gyakorlatban is példát kell mutatnia a felebaráti szeretetben. Ez a magyar alapítású női kongregáció az Egyháznak ezt a küldetését vállalta fel, és valósította meg a gyakorlatban.

A magyar társadalom a 19. század végén, a 20. század elején a kapitalizmus térhódításának és a gazdasági válságok következtében igen nehéz helyzetbe került, különösen segítségre szorultak a munkáscsaládok, a munkanélküliség elől a fővárosba áramló vidéki lakosság, a cselédnek elszegődő védtelen lányok, a kitaszított leányanyák. A Missziótársulat ezt az égető szükségletet nemcsak meglátta, hanem a segítségnyújtás lehetőségeit is felfedezte, és e téren, a munkába való önzetlen bekapcsolódásával bizonyította az Egyház áldozatkészségét és nagyságát.

A doktori dolgozat az események történelmi háttereként áttekinti a 19. században bekövetkezett európai nagy változásokat, a népesség ugrásszerű növekedését, az urbanizációt, az ipari forradalmat és következményeit, majd – térben és időben egyre szűkítve a köröket, – a kiegyezés utáni Magyarország politikai, társadalmi, átalakulásait.

Ezt követően részletesen feltárja Farkas Edit életét, az ő hatására a század elején hazánkban bekövetkezett szociális változásokat. Majd részletesebben rátér a Missziótársulat alapításának előzményeire és feltételeire, a konstitúció kialakulására, az 1923-ban bekövetkezett változásokra (Szociális Missziótársulat és Szociális Testvérek Társaságának szétválása) végül a társulat történetének vázlatos áttekintését tárja szemünk elé a kezdetektől a szétszóródásig. S mivel a szerzetesrendek közül csak csekély számban találunk magyar alapításúakat, bizonyos részleteket jobban kiemelünk.

Vizsgálódásunk fókuszába tehát egy olyan alulról kezdeményezett, hazánkban kialakult szerzetesi közösség került, amely a szeretet cselekedeteinek hősie, önfeláldozó gyakorlásával példaértékű módon segített a társadalmi igazságtalanságok miatt nyomorúságos helyzetbe kerülő legelesettebb embereken. Annál inkább is kellett ezt tennie, mivel XIII. Leó pápa már 1891. május 5-én kiadta az első szociális gondokat felölelő enciklikát a „Rerum Novarum”-ot. Ennek a második pontjában olvashatjuk: „Világosan látjuk, és ebben mindenki egyetért, hogy a legszegényebb sorsú embereken sürgősen és alkalmas módon kell segíteni, mert az emberiség nagy része méltánytalanul

szomorú és nyomorult viszonyok között tengődik.”¹ Ezt a feladatot vállalta magára a Farkas Edit által alapított Társulat. E tanulmány a rendelkezésre álló dokumentumok, fellelhető levéltári anyagok, korabeli folyóiratok segítségével tárja fel a Szociális Missziótársulat alapítását, célját, jelentőségét.

¹ XIII. LEO, *Rerum Novarum*, 1891, I. Bevezetés 2. p

I. TÖRTÉNELMI HÁTTÉR

I. 1. A szociális nehézségek felmerülése Európában

Demográfiai változások a XIX. században

A 19. század folyamán Európa óriási átalakuláson ment keresztül. Népessége 100 év alatt több mint kétszeresére emelkedett, (1800-ban közelítőleg 200 milliós lélekszám 1900-ig 420 millióra változott). A népszaporulat jelentősen eltérő volt az egyes országokban. A brit lakosság száma 16 millióról majdnem háromszorosára, 45 millióra nőtt; a németeké hasonló arányban 24-ről 65 millióra. Az orosz lakosság pedig közel négyszeresére, 37-ről 140 millióra ugrott. Ezzel szemben a francia népesség mindössze 50 százalékos gyarapodással 27-ről 39 millióra emelkedett. Ugyanebben az évszázadban az Atlanti-óceánon túl az Egyesült Államok lélekszáma 5 millióról robbanásszerűen növekedett 92 millióra, de ebben elsősorban az Európából megindult kivándorlás játszott nagy szerepet.

A lakosság számának növekedésével párhuzamosan fokozódott a városiasodás: míg a 19. század elején Európa lakosságának még csak 10-20 százaléka élt városokban, a század végére a kontinens legtöbb országában a városlakók száma meghaladta a vidéken élőkét. Ezek a tendenciák az erőviszonyokra és a szociális nehézségekre egyaránt hatással voltak.

Kapitalizmus térhódítása és elembertelenedése

A XIX. század elején kontinensünk még élelmiszerek terén önellátó, mezőgazdasági országokból állt. A 18. század végén kezdődő, majd a 19. században végbemenő termelési és gazdasági változások méltán kapták az „ipari forradalom” nevet, amit a közgazdászok „öngerjesztő növekedésnek” is hívnak. Az ipari forradalom kezdete óta a legtöbb európai úgy érzi, ha évről évre nem megy jobban a sora, akkor valami nincs rendjén.²

A társadalmi igazságtalanságokból eredő szociális problémák a fejlettebb országokban már a 19. század első felében jelentkeztek.

Az iparosodással párhuzamosan kialakult és megerősödött a korábbi céhrendszert felváltó munkásosztály. Az életkörülményeik viszont sok kivetnivalót hagytak maguk után. Mivel az életfenntartásukhoz szükség volt az állandó munkára, – akár kevés pénzért is, – kénytelenek voltak a fizikai munkába bekapcsolódni. Az igen szigorú munkafegyelem és

² ROBERTS MARTIN, *Európa története 1789-1914*, in *Az ipari forradalom és a liberalizmus kora*, Akadémia Kiadó, Budapest 1992, 64.

hosszú munkaidő rendkívül mostoha körülményeket teremtett. Különösen a XIX. század közepétől az alacsony fizetés miatt kénytelenek voltak a nők is, sőt a gyermekek is munkába állni, a férfiaknál lényegesen alacsonyabb bérezésért. A 19. század első felében, sok üzemben heti hat munkanapon, napi 14 órát dolgoztak. Ehhez járult gyakran a gépesített gyárak egészségtelen – forró, zajos, olajos vagy gőzös – levegője. A régebbi kézműves munka szerepét is gépek vették át, aminek következtében a termelékenység ugyan ugrásszerűen növekedett, ezáltal fokozódott a haszon is, de ebből a munkavállalók nem részesültek. A gyártulajdonosok viszont egyre nagyobb tőkefelhalmozásra, vagyonra tettek szert, ami a bankszektor kialakulását segítette elő, ahol pénzüpi befektetésekkel a vagyonosabb réteg megsokszorozhatta anyagi helyzetét.

Annak ellenére, hogy kedvezőtlenek voltak a körülmények, munkaerőt mindig lehetett találni, mert – a gépesítés következtében egyre fokozódott – az ipari munkanélküliség, s a munka nélkül maradt emberek, akármilyen alacsony bérért is, dolgozni akartak.

Emellett egymást követték a világméretű gazdasági válságok: 1857-58, 1866-67, 1873-76 és 1893-96 években. Ez végképp megnehezítette az amúgy is szerencsétlen sorban élő emberek ezreit. Ezekben a válságos időkben milliók tengődtek minimális segélyekből vagy kényszerűségből, sokan elhagyták hazájukat és a tengerentúl kerestek jobb megélhetést.

Az ipari forradalom a régi feudális társadalom helyett létrehozta a modern kapitalista társadalmat, s ezen belül a minél nagyobb haszonra törekvő középosztályt (burzsoáziát) és a méltánytalanul elnyomott helyzetben élő munkásosztályt (proletariátust).

Liberális szellem elterjedése és hatása

A XIX. századot leginkább jellemzi a liberalizmus térhódítása. A liberalizmus három téren fejtette ki tevékenységét. Biztosítani kívánta az egyéni a társadalmi és politikai szabadságot.

Az egyén szabadságjogával a személy szabadságát akarta megteremteni, függetlenül a másik embertől és az állami rendszabályozástól. Ennek az eredménye lett a mérhetetlen kizsákmányolás, amely a XIX. század végét Európa szerte jellemezte. A földesurak uralma helyett a gyárurak hatalmaskodása jött létre. A gazdasági liberalizmusnak, így a hatása az általános elszegényedés lett. A Rerum Novarum enciklika éppen azt hangsúlyozta, hogy „az állam első feladata kiragadni a szegény munkásokat azon kapzsi emberek zsarnoksága alól, akik telhetetlenségükben az embert élettelen jószágnak nézik.”³

³ XIII. Leó pápa apostoli körlevele a munkások helyzetéről (Rerum Novarum) fordította Prohászka Ottokár, 45.

A liberalizmus térhódítása társadalmi szinten támadta a család intézményét, a házasságot. Szabadság címen a családi intézmények védő falait elsöpörték, az egyszerű gondolkodású személyeket új szellemi irányzatokkal megfertőzték, kihasználták és nincstelenné tették.⁴ A nők, akik évszázadokon keresztül otthon voltak, a család egységének megtartásán dolgoztak és gyermekeket neveltek, a liberalizmus hatására, munkába mentek. Az anyagiakra való törekvés így átrendezte a családokat, az asszonyok sem maradtak otthon, a gyermekek védtelenek lettek. A fiatal lányok cselédként helyezkedtek el.

A liberalizmus megjelent a politikában is. Követelte a nők egyenjogúságát, egyetemeken való tanulási lehetőségét, a választójog nőkre történő kiterjesztését.

A liberalizmus legnagyobb vesztesei az egyszerű gondolkodású és szegény társadalmi rétegek lettek. A gyárakban dolgozó nincstelen emberek teljesen ki lettek szolgáltatva a munkaadó kénye-kedvének. Évtizedek teltek el, amíg a munkások sorsára felfigyeltek. Az életkörülményeinek javítása céljából a 19. század végén Nyugat-Európában szakszervezetek, szövetkezeti mozgalmak és politikai pártok alakultak.

Nagy-Britanniában 1893-ban alakult meg a Független Munkáspárt,⁵ amely 1900-ban egyesült a szakszervezetekkel, és így létrehozta a Munkásképviseleti Bizottságot. Az 1906-os választásokon a Bizottság 29 mandátummal szilárd pozíciót szerzett az országgyűlésben.

Németországban – részben Marx Károly⁶ (1818-1883) hatására – már 1869-ben megalakult a Szociáldemokrata Munkáspárt, de több évtizedre volt szükség, hogy jelentős politikai erővé fejlődjék. 1898-ban 3 millió szavazattal 56 helyet nyert el a Reichstagban, 1912-re 112 hellyel a legnagyobb párt lett.

A Francia Munkáspárt⁷ 1882-ben jött létre, 1899-ben bekerült az új koalíciós kormányba és soraiból került ki Millerand a kereskedelmi miniszter. Ettől kezdve a francia képviselőházban a szocialisták erős csoportot alkottak, de a szakszervezetek elkülönültek tőlük. Franciaországban jöttek létre 1900-ban az első katolikus szakszervezetek is XIII. Leó pápa javaslatára.

⁴ FARKAS EDIT, *Keresztény feminizmus in Tiszántúl*, XX/55, (1914. március 8. Vasárnap,) 1.

Az utalás, bár hazai folyóiratra vonatkozik, de ugyanazok a folyamatok mentek végbe mindenütt Európában, hazánkban egy-két évtizeddel később.

⁵ Roberts Martin, *Európa története 1789-1914 (Az ipari forradalom és liberalizmus kora)*, Akadémia Kiadó, Budapest 1992, 188.

⁶ Marx, Karl, (1818-1883), német szocialista filozófus és szociál-közgazdász, a szocializmus elméletének egyik megalkotója. Főbb művei: *A kommunista Kiáltvány*, *Bér, ár, profit*, *A politikai gazdaságtan kritikája*, *A tőke* (1867), *Osztályharcok Franciaországban*.

Az Osztrák-Magyar Monarchián belül a szocialista csoportok szerveződését nemzeti-nemzetiségi ellentétek gyengítették.⁸ Ausztriában az első világháború előtti években a népszerű és tehetséges Karl Lueger – az 1890-es években az osztrák főváros polgármestere – lett a bécsi Keresztényszocialista Párt vezetője, aki kapcsolatot tartott az európai szocialisták nemzetközi mozgalmával.

Európa országaiban a szocialista mozgalmak és pártok valamint a szakszervezetek, – tevékenységi körükben és politikai erejük tekintetében – jelentős eltéréseket mutattak, mégis kezdettől fogva törekedtek az együttműködésre. 1864-ben megalapították a Nemzetközi Munkásszövetséget. Azonban ennek (I. Internacionálé) történetét – részben Marx összeférhetetlensége miatt – végeláthatatlan tanácskozások, viszálykodások jellemezték.⁹ A francia-porosz háború szembeállította a francia és német küldötteket, ennek következtében az Internacionálé komolyabb eredmények elérése nélkül 1876-ban feloszlott.

A II. Internacionálé 1889-től az első világháborúig próbálta összehangolni a szocialisták erőfeszítéseit. 1905-ben életre hívták az interparlamentáris Szocialista Bizottságot, hogy összefogják a szocialista országgyűlési pártokat Nyugat-Európában. 1907-ben megalakult a szocialista nők nemzetközi irodája. A látszólagos egységre törekvés mögött viszont itt is komoly nézeteltérések, állandó viták húzódtak politikai kérdésekről, a sztrájk, illetve a háború szükségességéről. Amikor több ország szocialistái is a háborús erőfeszítéseket segítették, Lenin kijelentette: „A II. Internacionálé halott”.

A szocializmus eszméje, a termelőeszközök társadalmi tulajdonán alapuló, új, igazságos társadalmi rend lényegében nemes célkitűzés volt, közel áll a szociális eszményekhez, azonban a gyakorlatban, a politikai életben nem tűnt megvalósíthatónak. Ahol mégis erőltették és bevezették, ott ugyanolyan elfogulttá, igazságtalanná és gyakran embertelenné vált, mint a kapitalizmus.

⁷ Roberts Martin, *Európa története 1789-1914 (Az ipari forradalom és liberalizmus kora)*, Akadémia Kiadó, Budapest 1992, 189.

⁸ Roberts Martin, *Európa története 1789-1914 (Az ipari forradalom és liberalizmus kora)*, Akadémia Kiadó, Budapest 1992, 190.

⁹ ROBERTS MARTIN, *Európa története 1789-1914 (Az ipari forradalom és liberalizmus kora)*, Akadémia Kiadó, Budapest 1992, 191.

Mázy Engelbert¹⁰ O.S.B. szerint az embernek az Istentől való eltávolodásának több oka van. Egyrészt a természettudományok fellendülése és a technika eszközök segítették a népek elvilágiasodását. Kijelentette: ha az emberek „a tekintetüket az égre emelik és feljőlődésük erősen vallásos irányzatot vesz, sokszor a földet vesztik el lábuk alól és földi érdekeik ápolásában követnek el mulasztásokat. Ha pedig a földre vetik tekintetüket, s ideiglenes érdekeiket ápolják, az ég tűnik el tudatukból és vallás-erkölcsi kötelességeik teljesítését mellőzik.” Az elvilágiasodás legerősebb okának az Angliában létrejött és Franciaországban továbbfejlesztett liberalizmust tartotta, amely a XVIII. században felvilágosodás címén szembehelyezkedett a keresztény hittel és erkölccsel. Megállapította, hogy a XIX. századi „embernek egyoldalú a műveltsége, mert vallási, erkölcsi szempontból fogyatékos, tudományos és művészi tekintetben felszínes, szociális vonatkozásaiban lelketlenül technikus. A szociális kérdés szinte merőben gazdasági kérdéssé lett.”¹¹

A század végére az Egyház illetve bizonyos személyek határozott lépéseket tettek a városiasodás hátrányos következményeinek, és a munkások helyzetének, valamint a nők és lányok elnyomásának enyhítésére. A legfejlettebb ipari országban – Angliában – már 1848-ban anglikán papok vezetésével keresztényszocialista mozgalom alakult. Az anglikán egyház vezetői azonban nem támogatták őket, mivel nem akartak a munkáosztály szociális gondjaival foglalkozni.

A franciaországi katolikusok saját szakszervezetét a századforduló után több hasonló csoportosulás követte a munkások jogainak védelmére. Ettől kezdve egy rendszeresen ülésező szervezet katolikus nézőpontból vizsgálta az ipari társadalom kérdéseit és megpróbálták összhangba hozni a katolikus és a szocialista eszméket. Ehhez a csoporthoz tartozott a neves francia író Peguy is.¹²

¹⁰ Mázy Engelbert Nándor O. S. B. 1865. november 12-én született Veszprém mellett Péterden, földműves szülőktől. Az elemi iskola – Péterden – után Győrbe a bencésekhez végezte a gimnáziumot, majd Pannónhalmára került a rendtagok közé, ott kapta az Engelbert nevet. 1882-ben beöltözött a bencések közé, papszentelésére 1889-ben került sor. Eleinte Pannónhalán volt főiskolai tanár, majd Kőszegen házfőnök és gimnáziumi igazgató. Innen került Kassára tankerületi főigazgatói minőségben, amit 1907-től 1919-ig töltött be. 1919-24 között miskolci tankerületi főigazgató, innen került Tihanyba apátnak, ahol élete végéig élt. 1933. február 28-án halt meg.

¹¹ MÁZY, E., *A szociális kérdés*, Magyar jövő könyvnyomdája, Miskolc 1921.

Neues Grosses Lexikon von A - Z, Buch und Zeit Verlag, Köln, 1992. 540.

¹² LELOTTE, FERNAND (szerk.), *A XX. század konvertitái*, Ecclesia Kiadó, Budapest 1986.

Peguy, Charles (1873-1914), francia író és költő. Katolikus családból származik. Egy éves korában elveszti apját. Anyja egyedül neveli. Orleans-ban tanul. Legjobb barátja, – akinek nővérét később feleségül vette – a szocialista és antiklerikális Marcel Baudoin volt. Párizsban megismeri a munkások nyomorát, és az uralkodó osztály fényűző életét. Hitetlenné válik, belép a Szocialista Pártba. Küzd a szociális igazságtalanság ellen. 1908-ban betegsége alatt megérinti Isten kegyelme és megtér. Ettől kezdve katolikus meggyőződéssel írja jelentős műveit. 1914-ben a fronton esik el.

Ausztriában a munkások érdekvédelmét részben a század elején alakult Keresztényszocialista Párt látta el.¹³

Kereszténydemokrácia néven Franciaországban, Belgiumban és Olaszországban katolikus mozgalmak törekedtek a társadalmi igazságtalanságok megszüntetésére és a demokratikus keresztény állam megteremtésére. Történtek kísérletek egyházi személyek által vezetett politikai pártok alakítására, de XIII. Leó és X. Piusz pápa egyöntetűen kiálltak amellett, hogy az Egyházat nem szabad politikai küzdelmekbe bevonni, így ezek a pártok nem hódítottak teret. Az akkori pápák hozzáállását a II. Vatikáni Zsinat is megerősítette *Gaudium et Spes* kezdetű lelkipásztori konstitúciójában hangoztatva: „Feladatánál és illetékességénél fogva az Egyház semmiképpen sem elegyedik politikai közösséggel, és nincs kötve semmilyen politikai rendszerhez.”¹⁴

Szinte minden országban alakultak keresztény szervezetek a nők egyenjogúságának erősítésére és lányok védelmére. 1877-ben Genfben jött létre az első egyesület a fiatal lányok segítésére, amit az evangélikusok vezettek. A vidékről városba érkező fiatal lányokat felkarolták, tevékenységüket nyomon követték. 1889-ben Cyprián Frölich¹⁵ kapucinus atya Münchenben az erkölcsileg veszélyeztetett gyermekek számára megalakította a Liebeswerk, azaz a Szeretetművet, majd néhány évvel később a leányvédelemben is komoly eredményt ért el. A leány és nővédelemben munkatársa volt Ellen Amman¹⁶. 1895-ben Münchenben megalakult a Katolikus Karitás, aminek az egyik feladata a Bahnhofmission, a pályaudvari misszió volt. Ezt Ellen Amman irányította.¹⁷ A városba érkező lányok elé siettek, tisztességes elhelyezést, szállást, munkát kerestek nekik. Ellen Amman később Kölnben, Münchenben alakított nőszövetséget, amit végül az egész német nyelvterületre kiterjesztett. Foglalkoztak ifjúságvédelemmel, bűnözés megelőzéssel is. Rájött arra, hogy a lányok helyzete összefügg a nők általános lebecsülésével, ezért mindent megtett, hogy javítson a nők helyzetén. 1916-ban kis szerzetesközösséget alapított öttagú lányközösségnek, akiknek ő lett a vezetője, ebbe később házas asszonyok is csatlakozhattak. A közösséget 1881-ben Rómában *Ancillae Sanctae Ecclesiae*, Anyaszentegyház szolgálói néven pápai jogú világi intézménynek nyilvánították. 1919-ben

¹³ ROBERTS MARTIN, *Európa története 1789-1914*, in *Az ipari forradalom és a liberalizmus kora*, Akadémia Kiadó, Budapest 1992, 269.

¹⁴ GS 76.

¹⁵ Cyprián Frölich XIX-XX. században élő kapucinus, aki fogékonyságot mutatott a veszélyeztetettek iránt.

¹⁶ Ellen Amman bajor néppárti képviselő

¹⁷ *Közöttünk éltek*, szerk: BENKŐ ANTAL, Prugg Verlag 1984, Eisenstadt, 161-162

Ellen Amman a Bajor Néppárt képviselője lett. A parlamentben 1932-ig, haláláig képviselte a keresztény álláspontot, a nők elfogadását, a családok megbecsülését.¹⁸

Bécsben a nők elismertségeért Hildegard Burjan tevékenykedett. Burján szintén országgyűlési képviselő lett 1919-1920 között. A parlamenti vitákban eredményesen harcolt a nők egyenjogúságáért, a cselédek megbecsüléséért, a nincstelenek számára szociális segítyt hozott létre. 1919-től főként szociális gondoknak szentelte magát, még ebben az évben megalapította a Caritas Socialis nevű apostoli társulatot, aminek a vezetője volt.¹⁹

I. 2. Szociális helyzet Magyarországon a XIX. század idején

I. 2. 1. Általános helyzetkép

Hazánkban az 1848-49-es szabadságharc leverését követő megtorlás és Habsburg abszolutizmus közel két évtizedes korszaka után az 1867-es kiegyezés teremtette meg a dualista rendszer kiépítésének, és a hazai közjogi, belkormányzati önállósulás lehetőségét. Ennek előkészítésében jelentős szerepet játszott az egyre erősödő hazai ellenállás, továbbá az emigrációba kényszerült magyar politikusok – köztük Kossuth Lajos, Teleki László és Klapka György, – itthon pedig elsősorban Deák Ferenc tevékenysége. Kossuth ugyan ellenezte a kiegyezést a magyar önállóság reményének feladása miatt, de olyan külföldi kapcsolatokat épített ki, amelyek Ausztriát befolyásolták a döntésben.

A kiegyezéssel a Habsburg birodalmon belül két egyenrangú állam, az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság szövetsége jött létre. A két állam közös uralkodóját Ferenc József császárt, a budai várban 1867. június 8-án magyar királlyá, s Erzsébet császárnét magyar királynévá koronázták.²⁰ Mindkét országnak felelős kormánya és önálló két kamarás törvényhozó szerve alakult: Ausztriában az osztrák birodalmi gyűlés, nálunk a magyar országgyűlés jött létre a felsőházzal és a képviselőházzal. A minisztériumok közül közös maradt a külügy, a hadügy és részben – az előző két tárca finanszírozását biztosító – pénzügy. A két ország államjogi és politikai viszonyának rendezése mellett létrejött a gazdasági kiegyezés is, amely szerint tízévenként megújítandó vám és kereskedelmi egyezményt kötöttek.²¹

¹⁸ *Köztünk éltek*, szerk: BENKŐ ANTAL, Prugg Verlag 1984, Eisenstadt, 169.

¹⁹ LÁZÁR ILONA, *Krisztus szeretete sürgel minket*, in *Adásidő* a Katolikus Egyház hivatalos segélyszervezetének lapja II/1, (2012. húsvét), 5.

²⁰ *Magyarország történeti kronológiája, III, 1848-1944*. Akadémia Kiadó, Budapest, 1982. 740.

²¹ CSORBA LÁSZLÓ, *A tizenkilencedik század története*, Pannónia Kiadó, Budapest 2000, 186-189.

Ferenc József a kiegyezéssel egyidejűleg bizalmi emberét, Simor János győri püspököt helyezte a hercegprímási székbe.²² A magyar kormány miniszterelnöke (1871-ig) Andrássy Gyula, vallás- és közoktatásügyi minisztere Eötvös József lett- 1875-ig így a befolyásosabb rétegek által támogatott Deák-párt kormányozta az országot.²³

A hazai művelődésügyben jelentős lépés az 1868. évi népiskolai törvény, amely bevezette a 6-12 éves gyermekek anyanyelvi tankötelezettségét, az iskolarendszer állami felügyeletét és kiépítette a tanfelügyelői hálózatot. Erre nagy szükség is volt, mert ekkor még az ország hat év feletti férfilakosságának kevesebb, mint a fele, a nőknek pedig csupán negyede tudott írni-olvasni. Az oktatási kötelezettség bevezetése, azonban előnyei mellett gyakran sok hátránnyal is jártak, különösen olyan kistelepüléseken, ahol nem volt iskola. A gyermekeknek kilométereket kellett gyalogolniuk üres gyomorral, mivel a családoknak nem volt arra lehetőségük, hogy tisztességes ellátást biztosítsanak csemetéiknek.

Intézkedés született a lakosság elszegényedett rétegének támogatására és a koldulás megszüntetésére. A belügyminiszter még a kiegyezés évében rendeletben hívta fel a törvényhatóságokat, hogy a munkaképeseket juttassák keresethez, a községeket pedig utasítsák arra, hogy munkaképtelen szegényeiket maguk tartsák el. 1872-ben törvénnyel szabályozták a fővárosi szegényalap létesítését. Azonban ezek a törvények nem jelentették a magyar társadalmi rétegek orvoslását, mert legtöbbször csak rendelkezések maradtak. 1913 telén az Igazmondó című folyóirat erről számolt be: „Még olvasni is ijesztő, hogy Debrecen munkásai közül jelenleg tízezer áll, zimankós télben, állás nélkül, kereset nélkül. Mozgalom indult felsegélyezésükre és a városi tanács, amíg nem segíthet gyökeresebben rajtuk, addig is több száz öl fát osztott ki a szegények között.”²⁴ Emellett azonban az írástudatlanságot sem tudták legyőzni: „A megcsonkított Magyarország 8 millió lakójából 1,6 millió személy írástudatlan. Amíg ez a szinte kétségbeejtő nagy szám megmarad, addig többtermelésről, nagyobb kultúráról, igazi kultúrfőlényről alig beszélhetünk.”²⁵

Az oktatásról és az egészségügyi ellátással kapcsolatban a Levente című Esztergomi kiadású folyóirat 1921-ben megállapította, hogy az iskolai oktatás a városban évek óta szünetel, ráadásul a gyermekhalandóság és tüdővészben elpusztultak száma a nyugateurópai államokhoz képest hazánkban a legnagyobb. Az egy éven aluli gyermekhalandóság aránya 1906 és 1910 között Norvégiában 7%, Dániában 10,8%,

²² CSORBA LÁSZLÓ, *A tizenkilencedik század története*, Pannónia Kiadó, Budapest 2000,195.

²³ CSORBA LÁSZLÓ, *A tizenkilencedik század története*, Pannónia Kiadó, Budapest 2000,195.

²⁴ *Tízezer munkás nyomora*, in *Igazmondó*, II/2, (1913. december 28.), 10.

²⁵ *Analfabéta tanfolyam*, in *Levente*, II/9, (1922. szeptember) 205.

Olaszországban 14,1%, Magyarországon 20,4%, Romániában 27%, Oroszországban 29%.²⁶

A Deák-párt és a balközép egyesülésével 1875-ben létrejött a Szabadelvű párt,²⁷ amelynek élére 1890-ig a miniszterelnökké is kinevezett Tisza Kálmán került. Óvatos, egyensúlyozó politikájával 15 évig sikerült stabilizálnia a billenékeny belpolitikai viszonyokat. Mivel szüksége volt a katolikus papság támogatására, ügyeskedéssel elérte, hogy a katolikus egyházat támadó, liberális szellemű intézkedések ne kerüljenek a parlament elé. Az utána következő időszakot ismét hatalmi harcok jellemezték, 1890 és 1914 között több mint tíz miniszterelnök váltotta egymást a kormány élén.

I. 2. 2. Hazai társadalom átalakulása

Magyarországi szociális helyzet

A 19. század közepén Magyarország túlnyomó részben mezőgazdasági ország, a Monarchia „éléskamrája” volt. Az 1867 utáni időszak az iparosodás és a polgárosodás kora. A politikai viszonyok rendeződése, a gazdasági élet átalakulása lehetőséget adott a polgári értékek kifejlődésére. A polgárosodási folyamat az egész társadalmat érintette. A társadalom teljesen átrendeződött,²⁸ és eközben kiéleződtek az egyes osztályok közötti feszültségek.

Nagy nehézséget okozott a nemzetiségi kérdés is. A Budapesti Hírlap beszámolója utal Mr. Forster Bovill szerzőnek egy tanulmányára: „Hungary and Hungarians, azaz Magyarország és a magyarok, címmel. Ebben a könyvben az író minden Magyarországon élő nemzetiséget bemutat csupán a magyart hagyta ki, noha az írás éppen róla szól.”²⁹ Egyébként az amerikai író rokonszenvezik hazánkkal, és az előbb említett Hungary and Hungarians című könyvében elmondja, hogy nem Ausztria teremtette meg Magyarországot, hanem Magyarország Ausztriát. Beszámol hazánk mezőgazdasági és kereskedelmi fejlődéséről is, valamint azt állítja, hogy az összes magyar lakosság 90 %-a tud írni és olvasni³⁰. Az adatok pontatlanságát, és a magyar nemzet bemutatásának hiányát észrevételezte a Budapesti Hírlap is.³¹

²⁶ BODÓ JÁNOS, *A Testnevelési egyetem törvényjavaslat bírálata fajvédemi szempontból*, in *Levente*, I/1, (1921. február), 9.

²⁷ CSORBA LÁSZLÓ, *A tizenkilencedik század története*, Pannónia Kiadó, Budapest 2000, 199.

²⁸ BERTÉNYI I. – GYAPAY G., *Magyarország rövid története*, Maecenas Kiadó, Budapest, 1992, 455-461.

²⁹ HERMAN OTTO, *A magyarságról*, in *Budapesti Hírlap*, XXVIII/279, (1908. november 21.) 1.

³⁰ A Mr. Forster Bovill által írt Hungary és Hungarians című könyv erős túlzásokat ír Magyarországról. Adatait érdemes összevetni az *Igazmondó*, II/2, (1913. december 28.), valamint a *Levente*, II/9, (1922. szeptember) című folyóiratok beszámolóival.

³¹ *Hugary and Hungarians*, in *Budapesti Hírlap*, XXVIII/268, (1908. november 8.), 6.

Társadalmi szempontból a felső rétegekben történtek a legnagyobb változások. A földterület egyharmadát kitevő 1000 hold feletti nagybirtokok már kapitalista nagyüzemekké fejlődtek, s ezeket mintegy kétezer család birtokolta. A régi földesurak, főnemesek a polgárosodás folyamán miniszterek, államtitkárok, vállalat igazgatók, illetve igazgatóbizottsági tagok lettek és a gazdaság számára gyümölcsöztették műveltségüket, nyelvtudásukat, szakértelmüket, miközben óriási vagyonokat halmoztak fel.

A több mint 7000 középbirtokos többnyire maga gazdálkodott. Ipari és kereskedelmi kapcsolataik révén nem csupán az agrárszektor érdekeinek képviselői voltak. A volt nemesség nagyobb része városokba költözve közhivatalokban, esetleg értelmiségi pályán (ügyvéd, orvos, mérnökként) próbált érvényesülni. A jómódú városiak komfortos lakásokba költöztek, a háziasszony feladata volt a gyereknevelés és a cselédség (szobalány, szakácsnő esetleg inas) irányítása, a házitanítók felügyelete.

Az alsó középosztályt képezték a kereskedők, kisiparosok. A kispolgárság soraiba tartoztak a csendőrök, postások, vasutasok, egyéb alkalmazottak.

A parasztság többnyire a jobbágyság utóda volt, földjük nagysága szerint rétegződtek. A félmilliónyi tehetősebb parasztgazda 10-35 holddal rendelkezett, a kisbirtokosok 5-10 holddal. A félproletár törpebirtokosok már nem tudtak megélni a földjükből, ezért a környező birtokon is segítettek legtöbbször napszámért.

A parasztságon belül a legnagyobb és növekvő réteg a teljesen földnélküli agrárproletariátus volt. A napszámosok, kubikusok, gazdasági cselédség egyre nagyobb része a városokba szivárgott vagy kivándorolt.

Az ipari munkásság is gyorsan növekedett. A 19. század közepi 20-25 ezer manufaktúrális és kisüzemi munkással szemben, a század végén már több, mint 700 ezer személy dolgozott a gyárakban. Nagyrészen képzetlen betanított munkásként igen nehéz anyagi körülmények között éltek. A többnyire méltánytalanul alacsony munkabér és a még nagyobb létbizonytalansággal járó munkanélküliség sok munkást sodort embertelen életkörülmények közé, tönkretéve egzisztenciájukat és családjukat is.

Egyre inkább kiéleződött az ellentét a vagyonos és a teljesen elszegényedett emberek között.

Ipari átalakulás

A kedvezőtlen társadalmi átalakulással ellentétben, a kiegyezés után, viszonylagos politikai stabilitás idején, a hazai ipar kedvezően fejlődött. Fellendült a hitel-lehetőség, javult a munkaerő képzettségi szintje, valamint bővült a személy- és teherszállítást

biztosító közlekedés; különösen a vasúti hálózat kiépülése lett jelentős. Az ipar energia- és nyersanyagszükségletének kielégítésére fejlődésnek indult a bányászat. A hazai széntermelés a kiegyezéstől 1890-ig 8 millió tonnáról négyszeresére, 32 millió tonnára emelkedett. Jelentősek voltak gömöri és dél-erdélyi vasércbányáink, valamint a Rimamurány-Salgótarjáni, a Diósgyőri és a Resicai Vasműveink.³²

A hetvenes évektől az egész ország területén, de különösen a fővárosban nagy lendületet kapott a gépesítés. Már 1868-ban létrejött a pesti Láng Gyár előde, a hazai gőzgépek, később turbina igények kielégítésére. A kezdetekre jellemző gőzgépeket a század végétől a belsőégésű motorok váltották fel, és feltűntek az elektromos gépek is. Az ipar fellendülése, az egyre nagyobb gyárak és termelőüzemek kialakulása, magával hozta a részvénytársaságok egyidejű tömeges létrejöttét is. Ezek egy része az 1873-as gazdasági válság során tönkrement, de a 80-as évektől még nagyobb lendülettel bontakoztak ki.

A legdinamikusabban fejlődő iparágnak a mezőgazdaság terményeit feldolgozó élelmiszeripar és a közlekedés bizonyultak. Európai jelentőségű szintre emelkedett az Óbudai Hajógyár és a Ganz Gyár. Utóbbi 1878-ban megalapította Elektrotechnikai Osztályát, amiből később a Ganz Villamossági Művek fejlődött ki. 1880-ban a Magyar Vagongyár Rt. beolvadt a Ganz Művekbe. A MÁVAG (Magyar Államvasúti Gépgyár) 100 km/óra sebességre képes mozdonya az 1900 évi párizsi kiállításon nagydíjat nyert.

1882-ben alapult a Weiss-Manfred Gyár, amely a Csepel-szigeten nőtt nagyüzemmé. Az hazai ipar rohamos fejlődése ellenére számos ipari termékből importra szorult az ország, a nálunk fejlettebb iparral rendelkező nyugati területekből.

Urbanizáció

A polgárosodás egyik kísérő jelensége a lakosság mobilitásának növekedése, a városok, elsősorban a főváros fejlődése.³³ 1870-ben új törvénycíkket fogadtak el a Pest-Buda fejlesztésére.³⁴ Ennek végrehajtására megalakult a Fővárosi Közmunkák Tanácsa, amelynek elnöke Andrássy Gyula miniszterelnök lett. Az intézkedések hatására csökkent a munkanélküliség, mert közmunkával végezték a Duna medrének szűkítését, szabályozását, valamint a régi holt Duna-ág helyén a nagykörút kiépítését a hetvenes évektől 1895-ig. A munkáknak nagy lendületet adott az eredetileg három külön település, Pest, Buda és Óbuda

³² BERTÉNYI I. – GYAPAY G., *Magyarország rövid története*, Maecenas Kiadó, Budapest, 1992, 448.

³³ BERTÉNYI I. – GYAPAY G., *Magyarország rövid története*, Maecenas Kiadó, Budapest, 1992, 450.

³⁴ 1870 évi X. tc. így szól: „A Duna folyamnak főváros mellett szabályozásáról s a forgalom és közlekedés érdekében Buda-Pesten létesítendő egyéb közmunkák költségeinek fedezéséről és a közmunkák végrehajtási közegeiről.”

1873-ban³⁵ történt egyesítése³⁶, valamint a honfoglalás millenniumának megünneplésére való készülődés. A közlekedés fejlődésével a munkalehetőség reményében egyre többen költöztek vidékről a fővárosba. A város 1848-ban 120 ezer fős lakossággal rendelkezett, ez 1873-ig 266 ezerre, a századfordulóra pedig 933 ezerre emelkedett. Az egyesített Budapest, Európa egyik legdinamikusabban fejlődő fővárosa lett.³⁷

A város központjáig vezető vasútvonalakhoz elkészült a Déli, a Nyugati, majd a Keleti pályaudvar, megépült a budavári Sikló és a Sváb-hegyi Fogaskerekű vasút. A külföldön is híres Lánchíd mellett, 1876-ra átadták a forgalomnak a Margit-hidat, valamint a Déli összekötő vasúti hidat, s 1895-re elkészült a Ferenc József (mai Szabadság) híd is. 1889-ben elindult az első villamos. A millennium előtti építési láz idején épült fel az Operaház, a Kúria, a Múcsarnok, a Szépművészeti- és az Iparművészeti Múzeum, kiépítették az impozáns Sugár (mai Andrássy) utat, alatta a kontinens első földalatti vasútvonalát. A Parlament és a Bazilika építése a századforduló utánig húzódott. A közművesítés is folyamatosan haladt. Pesten már 1855-ben indult a gázszolgáltatás (eleinte világításra használták). A központi vízszolgáltatás 1868-ban kezdődött, a nyomóvíz hálózat és a csatornázás folyamatos bővítése mellett. Az első telefonközpontot 1881-ben helyezték üzembe, a villamosenergia-ellátást 1893-ban kezdték meg.³⁸ Ezeket a szolgáltatásokat különösen az első időszakban csak a vagyonos réteg engedhette meg magának.

A főváros lett az ország művelődési és kulturális központja is. Hosszú idő után 1865-ben a Magyar Tudományos Akadémia megtarthatta első nyilvános ülését, feléledt a Kisfaludy Társaság is és 1873-ban megalakult a Petőfi Társaság. A könyv- és lapkiadás is Budapestre összpontosult. A kényszerű passzivitás után fellendült a magyar irodalmi és tudományos élet, a háttérrel képező kiadói és nyomdaipari vállalatokkal együtt. Híressé vált az 1869-ben alapított Révay Testvérek Irodalmi Intézete, néhány évtizeddel később itt adták ki a Klasszikus Regénytár sorozatot, köztük Jókai Mór és Mikszáth Kálmán összes műveit, majd a Révay Nagylexikont. A Franklin Társulat (a Landerer Nyomda jogutóda) jelenttette meg többek között Vörösmarty, Arany, Tompa verseit, valamint a Magyar Remekírók és az Olcsó Könyvtár köteteit.

1875-ben nyitotta meg kapuit a Népszínház. A mozilehetőség is kezdett kibontakozni. Az első filmvetítésre 1896-ban került sor a Royal Szállóban.

³⁵ A három különálló települést egységesnek 1873. október 25-ei ünnepélyes ülésen mondták ki a pesti Vigadóban.

³⁶ Az egyesítésről, a 1872. XXXVI. tc. alapján tudunk, amely így szól: „Budapest fővárosi törvényhatóság alakításáról.”

³⁷ BERTÉNYI I. – GYAPAY G., *Magyarország rövid története*, Maecenas Kiadó, Budapest, 1992, 451.

I. 2. 3. A magyar katolicizmus helyzete és megújulása a XIX. század végén

Liberalizmus hatásai

Tisza Kálmán miniszterelnökségét (1875-90) Magyarországon a dualizmus korának viszonylag békés korszaka, az iparosodás számottevő előrehaladása, a kormányzati politikában a mérsékelt liberalizmus jellemzi. A szabadelvűség jelenlétét mutatja az 1876-os cselédtörvény, amely a cselédek kizsákmányolását a munkaadónak, valamint az 1878-as büntetőtörvénykönyv, amely a bérkövetelést és a sztrájkot bűncselekménynek tekinti, továbbá 1884-ben a radikális szocialisták ellen lefolytatott per, amelyben bűnösségüket jelentették ki.³⁹

A liberalizmus térhódítása az Osztrák Magyar Monarchiában különösen erősen megfigyelhető. A Nyugat-Európában megfogalmazott szabadelvű követelések hazánkban is jelentkeztek. A kiegyezést követő évtizedekben egyéni liberalizmus az egyes személy szabadságát, öntörvényűségét engedte; a társadalmi liberalizmus házasság meggyengülését, később a családok szétesését okozta; a politikai liberalizmus a nők egyenjogúságát, tanulási lehetőségét, választójogát akarta kiharcolni.

Hazánkban a tőketulajdonosok állami ellenőrzés nélkül, büntetlenül nyírbálták meg a felszabadított jobbágyság jogait, s ez a folyamatos kizsákmányolás a lakosságot sokmillió koldus országává tette, hihetetlen arányú kivándorlást megindítva, amely hatalmas vérvesztést okozott a társadalom rétegeiben.

A társadalmi életben jelentkező liberalizmus aláásta a családok alapját. Évszázadokon keresztül a nő munkahelye a család és az otthon tűzhelye volt. Az új irányzatok romboló áramlatai Franciaországból kiindulva „szabadság” címen elsöpörték a társadalmi struktúrákat, az asszonyokat megfosztották addigi támasztékaiktól, új életkörülmények közé állították őket, kellő előkészítés, megfelelő műveltség, és önvédelem nélkül.”⁴⁰ A szabadelvű program mindent támadott, ami szent, vagy ami erkölcsre épült. A Katolikus Hetilap a következőket írta: „Nagyon elmaradna a mai világ a liberalizmustól, ha egyebek között a szentségeket, s ezek között a házasság szentségét meg nem támadná.... Az erkölcstelenségről is szólni kell, mely ezrenként szedi áldozatait, azok soraiban kiket a házasság szentsége le nem kötött. Azaz így szabadalmat kérnek a fajtalankodásra.”⁴¹

A liberalizmus térhódítása számos káros hatása mellett, pozitív folyamatokat is gerjesztett. Sürgetőleg hatott az általános és titkos választójog kiterjesztésére, hatással volt

³⁸ BERTÉNYI I. – GYAPAY G., *Magyarország rövid története*, Maecenas Kiadó, Budapest, 1992, 450.

³⁹ *Világtörténet 1875-1890*, Gondolat, Budapest 1982, 53.

⁴⁰ FARKAS EDIT, *Keresztény feminizmus in Tiszántúl*, XX/55, (1914. március 8. Vasárnap), 1.

a független bíraskodás, a sajtószabadság megjelenésére. A kormányfelelősség szempontjából a liberalizmus nem érződött, ezért jegyezhetette meg Szegfű Gyula a politikai életről: „hazánkban a parlamentek története, nem a parlamentek története, nem kormányzástörténet, hanem krízistörténet. A krízis oka pedig, hogy a szabadelvű párt saját uralmával azonosította a szabadságot és humanizmust.”⁴² A hagyományos gondolkodású széles társadalmi réteg nem tudta elfogadni a kormánytörekvésekben is megmutatkozó liberalizmust. Szeghy Ernő írja emlékirataiban, hogy egyszer, mint gimnazisták 1888-89-ben tüntettek a kormány egyik paragrafusa ellen. „Le a 16. paragrafussal...” Nekem a leghalványabb fogalmam sem volt, hogy mit takar a 16. paragrafus, de mivel a kormány akarta, én halálra kívántam. Akkoriban a jó magyar ember mind ellenzéki volt, a kormánypárti pedig mind hazaáruló, pecsovics, tekintet nélkül arra, hogy éppen kik voltak kormányon.⁴³

A dualizmus korában az egyház fokozatosan elveszítette kiemelt szerepét. A valláserkölcsi és hitbuzgalmi tevékenységével már csak nagyon keveseket tudott megszólítani, és a szabadelvűség hatására a társadalomszervező és rendszermegtartó szerepe is elveszett. A közoktatás jelentős része egyházi irányítás alá tartozott, de a liberalizmus ezt is megtámadta, és állami feladatként szervezte meg. Hittanoktatás ugyan minden iskolában és osztályban volt, de ez elsősorban tudás átadását jelentette és nem az életvitel megváltoztatását. Az Egyház élenjárt a tudomány és kultúra művelésében is, számos tudományos könyvet kiadott, sajtótermékeivel is igyekezett a társadalmat befolyásolni. A vallási folyóiratok hatása azonban elenyésző volt a világi jellegű nyomtatványok tömegével szemben.

A társadalmi szabadosság a vallási, az oktatási és egyesülési szabadságot sulykolta; az egyház és állam szétválasztását sürgette. A kiegyezéstől kezdve a magyar sajtó évtizedeken keresztül visszhangzott az irodalom és vallás pocskondiázásától. A keresztény gyökerekről igyekeztek szándékosan elfelejtkezni, és ezáltal hazánkban az értelmiség és az ugrásszerűen növekvő munkásság tömegesen vált vallástalanná. Az Egyháztól való eltávolodás aggasztó méreteket öltött.

Egyház iránt tanúsított közszellem megváltozása

A kiegyezés után, nyugatról hazánkba is beszüremkedett liberális hatások miatt az Egyház elveszítette széleskörű hatását. A magyar társadalom nagyrészen vallásellenes

⁴¹ *Szentség vagy szerződés*, in *Katholikus Hetilap*, XXXVII/37, (1881. szeptember 15. Csütörtök),

⁴² Szegfű Gyula, *Magyar történet*, XIX. század, 335.

lett. A közszellemet a katolicizmus megmaradt kisszámú rétege nem tudta formálni. Az értelmiség keresztény értékrendű személyei félénken lapultak meg. Az országház a szabadelvűeknek lett a terepe, s a politikában mutatkozó szellemiséget a katolikus sajtóval sem lehetett ellensúlyozni, mert egyszerűen nem volt. A fővárosban is teljes volt a zűrzavar, hiányzott a kialakult szellemi irányzat, szabadkőművesek által uralt liberális nagyvárossá lett.⁴⁴ Vallási szempontból szörnyű letargia jellemezte a főváros életét, amely fokozatosan kiáradt az egész országra.⁴⁵ A vallás, a papok megvetése még a katolikus családokban sem volt ritka. Szeghy Ernő már papként így ír emlékirataiban: „Egyébként vendégszerető házukba pap sohasem tette be lábát, lenéztük megvetettük... Egyik vallási oktatásom, amelyet nagypapámtól kaptam, így hangzott: »Ha majd később azt mondják neked, hogy van Isten, jegyezd meg, hogy az hazugság, és ne felejtsd el, hogy minden pap gazember.«”⁴⁶ Lelkipásztori szempontból a mamutplébániák csak sematikus, irodával kapcsolatos munkát végeztek. A papságot is megfertőzte a liberális elvtelenség, a pénzügyi vezetőket meg teljesen hatalmába kerítette.⁴⁷ Még a Slachta családban is az apa, –mint bankár– tagadta Krisztust, - sőt minden szava a katolikus hit megtagadása és cáfolása volt.⁴⁸ De még a katolikus szellemű édesanya is fékezni igyekezett a lányai vallási buzgalmát. A fővárosban nem voltak szerzetesek: jezsuiták, dominikánusok, karmeliták mind hiányoztak, az egyházközségeknek meg hitéleti szempontból nem volt súlya.⁴⁹ Simor János halála után 1891-ben, az egyházpolitikai kérdésekben kevésbé járatos Vaszary Kolos, pannonhalmi főapát került a bíborosi székbe. Az ő primássága alatt vezették be 1895-ben az egyházi esküvőket részben helyettesítő, felbontható polgári házasságot és polgári anyakönyvezést. Vaszary Kolos hercegprímásnak a papság között sem voltak hitvalló és bátor személyei.⁵⁰ 1882-ben a magyarok 9 millió katolikusának egyetlen egy képviselője sem volt a parlamentben.⁵¹

A katolicizmus megújulása

A szabadelvű szellem elterjedése váltották ki a katolikus újjáébredést. A XIX. század utolsó éveiben magas rangú világiak hitvallása nyomán indult meg a katolikus újjáébredés;

⁴³ Szeghy Ernő, *Emlékeim*, 64.

⁴⁴ TIFENTHALER J., *Budapest apostola Kanter Károly élete (1853-1920)*, SZIT, Budapest 1999, 58.

⁴⁵ TIFENTHALER J., *Budapest apostola Kanter Károly élete (1853-1920)*, SZIT, Budapest 1999, 55.

⁴⁶ Szeghy Ernő, *Emlékeim*, Budapest, 1944, 13.

⁴⁷ TIFENTHALER J., *Budapest apostola Kanter Károly élete (1853-1920)*, SZIT, Budapest 1999, 59.

⁴⁸ Szociális Testvérek Társaságának Irattára; Slachta Irén kézírásos naplója, SSSA-B

⁴⁹ TIFENTHALER J., *Budapest apostola Kanter Károly élete (1853-1920)*, SZIT, Budapest 1999, 58.

⁵⁰ MESZLÉNYI ANTAL, *Magyar hercegprímások arcképsorozata*, Budapest, 1970, 339-340.

⁵¹ BÓNITZ FERENC, *Gr. Zichy Nándor*, Budapest, 1912, 174.

a katolikus ifjúság is magára talált. Zichy Nándor kezdeményezésére Lévay Imre megalakította, és kifejlesztette Magyarországon a katolikus kört, amely mint vallási ébredés első jele és alkotása jött létre.⁵² A fővárosi katolikus ifjúság hamar felkarolta a szerényen induló kezdeményezést, s igen gyorsan fejlődött, sőt megalakulása után hat évvel már önálló irodája vagy klubhelyisége is volt, amit Vaszary Kolos szentelt fel. Ez volt akkoriban hazánkban az egyetlen nyilvános kör, ahol katolikus mivoltjukat az embereknek nem kellett háttérbe szorítaniuk. Ez a klubhelyiség úgy gyűjtötte egybe a vallásos embereket, ahogyan az Egyház is egybegyűjti a tagjait.⁵³ A budapesti első katolikus körnek a legnagyobb jelentősége abban állt, hogy a katolikusok kiálltak érdekeikért, és más városokban is megalakították saját szervezeteiket, végül Gróf Zichy Nándor vezetésével politikai párt is létrejött.

I. 2. 4. A magyar egyház szerepe a századfordulón

Magyarországon 1875-ben a Deák-párt elvesztette hitelét korrupciós elvtelensége és megalkuvása miatt. A képviselőválasztásokon a párt parlamenti többsége lecsökkent. A politikai válság megoldását a Deák párt és Tisza Kálmán vezette politikai erő egyesülése jelentette. A király 1875. október 20-án Tisza Kálmánt nevezte ki miniszterelnökké. Tisza hajlandó volt „szegre akasztani” az úgynevezett „bihari pontokat” (kiegyezés felülvizsgálata, nagyobb gazdasági szabadság követelése...) és az addigi ellenzékéből áttelepült a kormánypárt padsoraiba. A két pártból 1875-ben létrejött a Szabadelvű párt, amely 15 éven keresztül kormányozta az országot. Tiszának, annak érdekében, hogy a kiegyezés állapotát fenntarthassa, szüksége volt a katolikus papság támogatására. Éppen ezért kormányzása idején igyekezett háttérbe szorítani az Egyházat hátrányosan érintő kérdéseket. Ügyes taktikázással elérte, hogy a liberális jellegű javaslatokból egy sem került tárgyalásra. Egyedül a 1879. XL. törvénycikk 53. §-át szavazták meg alatta. Ez két hónapig terjedő elzárással és pénzbüntetéssel sújtotta azt a lelkészt, aki 18 évesnél fiatalabb egyént fel mer venni más vallásfelekezetbe. A protestánsok erre hivatkozva jelentették fel az „elkeresztelő” papokat. A bíróság azonban a papokat felmentette, mert nem más vallásfelekezetbe való áttérés, hanem keresztelés történt. Mivel Tisza az ügyet nem akarta kormány elé tárni, lemondásáig (1890. március 9.) nem is oldódott meg az elkeresztelést gyakorló papok helyzete. Tisza Kálmán lemondása után Csáky Albin 1890. február 25-én hozott rendelete lépett érvénybe, mely szerint a más valláshoz tartozó gyermek

⁵² *A Budapesti katolikus kör*, in *Katholikus Egyházi Közlöny*, III. (1891. október 19.), 1.

⁵³ *A budapesti katolikus kör*, in *Egyházi Közlöny*, IX/42, (1897. október 15.), 1.

megkeresztelése után bizonylatot kellett küldeni nyolc napon belül az illetékes lelkésznek. A rendelet megszegői 10-50 Ft-os bírságot kaptak. A magyar püspökök a rendelettel szemben nem jártak el egységesen. Egyesek nem hirdették ki, mások ellenezték, viszont voltak olyanok, akik a bizonylat kiadását kérték papjaiktól. Az elkeresztelő papok ellen eljárások indultak. Molnár János⁵⁴ komáromi apátplébános ellen 1892 végéig 26 esetben indítottak eljárást és összesen 560 Ft bírságra ítélték. Simor János esztergomi érsek a helyzet megoldására azt ajánlotta, hogy módosítsák a 1886. évi LIII. törvénycikk 12.§-át, mely kimondta, hogy a gyermekek nemük szerint követik szüleik vallását, és a szülők a gyermekek vallásáról nem egyezhetnek meg. A Simor féle javaslat szerint a szülők szabadon dönthessenek gyermekeik felekezeti hovatartozásáról. A kormány belátta, hogy a módosításra szükség van, de ennek fejében a polgári anyakönyvezés és polgári házasság bevezetését követelte. Mivel ezt hithű katolikus Szapáry Gyula miniszterelnök ellenezte, ezért lemondott 1894. november 6-án. Helyébe Wekerle Sándor lett kinevezve. Az újonnan kinevezett miniszterelnök bejelentette a polgári anyakönyvezésről és polgári házasságról szóló törvényjavaslatot.⁵⁵

A kormánynak a polgári házasság bevezetésére vonatkozó szándéka katolikus körökben közfelháborodást keltett és az egyházpolitikai harcok, a társadalom jelentős részét felrázta. Ez is elősegítette a katolikusok szervezett tömörülését. Szellemi vezérnek Zichy Nándor gróf lépett elő, aki a katolikus tömegek segítségével akarta az egyház számára hátrányos törvények visszavonását elérni. A püspökök is tiltakozásba kezdtek, sőt még XIII. Leó pápa is kitartásra buzdított mindenkit a 1893. szeptember 2-án kiadott „Constanti Hungarorum” kezdetű levelében.⁵⁶

Mivel a tiltakozások nem jártak eredménnyel, Zichy Nándor és Esterházy Miklós Móric 1894-ben a pesti Vigadóban katolikus nagygyűlést szervezett, ez volt az első. Mindezek ellenére, –még ha több fordulóban⁵⁷ is,– de 1895-ben a parlament elfogadta a polgári anyakönyvezésről és házasságkötésről szóló törvényjavaslatot.

⁵⁴ Molnár János prelátusnak egyébként igen nagy szerepe volt a katolicizmus felébresztésében. A katolikus sajtót saját kezében összpontosította. 1903-tól betegeskedett egészen 1919-ben bekövetkezett haláláig.

⁵⁵ BÖLÖNY JÓZSEF, *Magyarország kormányai 1848-1992*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992, 75.

⁵⁶ SALACZ, G., *A magyar kultúrharc története 1890-95*, Bécs, 1938. 260-261.

⁵⁷ A képviselőház a polgári házasságról szóló törvényjavaslat tárgyalását 1894. február 19-én kezdte. A javaslatot a képviselőház 175 főnyi többséggel megszavazta, de ennek ellenére a főrendiház május 10-én tartott ülésén 20 szótöbbséggel elutasította. A király a miniszterelnök követelésére ezután betöltötte a három üresedésben lévő élethossziglan kinevezett főrendiház helyét és néhány ellenzéki főurat pedig személyesen kért meg a második szavazástól való távolmaradásra. Ennek alapján sikerült a főrendiháznak a június 21-ki ülésen a törvényjavaslatot 4 szótöbbséggel elfogadnia. A törvényjavaslat kihirdetését a király azonban egy ideig halogatta végül 1894. december 9-én elfogadta a 1894. XXXI. törvénycikkben szentesítette. Kihirdetése már csak a következő esztendőben történt.

Az első nagygyűlés hatására a katolikus tömegek láttán a sajtó megbotránkozott és mocskolódo cikkek jelentek meg hasábjai között. „Falstaff serege ez, gubás, abaposztós, birkasüveges embereket hoz fel az egyház, ennyire süllyedt.”⁵⁸ Bár a nagygyűlés a törvényjavaslat visszavonását nem érte el viszont rádöbentette a szervezőket, hogy nagy szükség van olyan pártra, amely a katolikus érdekeket képviseli.

A katolikus párt megalakítását Prohászka Ottokár püspök kezdeményezésére, Zichy Nándor⁵⁹ gróf által rendezett katolikus gyűlésen, 1894. november 17-én Székesfehérváron mondták ki. Hosszas előkészítő tárgyalások után a párt alakuló értekezletét 1895. január 28-29-én tartották. Ekkor adták ki a párt programját is, valamint ekkor vált jelentős csoportosulássá: Katolikus Néppárt⁶⁰ néven. Programjában erősen bírálta az egyház és állam szétválasztását, valamint a „Rerum Novarum” szellemében szociális reformokat sürgetett.

A Katolikus Néppártnak eleinte igen sok támadással kellett megküzdenie, mivel a nagyobb pártok nem látták szívesen az újabb politikai erő megalakulását, és növelték iránta a bizalmatlanságot. Kifogásolták az elnevezését és a szociálpolitikai programpontjait, még a katolikusok előtt is népszerűtlenné akarták tenni.⁶¹ Bánffy Dezső miniszterelnök a Vatikánnal akarta megtiltatni a püspököknek a párt támogatását, de próbálkozása nem járt eredménnyel.⁶² Szellemi vezérüket, Zichy Nándor grófot megbélyegezték, megvádolták, hogy ultramodern, könnyelmű politikus, és békebontó. Egyházi részről sem volt egyöntetű a támogatottsága. 1896. október 29. és november 4. között rendezett országgyűlési választásokon a mandátumoknak mintegy 4,4%-át tudta megszerezni ezzel 18 tagja jutott be a parlamentbe ellenzéki képviselőként. Későbbiek során egyre jobban kibontakozott, újságokat⁶³ adott ki, az 1901-es választásokon 25 mandátumot szerzett meg, szintén ellenzékként,⁶⁴ 1905-ben ismét 25 képviselője jutott be a parlamentbe kormánypárti oldalon.

⁵⁸ SZEKFÜ GYULA, *Három nemzedék, és ami utána következik*, Budapest, 352.

⁵⁹ BÓNITZ FERENC, *Gr. Zichy Nándor*, Budapest, 1912.

⁶⁰ SZÁNTÓ KONRÁD, *A katolikus egyház története*, II. kötet, 497.

BERTÉNYI I. – GYAPAY G., *Magyarország rövid története*, Maecenas Kiadó, Budapest, 1992, 475.

⁶¹ Gróf Esterházy Miklós Móric beszámolója a Néppárt alakuló értekezletéről, in BÓNITZ, F., *Gróf Zichy Nándor, Élet és jellemrajz*, Budapest, 1912, 302-303.

⁶² SALACZ, G., *Egyház és állam Magyarországon a dualizmus korában 1867- 1918*, München, 1974, 164.

⁶³ Katolikus Néppárt hetilapja: *Alkotmány* (1895-1919); *Néppárt* (1899-1909); valamint hasonló szellemiségben *Magyar Állam* (1868-1908); *Népűjság* (1910-1944) jelent meg.

⁶⁴ Magyar kronológia III. 793, 801.

A párt a XX. század elején egyre inkább konzervatív irányba tolódott, háttérbe szorítva szociális programját, népszerűsége lecsökkent. 1915. október 25-én a püspöki kar is beszüntette a párt támogatását, amelyet 1911-ben megszavazott.⁶⁵

A Néppárt fokozatos hanyatlása mellett, megjelent a hasonló programmal fellépő Országos Keresztényszocialista Párt, amely 1907. november 10-én tartotta alakuló gyűlését. A párt a programjában gazdasági társadalmi és politikai reformokat követelt. Többek között küzdött a titkos választási jog, arányos közteherviselés, földreform, gyermekmunka eltiltása, többhetes szabadság érdekében. A képviselőjük Giesswein Sándor volt, aki eleinte Katolikus Néppárti képviselőként jutott be a parlamentbe, de a Katolikus Néppártból kilépve az 1910-es választásokon az Országos Keresztényszocialista párt vezetőjeként jutott be a parlamentbe. Ennek a pártnak lett később nagy apostola: Prohászka Ottokár, valamint Molnár János és Zichy János is, aki mindig jelentős szerepet vitt a keresztényszociális törekvések terén.⁶⁶ Giesswein Sándor prelátus és egyben pártvezér Farkas Editet és a Szociális Missziótársulat tevékenységét is hatékonyan segítette.

A Katolikus Néppárt és az Országos Keresztényszociális Néppárt 1918-ban egyesültek és új néven: Keresztényszociális Néppártként jelent meg továbbra is a szociális reformok bevezetését sürgetve.

A katolikus párt három téren tett jelentős lépéseket. Katolikus erkölcsi értékekre épülő politikai parlamenti párt létrehozásában, a katolikus sajtó megteremtésében, és a szociális intézkedések bevezetésében, elterjesztésében fejtette ki hatását.

A Katolikus Egyház meghatározó tényező lett a politikai pártjaival, szociális reformjaival a XIX. és XX. század fordulóján Magyarországon.

A nyilvános és politikai szereplés mellett kisebb közösségformáló erőt is kifejtett. Egyre több katolikus segélykör alakult. A szegény néposztály érdekeit a Regisi szent Ferenc egyesület vállalta magára. Ez a szervezet felkutatta a vadházasságban élőket. Élelem és ruhasegélyekkel valamint tanácsokkal és egyéb segítségnyújtással sok együttélést törvényesítettek. A Szent László társulat a határon túli magyarok felkarolásában vett részt. A katolikus értelmiség szintén szövetkezni kezdett; megalakult az Aquinoi szent Tamás Társulat és az egyetemi hallgatók részére a szent Imre Kollégiumok nyitották meg kapuikat. A szerzetesrendek is megélénkültek. A századfordulón indult meg a Katolikus Nővédő Egyesület is, amiről a későbbiekben még sokkal bővebben lesz szó.

⁶⁵ in *História*, V. (1983./5-6. szám), 29.

⁶⁶ *A keresztény női tábor krónikás könyve, (A katolikus nők pártjának a története 1918-1943)*, in *Lélek Szava*, X/24, (1943. december 15.), 191.

Változások a magyar egyházi életben

A főváros dinamikus fejlődésével és a lakosság számának növekedésével nem tudott lépést tartani a hagyományos plébániai lelkipásztorkodás. A századforduló Budapestje mamutplébániáiról volt nevezetes.⁶⁷ Az urbanizációs folyamatok miatt új templomokra és plébániákra lett volna azonnal szükség, de csak később épültek.

A hívek lelki gondozásában nagy segítséget jelentettek a szerzetesrendek megjelenései. A századforduló környékén sorra épültek fel rendházaik és templomaik:⁶⁸ a ferencesek ellátásában a Bakáts téren (1879), a jezsuiták temploma a Mária utcában (1891), a karmelitáké a Huba utcában (1898), a lazaristák kápolnája a Gellérthegy alján (1904), a domonkosok kápolnája, majd temploma a Thököly úton (1905, 1912). Az Üllői úton a szentéletű Kanter Károly várplébános buzgósága révén épült fel 1908-ra az Örökimádás templom, a ciszterciek 1913-ban telepedtek le Budán, s kapcsolódtak be a lelkipásztorkodásba.

A különböző rendek felvirágozásának hatására hazánkban a 19. század végén, a 20. század elején a szerzetesek létszáma megduplázódott, az apácáké többszörösére növekedett. A női rendek asszimilálódása olyan mértékű volt, hogy komoly részt vállalhattak az Egyház tevékenységében, különösen a leányifjúság oktatásában és a betegápolásban. Több apácarend folytatott a Szociális Missziótársulat profiljához hasonló tevékenységet, de csak a szeretetszolgálat egy-egy részén fejtették ki tevékenységüket, többek között a Keresztes Irgalmas Nővérek rendje,⁶⁹ a Ferences Nővérek,⁷⁰ az Irgalmas Nővérek,⁷¹ az Isteni szeretet leányai,⁷² a Salvator Nővérek,⁷³ a Jó Pásztor Nővérek,⁷⁴ Páli

⁶⁷ TÖRÖK JÓZSEF, *A katolikus egyház a magyar művelődés századaiban*, BME-TGI Kiadása, Budapest, 1994, 27.

⁶⁸ SZÁNTÓ KONRÁD, *A katolikus egyház története*, II. kötet 502.

⁶⁹ PUSKELY MÁRIA (szerk.), *Szerzetesek*, Prugg Verlag, Eisenstadt, 1989, 153.

A Keresztes Irgalmas Nővérek rendje 1844-ben Svájcban alapult. Pozsonyban, majd több magyar városban 1875-től tevékenykednek a szeretetszolgálat néhány területén. 1950-ben 446 magyar nővére volt a rendnek. I.m. 153.

⁷⁰ A Ferences Mária Misszionárius Nővérek Társulata 1877-ben alapult és 1899-ben telepedett le Szegények kis Nővérei Kongregációja Magyarországon Budapesten a Hermina úton. A házuk megszerzésében jelentős segítséget kaptak Pálffy Pálnétól. Apostoli munkájuk: a szegények szolgálata, bölcsőde, óvoda, ipariskola, árvaház, népkonyha működtetése, valamint beteggondozás.

PUSKELY MÁRIA (szerk.), *Szerzetesek*, Prugg Verlag, Eisenstadt, 1989, 132.

⁷¹ Az Irgalmas Nővérek, Páli Szent Vince Szeretetlenyei élethivatása: Jézus Krisztus szolgálata a szegények személyében, legyenek azok betegek, foglyok, gyerekek vagy akár akik szégyellik megvallani szegénységüket. Magyarországon Pinkafőn kezdtek dolgozni, majd további 94 helyen kórházakban, árvaházakban, büntetőintézetekben. 1950-ben létszámuk 1421 volt.

PUSKELY MÁRIA (szerk.), *Szerzetesek*, Prugg Verlag, Eisenstadt, 1989, 136.

⁷² Az Isteni szeretet leányai (F.D.C.) Társulatot a bajor Lechner Mária Franciska (1833-1894) alapította. Mottója: „Mindent Istenért! Mindent a szegényekért!” Apostoli céljuk: a városba került cselédleányok segítése

Szent Vince Szeretleányai, Szegények kis Nővérei Kongregációja, továbbá külföldön a Caritas Socialis Nővérek⁷⁵. (A kifejezetten tanító vagy betegápoló, valamint a később alapított rendeket itt nem említettük). Annak ellenére azonban, hogy több szerzetesrend is megtelepedett hazánkban, a szociális ellátatlanságot mérhető módon nem tudta orvosolni, hiszen mérhetetlen nagy volt a rászorulóknak száma, az újonnan megtelepült szerzetesközösségek sok esetben keresték a társadalomban betöltött szerepüket, valamint a leghatékonyabb segítségnyújtásnak a módját.

A Szociális Missziótársulat új közösségként jött létre 1908-ban, s fokozatosan bontakozott ki. Egyre inkább növekedett a munkaterületük, a szeretetszolgálat teljes palettáját lefedte, minden jelentősebb városban megtelepedett többnyire a plébániák közvetlen közelében, így a helyi papokkal összhangban eredményesen tudott működni. Az egész szervezet irányítását pedig Budapestről a központi házukból látták el, összehangolva a kül- és beltágok munkáját.

A templomok építése, szerzetesek lelkipásztori munkába való bekapcsolódása a hitéletben fellendülést hozott. 1910-ben már a 10. katolikus nagygyűlést tartották, szép sikereket ért el a népmisszió.

I. 3. Az Egyház társadalmi tanítása

Az Egyház mindig érzékenyen reagált a társadalmi igazságtalanságokra és a szociális gondokra. Ezzel kapcsolatos hozzáállását nemcsak szóban és tanításának rögzítésével írásban, hanem aktív tevékeny cselekedetekkel is kifejtette.

valamint a szegény gyermekek és árvák tanítása. 1870-ben nyitották meg első házukat Budapesten. 1950-ig húsz helységben működtek. Ekkor 278 volt a nővérek létszáma.

PUSKELY MÁRIA (szerk.), *Szerzetesek*, Prugg Verlag, Eisenstadt, 1989, 139.

⁷³ Az Isteni Üdvözítő (Salvator) Nővérek (S.D.S.) rendje 1888-ban létesült és 1899. óta végzik hazánkban a leányifjúság nevelését, óvodák, árvaházak, szociális otthonok vezetését, valamint a betegápolást. 1950-ben 11 intézményből 242 nővérnek kellett távoznia.

PUSKELY MÁRIA (szerk.), *Szerzetesek*, Prugg Verlag, Eisenstadt, 1989, 140.

⁷⁴ A Jó Pásztor nővérek sajátos apostoli munkaterülete például a megtévedt, vagy veszélyben forgó fiatal lányok, ill. nők szolgálata. Hazánkban 1892-ben telepedtek meg Budapesten, majd Kecskeméten és Ikerváron. Elemi és ipariskolákat és egy leánynevelő intézetet is vezettek. 1950-ben a nővérek száma 238 volt. PUSKELY MÁRIA (szerk.), *Szerzetesek*, Prugg Verlag, Eisenstadt, 1989, 146.

⁷⁵ A Caritas Szociális Nővérek (C.S.) alapítója a hitetlen zsidó családból származó Dr Hildegárd Burján (1883-1933), aki 1907-ben a magyar Burján Sándorhoz ment férjhez, majd egy súlyos betegségből való váratlan gyógyulás után férjével együtt megkeresztelkedett és a karitatív munkának szentelte életét. Az 1919-ben Bécsben alapított rend tevékenységi köre: öregek gondozása, szegény családok segítése, a meg nem született élet védelme, pályaúdvári misszió és szociális szakemberek képzése.

PUSKELY MÁRIA (szerk.), *Szerzetesek*, Prugg Verlag, Eisenstadt, 1989, 118.

Az Egyház már IX. Piusz pápa⁷⁶ idején több kisebb, helyi jellegű fellépéssel igyekezett kimutatni szociális érzékenységét, azonban e téren igazán nagy jelentőséggel XIII. Leó pápa⁷⁷ 1891-ben kiadott „Rerum Novarum” kezdetű enciklikája bírt, amely Prohászka Ottokár fordításában még ugyanebben az évben megjelent Magyarországon is. XIII. Leó pápa 7 évvel később az aranymiséjén,⁷⁸ 1898-ban is utalt az enciklikája szociális tanításának megtartására, amely minden lelkiismeretesen gondolkodó embert meg akart érinteni. A Rerum Novarum enciklikának hazánkban sokáig nem volt komoly hatása, mégis ez alapozta meg az Egyház társadalmi tanításának átfogó rendszerét. Az ebben felállított alapelvhez tartotta magát a századforduló után megválasztott X. Piusz⁷⁹ és az őt követő pápák is.

I. 3. 1. Egyházi alapelvek

A keresztény társadalmi tanítás társadalometikai elvek és társadalomszervezeti követelmények rendszere. Nem segélyprogram, hanem a társadalom, az emberiség optimalizálását szem előtt tartó egységes állásfoglalás a világról, az Egyház szerepéről és a kettő viszonyáról.⁸⁰ Három alapelvre épül:

1.) Tanításának kiindulópontja a személy, aki egyszerre individuum és társadalmi lény (ens individuale et sociale). A személyben feszültségben van az egyéni és a társadalmi lét. Önmegvalósításához hozzátartozik, hogy túllép önmagán, transzcendálódva a dolgokhoz és

⁷⁶ IX. Piusz pápa (1846-1878) a pápaság történetében a leghosszabb ideig uralkodott. Helyreállította az angol (1850) és a holland katolikus egyház szervezetét. Kétszáznál több új püspökséget alapított. Pápasága ideje alatt 1870-ben megszűnt a 756-ban alapított Egyházi Állam, amely több mint ezer évig szolgált a pápák politikai függetlenségét. Ettől kezdve a pápa a „Vatikán foglyának” tekintette magát. Ugyanebben az évben összehívta az I. Vatikáni Zsinatot, ez azonban a pápa primátusának kimondása után félbeszakadt.

⁷⁷ XIII. Leó pápa (1878-1903) negyedszázados uralkodása alatt megszilárdította a pápaság tekintélyét. 48 enciklikáival szorgalmazta a tomista teológia, filozófia és szociológia megújítását. Egyformán elítélte a szocializmust, a kommunizmust, a nihilizmust (1878) és a szabadkőművességet (1884).

Forrás: HANGAY ZOLTÁN, *A pápák könyve*, Trezor Kiadó, Budapest, 1991.

⁷⁸ XIII. Leó pápa aranymiséje, in *Egyházi Közlöny*, X, (1898. január 7.), 1.

⁷⁹ Szent X. Piusz pápa (1878-1903) elsősorban a lelkipásztorkodás és a hitélet kérdéseivel foglalkozott. Első enciklikájában meghirdetett programja: „*Omnia instaurare in Christo – Mindent megújítani Krisztusban*”. Az egyház belső megújulását segítette elő a gyakori szentáldozás és gyónás szorgalmazásával, illetve a gyermekek korai elsőáldozásának engedélyezésével, a szerzetesrendek megerősítésével, valamint a papi zsolozsmáról és a szent zenéről kiadott enciklikájával. 1907-ben dekrétumban ítéli el a teológiai, filozófiai és történelmi „modernizmus”-t, amely a századforduló tájékán keletkezett a hagyományos egyházi tanítás és az új irányzatok ütközéséből, főként Franciaországban, Nagy Britanniában, Németországban és Itáliában. Ennek a szigorú világnézeti és teológiai küzdelemnek sajnálatos következményeként, a magyar katolikus megújulás vezéregyéniségének, Prohászka Ottokár püspöknek néhány kisebb műve is átmenetileg indexre került. X. Piusz az újkor második szent pápája V. Piusz (1566-1572) után. 1954-ben avatták szentté.

⁸⁰ TOMKA MIKLÓS – GOJÁK JÁNOS (szerk.), *Az egyház társadalmi tanítása*, (Dokumentumok), SZIT, Budapest 1998., 11.

az emberekhez, végső soron pedig az emberi személy végtelen ősmintájához, Istenhez fordul, értékeket realizál, jót tesz.⁸¹

2.) A keresztény társadalmi tanítás második alaptétele a szolidaritás elve: az ember csak közösségek segítségével tud kibontakozni, rászorul másokra, de közben ő maga is hozzájárul a közösség épüléséhez, segít másokat; vagyis kölcsönösen egymásra vannak utalva. A szolidaritás-elv általánosabb társadalmi és erkölcsi normákat is tartalmaz: a közjó szolgálatát és az igazságosság képviselését. A közjó - „a társadalom minél nagyobb számú tagjának a viszonyok által lehetővé tett legnagyobb mértékű emberi boldogsága.”⁸²

3.) A harmadik alapelv a szubszidiaritás elve, amelynek célja egyfelől az ember fejlődésének ösztönzése, másfelől olyan program megvalósítása, amely alapján az alsóbb szintű kezdeményezések tehermentesítik a társadalomszervezet magasabb szintjeit, vagyis, amit egy helyi szervezet is el tud végezni, azzal nem érdemes a központi irányítást terhelni. Tehát ha az egyén vagy közösség a saját erejéből tud változtatni a helyzetén, akkor nem anyagi vagy erkölcsi támogatást kell nekik nyújtani, mert az valójában nem segítség, hanem ezzel csökkentjük az önállóság képességét. Ha azonban az önmagára utalt egyén vagy közösség erejét meghaladja a probléma megoldása, akkor a magasabb rendű szervezetnek segítséget kell nyújtania, hiszen arra valóban szükség van.”⁸³

I. 3. 2. A Rerum Novarum enciklika előzménye és tartalma

Előzmények

XIX. századi átalakulás: az ipari társadalom kialakulása, a modern termelés fejlődése, a bér munkások tömegének megjelenése, a társadalmak radikális átalakulása az mind polgári, mind egyházi szempontból meghatározó lett.

Polgári szempontból a szocializmus bontakozott ki. Az anyagiakért folyó küzdelmet, és hatalmi harcokat, teljesen radikális módon: a magántulajdon teljes eltörlésével és Isten létének tagadásával kívánta orvosolni. Olyan ateista társadalmat akart létrehozni, ahol minden közös, és mindenki egyenlő. A mérsékeltebb irány nem a termelőeszközök birtoklása, mint magántulajdon, hanem a tulajdonnal elkövetett visszaélések ellen emelte fel a szavát.

⁸¹ KLÜBER, FRANZ, *Grundlagen der katholischen Gesellschaftslehre*, Osnabrück, Fromm, 1960. 111.

⁸² ZSIFKOVITS VALENTIN, *Gemeinwohl. In Katholisches Soziallexikon*, (Szerk: Klose, Alfred), Innsbruck, Tyrolia-Graz, Stiria, 1980. 854.

⁸³ NELL-BREUNING, OSWALD VON, *Baugesetze der Gesellschaft. Solderität und Subsidiarität*, Freiburg, Herder, 1990.

Az Egyház képviselői lassabban vették észre, hogy a társadalmi igazságosság erősen csorbul és olyan egyenlőtlenségek alakultak ki, ami ellen fel kellett lépni.

Európában a különböző országok munkásainak érdekében egymás után alakultak meg a szocialista mozgalmak, amelyek a gyári dolgozók érdekeinek képviseletét tűzték ki célként maguk elé. Ez magával hozta a katolikus munkásmozgalmi törekvéseket is. Német nyelvterületen Karl Freiherr v. Vogelsang nevét kell feltétlen megemlíteni, aki a munkásosztályt vagyona alapján szerette volna különböző osztályokba besorolni. Ketteler mainzi püspök (+1897) szintén a munkások helyzetének javításáért küzdött. A *Rerum Novarum* enciklika létrehozásában jelentős szerepet vállalt, hatása elvitathatatlan.

Francia területen Albert de Mun volt az, aki szociális helyzetet rendkívül átérezte. Egykor katonaként kezdte, de kilépett a seregből és Párizs valamennyi negyedében munkásköröket állított fel. 1873-ban tartotta az első nagygyűlést, és két évvel később már 150 munkáskört tarthatott számon. 1875-ben Albert de Mun politikus lett és ekkor a szociális problémák tárgyalására folyóiratot alapított. Sok komoly intézkedése volt. 1886-ban elérte, hogy azon munkásokat, akiknek évi jövedelmük nem érte el a 3000 frankot, bevonják a kötelező biztosítás alá. 1889-ben kiharcolta, hogy a heti munkaidő ne lehessen hosszabb 58 óránál. 1891-ben pedig eltörölték az úgynevezett Chapelier törvényt, mely megtiltotta, hogy azonos foglalkozású dolgozók testületeket hozzanak létre.

Olaszországban Toniolo nevű személy eleinte a páduai egyetem alkotmánytan előadója, majd később a modenai és pisai egyetem tanára képviselte katolikus módon a munkásokat. Számukra külön folyóiratot indított.

A különböző katolikus munkásmegoldások helyzetének elemzésére Mermillod 1884-ben Svájcba hívta össze a keresztény szociológusokat. A tanácskozás eredményeként azonnal megalakították a Freiburgi uniót. A nehézségek miatt az unió 1885-ben pápai megnyilatkozást sürgetett, és egyúttal előterjesztést is tett annak tartalmát illetően. Albert de Mun francia politikus, szociológus munkászarándoklatot is szervezett Rómába, hogy a szentatyát minél hamarabbi felszólalásra bírja. 1890-ben Mermillod Rómába költözött és személyesen is részt vett a szociális körlevél kidolgozásában, és még ugyanebben az évben az uniós találkozón bejelentette, hogy az enciklika készen van.

XIII. Leo pápa is nagyon átérezte és érzékenyen tapasztalta a szociális problémákat. Még perugiai püspök (Pecci Joachim) korában 1877. február 6-án kiadott egy körlevelet egyházmegyéje számára „Kultúra és egyház” címmel. Ez a püspöki körlevél megelőzve a későbbi pápai enciklikáját beszélt a bűnös uzsoráról, a gyáripar túlkapásairól, a hosszú munkaidőről, nők, gyermekek kihasználásáról, a vasárnapi és ünnepi munkaszünetről.

Felszólította az illetékeseket, hogy a törvényhozás, közigazgatás és a bírászkodás útján védjék meg a munkásokat a testi és lelki kizsákmányolás alól. A körlevél szembeszállt az egyházat erősen támadó ateista és liberalista felfogásokkal. Bírálta azt az elképzelést is, melyek szerint, a problémák orvoslását az „anciem regim” „egyházi állam” visszaállításában kell látni. Beszélt a szociális helyzet okairól, a magántulajdon védelméről, a munkások és munkaadók kötelességeiről az állam és szakszervezetek jogairól.

Egy évvel később már pápaként bocsátotta útjára a Quod apostolici muneris kezdetű körlevelét. Ebben kifejti, hogy minden ember egyenlő. Az evangélium tanítása szerint az egyenlőség abban áll, hogy mindenkit egy és ugyanazon törvény szerint fognak megítélni és érdemük szerinti jutalomban vagy büntetésben részesíteni. A tulajdonjogot is erősen védte.⁸⁴ Pápaként az eredeti püspöki illetve e második körlevelét dolgozta és dolgoztatta át egy munkacsoporttal a nehézségeket aktualizálva. Miután maga is többször áttanulmányozta az akkori helyzetet, jelentette meg az enciklikáját 1891-ben.

A Rerum Novarum tartalma és tanítása

1891. május 15-én XIII. Leó pápa kibocsátotta a Rerum Novarum enciklikáját, amelyben a szociális bajok leküzdésére az osztályok közötti együttműködést, keresztény munkásszervezetek alakítását ajánlja. Ez a keresztényszocialista tanok és politikai mozgalmak megalapozója.⁸⁵

A Katholikus Egyházi Közlöny a Rerum Novarum három fontos részét emeli ki. Az első rész a szocialista elgondolást kárhoztatja, A második részben az egyház feladatairól beszél, valamint arról, hogy a társadalmi kérdések megoldása csak vallási alapon lehetséges. A harmadik rész az emberi eszközökről, vagyis az állam feladatáról ejt szót.⁸⁶

Az enciklika kifejti, hogy a munkások helyzete tarthatatlanná vált. Az ipari átalakulástól kezdődően teljesen magukra lettek hagyva és ki lettek szolgáltatva az urak embertelenségének. A nehézséget a telhetetlen uzsora csak növelte. Ráadásul a munka és kereskedelem keveseknek a kezében lett összpontosítva így csekélyszámú dúsgazdag mellett a megszámlálhatatlan tömeg, szinte rabszolgaigában dolgozott.⁸⁷ Megállapítja, hogy „a legszegényebb sorsú embereken sürgősen és alkalmas módon segíteni kell.”⁸⁸

⁸⁴ JOSEPHI MAILÁTH, *XIII. Leo Sicietas, Aevi Nostri*, Stephaneum, Budapest 1903, 11.

⁸⁵ Rerum Novarum 119.

⁸⁶ *De conditione optificium* in *Katholikus Egyházi Közlöny*, III/11, (1891. június 4.), 1.

⁸⁷ *A munkások állapotáról*, in *Katholikus Egyházi Közlöny*, III, (1891. június 19.), 3..

⁸⁸ RN 2

Ugyanakkor állást foglal a magántulajdon létjogosultsága mellett és elveti a szocialisták: „le a magántulajdonnal, mindent köztulajdonba” követelményét, mert az korlátozná a munkabér befektetésének szabadságát és ellenkezik a magántulajdon természetadta jogaival. Teljesen természetes, hogy aki jövedelmező mesterséggel foglalkozik, az magának valamit szerezzen és mint sajátját, mint tulajdonát bírhasa;⁸⁹ úgy igazságos, hogy a munka gyümölcse azé legyen, aki a munkát elvégezte.⁹⁰

A keresztény megoldás szerint, a különböző társadalmi osztályok nem tekinthetők eleve ellenségnek, közöttük az osztályharc nem szükségszerű.⁹¹ Az emberi személy méltóságát a munkaadóknak tiszteletben kell tartaniuk, nem tekinthetik munkásaikat rabszolgának.⁹² Az Egyház tevékenyen részt kíván venni az emberek kötelességtudatra, fegyelemre való nevelésében, akaratuk jó irányba való hajlításában, az igazságosság védelmében. Kifejti, hogy az egyes emberek tulajdonában lévő vagyonból kötelezettségek is erednek. Az Egyház feladata, hogy intézmények felállításával gondoskodjék a szegények nyomorának enyhítéséről. Az állam feladata a közjó szolgálata, a nincstelen bér munkásokról való gondoskodás, a társadalom alapértékeinek, a munkások érdekeinek védelme.⁹³ Részletezésre kerül a munkaadók és munkavállalók feladatköre, a katolikus munkásegyletek szükségessége.

Az enciklika befejezésében a pápa felhívja a papok figyelmét, hogy tanáccsal és jó példával járjanak elől az evangélium életigazságainak hirdetésében minden társadalmi osztály tagjai számára.⁹⁴

A *Rerum Novarum*, amikor a munkavállalók és munkaadók, gazdagok és szegények kapcsolatáról beszél rögtön leszögezi, hogy e tárgy kifejtése nehéz és nem veszélytelen, mert kemény feladat kimérni a jogokat és kötelességeket, amelyek a különböző emberek közötti viszonyt szabályozzák.⁹⁵ A szocialisták javaslatát: a magántulajdon megszüntetésére vonatkozó elképzelését rögtön elveti. Leszögezi, hogy ez felforgatná a társadalmat, ráadásul igazságtalan, illetve erőszakot alkalmaz. Ez megszüntetné a munkabér befektetésének a szabadságát, éppen ezért, amikor a nép helyzetének javításáról

⁸⁹ *A munkások állapotáról*, in *Katholikus Egyházi Közlöny*, III, (1891. június 19.), 3., RN 8.

⁹⁰ *A munkások állapotáról*, in *Katholikus Egyházi Közlöny*, III. (1891. július 4.), 7..

⁹¹ RN 15.

⁹² RN 17

⁹³ RN 26.

⁹⁴ RN 45

⁹⁵ RN 1.

van szó, akkor a magántulajdon sértetlen fennmaradását kell alapul venni.⁹⁶ Az Egyház szerepével kapcsolatban kimondja, a vallás parancsok alkalmasak arra, hogy a szegények és gazdagok közötti ellentétet megszüntessék. Ezek figyelmeztetik a társadalom egyes rétegeit a kölcsönös kötelességeikre, különösen azokra, amelyek az igazságosság követelményeit jelentik. A munkaadók legfőbb kötelességei, hogy munkásaikat ne tekintsék rabszolgának; tiszteljék személyük méltóságát, ebből adódóan: nem szabad több terhet rakni rájuk, mint amennyit elbírnak, és csak olyasmit lehet elvárni, amit koruk, nemük szerint képesek maradéktalanul megtenni. Leszögezi, hogy a munkások vagyona minél kisebb, annál szentebb. Isten szemében a szegénység nem gyalázat; minden embernek munkával kell megkeresnie a kenyerét. Az Egyházat nem foglalhatja le annyira a lelki élet ápolásának gondja, hogy emiatt elhanyagolja azt, ami a földi élethez tartozik. Az Egyháznak figyelmeztetnie kell az emberi erényességre annál is inkább, mert ha a keresztény erkölcs érvényesülni tudna, az spontán módon megteremtené a jólétet külső dolgokban is. Az egyház a szegények jólétéről intézmények felállításával és támogatásuk révén gondoskodik.⁹⁷ Az egyház szerepe mellett nem szabad azonban megfeledkezni az államra háruló feladatokról sem.

Az állam feladata ugyanis, hogy társadalmi jólétet teremtsen. Ennek a feltételei: a helyes erkölcsi értékrend, a családi élet megfelelő rendezettsége, a vallás és jogrend védelme, a közterhek mérsékelt kirovása, az ipar és a kereskedelem felvirágoztatása, a földművelés fejlesztése.⁹⁸ Az állam szerepe különösen az, hogy minden ember jogát, – legyen az bárki – szentül megvédje. A gazdagok körül vannak véve saját védőbástyáikkal, így kevésbé szorulnak rá mások segítségére, ezzel szemben a szegényebbek semmiféle saját védelemmel nem rendelkeznek, különösen is igénylik az állam védő szerepét. Az államnak kell gondoskodnia arról is, hogy mindenkinek elegendő munkaszünete legyen. A pihenést elsősorban a vallás szenteli meg. Az állam feladata, hogy szegény munkásokat kimentse azoknak a telhetetlen embereknek zsarnokságából, akik haszonéhségükben az embert élettelen tárgyként kezelik, és így biztosítsa minden ember számára a tisztas pihenést. A munkásoknak annyi szabadidőt kell biztosítani, amennyi a munkában elhasznált erő visszanyeréséhez szükséges. Az állam szerepe ugyanakkor az is, hogy felügyelje, hogy munkabér elégséges legyen a munkás eltartására, amennyiben az illető tisztességesen megdolgozott érte. Az állami törvényeknek lehetővé kell tenniük a

⁹⁶ RN 3-4. 12.

⁹⁷ RN 14. 16-20. 23-24.

⁹⁸ RN 26.

vagyonszerzést. A munkás a jövedelmezéséből a családja eltartása mellett képes legyen arra, hogy valamennyi anyagi java megmaradjon, így idővel szerény vagyonra tehessen szert. Ebből messzemenő előnyök is származnak: a különböző társadalmi osztályok közeledése; az emberek nagyobb szorgalma, mert a sajátjukon dolgoznak; továbbá ezekből következik, hogy mindenki a hazájában fog maradni.⁹⁹ Az egyház és az állam tevékenységén kívül nem elhanyagolható a munkaadók és munkavállalók feladatai sem. Ők különösen sokat tehetnek megfelelő intézmények felállítása révén, amelyek támogatják a rászorulókat, özvegyeknek segítséget nyújtanak, védelmet adnak az időseknek és a fiataloknak egyaránt. Nagyon kell ügyelni arra, hogy a munkás soha ne legyen munka nélkül, és munkája után annyi bért kapjon, hogy ne csupán a munka közben előforduló balesetek idejére, hanem betegség, öregség és bármilyen szerencsétlenség esetére is biztosítva legyen a megélhetése.¹⁰⁰ A körlevél végén a pápa a papokat különösen is felszólítja, hogy minden lehetséges eszközzel a nép javáért dolgozzanak.¹⁰¹

A Katolikus Egyházi Közlöny is értelmezi a körlevél mondanivalóját, és kiegészíti: „Ami munka feltétel nélkül szabadon és méltányosan kikötött, azt mindenben híven kell teljesíteni, az urak vagyonát nem szabad megkárosítani és személyét megsérteni. A munkásnak az erőszaktól tartózkodnia kell és soha lázadásra sem vetemedhet, s nem szövetkezhet olyan emberekkel, kik mesterségesen szítanak túlságos igényeket, tesznek óriási ígéretek, mivel a velük való egyezés következménye a jólét feldúlása. A gazdagok és a munkaadók kötelességei tisztelni az emberi személy méltóságát. Meg kell emlékezniük arról, hogy nem szégyen pénzért dolgozni, hanem tisztesség, mivel módot nyújt az életfenntartásra, de undok dolog birtoklásvágyból visszaélni az emberekkel s őket csak addig becsülni, ameddig izmuk és erejük van. Továbbá az is kötelességük, hogy a szegények vallására és lelki javaira tekintettel legyenek. A munkaadó kötelessége hogy a munkás alkalmas időben ájtatosságát gyakorolhassa.”¹⁰²

A Rerum Novarum tanításának megvalósításában a Szociális Missziótársulat Magyarországon élen járt. Felkarolta a munkásokat, továbbképzést biztosított a nőknek, gyerekeknek, élelmiszert adott a rászorulóknak, jogsegélyt a nyújtott a képzetleneknek, vallásgyakorlási lehetőséget kínált az ettől megfosztottaknak.

⁹⁹ RN 26. 28. 32-35.

¹⁰⁰ RN 36. 43.

¹⁰¹ RN 45.

¹⁰² *Katolikus Egyházi Közlöny*, III, (1891. július 4.), 1-3.

I. 3. 3. A Rerum Novarum kiadása és magyar megjelenése

A szentatya különös jelentőséget tulajdonított enciklikájának. Ezt két tény bizonyítja. Egyrészt a körlevél nem viseli a bekezdő Rerum Novarum címet, hanem a körlevél tárgyát jelző –minden tekintetben megfelelő– fölíratot: *De conditione optificium*.

Másrészt XIII. Leó határozott kívánságára az államfők és fejedelmek, akik nagy számú munkással dolgoztatnak, az enciklikát bekötve és saját kezűleg írt levelének kíséretében kapták meg.¹⁰³

Az enciklika magyar megjelenésében leginkább Prohászka Ottokár szerepét kell kiemelnünk, aki még a megjelenés évében magyarra lefordította¹⁰⁴, és a Szent István Társulat kiadásában mindenki számára elérhetővé tette.

Prohászka külön magyarázta az állam feladatait, hiszen az államnak hozzá kell járulnia szociális kérdés megoldásához törvények és intézkedések által, úgy hogy a kormányzásuk alatt felvirágoztassák a köz valamint a magánjólétet.¹⁰⁵ Vizsgálta a szegénység okait is, a nyomorúságos feltételeket, amelyek emberek százezreit Amerikába űzték.¹⁰⁶

I. 3. 4. A Rerum Novarum visszhangjai és hatása

Az enciklikának megjelenése pozitív és negatív hatásokat egyaránt kiváltott. A gyáripar vezetői élénken tiltakoztak és a pápát többször is gyalázatokkal illették. Még egyházi részről is gyakran kellett találkozni értetlenséggel. Emiatt a new-yorki katolikus érseket, Mc Glynn-t, a szentatya Henry Georg¹⁰⁷ tanainak¹⁰⁸ elfogadása és szószékről való hirdetése miatt megfosztotta egyházi méltóságától és kiátkozta. Később az érsek híveinek közbenjárására a pápa megbízta a szent kollégiumot az ügynek és Henry Georg tanainak beható felülvizsgálásával. A szent kollégium vizsgálatai azt eredményezték, hogy Henry Georg tanaiban semmi olyan nincsen, ami ellenkezik a katolikus vallással és az egyház

¹⁰³ *De conditone optificum* in *Katholikus Egyházi Közlöny*, III/11, (1891. június 4.), 1.

¹⁰⁴ *Prohászka Ottokár szociális tanítása*, in *Vigilia*, XIII/5, (1948/5.), 258.

¹⁰⁵ *A munkások helyzetéről*, in *Katholikus Egyházi Közlöny*, III, (1891. augusztus 4.), 243-244.

¹⁰⁶ *Prohászka Ottokár szociális tanítása*, in *Vigilia*, XIII/5, (1948/5.), 258.

¹⁰⁷ HENRY GEORG, *Munka, Hit és föld*, (Nyílt levél XIII. Leó pápához) New York, 1911. szeptember 11. Kiadta: Szent István Társulat, 1920. Budapest,

¹⁰⁸ Henry Georg nem értett egyet az 1891-ben megjelent szociális enciklikával és felemelte szavát a magántulajdon ellen, továbbá értelmetlennek tartotta a gyermekek dolgoztatása, továbbá a hosszú munkaidő elleni felszólalásokat, mert akkor a család szerinte elszegényedik és éhezni fog.

tanaival, ezért Mc Glynn feloldatott az excommunicatio alól és vissza lett helyezve papi méltóságába.

Az enciklikának először Angliában volt átütő hatása. Az újonnan felállított akkori angliai egyházmegyéek székhelyei nagy ipari centrumokba kerültek, így az ottani püspökök nagyon együtt tudtak érezni a munkás híveikkel. Manning bíboros westminsteri érsek messzemenően elismerte és támogatta az angol állam jogait a munkások védelmére.

Németországban Ketteler Emmanuel mainzi püspök – miután a Rerum Novarum megalkotásában is részt vett, a javaslatok végrehajtásában is felemelte a szavát. 1893-ban maga terjesztette a birodalmi nagygyűlés elé a munkásvédelmi intézkedések sorozatát tartalmazó törvényjavaslatot.

Ausztriában Vogelsang és Mermillod, mint a Rerum Novarum élharcosai az enciklika megjelenése után a megvalósítását sürgették. Kérték az állami támogatás bevezetését és szociális irányú beavatkozást a munkások körülményeinek enyhítésére.

Hazánkban a kezdeti elégedetlenkedés után különösen pozitív volt a körlevél hatása, mert a kormány rádöbbsent arra, hogy tennie kell valamit a munkások érdekében. Pontosabban az addig megkezdett intézkedéseire kapott így egy bátorítást. Az 1891. 13. törvénycikk lehetővé tette a vasárnapi munkaszünet megvalósítását. Két évvel később az 1893. 28-as törvény cikkelye új alapokra helyezte az ipari alkalmazottak élete, testi épsége, és egészsége védelmét a magyar iparfelügyelet megteremtésével. Az 1911. 19. törvényi rendelkezés pedig tiltotta a nőket az éjszakai munkától és foglalkozott a nők és a gyermekek továbbá a fiatalok védelmével. A munkaidő szabályozására azonban még várni kellett.

A Rerum Novarum ötven éves évfordulóján hazánkban emlékkönyvet adtak ki. Az emlékkönyv kiadója a RN emlékbizottság volt. Ez a könyv tartalmazta az enciklika szövegét és számos tanulmányt. Továbbá felsorolta az enciklikával kapcsolatos irodalmat is. Ezzel kapcsolatban több, mint százötven művet említ meg. Már önmagában ez a tény is jelzi, hogy Magyarországon a RN komoly visszhangra talált. Mátyás Engelbert is hangsúlyozta, hogy „szociális kérdés nem merőben gazdasági kérdés és pusztán gazdasági alapon meg nem oldható. ...az embernek nemcsak gazdasági szükségletei és képességei vannak, hanem társas, ideális valláserkölcsi szükségletei is, amelyeknek kielégítésére és kifejlesztésére törekszik. ... A társas javak terén az államnak egyrészt biztosítania kell polgárai számára az összes köz s magánjogokban való részesedést, tehát a törvény előtti egyenlőséget, igazságszolgáltatást, választójogot, ingyen iskolázást a házasság és a vagyonszerzés jogát... a gazdasági javak terén az államnak igazságos birtokreformmal kell

a kérdésre megoldást találnia. Gondoskodnia kell, hogy mentül több földnélküli polgára földhöz jusson, valamint hogy mentül többen a tőkében részesedjenek. Az államnak tehát igazságos ipari-, kereskedelmi-, munkástörvénnyel elő kell segítenie, hogy erős iparos, kiskereskedő és munkásosztálya legyen a nemzetnek. ... Az államnak törvényhozásilag kell szabályoznia a munkástörvényt, amelyben a munkásvédelemről, a munkásnők, a gyermekmunkások, az éjjeli munkások védelméről, a végellátásról, nyugdíjról kell intézkednie.¹⁰⁹

I. 3. 5. További pápai megnyilatkozások a szociális helyzetről

A Rerum Novarum megjelenése óta az Egyház folyamatosan figyelemmel kíséri a társadalom életét, átérzi a szociális nehézségeket és felelősségteljes nyilatkozatokat tesz közzé. Ezekben hangsúlyozza az igazságosságot, egy-egy adott nemzet kultúrájának megőrzését, szociális szempontok érvényesítésének lehetőségét, munkások helyzetének javítását.

Quadragesimo anno

A Rerum Novarum megjelenésének pontosan a negyvenedik évfordulóján 1931. május 15-én jelent meg XI. Piusz pápa Quadragesimo anno kezdetű enciklikája. Ez méltatta a negyven évvel korábban keletkezett pápai dokumentumot, említette alapvető tematikáját, és kifejtette azt is, hogy XIII. Leo pápa szociális tanítása kapcsán az Egyház utat talált azokhoz is, akik eddig nem fogadták el a jelenlétét. A Rerum Novarum tanításának egyes pontjait külön kiemelte és kiegészítéseket fűzött hozzá. XI. Pius pápa a társadalmi ellentétek megszüntetésére, a baloldali forradalmi hangulat levezetésére a hivatásrendi szervezetek alakítását, jóléti programot ajánlja.¹¹⁰

Kifejtette, hogy az állam nem csak a jogállam és a törvényes rend őre, hanem olyan szerv is, melynek a köz és magánjólét a legfőbb célja. A föld javai mindenki javát szolgálják, ez pedig a tulajdonjogon keresztül valósul meg. Aki birtokol, annak kötelessége, hogy javaival erkölcsösen éljen. A magántulajdon konkrét megnyilvánulását az állam szabályozhatja a közjó figyelembe vételével. Elvetendő az a kijelentés, mely szerint a munka annyit ér, amennyi a termelt javak értéke. A munka személyes jellege mellett a szociális természetet is figyelembe kell venni. Az igazságos munkabérnek

¹⁰⁹ MÁZY, E., *A szociális kérdés*, Magyar jövő könyvnyomdája, Miskolc 1921. 22-23.

¹¹⁰ Quadragesimo Anno, 15.

olyannak kell lennie, hogy abból a munkás egész családját eltarthassa, de a vállalat jövedelmezősége is megmaradjon, és így minél többen találjanak munkalehetőségekre.

Hangsúlyozta, hogy az emberiség a gazdasági bajoktól csak az erkölcsi törvények megtartásával szabadulhat meg. Éppen ezért a Quadregesimmo anno egyik célja volt, hogy megteremtse azt az erkölcsi légkört, amelyben a kapitalizmust felváltó új gazdasági rend megszülethetik, és életképpé válhat. A munka érdeke a termelési tényezők szerepe alá van rendelve. Mindenkinek meg kell adni a lehetőséget, hogy a nemzet javaiban arányosan részesülhessen.

XII. Piusz pápa szerepe elsősorban a béke megteremtése volt. Ennek alapján az 1941-es pünkösdi beszédjében megemlékezett az RN enciklika ötven éves évfordulójáról. Kifejtette, hogy az egyháznak joga, sőt kötelessége a társadalmi kérdésekhez való hozzászólás. Az enciklika mellett továbbra is védelmébe vette a magántulajdont, mert az egyben a béke feltétele is, sőt Istentől rendelt tulajdonság. Az állammal kapcsolatosan kifejtette, hogy a célja a közjó biztosítása. A munka ugyanakkor hozzá tartozik az emberhez, mert ezáltal a személyisége kibontakozhat, de ugyanakkor szükségzerű is, mert nélkül nem lehetne megélni, és az élet fenntartása pedig kötelesség. A magántulajdon is a család fenntartását szolgálja.

Mater et magistra

Boldog XXIII. János pápa 1961-ben (70 éves évforduló) a Mater et magistra enciklikát adta ki. A Mater et magistra méltatta, hogy néhány országban megvalósult a társadalombiztosítás intézménye, és a gazdasági és társadalmi kérdések iránti felelősségtudat. Ezáltal a társadalmi fölemelkedés lehetősége is növekszik, és ennek a következménye az ellentétek csökkenése. A munkabérrel kapcsolatosan megállapítja, hogy „egy nemzet anyagi jólétének ismertető jele nem csak a gazdasági javak bősége, hanem sokkal inkább azoknak igazságos elosztása.”¹¹¹ Továbbá kijelentette, hogy régen egyedül a magántulajdon képezte egy-egy család megélhetését, most már ennek helyére egyre inkább a műveltség a szakképzettség, és segélyszervezetek léptek. Így megvalósult az elv, hogy a munkát a tőke fölé kell helyezni.¹¹² A mai kornak velejárója, hogy egyre inkább növekszik

¹¹¹ Mater et magistra 21.

¹¹² Mater et magistra 27-28.

az állami tulajdon. Ennek oka abban keresendő, hogy a közjó egyre több teher vállalását kívánja az államtól.¹¹³

Octogesimo adveniens

VI. Pál pápa 1967-ben a *Populorum progressio* enciklikával majd az 1971-ben az *Octogesimo adveniens* kezdetű apostoli írásában foglalkozott a szociális problémákkal és RN nyolcvan éves évfordulóján, 1971. május 14-én kiadta VI. Pál pápa az *Octogesima adveniens* kezdetű enciklikát. A szentatya ebben arról beszélt, hogy a társadalmi problémák nem oldhatók meg csupán gazdasági eszközökkel. A jövő társadalmában a politikai és közösségi érdekeknek kell előnyben lenniük.¹¹⁴ A keresztény ember nem csatlakozhat a liberális ideológiához, mert az a személyi szabadságot eltúlozza, az embert az erkölcsi kööttségek alól feloldja.¹¹⁵ Krisztus tanításának kell a középpontban állnia, mely által az ember kibontakoztathatja és előkészítheti önmagát az örök életre.

Centessimus annus

Boldog II. János Pál pápa három enciklikában is írt a szociális gondokról és megoldásukról: 1981-ben *Laborem exercens*, 1987-ben *Sollicitudo rei socialis*, végül a *Rerum Novarum* századik évfordulójára a 1991-ben a *Centessimus annus* kezdettel.

Centessimus annus, a *Rerum Novarum* századik évfordulójára 1991. május 1-re, Szent József emléknapján jelent meg. Az enciklika nem annyira új tanítást, mint inkább az eddigi szociális körlevelek fontos gondolatainak rendszerbe foglalását tartalmazza kiegészítve aktuális tennivalókkal. Elsősorban visszatekint a *Rerum Novarum* leglényegesebb pontjaira. Említi a munkások kizsákmányolását, a kettéosztott társadalmat, a magántulajdonhoz való jogot, a munkások társulásait, munkások jogát: a tisztességes bérezéshez, pihenéshez, megfelelő munkakörülmények kialakításához. A RN összefoglalása után korunk gondjaira kíván rámutatni. Kiemeli, hogy a béreknek olyannak kell lennie, amely lehetővé teszi a munkás és családja megélhetését, sőt bizonyos mértékű takarékoskodást. Meghatározónak tartja a szakszervezetek szerepét, amelyek kialakítják a minimálbért, szavatolják a munkafeltételeket.¹¹⁶ A fegyverkezési verseny ellen hívja fel a vezető politikusok figyelmét, hiszen ez minden nemzet számára káros, és felemészti azokat az erőforrásokat, amelyeket a hazai gazdaság fejlesztésére, hátrányosabb nemzetek segítésére lehetne fordítani. Külön foglalkozik az 1989-es évvel, amikor Európa főként

¹¹³ Mater et magistra 30.

¹¹⁴ Octogesima adveniens 46-47.

¹¹⁵ Octogesima adveniens 26.

keleti országaiban az elnyomó rendszerek összeomlása következett be. A bukás legfontosabb okai voltak, hogy sorozatosan megsértették a munkások jogait, és ennek következményeként a munkások már nem támogatták azt az ideológiát, amely rájuk hivatkozott. Méltatta, hogy békés módon zajlottak le az átalakulások, és kijelenti, hogy evangéliumi szellemben siker érhető el azzal az ellenféllel szemben is, aki nem hagyja magát erkölcsi törvényektől megkötni. Ugyanakkor figyelmeztet arra, hogy az elmúlt rendszerek önkényuralmi formái nem semmisültek meg teljesen, és fennáll az újjáéledésük veszélye.¹¹⁷ A magántulajdonnal kapcsolatban kijelenti, hogy régi és mai tulajdonforma a földtulajdon. Ma megjelenik egy másik tulajdonforma: a szellemi javak és a szaktudás birtoklása. Egyre több olyan termék van, amit nem lehet egyéni munkával előállítani, és egyre nagyobb szükség van sokak együttműködésére. Így ma a munka azt jelenti, hogy másokkal együtt dolgozni, és mindezt valakikért tenni. Az enciklika elítéli a csupán csak az élvezetekre irányuló tevékenységet, a természetes környezet pusztítását, és az emberi értékek és közösség rombolását.¹¹⁸ Fontos szerepet kell, az egyháznak betöltenie. Elsősorban a tettek által kell hitelessé válnia, a világ felé kell fordulnia, mert a világban a szegénységnek számos formája létezik (a kulturális és vallási szegénység, a társadalom peremére szorultak, az idősek, a betegek és menekültek), amelyek felé szeretettel kell lennie. Az enciklika felhívja a figyelmet arra is, hogy erkölcsi felemelkedés nélkül anyagi fölemelkedés nem lehetséges.

A pápai Tanítóhivatalnak a *Rerum Novarum* valamint az évfordulóira kiadott enciklikáival olyan szociális tanítás bontakozott ki, amely a múlt hibáiból kiindulva határozza meg a jövőt. Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa Alapvető irányelveket fogalmaz meg minden ember számára. 2004-ben a társadalmi élet kérdéseivel kapcsolatban közzétett egy összefoglaló dokumentumot: *Az Egyház szociális tanításának kompendiuma*¹¹⁹ címmel.

¹¹⁶ Centessimus annus 15.

¹¹⁷ Centessimus annus 29.

¹¹⁸ Centessimus annus 37-39.

¹¹⁹ *Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma*, SZIT, Budapest, 2007,

II. EGY HAZAI EGYESÜLET AZ EGYHÁZ SZOCIÁLIS TANÍTÁSÁNAK SZOLGÁLATÁBAN

Az Egyház szociális tanításának megvalósítását XX. század elején hazánkban több személy, illetve szervezet is kitűzte céljául, de leginkább a Szociális Missziótársulat tette programjává. Létrehozója és vezetője: Farkas Edit egy rendkívül agilis és rámenős személyiség, aki nem csak meglátta a nehézségeket, hanem képes volt arra is, hogy társulatának életbe hívásával és vezetésével a hazai szociális problémákat feltérképezzék, összefogják, és enyhítést adjanak. A Szociális Missziótársulaton belül számtalan intézmény létrehozása lehetővé tette az irányított segítségnyújtást; a kül és beltagjaik számának növekedése, a munkaterület kiterjesztése, a rászorulókat ellátásának számbeli növekedését eredményezte. A tevékenység Farkas Edit alapító személyében összpontosult. Ő nagyfokú szociális érzékenységgel, jó adottságokkal rendelkezett, s képes volt arra, hogy nyitottá váljon mások iránti elkötelezett szolgálatra. A Szociális Missziótársulat megértéséhez az alapító személyének életrajzi ismerete elengedhetetlen.

II. 1 Sajátos élet; Farkas Edit

Családi háttér:

Az ősi Farkas család régi nemesi familiaként volt számontartva. A leszármazási sor hosszú századokig visszavezethető. 1632-ben nyert a család egykori tagja nemesi címeres levelet. Farkas Edit tehát nemesi családba született, melynek az apai ága a következőképpen nézett ki: Farkas Edit édesapja Farkas Jenő (1834-1906. április 16.) a nagypapa Farkas Rezső vagy Rudolf (Majtény, 1806. május 6. – 1880. Bécs), aki Thierry Amáliával házasodott össze Fiumében 1832 decemberében. Thierry Amália egyébként Stomle Stayerben született 1814-ben és Stomle b. Rann-ban 1882. augusztus 31-én halt meg. A dédapa: Farkas Pál, aki Peklény Franciskával kötött házasságot, az ükapa pedig Farkas József, aki Farkas Andráshoz vezethető vissza.

Az anyai ág kevésbé ismert: Farkas Edit édesanyja: Kuncze Mária, aki Nagyszebenben született 1857-ben és 1934. június 18-án halt meg Budapesten. A nagyanya: Dissent Ida, szintén Nagyszebeni, amit akkor Hermanstadtnak neveztek. A dédmama: Schuler, aki Georg Dissent-tel kötött házasságot.¹²⁰

Farkas Edit szülei nemesi származásúak és társadalmi elvárásoknak megfelelően a főváros akkori legelőkelőbb negyedében, a Budavárban laktak.

¹²⁰ Farkas Edit leszármazási táblázata, apai továbbá anyai ágának leírása a függelékben található.

A szülők: Farkas Jenő és Kuncze Mária 1875. augusztus 21-én a budavári római katolikus templomban esküdtek egymásnak örök hűséget. A házasságlevél szerint Farkas Edit édesapja: nemesi Farkas Jenő miniszterelnökségi titkár, egyébként fiumei születésű, és ahogy már említettük Farkas Rezső és Thierry Amáliának törvényes fia. Esküvője időpontjában 41 éves, római katolikus vallású, nőtlen, budavári lakosként volt számontartva.

Az édesanyja Kuncze Mária hajadon nagyszebeni születésű, Kuncze Ferenc és Dissent Ida törvényes leánya, szintén római katolikus vallású, 18 éves, budavári lakos volt.

Az esketést Láth József lelkész tartotta.¹²¹ Farkas Edit édesanyja tehát 23 évvel volt fiatalabb édesapjánál, aki első férje halála után (1906) később másodszor is megházasodott, dr. Czölder János vette el feleségül. Egy visszaemlékezés szerint a szülők aligha lehettek „buzgó” katolikusok.¹²²

Farkas Edith¹²³ (ahogy eredetileg írta a nevét és a korabeli iratokban szerepel¹²⁴) 1877. február 16-án vasárnap este¹²⁵ született a Budai Várban az Úri utca 10. szám¹²⁶ alatt az úgynevezett Stoffer¹²⁷ házban. A bástya felőli oldalon az I. emeleten volt a lakásuk. Innen költöztek később a Dísz térre 16. szám alatti házba. Lakásuk mindig a Nagyboldogasszony Plébániához (Mátyás templom) tartozott, keresztelést is ott jegyezték be, Láth József¹²⁸ apát esperes vári plébánossága idején. A keresztelés otthonukban¹²⁹ 1877. március 7-én történt, Dömör Ferenc¹³⁰ a Nagyboldogasszony plébánia káplánja végezte.¹³¹ Keresztszülei, nem mások, mint Farkas Edit édesanyjának szülei, azaz a későbbi főnöknőnek az anyai ágon a nagyszülei: Kuncze Ferenc¹³² királyi katonai főszámtanácsos

¹²¹ Nagyboldogasszony Plébánia Irattára: Farkas Edit szüleinek házasságát igazoló levele 81/1906 szám alatt.

¹²² PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok között jelölés nélkül. Minden bizonnyal Argay Anna Honoria SM emléke.

¹²³ Farkas Edith nevét e tanulmányban a továbbiakban a jelenlegi helyesírás szabályai szerint: „h” nélkül írjuk.

¹²⁴ A keresztelési anyakönyvben Farkas Edith Ida Amalia van feltüntetve. Nagyboldogasszony Plébánia irattára, Keresztelési anyakönyv alapján

¹²⁵ PBFL: Szociális Missziótársulat iratai, XV. A., b., Farkas Edit Vetítettkepés önéletrajz, I.

¹²⁶ Ma Úri utca 22.

¹²⁷ Stoffer ház: Stoffer Mária Mici néni későbbi házfelügyelőről lett elnevezve. Ő tíz évvel volt idősebb Farkas Editnél, és a Szociális Missziótársulat alapítása után annak állandó nagyon megbízható segítője lett.

¹²⁸ Ráth József 1867-től 1882-ig, haláláig volt a Nagyboldogasszony Egyházközség plébánosa.

¹²⁹ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, Vetítettkepés Önéletrajz, IV. (melyet 1925-26-ban 50. születésnapja alkalmából az Erzsébet leányklub hosszas kérésére állított össze önmagáról)

¹³⁰ A keresztelési anyakönyvet cáfolva Farkas Edit szerint a keresztelést nem Dömör Ferenc káplán, hanem Dömötör Gedeon segédlelkész végezte.

PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, *Vetítettkepés Önéletrajz*, IV. (melyet 1925-26-ban 50. születésnapja alkalmából az Erzsébet leányklub hosszas kérésére állított össze önmagáról), alapján,

¹³¹ Nagyboldogasszony Plébánia irattára, Keresztelési anyakönyv

¹³² A keresztelési anyakönyv alapján Nagyboldogasszony Plébánia irattára

Farkas Edit szerint Privitzer József udvari kancellár; PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, *Vetítettkepés Önéletrajz*, IV.

és Dissent Ida,¹³³ mind a ketten római katolikusok. Farkas Edit egyébként 1907-ben elköltözött a szülői házból, egyben édesanyjától és a Dísz tér 10. szám alatt vett magának lakást. Először itt a bástyára néztek lakásának ablakai, de később elcserélte egy Dísz tér oldalira.¹³⁴

Farkas Edit családja évszázadok óta nemesi rangot viselt. Édesapja régi magyar családból való, aki mint miniszteri tanácsos,¹³⁵ a miniszterelnöki hivatalban a magyar királyi kormány szolgálatában dolgozott: a miniszterelnökség fordítóirodáját vezette – így kapcsolatban állt a legmagasabb kormánykörökkel; apai nagyapja győri Farkas Rezső a fiumei kormányzóságnál Gubernatus tanácsosa volt¹³⁶ – későbbi Horthy kormányzóval innen a szoros kapcsolat. Édesanyja szintén nemesi származású,¹³⁷ mert az ő apja: Kuncze Ferenc királyi katonai főszámtanácsos, anyai nagyanyjának, – aki egyben a keresztanyja is özv. Kuncze Ferencné (Dissent Ida), – szülei francia apa és svéd nemesi származású anyja.¹³⁸ Farkas Edit a nagymamájára a következőképpen emlékszik vissza: „Gyermekkorom angyalai a két nagymama volt, nevezetesen anyám anyja, özv. Kuncze Ferencné Dissent Ida ... 84 éves koráig bekövetkezett haláláig ez az áldott Ida nagymamám volt az én tulajdonképpen anyám, mert édesanyám 18 éves révén, mikor én születtem, mindig inkább nővér szerepet játszottam mellettem és közös anyánk nagymamám volt. Másik nagymamám győri Farkas Rezsőné született Thierry Amália volt.”¹³⁹

Vallási neveltetés

A szülők vallásilag közömbösek, sőt mondható, hogy hanyagok voltak.¹⁴⁰ Éppen ezért a nevelés feladata, de ugyanakkor az imádság megtanítása is a nagymamára maradt: „ebbe a korba tartozik első vallásos élményem, mikor nagyanyám kifogyhatatlan türelemmel mindig újra összerakta kezeimet és el kellett mondanom ezerszer amíg tudtam, hogy »Jó Istenem szépen kérlek, Add, hogy mindig jó lehessenek, Mennysországba felmehessek«”¹⁴¹

¹³³ Nagyboldogasszony Plébánia irattára, Keresztelési anyakönyv alapján

Dissent Ida egyébként Farkas Edit anyai nagyanyja özv. Kuncze Ferencné; PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, *Vetített képes Önéletrajz*, V.

¹³⁴ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Levelek XVI.; Visszaemlékezések Farkas Editre I.; Özv. Trauschenfels Gusztávné sz. Salemen Irén bárónő visszaemlékezései

¹³⁵ A keresztlevél alapján: magyar királyi miniszterelnökségi titkár

¹³⁶ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, *Vetített képes Önéletrajz*, VIII.

¹³⁷ NAGY IVÁN, *Magyarország családai czimerekkel s nemzedékrendi táblákkal*, IV. Pest, 1858, 115.

¹³⁸ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, *Vetített képes Önéletrajz*, Vb.

¹³⁹ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, *Vetített képes Önéletrajz*, V-VI.

¹⁴⁰ EPL 1835/1915. Cat. 46. STOFFER MICI, *Farkas Edit rövid életrajza*

¹⁴¹ *Élet és Öröm Búzavirágok*, ((Az Élet és Öröm Búzavirágok című folyóirat a Keresztény Nő melléklete)) XVI/4, (1943./4.), 3.

Az önéletrajzában ez a rövid imádság csak német nyelven maradt fenn: „»Lieber Gott, mach mich fromm, dass auch im Himmel komm« ez volt az első imám.”¹⁴²

A családra Dr. Nemes Antal¹⁴³ a Nagyboldogasszony plébánia későbbi plébánosa így emlékezett vissza: „idősebb korú apa, aki a miniszterelnökségi fordítóosztály főnöke volt miniszteri tanácsosi rangban...továbbá a poetikus lelkű édesanya, továbbá a csendes lelkű nagymama és a nagybácsi, aki orvos volt katonai rangban és később a tábornokságig vitte.”¹⁴⁴ Ők lakták Farkas Edittel és természetesen a szükséges személyzettel a Dísz téri lakást.

Edit édesanyja első férjét hamar elveszítette, ami a 23 év korkülönbségből várható is volt. Azonban második házassága sem volt hosszú életű, mert nemsokára szintén özvegyi sorba került. Ezután már teljesen a lányának élt, de sokat nem tudott vele találkozni, mert gyermekét lefoglalták az általa alapított társulat ügyei. Egy visszaemlékezésben találunk az édesanya életére utalást: „Mindkét férje rajongásig szerette és kényeztette. Második özvegyisége után, mikor teljesen egyedül maradt, már kerülte a társaságot és csak egyetlen gyermeke után vágyódott és annak közelében szeretett volna lenni állandóan. Ez az óhaja azonban nem teljesedett, mert a főnökanya részben nagy elfoglaltsága, részben pedig rendjének szabályai folytán gátolva volt ebben. Ha az alapító anya valóságban nem is lehetett együtt édesanyjával, de mindenben gondoskodott édesanyja személyi kényelméről, társalkodónőt tartott neki, gondoskodott jövedelmének hova fordításáról, minden szükségletéről, gondtalan életbeosztásáról. ... Édesanyja, ha együtt volt lányával mindig becézőnevén (Mádi) szólította. De ezt a főnökanya mások jelenlétében megtiltotta neki mondván: hogy az komolytalanná teszi helyzetét és a főnöknoi tekintélytisztelettel nem fér össze.”¹⁴⁵

Gyerekkor

Editnek nem születtek testvérei,¹⁴⁶ de ennek ellenére a családban a sokgyermekes modellt részesítették előnyben. Egyik dédmamája 14 gyermeknek adott életet, ugyanakkor

¹⁴² PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, *Vetített képek Önéletrajz, V.*

¹⁴³ Dr. Nemes Antal eredetileg zsidó származású pap, aki 1855 február 13-án Budapesten született. Papszentelése 1885. október 20-án Drégelypalánkon történt. 1889-ben Budapestre került, 1898-ban a Nagyboldogasszonyról nevezett koronázó főtemplom (Mátyás templom) plébánosa lett. 1905-ben pápai prelátus címet kapta, 1912-ben (makáriai tartományról nevezett) Esztergomi segédpüspök.

Adatok: 1916-os Esztergomi sematizmus; *Schematismus Strigonoensis*, Strigonii, 1916 *Magyar Katolikus Almanach 1929*, Budapest, Stephaenum nyomda és könyvkiadó R. T.

¹⁴⁴ DR. NEMES ANTAL, *Visszaemlékezés*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 41.

¹⁴⁵ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; *Levelek XVI.*; *Visszaemlékezések Farkas Editre I.*; Biskey Karola emléke Farkas Editről, 11.

¹⁴⁶ SLACHTA MARGIT, +Farkas Edit, in *Lélek Szava*, IX/5, (1942. május), 44.

a gyermekek gondja, a tej és kása főzése mellett nem hagyta magát annyira lefoglalni, hogy az „egy a szükséges”-ről elfeledkezett volna. Innen eredeztethető Farkas Edit későbbi jelmondata is. A dédmama gyermekei közül a legidősebb (Farkas Edit nagymamája) már 13 évesen családfenntartó lett az ő édesanyja korai halála miatt.¹⁴⁷ Teljesen átvette a család életének vezetését, viselte a felelősséget, gondoskodott a testvéreiről, irányította az alkalmazottakat, mindezt erős akarattal és önzetlen szeretetből, mert az ő jelmondata: „charity begins at home” magyarul: „a szeretet otthon kezdődik”.¹⁴⁸ A testvér nélkülség keserű nyomot hagyott a későbbi szerzetesnő életében, öt éves kisgyermekkoráról ezt írja: „Legnagyobb keservem volt, hogy egyetlen voltam, főleg mikor már nagyobbacska lettem és más kislányok rakoncátlanok voltak a Bátyán és az udvaron résztvehettek valami hurcolkodásban vagy disznóölésben, vagy valami más izgalomban és nyakig piszokban mulathattak, addig nekem kifogástalan kiadásban, erős sötétkék gazirfátyollal arcomon, a Bátyán pontosan kellett elvégezni unalmas sétáimat. Emlékszem, hogy az ablakhoz lapított orral sokszor keservesen sírtam az irigységtől, hogy más gyermekek milyen gyöngyöket élnek hozzám egyetlenhez képest.”¹⁴⁹ Az iskolaköteles korszak sem maradt szép emlék a fiatal kislánynak. Így számol be erről: „Az első és második elemi szüleim ízlése szerint otthon tanulván, egyszer kitört belőlem az életösztön és én térdre vágódva könyörögtem, hadd mehessek iskolába a többi gyermekkel. Ott olyan boldog ábrázatot vágtam, hogy azt kérdezte a tanítónő: »Kislányom miért mosolyogsz folyton?« a felelet az volt »mert szeretek itt lenni!« A nagy szeretet az iskola iránt nem annyira a tudásszomj kielégítéséből származott, mint inkább társnőim élvezéséből.”¹⁵⁰

Farkas Edit apja révén figyelemmel kísérte a politikát és kapcsolatba került miniszterekkel és egyéb befolyásos személyekkel. Egyformán beszélt magyarul, németül és könnyen tanult meg más nyelveket is. Szeretette a nyári utazásokat, kirándulásokat, az estéket meg zenének és irodalomnak szentelte.¹⁵¹

A testvérek iránti vágyódását némileg csökkentette, hogy a szomszédjukban lakó Nagy Sándor, kúriai bíró hétgyermekes¹⁵² családjához volt bejáratos, ugyanis Vilma nevű leányuk a polgári iskolában Edit osztálytársa és egyben barátnője volt. Itt pótolta magának

¹⁴⁷ NOVÁK ISTVÁN, *A szociális missziótársulat története*, Szociális Missziótársulat kiadása, Budapest 2000, kézirat,

¹⁴⁸ *Ötven évvel ezelőtt kísértük utolsó útjára a szociális Missziótársulat alapító főnöknőjét: Farkas Editet; Ki volt Farkas Edit?* kezdetű irat. Szociális Missziótársulat Irattára. Jelölés nélkül.

¹⁴⁹ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, *Vetített képek Önéletrajz, XVI.*

¹⁵⁰ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; FARKAS EDIT, *Vetített képek Önéletrajz, XVI.*

¹⁵¹ SISTER JEAN MARIE RENFRO, *Mint a folyóvíz mellé ültetett fa, Egy karizma története*, Los Angeles, Kalifornia, 1985. kézirat, 9.

¹⁵² Ebből a családból származik: Nagy Sándor gyermekei közül: Nagy Emil későbbi igazságügyminiszter is.

a testvérek hiányát. Ebben az igen vallásos családban tapasztalta meg a közös ima gyakorlatát is. A bíró édesapa minden ebédnél, maga olvasott fel egy részt a szentírásból. Amikor közösen kirándulni mentek az édesapa ott is elől ment és kezében a rózsafüzérrel vezette az imádságot.¹⁵³ Annak ellenére, hogy Edit gyakran volt a szomszéd családnál és látta az imádság és szentírás szeretetét, ez eleinte nem hagyott nagy nyomot lelkében. Talán azért nem érvényesült ez a hatás annyira, mert Vilmával a barátság csak a polgári iskola végéig 14 éves koráig állt fenn.

A polgári iskola utolsó évében a negyedik osztályban Nemes Antal későbbi címzetes püspök volt a hitoktatója, aki a növendékeinek mindegyikébe belecsepegtette a Jézus Szíve iránti tiszteletet. Ez a tisztelet később a Szociális Missziótársulatban meghatározó szerepet kapott. Ezt a hatást erősítette a Mátyás templom egyik mellékoltárán található Jézus Szíve ábrázolás is. Amikor Farkas Edit kamaszkorában a templom kórusáról énekelt, akkor mindig élesen kirajzolódott előtte Jézus Szíve iránti elkötelezettség.¹⁵⁴ Szintén az énekkaros emlékek erősítették benne a jezsuita lelkiség iránti szeretet, hiszen Xavéri Szent Ferenc ábrázolása egy másik mellékoltáron látható; a Szűzanya iránti tiszteletet pedig a főoltár fölött lévő Nagyboldogasszony festményt szemlélése segítette.¹⁵⁵

Ifjú évek

A család mivel jó anyagi körülmények között élt, a szülők igyekeztek Editnek a polgári iskola befejezése után megadni a jómódban élők lehetőségeit is. Már gyerekkorában tanult zongorázni, kórusba járt, szép szoprán hangja volt, sőt a koronázó templom nagymiséin is énekelt.¹⁵⁶ Az iskola elvégzésével Edit szülei elhatározták, hogy gyermekük ezentúl csak idegen nyelveket, zenét és kézimunkát ...stb. tanuljon. Ez meg is történt. A fiatal lány énekelt, zongorázott, nyelveket tanult, s mindezekben szép előrehaladást tett.¹⁵⁷

18 éves korában, amikor számos csalódása volt, főként amiatt, mert nem találta a jövőre vonatkozó elképzelését, komolyabban kezdett gondolkodni. Éppen akkor érkeztek domonkos atyák missziót tartani a Mátyás templomba. Ez Farkas Edit számára szinte időzítve volt. A missziós előadásokra buzgón eljárta, ahol az egyik szónok, a bajor származású P. Geggerle Norbert mély hatást gyakorolt rá. Őnála végezte első életgyónását,

¹⁵³ Farkas Edit önéletrajza Szociális Missziótársulat levéltára; Pannonhalma

¹⁵⁴ PBFL Szociális Missziótársulat Iratai X, FARKAS EDIT *Vetített képes Önéletrajz – Születésemtől a Szociális Missziótársulat születéséig*, 1925,

¹⁵⁵ PBFL Szociális Missziótársulat Iratai X, FARKAS EDIT *Vetített képes Önéletrajz – Születésemtől a Szociális Missziótársulat születéséig*, 1925,

¹⁵⁶ STOFFER MICI, *Mozaikképek*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 38.

és ez a budai várbeli misszió határozott fordulópontot jelentett az életében.¹⁵⁸ Ez az 1894-ben vagy 1895-ben tartott német nyelvű népmisszió, és Norbert Geggerle-vel a kapcsolata Farkas Edit életét gyökeresen megváltoztatta. A visszaemlékezések szerint a domonkos szerzetes vette rá Editet az életének átformálására. Az előadások a során a páternek a rendszeres hallgatók közül feltűnt egy 17 éves úrilányka, aki az elhangzottak végeztével nála a gyóntatószéknél is megjelent. A soproni pap rögtön felfedezte a gyermekben a tehetséget, „drágagyöngyöt találtam, mely csiszolásra vár”¹⁵⁹ mondotta. Ettől kezdve a két ember személyes kapcsolatban maradt. A Páter levélváltások sorával előkészítette, hogy Edit az igazgatása alatt lévő iskolába kerülhessen, – Sopronba az Orsolyiták zárdájába, – benntlakó növendéknek.¹⁶⁰ De míg Sopronba eljutott addig négy évnek kellett elteltie. Ezek az évek azonban nem teltek el haszontalanul. Elsősorban Farkas Edit lelki épülését jelentették. A Die Frau folyóirat szerint Farkas Edit a felnőttkorának küszöbén rendkívül tehetséges korán érett gyermek volt, nagyon muzikális, derűs, jókedvű. A templom kórusában a nagymiséken énekelt, az Erzsébet Egyletben működött, betegeket ápolt és már akkor nagy hatással volt az emberi lelkekre. P. Norbert Geggerle-t O. P. atyának és egyben lelkivezetőjének hatására, Farkas Edit ki tudta eszközölni szüleinél, hogy Sopronba az Orsolyiták Tanítóképző Intézetébe küldjék. Ezekben az években ébredt a fiatal lány szívében az az apostoli szellem, amely később másokat is szolgálatra vonzott.¹⁶¹

Lelki fejlődés

P. Norbert befolyása először is abban nyilvánult meg, hogy Farkas Edit rendkívül fegyelmezett módon kezdett élni. A páter alapján megtett szellemisége és III. rendi domonkossá lett.¹⁶² Mindennap 5 órakor kelt és szülei őszinte bámulatára télen is egy szál gyertyával végigjárta a lakást, hogy az utcai szobában, az úgynevezett szalonban elmélkedhessen. Ezekről a napirendszerű elmélkedések megtartásáról a szüleinek nem volt

¹⁵⁷ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, *Vetített képek Önéletrajz, XVIII-XIX.*

¹⁵⁸ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, *Vetített képek Önéletrajz, XXIX.*

¹⁵⁹ SISTER JEAN MARIE RENFRO, *Mint a folyóvíz mellé ültetett fa (Egy karizma története)*, Los Angeles, 1984, kézirat, 9.

¹⁶⁰ P. F. NORBERT GEGGERLE, *Az első lelki vezető*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 42.

¹⁶¹ PAULA VON LATKA, *Edith Farkas*, in *Die Frau, Die Grosse ungarische Frauenführerin*, VIII/8, (1927. május), 203. Eredeti német szöveg így hangzik: „Edith Farkas entstammt einer vornehmen Ofener Beamtenfamilie. Sie war ein ungewöhnlich talentiertes, früh gereiftes Kind, sehr musikalisch, von sonniger Heiterkeit. Als Kind fand sie in den Hochämtern, wirkte bereits im Elisabethverein, betreute Kranke und hatte schon damals grossen Einfluss auf die Seelen. Als junges Mädchen lernte sie gelegentlich deutscher Predigten in Ofen P. Geggerle, O. P. kennen, der ihr erster geistlicher Führer wurde und bei ihren Eltern erreichte, dass Edith in die Präparandie der Ursulinen nach Oedenburg kam, wo er damals wirkte. In diesen Jahren wurde wohl der apostolische Geist in der jungen Seele geweckt, der später unter der Leitung erleuchteter Führer mit hinreissender Gewalt alle an sich ziehen sollte.”

jó véleménye, hiszen Edit önéletrajzi feljegyzésében olvashatjuk: „»Ez a lány tökéletesen meg van bolondulva« ilyen és hasonló szülői injúriák sérelme mellett tettem meg pontosan napról napra ezt a kellemetlen utat szüleim hálósobáján át.”¹⁶³ Ezt az imádságos gyakorlatot ajánlotta barátnőinek is. Szobájában, az ágya végén lévő térdeplőn, állandóan nyitva tartotta a Szentírást, és naponta olvasott belőle. Ez a szokása később is megmaradt, ezért nevezte Farkas Editet maga Gárdonyi Géza a „Bibliás főnöknő”-nek.¹⁶⁴ Ez a kifejezés annyira találónak látszott, hogy később is alkalmazták rá különböző visszaemlékezésekben „Bibliás asszony”¹⁶⁵ elnevezésként.

Lelki életének alakulása abban is nyomon követhető volt, hogy 18 éves korától az Erzsébet jótékony nőegyletben, mint az egyesület legfiatalabb tagja működött, aminek elnöke örgróf Pallavicini Edéné volt. Itt a feladatai közé tartozott, hogy csomagokat hordjon a szegényeknek.¹⁶⁶ Majd később a Katolikus Nővédő Egyesületben is tevékenykedett. Ekkor döbbsent rá, az élet árnyoldalaira, hogy nem minden család a béke és a szeretet otthona, nincs mindenütt igazi családi fészek, nem minden lakást jellemez a ragyogó tisztaság, nem minden asztalt terítenek olyan gonddal, mint az övét. Rájött, hogy vannak olyan családok is, ahol a mindennapi kenyér megléte sem természetes.¹⁶⁷ Közel felnőtt leányként egyre inkább bontakozott benne, a mások iránti segíteni akarás. Arra is rádöbbsent, hogy elsősorban nem mindig az anyagi segítség a meghatározó, – bár nagyon fontos, – hanem a személyes törődés. Ezért nem csak cipőt vitt a szegényeknek, hanem meg is mosta a lábukat, rápróbálta az alkalmasnak látszó lábbeliket. Belső indíttatást érzett arra, hogy másokon segítsen.

Farkas Edit későbbi lelki alakulásában nagy hatással volt rá az Úri utcai házukban egyedül élő Stoffer Mária, (Mici néni) személye. Amikor Edit 20-22 éves lett, akkor mélyült el a barátságuk, annak ellenére, hogy Mici néni Farkas Editnél jóval idősebb volt. Mici néni így emlékezett vissza első fontosabb találkozásaira: „Egy téli estén történt, jól emlékszem rá. Edit szép, kényelmes otthonában ültünk együtt a nagymama díványán és beszélgettünk. Ő adta kezembe az első lelki könyvem a Filoteát. Minden bevezetés nélkül így beszélt: »Ígérd meg, hogy mindent megteszel, amit kérek tőled... Olvass el naponta egy fejezetet ebből a könyvből.« Azonnal megígértem és egy számomra

¹⁶² EPL 1835/1915. Cat. 46. STOFFER MICI, *Farkas Edit rövid életrajza*

¹⁶³ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, *Vetített képek Önéletrajz, XXX.*

¹⁶⁴ SLACHTA MARGIT, +*Farkas Edit*, in *Lélek Szava*, IX/5, (1942. május), 45.

¹⁶⁵ Gárdonyi Géza szókapcsolatát vették át, amikor egy visszaemlékezésben „A bibliás asszony” címmel jelent meg egy cikk a Szociális Missziótársulat alapító főnöknőjéről. Szociális Missziótársulat irattára (Tusnádi u. 2.) egy 1997-ben megjelent dokumentumban.

¹⁶⁶ NOVÁK ISTVÁN i. m. 43. old. 10. számú végjegyzet

ismeretlen világ tárult fel előttem... Edit már jól ismerte ezt a világot és könnyen tudott vezetni benne. Tökéletesen az ő hatása alá kerültem, először a lelki élet terén, majd a karitatív és szociális munkában.”¹⁶⁸ A későbbiek során Stoffer Mici elsőrendű támasza lett Farkas Editnek és mindenben segítette munkáját. A Szociális Missziótársulat megalakítása után is szívvel-lélekkel kapcsolódott be a nővérek szerteágazó tevékenységébe.

Soproni évek

Farkas Edit 22 éves korában Norbert Geggerle nevű pap hívására, szülei beleegyezésével 10 hónapra a soproni Orsolyiták intézetébe vonult, hogy ott egy év alatt a tanítóképző négy osztályának vizsgáját és képesítőjét letegye. Mivel akkor az úrilányok között nem volt divat a nyilvános iskola¹⁶⁹ – lányként, a kortársaival szemben egyetlen év alatt magánúton¹⁷⁰ szerezte meg képzést: tanítónői oklevelet.¹⁷¹ Erről a vetítettképes önéletrajzában a következőképpen emlékezik meg: „Huszonkét évesen bevonulni egy ily kiváló, de mégis puritán, hogy azt nem mondjam szigorú intézetbe, nem volt reám nézve minden nehézség nélküli.”¹⁷² Hét órát tanult ott naponta, de azt sem lelkesedésből, hanem inkább csak engedelmességből. Erről az időről mondta, hogy: „kezdt bennem a kisasszony meghalni, és a szerzetesnő megszületni.”¹⁷³ A még fegyelmezettebb lelki élet kifejlődését segítette elő, hogy ott a vidéki kis városban ismerte meg Szilágyi Oszkárt, a pannonhalmi bencés fiatal papot, akinél gyónásait is végezte. Szilágyi Oszkár éppen akkor készült trappistának Afrikába.¹⁷⁴ Ő rendkívül szigorú következetességgel igyekezett Editet a tökéletesség útján irányítani: alázatra, fegyelemre tanítani. Az egy éves távollét, és a tanulmányok teljesen megváltoztatták a fiatal nő lényét. Visszatérésekor az otthon egyre idegenebb lett számára. Észrevehető volt, hogy iparkodik a zárda és a szociális érzék követelményeit összhangba hozni.¹⁷⁵

A soproni tanulmányokat befejezve magánúton tanulmányait még folytatta, de ismét Budapesten. A polgári képzőt végezte el egy-egy évben két osztályt haladva előre közepes eredménnyel. 1903-ban tette le utolsó vizsgáit és kapta meg a polgári képesítőt. Rögtön megbízást is kapott iskolai tanítónőnek a Batthyányi utcai polgári iskolába, majd az

¹⁶⁷ WIMMER M. ANZELM O. S. M., *Farkas Edith és életműve*, Szociális Missziótársulat, Budapest 1943, 15.

¹⁶⁸ STOFFER MICI, in *Keresztény Nő* 39.

¹⁶⁹ FOLBA JÁNOS, *Farkas Edit helye a történelmünkben*, in *Keresztény Nő*, XXXI/3, (1943. március), 20.

¹⁷⁰ SLACHTA MARGIT, +*Farkas Edit*, in *Lélek Szava*, IX/5, (1942. május), 44.

¹⁷¹ WIMMER ANZELM, *Farkas Edith és életműve*, Szociális Missziótársulat, Budapest 1942, 16.

¹⁷² PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, Vetített képes Önéletrajz, XXX.

¹⁷³ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, Vetített képes Önéletrajz, XXXI.

¹⁷⁴ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, Vetített képes Önéletrajz, XXXIII.

¹⁷⁵ EPL 1835/1915. Cat. 46. STOFFER MICI, *Farkas Edit rövid életrajza*

Angolkisasszonyoknál próbálkozott a tanítással, de rövid idő után belátta, hogy nem neki való a tanítónői pálya. Valószínűleg tanítványai is egy kicsit tartózkodónak érezhették. Ennek ellenére a tanítványai nagyon szerették. Egyikük sok évvel később meg is jegyezte, hogy „földrajztanárnőnk feltűnően szép volt és mindig nagyon stílusosan öltözködött.”¹⁷⁶ Farkas Editet nem a tanítás, hanem a nevelés érdekelte; és abban is a legtöbbet akarta tenni. A tanítási pályafutását megnehezítette a csekély anyagi díjazás, valamint hogy sok ötletét az akkori tanítási rendszer megfékezte.

A későbbi főnöknő ekkor már kapcsolatban volt Pálffy Pálné grófnővel, aki mindezekről értesült, és több levelében kérte Editet, hogy hagyjon fel az iskolai kötött munkával, és teljes egészében adja energiáit a katolikus nővédelem és patronázs javára. Editnek ez tetszett is, hiszen tanulóévei mellett is már 1901-ben megkezdte önálló működését a szeretetszolgálatban, megjelent a patronázsokban és elkezdett foglalkozni a neveléssel és leánykörök létrehozásával, 1902-től a Növédő Egyesületben – természetesen Pálffy grófnő irányítása mellett, amiben 1904-től teljes erőbedobással dolgozott.¹⁷⁷

A jótékonyági munkatéren

Farkas Edit, Pálffy Pálné felszólításának fokozatosan engedett, és amikor megbizonyosodott arról, hogy további munkáját a grófnő erkölcsileg is, anyagilag is értékeli és a felszólításnak engedelmeskedve letett a további tanítói hivatásról. Pálffy grófnő több levelében is ígérte Editnek, hogy munkáját továbbiakban ő kívánja támogatni: „Remélem kedves Edit megengedi nekem, hogy azért a veszteségért, amely akkor éri, ha az iskolát elhagyja, részbeni kárpótlást ajánljak fel. Bővebbet ma nem mondhatok, mindent még alaposabban meg kell tervezni egymás között...Ön egy olyan tevékenységnek adná át magát, amely méltó magához.”¹⁷⁸ Egy későbbi levelében már konkrétan ajánlatot is tett: „Végrendeletileg tőkét biztosítottam az Ön számára és Anna leányomnak kötelességévé tettem, hogy ezen tőke kamatainak egy részét az Ön részére biztosítani szíveskedjék. Kötelezem magam, hogy életem végéig Önnek évente 700 forintot biztosítok és ezt folyó év szeptemberétől teszem.”¹⁷⁹ Farkas Edit ugyan egy kicsit vonakodott, de mivel semmi sem szólt amellet, hogy iskolai feladatait tovább is fenntartsa, átment egészen a katolikus élet munkatérére, és teljes egészében belevetette magát a Növédő Egyesület munkájába. Ez

¹⁷⁶ Waculik Fabiola S. S. S. testvér személyes közlése Buffalóban 1969 márciusában. Fabiola testvér Farkas Edit tanítványa volt. SISTER JEAN MARIA RENFRO, *Mint a folyóvíz mellé ültetett fa (Egy karizma története)*, Los Angeles, 1984, kézirat, 10.

¹⁷⁷ EPL 1835/1915. Cat. 46. STOFFER MICI, *Farkas Edit rövid életrajza*

¹⁷⁸ Pálffy Pálnénak Farkas Edithez írt levele Malaczkáról, 1905. július 12-én

sokkal homogénebb foglalkozás volt, kedvét találta benne, tetszését is megnyerte, ezért hálásan fogadta mecénásának Pálffy grófnét,¹⁸⁰ és szolgálatait a grófnő anyagi támogatása ellenében az alakuló patronesz mozgalom javára fordította. Farkas Editnek ezt a döntését Pálffy Pálné 1905-ben egy konkrét megállapodással erősítette meg. A grófnő kérésére, lánya, Pálffy Anna életjáradéki szerződést kötött a későbbi alapítónővel. Ennek alapján Farkas Edit lemondott tanítónői pályafutásáról és teljes erejét a karitásztevékenységébe kapcsolta, és ezért évi 1600 aranykorona¹⁸¹ fizetést kapott.¹⁸² A szerződés mindkettőjük számára előnyös volt. Farkas Edit megtalálta azt a feladatot, amiben legszívesebben tevékenykedett, ráadásul anyagilag is megbecsülték. A grófnő pedig egy nagyon tehetséges, szociális érzékenységgel és szervező tehetséggel megáldott személyt tudhatott a szeretetszolgálat munkatársai között, akire később rábízta a Növédő Egyesület alelnökségét, végül teljes vezetői szerepét.

A szerzetesnő megszületése

Farkas Edit lelkében korán felmerült annak a gondolata, hogy egész különleges módon szeretné életét Isten és az emberek szolgálatára állítani. A soproni időszakban egyre inkább haldokolt benne a kisasszony, de még néhányszor részt vett kisebb-nagyobb mulatságban. Az egyik ilyen báli látogatása lett az utolsó. Később visszaemlékezett arra a bizonyos zártkörű kaszinóbálra, ahol mindenki jól érezte magát, Farkas Editnek is számtalan táncosa volt, mégis máshol járt az esze. Éjfél tájban nyugtalanság fogta el, benső lelki világával akart törődni, így kijelentette, hogy haza kíván menni. Bár az ismerősei és szülei is tiltakoztak a számukra érthetetlen elhatározás ellen, Farkas Edit nem tárgyalt, szüleivel együtt hazamentek. Kocsival utaztak, ahol szülei faggatására Edit elmondta, azt jutott eszébe, hol lesz a sok mulatozó ember 100 év múlva. Sőt amikor hazaértek visszavonhatatlan és végső elhatározásában, a világtól való búcsúzása jeleként gyöngysor nyakékét levéve, az íróasztalán álló Szűzanya képre, az Ittenbach Madonnára aggatta. Édesanyja ezt a kis eseményt német nyelven egy kis versben örökítette meg:¹⁸³

¹⁷⁹ Pálffy Pálnénak Farkas Edithez írt levele Malaczkáról, 1905. augusztus 12-én. Az életjáradéki szerződésben már évenkénti 1600 korona fizetés szerepel.

¹⁸⁰ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, Vetített képes Önéletrajz, XXXIV. B.

¹⁸¹ 1600 aranykorona az 3200 forint értéket jelentett. Egy forintért akkoriban 5 kg kenyeret lehetett kapni.

¹⁸² E dolgozat végén függelékben olvasható az életjáradéki szerződés teljes szövege. Pálffy Anna az Osztrák-Magyar Bank budapesti főintézeténél letétbe helyezett 40.000 korona értékpapírt tulajdonjogának megtartása mellett, úgy hogy annak évi 1600 koronát kitevő kamata Farkas Editet illette. Ha esetleg Farkas Edit jövedelme elérné az 1600 évi koronát, ennek az összegnek a felét akkor is meg kellett kapnia.

¹⁸³ *Ötven évvel ezelőtt kísértük utolsó útjára a Szociális Missziótársulat alapító főnöknőjét: Farkas Editet; Ki volt Farkas Edit?*, című cikk, 3. oldal, Szociális Missziótársulat Irattára, (Tusnádi u.), Jelzés nélkül. PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, Vetített képes Önéletrajz, LII.

An Edith Farkas zum 16. Februar
 „Ich habe Perlen Dir gestreut
 Aus schönen höheren Regionen
 Hab oft mich an Dir sehr gefreut
 Und Ehren hast Du ja Legionen.

Doch Neid und Hass mög fern Dir bleiben
 Gott Schütze Dich, mein einzild Kind
 Und lasse Dich durch kleine Kleiden
 Erst recht des Daseins Dich erfreuen.¹⁸⁴

Egy fordításban:
 Egyetlen gyermekemhez¹⁸⁵
 „Kiszórtad báli gyöngyeid a Mária-kép köré...
 És elindultál szebb, magasabb régiók felé.
 Már eddig is gyakran leltem Benned igaz örömem –
 Most tisztelőid légió száma érez így velem:

Bárcsak irigység, gyűlölet távolmaradna Tőled!
 Isten óvna meg – drága Gyermelem – ettől a jövődet.
 És adná, hogy csupán kisebbfajta szenvedésen át
 Mindig élvezze lelked a létnek szép örökdalát.”

A bálból a tervezettnél korábbi hazatérését és világtól történő búcsúzását sem bánta meg. Visszaemlékezve a tetteire egy évekkel később vele készült riportban úgy fogalmazott: „Egészen fiatal leány voltam, amikor a szociális munkát tűztem ki életcélul. Egy időben szeretetbe akartam lépni, de utóbb meggyőződtem róla, hogy olyan szeretet kell, mely az idők szelleméhez alkalmazkodik és a szociális munkát tűzi ki célul.”¹⁸⁶

+Farkas Edit, (1877-1942), in *Magyar Katolikus Akció*, 1942.

Kasics Margit 1942. április 1-én elmondott tájékoztatásában erről az eseményről így beszélt: „A társaságnak állandóan kedvelt ünnepelt tagja volt. Mint ilyen szülei elvitték egy alkalommal a szokás szerinti a várbeli kaszinó báljára. Ott körülrajongták ünnepelték. ½ 12-kor arra kérte szüleit vigyék őt haza. Hiába volt minden kísérlet. Hazatérve levetette gyöngygyakékét, a szobájában lévő Mária kép elé térdelve felaggatta mondván: »Én édes Istenem, én ezentúl csak Neked akarok szolgálni, Neked ajánlom fel életemet.«”

¹⁸⁴ Matild Szociális Missziótársulati nővér fordításában:

Aranyos keretben szép Szűzanya
 Mosolyogsz kedvesen rája
 Asztalán őriz, és mindennap kér
 Hogy munkáját szíved megáldja.

Letette báli gyöngyét s vele
 Gyengéden díszíti képed
 Békés lélekkel, hálás szívvel
 Szűzanyám úgy örül neked!

¹⁸⁵ Szociális Missziótársulat Irattára, A fordítás az alábbi irat alapján való: *Ötven évvel ezelőtt kísértük utolsó útjára a Szociális Missziótársulat alapító főnöknőjét: Farkas Editet; Ki volt Farkas Edit?*, című beszámoló 3. oldal, Jelzés nélkül.

¹⁸⁶ *A magvető*, in *A Nép*, III/162, (1921. november 13. vasárnap), 5.

1902-ben még tanítónő korában egy közös utazást tett Prohászka püspök úrral Mariazellbe, megosztotta vele tervét. Ezen az úton tett fogadalmat, hogy egész életét a rászorulóknak szenteli,¹⁸⁷ és elhatározta egy teljesen elkötelezett lányokból álló csoport létrehozását.

A nővédelmi munka terén

Farkas Edit miután felhagyott a tanítónői munkájával, és világi életével, minden erejével Pálffy Pálné által alapított nővédő egyesület kibontakozását segítette. A munka megnyerte tetszését és személye összefonódott az egyesület tevékenységével. A nővédő munkából nőtt ki később a Szociális Missziótársulat. Munkájára többen is felfigyeltek itthon és külföldön is. Tehetsége és lenyűgöző teljesítménye előtt elismeréssel adóztak a különböző hatóságok, az állam, a főváros, a társadalom, és a katolikus Egyház vezetése is. Ezt igyekeztek kimutatni, amikor Farkas Edit számára különböző kitüntetések adományoztak.¹⁸⁸ I. Ferenc József király 1907-ben az „Alapítványi Hölgy” és az ezzel járó „Grázi nemesi hölgyalapítvány” címét ajándékozta neki. X. Piusz pápa 1911-ben megküldte részére a „Pro Ecclesia et Pontificae érdemkeresztjét”. IV. Károly király az I. világháború idején 1918-ban a „Polgári Hadi Érdemkeresztel” tüntette ki. 1933-ban pedig Horthy Miklós kormányzó a mellére tűzte a „Magyar Érdemrend tisztikeresztjét”.¹⁸⁹ Farkas Edit az elismerésekkel kapcsolatban azt mondta: „A kitüntetéseknek mindig örvendtem és azokat mindig becsültem, mert tudtam, hogy az adományozók főleg alapításomat, a Szociális Missziótársulatot akarják kitüntetni. Legszívesebben azonban csak egy keresztet hordtam: a Szociális Missziótársulat kék keresztjét!”¹⁹⁰

Lelki hatások

Farkas Edit kezdettől fogva fontosnak tartotta, hogy lelki szempontból napról napra fejlődjön. Állandó gyóntatója volt, ami akkoriban meglepőnek számított. Prohászka Ottokár püspökhöz gyakran ment, de mivel ő gyakran távol volt a fővárostól, az ő kérésére még egy lelkiatyja volt, akit heti rendszerességgel felkeresett a szentgyónásai elvégzése, valamint tanácskérések miatt. Farkas Edit élete legnagyobb kegyelmeinek tartotta, hogy szent papok voltak gyóntatói és vezetői. P. Geggerle későbbi trappista szerzetes, Prohászka Ottokár, 7 évig Molnár János prelátus, majd később szintén 7 évig pedig Kanter Károly prelátus volt gyóntató atyja. Mind a kettő papról vallotta, hogy szent emberek voltak, akik

¹⁸⁷ Mogorósi Erzsébet Józsa nővér SM emlékei alapján

¹⁸⁸ SLACHTA MARGIT, +Farkas Edit, in *Lélek Szava*, IX/5, (1942. május), 45.

¹⁸⁹ WIMMER ANZELM, *Farkas Edit és életműve*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1944, 38.

nagy önzetlenséggel és odaadással foglalkoztak a későbbi rendalapítóval. Kanter Károlyhoz, mint várbeli plébánoshoz Edit minden nagyobb ügyével átfuthatott a királyi palotába, és jó tanáccsal és megnyugvással térhetett haza.¹⁹¹ Mint élete fiatal évei irányítóinak, rendkívül hálás volt ennek a két személynek, mert értettek a lelkiülethez. Kanter Károly a későbbiek során is fontos szerepet töltött be, hiszen Farkas Edit szerint ő ringatta a Missziótársulat bölcsőjét.¹⁹²

Kiforrott tevékenység

Farkas Edit 1908-ban alapította meg a Szociális Missziótársulatot, ami gyors fejlődésnek indult, és egyre szélesebb tevékenységet töltött be, felvállalta a társadalom anyagilag vagy erkölcsileg szegényebb rétegeinek segítségét. Jótékony hatása már a kezdetektől megtapasztható volt és az egész országban.

Felkarolták a városba igyekvő gyökérvesztett fiatal lányokat, cselédeket, vasárnapi iskolát hoztak létre, hadiárvékat neveltek, népkonyhát működtettek, missziósházakat nyitottak, plébániák életében vettek részt. A beltágok mellett számtalan kültág segítette munkájukat.

Farkas Edit neve nem csak a határokon belül, hanem a trianoni határok előtti nagy Magyarországon is ismertté vált. A Szociális Missziótársulat munkája éveken, évtizedeken keresztül összeforrott a szociális tevékenységgel, pártfogó-védő hálózat, az úgynevezett patronázs kiépítésével, temérdek jótékony intézmény megalkotásával, és három jelentőségteljes szóval: Egység!, Hűség!, Fegyelem!¹⁹³ Nem véletlen, hogy mind a Missziótársulat, mind az alapító jubileumait nagy odaadással ülték meg. Farkas Edit ötven éves születésnapján több folyóirat is megemlékezett a Missziótársulat munkájáról. A Máriapócsi Virágoskert a következőket írta: „Egy anyai szív szeretetével nyúlt a társadalom legfájdalmasabb sebeihez. Ötvennégy fővárosi és vidéki egyesületet létesített és maga köré gyűjtötte a női társadalom krémjét. Ezeknek a kékfátyolos nővérek hatására, azóta is sok örömkönny fakad, a lelki béke a kórházak, fegyházak, javítók, és nyomortanyák kétségbeesett lakóinak szemében.”¹⁹⁴ Számtalan jókívánság árasztotta el a társulatot megköszönve a társadalomban betöltött szerepüket. Farkas Edit születésnapjához kapcsolódóan gratulációk halmaza érkezett. Üdvözlétüket és elismerésüket küldték politikai és vallási vezetők egyaránt. Orsenigo Caesare, pápai nuncius, Csernoch János

¹⁹⁰ WIMMER ANZELM, *Farkas Edit és életműve*, Szociális Missziótársulat, Budapest 1943, 48.

¹⁹¹ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, *Vetített képek Önéletrajz*, XXXV-XXXVII.

¹⁹² PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, *Vetített képek Önéletrajz*, XXXV-XXXVII.

¹⁹³ *A Szociális Missziótársulat örömnépe*, in *Magyar Asszony*, VII/3, (1927. március), 67.

Magyarország hercegprímása, Mészáros János érseki helytartó; a kormányzó úr és felesége; József Ferenc királyi herceg és hitvese, Ripka Ferenc főpolgármester a főváros hatóságának és közönségének nevében köszöntötte őt. A népjóléti miniszter, Petkó-Szandner Aladár szintén üdvözlétét tolmácsolta, és ezeken kívül számtalan más előkelőség a magyar társadalom színe-java, társulatok, szövetségek, és egyesületek, fejezték ki szóban és írásban szerencsekívánataikat és adták meg az elismerést a főnökasszony személyének. Tormay Cecile pedig a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége, a MANSz, illetve száz és százezer magyar asszony nevében szólott.¹⁹⁵ Prohászka Ottokár az elmúlt évtizedekre tekintett vissza, valamint kiemelte Tisza István¹⁹⁶ és Balogh Jenő neveit. Ők mind a ketten kálvinisták, de igaz magyarok voltak, akik tudták, hogy mire van szüksége a társadalomnak, és ezért felkarolták a Missziótársulatot.¹⁹⁷ A Nemzeti Újság szintén megemlékezett ezen évfordulóról: Budán a Missziótársulat nővérei csendben készülődtek, hogy ne tudja meg, akinek szól. Farkas Edit 1927. február 16-án töltötte be 50. évét, amit a társaság kül-beltagjai megünnepeltek.¹⁹⁸ A megemlékező beszédek megköszönve Farkas Edit hálát adott egyrészt, hogy 30 éve önzetlen misszionáriusnak tekinthette az életét; másrészt, hogy a lelki élet elmélyítését, erkölcsi színvonal javítását a szociális gondok enyhítését sikerült intézményesen biztosítani. Harmadrészt a számtalan munkatársért, mivel a Társulat programja, eszméje egyre jobban terjed, és a kékkeresztes lobogó jóformán minden hónapban több helyen leng.¹⁹⁹ Farkas Edit 50 éves évfordulója alkalmából egy összefoglaló cikk jelent meg a német nyelvű *Die Frau* folyóiratban²⁰⁰ is, amely megemlékezett a főnökasszony érdemeiről.

Farkas Edit utolsó évei

Élete utolsó éveiben hosszan tartó betegséget kellett elviselnie,²⁰¹ különösen az utolsó két év volt szenvedéssel teli; a nővérek csak aggódtak, reménykedtek és imádkoztak.²⁰² Végül 65 éves korában, a betegek kenete szentségével megerősített alapítónőtől 1942.

¹⁹⁴ A Szociális Missziótársulat ünnepe, in *Máriapócsi Virágoskert*, (1927. február 16.), 62.

¹⁹⁵ A Szociális Missziótársulat örömmünnepe, in *Magyar Asszony*, VII/3, (1927. március), 68.

¹⁹⁶ Tisza István miniszterelnök volt 1903. november 3. – 1905. június 18. valamint 1913. június 10. – 1917. június 17. között. 1920. október 31-én a forradalmárok a saját lakásán felesége szeme láttára lőtték agyon. TORMAY, C., *Bujdosó könyv feljegyzések 1918-1919-ből*, Rózsafölgyi és Társa Bizománya, Budapest 1920. 31.

¹⁹⁷ Prohászka püspök két jó kálvinistáról, in *Magyar Hírlap*, XXXVII/38, (1927. február 17. csütörtök), 4.

¹⁹⁸ A szociális Missziótársulat családi ünnepe, in *Nemzeti Újság*, IX/39, (1927. február 17. csütörtök), 7.

¹⁹⁹ A szociális Missziótársulat családi ünnepe, in *Nemzeti Újság*, IX/39, (1927. február 17. csütörtök), 7.

²⁰⁰ PAULA VON LATKA, *Edith Farkas Die ungarische Frauenführerin*, in *Die Frau*, (Katholischen Frauenbunde der Deutschen in Böhmen Mähren Schleißen), VIII/8, (1927. május), 203.

²⁰¹ SLACHTA MARGIT, +Farkas Edit, in *Lélek Szava*, X/5, (1942. május), 45.

²⁰² WIMMER ANZELM, *Farkas Edith és életműve*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1943, 44.

március 24-én keddi nap²⁰³ reggelén végleges búcsút kellett venni a budapesti székházban. Még 24-ére virradóan Farkas Edit éjszaka felcsengette a soros ügyeletet és néhány apró szolgálatot kért tőle. Ez szokatlan volt és kétséget keltett az illetőben, aki tevékenysége befejeztével rögtön felkeltette a Társulat akkori általános helyettesét és jelentést tett neki. A főnöknő helyettese, akitől az előző este Farkas Edit kissé körülményesebben búcsúzott, rosszat sejtett és rögtön a főnökasszony szobájába sietett. Azonban hamarosan megnyugodott, mert Editet mély álomban találta. Kora reggel ismét erőt vett rajta a nyugtalanság és bement Farkas Edit szobájába. A megszokott látvány fogadta, de a helyettes nővérnek mégis feltűnt az alvó különös sápadtsága,²⁰⁴ és amikor megfogta a kezét, az már hideg volt így csak a halált állapíthatta meg.²⁰⁵

A Magyar Katolikus Akció lapjain a következők jelentek meg: „Eltávozott közülünk a magyar katolikus, szociális élet egyik legjellegzetesebb képviselője és női vonalon első intézményes megteremtője....Amikor az egyházpolitikai harcok éppen fellángoltak hazánkban, a 17 éves leány, miniszteri tanácsos lánya nyakláncát a Boldogságos Szűz képe elé helyezte. Ez az ösztönszerű tette mintegy jelezte útját, amelyik olyan magasra ívelt és annyira szétágazott a magyar talajban.”²⁰⁶

Farkas Editet eleinte a székházban lévő Szentlélek kápolnában ravatalozták fel,²⁰⁷ majd innen szállították át Farkasrétre. Temetése 1942.²⁰⁸ március 27-én pénteken a temető kápolnájában ½ 11-kor elvégzett szentmise után történt, a főváros által felajánlott díszsír helyen.²⁰⁹ Glattfelder püspök-érsek gyászmiséje után Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát és Shvoy Lajos székesfehérvári megyéspüspök²¹⁰ adta meg az elhunynak a végtisztességet. Utolsó útjára a magyar élet minden számottevő egyénisége elkísérte.²¹¹ Halotti koporsójának díszhintóját négy ló húzta gyászhuszárral és kocsissal. A temetésekor a sírhantra csak egy egyszerű fakeresztet állítottak a következő felírással: „Itt

²⁰³ Ez akkoriban nagybőjt idejében volt: 1942. március 22. vasárnap feketevasárnap utáni keddre esett.

²⁰⁴ WIMMER ANZELM, *Farkas Edith és életműve*, Szociális Missziótársulat, Budapest 1943, 46.

²⁰⁵ *Meghalt Farkas Edit*, in *Nemzeti Újság*, XXIV/69, (1942. március 25. Szerda), 5.

Ma reggel váratlanul meghalt Farkas Edith, a Szociális Missziótársulat alapító főnökasszonya, in *Új Nemzedék*, XXIV/68, (1942. március 24.), 3.

²⁰⁶ *+Farkas Edit, (1877-1942)*, in *Magyar Katolikus Akció*, 1942.

²⁰⁷ *Pénteken temetik Farkas Edithet*, in *Új Nemzedék*, XXIV/69, (1942. március 26.), 3.

²⁰⁸ WIMMER ANZELM, *Farkas Edit és életműve* című könyv 47 oldalán 1943-mas évet jelöli meg temetés időpontjául. Ez azonban csak elírás lehet, mert a főnökasszony 1942-ben halt meg.

²⁰⁹ *Keresztény Nő*, XXX/4, (1942. április), 27. gyászjelentés

²¹⁰ *Szélrózsá*, in *Új Nemzedék*, XXIV/70, (1942. március 27.), 2.

²¹¹ WIMMER ANZELM, *Farkas Edith és életműve*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1943, 47. *Eltemették Farkas Editet*, in *Nemzeti Újság*, XXIV/71, (1942. március 28.), 4.

nyugszik: Farkas Edith 1877- 1942, Béke poraira.²¹² Nem sokkal később a keresztet embermagasságúra cserélték és egy táblán a következő feliratot erősítették rá:

„FARKAS EDITH
A szociális missziótársulat
alapító főnöknője
1877 – 1942 III. 24.
»EGY A SZÜKSÉGES«”²¹³

Halála után Brisits Ferenc ciszterci tanár ezt írta róla: „Farkas Edit élete és nagyszerű alkotása a missziós gondolat századunk egyik leggyönyörűbb és legvigasztalóbb ténye. Mélyebb és lelkebb ajándékot kevesen adtak a magyarságnak és még kevesebben úgy, mint ő. Egyedül volt, idegen és magányos, amikor kibontotta a kék fátyol derűs szimbólumát... először önmagában mintázta meg, azután másokban alakította ki az új kegyelmi női típust. Így vált Farkas Edit a magyarság egyik nagy sororává, testvérévé.”²¹⁴

Farkas Edit sírját negyven éven keresztül nem fedték le semmivel. 1983-ban a sírt (Farkasrét: 18-as parcella, 39-40-es duplasír) teljesen felújították, és nagyon szépen rendbehozták: ekkor egy sírkövel borították és 1,5 méteres kőkeresztet állítottak. A kereszt lábához fekete márványtáblán az addigi feliratot írták.²¹⁵

Farkas Edit életének értékelése

Lehetetlen összegezni azt a hatalmas tevékenységet, amit Farkas Edit tett a szociális problémák megoldása érdekében. Életében egészen kimagasló módon tudta összefogni és irányítani a Missziótársulat tevékenységét, egyre jobban kibontakozó munkaterületeit. Sajátos karizmája által irányítani tudta a bel- és kültagokat, átlátta a különböző helyeken végzett munkát és körülményeket, együtt tudott működni a különböző kormányokkal, valamint kapcsolatai segítségével mozgósítani tudta az anyagilag tehetősebb réteg személyeit felajánlásokra. Az 1930-as években egymás után nyíltak meg a vidéki missziósházai, a fővárosban egyre több bajbajutott embernek nyújtottak segítséget. Az összes munkát ingyen, mindenféle ellenszolgáltatás nélkül végezték, pusztán szeretetből, nem is vártak hálát, hiszen a segítségnyújtás anyagilag nem kifejezhető.

²¹² Korabeli fényképek alapján PBFL: Szociális Missziótársulat anyaga: „Tárgyi emlékek”

²¹³ Korabeli fényképek alapján PBFL: Szociális Missziótársulat anyaga: „Tárgyi emlékek”

²¹⁴ BRISITS FRIGYES, *Alapító Anyánk pályafutása*, in *Keresztény Nő*, XXX/5, (1942. május), 40. Egyébként a *Keresztény Nő* ezen száma XXX/5, (1942. május), szinte teljes terjedelmében Farkas Edit életével, méltatásával foglalkozik.

²¹⁵ Farkasréti temető 18-as parcella 39-40-es sír. Ma is nagyon szépen rendben van tartva. Méltó módon ahhoz, akinek a porait rejti. Rajta a felirat: Farkas Edit A szociális Missziótársulat alapító főnöknője, 1877-1942 III. 24. „Egy a szükséges”.

A látványos jótettek és a másokhoz történő odafordulásuk azért tudott hatékony lenni, mert ezek háttérét az imádság, elmélkedés, az Oltáriszentség előtt eltöltött idő adta. A szerzetesi életük mivoltja, a bizalmatlanságokat is hamar eloszlatta, bárhol jártak, az emberek nem csak az ajtajukat, hanem a szívüket is kitárták.

Máig érthetetlen, hogyan következhetett be az alapítónő halála után 8 évvel, a szétszórás idején a Missziótársulat életében az a változás, hogy tevékenységüket befejezettnek vélték, sőt új jelentkezőket sem vettek fel.

Farkas Edit a kor összes fontosabb személyével kapcsolatban állt. Az általa megírt 1500-nál is több levél alapján alkothatunk némi képet tevékenységéről. Levelezésben állott a polgári és egyházi személyek közül minden fontosabb emberrel. A polgári személyek közül kapcsolatot tartott Balogh Jenő igazságügyminiszterrel, Czettler Jenő képviselő egyetemi tanárral, Demény Károly postavezérigazgató, államtitkárral, Ernst Sándor prelátus népjóléti miniszterrel, Kozma Miklós a rádió igazgatójával, Rottenbiller Fülöp államtitkárral, Ripka Ferenc budapesti főpolgármester, népjóléti miniszterrel, továbbá Tisza István miniszterelnökkel és Foerster Frigyes Vilmos svájci szociológussal, Wense Rosa bárónő, Ledohowszka grófnővel, a Klaver Szent Péter társulat alapítónőjével. Az egyházi személyek közül együttműködött: Vass József kalocsai nagypréposttal, Apor Vilmos győri megyéspüspökkel, Burjan Hildergard bécsi alapítónővel, Csernoch János hercegprímással, Fischer Colbrie Ágoston kassai megyéspüspökkel, Folba János prelátus vezérezredessel, Glattfelder Gyula megyéspüspökkel, Norbert Geggerle bécsi domonkos pappal, Hanuy Ferenc egyetemi tanár kanonokkal, Kanter Károly vári plébánossal, Majláth Gusztáv Károly gyulafehérvári megyéspüspökkel, Mázy Engelbert kassai tanfelügyelővel, Molnár János prelátussal, Eugenio Pacelli római bíborossal, Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspökkel, Révész István kecskeméti tábori püspök, Rott Nándor veszprémi megyéspüspök, Sík Sándor piarista tanárral, Schütz Antal piarista egyetemi tanárral, Schwarzenberg Benedikta O. S. B. bertholsteini apátnővel, továbbá Várossy Gyula kalocsai érsekkel.

Farkas Edit lelki öröksége

Farkas Edit olyan szerzeteseket kívánt, akik „kétlábbal” a földön járnak, de ugyanakkor nem felejtik el, hogy „csak egy a szükség”, az üdvösség, amit úgy is fogalmazhatnánk, hogy az égre néznek.

A napi következetességgel végzett imádság az alapja minden tevékenységüknek. Tudniuk kell mindig, mi a fontos. Isten ígéről nem szabad elfeledkezni. Lényeges a

kiegyensúlyozottság. Ezt láthatjuk abban is, hogy az alapító a Jézus Szíve tiszteletet, tudta párosítani a benedeki irányzattal, spirituális liturgiaközpontúsággal. Hasonlóan tudta, hogy minden munka alapja az Oltáriszentség, de a missziós nővérnek a bajok orvoslásához anyai szerepre van szüksége, amit a Máriatisztelel biztosít. Életvidám embereket várt, akik derűt tudnak sugározni nehéz pillanatokban is. A lelki életben – „tarts rendet, a rend megtart téged” közmondást feltehetőleg ismerte, és – a szabályok megtartását fontosnak tartotta. A legfőbb kötelesség a tökéletesedés, minden más csak mellékes, még a szociális munka is.

Irányelve volt, hogy a modern apostolkodás új területére egész szakemberek kellenek. A Társulat megalakításával az volt a célja, hogy felébressze az embereket a szociális érzésre és, megszervezze a társadalmi kooperációt a szociális bajok orvoslására. Az Isten által feléje terelt első hivatásoknál fontosnak tartotta a szociális érettség meglétét. Amikor a köréje gyűltek Farkas Edith hitte, hogy a konszekrált szociális misszió útja a tökéletesség állapotába helyezi az azon haladókat.

A segélynyújtással kapcsolatos elve, szociális célkitűzése és hathatós módszere az volt, hogy a szívükön keresztül kell hatni az emberekre és önévelésükben segíteni őket, hogy saját értelmi és erkölcsi tőkéjüket mozgósítani tudják. Az ilyen szociális munkát speciális feladatnak tartotta, mert szerinte az adott kor „a szociális újjászületéstől várja sebeire a gyógyító erőket” és ehhez az eddigiekhez képest „más ismeret, más szellem, más életmód kell”. Vallotta, hogy ebben „az új szociális kultúrában fontos tényező a nő”.

Imádság, szentmise, szentírásismeret

Farkas Edith sokat imádkozott és még többet elmélkedett. Első életrajzírója, Wimmer Anzelm ki is emeli ezt a vonását. „Kifejezetten imádságos lélek volt, aki a Szentlélek világosságából merítette az életbölcsséget. Minden: gondolatvilága, lelki élete és a Szociális Missziótársulat tőle származó szelleme erre vall.”²¹⁶ Farkas Edit 1913-ban, Szikszón ezekkel a szavakkal fordult a nővérekhez: „Mi lesz velünk, ha nem vagyunk hatalmasok az imában, mikor ez a mi fő eszközünk és erőnk?! Tudjunk Illés próféta lelkületével imádkozni: Ó, édes Uram, adj nekem hatalmas, égbetörő imaerőt hogy le tudjam könyörögni kegyelmedet, irgalmadat.”²¹⁷ Más alkalommal a Missziós Útravalókban ezt írta nővértársainak: Akkor dolgozunk jól a lelki Krisztus-képen, ha ima és jó szándék felébresztése előzi meg cselekedeteinket: ha imádságos lelkülettel fogunk hozzá, ha

²¹⁶ Wimmer Anzelm, Farkas Edith és életműve, Budapest, 1944, 44..

²¹⁷ Farkas Edith *Lelki iskolája, III.*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1945.

belátjuk saját erőnk elégtelenségét, és csakis Istenbe vetett bizalommal merünk dolgozni.²¹⁸ Előírta, hogy minden háznak legyen temploma vagy kápolnája.²¹⁹

Krisztus áldozatáról ezt tanította: „Éljük a szentmisét, a liturgia koronáját!” Szerinte ez a „győzedelmes” élet feltétele: „Az egység Krisztus áldozatával, és ennek a tudatnak átvitele a mindennapi életbe, a mindennap gyakorlatába: ez volt a katakombák keresztényeinek legragyogóbb sajátossága.”²²⁰ Számára természetes, hogy minden nap a társulat szándékára szentmisét mondjanak, és a szentmisén az összes tagnak részt kell vennie.²²¹

Farkas Edith, Gárdonyi Géza szerint a „Bibliás Főnöknő” volt. Mindennap olvasott a szobájában, állandóan nyitva lévő Szentírásból.²²² Mind az Ó- mind az Újszövetséget jól ismerte, a szociális missziós nővérek felé irányuló tanításait összefoglaló *Lelki iskolájának* minden fejezete tele van bibliai idézetekkel. Valamennyi meglátását a Szentírásból vett gondolatokkal támasztja alá.²²³ Farkas Edit a szabályzatban a Missziótársulat összes nővérének előírta, hogy „az Isten ígéje a tagoknak mindennapi kenyeré legyen. Minden egyes tag mindennap egy félórát elmélkedéssel töltsön, másik félórát pedig lelkiolvasmánnyal.”²²⁴

Farkas Edith hirdette: „Egy Szentírással kezemben és annak egyházi magyarázatával az egész szociális missziót vállalnám!”, a Szentlélek erejében indult útjára. Egész életére jellemző, amit örökségül hagyott a Társulatra, hogy „pünkösdi lélek”, vagyis lelkes személy volt, aki szívét és energiáit teljesen Isten szolgálatába állította. Ezáltal a cselekvés emberévé vált, az akadályokat le tudta győzni és példájával másokat is tudott lelkesíteni. Lelkesedése mindig józan és ésszerű volt, tűrni és szenvedni is megtanította. A mellőzést és félreértést is el tudta viselni. „Szüntelenül imádkozott”, mert tudta, hogy az imádkozás az élő lélek érverése. Szívesen alkalmazta életében a szigort és fegyelmet: „A szociális nővér legyen mindenkor tudatában annak, hogy a szerzetesélet kemény élet, de azt szárnyaló lélekkel kell élnie.” Mindezek által forró tűz és égő láng lehetett.

Csak egy a szükséges

A Szociális Missziótársulat 1932-ben egyházilag elfogadott konstitúciójának lényeges eleme az evangéliumi „Egy a szükséges!”. Az egy, ami szükséges, egyrészt a belső

²¹⁸ Missziós útravalók

²¹⁹ EPL 1915/1835. Cat 46. A Társulat szabályai 1915. április 9-i dátummal. 86. pont

²²⁰ Farkas Edith *Lelki iskolája, III.*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1945.

²²¹ EPL 1915/1835. Cat 46. A Társulat szabályai 1915. április 9-i dátummal. 85. pont

²²² SLACHTA MARGIT, +Farkas Edit, in *Lélek Szava*, IX/5, (1942. május), 45.

²²³ Lásd: FARKAS EDITH, *Lelki iskolája, I-V. kötet*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1943., 1944., 1945., 1946., 1947.

megújulás és az embertársak szolgálata által megvalósuló szerzetes-ideál, vagyis a Krisztus-hasonlóság, másrészt a mély liturgikus lelkiélettel megközelíthető egyre tökéletesebb szerzetesi fegyelem. „Annak van hivatása a Szociális Missziótársulatba, aki a munkatorlódás és rumli közepette sem veszíti el a fejét, aki összeszedett, aki a pontosságot és fegyelmet szereti és áldozatok árán is követi.”²²⁵

„Nemcsak a Társulatot fenyegeti szegénység és nemcsak Magyarországot, hanem több államot is. Nem lehet tudni, mi minden következik még be. Könnyen jöhet egy olyan kor, amikor az egész szubvenció, amelyet most élvezünk, elmarad. Emiatt a Szociális Missziótársulat egy kicsit sem kerül ki a medréből, nem lesz hal a szárazon, mert az ő vize nem a szociális munka, az csak mellékes, az ő medre és éltető eleme a társulati élet, a szerzetestípusnak modern kialakítása, a tökéletesedés nagy kötelezettsége. Fő a megszentelődés. Ezért most különös hangsúllyal mondom, mert rendkívül komoly időket élünk: 'Egy a szükséges!', aztán úgy és annyit dolgozni, amennyit a helyzet megenged. Amíg Isten engedi a nagy tevékenységet a szegényügyben, addig ott működünk, ha egyik vagy másik megszűnik, akár éveken át, mi megyünk első és legfontosabb feladatunk, az önmegszentelődés útján.”²²⁶

Jézus Szíve tisztelet, – benedeki lelkiség

Az alapítónő lelkiségéhez már gyermekkorától kezdve hozzátartozott a Jézus Szíve kultusz, ő maga vall erről: „Még a polgári iskola utáni években is sokat foglalkoztam Jézus Szentséges Szíve kultuszával. Nemrégem találtam rá egy 1891-ből származó francia Jézus Szíve énekekre, melyet még iskolás írással írtam le magamnak. Drága emlék ez nekem. Nem sejtettem akkor, hogy egykor gyermekemet, a Szociális Missziótársulatot fogom a Szentséges Szívnek ünnepélyesen felajánlani.”²²⁷

Amikor Farkas Edith útépítő küldetésében elérkezett az első világháború és azt követő történelmi korszak sok és súlyos kihívásához, 1922-ben Társulatát felajánlotta Jézus Szentséges Szívének.²²⁸ Fontos volt számára Alacoque Szent Margit példája, aki a következőket mondta „Jézus Szíve szeretetének édes kenetét árasztja a szerzetesközösségekre, melyek tisztelik és különös oltalma alá helyezik magukat”. Lelki vezetőjének írta: „Legyen azon, hogy mindenekelőtt a szerzetesek ajánlják fel magukat a Szent Szívnek. Annyi segítséget találnak benne, hogy semmi más segítségre nem lesz

²²⁴ EPL 1915/1835. Cat 46. A Társulat szabályai 1915. április 9-i dátummal. 88. pont

²²⁵ Anyánk útépítő karizmája, 1935. február 16-ra összeállítva, kézirat

²²⁶ Farkas Edith, 1931. január 20, Konzultáció a nővéreknek

²²⁷ Születésemtől a Szociális Missziótársulat születéséig, Farkas Edith képes önéletrajza 1925, Kézirat

²²⁸ 1899-ben XIII. Leó pápa az egész világot neki szentelte.

szükség eredeti buzgóságuk visszaszerzésére. A legkevésbé fegyelmezett szerzetesközösségben is visszaállítják így a legpontosabb szabályszerűséget. Azokat pedig, akik pontos szabálytartásban élnek, felvezeti a tökéletesség csúcspontjára.”²²⁹ Az alapítónő a Jézus Szíve tisztelettel kapcsolatban hozzáfűzte: Törj hát utat a kegyelemnek, erős kézzel távolíts el minden akadályt, s akkor az úr ígérete beteljesedik rajtad is, vagyis ’békesség lesz, mint a folyóvíz és igazságod, mint a tenger örvényei’. (Iz 48, 18) Úgy legyen!”²³⁰

Fontosnak tartotta Társulata szellemi arculatának jól érzékelhető benedeki vonását is: „Operi Dei nihil praeponatur!” („Isten szolgálata elé semmit ne tegyünk!”)²³¹

Farkas Edith hangoztatta a kettős küldetés lelkiismeretes megélésének fontosságát. A szociális missziós nővér ugyanis egyrészt Foris Apostolus (kívül apostol, telve buzgósággal), ugyanakkor Intus Monachus (belül monasztikus szerzetes, erős és mély liturgikus lelkiélettel). Apostoli, külső munkánkban állhatatossággal, nyugodtsággal kell küzdenünk a szociális munkával járó idegesség ellen, vagy személyiségünk sugárzásával gyógyítani kell azt – tanítja az alapító.²³²

Máriatisztelet

A főnöknő számára rendkívül fontos volt a Mária tisztelet. Már gyerekkorától beleivódott, hiszen a Mátyás templomban a főoltár fölött lévő Nagyboldogasszony festményt is sokat szemlélte.²³³ Azt tanította: A missziós nővér olyan, mint a jó anya, akinek Szűz Mária a példaképe, tehát gondos, következetes, felelősségteljes, figyelmes. Elsősorban szerzetesi családon belül, egymással kell szociális és karitatív érzelműnek lennünk kedvességgel, derűvel. Szeretnünk kell a nővér együttléteket. „Minden lélekmentés és szociális munka otthon és saját környezetünkben kezdődik: rossz szociális munkások volnánk, ha a távolabbi világgal törődnénk, közelállóinkat pedig elhanyagolnánk.”

A szerzetescsaládon belül nagyon fontos az egységes gondolkodás és a szociális erények (alkalmazkodás, beilleszkedés, türelem, kíméletesség, gondosság, együttérzés) gyakorlása. Ez sokszor önmegtagadást igényel, amely így bizonyos értelemben penitencia, ahogy Farkas Edit magyarázza: „Amikor a kék színt választottam ránk jellemző színnek,

²²⁹ CSAVOSSY ELEMER, *Századok nagy jele, A Jézus Szíve tisztelet mivolta, gyakorlata és jelentősége*, Korda RT, Budapest, 1942, 122..

²³⁰ Farkas Edith: „Vegyük Jézus ígéretei közül az elsőt, amelyet az Ő Szent Szíve tisztelőinek tett.”, Kézirat

²³¹ *Társulatunk arculata anyánk szellemében*, kézirat, Szociális Missziótársulat Irattára

²³² *Társulatunk arculata anyánk szellemében*, kézirat, Szociális Missziótársulat Irattára

²³³ Szociális Missziótársulat Irattára, FARKAS EDIT *Vetített képek Önéletrajz X,– Születésemtől a Szociális Missziótársulat születéséig*, 1925.

az a gondolat lebegett előttem, hogy a lourdesi jelenésben a Szűz Anya kék övvel ezt hajtogatta: penitencia, penitencia.”

Életvidámság – rend

Farkas Edit rádióközvetítésében így beszélt: „Járj vígan utaidon. Dalolj, ha kék az ég fölötted, ha szürke, ha fekete...Dalolva menni át az életen annyi, mint hívő lélekkel járni az élet útjain. Aki derűsen jár-ke, azt bizonyítja, hogy hisz abban, hogy a legsötétebb éjszakán túl is van világosság, örök fény és hogy még a legsúlyosabb megpróbáltatás mögött is van szeretet, vigasz, jutalom.”²³⁴

Fontos rend a mindennapokban: „Aki a szabályokat éli, Istent éli! Eléri az életszentséget.”. „Nem emberi erő és hatalom, hanem csak az Isten iránti engedelmesség, és az előírások pontos betartása segít minket győzelemre.”²³⁵

Első missziós feladatunknak mindig saját lelkünk kiépítését tartjuk: azután pedig békénk és boldogságunk közlését, átöntését testvéreink lelkébe.²³⁶ A rendet nem szónoklatokkal mások háza táján kell először kialakítani. Saját lakókörzetünkben kell kezdeni, és onnan mindig kijebb és kijebb haladni.²³⁷

Egy ország színvonala, nívója mindig olyan, amilyen az egyes emberek erkölcsi színvonala. A haza sorsára nézve döntő tehát, hogy minden egyes polgára hogyan vezeti saját lelki háztartását. Gondozza-, ápolja-, emeli-e azt a legfontosabb tényezőt, amelynek a neve: lélek.²³⁸

Farkas Edit rádióbeszédei lelket gyújtottak. Többek között az alábbi fontos gondolatok is elhangzottak:

Igazi szociális haladás csak ott van, ahol a krisztusi tan a maga mindent összhangba hozó és mindent elrendező erejével a lelket egészen áthatja.

Minél siralmasabb a környezet, amelyben élünk, annál több alkalom nyílik természetfölötti tulajdonságainkat mások érdekében kifejteni, annál többet tehetünk példával, önfeláldozással.

Amikor élet nélküli és erőtlenségek látok, újból és újból megerősödik bennem az a meggyőződés, hogy csak azok tudnak igazi eredményt elérni, akiknek cselekedeteiből az örök Isten élete árad ki, mert ennek az elevenítő áramnak senki sem tud ellenállni.

²³⁴ Rádióbeszéd

²³⁵ *Társulatunk arculata anyánk szellemében*, kézirat, Szociális Missziótársulat Irattára

²³⁶ Rádióbeszéd

²³⁷ *A keresztény nővédelem*, in *Tiszántúl*, (1909. március 5.), (Nagyvárad), 7..

²³⁸ *Társulatunk arculata anyánk szellemében*, kézirat, Szociális Missziótársulat Irattára

A leglényegesebb mondanivalóját a Missziós útravalókban írta le a nővéreknek: „Az mellékes, hogy látszólag kis vagy nagy, feltűnő vagy rejtett fényforrások vagyunk-e, lényeges csak az, hogy világítsunk, mert ez a mi feladatunk.”²³⁹

Farkas Edit halála után így emlékeztek meg a főnöknő életéről, és alapításáról: „Ahol a kékkeresztes lobogó leng, ott mélyebb az Istenszeretet, gyakorlatiasabb az emberszeretet és több az igazi öröm. A nagy zászlótartó kidőlt, az Úr magához szólította. A szó legteljesebb értelmében elszenderült az Úrban. Lelke és szelleme azonban tovább él műveiben, lányai munkájában. Adjuk hálát az Istennek, hogy a mienk volt, hogy magyar volt.”²⁴⁰

III. AZ ORSZÁGOS NÖVÉDŐ EGYESÜLET ÉS INTÉZMÉNYEI

III. 1. Pálffy Pálné, az egyesület fővédnöke

A szociális missziótársulat kialakulásának megértéséhez, előbb tanulmányozni kell a XIX. század végén hazánkban mutatkozó szociális tevékenységet. Többféle kezdeményezés is történt, de szervezeti szinten Pálffy Pálné grófnő foglalkozott a rászorulókkal. Ő alapította meg a Növédő Egyesületet is.

Gróf Pálffy Pálné leánykori nevén Károlyi Geraldine 1836-ban született a Károlyiak családjában Fóton.²⁴¹ Ekkor Metternich kezében volt a hatalom, aki Magyarországot osztrák gyarmatnak tekintette. Édesanyja²⁴² korán meghalt, édesapja gróf Károlyi István,²⁴³ az 1848-as szabadságharc leverése miatt sokáig nem térhetett haza, de lányának át tudta adni a magyar nemzet iránti elköteleződést, az édesapához hasonlóan a gyermekben is elmélyült a magyarság iránti szeretet. Nyolc évesen, (édesanyja halálakor) a félig árván maradt lány, anyjának nővéréhez, Esterházy Marianna-hoz került, aki többnyire Bécsben nevelte²⁴⁴, miközben Geraldine égett a honvágytól. Amikor nagybacska lett a gyermek, akkor Rómába költöztek egy kis időre, ahol a gyámszülőknek Palazzo Aldobrandiniben volt lakásuk.²⁴⁵

²³⁹ *Missziós útravalók*, Szociális Missziótársulat Irattára

²⁴⁰ Halmy Gyuláné, egykori kultag elnök, Farkas Edit halála utáni megemlékezése; Szociális Missziótársulat Irattára jelzet nélkül

²⁴¹ Károlyi Gyuláné Pálffy Pálné gyermeke szerint: anyja Bécsben született a Schenker strassen. A gyermekkorát töltötte Fóton, a teleket pedig Bécsben. Legalábbis Pálffy grófnő gyermekének visszaemlékezése erről tanúskodik: GRÓF KÁROLYI GYULÁNÉ, *Gróf Pálffy Pálné életrajza*

²⁴² Pálffy Pálné édesanyja: Esterházy Franciska 1810-1844

²⁴³ Gróf Károlyi István 1797-1881

²⁴⁴ MARGIT NÖVÉR, *Özv. Pálffy Pálné sz. Károlyi Geraldine grófnő (1836-1915)*, in *Keresztény Nő*, I. (1915/2), 3-4.

²⁴⁵ GRÓF KÁROLYI GYULÁNÉ, *Gróf Pálffy Pálné életrajza*

Pálffy Pálné szülei révén két nagy arisztokrata családból származott és házasságával egy harmadik hasonló családba került. Ezáltal a legmagasabb társadalmi körökbe csöppent bele. A szokásnak megfelelően 19 éves²⁴⁶ korában,²⁴⁷ ment férjhez, és közösen úgy határoztak, hogy vidéki vadászkastélyukban fognak lakni. Azonban Pálffy Pálné 30 évesen gróf Pálffy Pállal eltöltött 11 év házasság után, amikor éppen a hetedik gyermekét várta özvegygé vált.²⁴⁸ Az életét ezután gyermekei nevelésének és karitatív munkának szentelte. Hét gyermekét egy ideig Malackán, a férje után rá maradt birtokán (Pozsony vármegye) nevelte, majd éppen gyermekei taníttatása miatt 1870-ben telket vett Budapesten, ott házat építtetett, és 1874-től elhagyva a birtokát, többnyire a fővárosban kialakított palotájában élt gyermekeivel együtt.²⁴⁹ Budapesten részt vett a társasági életben, sokat utazott, a kor arisztokratait és vezető embereit kiválóan megismerte. Többször járt vendégségekben és ő is gyakran adott vacsorát a különböző előkelőségeknek. Liszt Ferencet is többször vendégül látta. A XX. század elején a Pálffy család kiterjedtebb rokonságának többi tagja is²⁵⁰ Budapesten igyekeztek életüket megalapozni. A grófnő Malaczka birtokára ritkán, inkább csak nyaranta járt vissza.

Pálffy Pálnének egészsége sosem volt stabil, de szívproblémái 45 évesen, 1881-ben igen súlyosra fordultak, halálos beteg lett, jó ideig élet és halál között vergődött, egészségét soha nem nyerte vissza teljesen. Lábadozása alatt határozta el, hogy további életét az emberek, és Isten szolgálatára szenteli. Betegsége – amely nyugalmas életmódot követelt – valamelyest akadályozta ebben, mert kerülnie kellett minden nagyobb társaságot, komolyabb zajt,²⁵¹ de közvetítők által valamint levelezéssel kapcsolatot tudott tartani másokkal, s egyre inkább érzékenyebbé vált a szociális gondokra. Gyermekei ekkor már felnőttek, a legkisebb gyermeke is 16 éves volt. Pálffy Pálné 1881-től, 34 éven keresztül, élete végéig hihetetlen aktivitást fejtett ki az ország nőtársadalma érdekében.

²⁴⁶ A házasságkötés időpontja más megemlékezésben – helytelenül – 18 éves korára van datálva. MARGIT NÖVÉR, ÖZV. *Pálffy Pálné sz. Károlyi Geraldine grófnő (1836-1915)*, in *Keresztény Nő*, I/2, (1915. február), 3-4.

²⁴⁷ Házasságkötés időpontja 1855. május 5.

²⁴⁸ Pálffy Pál 1866. április 4-én halt meg.

²⁴⁹ SLACHTA MARGIT, ÖZV. *Pálffy Pálné született Gereldine grófnő*, in *Keresztény Nő* I/2, (1915. február), 3.

²⁵⁰ Az Újság című folyóirat beszámol Pálffy grófnő egyik testvére budapesti palotájának sorsáról, amit 1927 februárjában hat óra hosszat árvereztek, míg gazdára talált 860.558 pengőért. Ez az ingatlan Erdődy Pálffy János tulajdona volt, aki 1902-ben halt meg Budapesten és két ház maradt utána. Ez az elárverezett háza A Kossuth Lajos és Szép utca sarkán állott. Forrás: *Hat óra hosszat árvereztek a Pálffy palotára, mely végül is 860.558 pengőért kelt el*, in *Újság*, III/39, (1927. február 18.), 5.

²⁵¹ ZICHY SAROLTA, *Gróf Pálffy Pálné élete*, Szent István Társulat, Stephaneum nyomda, Budapest 1915, 7.

Az első jelentősebb karitatív tette, hogy átvette a Zichy Jánosné Metternich Melanie által 1870-ben hat ágygal²⁵² alapított Erzsébet „hasonszervi” kórház (Knézits utca 14.) irányítását, és tulajdonjogát. Ez 1890-ben történt, amikor Zichy Jánosné Bécsbe költözött, és a hatágyas kis kórházat nem akarta megszüntetni. Pálffy Pálné ezt a kis ispotályt harminc év alatt felfejlesztette. 1885-től 1915-ig 194 ágygal bővítette, mintegy kétszáz férőhelyes gyógyintézetet hozott létre, ahol a betegek ápolására az irgalmasrendi nővéreket kérte fel,²⁵³ az anyagi fedezetét meg ő vállalta.

Ez az a kórház, ahonnan később az országos méretűvé fejlődött szociális munka kiindult. 1893-ban a társadalom legrászorultabbjai, a dohánygyári munkásnők a közeli gyárból néhányan a kórház magánkápolnájába tértek be rövid májusi ájtatosságra. Pálffy Pálnéval is kapcsolatba kerültek, s belőlük alakult meg az első, mások segítségnyújtását elfogadó, úgynevezett patronázs csoport. A grófnő nekik alapította az első munkásnőotthont a Bokréta u. 3 szám alatt²⁵⁴, ahol nem csak jó szót, tanácsot, hanem szállást is kaphattak.

A patronázs szerepe bővült és egyre szerteágazóbb módon nyújtott segítséget végül Országos Nővédő Egyesületté fejlődött. A grófnő ennek a szociális munkának élt, újabb és újabb munkatársakat keresett, akikkel kibővítette a szervezet munkáját. 1904-től egyre jobban támaszkodott Farkas Editre, aki a rászorultakkal történő foglalkozást fellendítette. 1908-tól teljesen rábízta a nővédő tevékenység irányítását, mivel egyre gyengülő egészségi állapota miatt a folytonos aktív életmódra képtelen volt. Ugyanakkor szellemileg ellátta tanácsaival, tanulmányozta más országokban a szociális problémák megoldásait, és széleskörű levelezést folytatott a francia és svájci szociális szervezetek vezetőivel. Farkas Edit az ő leveleiről az alábbiakat írta: „Sok nagyértékű levelét az utókor irodalmi kincsnek fogja tartani.”²⁵⁵ Ezeknek csak egy töredékébe tudunk betekinteni, mert az 1919-es kommun alkalmával nagy számban megsemmisült,²⁵⁶ a megmaradt leveleknek egy részét pedig a megtorlástól való félelem miatt közelállói tüntették el.²⁵⁷ Korányi Sarolta így

²⁵² MARGIT NŐVÉR, *Özv. Pálffy Pálné sz. Károlyi Geraldine grófnő (1836-1915)*, in *Keresztény Nő*, I/2, (1915. február), 3-4.

²⁵³ ZICHY SAROLTA, *Gróf Pálffy Pálné élete*, Szent István Társulat, Stephaneum nyomda, Budapest 1915, 8.

²⁵⁴ MARGIT NŐVÉR, *Özv. Pálffy Pálné sz. Károlyi Geraldine grófnő (1836-1915)*, in *Keresztény Nő*, I/2, (1915. február), 3-4.

²⁵⁵ FARKAS EDIT, *In Excelsis*, in *Keresztény Nő*, I/2, (1915. február), 2.

²⁵⁶ SLACHTA MARGIT, *Özv. Pálffy Pálné Sz. Károlyi Geraldine grófnő* in *Keresztény Nő* I/2, (1915. február), 3.

Id. még ZICHY SAROLTA, *Gr. Pálffy Pálné élete*, Budapest, 1915

²⁵⁷ GRÓF KÁROLYI GYULÁNÉ, *Gróf Pálffy Pálné élete*

Pálffy Pálné és Farkas Edit levelezése című mappa megmaradt, Szociális Missziótársulat levéltárában megtalálható.

emlékezik vissza Pálffy Pálné utolsó éveire: „Csodálatos, hogy élte bele magát ez az idős főrangú dáma abba a világba, melyhez védenői tartoztak, kikkel még hozzá közvetlen érintkezése nem is volt, csak a védőnők, patronesse-ek útján, hiszen a kora és egészségi állapota diktálta életmódja folytán alig mozdult ki palotájából.”²⁵⁸

Pálffy Pálné hercegi családból származott²⁵⁹, de a vallásos élet elmélyítéséért is mindent megtett. A domonkosok, karmeliták és lazaristák letelepedésekor, a számukra történő gyűjtésekben élénk szerepet vállalt. A legtöbb adományt a jezsuiták köszönhetik neki, ezzel édesapjának a rend irányába mutatott tevékenységét folytatta. Pálffy Pálné édesapja is elkötelezett volt a jezsuiták iránt, sok adományt biztosított nekik. A rend, a pesti letelepedésének lehetővé tételét azzal hálálta meg neki, hogy 1848-ban kiszabadították a fogságából, és a teljes szabadságát 1867-ben királyi kegyként visszakapta.

A ferencesek is nagyvonalú támogatást kaptak a grófnőtől, hiszen az ő segítségével építették fel noviciátusukat a Pálffyné malackai birtokán, és végül ennek a kolostornak a kriptájában helyezték végső nyugalomra fő támogatójuk testét.²⁶⁰

1915. március 15-én halt meg a grófnő hosszú betegeskedés után. Legszebben talán Prohászka püspök jellemezte: „Ő a szociális munkásságot szoros kötelességnek nézte: s nem mint önkéntes, hanem mint munkára kötelezett vette ki belőle részét. Ez a szociális kötelességérzet a grófné egyik kiváló jelleme és legnagyobb dicsérete.”²⁶¹ Továbbá azt írja: „Meghalt a mi derék özv. Pálffy Geraldine grófnőnk... fáradhatatlan apostol.” Rendkívül hálásan, hasonló érzésekkel nyilatkozik Farkas Edit is, hiszen az ő kezdeményezése adta az alapot a Szociális Missziótársulat létrehozásához: „Geraldine grófnő emlékéhez a hála különös köteléke mellett, még az a tény is fűz minket, hogy neki nagy része van a Missziótársulat alapításában. Ha az Isten nem vezet hozzá, aligha létesülhetett volna a mi társulatunk... mindeneket csak bátorított a kezdet nehézségeiben bölcs, kedves beszédével mindig vigasztalóan állt mellettünk és nem egyszer mondta, hogy a missziótársulatban a magyar katolikus nővédelmi szervezetek garanciáját és koronáját látja.”²⁶²

²⁵⁸ KORÁNYI SAROLTA, *Visszaemlékezés I. rész* in *Magyar Nő*, VII/7, (1921. június), 1.

²⁵⁹ A magyar főnemességet grófi és bárói családok alkották, mindössze három hercegi család volt. Az Eszterházyak, a Batthyány-Strattmannok és a Pálffyak. Ld. *Indiszkreciók a mágnásokról – Egy arisztokrata pletykál*, in *Ujság*, XIII/93, (Kolozsvár), (1911. április 20.), 3.

²⁶⁰ MARGIT NÖVÉR, *Özv. Pálffy Pálné sz. Károlyi Geraldine grófnő (1836-1915)*, in *Keresztény Nő*, I/2, (1915. február), 4.

²⁶¹ *Emlékbeszéd özv. gróf Pálffy Pálné fölött*, in *Országos Katolikus Nővédő Egyesület és vele kapcsolatos Önálló Intézmények Évkönyve jelentése 1914/15*, 4-5.

²⁶² FARKAS EDIT, *In Excelsis*, in *Keresztény Nő*, I/1, (1915. január), 2.

III. 2. Munkásnőkből a patronáltakig

A XIX. század végén a gyári munkások rendkívül kiszolgáltatott helyzetbe kerültek. Munkájukat elenyésző fizetéssel honorálták, vallásgyakorlatukat pedig, ahol lehetett fékeztek. Ferencvárosban a dohánygyári munkáslányok-nők az imádságot, minden hátrány ellenére, fontosnak tartották, és rejtett helyet kerestek. 1893-tól kezdve így kerültek a grófné Knézits utcai kórházának magánkápolnájába.²⁶³ Ezekből a munkásnőkből alakultak az első patronázs csoportok, amelyek az Országos Nővédő Egyesület kialakulásáig vezettek.

1893 kora nyarának egyik estéjén, kis csapat dohánygyári lány kimaradt a májusi ájtatosságról, mert a közeli templomban nem kapott helyet. Ekkor a Ferenc - és erzsébetvárosi gyári lányok azzal a kéréssel fordultak a Knézits utcai kórház főnöknőjéhez, Matausch Terézia nővérhez, engedje meg, hogy a litániát és közös ájtatosságot a kórház kápolnájában tartsák. Miután erről Pálffy Pálné értesült, ő maga személyesen hívta őket, sőt biztosította máskorra is az adorálási lehetőséget.²⁶⁴ A lányok éltek a felkínálással és akkor is ott gyűltek össze, amikor egyébként a templomban is lett volna hely. Ez feltűnt egy alkalommal a kórházkápolnában szolgáló nővérnek és megkérdezte tőlük ennek az okát, mire azt felelték, hogy ruhájuk teljesen át van itatva dohányszaggal, és az istenházában undorodva elhúzódnak tőlük. A gyárban, meg mint vallásos embereket nem túlzottan kedvelik²⁶⁵, ott nincs lehetőségük csendet tartani. A nővér továbbra is kedvesen hívta őket, sőt többször elbeszélgetett velük, majd jelentette a grófnőnek mindazt, amit a munkásnőktől megtudott.²⁶⁶ A dohánygyárban alkalmazottak, egy idő után, már nem csak kizárólag adorálás céljából látogattak a kórházi kápolnába, hanem azért is, mert ott szeretettel fogadták őket és foglalkoztak velük. Pálffy Pálné, miután meghallgatta Matausch főnövért is, átérezte a munkáslányok nehézségét, programot dolgozott ki számukra. Hamarosan kiürített, rendbehozott, sőt a rendelkezésükre bocsátott egy pincehelyiséget, ahol rendszeresen összejöhetnek. Ezeken az alkalmakon gyakran Pálffy Pálné is megjelent és velük játszott illetve tanította a fiatal lányokat. A csoport tagjai megérezték, hogy milyen nagy támaszt kapnak ott, ezért elhívták barátnőiket is; a csoport

²⁶³ KORÁNYI SAROLTA, *Visszaemlékezés I. rész*, in *Magyar Nő*, VII/7, (1921. június 11.), 1.

²⁶⁴ ZICHY SAROLTA, *Gr. Pálffy Pálné élete*, Stephaneum, Budapest, 1915, 10.

²⁶⁵ Későbbiek során sem kedvelték a fővárosban a vallásos embereket: *A főváros vállalatainál bűn kereszténynek lenni, munkások kálváriája, néhány hatalmi hóboriban szenvedő ember csinálja az egészet, tisztogatást kérünk!*, in *A Nép*, I, (1919. december 28.), 1.

²⁶⁶ MONA ILONA, *Slachta Margit*, Corvinus, Budapest, 1997, 23.

egyre nagyobbra nőtt; ez lett a patronázs bölcsője.²⁶⁷ Hamarosan oly sokan lettek, hogy több vezetőre lett szükség. Nem sokkal később a környéken is szerveztek hasonló csoportokat. A foglalkozásokon eleinte az ima és közös játék után beszélgettek a dolgozó lányok problémáiról. A munkáskörökbe hamarosan nem csak a dohánygyári munkások, hanem más tevékenységet végzők, valamint cselédek, munkanélküli és egyedülélő lányok is bekapcsolódtak. Olyan személyek is kerültek közéjük, akiket, a szegénység, a kiszolgáltatottság, a munkanélküliség és elhagyatottság prostitúcióra kényszerített.

Néhány év múlva Pálffy grófnő 1896-ban Zichy-Metternich bécsi hercegnét – akinek a kórházát átvette – meghívta magához,²⁶⁸ és a szalonban több alkalommal megbeszélést tartottak,²⁶⁹ annak érdekében, hogy a grófné megismerkedjen a bécsi munkásnő patronázsokkal.²⁷⁰ Ebben az időben Magyarországon nem volt szervezet, amely hatékonyan foglalkozott volna a kiszolgáltatott helyzetben lévőkkel. Oltáregyletek, rózsafüzér társulatok, vagy plébániai, illetve egy-egy személy által irányított, karitatív munkát végző jótékony kezdeményezések voltak csupán.

A grófnő a találkozások, valamint a lelkek iránti aggódoó szeretet hatására, 1895-ben, más adományozókkal összefogva, a munkásnők nyomorának csökkentésére tett egy alapítványt,²⁷¹ megteremtve az anyagi feltételét a rászorulóknak gondjának enyhítésére. 1895. május elsején volt az alakuló közgyűlése és megvalósulása az első patronáznak Magyarországon²⁷² a dohánygyári munkásokból.

Hamarosan kialakult az úgynevezett Patronázs Mozgalom. A grófnő a kórház társalgójába hívta össze a munkásnőkön segíteni kívánó úrinőket egy megbeszélésre. Ők lettek az első segítők, akik a nehezebb sorban élőket felkarolták.²⁷³ A patronázsba járók számára nem volt teljesen felhőtlen az első időszak. A dohánygyárban őket többször megalázták, igyekeztek az Egyház ellen hangolni őket. Az érintett munkáslányok elmondták, hogy ott csak jót tanulnak, közösen játszanak így a gúnyolódás ellenkező hatást váltott ki,²⁷⁴ számuk nem csökkent, hanem nőtt, hiszen mások is meg akarták ismerni ezt az új egyesületet. A patronázsok befogadóképességét, létszámát is bővíteni kellett.

²⁶⁷ GRÓF KÁROLYI GYULÁNÉ, *Gróf Pálffy Pálné élete*, Stephaneum, Budapest, 1915, 10.

²⁶⁸ DR. PÉTERGÁLNÉ KARDOSS IZABELLA, *Visszaemlékezés*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 47.

NOVÁK ISTVÁN, *A Szociális Missziótársulat története*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 2000, 11.

²⁶⁹ S. BALÁZS BENEDICTA, *Korányi Sarolta 1868-1935*, Szentlélek Szövetség, Budapest, 1943, 21.

²⁷⁰ KORÁNYI SAROLTA, *Visszaemlékezés I. rész*, in *Magyar Nő*, VII, (1921. június 11.), 1.

FARKAS EDIT, *Keresztény feminizmus*, in *Tiszántúl*, XX/55, (1914. március 8. vasárnap), 1.

²⁷¹ *Katolikus Országos Nővédő Egyesület jelentése*, 1905, 9.

²⁷² EPL 1835/1915. Cat. 46. STOFFER MICI, *Farkas Edit rövid életrajza*; Ez a beszámoló az alapítvány időpontját 1897-ra datálja, de két évet téved, mivel 1895-ben volt.

²⁷³ ZICHY SAROLTA, *Gr. Pálffy Pálné élete*, Stephaneum, Budapest, 1915, 10.

²⁷⁴ *Országos Katolikus Nővédő Egyesület Évkönyve*, (1899-1906), 3-4.

A munkásnők közül a dohánygyáriak és az ő családjaik voltak a legmostohább körülmények között. Ezeken a helyeken dolgozó munkások heti átlagbére messze elmaradt a más munkát végzőkétől, annak ellenére, hogy a dohánytermékek árának emelését a pénzügyminisztérium mindig engedélyezte.²⁷⁵ A férfiak 36-40 koronát, a nők tíz koronával kevesebbet kaptak hetente, de vidéki helyeken ennek is csak a felét, kétharmadát fizették nekik. A Dohánygyári Munkás így ír erről a keresetről: „Ezek éppenhogy csak elégségesek arra, hogy félig meddig emberhez méltó módon lehessen megélni.”²⁷⁶ „A betegsegély ennek még a töredékét sem éri el, pedig a betegnek van leginkább szüksége jobb táplálékra, melegebb lakásra, jobb körülményekre. Az eredeti nyugdíjkérdés ...pedig elavulttá vált.”²⁷⁷ Nem véletlen, hogy közülük alakultak az első patronázsok.

Huszonöt évvel később Slachta Margit, 1920. április 23-án, első parlamenti beszédében külön kitért a dohánygyári munkások családjainak helyzetére. A felszólalásban bemutatott egy statisztikát az családjaikkal kapcsolatban: „A dohánygyári munkásnők gyermekei közül a négy éves kort nem éri el 36,17%, négy év fölött, de még gyermekkorban hal meg 6,8%, koraszülött 1,90%, elvetélés 8,15%, a megmaradt gyermekek közül beteges 20,28%, összesen tehát a nemzet számára elvész 72,59%,; egészséges pusztán 27,41% marad.”²⁷⁸ Ez a tény nem csak a dohánygyárakban, hanem az ország összes gyáripari üzemekben megmutatkozott. Slachta Margit a legsürgősebb feladatok között tartotta számon az ártalmas üzemekben és különösen a nőket foglalkoztató gyárakban, félnapos üzem meghonosítását.²⁷⁹

A dohánygyárakban dolgozók életét a fizetés csekélyisége, a betegellátás és nyugdíj elégtelensége mellett, megnehezítette a kifejezett vallásellenes hangulat, sőt az első világháború utáni időszakban a politikai hovatarozás is befolyásolta. Több alkalommal is előfordult, hogy a legkisebb fegyelmezetlenségért kirúgták a keresztény munkásnőket. Amikor néhány munkásnő a munkateremben keresztény nótákat énekelt, akkor ezen egy átvevő szörnyen megbotráncozott és rögtön panaszra ment Szobovits Albin főhadnagy osztályvezetőhöz. Ő jegyzőkönyvet vett fel, melynek alapján az igazgatóság meg is hozta az ítéletet. Két munkásnőt rögtön elbocsátásra, négy munkásnőt pedig négy-négy heti

²⁷⁵ *Fölemelték a dohányárakat*, in *Magyar Dohányújság*, XXXV/22, (1918. november 10.), 1.

²⁷⁶ *Helyzetünk javításáért*, in *A Dohánygyári Munkás*, I/2, (1918. március 1.), 1.

²⁷⁷ *Helyzetünk javításáért*, in *A Dohánygyári Munkás*, I/2, (1918. március 1.), 1.

²⁷⁸ *Lőw főrabbi kijelentései a nemzetgyűlés előtt, – a pénteki ülés–*, in *Népszava*, XLVIII, (1920. április 24.), 1. (Itt van közölve Slachta Margit első parlamenti beszéde.)

²⁷⁹ *Lőw főrabbi kijelentései a nemzetgyűlés előtt, – a pénteki ülés–*, in *Népszava*, XLVIII, (1920. április 24.), 1. (Itt van közölve Slachta Margit első parlamenti beszéde.)

kizárásra ítélték.²⁸⁰ A katolikus alkalmazottak iránti ellenséges megnyilvánulás nem egyedi eset volt. A keresztény világnézetű *Dohánygyári Munkásnők Lapja*²⁸¹ című folyóirat beszámolt az óbudai gyárban történt rosszindulatról és erőszakról, amikor azokat a munkásnőket bántalmazták tettelesen is, akik keresztényszocialistának vallották magukat. Ők az ellenfeleik ökleire, gúnyos és szemérmetlen szavaira szeretettel válaszoltak. Hasonló atrocitásoknak voltak kitéve a lágymányosiak, és Síp utcaiak is, akik csak sajnálni tudták a velük szemben fellépő munkásnőket.²⁸² Más városokban sem volt jobb a helyzet, a pozsonyi és temesvári dohánygyári munkások között is támadás érte a keresztényeket.²⁸³ A Szociális Missziótársulat lapja, a *Magyar Nő* is foglalkozott a budapesti dohánygyárakban tapasztalt vallás ellenes hangulatról, amikor néhány keresztényszociális munkásnőt kidobtak az utcára, tettelesen is bántalmazták őket sőt amikor az ottani igazgatóság visszaállította a rendet, akkor sem szűnt meg a gúnyolódás ellenük.²⁸⁴

A patronázs csoportok az első összejeveteltől kezdve egyre inkább bontakoztak, számosan csatlakoztak, még olyanok is, akik eleinte ellenségesen nézték őket. A patronázsokban végzett munka, az oda járók lelki tartása és példája kiváltotta az újabb és újabb csoportok indításának igényét.

1895-ben a patronázsok megerősödtek és két iskolában is rendszeres összejevetelt tartottak; a Bakáts téri és a Práter utcai oktatási intézmények helyiségeiben kaptak helyet. Egy évvel később már három patronázzsal büszkélkedhettek, mert a Szalai utcai iskolában is fogadták a rászorulókat.²⁸⁵

A gyerekek számára 1898-ban nyílt meg az első patronage 12 védencsel a Kapucinus-téri elemi iskolában. Farkas Edit 1902 januárjában nyitott egy újabbat az I. kerületben.

III. 3. Az Országos Katolikus Nővédő Egyesület létrehozása

A XIX. század végén létesült dohánygyári patronázs csoportból alakult ki 1896 elején a Katolikus Munkásnők Védőegylete.²⁸⁶

²⁸⁰ Rendszabályozás a lágymányosi dohánygyárban, in *Dohánygyári Munkás*, I/3, (1918. április 1.), 5.

²⁸¹ A *Dohánygyári Munkás* kifejezetten vallásellenes folyóirat 1918 januárjában alakult. A *Dohánygyári Munkásnők Lapja*, szintén 1918 januárjában jött létre, ugyanabban az időpontokban jelent meg, mint a *Dohánygyári Munkás*, de kifejezetten keresztény tartalommal és világnézettel.

²⁸² Az óbudai dohánygyári harc utolsó fejezete, in *Dohánygyári Munkásnők Lapja*, I/2, (1918. április 1.), 6.

²⁸³ Pozsonyi és temesvári testvéreink is átestek a szociáldemokrata üldözés tűzpróbáján, in *Dohánygyári Munkásnők Lapja*, I/2, (1918. április 1.), 7.

²⁸⁴ Amiről a dohánygyárak beszélnek, in *Magyar Nő*, (1918. március), 14..

S. BALÁZS BENEDICTA, *Korányi Sarolta 1868-1935*, Szentlélek Szövetség, Budapest, 1943, 52.

²⁸⁵ EPL Cat. 46. 1835/1915. STOFFER MICI, *Farkas Edit rövid életrajza*

²⁸⁶ MONA ILONA, *Slachta Margit*, Corvinus, Budapest, 1997, 26.

Mona Ilona a könyvében két évet téved. Mivel a Katolikus Nővédő Egyesület létrehozása 1896-ban történt a Védőegylet alapításának előbbi időpontban kellett lennie.

A Katolikus Munkásnők Védőegyletét Bundala Mihály a Központi Papnevelő Intézet akkori spirituálisja hozta létre IV. Károly anyjának, Maria Jozefa főherceg-asszony fővédnökségét megnyerve, és Pálffy Pálné grófnő segítségét és támogatását megszerezve. Ennek a célja, hogy tagjait anyagi támogatásban részesítse, ha önhibájukon kívül nem jutnak munkához, vagy képtelenné válnak kenyérkeresetre, valamint a munkásviszonyokból adódó igazságtalan bánásmód esetén jogvédelemet biztosítson.²⁸⁷ Mai kifejezéssel szakszervezeti intézménynek tekinthető. Bundala Mihálynak köszönhető megalapítás után és pártfogása mellett, az elnökségét és fenntartását Pálffy Pálné látta el, aki még ugyanebben az évben a Bakáts tér²⁸⁸ 10. szám alatt 74 ágyas otthont nyitott a rászoruló munkásnők részére.²⁸⁹

Bundala spirituális úr szívvel lélekkel az általa alapított egyesület mellett állt, anyagilag és erkölcsileg is állandóan támogatta. A rákoskeresztúri nyaralóját is a munkások rendelkezésére bocsátotta, hogy ott megfelelő felüdülést nyerhessenek.

A Katolikus Munkásnők Védőegyletének működését látva, Pálffy Pálné grófnő még inkább fellelkesült a szociális munka iránt és 1896-ban a Katolikus Munkásnők Védőegyletéből egy átfogóbb szervezetet: az Országos Katolikus Nővédő Egyesületet alapította meg.²⁹⁰ Habár az Országos Katolikus Nővédő Egyesület a Védőegyletből jött létre, a két szervezet eleinte párhuzamosan működött. 1904-ben a Védőegylet beleolvadt a Nővédő Egyesületbe, mert a Központi Papnevelő Intézet spirituálisát nagyváradi kanonoknak nevezték ki, aki a távolból a védőegyesület működtetését nem tudta folytatni. A Nővédő Egyesület Mária Jozefa főhercegnő legmagasabb pártfogása és Magyarország hercegprímásának felügyelete alatt állt. Az egyesület budapesti központot és vidéki fiókokat foglalt magába. Mind a központi, mint a fiókegyleteknek miniszterileg megerősített alapszabályaik voltak.²⁹¹

A Katholikus Nővédő Egyesület című évkönyv így ír a kezdetekről: „Míg külföldön régóta virágzó egyesületek és otthonok állnak fenn a munkásnők védelmére és támogatására, addig ezzel nálunk senki sem törődött, amíg 1896-ban megvetettük alapjait azon egyesületnek, mely ma 'Nővédő Egyesület' – címen működik. Egyesületünk

²⁸⁷ EPL Vasary Cat. 46. 1897. VIII. 6. No. 5023

²⁸⁸ később a Bokréta utcába költözött

²⁸⁹ Az ötletgazda Bundala Mihály volt. Ld. ZICHY SAROLTA, *Gr. Pálffy Pálné élete*, Stephaneum, Budapest 1915, 10.

²⁹⁰ „Nagy segítségére volt élete munkájában testvére gróf Károlyi Sándor. Mindketten műveikben modernnek, mindenben egyetértettek, kölcsönösen buzdították egymást.” ld.: ZICHY SAROLTA, *Gr. Pálffy Pálné élete*, Stephaneum, Budapest, 1915, 15.

²⁹¹ FLUDOROVICS ZSIGMOND, *Még egyszer a patronázsról*, in *Újság*, (1911. április 20.) (Szolnok), (Jásznagykunszolnokvármegyei politikai napilap), 12..

kezdetben a 'Katholikus Munkásnők Védegylete' nevet viselte. Midőn később úgy munkás, mint műveltebb osztályokból mind több foglalkozást, állást kereső nő csoportosult köréje, szükségesnek látszott a keretet tágítani és benne különböző szakosztályokat létesíteni, önálló működési körrel és szervezettel.”²⁹² A szakosztályok egy részét Farkas Edit hozta létre.

Prohászka püspök a nőmozgalomról későbbiek során mondott beszédében is utalt arra, hogy „A katolikus nővédelem kiemelkedett a katolikus patronázsok ifjúsági kereteiből s a társadalom széles rétegeire terjeszkedett ki.”²⁹³

Az 1896-ban Pálffy Pálné által létrehozott Országos Katolikus Nővédő Egyesületnek komoly céljai voltak: „a női társadalomnak kenyérkeresettel foglalkozó tagjaiban a valláserkölcsei szellemet fenntartani, tovább fejleszteni és őket úgy szellemileg, mint anyagilag támogatni.”²⁹⁴ Az új országos egyesület a szociális gondokból sokkal nagyobb területet fedett le, mint a 1895-ben Bundala Mihály által fenntartott tevékenységi kör, mert nem csak a munkásokkal foglalkozott. Az új széleskörű mozgalomba egyre több rászoruló jelentkezett, ezért Pálffy grófnő nagy számban gyűjtötte össze az arisztokrata hölgyismerőseit,²⁹⁵ és az ő segítségével vasárnap délutánként foglalkozásokat tartottak az Országos Katolikus Nővédő Egyesület pártfogoltjainak részére. Időközben föllendült a Bakáts téri munkásnő otthon, ezért egy második otthont is létesített a szükségét szenvedőknek a Hermina úton 32 ágygal. Ezt követte később Budán egy 12 ágyas kis családias fészek.

III. 3. 1. Az Egyesület szakosztályai

Az 1896-ban Pálffy Pálné által megalakított Nővédő Egyesület²⁹⁶ munkája igen széleskörű volt. Különböző munkakörökkel rendelkezett, hogy minél több rászorulónak segíthessen. A kezdeti két munkakör (vasárnap délutáni foglalkozásokat tartó patronázsok munkásnők számára és az otthonok fenntartása) feladatai közé időközben Farkas Edit

²⁹² *Katholikus Nővédő Egyesület jelentése*, in *Katholikus Nővédő Egyesület*, 1899-1903, 2.

²⁹³ MARGIT NÖVÉR, *Özv. Pálffy Pálné sz. Károlyi Geraldine grófnő (1836-1915)*, in *Keresztény Nő*, I/2, (1915. február), 3-4.

²⁹⁴ *Országos Katolikus Nővédő Egyesület Alapszabálya* 1907, 3. in *Országos Katolikus Nővédő Évkönyv* FLUDOROVICS ZSIGMOND, *Még egyszer a patronázsról*, in *Újság*, (1911. április 20.), (Szolnok), (Jásznagykunszolnokvármegyei politikai napilap), 12..

²⁹⁵ A kor legjelentősebbjei közül, a munkába bevont hölgyek a következők: Adamovitsné szül. Jankovich Mária grófnő, Zichy Leona és Zichy Livia, Pálffy Anna szintén grófnők, Fejérváry Celsetin, Rejtő Sándorné, Eberling Józsefné, Römer Károlyné, Jungmayer Mihályné, Ruspek Mária, Bély Gizella, Gyulai Etelka, Oswald Gizella, Jellenz Margit

²⁹⁶ MARGIT NÖVÉR, *Özv. Pálffy Pálné sz. Károlyi Geraldine grófnő. (1836-1915)*, in *Keresztény Nő*, I/2, (1915. február), 3-4.

segítségével új területek is kapcsolódtak: cselédek védő egyesület, egyesület árúsítók és üzleti alkalmazottak számára, vidéki egyesületek. A *Keresztény Nő* így írt róla: „A Nővédő Egyesület eleinte magában áll, verseny nélkül a katolikus társadalmi jótékonyosság széles mezején. Hogy mennyi tennivalója akadt, azt sejteti az a hat szakosztály, amelyet mindjárt az első esztendőben beállított, hogy feladatait valamiképpen megoszthassa, és alaposabban munkába vehesse.”²⁹⁷ Ez hat szakosztály, amellyel majdnem a kezdettől fogva működött²⁹⁸ a társadalomnak aránylag széles körét lefedte. A szakosztályok beosztása a Nővédő Egyesület gazdag tevékenységéről tanúskodik.²⁹⁹

Munkásnőket védő egyesület, patronage

Célja vasárnap délután a fiatal munkáslányok egybegyűjtése, hogy őket az erkölcsi veszélyektől megóvjá és számukra megfelelő szórakozást, és képzést biztosítson. Vezetői a patroneszek (védőnők), akik minden anyagi ellenszolgáltatás nélkül idejüket és energiájukat egy héten legalább egyszer a védeenceiknek, a munkáslányoknak szentelték. A munkáslányok teljesen ingyenesen részesültek az egyesület jótéteményeiben. Tanultak énekelni, főzni, varrni, foltozni, szükség esetén akár írni-olvasni, továbbá alkalmas építő könyveket kaphattak a művelődésük elősegítése érdekében. A nagyobb ünnepeken apróbb ajándékkal lepték meg őket és minden vasárnap uzsonnát osztottak számukra.

Emellett jogvédelmet biztosítottak részükre, hiszen az egyesület épp azért volt, hogy a gyengéket, kiszolgáltatottakat oltalmazza és védje. Később ez a munkakör bővült annyiban, hogy a patroneszek gyakran bejáratosak lettek egy-egy háztartásba, ahol megfelelő segítséget adtak a mindennapi teendők elvégzéséhez, és a különböző viszályok elsimításához.

Ebben a szakosztályban dolgozott Farkas Edit eleinte védőnőként és alapított 1902-ben az első kerületben egy patronaget. Az egyesületben 1903-ban választmányi tag lett, 1904-ben viszont már, mint alelnök tevékenykedett. A patronázsnak az elvégzett munkájáról és tevékenységükről rendszeresen jelent meg összeállítása az Alkotmány című folyóiratban.³⁰⁰ A patronázsok által nyújtott segítséget és terjesztését Edit szívügyének

²⁹⁷ MÉSZÁROS JÁNOS, *Harminc év a keresztény karitás szolgálatában*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 44.

²⁹⁸ *Országos Katolikus Nővédő Egyesület Évkönyve 1899-1903*, 3.

FLUDOROVICS ZSIGMOND, *Még egyszer a patronázsról*, in *Újság*, (1911. április 20.), (Szolnok), (Jásznagykunszolnokvármegyei politikai napilap), 12..

²⁹⁹ DR. MÉSZÁROS JÁNOS, *Harminc év a keresztény karitás szolgálatában*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 44.

³⁰⁰ FARKAS EDIT, *Az új női hivatás*, in *Alkotmány*, X/257, (1905. október 25.), 21..

FARKAS EDIT, *Patronage*, in *Alkotmány*, X, (1905. november 8.),

GOTHARD SÁNDOR, *Farkas Edit a szombathelyi patronageban*, in *Alkotmány*, (1906./29. február 3.), 5.

érezte, ezért a kezdetektől fogva mindent megtett, hogy minél többeket bevonjon a feladatokba.

Védegyeslet elárúsítónők és üzleti alkalmazottak számára

Mivel a különböző foglalkozási ágakban más-más nehézség merült fel, különböző módon kellett nekik segíteni. Az üzleti alkalmazottak védegyesületi csoportjába tartozó munkáslányoknak elsősorban német, francia és angol nyelv oktatását kezdték meg. Idővel bővült gép-és gyorsírással, továbbá üzleti levelezéssel, könyvvezetéssel. Később úgy számoltak be ezekről az alkalmakról, hogy „a munka és ének mellett vidáman eltöltött órák, eltörölhetetlen nyomot hagytak védenckünk lelkében.”³⁰¹ Ebbe a szakosztályba tartozott a katolikus tisztviselőnők és női kereskedelmi alkalmazottak szövetsége a 650 tagjával együtt.³⁰²

Otthonok

Az otthonokban lehetőség volt egy-egy előljárónő vezetése mellett benntlakásra a szállás nélkül maradt szegény sorsú munkásnőknek. Elsősorban az erkölcsi nevelést tűzték ki célul, ezért olcsó ellátással csalogatták az otthonba a lányokat. Esténként figyelmet fordítottak a házimunka, háztartásbeli feladatok oktatására is. Az első otthont 1897-ben hozták létre a Bakáts téren ez átköltözött később, a nagyobb és jelentősebb Bokréta³⁰³ utca 3. szám alá, majd Pálffy Pálné elegendő mennyiségű pénzt kölcsönzött a Hermina úton lévő otthon megteremtésére – ezt a Szent Ferenc rendi missziós nővérek vezették, főként értelmiségi nők és diáklányok részére –, továbbá végül Budán is megalakította, a már említett 12 ágyas otthont.³⁰⁴ Mivel ezeket igen nehezen tudta a Nővédő Egyesület finanszírozni, gyakran hatósági segílyt is igénybe vettek.

Cselédeket védő egyesület

Az egyesület célja az volt, hogy a Budapestre feljövő cselédeknek megfelelő erkölcsi oktatást, és munkát biztosítsanak. Az egyesület egy-egy tagja vasárnap délutánonként kiment az érkező vonatok elé, és a cseléd lányoknak javasolta, hogy a kijelölt otthonba menjenek, ahol ellátást és megfelelő munkát is kaphatnak. A visszaélések, és a lányok erkölcsi romlottsága miatt, később, plébániai ajánlást kértek az érkezőktől. A lelkipásztori igazolás gyakorlata eredményesnek tűnt, hatásosabban tudtak a cselédsorsba kerülőknek

³⁰¹ Országos Katolikus Nővédő Egyesület Évkönyve 1899-1903, 3.

³⁰² Katolikus nővédelem (83 új patronessze), in *Alkotmány*, XIV/295, (1909. december 14. keddi), 17..

³⁰³ SLACHTA MARGIT, Özv. Pálffy Pálné sz. Károlyi Geraldine grófnő (1836-1915) in *Keresztény Nő*, I/2, (1915. február), 3.

³⁰⁴ Országos Katolikus Nővédő Egyesület Évkönyve 1899-1903, a Bakáts téri otthont 40 ágyasnak tünteti fel. Lehetséges, hogy eleinte 40 ágygal működött, de bizonyára hamar felduzzadt a létszám 74-re. (a szerző)

segíteni. A patronált egyéneket kitartásra, engedelmességre, szorgalomra buzdították. 1908-ban a Katolikus Háziasszonyok Lapjában a plébánosok felé a kérelmet fogalmaztak meg és felhívták a figyelmüket, hogy a budapesti pályaudvarok körül cselédközvetítők tevékenykednek, akik gyakran olyan helyen alkalmaztatják a lányokat, ahol erkölcsi tisztaságuk veszélyben forog. Ezzel szemben a Katolikus cselédotthonban (Újpest, Bocskay u. 1. sz. alatt) a lányok az elhelyezkedésükig ingyenes ellátást és gondos felügyeletet kapnak, valamint csak jó katolikus családokhoz kerülnek, életüket továbbra is figyelemmel kísérik. Amennyiben tudják valakinek pontos érkezését, akkor a pályaudvaron várni fogják az érkezőket.³⁰⁵

Katolikus munkásnők egyesülete

A Katolikus Munkásnők Egyesülete a vallásos munkáslányok összefogását, szellemi oktatását, és erkölcsi képzését tűzte ki célul. A tagok havi 40 fillér díjat fizettek. Vasárnaponként illetve egy hétköznapi összejöttek, világi és vallási tanításban részesültek, közös játékokban vehettek részt, Eleinte Bundala Mihály a Központi Papnevelő Intézet spirituálisának (lelki igazgatójának) támogatását és lelki gondolatait élvezték, majd távozásától, 1903-tól Galambos atya, egy lazarista szerzetes pap végezte hitoktatásukat.

Vidéki³⁰⁶ Újpest-Rákospalotai szent Erzsébet jótékonyági nőegyesület

Az Újpest-Rákospalotai nőegyesület 1898-ban alakult abból a célból, hogy a városszéli nyomoron enyhítsen. Ennek érdekében népkonyhát tartott fenn, létfontosságú élelmiszereket osztottak, indokolt esetben pénzbeli segílyt vagy kamatmentes kölcsönt is folyósítottak. Sok vadházasságot érvényesítettek, és rendezetlen körülmények között született gyermekeket törvényesítettek.

Az Országos Katolikus Nővédő Egyesület megmaradásához, és a különböző szakosztályok működtetéséhez anyagi fedezetet is biztosítani kellett. A fenntartáshoz szükséges összeget különböző adományokból, vásári bazárok létrehozásából, belépődíjas hangversenyek rendezéséből, minimális tagdíj szedéséből, előadások tartásából, továbbá örökségek és hatóságilag engedélyezett gyűjtésekből teremtették elő.³⁰⁷ Az arisztokrácia és a vezető osztály, látva a Nővédő áldásos tevékenységét, sokszor tett nagylelkű felajánlásokat a munka megkönnyítése érdekében. Az anyagi támogatás fokozódását mutatja, hogy 1899-ben 5545, 1900-ban 10458, 1901-ben 15.288, 1902-ben 38.384, 1906-

³⁰⁵ *Kérelem a főtisztelendő plébános urakhoz*, in *Kath. Háziasszonyok Lapja*, I/3, (1908./3.), 12.

³⁰⁶ *Országos Katolikus Nővédő Egyesület Évkönyve 1905*, még vidéki egyesületként sorolja fel Újpestet 32.

³⁰⁷ *Országos Katolikus Nővédő Egyesület Alapszabálya*, in *Országos Katolikus Nővédő Évkönyv*, 1907, 3.

ban pedig már több mint 100.000 Korona összegnyi kiadással segítettek a bajbajutottakon.³⁰⁸ Farkas Edit maga is hozzájárult a pénzbeli alap megteremtéséhez, a patronázsokat ismertető körútján alkalmanként felhívta a hallgatóság figyelmét, hogy minél több pártoló tagot gyűjtsenek, hogy anyagiakban se legyen hiány, és ne akadjon el a patronázmunka lélekmentő tevékenysége.³⁰⁹

Meg kell jegyezni, hogy az összegek nem a Korona inflálódása miatt emelkedtek, hanem a szociális tevékenységek kibővüléséből és az adakozók nagylelkűségéből. A pénzromlásról a XX. század legelején még nem beszélhetünk, mert az csak az 1910-es évek közepén az I. világháború kezdetétől lett számottevő. A század első éveiben egyébként 1 Koronáért 4,5-5 kg kenyeret lehetett kapni. Így igen tekintélyes összeg az a 100.000 Korona, amit 1906-ban a Nővédő a rászorulóknak adományozott valamilyen formában.³¹⁰

Az anyagiak is jól tükrözik, hogy milyen mértékben bővült az Országos Katolikus Nővédő Egyesület tevékenysége. Ez az egyesület irányította a kibontakozó patronázmunkát is. Az Országos Gyermekmenhelytől átvett 34 lányt is a Nővédő képezte cseléddé, valamint 32 leányt foglalkoztatott.³¹¹ A munka kiterjedése egyre több intézmény fenntartását kívánta meg, így az Országos Katolikus Nővédő Egyesület vezetése alá egyre több épület is került. Ők látták el a Bíró utcai nevelőotthont, ahol a többnyire árván felnövekvő leányokat nevelték; továbbá a Bethánia szeretetházat, amit később Szikszóra költöztettek. Itt a megváltozni kívánó szerencsétlen nők találtak módot arra, hogy rendes, tiszta életbe visszatérjenek. A Nővédő alá tartozott egy üdülő-otthon Rákosszentmihályon³¹², hol kevés pénzért gondos ellátást kaphattak, akik ezt kérték. Ők igazgatták a Bokréta utca 3. szám alatt lévő Munkásnő otthont is, amely nők, lányok védelmének fontos bástyájává lett. Ez 1909-ben átlagosan 90, 1912-ben 107 munkáslánynak adott lakhatást.³¹³ Ennek az otthonnak a jelentősége azért fontos, mert ez volt a Nővédő leghosszabban fennálló intézménye és innen hurcolták el Boldog Salkaházi

³⁰⁸ *Országos Katolikus Nővédő Egyesület Évkönyve 1899, 1900, 1901, 1902, 1905*, összehasonlításuk és adataik alapján

³⁰⁹ *A Katolikus Nővédő Egyesület közgyűlése*, in *Alkotmány*, XI/33, (1906. február 8.),

³¹⁰ *A korona vásárlóerejének csökkenése 1914-1920-ig*, in *Magyar Nő*, VI, (1921. május 28.), 2.

³¹¹ *A katolikus nővédelem beszámolója*, in *Alkotmány*, XVII/99, (1912. április 25. csütörtök), 7..

³¹² Farkas Edit 1910. október 3-i levelében tájékoztatta a minisztert a Szociális Missziótársulat megalapításáról, valamint a minisztertől 200.000 korona adományt kért a Rákosszentmihályi telken történő építkezésre és anyaház létesítésére.

Szociális Missziótársulat Irattára, „*Szociális Testvérek, 1923*”-felirattal a Tusnádi u. könyvtár rendezésekor 2011. februárban előkerlt gyűjtemény, amely más anyagot is tartalmaz, című dosszié, Farkas Edit levele a ... miniszterhez, melyben az alapításról ír, nevű iratköteg b jelű levél, 4.

³¹³ *A katolikus nővédelem beszámolója*, in *Alkotmány*, XVII/99, (1912. április 25. csütörtök), 7..

Sárát. Salkaházi Sára (1899-1944) Szociális Testvérek Társaságának tagja, akit 1944. december 27-én a nyilasok, a mai Szabadság híd pesti hídfőjénél a Dunába löttek, mivel zsidó származású embereket bűjtatott.³¹⁴ A helyszínen két alkalommal is állítottak számára emléktáblát, de mindkettőt tönkretették. A Fővárosi Önkormányzat végül 2002-ben vállalta, az emléktábla pótlását. Ennek felavatása történt meg 2002. május 12-én vasárnap délelőtt 9 óra 30 perckor, Salkaházi Sára 103. születésnapja alkalmából.³¹⁵ Salkaházi Sára tiszteletére Újpalotán templom is épült, amit 2008. december 27-én Dr. Erdő Péter bíboros, prímás, érsek szentelt fel.

III. 3. 2. Védők és védencek

A Katolikus Nővédő Egyesület hat szakosztálya közül a legjelentősebb a patronázs tevékenység volt. Irányítását eleinte Pálffy Pálné, későbbiek során teljes egészében Farkas Edit látta el. Szerepéhez tartozott a vasárnap délutáni találkozásokon kívül, hogy a fiatal vagy idősebb munkáslányokat védelemben részesítse, bölcs elfoglaltságot adjon nekik. Főként a családi tűzheletől elszakadt, vagy rossz családi háttérrel rendelkező, kenyérkeresettel foglalkozó lányok, gyári munkásnők, cselédek, erkölcsi s anyagi védelmén munkálkodott.

A XX. század elején a faluról bevándoroltak száma megközelítette az évi tízezret, akik a nagyvárosba érkezve, védtelenek lettek, egyedül maradtak, a könnyelműségük és tapasztalatlanságuk következtében hamar elveszíthették erkölcsi tartásukat és jóhiszeműségüknek kiszolgáltatva gyakran meggondolatlan döntéseket hoztak, helytelen tetteket hajtottak végre.

Éppen ezért a védők, a védenceket nem vasfegyellemmel, hanem megértéssel vették pártfogásba, hogy megmaradjanak a patronázs körében. A szeretetteljes elfogadás légköre a védencek közül a tartózkodóbb személyeket fokozatosan megérintette, akik ennek hatására elkerülhették a nehézségeket, vagy az esetleges újabb bajokat.³¹⁶ A védencek lelkére leginkább három módon tudtak hatni. Először is a patronázsokban uralkodó közszellem által; másrészt a nyilvános előadásokon, melyben olyan problémákat érintettek, ahol mindenki találva érezhette magát; harmadrészt pedig leghatásosabb módon a négyszemközi beszélgetések útján.³¹⁷

³¹⁴ Életrajza: MONA ILONA, *Salkaházi Sára*

³¹⁵ *Emléktábla Salkaházi Sárának*, in *Új Ember*, LVII/18.{2805}, (2002. május 5. vasárnap), 4.

³¹⁶ *A patronage a lelkek szeretete*, in *Alkotmány*, XIV/116, (1909. szeptember, 12. vasárnap), 15..

³¹⁷ *Farkas Edit a szombathelyi patronageban*, in *Alkotmány*, XI/29, (1906. február 3. szombat), 5.

A patronázs legjelentősebb tevékenysége az volt, hogy vasárnap délutánonként értelmes elfoglaltságot nyújtott a látogatóknak, azaz a védenceknek: fiatal lányok, egyszerű munkásnők, cselédek, munkásasszonyok részére. A vezetői: a védők, az úgynevezett patroneszek többnyire tanár- vagy tanítóképzőt végzett fővárosi hölgyek voltak, akik többségét Farkas Edit vonta be ebbe a munkába. A programok általában a különböző iskolák tantermeiben zajlottak. A célja, hogy az összegyűlték ismereteit bővítsék, erkölcsüket nemesítsék,³¹⁸ műveltséget adjanak nekik, továbbá a vallási kérdésekben jártasságot biztosítsanak.

A védencekkel mindig hétfőig délután háromtól este hétig foglalkoztak. A vasárnap délután programja egyébként nagyjából állandó volt: fél négyig gyülekezés, beszélgetés, majd egy óra kézimunka illetve írás-olvasás tanítás, fél öttől ötig hittanóra, vagy a napi evangéliumról kis elmélkedés (ezeket legtöbbször egy pap tartotta), uzsonna, majd ezt követte a torna vagy farsangi időszakban a tánc.³¹⁹ Mindezek közül a legfontosabb az írástudatlanság legyőzése és a védencek erkölcsi színvonalának emelése volt.

Egy-egy patronázsban átlagosan 60-70 munkásnő vett részt. Mivel az összetételük igen vegyes volt – hiszen volt közöttük, aki éppen csak kimaradt az iskolából, és volt 30-40 éves is, – ezért kisebb társaságokat alakítottak belőlük. Együtt csak a hitoktatást tartották és az uzsonnát, a foglalkozások elkülönülten történtek. A patronázs mozgalom kibontakozásával egyre több volt az érdeklődő, így korosztályonként hoztak létre csoportokat: asszonyoknak munkáskörbe, a fiatal lányokat úgynevezett: leánykörbe tömörítették. Évenként hirdettek ünnepélyes tagfelvételt, a megbízható régi tagok ilyenkor nyerték el egy meghatározott rítus alapján, a kék selyemszalagon függő patronesz érmet.³²⁰ Mindenben a patronázsok szent életű alapítónőjének páli szent Vince rendbeli párizsi Soeur Rosalie-nak szellemét tartották meg.³²¹

Farkas Edit is egy patronásznak (buda várbeli) volt a vezetője, amit ő alapított 1902-ben. Nagyon sajnálta, hogy a hétköznapiakat nem lehet a munkásnőkkel együtt tölteni. A hétfői elfoglaltsága mellett, tanulmányozta a külföldi kezdeményezéseket és példákat. Franciaországban megvalósított és bevált gyakorlat különösen rokonszenves lett számára. Az Alkotmány című folyóiratban meg is fogalmazta gondolatait: „Franciaországban

³¹⁸ *Patronage*, in *Pécsi Közlöny*, (1907. január 13.), 8..

³¹⁹ EPL 1835/1915. Cat. 46. STOFFER MICI, *Farkas Edit rövid életrajza*

SLACHTA MARGIT, *Függelék, (Melyek a patronage létesülésének és fennmaradásának feltételei*, in *Országos Katolikus Nővédő Egyesület Évkönyve 1906-07*, Budapest, Stephaneum, 1907, 6.

³²⁰ FARKAS EDIT, *Patronage*, in *Alkotmány*, X, (1905. november 8. szerda), 14..

³²¹ *Alkotmány*, X, (1905. december 8.),

patronáznak nevezik azt a helyesen rendezett kölcsönös viszonyt, amely a munkaadó és a munkás között fennáll: tere a műhely. Nálunk patronázs alatt értjük azt a néhány világi misszióstelepet, amelyet a Katolikus Nővédő Egyesületnek sikerült eddig létesíteni.³²²

A franciaországi modellt akarta Farkas Edit Magyarországon is megvalósítani, egy kicsit megváltoztatott módon. Európa szerte ekkor már szokás volt, hogy a kizárólag vagy túlnyomó többségben nőket alkalmazó munkahelyeken a női felügyelők figyelték a munkavégzést. Ez legjobban német nyelvterületeken bontakozott ki. Farkas Edit az ő példájuk alapján, az ott látott helyes viszonyt kívánta hazánkban is gyakorlatba ültetni. Hiszen ahogy ő írja: „A női felügyelet óta nagyobb a rend és tisztaság, serényebben folyik a munka, élénkebb a verseny... Mi védőnők patroneszek, akik annyiszor tapasztaljuk munkásnőinknél, mennyi veszedelemmel van a férfi felügyelet összekötve... Ez a női felügyelet volna az igazi teljes ideális patronázs, ott működhetnének áldásosan, a buzgó okos védőnők.”³²³

III. 4. A patronázsok vezetésének gondja

Pálffy grófnő eleinte az arisztokrata osztály művelt tagjait vonta maga köré a rászorultakkal való foglalkozás munkájába. Ők többnyire a vezető pozíciót betöltő férfiak feleségei és középiskolai tanárnők voltak. A patronázsokba jelentkező védencek száma ugrásszerűen emelkedett, ez azonban visszavetette a délutáni foglalkozásokat, mert „a patronázs fejlődésének legnagyobb akadálya a patroneszek hiánya lett. A lányok tömegesen jelentkeznek, de a segítőerők hiánya miatt fel sem vehetjük őket”.³²⁴, ahogy az 1905-ös Országos Nővédő Évkönyv beszámol. A patroneszek hiánya mellett gondot okozott a szociális munkára egyáltalán nem, vagy csak alig képzett, csak jószándékkal rendelkező segítők.

Nem csak a foglalkozásokat irányítók csekély száma adott aggodalomra okot, hanem fáradtságuk is. „A kezdeti lelkesedés megcsappanása után nehézséget okozott az is, hogy a rengeteg munka kifárasztotta a patroneszeket és egy részük a túlterheltség miatt kidőlt. Ennek alapján egy bizonyos stagnáció, lanyhulás állt be az egyesület munkájában.”³²⁵ Pálffyné ekkor a kevésbé arisztokrata értelmiségieket is bevonta a védencek körébe, elsősorban a fővárosi tanár és tanítónőket hívta. Farkas Edit is ekkor kapcsolódott

Soeur Rozália egyébként Párizsban kezdte a tevékenységét, és olyan sikerrel végezte, hogy működésének első két évében 75 patronáznak adott életet.

³²² FARKAS EDIT, *Patronege*, in *Alkotmány*, X, (1905. november 8. szerda), 14..

³²³ FARKAS EDIT, *Új női hivatás*, in *Alkotmány*, X/257, (1905. október 25.), 9..

³²⁴ *Országos Katolikus Nővédő Egyesület Évkönyve 1905*, 15-16.

³²⁵ KORÁNYI SAROLTA, *Visszaemlékezés I. rész*, in *Magyar Nő*, VII, (1921. június 11.), 2.

komolyan a munkába. Fájdalmas volt az is, hogy nagyon „hiányzott a patroneszek előkészítő tanfolyama, amely őket szellemileg s lelkiileg magasztos feladatokra kiképezte volna, s velük a patronázs feladatát s célját magasabb szempontból megismertette volna.”³²⁶

Farkas Edit, bekapcsolódásától fogva (patronázsba 1901, nővédő egyesületbe 1902), egyéniségével az egyesületnek új lendületet adott,³²⁷ és a Szent Erzsébet-egyesületben szerzett tapasztalatait remekül kamatoztathatta. Pálffy grófnő számára is hallatlan öröm volt, mikor Farkas Editben rejlő különleges tehetséget felfedezte. Nem kellett sok biztatás Editnek, hogy az Egyesület munkáját felfutassa. Editnek hihetetlen tetteje volt, és mindenki elismerte, hogy bármilyen csoportban is működjék, ő ott meghatározó (vezér)egyenység.³²⁸ Tevékenységével szinte egyidőben a patroneszek számbeli gyarapodását és képzését is megoldotta.

Farkas Edit a munkát toborzó körút megtartásával kezdte, hogy legyenek, akikre egy-egy patronázs vezetését rá lehet bízni. Számukra külön oktatásokat rendezett eleinte kéthetenként, majd a 1911-től a Szociális Szeminárium megalakítása után négy öt hónap alatt nyerhettek mindenféle munkára kiképzést. Ezeket a tanulmányokat akkor már a Szociális Missziótársulat vezette, ahol a jelentkezők, tapasztaltabbak irányítása mellett gyakorlati területekre nyertek betekintést. A tanulás során tapasztalatot szereztek a fogházmisszió-, a gyermekbíróságok-, a munkás és női és egyéb otthonok tennivalói között, hogy a szükséges rutint minden területen megszerezhessék maguknak.³²⁹

Farkas Editnek a személyisége, a szavai, a védencek iránti elkötelezettsége, előadásai sokakat megérintettek, akik csatlakoztak a patroneszek közé. Egy későbbi patronesz így írja le ezzel kapcsolatos élményét: „Mély gyászban voltam édesanyám halála miatt. Ismerősöm elvitt egy patronesz gyűlésre a Katolikus Nők Egyesületébe. Senkit sem ismertem, hát leültem a nagyterem utolsó sorába. Egyszer csak nagy csend lett. Mindenki felállt, mert bejött valaki, üdvözölte a hallgatóságot, majd felment a pódiumra és imádkozni kezdett. Hangja olyan volt, hogy akaratlanul is közelebb mentem. Páratlanul vonzó fiatal nő volt, szőke haján fekete kalapot viselt, összetett kezén kesztyűt. Ez a gyönyörű fiatal hölgy később az evangéliumot magyarázta. Azelőtt sohasem hallottam, hogy egy nő magyarázza az evangéliumot. Egy érett ember bölcsességével beszélt.

³²⁶ *Országos Katolikus Nővédő Egyesület Évkönyve 1905.*, 15-16.

³²⁷ DR. PÉTERGÁLNÉ KARDOSS IZABELLA, *Visszaemlékezés*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 47.

³²⁸ DR. MÉSZÁROS J., *Harminc év a keresztény karitás munkájában*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 44.

Gyermekekről szólt, bűnöző fiatalokról, akik börtönbe kerültek; fiatal nőkről, akik már elindultak a prostitúció útján. Egy ismeretlen világ nyílt meg előttem. Ilyen sok szerencsétlen gyermek, és ez a fiatal nő kezét nyújt felénk!... Mintha ujjával megvilágította volna az utat előttem. Nekem két szép gyermekem van, de munkatársam leszek ennek az apostoli léleknek. Ha befogadnak, dolgozni fogok ezen az aratáson. Így lett belőlem patronesz.”³²⁹

III. 5. Budapesti patronázsok:

Pálffy Pálné meghívására Farkas Edit 1901-től eleinte csak a patronázs munkájába kapcsolódott be, 1902-ben a nővédő egyesület tevékenységében is aktívan részt vett. Eleinte csupán, mint patronesz, később a különböző csoportokat irányította, újabb patronázsok megnyitásában tevékenykedett, majd az egészet működtette. 1902-ben önálló budai csoportot hozott létre a várban,³³¹ de szemmel tartotta a patronázs egyéb összefüggéseit is. Hamarosan felfedezte, sőt egyik előadásában ismertette is, hogy „a nővédő egyesületek működésének sikere az ifjúságvédelem”³³² ezért népszerűsítő sorozatot indított, hogy patroneszok gyűljenek, akik majd a nővédelmi munka egy-egy részlegét vagy vasárnapi patronázst irányítani tudnak, és ott a fiatal munkásnőkkel foglalkoznak. Ebben a munkában Pálffy Pálné is lelkesen támogatta a későbbi főnöknőt. Már az első évben, 1902-ben számtalan helyen beszélt Budapesten a legkülönbözőbb hallgatóságnak, hogy patroneszeket szerezzen és újabb- és újabb leányköröket indítson. A következő években is Farkas Edit fáradhatatlanul járta az iskolákat, összejöveteleket szervezett, hogy a patronázs munkát népszerűsítse. 1904-ban Budapesten előadó körutat tartott és különböző helyszíneken 47 alkalommal szólalt fel.³³³

1905-ben a nehézséget az okozta, hogy nem volt elegendő patronesz. Farkas Edit kitartó tevékenységének hatására egyre nagyobb számban gyűltek a patronázsok vezetői, többnyire a fővárosi tanítónők sorából.³³⁴ 1906-ban az Országos Nővédő Egyesület Évkönyvében már arról olvashatunk, hogy Budapesten 100-nál többen vannak, a

³²⁹ *Patronage egyesületek Országos Szövetségének Országos Kongresszusa Kassán (Farkas Edit beszéde)*, in *Alkotmány*, XVI, (1911. szeptember 19.),

³³⁰ BALÁZSI HASPEL GÉZA, in *Keresztény Nő*, 53.

³³¹ EPL 1835/1915 Cat. 46; STOFFER MICI, *Farkas Edit rövid életrajza*

³³² *A nővédelmi kurzus II.*, in *Fejérmegyei Új Lap*, (Székesfehérvár), IV/287, (1909. december 17. Péntek), 1.

³³³ EPL 1835/1915 Cat. 46; STOFFER MICI, *Farkas Edit rövid életrajza*

³³⁴ ZICHY SAROLTA, *Gr. Pálffy Pálné élete*, Stephaneum, Budapest, 1915, 10.

patroneszek, akik a rájuk bízottakat gondozzák, nevelik, anyagi helyzetükön enyhítenek.³³⁵ Farkas Edit is arról számolt be 1906-ban, hogy több mint száz a patronesz és már több mint ezer „lelkük” van,³³⁶ de sajnos most meg helyszűke miatt kell kétszer annyit visszautasítani.³³⁷

1908-ban az *Egyházi Közlöny* Farkas Editről, mint a nők Prohászka-járól ír: „Farkas Edit toborozza nőtársait a patronázs, a gyermekek, züllöttek megvédésének munkájára... Farkas Edit a nők Prohászka-jája.”³³⁸ Annak ellenére dolgozott a nőmozgalom kibontakoztatásán, hogy az egyedüllétet áhította, s le kellett győznie önmagában belső igényét, az egyedüllét és a visszavonultság szeretetét.³³⁹

A patronázsok egymás után alakultak. 1904-ben Budapesten még csak 5 helyen voltak foglalkozások a munkásnők részére, 1905-ben további két patronázst nyitottak, így összesen hét lett: Budán kettő, Pesten az újpestivel együtt öt.³⁴⁰

1906-os év elején „Budapesten 8 patronázs működött: kettő a várban (ezek közül egyik az Úri utcában, másik Toldy Ferenc utcában), továbbá Szalay utcai, Hungária úti, Röck Szilárd utcai, Csobánc utcai, Tűzoltó utcai, s a tisztviselőtelepi.”³⁴¹ Év végére azonban még négyvel gyarapodtak a patronázsok, és ezáltal tizenkét³⁴² különböző helyen találkoztak az önkéntes segítők a munkásnőkkel.³⁴³ 1907-ben tizenöt helyet működtettek, 1909 januárjában a fővárosban tizenhat patronázs működött, abból a legújabb az I. kerületi Attila úton.³⁴⁴ Fél évvel később már tizenhét fővárosi hellyel büszkélkedhettek, év végére viszont még kettővel gyarapodott a fővárosi patronázsok száma.³⁴⁵ A fővárosi foglalkozásokon 150 kinevelt patronesz³⁴⁶ munkálkodott a lelkek megmentésén.

Ezek a patronázs foglalkozások mind az Országos Nővédő Egyesület közvetlen fennhatósága alá voltak rendelve. Egy-egy összejövetelnek az átlagos létszáma is szinte megduplázódott: átlagosan 120 leány járt egy-egy patronázsba.³⁴⁷

³³⁵ Országos Nővédő Egyesület Évkönyve 1906, 1.

³³⁶ A Katolikus Nővédő Egyesület közgyűlése, in *Alkotmány*, XI/33, (1906. február 8.), 9..

³³⁷ *Tárca* (A nővédelem), in *Kalocsai Néplap*, IX/13, (1906. április 1.), 2.

³³⁸ DR. GALLOVICH JENŐ, *Keresztény feminizmus*, in *Egyházi Közlöny*, Budapest, XX/14, (1908. április 3.), (péntekenként; A magyar katolikus papság számára), 33..

³³⁹ WIMMER ANZELM, *Farkas Edith és életműve*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1943, 19.

³⁴⁰ *Katolikus nővédelem* (83 új patronessze), in *Alkotmány*, XIV/295, (1909. december 14. kedd), 18..

³⁴¹ A Katolikus Nővédő Egyesület közgyűlése, in *Alkotmány*, XI/33, (1906. február 8.), 9..

³⁴² Az Alkotmány 1906-ban 19 önállóan működő Budapesti patronázsról tájékoztatott, ami nem tűnik valószínűnek. *Katolikus nővédelem* (83 új patronessze), in *Alkotmány*, XIV/295, (1909. december 14. kedd), 18..

³⁴³ EPL 1835/1915 Cat. 46; STOFFER MICI, *Farkas Edit rövid életrajza*

³⁴⁴ *Egyesületek*, (A legújabb patronázs), in *Alkotmány*, XIV/15, (1909. január, 19. Kedd), 12.

³⁴⁵ *Katolikus nővédelem*, (83 új patronessze), in *Alkotmány*, (1909./295. december, 14. Kedd), 17..

³⁴⁶ *A keresztény nővédelem*, in *Tiszántúl*, (1909. március 5.) (Nagyvárad), 10..

³⁴⁷ *A patronage a lelkek szeretete*, in *Alkotmány*, XIV/116, (1909. szeptember, 12. vasárnap.), 9..

III. 6. Vidéki patronázsok

Miután Budapesten megindult a patronázs foglalkozás, és egyre nagyobb igény mutatkozott iránta, Farkas Edit érzékelte azt is, hogy hasonló szervezetet a vidéki városokban is ki kell alakítani. „Editet, a lelkében megismétlődő gondolatok, új tettek megvalósításra serkentették. Miért legyen mostoha a vidék? Ki gondol arra?”³⁴⁸ Mivel a vidéki patronázsok kialakítását is szívügyének tekintette rengeteget utazott. Annak ellenére tette ezt, hogy belső adottságai, hajlamai a visszavonultságba, a magányba vonzották.³⁴⁹ Évente akár 30 különböző vidéki városba is ellátogatott, reklámot adva a Katolikus Nővédő Egyesület nagy céljainak. Ilyen utak alkalmával alakította ki a különböző vidéki „fiókokat”.³⁵⁰ Az akkori közlekedési viszonyok alapján ez komoly teljesítménynek számított. Maga Farkas Edit ezekről az utazásokról igen szerényen nyilatkozott: „Abban az időben több vidéki utazást is végeztem és sokszor idősebb hölgyeknek kellett elnökölnöm.”³⁵¹

Edit mindenhová elment. „Nem volt nagyobb város, Magyarországon, ahol Edit kezdeményezésére meg ne indult volna lelki-szociális nővédelmi munka, melynek szálai kezében folytak össze”³⁵² Megjelent bárhol, ahol alkalmas talajt talált újabb patronázs létesítésére,³⁵³ így az egyik vasárnapi patronázs a másik után nyílt meg.³⁵⁴

Az utazásokat elsősorban nem egyedül, hanem Stoffer Máriával, titkárnőjével – a nővédő egyesületi titkárral,³⁵⁵ a nála mintegy tíz esztendővel idősebb (Mici néni) tette, aki beszámolt ezekről: „Egyike volt az első szerepléseknek Győr, Pápa, Szombathely. Amint a terembe léptünk, valami lázas várakozás mutatkozott a közönségen – nagy kíváncsiság: hát valóban egy nő fog szónokolni?! Zsúfolásig telt terem... megjelent Edit. Pillanat alatt elnémult minden, s nagy várakozás tükröződött az arcokon. Ez egymástól függetlenül, majd minden városban ismétlődött.”³⁵⁶

³⁴⁸ STOFFER MICI, *Mozaikképek*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 40.

³⁴⁹ SLACHTA MARGIT, +Farkas Edit, in *Lélek Szava*, IX/5, (1942. május), 44.

³⁵⁰ KORÁNYI SAROLTA, Visszaemlékezés I. rész, in *Magyar Nő*, VII, (1921. június 11.), 2.

³⁵¹ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, *Vetített képek Önéletrajz*, XLI.

³⁵² STOFFER MICI, *Mozaikképek*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 40.

³⁵³ *Ideális nővédelem*, in *Alkotmány*, XI, (1906. IV.), 8..

³⁵⁴ ZICHY SAROLTA, *Gr. Pálffy Pálné élete*, Stephaneum, Budapest, 1915, 10.

³⁵⁵ Farkas Edit előadása a munkásnő kérdéséről, in *Pécsi Közlöny*, (1907. január 15.),

³⁵⁶ STOFFER MICI, *Mozaikképek*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 40.

Edit beszédssorozata azért volt nagyon meglepő, mert a nők szereplése abban a korban teljesen szokatlannak tűnt. Legtöbbször egyetemet sem végezhettek, a közszereplésben meg egyáltalán nem volt rá példa, hogy nyilvánosság elé lépjenek.³⁵⁷

A nők felsőfokú végzettség megszerzésére engedélyt csak a huszas években kaptak, addig a gyengébb nem képviselői számára zárva voltak az egyetemek és főiskolák ajtajai. Még 1927-ben sem jelentkezhettek a nők akármilyen felsőfokú tanulmányra, hiszen a Budapesti Szemle 1927-ben is csak korlátozott tanulási lehetőségről számolt be: „A magyar nőnek majdnem teljes művelődési lehetőségét és jogát biztosította az a rendelkezés, mely megnyitotta előtte az egyetem és a legtöbb főiskola kapuját.”³⁵⁸

Farkas Edit közéleti szereplésének nagy lökést adott, amikor 1906 év elején Katolikus Napokat rendeztek, amelyet Szekeres Bónis O. S. B. szervezett. Ő erre az alkalmakra Budapestről akart felkérni előadókat. E célból felkereste az Országos Népszövetség ügyvezető igazgatóját, Szentiványi Károlyt, aki az Országos Katolikus Nővédő Egyesület egyházi felügyelője is volt. Szentiványi ajánlotta a bencés főszervezőnek, hogy próbálkozzon női előadóval és ő adta meg Farkas Edit várbeli címét. Szekeres Bónis felkérésére Edit először vonakodott, de végül is elfogadta a meghívást.³⁵⁹

A vidéki városok meglátogatása közben Edit elment Szombathelyre és Győrbe is. „Farkas Edit a női patronázs egyik leglelkesebb szószólója január 31-én tartott szabad előadást a szombathelyi patronázs vezető hölgyei és nagyobb hölgyközönség számára”³⁶⁰ – írja az Alkotmány – s ezen a szerdai délután a püspöki elemi iskola nagytermét a katolikus lányvédő patroneszei és a város előkelő hölgyei töltötték meg.³⁶¹ Edit „a patronázs fő feladatának az egyszerű munkásleányok lelkének felemelését tekintette, és mint az országos patronázsok alelnöke, a legnagyobb buzgalommal szervezi a munkásnővédelem áldásos művét.”³⁶² – olvashatjuk szintén az Alkotmányban. Szombathely után Győrbe utazott, ahol az Orsolyiták leányiskolájának dísztermében gyűltek össze város hölgyei. Ott Gieswein Sándor prelátus, képviselő kérte fel a patronázsok ismertetésére. Farkas Edit olyan magával ragadóan tudott ott előadni, hogy beszéde után lelkesen tört ki az óhaj, hogy

³⁵⁷ Slachta Margit volt az első nőképvisező hazánkban. Egyébként őt a Szociális Missziótársulat első tagjai között tarthatjuk számon.

³⁵⁸ KORNIS GYULA, *Régi magyar nőmozgalom és leánynevelés*, in *Budapesti Szemle*, (1927./DCIII. Szám.), 57.

³⁵⁹ PBFL: Szociális Missziótársulat anyaga, B./1a.

³⁶⁰ GOTHARD SÁNDOR, *Farkas Edit a szombathelyi patronageokban*, in *Alkotmány*, XI/29, (1906. február 3. Szombat), 9..

³⁶¹ *Farkas Edit Szombathelyen*, in *Szombathelyi Újság*, (1906. február 4.),

³⁶² GOTHARD SÁNDOR, *Farkas Edit a szombathelyi patronageokban*, in *Alkotmány*, XI/29, (1906. február 3. Szombat), 9..

Győrött a patronázsot megalakítsák. Ezt azonnal határozatilag ki is mondták.³⁶³ Az *Alkotmány* című napilap újságírója, keresztényszociális kurzusként számolt be ezekről a tájékoztatókról mivel azt írja: „A magyarországi Katholikus Egyesületek Országos Szövetsége egyszerre két helyen is tartott keresztényszociális kurzust. Mind a két hely a Dunántúlon van, ahol a legerősebb a talaja a keresztényszociális tevékenységnek. Az egyik kurzus Szombathelyen a másik Győrött folyt le... Farkas Edit tartotta meg előadását a keresztény nő védelméről, s ezzel kapcsolatban a patronázsokról.”³⁶⁴

Edit fáradhatatlanul járta a vidéket, patronázsokat létesített Szombathelyen és Győrt megelőzően Újpesten, Székesfehérváron is, és ezzel a szándékkal Pápára szintén ellátogatott.³⁶⁵ Ott február 9-én 700 ember előtt kellett beszélnie³⁶⁶ –ahogy írja Edit Kasics Margit barátnőjének. Pápán, minden erőfeszítés ellenére, nehezen alakult meg a nővédelmi szervezet. Editnek kérnie kellett a hallgatóságát, hogy a patronázs megalakulását segítsék elő. Az ottani előadásában bemutatta ennek az előnyeit: erkölcsi és anyagi támogatás, olvasás-, írás-, számolás oktatása, betegség esetén látogatás és anyagi segítség nyújtása.³⁶⁷ A föllépése után egy hónappal számolhatott be a Pápai Hírlap, hogy március 20-án, keddi napon megalakult a pápai patronázs.³⁶⁸

1906. március 18-án Kalocsán járt a munkát népszerűsíteni. „A Kalocsai Iskolanővérek Tanár-tanítóképzőjében tartott előadást, majd pedig az ottani katolikus körben beszélt a nagyközönségnek a patronázsról, a munkásnők védelméről és a nővédő szerepéről. A következő vasárnap már huszonöt hölgy és százhusz lány jelent meg, akikkel megalakult a patronázs.”³⁶⁹ Ennek a kalocsai útnak külön jelentősége, hogy Slachta Margit – mivel ott diákoskodott, – mint kalocsai patronesz itt került először a Nővédő Egyesület vonzáskörébe.³⁷⁰ A kalocsai látogatásról és Slachta Margittal való találkozásáról fennmaradt egy kis epizód is. Farkas Edit mivel ekkor már teljesen az emberek szolgálatára helyezte magát, és Prohászka püspök kezébe örökös szüzességi fogadalmat is tett 1903-és

³⁶³ A női patronageok megalakítása, in *Dunántúli Hírlap*, (1906. február 4.),

³⁶⁴ Keresztényszociális kurzusok, in *Alkotmány*, XI/31, (1906. február 6. Kedd),

³⁶⁵ A Katolikus Nővédő Egyesület közgyűlése, in *Alkotmány*, XI/33, (1906. február 8.), 7..

³⁶⁶ PBFL: Kasics Margit (Gitta néni) barátnőjének írt levelek között 29.

³⁶⁷ Keresztény szociális kurzus, in *Pápai Hírlap*, III, (1906. február 10.), 2.

³⁶⁸ A pápai patronázs megalakulásáról, in *Pápai Hírlap*, (1906. március 21.), 7..

A Pápai patronázs, in *Országos Nővédő Egyesület Évkönyve*, 1906/1907, 34.

³⁶⁹ Hírek, (A katolikus körben), in *Kalocsai Néplap*, (1906. március 18.), 4.

PÉTER, F., A patronage-egyesületről, in *Kalocsai Néplap*, XXXXII., (1918. március 9.), 1.

Hírek, (A nővédelem szervezése Kalocsán), in *Kalocsai Néplap*, (1918. március 25.), 4.

Tárca, A nővédelem, in *Kalocsai Néplap*, (1906. április 1.), 2.

Patronázs Kalocsán, in *Alkotmány*, XI, (1906. február),

³⁷⁰ Slachta Margit volt az első, aki a tagok közül elsőként jelentkezett a Szociális Missziótársulat nővérei közé.

1906 között, és ennek jeleként egy IHS vésetű gyűrűt viselt.³⁷¹ Kalocsán az előadás közben erre a gyűrűre figyelt fel a végzős Slachta Margit és a tájékoztatás befejeztével odament az előadóhoz és megkérdezte, hogy ez mit jelent. Erre a későbbi főnöknő megérezte Slachta Margitban az odaadó szeretetet és a válasza csupán csak annyi volt: Magának is lesz ilyen.³⁷²

A patronázsok népszerűsítése később sem vesztett a lendületéből. Pozsonyban 1906. március 24-én szintén megkezdődött az előkészítés Dessewffy Júlia grófnő szalonjában,³⁷³ majd ezt követte Székesfehérváron egy újabb, majd Kolozsvárott és néhány hónappal később Kassán is megalakultak a nővédő egyletek. Az első összejövetel Fischer Colbrie Ágoston kassai megyéspüspök jelenlétében történt, ahol Farkas Edit beszámolt a rabnők védelméről, megmentéséről, megjavításukról, mint a nővédelem legeredményesebb ágáról. A nővédelem kassai kerületének tiszteletbeli elnökévé választották gróf Pálffy Lászlónét, Szalay Lászlónét, gróf Zichy Károlynét és Zichy Rezsőné³⁷⁴.³⁷⁵ Róla jelent meg később a kassai megyéspüspöknek egy könyve a vak grófné címmel.³⁷⁶

Az 1906. november végén az *Alkotmány* beszámol a Szociális Missziótársulat későbbi alapítónőjének addigi tevékenységéről: „A patronázsok országos központi alelnöknőjének, Farkas Edit működésének eredménye, hogy az érdeklődés a nővédelem iránt nagy méreteket ölt. Rövid idő alatt Kalocsán, Győrött, Pápán, Szombathelyen, Pozsonyban, Kolozsvárott, Székesfehérvárott alakultak meg a leányvédő egyletek, de eszméi sehol sem keltettek olyan lelkesedést, mint Kassán, ahol egyszerre három ily egylet alakítására vállalkoztak.”³⁷⁷ 1906-ban az *Alkotmány* szerint vidéken 17 munkásnőket védő csoport működött.³⁷⁸

³⁷¹ SISTER JEAN MARIA RENFRO, *Mint a folyóvíz mellé ültetett fa (Egy karizma története)*, Los Angeles, 1985, kézirat, 13.

³⁷² Rónai Petra szociális testvér emléke.

³⁷³ *Patronage Pozsonyban*, in *Alkotmány*, XI, (1906. március 25.),

³⁷⁴ Gróf Zichy Rezsőné különösen sokat tett Kassa és környéke szegényeinek felkarolása érdekében. Ő, mint Péchy Jaqueline született, 1846. január 13-án. A legfontosabb célja volt, a szegények, a betegek, a gyermekek s az erkölcsi veszélybe került ifjúságot megmentése, s ezzel közel fél évszázadon keresztül foglalkozott. Kassán az úgynevezett Szent Antal kenyere intézménynek ő volt a legnagyobb jótévedője. Ez az intézmény mintegy 430.000 kenyeret osztott szét a rászorulóknak között. S e mellett a grófnő számtalan családot részesített segélyben, de úgy hogy az illetőknek nem fedte fel kilétét. Ez a fiatal mágnásasszony, akinek lett volna lehetősége, hogy úri életet éljen s ne törődjék másokkal, már ifjúságában kereste az alkalmat, hogy megismerje a nyomorban lévőket, és a szenvedők segítségére siessen. Gyakran megfordult a kassai gyógyíthatatlan betegek kórházában és foglalkozott a gyermekek gondozásával. Számukra kisdobozt alapított, és ő volt a gyermekek számára a gróf néni. 1915 március 27-én halt meg.

Forrás: OTTREOVSKYNÉ MÁRIA, *Özv. gróf Zichy Rezsőné*, in *Keresztény Nő*, I/2, (1915. február), 9-11.

³⁷⁵ *Keresztényszociális kurzusok (a kassai patronage)*, in *Alkotmány*, XI/279, (1906. november 22. Csütörtök.), 10..

³⁷⁶ DR. FISCHER-COLBRIE AGOST, *A vak grófné özv. Gróf Zichy Rezsőné emlékezete*, Kassa, A kassai katolikus patronage egyesület kiadványa, 1915

³⁷⁷ *A kassai nővédő egyesület*, in *Alkotmány*, XI, (1906. november 30. Péntek),

A patronázsok létesítése töretlenül folytatódtak a további években is. 1907-ben Pécsen is megalakult a leányvédő egyesület.³⁷⁹

Farkas Edit Veszprémbe is eljutott, és háromnegyed órás előadást tartott a nővédelem különböző lehetőségeiről, végül egy levelet írt, amelyben buzdította az ottani lakosokat, hogy a szociális munka valamely területéről vegyék ki a részüket. Az alábbiakat javasolta: cselédügy, munkásnők felkarolása, illetve a patronázsok alakítása és működtetése.³⁸⁰

Szatmárba is elutazott, és ismertette a női ágakat, melyeket a keresztény szeretet elterjesztett a tudatlan és megtévedt embertársakkal szemben.³⁸¹ Természetesen azzal a céllal tette ezt, hogy ott is életbe hív egy hasonló egyesületet. Ez az útja azonban sikertelen maradt.

1909. évben a vidéki patronázsok az alábbi városokban voltak jelen (egy-egy városban több is): Nyitrán, Székesfehérváron, Szombathelyen, Marosvásárhelyen, Kalocsán, Kassán, Pécsen, Pápán, Pozsonyban, Récsén, Kolozsvárt, Szegeden, Győrött, Hidegkúton, Bácsban, és Dunakilitin.³⁸² 1909-es év végén, további bővüléssel, már 20 különböző vidéki városban tartottak fenn vasárnap délutánonkénti összejöveteleket.

1910. januárjában Farkas Edit Szabadkán járt, ahol január 21-én előadást tartott a nővédelemről.³⁸³ Ennek akkora sikere lett, hogy két nappal később a szabadkaiak a nőnevelés, az árvák gyámolítása mellé felvállalták a munkásnő patronázs tevékenységet is.³⁸⁴ Farkas Edit elment Szolnokra is, ahol a Szociális Missziótársulat programjáról beszélt.³⁸⁵

Akárhány patronázs is nyílt, a társadalomnak csak egy töredékét tudta megérinteni. A *Das Freie Wort (Igaz Szó)* pozsonyi hetilap kifogásolta is, hogy patronázs ügy csak kezdet nehézségeinél tart. Az újság szerint fokozott munkára és áldozatra van szükség,

Stoffer Mici 1906-os év végére nem teljesen ugyanezekben a városokban említi a patronázstevékenységet. Őszerinte 1906-ban Székesfehérvár, Szombathely, Győr, Kalocsa, Nyitra, Pápa, Pécs, Pozsony helyiségekben indult meg a nővédelemnek ez a formája. EPL 1835/1915 Cat. 46; STOFFER MICI, *Farkas Edit rövid életrajza*

³⁷⁸ *Katholikus nővédelem (83 új patronessze)*, in *Alkotmány*, XIV/295, (1909. december 14. kedd),

³⁷⁹ *Patronage Pécsen*, in *Alkotmány*, XII/13, (1907./13.),

Farkas Edit előadása a munkásnő kérdéséről, in *Pécsi Közlöny*, (1907. január 15.), 4..

³⁸⁰ *Farkas Edit levele városunk katolikus hölgyeihez*, in *Veszprémi Hírlap*, XVII/8, (1909. február 21.), 1. (Politikai Hetilap, Egyházmegyei iroda hivatalos közlönye és egyházmegyei hivatalos tanügyi közlöny)

³⁸¹ *Katholikus társadalmi élet Szatmárban*, in *Tiszántúl*, (1909. március 14.),

³⁸² *A katolikus nővédelem (83 új patronessze)*, in *Alkotmány*, XIV/295, (1909. december 14. Kedd), 9..

EPL 1835/1915 Cat. 46; STOFFER MICI, *Farkas Edit rövid életrajza*

³⁸³ *Farkas Edit Szabadkán*, in *Bácskai Napló*, (1910. január 16.), (Szabadka),

³⁸⁴ *A szabadkai I. nőegylet közgyűlése*, in *Bácskai Napló*, (1910. január 23.), (Szabadka), 6..

³⁸⁵ *Hírek (Farkas Edit előadása)*, in *Újság*, (1911. május 10. és május 13.),

Hírek (Farkas Edit előadása), in *Tiszavidéki Újság*, (Szolnok, 1911. május 14.), 8..

mind a kormányhatóság, mind a társadalom részéről és sürgette, hogy minden nagyobb helyen állítsanak fel gyermekmenhely- nevelő és javítóintézeteket.³⁸⁶

III. 7. A patronázsok tevékenysége:

A magyar társadalom Farkas Edit szerint több sebből vérzett, és bár sok volt a segítő kéz, akik a bajokat orvosolni akarták, de ez még mindig kevésnek tűnt a temérdek munkához képest. A jelentkezők leginkább hozzáértésben voltak elmaradottak.³⁸⁷

A népszerűsítésen és terjesztésen kívül, tehát Farkas Edit az új tagok kiképzésével is foglalkozni kezdett, annál is inkább, mivel a Nővédő Egyesület őt, az akkori alelnöknőt bízta meg a patroneszek betanításával. Ezt a szerepet is fáradhatatlan lelkesedéssel végezte. A munkának nem volt előzménye, neki kellett a patroneszek feladatát, s felkészítésük módját is kidolgoznia. A segítségre jelentkező lányokkal kéthetente tartott összejövetelt, amelyen a patronázs működésének, lelki és gyakorlati célját, eszközeit ismertette.³⁸⁸ Hangsúlyozta, hogy a szociális kérdés otthon kezdődik. Az az asszony, aki sokat szónokol és háza rendetlen, nem tett semmit. Saját lakókörzetünkben kell kezdeni, és onnan mindig kijjebb és kijjebb haladni. A cselédkérdést sem lehet egyszerre megoldani, csak fokozatosan lehet az elmaradt nevelésüket pótolni.³⁸⁹

Farkas Edit a patronázs népszerűsítésén, valamint a patroneszek tanításán kívül, egyéb szociális ügyekkel is foglalkozott. Többször felemelte szavát az embertelen munkakörülmények, és a munkásnők kizsákmányolása ellen. Többször írt az Alkotmány című napilapban,³⁹⁰ ahol javaslatokat is tett a szociális átalakítások érdekében. Írásai jelentek meg még a nők méltóságáról, a visszas körülményekről; nagy pártolója lett a jó értelemben vett feminizmusnak.

A *Nagyszombati Hetilap* az igazi feminizmust a következőképpen fogalmazta meg: „Azok a tettek, amelyekre a feministák bátran hivatkozhatnak egy munkás életnek a gyümölcsei, számtalan nőnek a védelme, segítése, felemelése. S tulajdonképpen ez az igazi

³⁸⁶ A magyar patronázs ügy, in *Das Freie Wort*, III/23, (1914. június 6.), (Pozsony), 2.

³⁸⁷ A patronage a lelkek szeretete, in *Alkotmány*, XIV/116, (1909. szeptember, 12. Vasárnap),

³⁸⁸ Országos Nővédő Egyesület Évkönyve 1905, 15-16.

³⁸⁹ A keresztény nővédelem, in *Tiszántúl*, (1909. március 5.), (Nagyvárad),

³⁹⁰ VI. Katolikus Nagygyűlés, in *Alkotmány*, XI, (1906. szeptember 20.), 14..

A szociális szakosztály, in *Alkotmány*, XI/229, (1906. szeptember 25. Kedd.), 15-17.

feminizmus.”³⁹¹ „Farkas Edit nem a sok beszédnek, nem a agitatórius hűhónak a híve, hanem a csendes, de tevékeny és áldáshozó könnyet szárító munkásságnak.”³⁹²

III. 8. A Patronázs mozgalom visszhangjai

A patronázs mozgalom tevékenységéről rendkívül pozitívan nyilatkoztak róla mind egyházi, mind állami hatóságok. Angyal Pál³⁹³ egyetemi tanár a következőket mondta: a patronázsügyet népszerűsíteni kell, különösen a munkaadók körében, mert a bűnözés veszélyének kitett egyéneknek tisztességes munkát adva saját magunkat védelmezzük.³⁹⁴ Balogh Jenő miniszter szerint, a patronázmunkát atyai pártfogó gondoskodás, önzetlen jótékony szeretet jellemzi, és a pártfogásba vettek állandó becsületes munkába szorítása az egyik lényeges tevékenysége.³⁹⁵

Giesswein Sándor prelátus országgyűlési képviselő elgondolása alapján: „Magyarországon a patronázs tekintetében oly lépések történtek már, amelyeknél fogva Magyarország jelenleg a művelt európai államok között az első helyet foglalja el.” Dicsérőleg szóltak Fischer Colbrie Ágoston kassai, és Prohászka Ottokár székesfehérvári püspökök.³⁹⁶ Védnökségét egyházi részről: Vaszary Kolos hercegprímás, állami részről Mária Jozefa főhercegnő királyi felség vállalták. Egyházi felügyelőségét: Városhy Gyula kalocsai érsek, Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök látták el, alapítója és elnöke: Gróf Pálffy Pálné volt. Alelnökségét Farkas Edit töltötte be, de 1908-tól már ügyvezető elnöke lett az Egyesületnek. Városhy Gyula kalocsai érsek, annyira értékelte az általuk kifejtett tevékenységet, hogy halála előtt³⁹⁷ még ágyra dőlésében is, egy nyolcoldalas levelet is intézett az elnöknőhöz és kitartásra, tántoríthatatlan buzgóságra bátorította az egyesületet.”³⁹⁸

³⁹¹ A katolikus feminizmus városunkban, in *Nagyszombati Hetilap*, XLII/11, (1911. március 12. vasárnap), 1-3.

³⁹² A katolikus feminizmus városunkban, in *Nagyszombati Hetilap*, XLII/11, (1911. március 12. vasárnap), 1-3.

³⁹³ Angyal Pál, 1873-ban született. Jogtudós, a büntetőjogi és jogászbölcséleti és szociológiai író; Budapesten egyetemi tanár. Jogirodalmi munkássága kb 300 könyv, tanulmány, vagy cikk. Nemzetközi jogi konferenciákon hazánk képviselője. Királyi tanácsos.

³⁹⁴ Hogyan nyilatkoznak a patronázmunkáról szakemberek és nagy emberbarátok, in *Magyar Nő*, X-XI. (1918. július 27. - augusztus 10), 3.

³⁹⁵ Hogyan nyilatkoznak a patronázmunkáról szakemberek és nagy emberbarátok, in *Magyar Nő*, X-XI. (1918. július 27. - augusztus 10), 3.

³⁹⁶ Hogyan nyilatkoznak a patronázmunkáról szakemberek és nagy emberbarátok, in *Magyar Nő*, X-XI. (1918. július 27. - augusztus 10), 3.

³⁹⁷ Városhy Gyula 1846-1910. október 28.

³⁹⁸ Országos Katolikus Nővédő Egyesület és vele kapcsolatos Önellő Intézmények Évkönyve 1910, 1.

III. 9. Konferenciák és továbbképzések

Farkas Edit nagyon fontosnak tartotta a különböző továbbképzéseket és konferenciákat, ahol vezetésével a patroneszek új lendületet, elméleti és gyakorlati ismereteket kaphattak. Az évkönyv a következőket jegyzi fel ezekről az együttlétekről: „A szokott módon folynak le Farkas Edit vezetésével, ki mestere és irányítója a patronázsokban folyó munkának.”³⁹⁹ A későbbi alapítónő figyelme elsősorban arra irányult, hogy közvetlen munkatársai, a megfelelő lelki fejlődés mellett, naprakész ismeretekkel rendelkezzenek a szociális munka terén, és a szociológia tudományában. 1906-os esztendőjétől kezdve Farkas Edit minden évben szociális kurzust szervezett. Az elsőt, 1906-ban Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök nyitotta meg és Városy Gyula kalocsai érsek zárta le. Erre az első kurzusra Farkas Edit a legnevesebb szónokokat kérte fel, az előadók között meghívást kapott Wilhelm Foerster is. A továbbképzést a Szent István Társulat nagytermében rendezték meg, ahol a kiváló előadókat számtalan érdeklődő kísérte figyelemmel különböző felekezetekből. A hallgatóság kifejezte érdeklődését a szociológiai kérdések iránt és elismerte a Nővédő Egyesület törekvéseit is.⁴⁰⁰ A részvétel térítésmentes és teljesen nyitott volt, –bár elsősorban a patroneszeket és szociális kérdések iránt érdeklődő hölgyeket várták– ezért az *Alkotmány* című napilap már előzetesen tájékoztatást adott a tanfolyamról. Többek között leírta, hogy az előadások minden nap 1906. november 26-31⁴⁰¹ között este hat órakor kezdődnek. A tájékoztató utalt az előadók személyére is.⁴⁰² Később, ugyanez a napilap a tanfolyam sikeréről is beszámolt.⁴⁰³

A következő évben szintén megrendezésre került a konferencia a nővédelmi munkáról, ugyanúgy a Szent István Társulat nagytermében; amire szintén az *Alkotmány* közölt meghívást, valamint számolt be az elhangzott előadásokról.⁴⁰⁴ Ezen a továbbképzésen Városy Gyula érsek szintén jelen volt, és további munkára buzdította az Egyesületet.⁴⁰⁵

Farkas Edit arra is figyelt, hogy a legrátermettebb személyek, akikre később az oktatási munkát rá lehet bízni, külföldi tanulmányútra is eljussanak. Így a tagok közül Korányi Sarolta és Slachta Margit külföldi képzésen vettek részt.⁴⁰⁶ Ők az 1908. év első két

³⁹⁹ *Katolikus Nővédő Egyesület 1907/08*, 9.

⁴⁰⁰ *Országos Nővédő Egyesület Évkönyve 1906*, 11.

⁴⁰¹ Az *Alkotmány* november 26-31 közötti dátumot közöl, de a november csak 30 napos.

⁴⁰² *Szociális tanfolyam a nők számára*, in *Alkotmány*, XI/279, (1906. november 22.),

⁴⁰³ *Keresztény szociális kurzus a nők számára*, in *Alkotmány*, XI/284, (1906. november 28.),

⁴⁰⁴ *A katolikus nagygyűlés*, in *Alkotmány*, XII/204, (1907. augusztus 28. szerda), 1-4.

⁴⁰⁵ *Katolikus Nővédő Egyesület Évkönyve 1907/08*, 11.

⁴⁰⁶ *Katolikus Nővédő Egyesület Évkönyve 1907/08*, 11.

hónapját töltötték Berlinben, ahol a „Sozialen Frauenschule”-t, végezték és egy munkásnő-titkári tanfolyamot hallgattak.⁴⁰⁷

Amikor hazaérkeztek rögtön tovább is adhatták frissen megszerzett tudásukat az 1908-as továbbképző tanfolyamon, amit 1908. március 23-28. között rendeztek a már ismert helyszínen. Minden nap két előadás hangzott el, első nap: Szentiványi Károly szövetségi igazgató megnyitója után, Slachta Margit beszélt a szociális kérdésekről és dr. Andor György prelátus a nővédelemről. A második nap szintén Slachta Margit kezdett: törekvések a megoldás felé címmel, majd dr. Ernst Sándor munkásbiztosításról szólt. A harmadik nap ismét Slachta Margit tájékoztatót eleinte: irányelvek a szociális kérdésben, majd dr. Ernst Sándor folytatta ismét a munkásbiztosítással. A negyedik nap Wüstner Henrikné, a katolikus cselédotthon igazgatója a cselédkérdésről, majd Balogh Jenő egyetemi tanár az erkölcsi veszedelemben lévők oltalmazásáról fejtette ki véleményét. Az ötödik napon ismét Slachta Margit kezdte: munka keresztény felfogásáról, majd Ember Károly igazgató, tanár: a mai iskolai nőoktatás fogyatékoságai címmel szólt. A hatodik, egyben az utolsó napon Mihályfi Ákos egyetemi tanár: a birtokközösség címmel, végül Farkas Edit: gyakorlati kereszténység című előadásával zárta a továbbképzést.⁴⁰⁸ A konferenciákat minden évben megtartották, mindig a Szent István nagytermében, ahol ilyenkor szeretet és megértés melege áradt.⁴⁰⁹

III. 10. Az egyesület feladatkörének bővülése

Az Országos Nővédő Egyesület eleinte páratlanul és hiánypótlóan állt a nővédelmi munka élén. Innen irányították az említett hat szakosztályt (Munkásokat védő egyesület, Védegysület elárúsítónők és üzleti alkalmazottak számára, Otthonok, Cselédek védő egyesület, Katolikus munkásnők Egyesülete, Vidéki Szent Erzsébet jótékonyági nőegyesület) amelyek szorosan összefüggtek Pálffy Pálné személyével. A grófnő azonban felismerte, hogy a túlságos centralizáció nem segíti a Nővédő intézmény fejlődését. Látta, hogy szükség van bizonyos önállóságra, különállásra a megfelelő kibontakozáshoz. Így a Katolikus Nővédő Egyesületen belül új körök, szövetségek is születhettek, mivel „a feladatok sokfélsége, az elvégzendő munkának bősége nem férhetett meg sokáig egyetlen egyesület keretében, a fejlődés szükségképpen maga után vonta, az egyes különleges célok

⁴⁰⁷ MONA ILONA, *Slachta Margit*, Corvinus, Budapest, 1997, 30.

⁴⁰⁸ *Országos. Katolikus Nővédő Egyesület jelentése 1907/8*, 10-11.

⁴⁰⁹ *Gondolatok a tanulmányi esték után*, in *Fejérmegyei Napló*, XX/249, (1913. november 21. péntek), 1.

megvalósítása érdekében, külön egyesületek létesülését.”⁴¹⁰ Farkas Edit a társadalmi rétegek problémáival szembesülve, újabb és újabb szervezeteket alapított, az adott helyzet enyhítésének betöltésére. Az Országos Nővédő Egyesület munkája sem foglalta le teljesen,⁴¹¹ és tevékenységi körét is változatosabbá tehetette. Természetesen Pálffy Pálnéval mindig egyeztetett, és ezek az alapítások, mind az Országos Nővédő Egyesület keretében működtek.⁴¹²

Leánykör

Farkas Edit felismerte azt, hogy érett lányokat, nőket már sokkal nehezebb nevelni, jóra vezetni, mint a kisebbeket. Ő maga mondta: „A nőkérdést tulajdonképpen leánykérdésnek kell tekintenünk, amennyiben elsősorban az elhagyatott, egyedül önmagukra támaszkodó leányokról kell gondoskodnunk, mert a férjes nő otthona legtöbbször biztosítva van. Erre valók a patronázsok. A fő törekvésük a leányok lelkére hatni.”⁴¹³

Éppen ezért már 1902. januárjában a budavári Úriutca 38. szám alatti kisededovó helyiségében leánykört nyitott. A védencek száma kezdetben 18 volt, de számuk néhány hónap alatt 50-re növekedett, és emelkedett volna ennél jobban is, de többet a kis helyiség nem fogadhatott be. A munka és a lányokkal való foglalkozás igénye alapján Farkas Edit „maga köré vonzotta barátnőit, akik a megjelent kisleányokkal foglalkoztak. Majdnem minden vasárnap új és újabb leányköröket indított és mindegyik élére vezetőül azok közül kért fel valakit, akik először mellette álltak.”⁴¹⁴ Összesen 16 ilyen lánykört nyitott. A lányokat az otthon nem bírta befogadni, így a környék minden intézményében ők voltak. A leánykörök vezetőivel külön találkozott szombat délutánonként, amikor munkaórákat tartottak: javították a templomi ruhákat, stoppoltak a szegények számára. Egyikük ilyenkor mindig felolvasott a szentírásból. Vasárnap délutánonként a kisleányok jöttek egyre többen. Ezek a leánykörök később teljesen beleolvadtak a kibontakozott patronázs mozgalomba. Farkas Edit ezekbe a leánykörökbe vonta be Stoffer Máriát, aki eleinte nem akart bekapcsolódni a munkába, annak érdekében, hogy a vasárnap délutánokat otthon tölthesse, de amikor Edit megkérdezte, hogy hajlandó lenne-e vele együtt dolgozni, ha önálló leánykört bízna rá, akkor igent mondott. Így lett „Mici néni” is egy önálló leánykör irányítója.

⁴¹⁰ DR. MÉSZÁROS JÁNOS, *Harminc év a keresztény karitás szolgálatában*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 44.

⁴¹¹ WIMMER ANZELM, *Farkas Edith és életműve*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1943, 9.

⁴¹² *Katholikus nőtisztviselők szervezkedése*, in *Alkotmány*, XIV/15, (1909. január 19. Kedd), 11.

⁴¹³ *Farkas Edit Szombathelyen*, in *Szombathelyi Újság*, (1906. február 4.), 3.

⁴¹⁴ STOFFER MICI, *Mozaikképek*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 40.

Szent Margit kör

A XX. század elejétől fogva a lányok egyre több felsőoktatási intézményben tanulhattak. Közülük sokan tehetségesek voltak, magas intelligenciával rendelkeztek, és képezték magukat. A tanulási lehetőség számos veszéllyel járt, mert a világi tanulmányok mellett a vallási képzésükre senki sem gondolt. Szükségük volt vezetőkre, akik eligazítják őket az élet erkölcsi kérdéseiben és vallásilag tanítják őket. Ezt ismerte fel rögtön az elején Farkas Edit, és a katolikus egyetemi ifjak Szent Imre körének⁴¹⁵ mintájára megalakította a Szent Margit kört.⁴¹⁶ Ennek elindítására elsősorban három egyetemi hallgatólány vette rá, így 1906 őszén alakult az Egyetemi Hallgatónők Szent Margit Köre,⁴¹⁷ hogy a fiatal leánylkek ne nélkülözzék a kellő vallásos vezetést.⁴¹⁸

Azt is látta, hogy az egyetemi hallgatók számára egy pap segítsége is fontos, életük vezetésében és hit-tanulmányaikban, – Prohászka Ottokár püspök ajánlására⁴¹⁹ – 1907-ben felkereste dr. Hanuy Ferenc⁴²⁰ teológiai tanárt és kérte fel a feladat végzésére,⁴²¹ aki ennek a csoportnak lelki igazgatója is lett 16 éven keresztül. Így a kör már kezdettől a táncmulatságokon és matinéken kívül előadásokat is rendezett, sőt 1907-1908-as tanévben Hanuy Ferenc apologetikai előadássorozatot tartott.⁴²² Az elnökségét kezdetben Farkas Edit látta el, amiről számos elfoglaltsága miatt 1913-ban lemondott és Zichy Sarolta grófnénak adta át.⁴²³ A Szent Margit Körnek saját otthona (internátusa) volt, és az állasközvetítés is a profiljukhoz tartozott. A hallgatónők hitéletének megőrzésére vallásfilozófiai (keresztény filozófia) előadásokat is hallgattak kiváló tanítóktól. Farkas Edit maga is hűségesen látogatta ezeket a rendszeres továbbképző alkalmakat.⁴²⁴ A kör az

⁴¹⁵ Szent Imre Kör: Katolikus Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szent Imre köre

⁴¹⁶ *Die Frau*, VIII/8, (1927. május), 242.

Az eredeti német cikkszöveg: „Als die Universitäten geöffnet wurden, erkannte Edit Farkas sofort die Gefahr für die weibliche Jugend, die gründete augenblisslich den, 'St. Margit Kör'.

Egyesületek, (Tudományos előadások a katolikus egyetemi hallgatónők Szent Margit Körében), in *Alkotmány*, XIV, (1909. április 16. Péntek),

⁴¹⁷ A neve eleinte: Budapesti Katolikus Egyetemi Nőhallgatók Szent Margit Köre

⁴¹⁸ DR. PÉTERGÁLNÉ KARDOSS IZABELLA, *Visszaemlékezés*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 48.

⁴¹⁹ DR. HANUY FERENC, *Reminiscenciák Farkas Edit közéleti szerepléséből*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 54.

⁴²⁰ Dr. Hanuy Ferenc pécsi egyházmegyes pap, apátkanonok, eleinte vidéki teológiai tanár, később a Pázmány Péter Tudományegyetem Hittudományi kar nyilvános rendes tanára és rektora, majd a 1923-tól pécsi szemináriumban a kispapok spirituális

⁴²¹ Szociális Missziótársulat Irattára (Tusnádi u.) *Ötven évvel ezelőtt kísértük utolsó útjára a Szociális Missziótársulat alapító főnöknőjét: Farkas Editet; Ki volt Farkas Edit?*, 2. Évszám és jelzet nélkül.

⁴²² *Egyesületek, (Tudományos előadások a katolikus egyetemi hallgatónők Szent Margit Körében)*, in *Alkotmány*, XIV, (1909. április 16. Péntek),

⁴²³ STOFFER MICI, *Mozaiképek*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 40.

⁴²⁴ *Die Frau*, VIII/8, (1927. május), 242. Az eredeti német cikk szövege: Der St. Margit Kör besitzt ein grosses eigenes Heim (internat) Stellenvermittlung usw. Zur Bewahrung des Glaubenslebens der Hörerinnen

összejöveteleit legtöbb esetben Ferenciek tere 7. szám alatt, egy első emeleti helyiségben tartották, ahol folyamatosan gyarapodó könyv és folyóíratár is a résztvevők rendelkezésére állt. Ennek a körnek az volt a szerepe, hogy a modern áramlatokkal szemben összetartsa a katolikus egyetemi nőhallgatókat, továbbá anyagi segítséget adjon a rászorulóknak, és álláshoz juttassa a végzett hallgatókat.⁴²⁵ A lányok és nők számára a majdnem teljes művelődési jogát az 1920-as évek végétől, egy rendelkezés biztosította, amely megnyitotta előttük is a legtöbb egyetem és főiskola kapuját.⁴²⁶

Katolikus Leányok Országos Szövetsége (KLOSZ)

Nagyon hasonló szerepkörrel alapította meg Farkas Edit – Buttkay Antallal és Rabolt Margittal⁴²⁷ és az ő kérésükre – a Katolikus Leányok Országos Szövetségét (KLOSZ) 1911 októberében. Ez kifejezetten a középiskolás lányokkal foglalkozott, azzal a céllal, hogy a lányok életét a vallás igazságai minél mélyebben áthassák, és társadalmi és jótékonyági feladatokra felkészítsék őket. A Szövetségbe kapcsolódó lányok legtöbb esetben az iskolájuk mellett találkoztak egy-egy patronessz vezetésével. A vezető irányított beszélgetésekkel segítette erkölcsi állásfoglalásukat, és szociális érzékenységük kialakítását. Céljuk az volt, hogy a leányokat érdeklő kérdésekre, a keresztény világnézet szellemében kapjanak választ, valamint társadalmi és a jótékonyági munkán szívesen dolgozzanak.⁴²⁸ A KLOSZ székhelye az V. kerületi Veres Pálné u. 25 szám alatt volt, ahol egyben a közeli középiskolákba járó lányok is, mintegy 100-150-en találkoztak szerdánként. A Katolikus Lányok Országos Szövetségének tevékenysége később foglalkozott szállásellátással, a fiatalok bűnözők esetében a bírósági védelemmel és gyámtevékenységgel is.⁴²⁹ Gyakran szerveztek szórakoztató előadásokat, tanfolyamokat, leányotthonokat állítottak fel és egy-egy vidéki fiókot is alapítottak. Ennek az elnökségét Farkas Edit 1914-ben tette le.⁴³⁰ Szociális csoportja is alakult, akik az I. világháború ideje alatt önkéntes ápolónői feladatokat teljesítettek.⁴³¹

dienen religions-philosophische Vorträge (christliche Philosophie) hervorragender Männer. Edit Farkas besuchte selbst treu diese regelmässigen Vorträge.

⁴²⁵ *Egyesületek, (A Szent Margit Kör), in Alkotmány, XV/50, (1911. február 28.), 11.*

⁴²⁶ KORNIS GYULA, *Régi magyar nőmozgalom és leánynevelés, in Budapesti Szemle, 1927./DXCIII. szám), 57.*

⁴²⁷ *Magyar Nő*, (1921. június 25)-iki száma a Katolikus Leányok Szövetsége létrehozóiként Rabolt Margitot igen, de Buttkay Antalt nem, helyette Smoll Birit említi.

⁴²⁸ *Katolikus Leányok Országos Szövetsége, in Értesítő, I. (1912/1), 34.*

⁴²⁹ PAULA VON LATKA, *Edit Farkas Die grosse ungarische Frau Führerin, in Die Frau, VIII/8, (1921. május), 204.*

⁴³⁰ KORÁNYI SAROLTA, *Visszaemlékezés II., in Magyar Nő, ezen a címen IV. (kezdetől IX.), (1921/8-9. június 25.),*

⁴³¹ *Magyar Katolikus Lexikon VI. kötet (Kaán-kiz), szerk.: Diós István, Katolikus Leányok országos Szövetsége címszó*

A KLOSZ a Katolikus Lányok Országos Szövetsége nem volt azonos, sem elődje nem volt a későbbi KALÁSZ mozgalomnak, hiszen a KLOSZ 1911-ben alakult és 1934-ig állt fenn, míg a KALÁSZ Katolikus Lánykörök Szövetsége 1935-től 46-ig működött némileg más munkakörrel. A KLOSZ Buttkey Antal OFM kezdeményezésére szerveződött és főként Budapesten fejtette ki tevékenységét, míg a KALÁSZ⁴³² Lutzenbacher Rita és Stettner Andrea személyeknek köszönhetette megalakulását, és a falusi lányok családjai felkészítését tűzte ki célul.

Katolikus Tisztviselőnők és női alkalmazottak szövetsége

A Szent Margit kör alapítása után egy évvel az 1907-es nagygyűlés alkalmával, amikor a Missziótársulat későbbi alapítónője egy előadásán arról beszélt, hogy a nők és lányok minden gondját felkarolja, beszéde végén Lischitzky Irma tisztviselőnő odament hozzá, és egy hiányosságra mutatott rá. Mégpedig arra, hogy a kereskedő- és tisztviselőnők egyesülési lehetőség hiányában, a zsidó radikális szervezetben találnak megfelelő segítséget. Ekkor Farkas Edit Korányi Sarolta nagylelkű közreműködésével életbe hívta a Katolikus Tisztviselőnők és Női Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Szövetségét.⁴³³ Ezt azonban nem sokáig igazgatta, 1910 májusában lemondott, hiszen egyéb tevékenysége képtelenné tette arra, hogy továbbra is igazgathassa az egyesületet. Önmaga helyett Zichy Rafaelné grófnőt javasolta, aki addig is a legnagyobb buzgalommal karolta fel a tisztviselők ügyét.⁴³⁴ Így az elnöki tiszte a továbbiakban Zichy Rafaelné töltötte be. Ez a szervezet hamarosan megerősödött, tagszámuk is fokozatosan gyarapodott, és jelentős lépéseket tett a feminizmus útján is. Ez a szervezet lehetővé tette a tisztviselők erkölcsi kiemelkedését, és rendszeresen anyagi segítségben is részesítette a rászorulókat.⁴³⁵

⁴³² KALÁSZ Katolikus Leányok Szövetsége mintájára illetve vele egyidejűleg jött létre a katolikus fiúk számára, a Katolikus Legény Egylet későbbi nevén a: KALOT. Pontos neve: A Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Titkársága.

Id.: „Hívunk, mert közénk való vagy...”, in *Új Ember*, LXII/12(2748), (2001. március 25.), 6.

A század közepén mind a KALÁSZ mind a KALOT a Kolping Adolf alapította kolping szövetséggel egyesült Magyarországon.

RUSCHEK ANTAL, *A katolikus legényegylet magyar földön*, Budapest, Athenaeum, 1887,

Magyar Katolikus Almanach, II. (A magyar Katolikus Egyház élete 1945-85), Budapest, 1988,

Katolikus Lexikon, (szerk. BANGHA BÉLA), II. kötet, Magyar Kultúra Kiadása, Budapest 1931, 528.

Katolikus legényegylet címszó

⁴³³ NOVÁK ISTVÁN, *A szociális Missziótársulat története*, Szociális Missziótársulat, Budapest 2000, kézirat, 12.

WIMMER ANZELM, *Farkas Edith és életműve*, Szociális Missziótársulat, Budapest 1943, 9.

DR. MÉSZÁROS JÁNOS, *Harminc év a keresztény karitás szolgálatában*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 44.

⁴³⁴ *Egyesületek*, (A katolikus tisztviselőnők közgyűlése), in *Alkotmány*, XV/110, (1910. május 10. Kedd),

⁴³⁵ *Katolikus nőtisztviselők szervezkedése*, in *Alkotmány*, XIV/15, (1909. január, 19. Kedd), 11.

Szintén Korányi Saroltával alapította a Dolgozó Nők Országos Egyesületét. Ez kifejezetten katolikus jellegű szövetség tömörítette a munkásasszonyokat, mintegy első kísérlete volt női szakszervezet kialakításának.

Háziasszonyok szövetsége

Megalakította a Katolikus Háziasszonyok Szövetségét,⁴³⁶ is, sőt számukra külön folyóiratot is indított: *Katolikus Háziasszonyok Lapja* címmel.

Fogházmisszió

Elindította a fogházmissziós tevékenységet. Ez azonban annyira sajátos alapítása Farkas Editnek az Országos Nővédő Egyesület keretei között, hogy külön fejezetet érdemel.

Farkas Edit, az élet minden területén igyekezett az erkölcsi értéket növelni, a lányok és nők számára egyesületeket, szervezeteket létrehozni. Ezért jelenhetett meg róla a következő közlemény: „Minden mozgalomban, ahol erkölcsi értékeink és szellemi kultúránk megmentéséről, biztosításáról van szó, ott látjuk a mozgalom harcosainak sorában ezt a lelkes hölgyet.”⁴³⁷

A különböző önálló alapításokról és egyesületekről, és évi működésükről az Országos Katolikus Nővédő Egyesület Évkönyve számolt be, ezért az évkönyv neve 1908-tól Az Országos Katolikus Nővédő Egyesület és a vele kapcsolatban levő Önálló Intézmények Évkönyve⁴³⁸ címre változott.

III. 11. A fogházmisszió

A Katolikus Nővédő Egyesület tevékenysége, a különböző önálló intézmények mellett, 1906-ban egy nagyon sajátos munkaterülettel bővült, új szakosztály indult: a fogházmisszió. Farkas Edit felfedezte, hogy ha a nyomoron, és a szenvedésen akar enyhíteni, akkor a börtönpasztorációt sem hagyhatja figyelmen kívül. Az első látogatás 1906. április 6-án történt. A X. kerületi gyűjtő-fogházba Farkas Edit és Stoffer Mici mentek el a rabokhoz, amelyet azoknak a hölgyeknek látogatásai követtek, akik ezt a pártfogói tevékenységet elvállalták.

⁴³⁶ DR. MÉSZÁROS JÁNOS, *Harminc év a keresztény karitás szolgálatában*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 44.

⁴³⁷ Farkas Edit *Szabadkán*, in *Bácskai Napló*, Szabadka, (1910. január 16.).

⁴³⁸ Az Országos Katolikus Nővédő Évkönyve 1907, és Az Országos Katolikus Nővédő és vele kapcsolatban levő Önálló Intézmények Évkönyve 1908, és további számok összehasonlítása alapján.

E feladat végzésére Farkas Edit csak olyan személyeket engedett, akik kizárólag pusztán a szegény rabok iránti könyörületből fogtak hozzá,⁴³⁹ mert „a rab” – ahogy írja – „Istenével és lelkiismeretével egyedül, mohón vágyódik a patronesz után, aki hittel, szeretettel eltelve, önzetlenül keresi föl, hogy lelkén segítsen, hogy önismeretre, belátásra tanítsa és a bánat erősfogadás és remény érzelmeit fölkeltsse az ő kétségbeesett lelkében.”⁴⁴⁰

A fogházmissziós szakosztály – miután látták, hogy nagy szükség van erre – Katolikus Nővédő Egyesület munkaterületén belül, pontosan két héttel az első látogatás után: április 20-án alakult. Ettől az időponttól kezdve a büntetésüket letöltő rabokkal is foglalkoztak. „És mentünk a gyermekbíróságokra, de nem ám dilettáns módon, hanem pontosan és kötelességszerűen betartva a hivatalos órákat és kimentvén magunkat annak rendje és módja szerint, ha egyszer úgy történt, hogy nem mehettünk. Mert az egység, hűség, fegyelem jelszó nem akkor született meg, amikor azok, akik azt megszegték, hangoztatni kezdték.”⁴⁴¹

A fogházmissziós tevékenység alapján az Egyesület bekapcsolódott a börtönökkel kapcsolatos konferenciákba is. Pécsre 1907-ben Farkas Editet hívták meg előadónak. A hallgatóság: bírók, ügyvédek fogházigazgatók, hivatalos szervek képviselői és érdeklődő személyekből álltak. A későbbi főnöknő a beszédében rámutatott, hogy itt az ideje „a foglyokkal történő bánásmód reformjának”. Azt is állította, hogy bizonyára sokan vállalnának ilyen szolgálatot. Lelkes, önmagukat feláldozni tudó, önkéntes munkásokra van szükség!⁴⁴² Javaslatot tett a fiatalok életkorának 15-ről 18-ra való emelésére, az egyesület munkájának katonai börtönökre történő kiterjesztésére.⁴⁴³

A fogházmissziós tevékenységen belül a következő feladatokat oldották meg: lelki gondozás, a foglyok családjainak felkarolása, a szabadulók társadalomba való visszahelyezése, az elítéltek számára munkaalkalmak teremtése a fogházban – hogy értelmesen teljen a börtönben eltöltendő idő, és pénzt kereshessenek, mert a végzett munka

⁴³⁹ KORÁNYI SAROLTA, *Visszaemlékezés II.*, in *Magyar Nő*, ezen a címen IV.(kezdetlől IX.), (1921/8-9. június 25),

⁴⁴⁰ Farkas Edit egyik írását idézi itt Korányi Sarolta. KORÁNYI SAROLTA, *Visszaemlékezés II.*, in *Magyar Nő*, ezen a címen IV.(kezdetlől IX.)/8-9, (1921. június 25),

⁴⁴¹ ÖZV. BÁTHORI ISTVÁNNÉ, *Egyszer volt*, (1927. február 16-ra) /Farkas Edit 50. születésnapjára írt összeállítása (Özv. Báthori Nándorné a székesfővárosi Kertészeti Intézet igazgatónője)

⁴⁴² DR. ANGAL PÁL; DR. SZABÓ; VARGA-NAGY, *Az első rabsegélyező Kongresszus iratai és naplója*, SZIT, Budapest, 1908, (Az első rabsegélyező kongresszus – jegyzőkönyv)
SISTER JEAN MARIE RENFRO, *Mint a folyóvíz mellé ültetett fa (Egy karizma története)*, Los Angeles, 1985, kézirat, 15. oldal

⁴⁴³ DR. ANGAL PÁL; DR. SZABÓ; VARGA-NAGY, *Az első rabsegélyező Kongresszus iratai és naplója*, SZIT, Budapest, 1908, (Az első rabsegélyező kongresszus – jegyzőkönyv)

ellenértékét a foglyoknak adták, – továbbá a szabadulás után állasközvetítés, és segélyezés.⁴⁴⁴

A fiatakorúak bíróságán, a Markó utcában patronázsirodát nyitottak,⁴⁴⁵ ahol a vétkes egyénekkel beszélgettek. A bírakat arra igyekeztek rávenni, hogy a vétkeseket inkább bízzák pátfogói szerepükre, mint elítéljék őket. A fogházmisszióval rendszeresen hat fő foglalkozott. Kezdeti tagjai Farkas Edit vezetése mellett, Csehál Anna Edit, Lorenc Adél, Stankey Béláné, Stoffer Mici, és Zimányi Károly Gézáné. E hat személy mellett további nyolc patronesz kapcsolódott be távolabbról a fogházmissziós munkába. Az ő szerepük az volt, hogy a vád alól felmentett gyermekleányokat felügyeljék. Továbbá e 14 tagon kívül még számosan segítették az adatgyűjtési munkát az elítéltek életkörülményeiről, és ezzel hozzájárultak, ahhoz, hogy a bíróság több esetben is enyhébb ítéletet szabhatott ki, vagy a bűnöst akár fel is mentette. Voltak, akik a leánykereskedelem elleni egyesületben foglalatoskodtak.⁴⁴⁶ Az első évben (1906) áprilisától 1907 októberig, 76 látogatást tettek, egy előadást, 9 felolvasást, és 359 magánbeszélgetést tartottak.⁴⁴⁷ A fővárosi Kertészeti Intézet igazgatónője levelében írta: „a lelkes csoport, mely minden pénteken elindult a gyűjtő fogházba, hogy foglalkozzék a fiatakorú foglyokkal, vigasztalást, reményt vigyen oda, ahová szerencsétlen életkörülmények vitték be a legtöbbjét. A csoport szívesebben ment oda, mint ahogy eljött onnan, mert tudta, hogy egy hétig megint nélkülözik a szomjas lelkek azt a táplálékot, mely egyedül vigasztaló, éltető.”⁴⁴⁸ A fogházmissziós csoport tagjai igyekeztek következetesen jelen lenni, örömet ébresztetni, az ünnepeket széppé tenni.⁴⁴⁹ 1910-es statisztika szerint, a megelőző három év adatai alapján: 2260 esetben foglalkoztak egyes rabokkal, 196 esetben felolvasást, vagy előadást tartottak, 397 levelet írtak, 42 családot békítettek ki, 274 esetben karolták fel a hozzátartozókat, 76 esetben közvetítettek a hatóságok felé enyhítő körülményekről szóló megállapításokat. A gyermekbírósnál egy év alatt 91 környezettanulmányt végeztek, 125 tárgyaláson voltak jelen, 37 alkalommal adtak külön információt a bírák részére.⁴⁵⁰

⁴⁴⁴ *Patronage és rabsegélyező egyesület*, in *Újság*, (1911. április 13.), (Szolnok), (Jásznagykunszolnokvármegyei politikai napilap).

A Szociális Missziótársulat patronáló munkásságának rövid története, fejlődése és irányzata, in *Magyar Nő*, VI/10-11, (1918/10-11.), 4.

⁴⁴⁵ PBFL: 38/1935

⁴⁴⁶ *Katolikus nővédelem (83 új patronessze)*, in *Alkotmány*, XIV/295, (1909. december 14. kedd),

⁴⁴⁷ *Országos Nővédő Egyesület Évkönyve 1906*, 17.

⁴⁴⁸ PBFL: Szociális Missziótársulat iratai; Levelek XVI.; Özv. BÁTHORY NÁNDORNÉ Székesfővárosi Kertészeti Intézet igazgatónője: *Egyszer volt...*, című cikke, melyet Farkas Edit 50. születésnapjára 1927. február 16-ra készített.

⁴⁴⁹ *Karácsonyeste könnyek között, (Karácsonyfa a börtönben)*, in *Alkotmány*, XIII/306, (1908. december 28. Szerda),

⁴⁵⁰ *Pozsonner Patronage Verein*, in *Pressburger Tagblatt*, XV/5164, (1910. december 19. hétfő), 1-3.

1906-ig a fogházmisszióra Magyarországon csak buzgó protestánsok fordítottak figyelmet élükön Dessewffy Emmával. Farkas Edit szervezésében viszont megindult katolikus részről is, mégpedig igen eredményesen.⁴⁵¹

A fogházmisszió 10 éves jubileumán Dr. Angyal Pál egyetemi tanár a következőket állapította meg a munkáról: „Farkas Edit Stoffer Máriával és négy segítőtársával csupán egy év alatt 1906-ban többet tett a rabokért, mint az erre a célra felállított Rabsegélyező Egylet hivatalos szerve 30 év alatt.”⁴⁵²

A bűnt elkövetett fiatalok többségénél, elérték azt, hogy a vétkeket ne javítóintézetbe vigyék, hanem hagyják szabadlábban és bízzák egy úgynevezett felügyelő szerepére, aki szeretettel, nagyobb eséllyel tudja jobb belátásra téríteni, mint az intézeti körülmények közszelleme. A nővédelmi tagok közül többen is vállaltak felügyelői szerepet.

A *Charitas* című német nyelvű bécsi folyóirat szerint a fiatalok bírósága helyett minden országban pedagógiaileg képzett, magas erkölcsi színvonalon álló munkatársak, probation offícerok kellenek, akik a szabadlábba helyezett felügyeletét és javítóintézetek vezetését átvonnák. E feladat betöltésének sarkalatos pontja a meggyőződéses katolikus hit, elkötelezett élet és magas fokú szakmai képzettség.⁴⁵³ Továbbá ugyanez a cikk írja, hogy: „A Szociális Missziótársulat révén a leányvédelem, munkásnő szervezés, fogházmisszió, foglyok védelme és nőnemű fiatalság gondos nevelése Magyarországon szerencsésen megoldottnak látszik.”⁴⁵⁴ Egyébként Magyarország volt az első Európában, ahol államilag alkalmazott és fizetett női probation offícerokat (hivatalos pártfogó) vezettek be és dolgoztattak többnyire a Szociális Missziós nővérek köréből.⁴⁵⁵

Eredeti szöveg: „...Rednerin nur eine Statistik der Tätigkeit während der letzten drei Jahre vor, während welcher Zeit die Mitglieder die Befangen häuser besuchen. Es fanden 2260 Stafingbesuche statt, 196 Vorlesungen wurden gehalten, 397 Briefe wurden geschrieben, 42 Familien wurden versöhnt, die von den Sträslingen nichts mehr wissen wollen usw.

⁴⁵¹ KORÁNYI SAROLTA, *Visszaemlékezés in Magyar Nő*, (1921. június 25.), 19..

⁴⁵² *Ötven évvel ezelőtt kísértük utolsó útjára a Szociális Missziótársulat alapító főnöknőjét: Farkas Editet; Ki volt Farkas Edit?*, című cikk, 2., Szociális Missziótársulat Irattára; Jelölés nélkül

⁴⁵³ VON BARONIN ROSA VON WENSE, *Die Soziale Missiongesellschaft in Ungarn*, in *Charitas*, (Wien), (1911. december), 1-4.

⁴⁵⁴ VON BARONIN ROSA VON WENSE, *Die Soziale Missiongesellschaft in Ungarn*, in *Charitas*, Wien, (1911. december), 1-4.

Bővebben: FARKAS EDIT, *Hivatalos pártfogó*, Szociális Missziótársulat kiadványa, Stephaneum nyomda, Budapest, 1912,

⁴⁵⁵ *Soziale Arbeit in Ungarn*, in *Hochland*, XIII, (1916. február), 627.

magyarul megjelent a: *Foerster a Szociális Missziótársulatról*, in *Alkotmány*, XIX, (1916. március 4. Szombat), 9..

A pártfogói szerep elsajátításának elősegítésére jelentették meg *A hivatalos pártfogó* című könyvet⁴⁵⁶, valamint a pártfogói munka iránt érdeklődőknek pártfogói képzést hirdettek, ahol a nevelés, erkölcstan, gyermeklélektan, betegápolás, jog- és gazdasági ismeretek elsajátítására volt lehetőség valamint a gyakorlatban kellett jártasságot szerezni. A tanfolyamot⁴⁵⁷ hatósági képviselő jelenlétében tett vizsga fejezte be. Ez a képesítés a megfelelő tudást nyújtott a gyerekbűnözőkkel való foglalkozáshoz. 1908-ban a gyerekbűnözőket elkülönítették a felnőttektől, a kiskorúakat javító nevelésre, a felnőtteket elzárásra ítélték. A tanfolyam elvégzésével egyre többeknek nyílt meg a lehetősége, hogy aktívan bekapcsolódjon a gyermekek erkölcsi javításába.

III. 11. 1. Fogházmissziótól a Bethániáig

Az elítéltekkel való foglalkozások, beszélgetések rámutattak arra, hogy a fogházból kiszabadult szerencsétlen nők útja rendszerint visszavezet az ismételt elzárásig, vagy az erkölcsi és anyagi nyomorig. A fogházmissziós munka nagy erőket felemészt, az eredményessége pedig alig mérhető, hacsak nem fűződik hozzá megelőzés és utógondozás. A prevenciónak és utólagos nevelésnek szorosan kapcsolódnia kell a fogházmissziós tevékenységhez. Az Alkotmány nevű napilap tudósítása szerint: „Mikor Farkas Edit a fogházmissziós apostoli munkáját megkezdte, mindjárt érezte, hogy a fogházmisszió útjai Bethániáig vezetnek. A Bethánia, ahol a fogházból kikerült, vagy züllésnek kitett, tehát még nem büntetett lelkek Krisztus szeretetének melegénél gondoztatnak.”⁴⁵⁸ A fogházmisszióval foglalkozó csoport tagjainak alkalmas helyet kellett keresni a nevelői, megelőző, és utógondozó munkára. Először a VIII. kerületi Pál utcában telepedtek meg. Itt nyitották meg az első kis házukat, menhelyként a fiatalok bűnözők átmeneti otthonául.⁴⁵⁹ Néhány évvel később tovább kellett költözniük a IX. ker. Mihálkovits utca 16. szám alá, ami lényegesen tágasabb teret nyújtott a nevelőotthonnak. Hasonló tevékenységet indított el a főnöknő a tisztviselőtelepi X. kerületi Elnök utcában 1908-as év végén. A házban akkor Soltész Margit és Tóth Etelka éltek elkötelezett módon,⁴⁶⁰ ide küldött Farkas Edit prostitúcióval vádolt lányokat, valamint még három patroneszt.

⁴⁵⁶ FARKAS EDIT, *A hivatalos pártfogó (Probation officer)*, A Szociális Missziótársulat kiadványa, Stephaneum nyomda, Budapest, 1912.

⁴⁵⁷ FARKAS EDIT, *A hivatalos pártfogó (Probation officer)*, A Szociális Missziótársulat kiadványa, Stephaneum nyomda, Budapest, 1912, 71.

⁴⁵⁸ TÚRI BÉLA, *Bethániában*, in *Alkotmány*, XIV, (1909. február 14. csütörtök),

⁴⁵⁹ FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1928, 11.

⁴⁶⁰ Bővebben e dolgozaton belül *A Szociális Missziótársulat működésének kezdetei; Közvetlen előzmények* című fejezet

Az Elnök utca 11. szám alatti háznak a félemeleti és földszinti helyiségeit, mintegy tízsobás lakást⁴⁶¹ és a kertet bérelték,⁴⁶² pontosabban Pálffy Pálné már régebb óta bérelte. Farkas Editnek a jelmondata csak „egy a szükséges” alapján, ezt az otthont Bethániának nevezték. A névadással Jézus figyelmeztetésére utaltak, amit Bethániában Mártának mondott⁴⁶³, amikor meglátogatta a családot, ahol később Lázár meghalt⁴⁶⁴. A Bethánia 1908-tól gyors fejlődésnek indult, és a 15 főt befogadó intézet hamar megtelt, züllött életű nagyobb (14-25 éves) lányokkal.⁴⁶⁵ Ők legtöbbször a márianosztrai országos fegyintézetből és a budapesti gyűjtőfogházból kerültek ide. 1909. januárjától a létszám állandóan 20 felett volt, sőt a tavaszi hónapokra a 30-at is elérte a javítónevelésen lévők száma. A nagyarányú létszámnövekedés meggyőzően mutatta, mennyire szükség volt az intézményre. Farkas Edit több alkalommal újságcikkekben is felhívta a figyelmet az új tevékenységükre: „A Bethánia szeretetházban (Elnök u. 11.) úgy a züllésnek kitett romlás veszélyében forgó lányok 14 évnél idősebbek, valamint a bárminemű erkölcsi fogyatkozásban szenvedő vagy elítélt felnőttek... kitűnő lelki gondozásban részesülnek.”⁴⁶⁶ Farkas Edit felismerte azt is, hogy hatékony kizárólag akkor lesz, ha a feladatokat szervezett módon végzik. A munkát, Edit vezetése alapján Csehál Anna végezte, kezdetben még három, majd a gondozottak számának növekedésével, öt nővér és még két jelölt segítségével.⁴⁶⁷ A Bethánia, valamint az ott alkalmazott új módszer több neves személyiség érdeklődését is felkeltette, Fischer Colbrie Ágoston kassai, Majláth Gusztáv erdélyi, Prohászka Ottokár székesfehérvári püspökök személyesen fel is keresték⁴⁶⁸. Ebből a szerény kis bérleményből indult a Szociális Missziótársulat élete, ami eleinte összekapcsolódott a neveltek irányításával, később minden más növelési munkát felölelő tevékenységgel.

A Bethánia, az elítéltekkel történő foglalkozás helyszíne nem sokáig maradt az Elnök utcában. 1909-ben Szikszóra költözött, ahol sokkal megfelelőbb ingatlant kaptak. Fischer Colbrie Ágoston kassai megyéspüspök kínálta fel és adományozta a Szociális Missziótársulat számára a 26 helyiséggel rendelkező vidéki házat és kertet. Ott létszámban

⁴⁶¹ FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1928, 11.

⁴⁶² *Országos Nővédő Egyesület és a vele kapcsolatban álló Önálló Intézmények Évkönyve 1909*, 63.

⁴⁶³ Lk 10, 42

⁴⁶⁴ Jn 11, 1-43

⁴⁶⁵ *Bethánia szeretetház*, in *Országos Nővédő Egyesület Évkönyve 1906-07*, Stephaneum, Budapest, 1907, 66. Ez a cikk kifejezetten említi egy T. A. nevű gyűjtőfogházból szabadult 22 éves leányt, aki öngyilkosságot akart elkövetni.

⁴⁶⁶ *Bethánia szeretetház*, in *Alkotmány*, XIII, (1908.),

⁴⁶⁷ *Országos Katolikus Nővédő Egyesület és vele kapcsolatban álló Önálló Intézmények évkönyve 1909*, 82-83.

⁴⁶⁸ *A Bethánia látogatói*, in *Alkotmány*, XIII, (1908.),

is bővíthetett a gondozottak száma, ráadásul a nagy kert az értelmes elfoglaltságot is megkönnyítette. Az Alkotmány is beszámolt róla: „Maga a Bethánia is meg fog növekedni, Fischer Colbrie Ágoston kassai püspök már felajánlotta szikszói kastélyát a Katolikus Növédő Egyesületnek a Bethánia szeretetház áttelepítésére.”⁴⁶⁹

A büntetett lányok nevelésével foglalkozó Bethánia otthon mellett kis árva lányokat is magukhoz fogadtak, részükre gyermekotthont alapítva. Ezt szintén Bethániának nevezték. A *Dunántúl* című hetilap a két intézettel, a gyermeknevelés és a bűnözők javításának tevékenységéről méltán írta a következőket: „Valóságos istenáldás számba megy a Társulat Bethánia gyermekotthona a londoni »Ever open door« mintájára berendezve, ahol jelenleg 26 árva leányka talál, nemcsak barátságos szerető meleg otthonra, hanem egyszersmind iskolai kiképzésben is részesül, de talán az intézmények legáldásosabbja a Bethánia Szeretetház Reformatórium, a fiatalok bűnös lányok javító intézete.”⁴⁷⁰

Az Elnök utcában folyó nevelő tevékenységgel majdnem azonos (a lányok korban, illetve elkövetett vétkeikkel különböztek) volt a Társulat tevékenysége a Pál utcai költözés után Mihálkovits utcai otthonban. Mihálkovits utca csak átmenetinek bizonyult, mert még 1909-ben megtalálták végleges helyüket az Erzsébet királyné út 15-17. szám alatt, ahol nagy kertes házat szereztek, az úgynevezett Mária Mercedes házat, ahol 80 leány erkölcsi tartását tudták emelni.⁴⁷¹ Ez a ház ekkor, mint javítóintézeti és rendőrségi leányok átmeneti otthonaként működött. A kommun alatti keresztényüldözés, az eszközök államosítása, valamint a kommunisták számára az ellentétes ideológiai felfogás miatt, be kellett zárni az épületet. Két évvel később 1921-ben nyílhatott meg ismét, de egészen más munkakörrel, a felsőoktatásban tanuló fiatalságnak lett segítségére, mint az Egyetemi Hallgatók Otthona⁴⁷² 1923-ig.

III. 12. Katolikus Női Patronázs Egyesület

Az Országos Katolikus Növédő Egyesület munkaköre 8 év alatt, 1900-1908 között számtalan munkaterülettel gazdagodott. A legfrissebb szakosztálya a fogházmisszió és a Bethánia lett. A karitatív feladatok közül ez utóbbi kettő jelentette a legnagyobb kihívást, ezért erre a munkára külön szervezet: a Katolikus Patronázs-Egyesület⁴⁷³ jött létre.

⁴⁶⁹ *Bethánia*, in *Alkotmány*, Budapest XIV, (1909. január 14. csütörtök),

Bethánia szeretház, in *Országos Növédő Egyesület Évkönyve 1906-07*, Stephaneum, Budapest, 1907, 72.

⁴⁷⁰ ÚJVÁRY KAMILLA, *A Szociális Misszió Társulat rövid ismertetése*, in *Dunántúl*, Pécs, (1912. március 1. Péntek),

⁴⁷¹ PBFL: /123/1935. fogházmisszió

⁴⁷² *Társaságunk története XI.*, in *Testvér*, II/8, (1931. április), 5.

⁴⁷³ *A katolikus Patronázs Egyesület*, in *Alkotmány*, XIII/14, (1908. január 16.), 6.

Alakulása 1908. január 16-án történt, amikor az első közgyűlés alkalmával Farkas Edit nagyhatású beszédet mondott a „Senki gyermekei” »Nobody’s children«⁴⁷⁴ címmel, amelyben felhívta hallgatósága figyelmét az utcán felnövekvő gyermekek számára és állapotára, ami nem csak Magyarországot, hanem egész Európát jellemezte. A kezdetekről az évkönyv ezt írta: „így alakult ki a mi tevékenységünkben a Patronázs Egyesületi mozgalom, melyet eddig fogházmisszió néven említettünk.”⁴⁷⁵

A Katolikus Patronázs Egyesületen belül kétféle irány jött létre: a speciálisan fiúkkal, és a kizárólag csak lányokkal foglalkozó ág: a Katolikus Férfi Patronázs Egyesület; és a Katolikus Női Patronázs Egyesület.⁴⁷⁶ A kétféle irányzat kialakulását a büntető törvényhozásban⁴⁷⁷ keresztülvitt reformok, siettették.

A Női Patronázs Egyesület létrehozásáról és céljáról az Alkotmány a következőket írta: „A fogházmisszió megalakulását követte a Katholikus Női Patronázs Egyesület életbe hívása, mely célul tűzi ki a fiatal leányoknak romlott környezetükből való kiemelését,”⁴⁷⁸ és a bűn útjára tért fiatalok megmentését.⁴⁷⁹ Mivel ez az egyesület kifejezetten a büntetésre ítélt személyekkel foglalkozott, és a bűn útjára tért fiatal lányok megmentésén fáradozott,⁴⁸⁰ Farkas Edit először felkereste és megnyerte hozzá Balogh Jenő⁴⁸¹ igazságügyminiszter támogatását,⁴⁸² valamint Korányi Sarolta segítségét⁴⁸³.

Az egyesület már 1906 végén – 1907 elején⁴⁸⁴ kifejtette tevékenységét, de elméletileg csak 1909. január 9-én mondták ki megalakulásukat. Az Országos Nővédő Évkönyv a következőképpen tudósít: „Ámbár a formális alakuló közgyűlést csak 1909 január 9-én⁴⁸⁵ tartottuk, jelentésünket mégis az 1908-as évre kiterjesztjük, minthogy működésünk és

⁴⁷⁴ A katolikus Patronázs Egyesület, in Alkotmány, XIII/14, (1908. január 16.), 6.

⁴⁷⁵ Országos Nővédő Egyesület és a vele kapcsolatban álló Önálló Intézmények Évkönyve 1908., Budapest, 7.

⁴⁷⁶ A Szociális Missziótársulat patronázs munkásságának rövid története és fejlődési irányzata, in Magyar Nő, (1918/10-11. július 17 - augusztus 10.), 4.

⁴⁷⁷ 1908. XXXVI. számú törvénycikk a fiatakorúak büntetéséről. A törvényekről bővebben „A nevelés példamutatói” című fejezetben.

⁴⁷⁸ A katolikus nők mozgalmairól, in Alkotmány, XIV, (1909).

⁴⁷⁹ Az Országos Katholikus Női Patronage-Egyesület, in Értesítő, I/1, (1912/1.), 27.

⁴⁸⁰ Az Országos Kath. Női Patronage-Egyesület, in Értesítő, I/1, (1912/1), 27.

⁴⁸¹ Balogh Jenő igazságügyi miniszter (1903. január 4. – 1907. június 15.), a második Gróf Tisza István kormányban.

⁴⁸² WIMMER ANZELM, Farkas Edith és életműve, Szociális Missziótársulat, Budapest 1943, 19.

SLACHTA MARGIT, +Farkas Edit, in Lélek Szava, IX/5, (1942. május), 44.

Az akkori kormány és a Szociális Missziótársulat között nagyon jó kapcsolat alakult ki. A Magyar Nő folyóirat 1920-ban megjelent számai többször is erre. Pl.: Hódolat a kormányzóknak, in Magyar Nő, III (kezdetől VIII.)/3, (1920. március 20.), 7..

⁴⁸³ WIMMER ANZELM, Farkas Edith és életműve, Szociális Missziótársulat, Budapest 1943, 19.

⁴⁸⁴ A Magyar Nő, (1918/10-11. július 17. - augusztus 10.), 4.

Országos Katholikus Nővédő Egyesület és vele kapcsolatos Önálló Intézmények jelentése 1908., 59.

⁴⁸⁵ Az Országos Kath. Női Patronage-Egyesület, in Értesítő, I/1, (1912/1), 27.

A Női Patronázs Egyesület megalakulásának időpontját az Alkotmány 1908. január 16-ra datálja. A katolikus Patronázs Egyesület, in Alkotmány, XIII/14, (1908. január 16.), 6.

határkörünk ebben az évben már egészen önálló volt.”⁴⁸⁶ Díszelnöke: Fischer Colbrie Ágoston kassai püspök, egyházi elnöke: Dr. Giesswein Sándor prelátus országgyűlési képviselő, létrehozója és működtető elnöke Farkas Edit. Ennek az egyesületnek munkássága a fogházmissziós eddigi két tevékenység⁴⁸⁷ (fogházmisszió és Bethánia szeretetház fenntartása) helyett a következő öt⁴⁸⁸ szakoszályra terjedt ki:

1. Fiatal lányok romlott környezetből kiemelése;
2. Gyermekbíróság elé kerülők gondozása;
3. Bethánia szeretetház fenntartása (Budapest X. kerület Elnök u. 11.)
4. Fogházmisszió;
5. munkaszerzés⁴⁸⁹

A gyermekrendőrséggel állandó kapcsolatot tartottak. Ők szedték össze azokat a fiatal leányokat, akiket csavargás, titkos kéjelgés miatt az utcán vagy a szállodákban elfogtak. A gyermekrendőrség kihallgatta őket, és ha nem találták őket egészen romlottnak, akkor a polgári rendőr vagy megbízottja a társulat otthonába kísérte. Ott pedig társnőivel együtt a társulat tagjai igyekeztek minél hatásosabb módon rávenni a javulásra.⁴⁹⁰

A Katolikus Női Patronázs Egyesület 1909. januárjában mondta ki megalakulását, így elméletileg néhány hónappal később született meg, mint a Szociális Missziótársulat,⁴⁹¹ de a működése lényegesen hamarabb kezdődött. A Szociális Missziótársulat részben ebből fakadt 1908. november 19-én, Szent Erzsébet ünnepén, – de ugyanakkor a Katolikus Női Patronázs Egyesület működési köre továbbra is megmaradt. Egy évtizeddel később a két szorosan összetartozó intézmény fúziója jött létre⁴⁹², és ezáltal a Katolikus Női Patronázs Egyesület a nem egészen 10 éves jubileuma alkalmával beleolvadt 1915. januárjában a Szociális Missziótársulatba és mint a Társulat Patronázs szervezete működött tovább.⁴⁹³ Az összeolvadásnak Farkas Edit abban látta az értelmét, hogy a háború nagy eseményei

⁴⁸⁶ *Országos Katolikus Nővédő Egyesület és vele kapcsolatos Önálló Intézmények jelentése 1908.*, 59.

⁴⁸⁷ Eddig a fogházmisszió belül csak a szoros fogházmissziós feladatokkal, és a Bethánia ház fenntartásával foglalkoztak.

⁴⁸⁸ *Országos Katolikus Nővédő Egyesület és vele kapcsolatban lévő Önálló Intézmények Évkönyve 1908.*, 59.

⁴⁸⁹ *Az Országos Kath. Női Patronage-Egyesület*, in *Értesítő*, I/1, (1912/1), 27. Három évvel később az öt munkakör helyett már a következő nyolcat említi: A gyermekrendőrség, A gyermekbíróság, A leányotthon, A leányok elhelyezése és felügyelete, A fogház misszió, A toloncgyosztály, A gyámhatósági ügyek, A törvénytelen csecsemők felügyelete.

⁴⁹⁰ *Az Országos Katolikus Női Patronázs Egyesület*, in *Értesítő*, I/1, (1912./1), 27.

⁴⁹¹ Megalakulási dátuma 1908. november 19. Szent Erzsébet ünnepe

⁴⁹² *Két katolikus nőegylet fúziónálása*, in *Alkotmány*, XX/27, (1915. január 27. szerda), 8.

⁴⁹³ *A Szociális Missziótársulat patronázs munkásságának rövid története és fejlődési irányzata*, in *Magyar Nő*, (1918/10-11. július 17. - augusztus 10.), 4.

közben is megtartsák az egyesületi élet folytonosságát, és központi irányítás jobban érvényesüljön.⁴⁹⁴

A Katolikus Férfi Patronázs Egyesület vezetésére is alkalmas személyt kellett keresni. A férfi rabok ellátását, formálását Farkas Edit rábízta Beck főhadnagyrá, de annak korai halála után Pálffy Pálné sz. Károlyi Geraldine fiát, Pálffy Sándort nyerte meg a nemes célnak. Ez úgy történt, hogy 1907. nyarán Farkas Edit Malaczkán vendégeskedett a Pálffy birtokon. Itt ismerkedett meg Pálffy Sándorral és őt nagyon rátermettnek találta a férfi Patronázs Egyesület vezető tisztére, ezért rögtön fel is kérte erre Gieswein Sándorral együtt.⁴⁹⁵ Később ők berendeztek egy fiúnevelő intézetet.⁴⁹⁶

III. 13. A nevelés példamutatói

Farkas Edit nevelési módszerének kialakulását két fontos személy befolyásolta. Az egyik fontos szereplő: amerikai, Colorádo állam, Denver városából származó bíró Linsey⁴⁹⁷; a másik hatás Európából való, svájci szociológus és morálpedagógus: Wilhelm Foerster.

Linsey alapgondolata: büntetés helyett a bizalom, ami a gyakorlatban annyit jelentett, hogy a vétkesnek értelmes erkölcsileg is nemesítő feladatokat kellett végeznie. Az amerikai polgár az életét teljesen a veszélyeztetett züllött erkölcsű gyermekeknek szentelte.⁴⁹⁸ Alapelve volt, hogy a gyermek biztosan bűnözővé válik, ha valamilyen bűnéért felnőtt és kitanult gonosztevők közé zárjuk; és minden valószínűség szerint megjavul, ha felkaroljuk, új lehetőséget adunk neki, és egy úgynevezett hivatalos pártfogó

⁴⁹⁴ *Két katolikus nőegylet fúzionálása*, in *Alkotmány*, XX/27, (1915. január 27), 8.

⁴⁹⁵ Pálffy Pálné 53-as és 54-es számú levelei

⁴⁹⁶ Angyal Pál egyetemi tanár közvetítésével kapják meg erre a célra Zichy Gyula pécsi püspök püspöknádasi kastélyát. Néhány évvel később pedig még két házzal bővül a fiúnevelés lehetősége: lorettonai és znióvárjai épületekkel.

⁴⁹⁷ Benjamin Bar Lindsey 1872-ben egy farmon született Tennesseeben. A család (a két szülő és a négy gyerek) 1878-ban városba Denverbe költözött. Az iskolát is itt végezték a gyerekek. Mivel Ben volt a legidősebb az édesapa korai halála miatt – édesanyját segítve – már fiatalon családfenntartóvá lépett elő. Korán reggel újságokat hordott ki, délelőttönként íródeákoskodott egy ügyvédnél, esténként pedig portásként dolgozott. Napközben munka közben a kihasználatlan percekben tanult. A jogi tanulmányait így végezte el 8 év alatt. 1900-ban (County Judge) járásbíró lett Denverben. Itt alapította meg a később világhírűvé vált gyermekbíróását. Nem házasodott meg, édesanyját vette magához, és minden idejét a gyermekek részére szentelte. Nemcsak bíró, hanem nevelő, orvos és gyám szerepet is igyekezett betölteni. Nevelési módszere teljesen egyéni. Lindsey baráti jobbot nyújtott mindenkinek, fiatalok levelezhettek vele, könyvtárát használhatták, esetenként ebédelhettek is Lindseyvel. Jobb álláshoz segítette a rábízottakat, többszörösen is felkarolta, mindig bizalommal volt irántuk. Elsősorban nem a büntetés, hanem a pártfogásba vétel volt a módszere; a sikere az elnéző megbocsátáson, és értelmes időtöltés adásán alapult.

⁴⁹⁸ FRIEDRICH WILHELM FOERSTER, *Schuld und Sühne*, 146.

védnöksége alá helyezzük. Ezt egy felmérése is bizonyította: a statisztikák szerint az új emberségesebb bölcs methodus mellett, a vétkes gyermekek 95%-a pozitívan változik.⁴⁹⁹

A svájci szociológus, Wilhelm Foerster a prevenciót és a szeretetteljes érzelmi légkörben történő nevelést hangsúlyozta.⁵⁰⁰ A két hatást Magyarországon is eredményesen lehetett ötvözni. A *Nyitrai Újság* egy cikke összehasonlítást közöl a feminizmus két nagy pártolója és nevelője: Farkas Edit és Schwimmer Róza között. A következőket írja: „...Schwimmer vércsét akar, aki birokra kelljen az élet sasmadarával, a férfival. Nem tesz semmit, ha a harcban megtépzák, lerántják, bemocskolják a nőt, hiszen az élet nem más, mint a létért való küzdelem. Farkas Edit nyíló liliumot, bűgő gerlicét akar, nőt akar a maga érzelmeivel, szeretetével, mert hiszen nehéz az élet, sok a verejtéke, nagy a bánata, kell a vigasztaló angyal, aki letörülje a verejtéket s eloszlassa a bánatot.”⁵⁰¹ A *Nagyszombati Hetilap* azt is hozzáteszi: „A feminizmus nem jelent harcot a férfivilág ellen, ellenkezőleg, gondjain kíván segíteni, midőn önmagán segít.”⁵⁰²

A fogházmisszió legalizálását a magyar törvényhozás is elősegítette. 1908-tól egy új törvény alapján⁵⁰³ hazánkban is országsszerte elkülönítették a gyermekbűnözőket a felnőttektől. A büntetőtörvénykönyv 1908. évi 36. törvénycikknek módosításai a fiatalok gyermekekre különböző intézkedéseket léptetett életbe. Ennek alapján a gyermekeket, ha bűncselekményt követnek el, nem büntetni, hanem javítani kell. A törvény három különböző büntetési módot alkotott meg. A dorgálás büntetését, mely abból állt, hogy a bíróság a fiatalokú nyílt tárgyaláson megdorgálta; – ebben az esetben a patronesz a tárgyalóteremből a lányt kikísérte és szeretetteljes hangon oktatásokkal látta el.⁵⁰⁴ A próbára bocsátás büntetését, amely azt jelentette, hogy legtöbbször egy évre a büntetést feltételeken felfüggesztették és a bűnelkövetőt valaki állandó ellenőrzése mellett szabadon hagyták. Ebben az esetben a szülőkhöz visszakerült a lány, ha azonban ott veszélyeztetve lett volna, akkor a patronesz köteles volt gondoskodni arról, hogy a leányotthonba kerüljön. A feltételeken kirótt büntetés hatályba lépésével csak akkor kellett számolni, ha a próbára bocsátás évében visszaesés volt tapasztalható.⁵⁰⁵ A javító nevelést csak komoly

⁴⁹⁹ BENJAMIN BAR LINDSEY, *The problem of the children. Annual reports of the State Probation Commission.* New-York

⁵⁰⁰ Foerster többször járt Magyarországon a Missziótársulat meghívására (1906, 1911, 1912.) és előadást tartott a nevelésről. Két könyvét: *Élet és jellem*, valamint *Élet művészete* magyar nyelven a Missziótársulat adta ki.

⁵⁰¹ Schwimmer Róza és Farkas Edit, in *Nyitrai Újság*, Nyitra I/35, (1908. október 11.), (vasárnaponként), 1.

⁵⁰² *Feminista estély a katolikus körben*, in *Nagyszombati Hetilap*, (1910. december 25. vasárnap), 9..

⁵⁰³ 1908. XXXVI. számú törvénycikk a fiatalok büntetéséről.

⁵⁰⁴ *Az Országos Női Patronage Egyesület*, in *Értesítő*, I/1, (1912./1.), 28.

⁵⁰⁵ *Az Országos Női Patronage Egyesület*, in *Értesítő*, I/1, (1912./1.), 28.

kihágásokért rótt ki a bíróság. Ez annyit jelentett, hogy a fiatakorút hosszabb-rövidebb időre állami vagy más alkalmas magán intézetbe javító nevelésre küldték.⁵⁰⁶

A törvénymódosítás a missziótársulat számára kifejezetten előnyös volt. A bécsi *Charitas* című folyóirat indokolja meg miért jelentett ez a Missziótársulat részére térhódítást: „A törvénymódosítás, a Gesetz-Novelle (büntető novella) életbe lépett Magyarországon, és bevezette a fiatakorúak bíróságát és az ifjúkori bűnözők állami gondozásba vételét. Ez a Katholikus Segélyező Egyesületet abba a kellemes helyzetbe hozta, hogy az államnak messzemenő segítségét ajánlja fel, hiszen ez a törvény, a szükséges állami személyzet hiánya miatt, államilag nem valósult meg, mert a gyógypedagógusok nem hullanak le az égből. A szociális tevékenység vonalán eredményt nem lehet csak jóakarattal, de szaktudás nélkül elérni. Ezért Farkas Edit egy alaposan képzett csoportot hozott létre, melynek tagjai a szociális tevékenység egész területén, nevezetesen a fiatakorúak bírósága területén való patronálást, intézmények vezetését, árvák gondozását, vállalta magára.”⁵⁰⁷ Amint kiderült egy fiatakorúról, hogy bűnnel terhelt, a fiatal erkölcsének megóvása érdekében, a 27100/1909. I. M. jelzet alatt kibocsátott igazságügyminisztériumi rendelet 17. §-a szerint, azonnal értesíteni kellett a fiatakorúak védelmére alakult bizottságot.⁵⁰⁸ Ez pedig legtöbbször a Szociális Missziótársulathoz juttatta az érintettek többségét ahol látványos eredményeket értek el, hiszen a *Magyar Nő* így tájékoztattott: „Semmi sem bizonyítja jobban a Büntető Törvénykönyv fiatakorú bíróságának értékét, mint a fiatakorú bíróságon nyilvántartott esetek 50 %-os javulása.”⁵⁰⁹

Az új büntető törvényt (Gesetz-novelle) természetesen Farkas Edit is hallatlanul értékelte és ezt a véleményét írásban is megjelentette: „A mi új törvényünk az úgynevezett 'büntető novella' is tiltakozik az ellen, hogy gyermeket, vagy serdülőt elkövetett bűne miatt a rabok, vagy gonosztevők közé számítsuk. Nem a megtorlásra helyezi most már a fő súlyt, hanem a gyermek megjavítására, pótló nevelésére, megmentésére. Ebbe a munkába állítja bele a társadalmat.”⁵¹⁰

⁵⁰⁶ DR. GRÓH JÓZSEF ÜGYVÉD, *Büntető törvénykönyvünk novellája és a gyakorlat*, in *Katholikus Gyermekvédelem*, I/8, (1911. április 15.), 121.

⁵⁰⁷ BARONIN (BÁRÓNŐ) ROSA VON WENSE, *Die Soziale Missionsgesellschaft in Ungarn*, in *Charitas*, (1911. december), 1.

⁵⁰⁸ *Gyermekvédelmi ügyek*, in *Katholikus Gyermekvédelem*, I/9, (1911. május 15.), 136.

⁵⁰⁹ *A Magyar Királyi Igazságügyi Miniszter rendelete a hivatalos pártfogók kiképzéséről*, in *Magyar Nő*, VI/10-11, (1918. 10-11.), 1.

⁵¹⁰ FARKAS EDIT, *Hivatalos pártfogó*, Szociális Missziótársulat kiadványa, Stephaneum nyomda, Budapest, 1912, 13.

A háború következtében 1918-ban valamint 1945-ben megnövekedett a fiatalok bűnelkövetők száma, így a Szociális Missziótársulat a hivatalos pártfogói szolgálatra több kurzust indított.

A fogházmissziós tevékenység számtalan feladattal járt együtt. Hozzá tartozók felkeresése, számukra lelki gyakorlatok rendezése, ruhaneműk pótlása, munkalehetőség keresése. A fogházban lévők valamint családtagjainak nyomora enyhítésére megterhelő volt az anyagi háttér biztosítása. Így alkalmanként támogatási kérelmet nyújtottak be. 1920-ban még a hercegprímásnak is írtak, hogy anyagi segítséget nyújtson.⁵¹¹

IV. A SZOCIÁLIS MISSZIÓTÁRSULAT TÖRTÉNETE

IV. 1. A Szociális Missziótársulat működésének kezdetei

IV. 1. 1. Közvetlen előzmények

Pálffy Pálné majd Farkas Edit vezetésével egyre több patronesz foglalkozott a gyári munkáslányokkal, alkalmazottakkal, közép és felsőfokú tanulmányit végzőkkel, dolgozó nőkkel, édesanyákkal, fiatalok bűnözőkkel és foglyokkal. A későbbi alapítónő hamar rádöbbsent arra, hogy igazi változást nem tud elérni, ha csak önkéntes munkásokra alapozza a növekvő tevékenységet.

A Szociális Missziótársulat alapítása a Katolikus Nővédő Egyesület működésén – ezen belül a fogházmisszió, és a Katolikus Női Patronázs Egyesület létrehozásán – túl még egy újabb mozzanatra is visszavezethető. A századfordulón Győrben élt egy rendkívül nagy népszerűségnek örvendő kármelita atya: Páter Nagy Imre Leó,⁵¹² aki 1900-1902 között Pálffy Pálné figyelmét is felkeltette. A Páter egy női vallásos társulat létrehozása érdekében tett lépéseket, – egy ideig sikertelenül – melynek tagjai belsőleg szerzeteséletet valósítottak volna meg, de külsőleg világi ruhában jártak volna. Fogadalmak eredetileg nem voltak tervbe véve.⁵¹³ A tagok néhány évnél hosszabb képzés után a világban éltek volna képzettségüknek megfelelő munkát végezve, de mély lelki életre törekedve.⁵¹⁴ A terv több fiatal lányt is lelkesített, és az ötlet Pálffy Pálnénak is nagyon tetszett. Néhány évvel később pontosabban kikristályosodott P. Leó elképzelése és T. Teuscher által alapított

⁵¹¹ EPL Cat 22. 3005/1920 számú levél, amelyet Szócs Geraldine írt 1920. október 20-i keltezéssel a hercegprímásnak.

⁵¹² később Egyházmegyei pap

⁵¹³ ZICHY SAROLTA, *Gr. Pálffy Pálné élete*, Stephaneum, Budapest, 1915, 13.

⁵¹⁴ SISTER JEAN MARIE RENFRO, *Mint a folyóvíz mellé ültetett fa (egy karizma története)*, Los Angeles, 1985, kézirat, 16.

kármelita harmadrendi alapon kívánta elgondolását megvalósítani. Olyan szervezetet akart így életbe hívni, melynek tagjai a nyomorultak, szegények ápolásával, gondozásával foglalkozik. Lett is volna 10-13 vállalkozó a gyónólányai közül, de nem talált közöttük olyat, akire a munka irányítását rá lehetett volna bízni.

1905-ben P. Leó egyik előadására a győri székesegyházba érdeklődőként betért az ott lakó Tóth Etelka, aki ekkor már a 23. életévét is betöltötte és az Orsolya nővérekhez járt ápolónői képzésre. A székesegyházban hallottak hatására ez a fiatal lány bensőleg sokkal inkább az Úristen felé fordult, és arra kérte egyik kedves rokonát, hogy ajánljon neki egy jó papot, akinél a gyónását elvégezheti. A rokon az előadást tartó papot, P. Leót javasolta. Amikor Etelka elment hozzá P. Leó rögtön felismerte a lányban az igazi vezető karaktert és megkérdezte, hajlandó lenne-e időt szakítani rendszeresen szegénygondozásra, ápolásra. Tóth Etelka igent mondott. Ekkor tudta meg, hogy ebből a célból csak ezután valósulna meg egy szervezet, aminek ő lenne a vezetője.⁵¹⁵

P. Leó rendi előjárója, P. Soós István, a férfi kármeliták provinciálisa, aki Budapesten a kármelita kolostor és templom építését koordinálta, rendkívül ellenezte rendtársának ezt a tevékenységét. Ennek ellenére P. Leó Pálffy Pálné segítségét kérte⁵¹⁶ és felküldte a gyónólányaiból alakult csoportot Tóth Etelka vezetésével a grófnő által felkínált várhegyi Úri utcai tágas lakásba. A lányok lelki gondozását pedig átadta Kanter Károly várbeli plébános atyának. Időközben a lányok Budáról Pestre kerültek eleinte a Knézits utcai kórházába, hogy ott gyakorolják a beteggondozást, majd valamivel később – Pálffy Pálné által bérelt – Elnök utcai házba⁵¹⁷, hogy a javító - nevelő munkába is bekapcsolódjanak. Ez az Elnök utcai ház vált később a Szociális Missziótársulat bölcsőjévé. Budáról Pestre történő költözéssel, a csoport tagjai kikerültek a szentség hírében álló várbeli plébános keze alól, sőt P. Leó közben fogadalmat is tetetett a jelentkezőivel, hogy kármelita módon fogják szolgálni egész életükben embertársaikat. Az elnök utcai házban azonban nem Tóth Etelka lett a közösség vezetője, hanem Soltész Edéné, Margit, egy özvegyasszony.

Mindezek akkor történtek, mikor P. Soós István Budapesten a kármelita kolostor építésén fáradozott, amihez szintén Pálffy Pálné támogatását nyerte meg, aki mint minden más szerzetesrend és templom építéséhez, természetesen ehhez is jelentős mennyiségű anyagiakkal járult hozzá.⁵¹⁸ 1907-ben változás történt. P. Soós a rendi káptalanra utazott

⁵¹⁵ SZTI Tóth Etelka visszaemlékezései

⁵¹⁶ Pálffy Pálné grófnő Malackai birtoka egészen Győr alá is kiterjedt

⁵¹⁷ Farkas Edit és a missziótársulat tagjai csak 1908-tól éltek az Elnök utcai házban.

⁵¹⁸ SLACHTA MARGIT, *Özv. Pálffy Pálné sz. Károlyi Geraldine grófnő (1836-1915)*, in *Keresztény Nő*, I. (1915/2), 3.

Rómába. Ott megismerkedett a kármel már említett új női ágával és annak vezetőjével. A vezető Maria T. Tauscher,⁵¹⁹ egy késői megtérő, luteránus vallásból katolikussá lett német származású konvertita, aki az új szellemben élők csoportját létrehozta. Az anyaházuk Róma közelében, Papa di Roccoban volt.⁵²⁰ P. Soós István⁵²¹ ide is ellátogatott és úgy gondolta, hogy Magyarországon is szükség van olyan szerzetesrendre, amely egyrészt a karmeliták lelkeségét ötvözi a cselekvő felebaráti szeretettel, másrészt legalizálná a P. Leó féle alapítást, ezért meghívta a nővéreket Budapestre.

Az alapítónő elfogadta a meghívást, annak ellenére, hogy megtelepedésük feltételeként át kellett venniük az egy éve együtt élő tizennégy tagú közösséget,⁵²² amelyet P. Leo hozott létre. A Róma közelében élő nővérek elfogadták ezt a feltételt. A harmadrendi főnöknő még ebben az évben, 1907. augusztus 2-án érkezett három nővértársával együtt hazánkba. Ellátogattak az Elnök utcába is és látták, hogy az ott dolgozó P. Leó által létrehozott szerzetes-jellegű csoport hihetetlen nélkülözések között él. „Magunk is megtapasztaltuk ezt, amikor részt vettünk a vacsorájukon. Semmi egyéb nem volt az asztalon, mint kenyér és víz, és egy kevés barna liszt, amit mindegyikük a kenyere mellé kapott”⁵²³ írja a Rómából érkezett karmelita főnöknő. Továbbá megállapította Maria Teuscher azt is: „Jóakarátú lelkek voltak ezek, de világos volt, hogy az egész csoportot nem vehetjük át rendünkbe. A csoport összetétele rendkívül változatos volt. Az említett özvegyasszony, a főnöknőjük egy beteges ember, akihez társult egy 56 éves nő, meg egy szegény nyomorék is, és többen olyanok, akiknek nyilván nem volt szerzetesi hivatásuk. De hogy lehessen ezeket különválasztani, az alkalmasakat az alkalmatlanoktól, és kiemelni a házból?”⁵²⁴ Ugyanakkor a társaság munkája (javító, nevelő tevékenység) sem tartozott szorosan a harmadrendi karmelita munkakörbe, ezért más jellegű együttélésre, munkára

⁵¹⁹ Maria T. Tauscher teljes nevén Maria Teresa di San Giuseppe (Anna Maria Tauscher van den Bosch). A mai Németország területén Sarden községben született 1855. június 19-én. Apja luteránus lelkész volt, édesanyja egy jószágos katolikus asszony, aki felkarolta a szükségben szenvedőket. Maria gyermek és ifjúkorában katolikus hatás alá került. Kölnben 1888-ban katolizált és megismerkedett a karmelitákkal. Lelkileg vonzódott hozzájuk, rokonszenvesnek találta munkálkodásukat. Nem akart új szerzetet alapítani, 1891-ban mégis kényszert érzett erre. A karmelitáknak egy új ágát: Kármelita Nővérek Jézus Szíve Kongregációját hozta létre. 1938-ban Hollandiában halt meg. Boldoggá avatása 2000. május 13-án történt. „Boldoggá avatások” *Élő Egyház* rovat in *Új ember*, LXII/21. (2014.), (2006. május 21.), 5. *Boldoggáavatások május 13-14-én in Magyar Kurír féléves hírlapja*, XCVI/19, (2006. május 9. – 2006. május 13.), 2.

⁵²⁰ ZICHY SAROLTA, *Gr. Pálffy Pálné élete*, Stephaneum, Budapest, 1915, 13-14.

⁵²¹ Soós István később Saskatschewamba ment, ahol misszionáriusként a magyar bevándorlók között működött. Közreműködött abban is, hogy a későbbiekben a Szociális Testvérek tagjai Kanadába kijussanak.

⁵²² SZOLNOKY ERZSÉBET, *Halálfigyiglan életre ítélve*, Novadat, 1991, 78.

⁵²³ Mária Terézia anya önéletrajza, 12. fejezet, 158-175.

SISTER JEAN MAIE RENFRO, *Mint a folyóvíz mellé ültetett fa, Egy karizma története*, Los Angeles, 1985, kézirat, 17.

⁵²⁴ Mária Terézia anya önéletrajza, 12. fejezet, 158-175.

egy új házat szereztek a főváros határában Újpesten, majd később Pestszentlőrincen, majd Kőbányán.⁵²⁵ Ez idő alatt az ittartózkodó harmadrendi vezető Maria Teuscher egyenként elbeszélgetett a csoport mindegyik tagjával és kiválogatta azokat, akiket alkalmasnak talált a kármelita lelkiiség megélésére. 1907. szeptember 6-án este Mária Terézia nővér parancsba adta a tagoknak, hogy senki el ne hagyja a szobáját, hacsak tűzvész nem ütne ki. Másnap reggel a bent maradt lányok döbbenetes meglepetésére és megrázkódtatására kiderült, hogy Terézia anya hajnalban a számára rokonszenves 8 fiatal lánnyal titokban kiszökött, akiket alkalmasnak talált az új, Jézus legszentebb Szívéről elnevezett kármelita közösségbe, és még akkor átköltöztette őket az újpesti házba. Később Maria Teuscher (rendi neve: Szent Józsefről nevezett Terézia) harmadrendi vezető sajnálta hogy az otthagytakat P. Soós István és Kanter Károly nem készítette fel a többiek távozására.⁵²⁶ A továbbiak során e rend úgy alakult, hogy Újpestről hamarosan továbbköltöztek, és árvaházat nyitottak.⁵²⁷

A visszamaradt csoporttöredék arra ébredt, hogy egyedül maradtak Bethániában, többek között Soltész Margit és Tóth Etelka is. Soltész Margit akkor Kanter Károlyhoz fordult segítségért. Kanter Károly viszont Farkas Editnek szólt, hogy vegye pártfogásba a magára maradt kis közösséget. A későbbi főnöknő egy tucatnyi többnyire prostitúció miatt vád alatt lévő lányt küldött Soltész Margit kis közösségébe. Természetesen önkéntesek is sokat segítettek. 1907 szeptembere és 1908 novembere között, azok akik a Tóth Etelka féle közösségből mindenféleképpen meg akartak maradni kármelitának, egymás után hagyták el a házat. Végül összesen csak ketten maradtak: Soltész Margit és Tóth Etelka. Ekkor Farkas Edit megkérdezett három középiskolai tanárnőt, mindhárman önkéntes patroneszek voltak, hajlandók-e a szociális munkában elköteleződni, és pozitív válaszuk után megkérte őket, hogy vonuljanak az Elnök utcai házba. Ők hárman Slachta Margit, Csehál Márta, és testvére, Csehál Anna Edit voltak, – ő vezette a házat – hozzájuk csatlakozott Tóth Etelka.

Sister Jean Maie Renfro, SSS, Mint a folyóvíz mellé ültetett fa, Egy karizma története, Kézirat, 17.

⁵²⁵ EPL Cat 22. 3078/1908. Hock János kőbányai plébános 1908. május 21-én az Egyházi Hatósághoz küldött levele, amelyben kéri, hogy a nővérek, amíg nem kapják meg a főpásztori engedélyt addig a kőbányai megtelepedésüket függesszék fel.

⁵²⁶ The Servant of God, Mother Mary Teresa of St. Joseph, ... An Autobiography, tr. Bittle, B. Wauwatose WN, 1953, 158-175.

⁵²⁷ A Maglódi út 125. szám alatt lévő házukba költöztek. Itt hozták létre rendházukat s ide hat éven aluli, valamint iskolaköteles szegény gyermekeket is befogadtak. Az akkori helyi plébános, Hock János folyamodott a hercegprímáshoz, hogy engedélyt valamint miséző és gyónató atyát küldjön számukra. EPL Cat 22. 2884/1908. Ugyanazén levél hátoldalán egy fogalmazvány található P. Soós István valamint Hock János X. kerületi plébánosnak. A primási palotából egy levéllel P. Soóst keresték fel, aki válaszában (EPL 3015/1908. 1908. május 18-i keltezéssel) a következőket írta: A maglódi úti megtelepedésről tudomásom nincsen, de úgy tűnik, hogy a harmadrendi nővérek főnöknője közvetlen módon kíván érintkezni az egyházi hatóságokkal.

Történt ez 1908. november 19-én. Ez lett a Szociális Missziótársulat alapításának a napja. Soltész Margitot, Farkas Edit sem vette be elkötelezett csapatába betegeskedései miatt, de Tóth Etelkát megkérdezte, hogy kíván-e csatlakozni. Őt viszont kötötték az előzőleg letett fogadalmai, ezért csak azzal a feltétellel mondott igent az alapító főnöknő kérdésére, ha meg tudja szerezni számára P. Leó felmentését. Így Farkas Edit először felvette a kapcsolatot a Páterrel, és miután a pap Tóth Etelkát felmentette fogadalmai alól, bekapcsolódott a Farkas Edit féle alapításba. Így ők öten⁵²⁸ alkották a Szociális Missziótársulatnak az új szerzetesrendnek kezdeti pillanatában a magját. Csehál Anna Edit hamarosan Mária anyja nevet vette fel. Egyben ő lett a ház felelőse.

VI. 1. 2. Az alapítás feltételei

Már az életrajzban volt arról szó, hogy Farkas Edit egész korán elhatározta (1902) egy teljesen elkötelezett lányokból álló csoport létrehozását, de eleinte nem találta megvalósíthatónak. Később azonban, amikor látta, hogy milyen nehéz a nőmozgalmat elindítani, megszervezni, és különösen fenntartani elkötelezett emberek nélkül, az elgondolása, és az erre vonatkozó vágya kezdett jobban kibontakozni. Az évek során ez egyre konkrétabb formát öltött és egyre inkább kiforrott az elképzelése. A széleskörű munkát érzékelve tudatára ébredt, hogy ezt a feladatot csak hivatásos, magukat Isten és emberszolgálatra szentelt emberek tudják ellátni.⁵²⁹ 1905-ben az Országos Nővédő Évkönyvben már a nyilvánosság előtt is volt bátorsága nyilatkozni arról, hogy leginkább Isten és ember szolgálatára szentelt személyekre lenne szükség. „A beteg társadalomnak égető szüksége van vocatios (elkötelezett) lelkekre, kik idejüket, erejüket szabadon szentelhetik szenvedő embertársaik javára... Akiknek erős hite s gazdag lelkiélete van, az különben sem tudja megállni, hogy részt ne vegyen Krisztus munkájában a lelkek mentésében.”⁵³⁰

A Missziótársulat ismertetése című könyvében hasonlóképpen beszámolt arról, hogy a szolgálatnak számtalan területe van, amely egész embert kíván, és nem elegendő csupán az önkéntes segítségnyújtás.⁵³¹ Stoffer Mici, Edit barátnője levelében a következőket írja: „Editnek katonák kellettek, akikkel ő rendelkezik. Leányok, akik szabaddá teszik magukat, hogy a szervezés munkájába állhassanak. ...Mikor lelkében már kialakult a terve, akkor azt

⁵²⁸ Az öt fő: Farkas Edit, Slachta Margit, Csehál Anna Edit, Csehál Márta, Tóth Etelka

⁵²⁹ *Ötven évvel ezelőtt kísértük utolsó útjára a Szociális Missziótársulat alapító főnöknőjét: Farkas Editet; Ki volt Farkas Edit?*, című cikk, 3. Szociális Missziótársulat Irattára; Jelölés nélkül.

⁵³⁰ *Országos Nővédő Egyesület Évkönyve 1905.*, 17.

⁵³¹ FARKAS EDIT, *A szociális Missziótársulat rövid ismertetése (Irányzat és gyakorlat)*, Budapest, 1911, 14-15.

közölte boldog emlékű püspök atyánkkal, ki nagy tisztelettel és csodálkozással hallgatta Edit merész tevét, mely szerint alakuljon egy szervezet, mely a mai kor legnagyobb igényét a lélekmentést szolgálja, oly módon, hogy apácák és világ között találjon helyet, s Edit vezetése mellett működjék.”⁵³² Úgy tűnik azonban, hogy ezt mások is felfedezték, csak nem tudták megvalósítani, hiszen a társaság egy későbbi visszatekintésében az alapításáról a következőket olvashatjuk: „Mivel úgy a patroneszek közt, mint távolabbi körünkben is többen akadtak, kik egész életüket óhajtották a szociális munkásságnak szentelni, mintegy magától keletkezett a Szociális Missziótársulat, hogy hézagpótlóan beilleszkedjék munkaprogramunkba, ép oda, hol a nagy feladatok és a rendelkezésre álló, önfeláldozó és túlfárasztott munkaerők közt problémászerű nehézségek mutatkoztak.”⁵³³

Ő maga a következőképpen nyilatkozott: „Amikor megalapítottam a Missziótársulatot, ezt azért tettem, mert meggyőződtem a nővédelem és patronázs munka terén szerzett tapasztalataim alapján, hogy szisztemetikusán dolgozni csakis egy képzett, fegyelmezett, a céltudatosság eszméjétől áthatott szervezettel lehet.”⁵³⁴

Az alapítónő a miniszternek írt levelében 1910. október 3-án azt írta, hogy „szükségünk van egy olyan gárdára, melynek tagjai teljesen a nővédelme és szociális hivatásuknak szentelik magukat, kik nem csak jószívűek és készségesek, hanem a szociális munkához szükséges tudnivalókat is elsajátítják, hogy működésük ne csak dilettáns jellegű legyen. Oly nőkre van szükségünk, akik Isten iránti szeretetből egész énjüket állítják a munkába, akik elhagyva családjukat egészen a lelki életnek és a szociális működésnek szentelik magukat.” Továbbá „a Szociális Missziótársulat célja a Katholikus Nővédelmet összes ágazatában ellátni hivatott és hivatásszerűen képzett személyekkel.”⁵³⁵

A nőmozgalmi munkában és a Szociális Missziótársulat alapításában nagy segítségére volt többek között az akkori királyi vári⁵³⁶ plébános, Kanter Károly^{537, 538}, aki minden új

⁵³² Stoffer Mici kéziratosa naplója, keletkezése bizonytalan 1928-33 közé datálhatjuk.

⁵³³ FARKAS EDIT, *A szociális Missziótársulat rövid ismertetése (Irányzat és gyakorlat)*, Budapest, 1911, 14-15.

⁵³⁴ *A magvető*, in *A Nép*, (1921. november 13. vasárnap), 5.

⁵³⁵ Farkas Edit 1910. október 3-i levelében tájékoztatta a minisztert a Szociális Missziótársulat megalapításáról; Szociális Missziótársulat Irattára, „*Szociális Testvérek, 1923*”-felírással a Tusnádi u. könyvtár rendezésekor 2011. februárban előkerült gyűjtemény, amely más anyagot is tartalmaz, című dosszié, Farkas Edit levele a ... miniszterhez, melyben az alapításról ír, nevű iratköteg b jelű levél, 4.

⁵³⁶ Abban az időben nem csak a Nagyboldogasszony Plébániának volt plébánosa, hanem a királyi várnak is. Kanter Károly 1898-1915-ig töltötte be a királyi vári plébánosságot.

⁵³⁷ Kanter Károly 1920. november 30-án halt meg. Halálának 80 éves évfordulóján, 2000. november 30-án a Kossuth rádióban, a katolikus félórán megemlékeztek életéről, és kedves szavakkal méltatták tevékenységét.

⁵³⁸ Kanter Károly a Sziléziából Magyarországra került özvegy Kanter Károly szíjgyártó és tatai származású Kesztnér Mária gyermekeként 1853. június 7-én született. A család négy gyermeke közül ő a második. Az apa ugyan evangélikus, de nem gátolta feleségét, hogy a gyerekeket katolikus hitben nevelje. Károly eleinte

kezdeményezésért rendkívül lelkesedett,⁵³⁹ teljes erejével vettette be magát minden lelki fejlődést szolgáló kezdeményezésbe.⁵⁴⁰ Ő volt az, aki mindig figyelemmel és támogatásával kísérte a Szociális Missziótársulat alapítójának munkáját.

Meg kell említenünk még a kor legjelentősebb szociológusát Friedrich Wilhelm Foerster⁵⁴¹ zürichi tanárt, akinek az írásos munkái meghatározói lettek Farkas Edit gondolatvilágának és a Szociális Missziótársulat munkaterületének.⁵⁴² Ő élesen rávilágított a másokkal való együttérzés feladataira és az ezzel járó kötelességekre. Néhány évvel később a missziótársulat meghívására látogatást is tett nagyszerű előadásokat tartva. A munka kibontakozásában semmiképpen sem szabad elfelejtkeznünk Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök nevének említéséről, aki állandóan pártfogolta, gondolataival buzdította, és segítette a Missziótársulat kibontakozását, és megalakulása után a fejlődését. A székesfehérvári püspök a Szociális Missziótársulat közgyűlésén elmondott beszédében a következőket mondta az alapításról: „Az egész katolikus nőmozgalomnak, a társadalmi

Tatán a piaristáknál tanult, majd Esztergomban a bencéseknel végezte a nyolcosztályos gimnáziumot. A gimnázium VII. és VIII. osztályát már a kispapjelöltek számára fenntartott érseki líceumban végezte. Érettségi után Simor János hercegprímás a bécsi Pázmáneumba küldte tanulni ifjú papnövendékét. Tanulmányai befejeztével korhiány miatt a szentelésre várva, néhány hónapig Esztergomi Szentgyörgymezőn hitoktatóskodott. 1876. január 22-én Simor János szentelte pappá, és első helyére Ipolyvarbóra disponálta. 1877 Kéménden, 1882 Óbudán, 1890 Belvárosban volt káplán. Itt plébánosa hagyta dolgozni, az odajövelekor még ürességtől kongó templom egyre látogatottabb lett. Az imádkozni szeretőket még külön maga köré gyűjtötte és rózsafüzértársulatot alapított számukra. Közben az Angolkisasszonyok gimnáziumában és a kerületi reáliskolában is hittan tanításra kérték fel. 1898-ban Buda királyi vári plébános lett. Egyre ismertebbé vált tevékenysége, Budapest legnépszerűbb szónokaként ünnepezték. Vári plébánosi kinevezése után a királyhoz levelet intézett, egy régen dédelgetett tervével az Örökimádás templom építésével. Az Üllői út 76-77 szám alatt kapott telket és 1908-ban megtörténik a templomszentelés. Ezután Kanter részben itt, részben a várban lakott. Ugyanakkor hallatlan leleményességgel tudott segíteni a különböző nélkülözőkön. A Szociális Missziótársulatot is felkarolta, bennük nagy fantáziát látva. Budapest apostolának is nevezték, jogosan. Az Oltáriszentség imádásának nagy elterjesztője. 1915-ben esztergomi mesterkanonokká és a Bakócz kápolna plébánosává nevezték ki. Itt a világháború miatt a kórházi sebesülteket látogatta, ugyanakkor lelkigyermekével kiterjedt levélapostolkodást végzett. 1920-ban Budapestre jött az Eukarisztikus kongresszusra. Erről már nem térhetett vissza a prímási városba, mert november 20-án hajnali három órakor bélrákban meghalt.

Adatok Prímási Palota Budapest irattárából a: 1916-os esztergomi papi sematizmus alapján, és, LELŐCZKY GYULA, *Kanter Károly (Budapest lelkiatyja, az Oltáriszentség apostola)*, in *Sugárzó emberek (papi életpályák századunkban)*, Prugg Verlag, Eisenstadt, 1981.

⁵³⁹ Kezdeményezései: Oltáregylet megalapítója, az Örökimádás templom megvalósítója (az Üllői úton), Budapesten a legnépszerűbb szónok, a Regnum Marianum papi közösség alapító tagjainak egyike, középiskolás fiúk számára ingyenes internátust létesített, Budai Katolikus Kör megalapítói között van. A Regis Szent Ferenc Egyesületben dolgozott, amely házasságokat rendezett, gyermekeket törvényesített. A Kortárs folyóiratban, munkatársa Krywald Ottó szerint „ő az aki minden katolikus kezdeményezésben részt vett.” Ő figyelt fel először Prohászka Ottokárra, és hívta meg először a vártemplomba ünnepi szónoknak 1898-ban.

⁵⁴⁰ Erről többet: *Sugárzó emberek*, (szerk Marosi László), Prugg Verlag, Eisenstadt, 1981,

TIEFANTHALER JÓZSEF, *Budapest apostola, Kanter Károly élete*,

BERNOLÁK ÉVA, *A sziklára épült Egyház*, Agape, Novi Sad, (Ez utóbbi könyv Kanter Károly halálát 1922-re datálja, de a helyes időpont 1920.)

⁵⁴¹ E tanulmányban már „A nevelés példamutatói” című fejezetben már említettük.

⁵⁴² NOVÁK ISTVÁN, *A szociális Missziótársulat története*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 2000, kézirat, 13.

fejlődésnek a legérdekesebb s egyedül álló tünete és vívmánya a Szociális Misszió Társulat megalapítása. E társulatot nem csak az idők szükséglete s vívódása, hanem elsősorban ezek megértése s megérzése hívta létbe, az a hatalom melyről Dante énekl: »Amor che nella mente mi ragiona« az a szeretet, mely nemcsak szenved és sír, hanem mely meglát s intézkedik.”⁵⁴³

Természetesen egy új alapítás nem ment teljesen akadálytalanul. A Társulat legalizálása érdekében meg kellett szerezni a hatósági és egyházi engedélyeket. Új alapításhoz – mivel még akkor királyság volt az államforma – királyi⁵⁴⁴ engedély kellett, ilyen engedélyt viszont csak méltóságos címmel rendelkező egyének kaphattak. Ezzel Farkas Edit nem rendelkezett.⁵⁴⁵ Megszerzésében az alapító, Pálffy Pálné grófnő és Prohászka Ottokár püspök segítségére támaszkodhatott, mivel elnyeréséhez két ilyen címmel rendelkező személy ajánlása kellett, és ők mind a ketten ennek a birtokában voltak.⁵⁴⁶ Kettőjük ajánlása után Folba Jánosra hárult az a feladat, hogy a Nemesei Hölgyalapítvány tagjául való kineveztetéshez szükséges okmányokat a pozsonymegyei levéltárból megszerezze.⁵⁴⁷ Ezeknek alapján Pálffy grófnő, aki Erzsébet királyné udvarhölgye is volt, bevásztatta Editet a Grazi nemesei Hölgyalapítványba. Ezt az alapítványt még Mária Terézia királynő tette, ami az elszegényedett arisztokrata családok lányai számára rangot és járadékot biztosított. Pálffy grófnő tehát Erzsébet királynő elé járult, aki az akkor már idős Ferenc Józseftől kérte meg Edit számára a címet és járulékot, majd még mielőtt ez nyilvánosságra került volna, Farkas Editnek megírta egy levelében, hogy a grazi hölgyalapítvány tagjai közé tartozik. „Tehát gratulálhatok Önnek. Két oldalról is: egyrészt a külügyminisztériumtól és mert egy másik magas hivatalos személyiségtől is kaptam az értesítést, hogy Öfelsége Önt kedves Edith a grazi Alapítvány alapítványi hölgyévé nevezte ki.”⁵⁴⁸ Két hónappal később az újságok is közölték a hírt, hogy a patronázs lelkes elnöknője, Farkas Edit alapítványi hölgyé lett kinevezve.⁵⁴⁹ Még egy bécsi lap is tájékoztatott róla.⁵⁵⁰ 1907-ben kapta meg Ferenc József királytól az alapítványi

⁵⁴³ A nőmozgalomról, Prohászka püspöknek a Misszió-Társulat közgyűlésén mondott beszédéből in *Keresztény Nő*, I. (1915/3.), 1-4.

⁵⁴⁴ Akkor még az Osztrák Magyar Monarchia fennállt és királyság volt az államforma

⁵⁴⁵ Arisztokraták közé a következők tartoztak: főnemesek, bárók, grófok, hercegek. Farkas Edit nem volt báró, mivel édesapjának a családfájában nem voltak arisztokraták; és a méltóságok az apai ágon öröklődtek.

⁵⁴⁶ Prohászka Ottokár a püspöki kinevezéssel automatikusan méltóságos címmel rendelkezett.

⁵⁴⁷ FOLBA JÁNOS, *Farkas Edit helye a történelmünkben*, in *Keresztény Nő*, XXXI/3, (1943. március), 20.

⁵⁴⁸ Pálffy Pálnénak Farkas Edithez írt levele Budapesten 1907. június 17-én

⁵⁴⁹ *Új alapítványi hölgy*, in *Alkotmány*, XII, (1907. augusztus 4.),

⁵⁵⁰ *Der Kaiser hat Edith von Farkas zur Ehrendamen des adeligen Damen stites in Grazi ernannt*. in *K. B. Wien*, (1907. augusztus 2),

hölgy⁵⁵¹ kinevezést és az ezzel járó méltóságos címet és anyagi járulékot is. Kinevezésénél nagy könnyebbséget jelentett, hogy Farkas Edit esetében bizonyítani lehetett a bárói leszármazást.⁵⁵² Ezzel elhárult egy új alapítás elvi akadály. Farkas Edit írta erről a következőket: „Elnököm Pálffy grófnő kineveztetett engem nemes alapítványi hölgygé, hogy függetlenebb pozíciómat ezzel a címmel is alátámasszam. A kinevezés még Ferenc József királyunk öfelségétől származik és hozzájárult a dolgok gyorsabb fejlődéséhez.”⁵⁵³

A Szociális Missziótársulatot Egyházi részről először a kassai püspök, Fischer Colbrie Ágoston, mint tisztán világi társulatot hagyta jóvá,⁵⁵⁴ majd az esztergomi hercegprímás foglalkozott vele, végül a székesfehérvári püspök ismerték el; állami részről a Magyar Királyi Belügyminisztérium rendeletével⁵⁵⁵ nyert működési engedélyt. Az további években az eredeti leíráshoz képest több változás történt a szabályzatban, az így kialakult országos rendi alkotmány alapszabályát később a 265750/1941 számú belügyminisztériumi⁵⁵⁶ és a 1796/1941 esztergomi⁵⁵⁷ főegyházmegyei rendelet⁵⁵⁸ hagyta jóvá.

IV. 1. 3. A Szociális Missziótársulat alapítása

Az alapítást több mozzanat is megelőzte. Egyrészt az eddig tárgyalt Országos Növédő Egyesület fejlődése, azon belül is a fogházmisszió, ami a Katolikus Női Patronázs Egyesület létrehozását vonta magával. Másrészt a harmadrendi kármelita alapon szerveződő új társulat kísérlete, amelynek a hoppon maradt tagjai közül többen is a Szociális Missziótársulatban akarták megtalálni a helyüket. Továbbá voltak olyan lányok, akik egész életükben mások javát kívánták szem előtt tartani, ezért már korán bekapcsolódtak a patronesz munka feladataiba, a szociális munkában szándékozták életüket kibontakoztatni, és ehhez keresték a segítségnyújtás módját.

A Szociális Missziótársulat élete 1908. november 19-én Szent Erzsébet ünnepén kezdődött. Ekkor alapította meg Farkas Edit az új, teljesen magyar, az akkori viszonyokhoz képest rendkívül modern szemléletű szerzetesrendet. Ez a sajátos életforma a szerzetesek szemében nem volt világi, de a világiak szemében sem volt szerzetes.⁵⁵⁹ A legnagyobb újdonsága az volt, hogy olyan tevékenységekbe kapcsolódott be, amiben a

⁵⁵¹ SLACHTA MARGIT, +Farkas Edit, in *Lélek Szava*, IX/5, (1942. május), 45.

⁵⁵² Farkas Edit egyik (anyai) nagyanyja báró volt.

⁵⁵³ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, Vetített képes Önéletrajz, XLI.

⁵⁵⁴ Kassai Püspöki Levéltár 1242/1911.

⁵⁵⁵ MOL, Magyar Királyi Belügyminisztérium 171.538/1912 számú rendelet

⁵⁵⁶ MOL, 265750/1941

⁵⁵⁷ Ma Esztergom – Budapesti Főegyházmegye (Az 1993-as egyházmegyei határmódosítások óta)

⁵⁵⁸ EPL Cat 22, 1796/1941.

⁵⁵⁹ Vida Katalin S. S. szóbeli közlése 2005 augusztusában.

leginkább hiány mutatkozott. Fölvállalták a lánynevelés, megelőzés, erkölcsi javítás feladatait, azokra a tevékenységekre, amikre már szerzetesrendek működtek (tanítás, betegápolás...), nem fordítottak nagy energiát.

Farkas Edit az alapításról így ír: „A Szociális Missziótársulat nem született íróasztal mellett, nem jött létre előre elkészített tervek alapján, a Szociális Missziótársulat egy darab evolúció, maga alakult ki az adott helyzetből.”⁵⁶⁰ Az új társulat magán viselte az evangéliumi vonásokat: „Egy a szükséges”...⁵⁶¹ és ebből eredően: „Amit egynek teszték a legkisebbek közül, azt nekem tesztitek.”⁵⁶² Ez a Máté evangéliumi idézet lett később felírva a kék kereszt kitűző belső oldalára. Az új szerzetesrend kialakulása nem a nagy nyilvánosság bevonásával történt. Az egymással összekapcsolódott életformájuknak a kezdetét, azaz a társulat megalakulását a november 19-ei időponthoz lehet kötni. Az első félévben ellentétben más szerzetesrendekkel a kialakulás eleinte nem jelentett rendi formákat, mert semmilyen fogadalmat sem tettek, sőt eleinte csak hallgatólagos együttélési formákat tartottak meg, közös életük és munkájuk miatt. Kezdetben nem volt jóváhagyott szabályzat. Az életükre vonatkozó szabályok is csak az együttéléssel kezdtek kikristályosodni.

Pálffy Pálné a kezdetektől fogva hitt abban, hogy a Missziótársulat létrehozása rendkívül fontos és időszerű: „Elhiheti nekem kedves Editem, hogy végtelenül fontos nekem, hogy a missziós nővérek ügye kifejlődjön, és nem tehetek mást, mint egy belső hangnak hiszek, hogy a jó Isten megáldja az ügyet.”⁵⁶³

Az Elnök utcában létrejött társulatról az Alkotmány így ír: „Farkas Edit kimondhatatlanul vágyódott egy olyan társulatot alapítani, melynek tagjai minden egyházi fogadalomtól mentesek, a kor igényeinek legyenek önkéntes szolgáló leányai. Akik egészen a közjónak szenteljék életüket, de készüljenek hivatásukra a kor szellemében. A vezérkart titokban ki is szemelte magának a patronesz testülete legbuzgóbb, legvallásosabb, legelhivatottabb tagjaiból.”⁵⁶⁴

Az első napokban a már említett öt tag alkotta a közösséget (Farkas Edith, Csehál Anna Edit, aki egyben a ház vezetője volt, Csehál Márta, Slachta Margit,⁵⁶⁵ Tóth

⁵⁶⁰ Szociális Missziótársulat Irattára, Tusnádi u. Ki volt Farkas Edit kezdetű irat jelzet nélkül.

⁵⁶¹ Lk 10, 42

⁵⁶² Mt 25, 40

⁵⁶³ Pálffy Pálné levele Farkas Edithez, Budapest, 1909. március 25-én

⁵⁶⁴ ÖZV. BÁTHORY NÁNDORNÉ, *A nők világából (Az Úrnak egy szőlőskertjéből)*, in *Alkotmány*, XV/257, (1910. október 30.), 17.

⁵⁶⁵ Slachta Margit 1908-ban a Missziótársulat első tagjai között van. 1923-ban a Szociális Missziótársulattól kiválva, új szerzetesrendet alapított a Szociális Testvérek Társaságát (SSS).

Etelka⁵⁶⁶). Közös életük az Elnök utca 11. szám alatt található 10 szobás hatalmas bérleményben kezdődött. Az öt nővér megtelepedése után Farkas Edit 23 főre emelte a gondozandó lányoknak a számát, akik a szerzetesekkel laktak az Elnök utcai házban.⁵⁶⁷ Voltak közöttük börtön utáni próbaidősek, voltak akik prostitúció miatt bírói tárgyalásra vártak. Nagy részük csak tizenéves volt. Mivel ezeket a lányokat sohasem lehetett teljesen magukra hagyni, a nővérek nem tudtak teljes létszámmal közösen imádkozni. Amikor Farkas Edit találkozott Bokor Erzsébettel, aki addig is patronessként dolgozott, az Elnök utcába irányította, ott nagy szükség van rá. Bokor Erzsébet eleinte egy kicsit vonakodott, mert egyszer már járt ott, még amikor Soltész Margit irányította a karmelita közösséget. Annakidején Soltész anyja elküldte őt a csoportból, mivel nem akart karmelita lenni. Farkas Edit kérésére Bokor Erzsébet ismét elment 1908 decemberében⁵⁶⁸ az Elnök utcába, ahol Slachta Margitot, Tóth Etelkát és Csehál testvéreket találta. Már az első látogatásakor teljesen otthon érezte magát, míg a nővérek együtt imádkoztak ő segített a reggeli osztásnál és felügyelte az odakerült lányokat. Ez napról napra megismétlődött. 1909. február 23-án húshagyó kedden ő maga is véglegesen beköltözött. Az új tagok közül ő lett az első a Missziótársulatban. Bár hivatalosan csak 1909 nagybőjt kezdetétől, gyakorlatilag viszont négy hónappal előbb az ő személyével, Bokor Erzsébet⁵⁶⁹ csatlakozásával bővült a létszám.

1884 szeptember 18-án született Kassán. Édesapja Slachta Kálmán, édesanyja Saárossy Borbála, A családban hat gyermek született, Mária Antónia, Margit, Borbála (egy évesen meghalt), Irén, Borbála, Erzsébet. Margit Kalocsán járt a tanár és tanítóképzőbe, majd 1908-ban csatlakozott a Missziótársulathoz. 1923-ig a Szociális Testvérek Társaságának alapításáig a külső munkatér szervezésével foglalkozott. A Szociális Testvérek Társaságának alapítása után 1924-26 között az Egyesült Államokban dolgozott, majd hazajövele után itthon szervezte a Szociális Testvérek Társaságának életét, amelynek ő volt a főnöknője. 1974. január 6-án halt meg.

Forrás: MONA ILONA, *Slachta Margit*, Corvinus, Budapest, 1997,

⁵⁶⁶ Tóth Etelka 1881. május 23-án született. Az elemi és polgári iskolákat eleinte Győrben majd Sopronban az Orsolyitáknál végezte. Itt került közeli kapcsolatba P. Nagy Leó karmelita atyával, aki többedmagával Pestre küldte. A kórházi gyakorlat letöltése után jött létre a karmelita harmadrendi alapon létesült közösség, aminek vezetője lett, de csak néhány hónapig, és ezzel a háttérrel lépett át a Missziótársulatba annak megalakulásának kezdetén 1908. november 19-én. A Társulatban novicia mesterként az újoncokkal foglalkozott 1921-ig, míg 1923-ban a Szociális Testvérek Társaságához csatlakozott.

⁵⁶⁷ *Országos Nővédő Egyesület Évkönyve 1909.*,

⁵⁶⁸ Egyes források szerint 1908 decemberében vele bővült a Missziótársulat tagjainak száma, de az csak annyiban igaz, hogy Bokor Erzsébet ekkortól járt az Elnök utcában tevékenykedő nővérekhez az ő munkájuk megkönnyítése érdekében. Valójában csak 1909. februárjában bővült a létszám Bokor Erzsébettel.

⁵⁶⁹ Bokor Erzsébet 1886. decemberében született egy hattagú zsidó családban. A négy lány közül ő volt a harmadik. Gyermekkorát Budapesten töltötte. Még fiatal lányként bekapcsolódott a Katolikus Nővédő Egyesület munkájába, ahol egy patronázs csoportot vezetett. Mivel férhez menni nem akart, viszont tanításhoz nem volt képesítése, mert szülei képességei ellenére sem engedték, hogy tanuljon, adódott számára a lehetőség, hogy valamilyen hagyományos szerzetbe lépjen, de ehhez viszont semmi kedve nem volt. Egyik nővére ismerős volt a patronázásokban és hűgát elvitte, hogy segítsen a patronessz munkában. Nem sokkal később önálló patronesszként végezte a munkát. Így került közvetlen kapcsolatba Farkas Edittel, aki rendszeresen összefogta a patronesszeket. Erzsébet hűségesen vezette a rá bízott lányokat, egy alkalommal 1908. decemberében Farkas Edit kérte meg, hogy menjen el az Elnök utcába és legyen segítségére, az ott

A Szociális Missziótársulat első szabályzatát⁵⁷⁰ Farkas Edit még az alapítás évében 1908-ban készítette el. Ezt az összesen néhány lapból álló tervezetet először átadta véleményezésre Mázy Engelbert⁵⁷¹ kassai főigazgatónak.⁵⁷² Az ő kiegészítéseivel készült a Directorium Spirituale, ami alapján Fischer Colbrrie Ágoston kassai megyéspüspök 1911-ben engedélyezte, világi társulatként, a közösség létét. Az alapítónő 1913. november 23-án adta ki nyomtatásban, ezt a „szabályzatot”, amit a következő szavakkal osztott ki a nővéreknek: „Mindnyájunk nagy öröme szolgál, hogy végre ezt a Szabályzat könyvet megkaphattuk, mely a Regulát is tartalmazza... az isteni gondviselés Szent Benedek atyánk felé irányított bennünket. Az ő Reguláját akarjuk követni, melynek követésével a legtöbb szent nyerte el a menny és a föld glóriáját.”⁵⁷³

A Hochland német folyóirat így írt az elkötelezett tagokról: „A belső tagok, a nővérek részben tanulmányokat végzett, részben egyszerű munkaerők. Alapjuk szent Benedek szabálya. A felvételt követi a próbaidő, ezt a noviciátus, s azután a szociális szeminárium gyakorlata. A noviciátus legalább egy évig tart, szigorúan zárt és falun van.”⁵⁷⁴

A társulatot Farkas Edit a következőképpen határozta meg: „A szociális Missziótársulat a társadalom szellemi és szociális betegségeinek gyógyításában

folyó munkában. Erzsébet így került kapcsolatba a Szociális Missziótársulattal, az Elnök utcai otthonnal, ahová Farkas Edit kérésére 1908 decemberétől minden nap járt segíteni, míg végül annyira megtetszett neki, hogy ő is elkötelezte magát az emberek szolgálatára. 1909. február 23-án húshagyó keddjén költözött be teljesen az Elnök utcai otthonba. Erzsébet szülei sokáig azt hitték, hogy most csak egy hosszabb látogatóba ment a nővérekhez, és amikor Erzsébet nővére házasodott, akkor felhasználták a család lakásában Erzsébetnek az üresen maradt szobáját is a vendégek elszállásolására. Ekkor derült ki, hogy fiatalabbik lányuk már véglegesen elköltözött otthonról és egyáltalán nem kíván már lakásában maradni. A szülők ekkor teljesen elképedtek. Ha már mindenáron szerzetes akar maradni menjen egy jóváhagyott apácarendbe, aminek jövője van, mondták neki. Végül sok gyötrődés után a szülők is elfogadták, hogy a Missziótársulatban találja meg a helyét, ha annyira boldog náluk. A Missziótársulat így kapta meg az első új tagját. Bokor Erzsébet nővér később Szikszón lett először igazgató, majd az I. világháború alatt az öt Székesfehérvári hadikórház vezetője volt. 1917-ben ő szervezte a Mária Mercedes átmeneti leányotthont, majd 1920-ban a miniszterelnöki segélyakciónak lebonyolítását. 1984-ben halt meg.

⁵⁷⁰ PBFL: Bk. 484/III. Mázy Engelbert iratai

⁵⁷¹ Mázy Engelbert Nándor O. S. B. 1865. november 12-én született Veszprém mellett Péterden, földműves szülőktől. Az elemi iskola elvégzése után Győrbe majd Pannonhalmára kerül a bencésekhez, végül Budapesten az egyetemen folytatja tanulmányait a bölcséleti doktorátus megszerzéséig. 1882-ben beöltözött a bencések közé, papszentelésére 1889-ben került sor. Eleinte Pannonhalmán volt főiskolai tanár, majd Kőszegen házfőnök és gimnáziumi igazgató. Innen került Kassára tankerületi főigazgatói minőségben, amit 1909-től 1917-ig töltött be. 1917-24 között miskolci tankerületi főigazgató, innen került Tihanyba apátnak, ahol élete végéig élt. 1933. február 28-án halt meg.

Megemlékezés olvasható róla: *Dr. Mázy Engelbert, tihanyi apát első lelki igazgatónk*, in *Lélek Szava*, V/9, (1938. november 1.), 3.

⁵⁷² *Lelkiigazgató Urunk a jó Istennél*, in *Testvér*, IV/6-7, (1933. február-március), 1-2.

⁵⁷³ PBFL: Szociális Missziótársulat iratai, B/1a.

Mondta Farkas Edit a szikszói krónika szerint.

⁵⁷⁴ FOERSTER FR. W., *Socialpedagogie, Soziale Arbeit in Ungarn*, in *Hochland*, (1916. február), fordítása: SCHÜTZ ANTAL, *Foerster a Szociális Missziótársulatról (Tárcza)*, in *Alkotmány*, XXI, (1916),

ugyanazokat a szolgálatokat szeretné tenni, melyeket a mentők nyújtanak a társadalom beteg tagjainak.”⁵⁷⁵

Az alapító tudta, hogy a szociális gondoskodás komoly és nehéz feladat, amely képzett és állandóan odaadó személyi állományt kíván. A Missziótársulat különleges értéke az lett, hogy méltóságteljes rugalmassággal végezte feladatait, melynek segítségével új módszereket hozott modern korunk szükségletei középette.⁵⁷⁶

Farkas Edit ezt írja: „Hogy a Szociális Missziótársulat keletkezése időszerű, azt nemcsak abból látjuk, hogy segítő kezekre mindenfelé milyen nagy szükség van, hanem egyrészt a fogadtatásából, másrészt abból is, hogy mindig többen vannak a társadalom rétegei között asszonyok és lányok, kik tevékeny élet, komoly munka, és komoly életcél után vágytak.”⁵⁷⁷

Farkas Edit vezetésével tehát egy olyan új társulat jött létre, amely az egyház elveivel szoros egységben maradt, de nagyfokú mozgékonyssággal rendelkezett. Az új alapításban összekapcsolódtak az egyházi hagyományok a modern módszerekkel, Az alapítónő a szerzetesi eszményt vitte bele a társadalmi tevékenység szervezésébe. Olyan csoportosulás jött létre, amelynek tagjai teljesen elkötelezettek, mégis átmenetet jelentettek a szerzetesi és világi élet között, a társulat vallásos szellemű, de a társadalmi problémákra figyelmes, a mozgékonyssága miatt pedig nyitott maradt, amely mindig ott nyújt segítséget, ahol az leginkább szükséges.⁵⁷⁸ Farkas Edit tudatában volt annak, hogy kezdeményezése egészen újszerű és a megvalósítása sem lesz könnyű. Egy alkalommal így nyilatkozott a nővéreknek: „A mi életünk kemény élet, fáradságos külső tevékenységet kíván tőlünk, annál jobban kell hát törekednünk rendezett belső lelki életre. Ennek az örök értékeken kell nyugodnia, nehogy a külső hatások elirányítsák.”⁵⁷⁹

IV. 1. 4. Missziótársulat első lépései

A Szociális Missziótársulatban a XX. század elején, Magyarországon rendkívül modern szemlélet érvényesült. Régebbi szerzetesrendekkel szemben meglepő különbségek fedezhetők fel. Az új alapításban nem voltak komoly fogadalmak, nem kellett rendi ruhában járni, nem a közös imádságon volt a fő hangsúly, nem vonultak el a világból. A

⁵⁷⁵ FARKAS EDIT, *Szociális Missziótársulat rövid ismertetése*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1913,

⁵⁷⁶ DR. SCHÜTZ ANTAL, *Hogyan keletkezett a Szociális Missziótársulat?*, in *Keresztény Nő*, XXI/8, (1933./8-9.), 7.

⁵⁷⁷ FARKAS EDIT, *Szociális Missziótársulat rövid ismertetése*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1913, 10.

⁵⁷⁸ Foerster a Szociális Misszió Társulatról, in *Alkotmány*, XXI/64, (1916. március 4. szombat), 1.

⁵⁷⁹ SISTER JEAN MARIE RENFRO, *Mint a folyóvíz mellé ültetett fa (Egy karizma története)*, Los Angeles, 1985, kézirat, 23.

laza szabályzati előírás teret hagyott a szociális munkában történő szabad tevékenységre, mindig újabb területeken láthatták a segítségnyújtást, nem voltak feladatokat beszűkítő parancsok. Egységes öltözék helyett az életükkel igyekeztek példát mutatni. A rögzített időpontokban lévő közös imádságok nem kötelező, hanem ajánlott formája, a külső munkaterületeken, a személyes beszélgetésekben eredményesebb tevékenységre adott lehetőséget, nem kellett folyamatosan az órát figyelniük. A tagok, szerzetesként, de mégis a világban éltek. A Missziótársulat tagjai a szociális feladatok ellátása mellett, amikor kellett, a katolikus nőmozgalmi munkába is bekapcsolódtak. A női társadalomban rejlő értékes vallásosságra alapozva, a hagyományos gondolkodást a keresztény közszellem kiépítésére állították be. A missziótársulat tehát az egyén és a társadalom összekapcsolását is ellátta. A társadalom szétbomlásának nehézségei között, közösségbe szervezte az egész katolikus nőtársadalmat. Az intelligenciát a Missziós Szervezetbe, a polgári réteget az Asszonysszövetségbe, az értelmiségi leányokat a klubokba, a falusi leányokat egyesületekbe tömörítette.⁵⁸⁰

A Szociális Misszió társulatot egyébként először az 1908-as Nővédő Egyesület évkönyve említi ilyen néven. A 1909-es évkönyv pedig már beszámol működéséről.⁵⁸¹ A kezdeteknél nagyon fontos volt Pálffy Pálné támogatása is, aki örült az új szerzetesrend létrejöttének, mert P. Leó forradalmi eszméinek megvalósítását látta új formában.⁵⁸² Megelégedettségének hangot adott az évkönyvben: „Eddigi jelentéseink beszámoltak a történetekről, most rá kell mutatnunk arra az irányra, amelytől a nővédelem hathatósabb fejlődését reméljük. Mi tulajdonképpen a Szociális Misszió Társulat? Akik azért vannak, hogy a nép jólétéért dolgozzanak, hogy a szociális problémával behatóbban foglalkozzanak, hogy egész életüket a szegény női lélek megmentésének áldozzák. Egész életüket! Ez a Társulat a mi Patronesz törzsünkről fakadt.”⁵⁸³ (Azt említi a cikk, hogy nővéreknek szólítják egymást, de azt nem egyértelműsíti, hogy új szerzetesrend alapítása lenne, - bár az).

Pálffyné annyira értékelte a nővérek munkáját, hogy a Bethánia házat, amit eredetileg Nővédő Egyesület számára bérelt, teljes egészében átengedte a rend céljai számára,⁵⁸⁴ a díjakat viszont továbbra is ő fizette. Ez később olyan kicsinek bizonyult, hogy amikor a

⁵⁸⁰ SZOLNOKY ERZSÉBET, *Fellebbezés helyett, Apor Vilmos püspök élete és vértanúsága*, Szent Gellért Egyházi Kiadó, Szeged, 1990, 51.

⁵⁸¹ *Országos Katolikus Nővédő Egyesület és vele kapcsolatban álló Önálló Intézmények évkönyve 1909.*, 77.

⁵⁸² ZICHY SAROLTA, *Gr. Pálffy Pálné élete*, Stephaneum, Budapest, 1915, 13-14.

⁵⁸³ *Országos Katolikus Nővédő Egyesület és vele kapcsolatban álló Önálló Intézmények évkönyve 1910.*, 7-8. Pálffy Pálné írása

⁵⁸⁴ ZICHY SAROLTA, *Gr. Pálffy Pálné élete*, Stephaneum, Budapest, 1915, 13-14.

kassai püspök jóvoltából Szikszóra költözhettek, az Elnök utcai ház bérletét megszüntették. Más közéleti személyiségek is nagyon örültek a Missziótársulat létrejöttének. A kezdetéről így írt az *Értesítő*: „A katolikus nővédelemnek gyökeréből fakadt ez az intézmény, kifakadt, mert hivatása volt rá...s mi mindnyájan testvéri szeretettel, örömmel nézzük a Szociális Missziótársulat kialakulását, Isten áldását kérjük tagjaira és alapítójára. Szüksége van erre az egyháznak, a társadalomnak, a világnak mindnyájunknak, hogy ily módon a régi krisztusi erőknek új beállításával szolgáljuk a közösséget.”⁵⁸⁵

Az új szerzetesrend hazánkban áttörést hozott a női nem megítélésében is. A XX. századig az volt a közhiedelem, hogy a nők, legfeljebb csak jámborsági társulatokba, Mária kongregációkba, harmadrendekbe és jótékony célú gyűjtések segítésére valók. „Annál nagyobb volt a meglepetés, amikor a század elején mind több nő mellén egy kékkeresztes⁵⁸⁶ jelvény kezdett díszelni s az utcákon, sőt az előadói asztaloknál kékfátyolos hölgyek jelentek meg, akik szinte tudományos alapossággal ecsetelték a népgondozás, gyermekvédelem és patronázs munka feladatait.”⁵⁸⁷

Amellett, hogy a népgondozást felvállalták, Farkas Edit sokat foglalkozott írásaiban az ideális modern nőtípussal és kijelentette, hogy „...Ez a modern nő bizonyára éppoly boldog, sőt boldogabb is lehet, mint volt a régi, hiszen több ember lett... Kevesebb boldogságot ez az új típus csak akkor jelentene, ha a kulturális több embert ellentétbe hozná a természetes vallásos és erkölcsös emberrel.”⁵⁸⁸

1916-ban már annyira elismert volt a Szociális Missziótársulat munkája, hogy a Magyar Államkincstár 15.000 korona segélyt folyósított számukra.⁵⁸⁹ Az összeg első részletét a bíboros elküldte a Missziótársulatnak, a további években viszont Farkas Edit

⁵⁸⁵ *Értesítő*, II/3, (1913./3.), 21.

⁵⁸⁶ A kékkereszt, kékfátyol a Szociális Missziótársulat megkülönböztető jelzése volt. Őket kékeknek nevezték. Főként 1923-tól volt ennek jelentősége, amikor a Társulattól kivált a Szociális Testvérek Társasága, mert őket, mint a szürkéket emlegették.

⁵⁸⁷ NYISZTOR ZOLTÁN, *Ötven év, 1883-1943, Századunk magyar katolikus megújódása*, Bécs, 1962,

⁵⁸⁸ FARKAS EDIT, *A modern nő*, in *Élet*, I/2, (1909. január 10.), (hetilap),

ugyanaz a cikk: FARKAS EDIT, *A modern nő*, in *Divat*, (1909./2. január 15.), (hetilap),

⁵⁸⁹ EPL cat. 22 3858/1916. július 28. A vallás és közoktatási miniszter tájékoztatása Dr. Csernoch János hercegprímás felé, amelyben tájékoztatja, hogy 1916-ban 5000 koronát valamint 1917 és 1918-as évekre is 5000-5000 koronát folyósít a Missziótársulatnak. A levél alapján kitűnik, hogy az összeg rendeltetésszerű felhasználásáért, valamint a pontos elszámolásért Dr. Csernoch János bíboros volt a felelős. A támogatást a hercegprímástól kapta meg a Szociális Missziótársulat. Ők az elszámolását is a hercegprímás közvetítésével küldték vissza a Vallás és Közoktatásügyi Magyar Királyi Miniszter részére.

vette fel az esztergomi adóhivatalból, amelynek felhasználását az elszámolások alapján Csernoch János igazolta a Vallás és közoktatásügyi magyar királyi miniszternek.⁵⁹⁰

Farkas Edit 1917. április 1-én a hercegprimásnak küldött húsvéti jókívánságát a Szociális Missziótársulat hivatalos, fejléces papírjára írta.⁵⁹¹ A lap bal oldalán fel vannak sorolva a Társulat intézményei és tevékenysége. Az intézmények között a következőket találjuk: Szociális Szeminárium (I. kerület Krisztina körút 125. telefon 92-05); Központi Nővédelmi Hivatal (V., Gizella tér 3. sz. Telefon: 39-01. szegényügyek felvétele, állasközvetítés, Keresztény Nő szerkesztősége, kiadóhivatal, szeretet-szövetség, tagok társadalmi érintkezése); Szociális Iskola (V. kerület, Gizella tér 3 szám); Patronázs szakosztály (V., Gizella tér 3. sz. telefon 39-01.); Bethánia gyermekotthon (I. kerület Németszőlgyi út 49. szám); Mária Mercedes leányotthon (IX. Mihálykóvics utca 16. Telefon: József 6-92.); Bethánia szeretetház és hitközségi iskola (Szikszó, Abauj megye, Telefon: 20); Háborúval kapcsolatos intézményei és tevékenysége: a., Otthonok felnőttek részére: (II. kerület Döbrentei utca 2-4 sz. V. kerület, Alkotmány utca 14.); Varrodák (II. Döbrendei u. 2-4. VIII. Salétrom utca 2. Telefon 167-35, Szent László utca 26. sz. Telefon: 123-99); Napközi Otthon és népkonyha (VI. Szent László utca 26. Telefon 123-99); árvaház 200 hadiárva számára alakulóban; Sebesültek ápolása Székesfehérváron és Sarkadon; Hadiárva Szakosztály IV. ker.

A társulat tagjai

A szociális Missziótársulat nem csak a véglegesen elkötelezett nővérekre alapozta a szociális munka ellátását, hanem segítség fogadására is nyitott. A szerzetesnővérek, úgynevezett belső tagok mellett voltak és jelenleg is vannak a társaságnak külső, és pártoló tagjai is.

A belső tagok

A belső tagok, az egész életre fogadalommal elkötelezett nővérek⁵⁹². Alapjuk Szent Benedek regulája. A felvételt követi a próbaidő ezt a két év noviciátus, azután a szociális szeminárium praxisa. A nővérek egyszerű egyenruhát viselnek, ami alkalmazkodott a szociális munkához és a társadalmi tevékenységekhez. 1916-ban a nővérek száma 54 volt.

*A külső tagok*⁵⁹³

⁵⁹⁰ EPL Cat 22. 1601/1918. március 28. *A Szociális Missziótársulatnak a vallásalapból nyújtott segély, címmel*

⁵⁹¹ EPL Cat 22. 1601/1918. március 28. keltezésű iratköteg, amely tartalmazza Farkas Edit köszöntését is.

⁵⁹² 1909 pünkösdjétől

⁵⁹³ Erről bővebben: FARKAS EDIT, *A Szociális Missziótársulat kültagjainak Kézikönyve*, 1925,

A külső tagok mindazok, akik életállapotuk, vagy körülményeik miatt nem léphettek a beltágok közé,⁵⁹⁴ de lelkesedtek a társulat céljai és munkája iránt. „Ők olyan katolikus nők, hölgyek, akik hivatásbeli kötelességük mellett támogatják a Társulat fejlődését, kibontakozását, legtöbbször a társulat intézményeiben dolgoznak, a társulat szellemével azonosítják magukat és a nővérekhez, mint önkéntes segítők csatlakoznak.”⁵⁹⁵ Olyan személyek, akik családjukban élnek, de a szeretetszolgálat mindennapos gyakorlásával bizonyítják, hogy Krisztushoz tartoznak.⁵⁹⁶ Ugyanúgy, mint a beltágok, a jelentkezéstől számítva néhány hónapot jelöltként töltenek el, de ennek időtartama nincsen meghatározva, és számukra nem szükséges a benntlakás. A próbaidő alatt meggyőződnek lelkesedésükről, a társulathoz való hűségükről, és munkaszeretetükről. Ezután a társulat keresztjelvényét viselik. A kültágok kötelesek résztvenni a társulat vallásos és szociális összejövetelein, továbbá az évente tartott lelkigyakorlatokon. Minden kültágnak anyagilag is hozzá kell járulnia a társulat kiadásaihoz havi egy koronával. Nincsen viszont meghatározva, hogy a kültágoknak mennyi munkával kell a szociális munkát segítenie. Mindenki annyit tesz a szent cél érdekében, amennyire tehetsége és adottsága engedi.⁵⁹⁷ Farkas Edit a kültágokhoz írt levelében három feltételt szab: Elsőként a *morum conversio*, vagyis alapelveként: a tagok az erkölcsi érzéküket folytonosan javítsák; másodsorban: ne elégedjenek meg önmaguk megváltoztatásával, hanem mások lelkével is foglalkozzanak, és a lélekmentést tartsák kötelességüknek; harmadikként az Úristennek teljes önátadással a Missziótársulatnak a kékkeresztes lobogója alatt, az Egység, Hűség, Fegyelem kötelékében terjesszék Isten Országát.⁵⁹⁸ Az alapítónő máshol arról nyilatkozik, hogy a nővérek és kültágok kölcsönösen kiegészítik egymást. Lélekben egyek, együtt dolgoznak, együtt szenvednek és közös a céljuk. Ezt a munkát szolgálja a noviciátus és a szociális iskola.⁵⁹⁹

A kültágok meghatározott kötelezettségeket vállaltak magukra és ezt ünnepélyes ígérettel erősítették meg az ígéret szövege a következőképpen hangzott: „Az Atya a Fiú és a Szentlélek nevében. Én ... ünnepélyesen megígérem a Mindenható Istennek, hogy a Szociális Missziótársulathoz hű maradok, annak kültág szabályzatát megtartom, a Társulat

⁵⁹⁴ Mert családostok, vagy mert nem éreznek kifejezett szerzetesi hivatást, de szívesen segítenek másoknak. v.ö. FARKAS EDIT, *Szociális Missziótársulat rövid ismertetése*, 1917, 10.

⁵⁹⁵ FOERSTER FR. W., *Sozialpädagogie, Soziale Arbeit in Ungarn*, in *Hochland*, XIII, (1916. február), 627.

SCHÜTZ ANTAL, *Foerster a Szociális Missziótársulatról (Tárcza)*, in *Alkotmány*, (1916. március 4. szombat),

⁵⁹⁶ KASICS MARGIT, *Kültágság*, in *Keresztény Nő*, XXI, (1933. 8-9.), 10.

⁵⁹⁷ FARKAS EDIT, *Szociális Missziótársulat rövid ismertetése*, 1917, 11.

⁵⁹⁸ Szociális Missziótársulat Irattára Farkas Edit Kültágtestvérekhez írt levele Kedves Kültágtestvérek címmel, számozás és évszám nélkül.

⁵⁹⁹ FARKAS EDITH, *Úttörés*, in *Magyar Nő*, (1918. augusztus 10.), 2.

céljait mindenkor szolgálom és védem. A vállalt kötelességeket lelkiismeretesen és pontosan teljesítem. Az Atya a Fiú és a Szentlélek nevében.

Pártoló tagok:

Az 1911-es és 1917-es Szociális Missziótársulat ismertetése című könyvek egy kicsit eltérően nyilatkoznak a pártoló tagokról. Az 1911-es ismertetés a pártoló tagokat egyetlen egy csoportba sorolja. „Mindazok pártoló tagok, akik a társulat céljaihoz bármely összeggel hozzájárulnak.”⁶⁰⁰ A hat évvel későbbi könyv viszont a pártoló tagok elnevezést három alcsoportra osztja. A tiszteletbeli tagok, azok a férfiak vagy nők, akiket a Társulat érdemeikre való tekintettel tagjai közé választ. Örökös tagok, akik a Társulat céljainak előmozdításához legalább 1000 Korona összeggel hozzájárultak, és a szövetséges tagok, akik a Szociális Missziótársulat Országos Szervezetének tagjai és az Országos Szervezet értelmében szabályosan csatlakoztak a Szociális Missziótársulathoz.⁶⁰¹

A Szociális Missziótársulat Országos Szervezete a Missziótársulat önkénteseinek karitatív tevékenységéből fejlődött ki 1910-ben. Az Országos Szervezet a Missziótársulat irányításával végezte a munkát, de ugyanakkor a helyi életben teljes döntési szabadságot élvezett. A tagoknak megküldték a Missziótársulat kiadványait, a vezetők meg budapesti továbbképzéseken kaptak eligazítást. Bárki lehetett egy-egy szervezet vezetője, aki vállalta az általa összehozott vagy rábízott csoport összetartását.

Az Országos Szervezet célja a katolikus nők valláserkölcsei, liturgikus és szociális tevékenységben történő egyesítése; karitatív, kulturális és nőmozgalmi területeken való képzése és az együttműködés serkentése. A toborzással azt akarták elérni, hogy minél többen kedvet kapjanak a saját lakóhelyeiken a szociális tevékenységek felvállalásához; az oktatással pedig ennek a magas színvonalát kívánták megalapozni. Az Országos Szervezet magába foglalta a Missziótársulat által alapított szakosztályokat: Asszonyszövetség, ifjúsági szervezet, az Országos Missziós Ifjúság OMI, a különböző egyesületek, patronázs tevékenység, missziós gyermekcsoportok; de azon karitatív egyesületeket is, amelyek más módon alakultak, de a Missziótársulathoz közel álltak, és annak szellemében működtek. Az Országos Szervezetnek elfogadott alapszabályai voltak. Megkötés nélkül bárki csatlakozhatott, aki a szabályokat elfogadta. Felépítése nagyon hasonlított a kultagsághoz, de fogadalmak és napi kötelességek nélkül, ami a szervezet népszerűségét növelte.

⁶⁰⁰ FARKAS EDIT, *Szociális Missziótársulat rövid ismertetése (Irányzat és gyakorlat)*, 1911, 16. Ez azt is jelenti, hogy a kultagok egyben pártoló tagok is.

⁶⁰¹ FARKAS EDIT, *Szociális Missziótársulat rövid ismertetése*, 1917, 7.

IV. 2. A Társulat lelkiisége és teológiája

IV. 2. 1. A lelkeségi vonatkozások

A Szociális Missziótársulat spiritualitásának beállítottsága fokozatosan alakult ki, többféle hatás befolyásolta a végleges lelkiiség kibontakozását. Javaslatokat adtak kíváló egyházmegyés papok, valamint a szerzetesek is. A Missziótársulat a vallási élet minden akkori fontos személyével kapcsolatot tartott. Az egyházmegyés papok közül különösen sokat tett a kezdeteknél: Bundala Mihály később Kanter Károly és Molnár János; a főpapok közül leginkább Prohászka Ottokár emelkedik ki; de nagy szeretettel és figyelemmel kísérte a társulat tevékenységét Városey Gyula érsek, aki hosszú időn keresztül támogatója is volt, Majláth Gusztáv továbbá Fischer Colbrie Ágoston kassai püspök. Sokat köszönhet a Társulat az akkori hercegprímásnak Csernoch Jánosnak, aki tanácsaival és megértésével mozdította elő az intézmény fejlődését. Utóda, dr. Serédi Jusztinián szintén, már római tartózkodása alatt is kimutatta jóindulatát, bíborosként pedig még többet tett a társulat érdekében.⁶⁰²

A szerzetesi hatások közül a legjelentősebbek a bencések, a jezsuiták és a piaristák. Farkas Edit számára eleinte a bencés lelkiiség tűnt a legmegfelelőbbnek, átvehetőnek és követhetőnek. Mázy Engelberttel kialakult kapcsolat által is a bencés hatás erősödött. Ő szerkesztette meg az első szabályzattervezetet – nyilvánvalóan – a bencés regula alapján. A nővérek kimondatlanul, de bencés szellemiséghez közeli módon élték belső életüket és dolgoztak a társadalom krisztusi újjászületésén.⁶⁰³

Bencések:

Mázy Engelbert

A bencések közül a legfontosabb szerepet Mázy Engelbert⁶⁰⁴ O. S. B. pannonhalmi bencés szerzetes későbbi kassai főigazgató töltötte be.

Mázy Engelbert eleinte Pannonhalmán volt főiskolai tanár, majd Kőszegen házfőnök és gimnáziumi igazgató. Innen került Kassára tankerületi főigazgatói minőségbe, amit 1907-től 1919-ig töltött be. Ebben az időszakban sok segítséget nyújtott a Missziótársulat alapjainak lefektetéséhez. 1919-24 között miskolci tankerületi főigazgató, innen került

⁶⁰² FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1928, 12.

⁶⁰³ SLACHTA MARGIT, +Farkas Edit, in *Lélek Szava*, IX/5, (1942. május), 45.

⁶⁰⁴ 1865. november 12-én született Veszprém mellett Péterden, földműves szülőktől. Az elemi iskola – Péterden – után Győrbe a bencésekhez végezte a gimnáziumot, majd Pannonhalmára került a rendtagok közé, ott kapta az Engelbert nevet. Tanulmányait Budapesten az egyetemen folytatta a bölcséleti doktorátus

Tihanyba apátnak, ahol élete végéig élt. 1923-ban a Missziótársulatot elhagyó nővérekkel értett egyet, így szakított a Szociális Missziótársulattal és a Szociális Testvérek Társaságának lett lelki vezetője élete végéig. Mázy Engelbert maga írja: „az isteni gondviselés a Szociális Missziótársulat bölcsőjéhez vezetett. ... Hiszem, hogy a társulat tagjai, akiknek abban az időben lelki kalauzok is voltam, ma is szívesen és haszonnal olvassák gondolataimat.”⁶⁰⁵ Mázy Engelbert többször is tartott előadásokat illetve mondott gondolatokat.⁶⁰⁶

Mázy Engelbert a későbbiek során, amikor Slachta Margit könyvéhez: Puszták rejtekéből az élet centrumába című könyvhöz előszót írt, akkor a Missziótársulat alapításáról a következőket jegyezte meg: „Nem a magam ötletében és kívánsága szerint, hanem az Isten irgalmas akaratából kerültem 1909-ben a Szociális Missziótársulat bölcsőjéhez. Egy eszmény volt bennem, amit egyezőnek találtam az Úristen gondviselő szeretetével, és amelyért éppen emiatt szívesen áldoztam annyi munkát, amennyi a hivatali kötelezettségeim teljesítése mellett tellett. Magának az eszménynek életre keltésében semmi részem nem volt. Növelésében és kifejlesztésében is felette kevés. Csak tudomásul vettem, hogy olyan nők társulatáról van szó, akik nem tudnak, és nem akarnak a világtól annyira elszakadni, mint amennyire a szerzetesek szoktak, hanem a világban akarnak a világ javára szerzetesek módjára élni, követve az Üdvözítő példáját. Nekem inkább az volt a feladatom, hogy a Társulat tagjainak lelki életét irányítsam, és ehhez megkaptam az Istenben boldogult Prohászka püspöktől és a Főnökösszonytól, Farkas Edittől a legfőbb irányelvet. Erősen kialakított lelki életre van szükség – mondogatták, amilyent csak az Úr Jézus Lelke, az embereket maga templomává avató Szentlélek tud kialakítani. Ehhez a magam részéről is adtam valamit. Bár a lelki vezetésében sohasem engedtem meg magamnak, hogy őket kaptafára formáljam, mégis a dolog természetében rejlő, hogy mint Szent Benedek fia éppen az egyediséget annyira tisztelő Szent Benedek Szabályából vettem gondolatokat a tagok lelki életének irányításában. Így jóllehet sohasem erőltettem, lassanként kicsírázott és megerősödött öbennük is Szent Benedek szelleme. ... Amint az ő regulája lelki életet akar kialakítani, úgy a társaság tagjai is erősen kialakított lelki élettel akartak egy erkölcsileg bomlott társadalomnak segítségére sietni. Érthető tehát, hogy

megszerzéséig. 1882-ben beöltözött a bencések közé, papszentelésére 1889-ben került sor. 1933. február 28-án halt meg.

⁶⁰⁵ MÁZY ENGELBERT, *Pannonhalma*, 1922. (című könyv előszavában)

⁶⁰⁶ *Alkotmány*, XV, (1910. május 16.), 17..

Alkotmány, XVI, (1911. július 8.),

Sziksói Krónika, (1913. június 28.), 9..

Szociális Missziótársulat jegyzőkönyve 1912. január 7-én

Prohászka püspök és a főnöknő szívesen fogadták, a boldogult Fischer Colbrie kassai püspöktől is elfogadott Directorium Spirituale-t, amelyet Szent Benedek Regulája alapján a Társulat tagjainak lelki irányítására készítettem. És érthető, hogy „Szent Benedek tanítása az alázatosságról” szóló munkámat is nekik szántam.”⁶⁰⁷

További bencés papok hatása

A Missziótársulat lelki irányításában nagy jelentőséget kaptak, Mázy Engelbert mellett, más a bencés szerzetespapok is.

Jelentős Nagy Balázs O. S. B., aki szintén többször járt Szikszón, sőt Csobánkán lelkigyakorlatot is adott. Ezenkívül több személy lelkivezetését is ellátta, mint például Balázs Benedikta nővérnek, Zieler Marianne nővérnek, aki Kőszegen ismerte meg Nagy Balázst, továbbá Natálianak és Líviának, akik a jezsuita szabályzat elfogadása után is Nagy Balázst keresték fel.

Meg kell említeni Hajdú Tibor O. S. B. főapát nevét is, aki mint pannonhalmi főapát 1913-tól védőelnöke lett a társulatnak,⁶⁰⁸ viszont elutasította a Társulatnak a bencés rendhez való szorosabb kötődés érdekében tett kérését.⁶⁰⁹

Farkas Edit 1921 nyarán egy hetet töltött Pannonhalmán, akkor került közelebbi kapcsolatba Bárdos Remig O. S. B főapáttal és ismételten feltette a kérdést, hogy nem lehetne-e a Társulatot a benedeki rendhez szorosabban kapcsolni, de nem kapott rá biztató választ. Ennek ellenére a főnöknő egy levelében, amit Bárdos Remig bencés főapáthoz címzett, a következőket írta: „...mikor tavaly egy hetet töltöttem a gyönyörű Pannonhalmán a pannonhalmi templomban »örök időkre« Szent Benedek oltalma alá helyeztem a Szociális Missziótársulatot.”⁶¹⁰ Mindkét főapáttal tartózkodó maradt a kapcsolat.

Bensőséges viszony alakult ki, Serédi Jusztinián O. S. B. a későbbi hercegprímás és a társulat tagjai között. A társulat, Serédi közvetítésére, 1921. december 23-án Schoippa Lőrinc nunciustól 250.000 lírát, azaz 275.500 korona összeget kapott. Serédi áldotta meg 1933. október 7-én a Krisztina körúti kápolnát, de járt Szikszón és Csobánkán is. A Missziótársulat szempontjából Serédi legfontosabb tette az volt, hogy szabályzat végleges kialakítása körül segítséget nyújtott.

1932 után Sárközi Pál O. S. B. pannonhalmi perjel, főapát segítette a Társulat és a pannonhalmi bencések közötti jó kapcsolat kialakítását. A főapát 1932-ben a pécsi

⁶⁰⁷ SLACHTA MARGIT, *A puszták rejtekéből az élet centrumába*, Testvérszövetség, Budapest, 7-10.

⁶⁰⁸ *Értesítő*, III/1, (1914./1.), 26.

⁶⁰⁹ 1913. november 20-án keltezett 798-as számú iratában/levelében.

vasútállomáson megszólította Christa szociális missziósnővért, akit már régebről ismert, hogy hallott a Társulat bencés irányzatot elfogadó végleges szabályzatáról. Szerinte ezzel elmúlt az akadály, hogy az ősi és az új szerzetesrend, a bencések és a Missziótársulat távolságot tartson egymástól, és együttműködésre tett javaslatot. A Missziótársulatban nagyon örültek a nyitottságnak, és egyre több bencés szerzetest hívtak meg. 1933-ban Blazovid Jákó O. S. B. tanár úr tartott lelkigyakorlatot adott a nővéreknek. 1937-től kezdve a nagyheti lelkigyakorlatokat minden évben Kühár Flóris O. S. B. tartotta. Jó együttműködés alakult ki Szunyogh Xavér O. S. B és a Társulat között is. Szunyogh Xavér többször mondott a Társulatnak szentmisét, lelkigyakorlatokat tartott, továbbá előadásokkal gazdagította a nővéreket. Jávör Egon O. S. B. szerzetes, az első szentmiséjét is 1941. június 29-én a Társulat kápolnájában mondta. Még a központi szemináriumban töltött évei közben ismerkedett meg a nővérekkel, és ünnepi alkalmakkor rendszeresen megjelent segédkezni a Krisztina körúton. Kiemelkedő volt az együttműködés Sárközi Pállal, aki szintén tartott a nővéreknek lelkigyakorlatot, a fogadalmakat is az ő kezébe tették le. Amikor 1948-ban, az Esztergomi Főhatóság a konstitúció kiegészítését kérte, akkor szintén Sárközi Pál segítségével volt jelentős, hiszen megbízta Kolos Berthold tanár urat a betoldások elvégzésével.

Kapcsolatban állt még a Missziótársulat a bencések közül Kelemen Krizosztom főapáttal, továbbá, Juhász Gergellyel, Levárdy Rezsővel, Linzer Szilárddal, Pulay Csabával, és Vályi Hugóval.

Trappista jelleg

Az első bencés, akivel Farkas Edit kapcsolatba került Szilágyi Oszkár volt. Farkas Edit vele 1897-ben húsz esztendősen találkozott először, amikor Sopronban tartózkodott. A későbbi alapítónő nála végezte szentgyónásait. Farkas Edit számára ez rendkívül jelentős volt. Erről az időszakról így ír: „Sopronban akkor egész Szilágyi láz volt, kezdve a főispántól mindenki őhöz járt, mint a város szentjéhez. ...Hogy mily nagy volt Szilágyi Oszkár hatása Sopronban, arra való bizonyosság, hogy még Afrikába is elkísérte őt több magyar fiú. Hogy mi lett azután a sorsuk, nem tudtam, tény azonban, hogy még a Mariahilli apátságba is utána mentek.”⁶¹⁰ A páter eredetileg Pannonhalmán bencés szerzetes, de egyházi engedéllyel átlépett a trappistákhoz, mégpedig a délafrikai (Marienhill) apátságba azok közé, akik szemlélődő életet a misszió munkájával kötötték

⁶¹⁰ Farkas Editnek, Bárdos Remig O. S. B. főapáthoz intézett 1922. december 4-ei keltezésű levelében.

⁶¹¹ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, Vetítettképes Önéletrajz, XXXI.

össze.⁶¹² Ez a szigorúbb lelki vonal meghatározó lett az egykori bencés számára. Amikor az afrikai trappista zárdát feloszlatták ő ismét Magyarországra a bencések közé került.

Farkas Editnek 1913-ban nagy utánajárással sikerült kieszközölnie a rendtől, hogy Szilágyi Oszkár a Szociális Missziótársulathoz kapjon beosztást. A direktórium spirituáléban ezt írja a főnöknő: „Eddig is szent Benedek Rendjének egy tagja irányította lelki életünket, most ugyanezen rendnek egy másik tagja jött segítségünkre: Szilágyi Oszkár, aki már vagy 14 évvel ezelőtt szeretettette meg velem a nagy szent Benedek szellemiségét. Sok imámba és fáradtságomba került őt Társulatunknak megszerezni, s imádságom e gyümölcsében is az isteni Gondviselés útmutatását ismertem föl.”⁶¹³ Szilágyi Oszkár lelki hatása, a nővérek számára sokkal keményebb, fegyelmezettebb vezetést eredményezett. Ez az eddigiekkel szemben elvonultabb, a világtól jobban elforduló, zárt klauzúras szerzetesi szokásokat jelentett. A fogadalmakat földön fekvé tették le, a böjtre nagyobb hangsúlyt fektettek, sőt nagyritkán még az önostorozás is bekerült a nővérek belső fegyelmi életébe. A szigorú korszak három évig tartott, majd Szilágyi Oszkár visszavonult a szerzetesnők lelki irányításától, mivel hittanári beosztást kapott.

1921-ben ismételten a Szociális Missziótársulat lelkiezetője lett, mivel a pannonthalmi főapát elengedte őt, így még ebben az évben beköltözött a Krisztina körúti anyaházba, majd fél évvel később Szikszón lett gyóntató. 1922-ben Judith és Hildegard nővérekkel Amerikába ment, majd az ottani missziós szerepet befejezve, ismét Dél-Afrikába a trappistákhoz utazott, de egyedül maradt, így véglegesen Magyarországra jött.⁶¹⁴ 1924-től –kisebb megszakításokkal– lelkiigazgatója lett a társaságnak egészen a szétszórátásig.

Szigorú lelkiezető volt, emiatt sokan nem hozzá jártak a nővérek közül. Nagyböjten például kiszabta, hogy hány deka csirkét szabad egy-egy nővérnek elfogyasztania.⁶¹⁵ 1950-ben átköltözött a Krisztina körúti plébániára, onnan járt át misézni és gyóntatni a missziósnővérekhez, amíg a házuk és kápolnájuk fennállt 1950. november 19-ig. A nővérek azután továbbra is tartották vele a kapcsolatot és betegen is látogatták a kórházban, 1951 júliusában bekövetkezett haláláig.

Nemcsak a beltaggokkal dolgozott együtt, hanem a kültaggokkal is rendszeresen találkozott, előadásokat tartott, sokszor gyóntatott. Ha a gyermekvédelemről volt szó, akkor biztosak lehettek abban, hogy felemeli a szavát. Az Értesítő is tanúskodik erről: „Az Országos Katholikus Nővédő Egyesület a törvénytelen csecsemők ügyében 1914. február

⁶¹² SZEGHY ERNŐ, *Emlékeim*, Budapest 1944, 145.

⁶¹³ *Direktorium Spirituale, Végszó*, 68.

⁶¹⁴ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, Vetített képes Önéletrajz, XXXI.

⁶¹⁵ Szalézia nővér SM emléke, Krisztina körút (2002. június 11.)

13-án este összejövetelt tartott, ahol Szilágyi Oszkár méltatta a gyermekvédelem fontosságát.”⁶¹⁶ Más témában is sokszor tartott előadásokat, buzdításokat, erről tanúskodnak a különböző folyóiratok.⁶¹⁷

Szilágyi Oszkár hittanársága idején dr. Schütz Antal piarista egyetemi tanár vette át a szerepét.

Farkas Edit számára jelentős volt Szekeres Bónis is, hiszen ő volt, aki az első szereplésére hívta 1906-ban a Katolikus Napok szervezésekor. 1923 után is megszakítás nélkül megmaradt a kapcsolat. 1932-ben a Szociális Iskolán tartott előadást, majd hat évvel később szintén.

Piaristák:

A piarista szerzetesek közül a legfontosabb: Schütz Antal, akiről Farkas Edit a Húsz éves a Missziótársulat című könyvében megállapítja, hogy „ő a múltban és a jelenben is irányítónk.”⁶¹⁸ Farkas Edit Schütz Antalt már 1912-ben felkérte legyen a társulat gyóntatója, de a piarista tanár 1912. szeptember 24-én Budapestről írt levelében arról tájékoztatta a főnöknőt, hogy rendkívül sok munkája miatt a gyóntatást az elkövetkező 3 évre nem tudja vállalni. Utána viszont 1916-tól ráállt a kérésre. A hercegprimás ki is nevezte Schütz Antalt, aki hajlandó volt a „Társulat két budapesti kápolnájának – az egyik I. Krisztina körút 125. alatt a Társulat szemináriumában, a másik a Németvölgyi úton a Társulat árvaházában az igazgatóságot elvállalni.”⁶¹⁹ A nővéreknek Szilágyi Oszkár után nagy megkönnyebbülést jelentett az enyhébb, ahogyan ők megfogalmazták, „a józan piarista szellem; ahol megszűntek a trappista jellegű szigorú fegyelmi követelmények.”⁶²⁰ Schütz Antal ezt a megbízást, egyéb elfoglaltságai miatt nem tudta hosszú időn keresztül betölteni, ezért Farkas Edit Szilágyi Oszkárt 1921 őszén újból lelkiigazgatóvá nevezte ki,⁶²¹ majd amikor 1922-ben megkezdődött a Missziótársaság amerikai küldetése, az esetleges tengerentúli megtelepedés, valamint anyagi források gyűjtésének szándékával, akkor Szilágyi Oszkár is csatlakozott önkéntesen a Cleveland-i a magyar misszióba utazó

⁶¹⁶ *Értesítő*, (1914./2.),

⁶¹⁷ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai: *Szikszói Krónika*, 1913. június 28-ai bejegyzés

Értesítő, II, (1914./2.), (Szilágyi Oszkár intézett beszédet)

Előadásai voltak még: Szociális Iskola 1931. Évi XX. évfolyamán Január 10-én, 24-én. Ugyanebben az évben a kórházmissziós hét alkalmával május 16-án és 30-án. A Szociális Iskola 1938. évi XXVII. évfolyamán

⁶¹⁸ FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat, Budapest 1928, 12.

⁶¹⁹ EPL Cat 22. 316/1916. január 16. keltezésű fogalmazmány, amit Schütz Antal, valamint másolatban Farkas Edit kapott meg.

⁶²⁰ MONA ILONA, *Slachta Margit*, Budapest, Corvinus, 1997, 40.

⁶²¹ *Társaságunk története XIII.*, in *A Testvér*, II/9, (1931. május), 6.

nővérekhez.⁶²² Amikor Szilágyi Oszkár az amerikai küldetés, valamint a trappistáknál töltött újabb kísérlete után ismét a Missziótársulathoz került, akkor Schütz Antal mellett, még mindig fegyelmezett, de az eredeti szigorúságához képest már enyhébb irányvonalat képviselt.

A piaristák közül meg kell említeni még Sík Sándor nevét, aki többször volt előadója a Missziótársulat által rendezett továbbképzéseknek. A gyóntatásba pedig résztvettek Zimányi Gyula és Sebes Ferenc tanár urak, akik egyben tanácsaikkal is segítették a Missziótársulat alakulását. A két utóbbival azonban a szétválás után 1923-tól megszűnt a kapcsolat.

Jezsuiták:

A bencés spiritualitás mellett, amely megadta az alapvető lelkeségi irányvonalat, nagy szerep jutott a jezsuita hatásnak a Társulat életében. Loyolai Szent Ignác követői közül kevesebb személlyel volt a Missziótársulathoz kapcsolata, a bencés szerzetesekhez képest, mégis a jezsuiták tevékenysége rendkívül meghatározó lett.

1915-ben a Társulat belső közgyűlése Mázy Engelbert kassai tankerületi főigazgatón kívül lelki igazgatóul megválasztotta Szilágyi Oszkár bencés szerzetest, akivel már addig is szoros kapcsolatban álltak, továbbá: a premontrei dr. Szilágyi Dózsa tanárt és jezsuita dr. Vízota Alajos⁶²³ püspöki titkárt,⁶²⁴ aki a szociális missziótársulatot annyira fontosnak tartotta, hogy gyakran megjelent a székházukban, lelkigyakorlatokat is tartott, sőt a társulat forgókönyvtárát több mint 400 kötet könyvvel gazdagította.⁶²⁵

A premontrei hatás nem érvényesült kimutathatóan, annál inkább éreztette befolyását a jezsuita jelleg.

A jezsuiták közül ki kell emelni még Bangha Béla továbbá Bíró Ferenc nevét. Bangha 1918-ban került közelebbi összefüggésbe a társulattal, és az ő hatásának tulajdonítható a nővérek erőteljesebb politikai szerepvállalása és a folyóiratuk politikai lappá formálása.

A szerzetesnőknek Bíró Ferencsel egyetlen lelkigyakorlat alapján alakult ki szorosabb együttműködése. Csobánkán tartott 1922-ben lelkigyakorlatot, amiben a főnökösszony különös örömét találta és ezért lelkivezetőnek is felkérte. A Jézus Szíve tisztelet erősödése is Péter Bíró hatásának tulajdonítható.

⁶²² *Társaságunk története XIII.*, in *A Testvér*, II/9, (1931. május), 6.

⁶²³ Vízota Alajos székesfehérvári egyházmegyes pap volt; eleinte püspöki titkárként, majd irodaigazgatóként dolgozott Prohászka püspök mellett.

⁶²⁴ *A munkaterről*, (9. Választások), in *Keresztény Nő*, I/2, (1915. február), 26.

⁶²⁵ *A munkaterről* (A szociális missziótársulat forgó könyvtára) in *Keresztény Nő* II/5, (1916. május), 15.

A későbbiek során – amikor visszakanyarodott a rend a benedeki regulához – azzal állítottak a missziósnővérek a jezsuita hatás érvényesülésének emléket, hogy a jezsuiták közül kértek fel lelkigyakorlatos atyákat. A nővérek nagyon tisztelték a Loyolai Szent Ignácot és az ő általa alapított jezsuita rend szerzeteseit. A belső elkötelezett tagok imádkozták is, nap- mint nap Loyolai szent Ignác imádságát: „Fogadd el Uram szabadságomat...”⁶²⁶

A Missziótársulat életében, a legnagyobb szerepet a jezsuita szellem iránt vonzó Prohászka Ottokár püspök töltötte be. Ő már kezdetektől fogva segítette a Nővédő Egyesület munkáját, majd a Missziótársulat tevékenységét. Budapesti lelkigyakorlatai, és konferenciabeszédei nem csak a nővérek számára lettek meghatározók. A Missziótársulat tagjai bevonták az életükbe, családtagként tekintettek rá, a székházban külön szobát biztosítottak neki. Személyének hatására annyira jelentős, hogy a következő fejezetben alaposabban fejtjük ki meghatározó vonásait.

Prohászka püspök szerepe

A szociális Missziótársulat megalakulásában és fejlődésében rendkívül komoly szerepe volt Prohászka Ottokár⁶²⁷ székesfehérvári püspöknek. Nyitra városában született 1858. október 10-én. Apja Prohászka Domonkos morva származású vadásztiszt, majd pénzügyőri biztos, aki 40 évesen feleségül vette a 19 éves Pilberger Annát 1857-ben. A házasságból három gyermek született egy leány és két fiú. A család hamarosan Rózsahegyre költözött, az első gyermek Ottokár ott kezdte meg iskoláit. A gimnáziumot Losoncon és Nyitrán végezte, majd az V. VI. osztályt már Kalocsán a jezsuitáknál, ahol új lendületet kapott. A papi hivatása is itt tisztázódott számára. A gimnázium két utolsó évét már Esztergomban töltötte a szemináriumban, ahonnan érettségi után rögtön Rómába küldték a Collegium Germanico et Hungaricum-ba teológia tanulmányok végzésére.

1881-ben mindenszentek ünnepén szentelték pappá, de még egy évet Rómában töltött, ahonnan, mint a bölcsélet doktora jött haza. Első helyén Esztergom-Belvárosban, mint segédlelkész működött, majd két hónappal később a Szemináriumba került latin és görög nyelvtanárnak. Egy évvel később ismét új feladatot kapott: fiatal papként már a kispapok lelkiezetője lett, amit 14 éven keresztül töltött be. 1895-ben egyik alapító tagja lett a Katolikus Néppártnak.

⁶²⁶ Mogyorósi Erzsébet, Józsa szociális missziósnővér (SM) emléke

⁶²⁷ Életrajzi adatok: KONCZ-VASS, *Prohászka pályája és személyisége Naplójának tükrében*, in *Keresztény Nő*, XIX/4, (1931. április), 67.

PROHÁSZKA OTTOKÁR, *Caritas nunquam deficit*, in *Keresztény Nő*, II/3, (1916. március), 1-4. és 25.

Farkas Edit 1898-ban, mint esztergomi spirituálist ismerte meg Prohászkát. A főnöknő ezt élete legnagyobb eseményeként tartotta számon. Önéletrajzában a következőket fogalmazta meg: „Életem egyik legnagyobb eseménye a Püspökatyánkkal való találkozás. Az első találkozás nincs minden érthetetlen körülmény nélkül, amennyiben régi barátnőm /budahegyi Pauer Ferenc ezredesné, akinek ura akkor Esztergomban volt ezredes/ az ottani spirituálisnak, főtisztelendő Prohászka Ottokárnak lett lelki gyermeke, s nem győzte őt, mint szent embert magasztalni. Én akkor Püspök atyánkat még sohasem láttam és hallottam, mégis az történt, hogy mikor egyszer séta közben jószágos nagyanyámat bekényszerítettem az Angolkisasszonyok templomába, (Váci u. Szent Mihály templom) egyszerre megjelenik a szószéken egy pap, kit a szószék alatt állva nem is láttam, de mikor beszélni kezdett, annyira biztos voltam, hogy ő Adél barátnőm lelkiatyja, hogy azonnal megírtam neki, tudakolja meg, hogy nem volt-e az ő lelkiatyja Budapesten, ami utólag beigazolódott. A spirituális úr prédikációja, melyet az Oltáregyesület meghívására tartott, óriási hatással volt rám. Nemsokára felutaztam Esztergomba, ahol őt személyesen megismertem.⁶²⁸ Prohászka közben egyre népszerűbb lett és Kanter Károly meghívására a budai várban is nagyszerű előadást tartott. Ezzel annyira megnyerte a szívét a későbbi alapító főnöknőnek, hogy Farkas Edit megkérte Pálffy Pálné grófnét, hívja meg Prohászkát magához egy konferencia megtartására. A kérésnek a grófné eleget tett és Prohászka még 1898-ban Pálffy grófné palotatermében tartotta meg első buzdítását a patroneszeknek.⁶²⁹ Két évvel később 1901-ben, az első konferenciára került sor szintén Pálffy-Károlyi Geraldine grófnő szalonjában, amit a »tisztelendő gyermekekről« címmel mondott.⁶³⁰ Ott a fiatal lendületes pap mindnyájuk szívébe belopta magát, ezért további szolgálatokat is kértek tőle. Egy évvel később már megtartotta az első lelkigyakorlatát a lányok számára⁶³¹ az Angolkisasszonyok templomában.⁶³² Ez első alkalom után minden évben meghívták lelkigyakorlat tartására, sőt a patroneszek számára, a havi konferenciák előadására is őt találták legalkalmasabbnak. Farkas Edit így emlékszik ezekre vissza: „A lelkigyakorlatok mellé sorakoznak azok a remek konferenciák, melyeket a püspök úr egyesületünk tagjainak megerősítésére, hitéletünk fejlesztésére többször tart évente.”⁶³³

NÉMETHY ERNŐ, *Életrajz*, in *Keresztény Nő*, XV/4, (1927. április), 101.

⁶²⁸ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, Vetített képes Önéletrajz, XXXV-XXXVII. F., SZABÓ, *Prohászka Ottokár élete és műve (1858-1927)*, SZIT, Budapest, 2010, 267.

⁶²⁹ ZICHY SAROLTA, *Gr. Pálffy Pálné élete*, Stephaneum, Budapest 1915, 11.

⁶³⁰ FARKAS EDIT, *A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése (Irányzat és gyakorlat)*, 1911, 40.

⁶³¹ *Országos Katolikus Nővédő Egyesület Évkönyve 1899-1903.*, 3.

⁶³² A., SCHÜTZ, *Összegyűjtött munkák*, 23. kötet, 237.

⁶³³ *Országos Katolikus Nővédő Egyesület 1907/08.*, 9.

Az alapítónő kimondhatatlanul hálás volt Prohászkaival való barátságáért. Önéletrajzában ezt írja: „Megismerkedésünk óta, hála Jézus Szentséges Szívének, nem tudom, hányszor találkoztunk, hol az Angolkisasszonyoknál, hol boldogult Kanter prelátus lakásán, hol boldogult Molnár prelátus lakásán.”⁶³⁴ Az ismeretség annyira meghatározó lett számára, hogy teljesen vezetésére bízta magát, később úgy is nevezte csak egyszerűen, hogy „lelkem atyja.”⁶³⁵

Prohászka Ottokár 1901-től új műfajt kezdett meg a budai vártemplomban, a férfi konferenciákat. Csupa férfit összegyűjteni új vállalkozás volt, de megfelelő pap (Kanter Károly, Molnár János, Mihályfy Ákos), és más személyek (Zichy Nándor, Pálffy-Károlyi Geraldine) segítségével a katolikus megújulás kiindulópontja lett. 1904-ben Prohászka Budapestre költözött, mert I. Ferenc József kinevezte a pesti egyetemre dogmatika nyilvános rendes tanárává. Ezt azonban nem sokáig töltötte be, mert 1905. október 17-én a Fejérváry úgynevezett darabontkormány megválasztotta székesfehérvári püspökké. (A kormány ezzel a lépéssel népszerűtlenségét próbálta enyhíteni.) X. Pius pápa Rómában szentelte püspökké a Sixtus kápolnában december 24-én. Erre az alkalomra Farkas Edit barátnőjével Stoffer Micivel, továbbá Majláth püspök atyával és Prohászka Ottokár testvérével, Nagy Alfonz néval együtt utazott Rómába.⁶³⁶ A megkezdett feladatokat püspökként is ugyanúgy tovább teljesítette, sőt még inkább támogatta és párfogásába vette a Növédő Egyesület munkáját és szoros együttműködést alakított ki a Szociális Missziótársulat tevékenységével, mivel azt valósították meg, amivel ő teljesen azonosult. Prohászka szerint az emberi közösségtől kitaszított sok millió szerencsétlent fel kell emelni, és meg kell számukra teremteni az emberhez méltó feltételeket, mert csak így élhetnek Krisztushoz méltó életet, és ebben a küzdelemben a megaláztatottak, és kitaszítottak mellett van mindenkinek a helye.⁶³⁷

Püspökként is rendületlenül járta az országot konferenciákat és lelkigyakorlatokat tartott. A lelkigyakorlatok mellett, 25 esztendőn keresztül évente több alkalommal tartott konferenciákat,⁶³⁸ amelyek jelentősen elősegítették a patroneszeket munkájukban: „Elsősorban ezek a lelkigyakorlatok és havi konferenciák lelkesítenek s tartanak össze

⁶³⁴ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, Vetített képes Önéletrajz, XXXV-XXXVII. F., SZABÓ, *Prohászka Ottokár élete és műve (1858-1927)*, SZIT, Budapest, 2010, 267.

⁶³⁵ F., Szabó, *Prohászka Ottokár élete és műve (1858-1927)*, SZIT, Budapest, 2010, 262.

⁶³⁶ PBFL: Szociális Missziótársulat Iratai XV a, b; Farkas Edit, Vetített képes Önéletrajz, XLIV-XLV.

⁶³⁷ TAMÁS JÓZSEF, *Prohászka Ottokár társadalomszemlélete*, in *Magyar Fiatalok Kiadása*, (1934./1.), 8.

⁶³⁸ *A lelkigyakorlatok nagymestere*, in *Keresztény Nő*, XV/4, (1927. április), 128.

minket; azok olajozzák lelkünket, hogy a vállalt komoly munkánkban erősen, frissen és jókedvűen fáradozhassunk.”⁶³⁹

A Missziótársulat szempontjából a legkiemelkedőbb lelkigyakorlatok a következőképpen folytak le:

1901-1902-1903-ban az Angolkisasszonyok templomában

1904-5-ben a Budai Katolikus Körben (Toldy Ferenc utca)

1906-1914 a Knézits utcai Szent Margit Kápolnában

1915-16-ban a szerviták templomában

1916-25-ig az Egyetemi Templomban

A lelkigyakorlatos gondolatok és konferenciák a második évtől mindig nyomtatásban is megjelentek. 1912-18-ig a Szociális Missziótársulat Körlevele⁶⁴⁰ című kiadványban kizárólag csak Prohászka exhortációk, később a beszédek voltak összegyűjtve. Az elhangzott gondolatokat a püspök lánytestvére jegyezte le.⁶⁴¹

1927. március 27-től - április 2-ig a budapesti Egyetemi Templomban férfiak számára tartott lelkigyakorlatot. Amikor Prohászka püspök hosszabb időn keresztül a fővárosban tartózkodott akkor legtöbbször a Mária kongregációk Horánszky utcai otthonában szállt meg, ahol számára lakosztályt tartottak fenn. Innen járt át minden nap a Szociális Missziótársulat Krisztina körúti székházába, ahol szintén volt egy lakosztálya. A lelkigyakorlat harmadik napján (április 1-én) szokásos módon innen indult el, hogy megtartsa az egyetemi templomban konferencia beszédét, amely a sorozat utolsó előtti része lett volna. Norburga nővér a Szociális Missziótársulat portás teendőit ellátó nővére, mikor a püspök kilépett a házból még nem is sejtethette, hogy a következő órában milyen csapás éri Prohászkát.⁶⁴² Szemtanúk szerint mikor a sekrestyében öltözött szokatlanul nyugtalanul viselkedett, ami nála, mint fegyelmezett embernél feltűnő volt. Sőt azt is megkérdezte a sekrestyéstől: »Milyen festék szag van, most festenek nagyhét előtt?« Orvosok szerint, ha valaki ok nélkül festékszagot érez, az agyvérzést jelent, vagyis Prohászka püspöknél az agyvérzés már a szószékre való fellépés előtt megkezdődhetett.⁶⁴³ Ennek ellenére a konferenciabeszédet a szokott módon kezdte és tartotta. Tíz percig beszélt

⁶³⁹ FARKAS EDIT, *A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése (Irányzat és gyakorlat)*, 1911, 19.

⁶⁴⁰ *A Szociális Missziótársulat Körlevele* néhány oldalas összeállítás első oldalán rendszeresen A Szociális Missziótársulat Szeretet Szövetsége cím szerepelt.

Prohászka hatvanéves születésnapján az *Élet* című folyóirat jubileumi (születésnap) számot jelentett meg 1918. október 13-án, amelyben egy csokornyit közölt a püspök elhangzott gondolataiból.

⁶⁴¹ *A lelkigyakorlatok nagymestere*, in *Keresztény Nő*, XV/4, (1927. április), 128. A cikk Angélának mondja a püspök testvérét, de ilyen nevű testvére Ottokárnak nem volt.

⁶⁴² *Az utolsó napon Prohászka már ideges volt*, in *Nemzeti Újság*, IX/76, (1927. április 3. vasárnap), 5.

⁶⁴³ POTYONDI IMRE, *Prohászka Ottokár*, in *Teológia*, I, (1967. október), 14.

folyamatosan, magával ragadva hallgatóságát,⁶⁴⁴ amikor megcsuklott a hangja, bal keze erőtlenül lehanyatlott és tompa erőtlen hangon mondta még előadását: „Fiatal emberek hozzátok szólok... nincs más kódex, csak az evangélium!” Egy másik beszámoló szerint hirtelen az oltár felé fordult és utolsó szavai ezek voltak: „Ime, az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit.”⁶⁴⁵ A hallgatóságból egy orvosprofesszor felkiáltott: a püspököt agyvérzés érte, siessenek fel hozzá!”⁶⁴⁶ Prohászka rögtön a Központi Szeminárium I. emeleti 15-ös szobájába, az akkori vendégszobába vitték, ahol több orvos is megjelent a beteg mellett. A látogatók közül Prohászka betegszobájába senkit sem engedtek be még Ripka főpolgármester urat sem, az orvosok és Farkas Edit kivételével.⁶⁴⁷ Az agyvérzést követően tizenkét órán keresztül eszméletlenül feküdt, majd mentő intézkedésként eret vágtak rajta, de ezzel sem tudtak már segíteni, a halál, április 2-án virágvasárnap előtti szombaton délután 1 óra 45 perckor bekövetkezett. Ekkor az ágyra borulva zokogott a püspök nővére, Prohászka Irma és Farkas Edit missziós nővér.⁶⁴⁸ A villámgyorsan elterjedő hír hatására seregestül özönlöttek a gyászolók a szemináriumba. Különösen a katolikus úritársaság hölgytagjai, tisztviselők, katonatisztek, ügyvédek és orvosok feleségei.

Fehér márványtábla⁶⁴⁹ örzi ma is az emlékét a szobában. Április 4-7-ig tartotta volna a lányok részére a 25. évi lelkigyakorlatot, szintén az Egyetemi templomban, de erre már nem került sor. Halála minden lelkigyakorlatnál nagyobb hatással volt tisztelőire.

Virágvasárnap április 3-án ravatalozták fel az Egyetemi templomban, ahol emberáradat rótta le kegyeletét előtte.⁶⁵⁰ Már kora reggel megkezdődött a tisztességtetés a

⁶⁴⁴ *Az utolsó napon Prohászka már ideges volt*, in *Nemzeti Újság*, IX/76, (1927. április 3. vasárnap), 5.

⁶⁴⁵ *A húsz éves Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1928, 25.

⁶⁴⁶ POTYONDI IMRE, *Prohászka Ottokár in Teológia*, I, (1967. október), 14.

⁶⁴⁷ *Prohászka püspök állapota igen súlyos, de nem reménytelen*, in *Az Est*, XVIII/76, (1927. április 3. vasárnap), 1.

A tizenötös szobában, in *Új Nemzedék*, IX/[2219]/76, (1927. április 3. vasárnap), 2.

⁶⁴⁸ *A püspök halála*, in *Nemzeti Újság*, IX/76, (1927. április 3. vasárnap), 3.

⁶⁴⁹ A márványtábla mellett a nagy püspök emlékét őrizte sokáig egy róla készült mellszobor is. 1990-ben eltört, akkor levitték a szeminárium pincéjébe, azóta is ott található. 2002-es adat.

⁶⁵⁰ A legfontosabb újságbeszámolók:

Nemzeti Újság, IX/76, (1927. április 3. Vasárnap), 1-5.; IX/77, (1927. április 5. kedd), 1-5.; IX/78, (1927. április 6. Szerda), 1-5.; IX/79, (1927. április 7. Csütörtök), 5-7.; IX/80, (1927. április 8. Péntek), 7.

Az Est, XVIII, (1927. április 3. Vasárnap), 1.; *Az Est*, XVIII, (1927. április 5. Kedd), 3.; *Az Est*, XVIII, (1927. április 6. Szerda), 3.; *Az Est*, XVIII, (1927. április 7. Csütörtök), 5.

Új Nemzedék, IX/76[2219.], (1927. április 3), 1-2.; IX/77[2220.], (1927. április 5. Kedd), 1-4.; IX/78[2221.], (1927. április 6. Szerda), 1-3.; IX/79[2222.], (1927. április 7. Csütörtök), 1-3.;

Újság, III/75, (1927. április 2. Szombat), 3.; III/76, (1927. április 3. Vasárnap), 3-4.; III/77, (1927. április 5. Kedd), 4.; III/78, (1927. április 6. Szerda), 3-4.; III/79, (1927. április 7. Csütörtök), 6.;

Magyar Hírlap, (1927. április 2. Szombat), 1.; (1927. április 3. Vasárnap), 3-4.; (1927. április 5. Kedd), 5.; (1927. április 6. Szerda), 4.; (1927. április 7. Csütörtök), 6.

gyászlobogós nagy szemináriumban, ahol nem lehetett a halottas szobába lépni. Lassú menetben vonultak a bejárat kaputól az első emeleten végig a halottas szoba ajtaja előtt, akik még egyszer látni akarták a püspök urat. Az ágy körül a szemináriumi kispapok és missziótársulati nővérek ajkáról szakadatlanul szólt az imádság. Nagy Alfonznének a püspök testvérének eleinte az volt a kívánsága, hogy a halottat Budapesten temessék el, de végül a polgármester, a káptalan tagjai, és székesfehérvár egyházközség néhány tagjának sikerült rávenni a halott testvérét, hogy járuljon hozzá a székesfehérvári temetéshez.⁶⁵¹

Április 4-én hétfőn szállították székvárosába. Az Egyetemi templomtól tízezrek búcsúztatták. A gyászvonatnak minden állomáson meg kellett állnia, hogy az ott várakozó nép még egyszer vehesse lélekben az áldását. A székesfehérvári székesegyház ravatalánál hétfő estétől szerda reggelig folytatódott, ami az egyetemi templomban elkezdődött, – a búcsúzó hívek zarándok járása. Nagyszerdán volt a temetése. A nagy püspökről halála után minden folyóirat megemlékezett és napokig tele volt a sajtó Prohászka Ottokár életének munkásságával és halálának körülményeivel.⁶⁵²

A püspök emlékére halála után templomépítési pályázatot írtak ki, a beérkező 171 pályamű közül dr. Fábián Gáspár budapesti építész munkája nyerte el az első díjat és a kivitelezési megbízást. Az első kapavágás 1929. október 3-án történt meg,⁶⁵³ a Prohászka templom pedig négy évvel később készült el, amelyet 1933. november 5-én szentelt fel Shvoy Lajos megyéspüspök. A püspök emlékére budapesten a Károlyi kertben is állítottak egy négy méter magas bronzszobrot. Ezt 1947. április 26-án éjszaka ledöntötték, és

Pesti Napló, LXXVIII/75, (1927. április 2. Szombat), 1-2.; LXXVIII/76, (1927. április 3. Vasárnap), 1-4.; LXXVIII/77, (1927. április 5. Kedd), 4-6.; LXXVIII/78, (1927. április 6. Szerda), 4-6.; LXXVIII/79. (1927. április 7. Csütörtök), 11.

⁶⁵¹ *Budapest kedden, Székesfehérvár szerdán délelőtt temetik Prohászka püspököt*, in *Az Est*, XVIII/77, (1927. április 5. kedd), 3.

⁶⁵² A legfontosabb újságbeszámolók:

Nemzeti Újság, IX/76, (1927. április 3.) 1-5.; IX/77, (1927. április 5.), 1-5.; IX/78, (1927. április 6.), 1-5.; IX/79, (1927. április 7.), 5-7.; IX/80, (1927. április 8.), 7.

Az Est, XVIII. (1927. április 3. Vasárnap), 1.; (1927. április 5. Kedd), 3.; (1927. április 6. Szerda), 3.; (1927. április 7. Csütörtök), 5.;

Új Nemzedék, IX/76[2219.], (1927. április 3), 1-2.; IX/77[2220.], (1927. április 5. Kedd), 1-4.; IX/78[2221.] (1927. április 6. Szerda), 1-3.; IX/79[2222.], (1927. április 7. Csütörtök), 1-3.;

Újság, III/75, (1927. április 2. Szombat), 3.; III/76, (1927. április 3. Vasárnap), 3-4.; III/77, (1927. április 5. Kedd), 4.; III/78, (1927. április 6. Szerda), 3-4.; III/79, (1927. április 7. csütörtök), 6.;

Magyar Hírlap, (1927. április 2. Szombat), 1.; (1927. április 3. vasárnap), 3-4.; (1927. április 5. Kedd), 5.; 1927. április 6. Szerda), 4.; (1927. április 7. Csütörtök), 6.

Pesti Napló, LXXVIII/75. (1927. április 2. Szombat), 1-2.; LXXVIII/76, (1927. április 3. Vasárnap), 1-4.; LXXVIII/77, (1927. április 5. Kedd), 4-6.; LXXVIII/78, (1927. április 6. Szerda), 4-6.; LXXVIII/7, (1927. április 7. Csütörtök), 11.;

⁶⁵³ *Az emléktemplom építésének története*, in *Székesfehérvári Napló*, II/262, (1929. november 17. vasárnap), 4-5.

megcsonkították.⁶⁵⁴ A szobrot helyrehozták, ma Székesfehérváron a Prohászka templom kertjében található.

Prohászka Ottokár végrendelete szerint, amelyet 1926. július 3-án írt Székesfehérváron,⁶⁵⁵ a hagyatékát három részre osztották szét. A püspök ezt hagyta meg: „Hagyatékom harmadik részét, mely fölött a Kolonich-féle egyezmény szerint szabadon rendelkezhetem, következőképpen osztom fel: az Ottokár Hadiárvaháznak (Csobánka mellett) húsz millió koronát, a Regnum Marianum (Damjanich u. 50.) húsz millió koronát, a budatétényi misszós háznak tíz millió koronát ...a székesfehérvári szegényeknek (a Ker. nők Ligája által kiosztandó) négy millió koronát ajánlok fel, a maradék azután két részre oszlik, egyik nővérem özv. Nagy Alfonzné, másik öcsém Prohászka Gusztáv és neje szül. Simonidesz Ilona kapják.”⁶⁵⁶

A nagy püspök halálának hetvenöt éves jubileumát (1927. április 2.) követően – szellemének emléket állítva – 2002. április 9-én megemlékező szentmisét mutattak be az Egyetemi templomban, majd ezt követve leplezték le a Központi Papnevelő Intézet kertjében elhelyezett új szobrát.⁶⁵⁷

IV. 2. 3. A társulat teológia alapgondolatai:

A Szentlélek szerepe

A Szentlélek szeretete már a kezdetektől jelen volt a Missziótársulatban. Az 1908-as Évkönyv az Elnök utcai ház kápolnájáról közöl egy képet, ahol egyértelműen látszik a Szentlélek iránti elköteleződés, megjelenik egy ábrázolás a Szentlélek-galambbal.⁶⁵⁸ A Szentlélek hangsúlyozott szerepe a nővérek életét teljesen átszötte. Mindennap reggeli és déli órákban, továbbá a capitolium előtt és tanítások kezdeténél a következő Szentlélek imádságot mondták: „Ó Szentlélek, kinek kegyelme nélkül semmire sem vagyok képes, de aki által mindent megtehetek, jöjj segítségemre, hogy jószándékaimban állhatatos legyek, a bűnt kerüljem, az erényekben növekedjem és a mennyországot megnyitó érdemekben gyarapodjam. Amen.”⁶⁵⁹ Szentlélek iránti odaadás abban is megmutatkozott, hogy a beöltözés és fogadalomtétel, már kezdetektől fogva mindig pünkösdi napján volt. Erre az

⁶⁵⁴ Magyar Katolikus Almanach 1988, II. (A magyar Katolikus Egyház élete 1945-85) II. kötet, Szent István Társulat, Budapest, 1988, 23.

⁶⁵⁵ SzPL: Prohászka Ottokár végrendelete

⁶⁵⁶ *Prohászka Ottokár végrendelete*, in *Új Ember*, (1981. március 29.); Az *Új Ember* XXXVII/22, (1981. május 31.), 2. A *püspök milliói* címmel következő kiegészítést tette hozzá: „A püspök végrendelete 1926 nyarán kelt, amikor igen erőteljes infláció volt Magyarországon. 1927 elején új pénz került forgalomba, a pengő.” Egy pengő 12.500 koronát ért akkor.

⁶⁵⁷ *Új Ember*, LVIII/16(2803.), (2002. április 19. Vasárnap), 16.

⁶⁵⁸ *Országos Nővédő Egyesület Évkönyve*, 1908. 62-72.

⁶⁵⁹ PBFL.: Szociális Missziótársulat iratai; Kéziratok XXXII. 5.

ünnepre a Missziótársulat minden tagja, bármelyik házban vagy intézményben is tartózkodott mindig kilenceddel készült.

Az első fogadalomtétel Szikszón, 1909. május 30-án, pünkösdkor történt. Farkas Edit már 10 nappal Pünkösdt előtt a vidéki városba ment, hogy előkészítse a nővéreket az első missziótársulati fogadalomtételre. Ő maga irányította a beszélgetéseket, imádságokat. Pünkösdt vasárnapja reggelén eljött hozzájuk a helyi plébános, hogy elmondja a szentmisét házukban, mert ekkorra már kápolnát is kialakítottak az épületben. Szentáldozás előtt, miközben a pap feltartotta a Szentostyát, a nővérek előre vonultak és közösen mondták el az Edit által megfogalmazott szöveget. Edit mindegyiküket megölelte és ujjukra húzta az arany jegygyűrűt. Bár nyilvánosan tették le a fogadalmukat ezek az ígéretek jogilag magánfogadalomnak minősültek,⁶⁶⁰ hiszen nem volt elfogadott szabályzatuk.

A Szentlélek iránti szeretet nem csak tetteikben nyilatkozott meg, hanem írásaik is tükrözték. Farkas Edit lelki iskolája⁶⁶¹ című könyvének 2. kötetének tartalomjegyzéke is ezt mutatja. Az alábbi hat részből áll ez a kötet: Megújulás a Szentlélekben; Szentlélek keresztsége 1-2; A Szentlélek stílusa; A pünkösdi lélek-lelkes lélek; Az újjászületett lelkek élete.

A Missziótársulat kápolnáiban az Oltáriszentség felett mindig el volt helyezve egy sugarakból álló kör, közepén a Szentlelket ábrázoló galambbal. Ez az Elnök utcai kápolnában is megvolt, és ez a hagyomány azóta is töretlen a Missziótársulat életében, sőt ma is megvalósul. A nővérek Szentlélek iránti tiszteletét nagyon jól mutatja, hogy számos folyóirat tartalmazta írásaikat a Lélekkel kapcsolatosan.⁶⁶² A *Keresztény Nő* XXX. évfolyamának 11. száma (1942. november) címlapján Farkas Edit Szentlélek rajzát

⁶⁶⁰ SISTER JEAN MARIE RENFRO, *Mint a folyóvíz mellé ültetett fa (Egy karizma története)*, kézirat, 24.

⁶⁶¹ Farkas Edit lelki iskolája (Alapító Anyánk tanítása) I-V. Budapest, Szociális Missziótársulat kiadványa, 1944,

⁶⁶² *Isten lelke lebegjen a szívetek felett*, in *Keresztény Nő*, I/2, (1915. február),
Útban a lélek szent békéje felé, in *Keresztény Nő*, I/4, (1915. április),
Pünkösdi dal, in *Értesítő*, II/2, (1913./2). 1.

Credo in Spiritum Sanctum, in *Keresztény Nő*, II/3, (1916. március),
Az öröm és a béke missziójáról, in *Keresztény Nő*, II/4, (1916. április),

Az édes Szentlélek békéjéről, in *Értesítő* III/2, (1914./2.),
Szent béke lelke jöjj el, oh, jöjj el, in *Értesítő*, III/4, (1914./4.),

III. Körlevél in A Szociális Missziótársulat Szeretet Szövetsége
Pünkösdi dal, in *Keresztény Nő*, III/2, (1917. február), 1.

Szentlélek Isten jöjj le ránk, világosítsd meg égi láng, in *Magyar Nő*, (1918. május 11.),

Szentlélek napok országoszte, in *Nemzeti Újság*, (1939. január 21. Szombat), 12.

Wimmer Anzelm, *Magyar megújulás a Szentlélekben*, Budapest, Szociális Missziótársulat kiadványa, 1943
Wimmer Anzelm, *Éljünk a Szentlélekben*, Budapest, Szociális Missziótársulat kiadványa, 1943

A Szentlélek Úristen imatábor, in *Élet és Öröm, Búzavirágok*, XXVII/6, (1939. június), 67-71.

Veni Sancte Spiritus, in *Keresztény Nő*, XXVI/7-8, (1938. szeptember-október), 95.

Veni Sancte, in *Keresztény Nő*, XVII/8, (1929. október), 161.

mutatja. Egy hosszú szárú keresztet, annak a végén a Missziótársulat kék keresztje, amin egy galamb ül és az egész egy kettős kereszttel zárul a tetején.

Jézus Szíve tisztelet:

A Szociális Missziótársulaton belül már a kezdetektől fogva meghatározó volt a Jézus Szíve tisztelet, elsősorban a jezsuita hatásnak köszönhetően. Farkas Edit mindig is nagy tisztelettel irányult Jézus Szíve felé. Már gyerekkorától meghatározó lett ez számára, hiszen ekképpen emlékezik: „A negyedik polgáriban Nemes Antal címzetes püspök volt a hitoktatóm, akit nagy elismerésben részesítettünk, és aki, felhasználta a sok lelkesedő bakfist, hogy azok lelkébe Jézus Szíve tiszteletet beleplántálja... Akkor iratkoztunk be mindnyájan Jézus Szíve társulatba. Nekem is megvan a 14 éves korabeli könyvecske, melyet ő töltött ki.”⁶⁶³

A szikszói Bethánia otthon kápolnájában 1910-ben a főoltárra is nagy méretű Jézus Szíve kép került egy felírással: „Fiam add nekem Szívedet”⁶⁶⁴ a kép hátoldalán pedig kiegészítés: „üdvözlét, az ezen a napon bevonult legfölségesebb Oltáriszentséghez azzal a kérelemmel, hogy alakítsa át szívünket az ő dicsőségére.”⁶⁶⁵ A Jézus Szíve tiszteletet Farkas Edit másoknak is tovább akarta adni. A főnöknő 1913-ban a Szent István Kiadó nagytermében tartott kongresszusukon az előadások között felszólította a közönséget, hogy énekeljék el a kiosztott éneket Jézus Szívéhez. Eleinte ez csak félve történt, de később mindenki nagyobb önbizalommal engedte ki a hangját.⁶⁶⁶ A Szociális Missziótársulat tagjai is természetes módon vették tudomásul, hogy a Jézus Szíve tisztelet hozzátartozik a lelkeségükhöz. Slachta Margit (aki később a bencés vonaltól való elhajlás indokával vált ki társaival a Missziótársulat tagjai közül), így ír az egyik ünnep napján nővértársának: „Jézus Szíve ünnepén két szentmisénk volt; a második szentséges. Ez utóbbit érted ajánlottam fel, - különösen is kértem a Szent Szívet, segítsen meg azért a sok kegyelemért, melyet Te nekem a jó Istentől nyertél.”⁶⁶⁷

Az anyaház kápolnájában is mindig volt Jézus Szíve kép. 1917-ben a kápolna bal oldali falán függött egy Jézus Szíve kép, ami egy hatalmas aranyozott keretbe volt

⁶⁶³ PBFL: Szociális Missziótársulat iratai; XV. a. b. Farkas Edit vetített képes önéletrajza, melyet körülbelül 1925-26-ban ötven éves születésnapja alkalmából az Erzsébet leányklub hosszas kérésére állított össze önmagáról XIX.

⁶⁶⁴ Szociális Missziótársulat Irattára, *Édes otthonunk* című mappa 1909. május 5-i bejegyzés, 102.

⁶⁶⁵ Szociális Missziótársulat Irattára, *Édes otthonunk* című mappa, 1909. május 5-i bejegyzés, 102.

⁶⁶⁶ *A szociális Misszió Társulat*, in *Fejérmegyei Napló*, XX/246, (1913. november 18. kedd), 1.

⁶⁶⁷ Slachta Margit levele Szikszóról 1916 júniusában. MONA ILONA, *Slachta Margit*, Corvinus Kiadó, Budapest, 1997, 43.

behelyezve és mind az egyik mind a mások oldalról egy-egy falikar határolta.⁶⁶⁸ A tabernákulum fölött ebben az időben aranyozott sugarú háttérben egy galambábrázolás volt. 1923-ban a galambábrázolás elkerült és az oldalfalról a Jézus Szíve kép a főoltár fölé került.⁶⁶⁹

1922-től Bíró Ferenc SJ. jezsuita páter hatására erősödött a Jézus Szíve tisztelet. Az ő javaslatára többször imádkoztak Jézus Szívéhez, valamint a kitűzőbe, az úgynevezett kék kereszt közepébe az SM betűk helyére is egy Jézus Szíve kép került. 1922. június 23-án Farkas Edit egy imádság keretében⁶⁷⁰ az egész Társulatot felajánlotta Jézus Szentséges Szívének a szeminárium kápolnájában. A kápolnaajtóval szemben Farkas Edit kifüggesztette egy képet is, mely Leonardo da Vinci utolsó vacsora Jézus Szíve képe alapján készült. A közös helyiségek is mind egy-egy Jézus Szíve képpel lettek gazdagabbak. Az oltár mögött is lett egy kis könyv elhelyezve, amibe mindenki beleírhatta a kegyelmeket, amelyeket Jézus Szívétől kért és kapott.⁶⁷¹ A Jézus Szíve tisztelet a Szociális Missziótársulat címerébe is belekerült, és elterjedése óta máig töretlen a hatása.

Farkas Edit nagyon tisztelte Alaque Szent Margitot és Nagy Szent Gertrúdot a Jézus Szíve tisztelet népszerűsítése miatt. Gyakran idézte Nagy Szent Gertrúdot: „Mindent Jézus Szentséges Szívében és a Szentlélek Úristen ereje által”.⁶⁷² Beszélt arról is, hogy „ha ismét hódítónak akarjuk tenni a kereszténységet, akkor a szeretetnek kell fellángolnia. Ezt a lángot pedig Jézus Szíve tisztelet szítja.”⁶⁷³

Bencés és jezsuita jelleg és a szabályzat teológiai alapgondolatai

A bencés hatás a Szentlélek iránti odaadást még inkább kidomborította. Főként az 1920-as években erősödött fel beuroni bencések javaslatára a harmadik isteni személy

⁶⁶⁸ Szociális Missziótársulat Irattára, *Édes otthonunk* című mappa, 118. oldalon fénykép. A következő lapon ugyanez a fénykép 1923-ban mutatja a kápolnát, ahol a Jézus Szíve kép az oldalfalról a szembeoltárra került, a tabernákulum fölé.

⁶⁶⁹ Szociális Missziótársulat Irattára, *Édes otthonunk*, című mappa, 119. oldalon fénykép. A 118 és 119 oldalakon lévő fényképek jól mutatják, hogy ugyanaz a Jézus Szíve kép átkerült át a bal oldali falról a tabernákulum fölé.

⁶⁷⁰ A felajánló imádságból részlet: „Jézus Szentséges Szíve a mi Urunk, Megváltónk, Királyunk Szíve! Íme teljes meghódolással kijelentjük, hogy a Tied voltunk, vagyunk és leszünk. Egész életünk a szeretet kiengesztelő áldozata legyen, a mi és embertársaink bűnei által megsebzett Szívednek. Uralkodjál családunk felett és rendelkezél velünk isteni tetszésed szerint. Vedd és fogadd el a mi gyarló szíveinket, add nekünk a Te isteni Szívedet! Isteni Szíveddel könyörgünk azon nagy kegyért, hogy a Missziótársulatot Szentlelked szellemében megerősíteni, kivirágoztatni, ideiglenes és örök javakkal végtelen jószágod szerint megáldani kegyeskedjél. Ámen”

⁶⁷¹ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1922. június 23-i és július 4-ei bejegyzés.

⁶⁷² *Missziós üzenetek, Hiszem és vallom, szeretem és élem*, Szociális Missziótársulat kiadása, Budapest, 1998, 53.

iránti szeretet, valamint a Szentléleknek szóló felajánlás. Farkas Edit a kültagtestvéreknek szóló levelében ír arról, hogy a Szentlélek Istennek is felajánlotta a Társulatot: „Ti tudjátok azt, hogy a Szociális Missziótársulatot nemcsak Jézus Szentséges Szívének ajánlottam fel, hanem a Szentlélek Úristennek is azzal a szándékkal, hogy a Szociális Missziótársulat minden egyes bel – és kültagja – bárhol tartózkodjék is, - eo ipso a Szentlélek Oratorium vagyis a Szentlélek Imatábor tagja és hogy mindegyikünk lelke egy-egy Szentlélek Oratorium legyen.”⁶⁷⁴

Ma mind a jezsuita mind a bencés hatás egyszerre érvényesül a Missziótársulat lelkeségében. A kápolnában helye van a Szentlelket jelképező galambnak, mint a bencés hagyománynak; de a Jézus Szíve kép vagy szobor is megtalálható, ami a jezsuita hatás eredménye. A nővérek mindennap kérik a Szentlélek segítségét, de örömmel végzik az elsőpénteki ájtatosságokat, és a Jézus Szíve litániát is. Önmagukat is felajánlják Jézus Szívének.

A lelkek mentése

A tervezett szabályzat, amelyet Farkas Edit a belépő tagoknak adott már 1909-ben azt tartalmazta, hogy „nem kell minden nővérnek próbaidőt töltenie, mert aki alkalmasnak ítéltetik, az közvetlenül a rendes tagok sorába vehető fel.” Az első hat tag, akikkel az együttes munka kezdődött alkalmasnak találtatott, mert 1909 pünkösdjén fogadalomtétel volt. A fogadalmi szöveg a gépelt szabályzat alapján a következőképpen hangzott: „Édes Megváltóm, Uram Jézus, Irántad és az Anyaszentegyház iránti szeretetből ezennel engedelmességet fogadok, hogy a Szociális Missziótársulat szabályainak szellemében pontosan megteszek mindent, amit társulatunk szelleme szerint saját lelkem üdvére s felebarátaim szolgálatára vonatkozólag tennem kell. Örömmel, és lelkesedéssel ajánlom fel Neked minden erőmet, s tehetségemet, mellyel saját megszentelésemet, mások lelkének megmentését, minden szociális munkát tőlem telhetőleg szolgálni akarok. Fogadd kegyesen ezen fogadalmamat, s áldj meg Uram Jézus a Te kegyelmeddel, hogy hivatásomhoz hű maradjak és elnyerjem az élet koronáját. Az Atyának + és Fiúnak + és Szentlélek Istennek + nevében Ámen.”⁶⁷⁵

⁶⁷³ *Missziós üzenetek, Hiszem és vallom, szeretem és élem*, Szociális Missziótársulat kiadása, Budapest, 1998, 51.

⁶⁷⁴ Szociális Missziótársulat Irattára, Kedves Kültagtestvérek című két A/4-es lap számozatlan

⁶⁷⁵ EPL 1915/1835. Cat 46. A Társulat szabályai 1915. április 9-i dátummal. 49. pont

A mások iránti fogékonyság, lelki téren történő fejlesztés már kezdetektől fogva meghatározója lett a társulat tagjainak. Rendkívül fontos a saját és mások megszentelése irányában kifejtett tevékenységük.

Imádság végzése és fajtái:

A Szociális Missziótársulat tagjainak állandóan komoly lelki előrehaladásról kell tanúságot tenniük. Ezt segítik a konstitúciónak a lelki tevékenységre vonatkozó előírásai is. A jelöltek, az újoncok és a fogadalmas nővérek hetenként végzik szentgyónásaikat. Legtöbbször a rendes lelkivezetőnél, különleges esetben, vagy valamelyik nővér vagy jelölt kérésére, rendkívüli gyóntatónál, de nem szabad elfeledniük, hogy mindent üdvösségük érdekében kell tenniük. A ház kápolnájában minden nap mondanak szentmisét a társulat szándékára, amin a tagok közösen vesznek részt és szentáldozáshoz járulnak. A gyakori szentmisén és szentáldozáson kívül, leginkább az Isten igéjével táplálkoznak. A szentírás olvasása kötelesség, valamint a konstitúció előírja, hogy a tagok mindennap legalább fél órát elmélkedéssel töltsenek, másik félórát pedig lelki könyv olvasásával. Vasárnap vagy ünnepnap a lelkiolvasmányra szánt időt meg kell duplázniuk. A társulati tagok mindennap egy teljes (öttizedes) rózsafüzért elimádkozzák a társulat szándékára. Évenként legalább egy ötnapos lelkigyakorlaton kell a belső tagoknak részt venni. A lelki programok közül nem kell mindegyiken együtt jelen lenniük, a nővéreknek a munkájuk és elfoglaltságuk alapján egyénileg kell az imádság terén a napirendet kialakítania.⁶⁷⁶ A szentmise végén az áldozás alatti csendben elmondták: Loyolai szent Ignácnak a – „Fogadd el Uram szabadságomat, fogadd el egészen...” kezdetű felajánló imádságát. Ez a szokás a szétszóratáskor megszűnt, ma a nővérek a szentmisének a szövegeihez semmilyen kiegészítést nem fűznek.

A zsolozsmából eleinte a matutinumot és a completóriumot végezték közösen, a többit a szerteágazó tevékenység miatt nem tudták együtt imádkozni, de egyéni buzgóságból kíváncsi volt elmondani. Elmélkedések szentmise előtt történtek és közösek voltak; a vezető vagy felkért nővér a gondolatokat hangosan intonálta, majd a kápolnában ki-ki egyénileg gondolta át. A lelkiolvasmány is egy időpontban történt a kápolnában, de mindenki a saját maga által választott könyvet olvashatta. Májusban közös litániákat végeztek. Minden pénteken capitulumot tartottak.⁶⁷⁷

⁶⁷⁶ EPL 1915. április 9. 1915./1835 Cat. 46. A Társulat szabályai 74-88. pontok

⁶⁷⁷ Szalézia nővér emléke SM Krisztina körút

Ma az intézmények irányítását a Missziótársulat világi munkatársai végzik, így nővérek több időt hagynak a munkájuk háttérét megadó imádságra. A napnak különböző óráit megszentelik a liturgikus tevékenységükkel. Minden nap közösen vesznek részt a szentmisén. A lelkigyakorlatok megtartására szerzetes vagy világi atyákat hívnak.

Reggel az Olvasmányos imaórával kezdenek, majd rövid imádságban Jézus Szívének ajánlják fel önmagukat⁶⁷⁸, illetve a Szentlelket kérik a napi feladatok elvégzéséhez⁶⁷⁹. Együtt mondják Szent Mihály főangyal védelmezz minket... kezdetű imádságot végül Farkas Edit által írt következő fohászt: „Ó Istenem engedd, hogy ma akár csak egy tettemmel is egy lélek megmentéséhez hozzájáruljak, hogy akár csak egy vétket is megakadályozhassak, hogy lássam mi a bűn, hogy lássam oly színben, mint Te kívánod Uram, hogy lássam elfogultság nélkül és, hogy buzgón kívánjam a vétket elhárítani. Add kegyelmedet Uram, hogy a lélekmentés magasztos eszméjét példám és befolyásom által mások szívében is felgyújtsam.” Ezt követően Prohászka püspök kanonizációjáért⁶⁸⁰ könyörögnek, majd a papi és szerzetesi hivatásokért elmondják a Prohászka imaszövetség fohását⁶⁸¹. Az intézményeikért, és a betegeikért az alapimádságokat variálják, amit a Laudessel, majd a nővérek napi felajánló imádságával⁶⁸² zárnak.

A déli harangszót az Úr angyalával kezdik, ezután halottaikért könyörögnek, majd a napközi imaórával folytatják, végül „Hiszek a szent Szívben és szeretetében”⁶⁸³... kezdetű fohászt imádkozzák, amit dicsőítéssel⁶⁸⁴ és csendes Szentségimádással zárnak.

⁶⁷⁸ A következő imádsággal: „Az Úr Jézus Szentséges Szívének ajánlom fel, Boldogasszonyunk szívével egyesülve a mai napnak minden imádságát, munkáját, örömét, szenvedését, engesztelésül vétkeinkért és szándékai megvalósulásáért.”

⁶⁷⁹ A következő imádsággal: „Ó Szentlélek kinek kegyelme nélkül semmire sem vagyok képes, de aki által mindent megtehetek, jöjj segítségemre, hogy jó szándékaimban állhatatos legyek, a bűnt kerüljem, az erényekben növekedjem és a mennyországot megnyitó érdemekben gyarapodjam. Amen.”

⁶⁸⁰ Mindenható Örök Isten! Bizalommal kérünk, dicsőítsd meg Prohászka Ottokár püspököt Egyházadban. Add, hogy mihamarabb szentjeid között tisztelhezzük, és példáját követve tudjunk embertársaink szolgálatára lenni. Amen

⁶⁸¹ Mennyei Atyánk! Köszönjük papjainkat, akik Feléd vezetnek, segítsenek bennünket életünk útjain. Szenteld meg őket, hogy szentek legyenek és szentül szolgáltsák ki szentségeidet! Óvd meg őket a veszélyektől és adj sok neked tetsző örömet bennünk Téged szolgáló életükben. Adj új papi és szerzetesi hivatásokat! Hívj szolgálatodba fiatal fiúkat és lányokat, hívj az én családomból is, hogy ők magukat Neked adva, a világról lemondva, neked tetsző boldog életet éljenek! Szűz Mária, az Egyház és papok Édesanyja, könyörögj érettünk!

⁶⁸² Uram, Jézus Krisztus! Leborulok Szent Színed előtt, és teljesen Reád bízom magam. Minden munkámmal, cselekedetemmel Neked akarok szolgálni. Örömmel és buzgósággal ajánlom fel Neked minden erőmet és tehetségemet. Ígérem, hogy a Szociális Missziótársulat Konstitúciójának szellemében pontosan megteszek mindent, amit saját lelkem üdvére, felebarátjaim szolgálatára és a lelkek, megmentésére tennem kell. Fogadd kegyeem ezt a felajánlást és áldj meg Uram Jézus kegyelmeddel, hogy hivatásomhoz hű maradjak és így elnyerjem az örök élet koronáját! Amen. Mindent Jézus Szentséges Szívében és a Szentlélek Úristen ereje által!

⁶⁸³ Hiszek a szent Szívben és szeretetében. Hiszek a lelkeknek szent közösségében. Hiszek a szeretet végső győzelmében.

A délutáni imádság alapját a rózsafüzér képezi, ami litániával majd – a reggel már elmondott – papi és szerzetesi hivatásokért esdeklő könyörgéssel folytatódik, végül „Szent József légy házunk ura...”⁶⁸⁵ népies fohással fejeződik be.

Az esti imádságot a vesperás képezi. Semmilyen kiegészítés sőt még elmélkedés sem társul hozzá.

A nap befejezésénél a Szentlélek megvilágosítását kéri⁶⁸⁶ a completoriummal és Salve Regina antifonával folytatják, egy-egy tized rózsafüzért imádkoznak az élő hozzátartozóikért illetve a Missziótársulatért. A kápolnai együttlétet meghalt nővérekért, kültagokért illetve a betegekért végzett könyörgéssel majd az elhunytak közbenjárását⁶⁸⁷ kérő esdekléssel fejezik be.

Az imádságaikból is látszik, hogy minden nap felajánlják magukat és tevékenységüket Jézus Szívének, de hasonlóképpen a Szentleket is kéri tevékenységükhöz.

Rerum Novarum és a pápai enciklikák megvalósítása

A Szociális missziótársulat egész tevékenysége a pápai enciklikák figyelembe vételével és megvalósításának érdekében történt és történik. A Missziótársulatot jellemzi az elesettek felkarolása, veszélyeztetettek testi-lelki segítése, nyomor enyhítése, fiatalok-idősek elfogadása, a társadalomba nehezen illeszkedők erkölcsi és tanulmányi támogatása. Működésük kezdetén felkarolták a lányokat, javító-menhelyt hoztak létre a bűn útjára térteknek. A háború után árvákat neveltek, étkeztetéssel segítettek. A munkanélküli asszonyoknak varrőüzemet létesítettek, kényelmes körülményeket és tisztességes bért és megfelelő pihenési időt biztosítottak. A két háború között népkonyhákat létesítettek, gyerek- és idősgondozást vállaltak. A kommunizmus időszakában családok felé fordultak. A rendszerváltozás óta, továbbra is az eredeti szellemiség megvalósítását gyakorolják, óvodában, középiskolában és kollégiumban nyújtanak támaszt, akik ezt elfogadják, valamint időseket karolnak fel, segítik őket a mindennapokban és az Úristennel történő találkozásra a felkészülésben.

⁶⁸⁴ Dicsértessék és dicsőítség Jézus a Legméltóságosabb Oltáriszentségben és áldassék a Boldogságos Szűz Mária. Amen.

⁶⁸⁵ Szent József légy házunk ura, kis családunk pátronusa! Egyetértés, hű szeretet egyesítse szíveinket. Az ég felé mutass utat, gyámolítsd az ellankadtat. Küzdelmünkben légy segélyünk, erényekben példaképünk. Átadjuk a ház kulcsait, oltalmazd és védj lakóit. Zárd ki mindazt, ami káros, ami üdvünkre hátrányos. Engedd be az Istenáldást, minden jóban gyarapodást. Ajánlj minket Jézusodnak és Szeplőtelen Szűz Anyádnak, hogy családunk kisded nyája Názáretnek legyen mása. Amen.

⁶⁸⁶ Szentlélek Úristen! Világosítsd meg értelmemet, hogy elkövetett bűneimet felismerjem, őszintén megbánjam, és jóra törekedjem. (lelkiismeretvizsgálat) Irgalmazz nekem Mindenható Isten, bocsásd meg bűneimet és vezess el az örök életre. Amen.

A missziótársulat célkitűzése minden korban aktuális, év- vagy napszaktól függetlenül mindig megvalósítható. Lényeges, hogy ne csak nézzünk, hanem lássunk is; lássuk meg a másik elesettségét, és krisztusi szeretettel nyújtsunk segítő kezet.

IV. 3. Az Szociális Missziótársulat szervezete

IV. 3. 1. Felépítése

A Szociális Missziótársulat tagjai alapján beltagokra, kültagokra és pártoló tagokra oszthatók.

A beltagok, a nővérek, akik egész életüket a szociális munkára kívánják szentelni és erre az evangéliumi tanácsok⁶⁸⁸ mellett fogadalommal is kötelezik magukat. Missziósnővérek azok lehetnek, akiket az Úristen erre kiválaszt. Ha valaki úgy érzi, hogy szíve oda vonzza, ha a segítői tevékenység rokonszenves számára, ha a lelke azt súgja: Isten neki ezt a pályát szánta, akkor jelentkezzen.⁶⁸⁹

Az örökös fogadalmukat a jelentkezéstől jelöltidő, majd ideiglenes fogadalom előzi meg. Egy-egy személy „próbaideje hosszabb vagy rövidebb aszerint, hogy a jelentkező milyen gyorsan éri el a lelki fejlettségnek azt a fokát, mely nélkül hivatását megfelelően be nem töltheti.”⁶⁹⁰ A jelöltség legalább hat hónap, de legfeljebb egy év, bár egyes esetekben ettől eltekintettek.⁶⁹¹ Ezalatt az idő alatt természetesen a »Szociális Szeminárium«⁶⁹² lakója volt, ami a Társulat legfontosabb intézménye, és aminek a célja a társulat tagjainak kiképzése.⁶⁹³ A próbaidő letelte után egy évig köteles a társulat kötelékében megmaradni, ezt követően viszont elhagyhatja az intézetet, de képzésének költségeit meg kellett térítenie. 1920-tól nem kértek visszamenőleges tanítási hozzájárulást. A jelöltidő eltöltése után a jelentkező a társulat ruháját öltötte magára és ezzel újonc lett. Az újoncok próbaideje egy évnél nem lehetett rövidebb, de két évnél sem lehetett hosszabb.

A társulatba lépés eleinte pénzbeli vagy természetbeni fizetési kötelezettséggel járt, amit az alábbi módon fogalmaz meg a konstitúció szövege: „a társulat káptalanja állapítja

⁶⁸⁷ Jó Tanács Anyja, - könyörögj érettünk! Mindenkor segítő Szűz Mária, - könyörögj érettünk! Farkas Edit alapítóanyánk, Prohászka Püspök Úr és meghalt nővéreink, könyörögjetez érettünk!

⁶⁸⁸ tisztaság, szegénység, engedelmesség

⁶⁸⁹ A húsz éves Szociális Missziótársulat, Szociális Missziótársulat kiadványa, Budapest, 1928, 28.

⁶⁹⁰ FARKAS EDIT, Szociális Missziótársulat rövid ismertetése, 1917, 8.

⁶⁹¹ EPL 1915. április 9. 1915./1835 Cat. 46. A Társulat szabályai 19.

⁶⁹² A társulat legfontosabb intézménye. Helye: Budapesten Krisztina körúton lévő központi háza. Ennek a célja a társulat tagjainak kiképzése, mert „szociális hivatalok betöltésére csak gyakorlott és tanult emberek alkalmasak.” A jelöltek itt élnek közös életet, itt tanulnak, innen járnak ki különböző szociális helyzetek megismerésére (patronázsok, otthonok, irodák, fogházak, gyermekbíróságok...stb.)

⁶⁹³ A Szociális Missziótársulat Intézményei (Szociális Szeminárium), in Értésítő, I/1, (1912/1.), 35.

meg a hozományt. Ezt az összeget a jelölt a beöltözés előtt köteles a társulatnak átadni, vagy annak beszolgáltatását polgárjogilag érvényes módon biztosítani.”⁶⁹⁴ Lehetőség volt a hozomány egyösszegben történő kiegyenlítése helyett, havi 2-10 koronás részletfizetést választani. A járandóság a szolgálatteljesítő nővéreknek 200, a nővédelem területén dolgozóknak 300 korona összegben volt megállapítva.⁶⁹⁵ A hozományadási kötelezettség miatt a Társulat elsősorban a tehetősebb lányokat vonzotta, bár kivételes esetekben ennek megfizetésétől felmentést adtak. Az engedmény mértékéről négy örökfogadalmas nővérből álló bizottság hozott javaslatot. Különösen akkor tekintettek el a fizetési kötelezettségtől, ha a jelölt a szegénysége miatt anyagiakat nyújtani nem tudott, de más nagy szellemi spirituális értékkel vagy képességgel rendelkezett. A bizottság meghallgatása után a főnöknő szentesíthette, vagy megvétózhatta (sosem került rá sor) a határozatot. A jelölt és ideiglenes fogadalmas nővér a saját vagyonáról nem mondhatott le, sem a társulat, sem más javára. Az örökfogadalom előtt közvetlenül viszont rendelkezniük kellett anyagi javaikról. A teljes, visszavonhatatlan elköteleződés után nővérek értékei a társulatra szálltak.⁶⁹⁶

Megkülönböztetés történt a nővérek között felvételnél. Két kategóriába sorolták a nővéreket: *házi* és *vezető* nővérek. A *házi nővérek* az otthoni házimunkákat, a házak illetve a hozzá tartozó gazdaság vezetését végezték; a *vezető nővérek* voltak a szociális munka szervezői, leányklubok vezetői, döntéseket hoztak, a gördülékeny működtetést, irányítást végezték, esetleges helyezésekben döntöttek. A nővéreket eleinte a ruházatuk is megkülönböztette egymástól: az ünnepi öltözetükön a házi nővérek fehér fátyolt, míg a vezető nővérek sötétkék fátyolt hordtak.

Az örökfogadalmat három egyéves majd egy hároméves tehát összesen hat évig tartó ideiglenes fogadalom előzi meg. Még az örökfogadalom előtt a nővéreket felkészítik a rájuk váró nehézségekre. „Senkit sem szabad felvenni, aki alapos reményt nem nyújt arra, hogy igazi hivatása van és azért buzgó lesz Isten szolgálatában, a hivatásbeli köteleességek teljesítésében és a megaláztatások elviselésében.”⁶⁹⁷

Az örökfogadalmas nővér a társulat teljes tagjává válik, aktív passzív szavazati joggal. Az örökfogadalom szövege is ismert: „Az Atya a Fiú és a Szentlélek Istennek nevében. Amen. Édes Megváltóm, Uram Jézus, Irántad és az Anyaszentegyház iránti szeretetből a

⁶⁹⁴ *Szociális Missziótársulat Konstitúciói* 17. paragrafus

⁶⁹⁵ EPL 1915. április 9. 1915./1835 Cat. 46. A Társulat szabályai 38. pont

⁶⁹⁶ EPL 1915. április 9. 1915./1835 Cat. 46. A Társulat szabályai 31-38. pontok

FARKAS EDIT, *A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése*, 12.

⁶⁹⁷ *Szociális Missziótársulat Konstitúciói* 1919.

Szociális Missziótársulatban állhatatosságot, erkölcsi javulást és engedelmességet fogadok és ígérem, hogy Szociális Missziótársulat szabályainak szellemében pontosan megteszek mindent, amit a Társulatnak szelleme szerint saját lelkem üdvösségére és felebarátaim szolgálatára vonatkozóan tennem kell. Örömmel és lelkesedéssel ajánlom fel Neked minden erőmet és tehetségemet, mellyel saját megszentelődésemet, mások lelkének megmentését, és minden szociális munkát tőlem telhetőleg szolgálni akarok. Fogadd kegyesen ezen felajánlásomat, áldj meg Uram Jézus a te kegyelmeddel, hogy hivatásomhoz hű maradjak és elnyerjem az élet koronáját. Az Atyának a Fiúnak és a Szentlélek Istennek nevében Amen.”⁶⁹⁸

A beltágok azaz a nővérek egyszerű fekete ruhát kaptak, amelyen kézománcos gombok és övcsat található, aranszínű S. M. monogrammal. Fogadalomtételkor gyűrűt kapnak az ujjukra, és kék színű feltűzhető sarkos keresztet, szintén S. M. monogrammal. A kereszt belső oldalán Máté evangélium 25 fejezetének a következő mondata olvasható: „Amit egynek teszték a legkisebbek közül, azt nekem teszték.”⁶⁹⁹ Más szerzetesrendekhez hasonlóan az örökfogadalom alkalmával új nevet is kapnak a nővérek. A felvétel alsó korhatára 16, míg a felső 35 év volt az első években. A húsz éves a Szociális Missziótársulat özvegyek felvételét is lehetővé tette.⁷⁰⁰ A felvételt bárkitől megtagadhatják. Nem látták szívesen azokat, akik már más szerzetben jelöltek vagy újoncok voltak, továbbá a törvénytelen gyermekeket. Előszeretettel vettek fel a társulatba olyanokat, akiknek már volt valamilyen végzettségük, szakképesítésük.

Ruházatukban nagyon egyszerűek. A mindennapi tevékenységükben nem fontos az egyházas viselet, de a társulati házakban, különösen a kápolnai programok idején viszont fel kell öltetni az egyenruhát, aminek egyetlen ékessége a kézománcos missziós kereszt az S. M. monogrammal.

A jelöltek az újoncmesternőre vannak bízva, aki a fogadalmas nővérektől elválasztva neveli őket többnyire külön házban. A jelöltidő elteltével az örökfogadalmas nővérekből álló négytagú tanács dönt az egyes jelöltek beöltözésre engedéséről. A beöltözéssel kezdődik az újoncidő, amit noviciátusnak is nevezhetünk. A noviciátus két éves. Az első évet az imádságnak, csendnek, szerzetesi élet megtanulásának szentelik, a második évben a szociológiában kapnak kiképzést, mind elméleti mind gyakorlati téren. Ezt a második évet egy fogadalmas nővér irányítása mellett gyakran vidéki házban töltik, vagy olyan helyen,

⁶⁹⁸ *Szociális Missziótársulat Konstitúciói* 1919, 34-38. pontok
EPL 1915./1835. Cat. 46.

⁶⁹⁹ Mt 25, 40

⁷⁰⁰ *A húsz éves Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat kiadványa, Budapest, 1928, 29.

ahol nagy a rászorulóknak száma, és sokféle a segítség lehetőségének a módja. Meg kell tanulnia, hogy minden helyzetben egyéni leleményességgel tudjon a bajok orvoslására sietni. „A missziós munkához áldozatos lélek kell. A nővér a lemondás, a belső önlegyőzés állandó gyakorlatával mérsékelje és nemesítse vágyait, hajlamát, tehetségét. Elsősorban viselje el mindazt a kellemetlenségeket és nehézségeket, amelyet a közös élet, a betegség, az időjárás és a missziós munka fáradtsága, és sok eredménytelensége okoz. Készséggel vállalja a megalázó, jelentéktelennek tűnő munkákat is.”⁷⁰¹

A nővérek között hierarchikus sorrend van. Rangban felülről lefelé: általános főnöknő, akit hatévente választanak, vikária (főnöknő helyettese), anyaházi főnöknő, általános tanácsstagok, társulati titkár, társulati gondnok, újoncmesternő, örökfogadalmas nővérek (fogadalmuk időpontja szerint), újoncok (beöltözésük időpontja szerint), jelöltek (jelölésre való felvételük időpontja szerint). Minden nővér tisztsége lejártával a fogadalom szerinti helyére kerül vissza, semmiféle kiváltság, vagy előny nem illeti meg. Még az általános főnöknőt sem, bár az anya címet megtarthatja a szerzetesi neve mellé.

Az általános főnöknő összekötő szerepet tölt be az egyházi és állami hatóságok között, továbbá a nővérek és a világ között. Ő intézi az újoncok felvételét és adott esetben az elbocsátást, továbbá a titkár segítségével a Társulatot érintő kérdésekben a levelezést, a gondnok segítségével pedig a vagyonkezelést. Általános főnöknőnek legalább 40 éves, és több mint tíz éve örökfogadalmas szerzetesnő választható, aki már valamilyen vezető tisztséget betöltött. Megbízatása hat évre szól.

A nővérek nagyon sajátos feladatokat töltöttek be. A konstitúció szerint a Szociális Missziótársulat: „feladata elsősorban tagjainak megszentelése, másodsorban misszió teljesítése azzal, hogy gyermek és nővédelemnek különböző munkaterületeire (gyermek, nővédelmi munka, betegápolás, szegények és rabok látogatása, jó olvasmányok terjesztése...) képzett és hivatásos munkásokat állít.”⁷⁰²

IV. 4. A Társulat első évtizede

IV. 4. 1. A sajátos tevékenységi kör kialakulása

A Szociális Missziótársulat alapítása után a kezdeti esztendőket három évig bizonytalanság jellemezte, 1911-ig csak Farkas Edit által összeállított hallgatólagos szabályzattervezet szerint éltek, nem voltak a feladatok szétválasztva, mi a Missziótársulat

⁷⁰¹ Szociális Missziótársulat Szervezeti Szabályzat, 1934, Budapest,

⁷⁰² EPL 1915. április 9. 1915./1835 Cat. 46. A Társulat szabályai 1-10. pontok

munkaköre, mi tesz majd a Nővédő Egyesület. Minden nehézség ellenére sokan hittek az új szerzetesi közösség jövőjében, erkölcsi vagy anyagi támogatást biztosítottak. Prohászka Ottokár kezdettől felkarolta a Társulatot, Fischer-Colbrie Ágoston kassai püspök szintén sokat tett azért, hogy a nővérek jóváhagyott szerzetesként dolgozhassanak. Ő adta ki számukra az első egyházi engedélyt, – hogy mint világi társulat működhessen, valamint a szikszói ház örökös használati jogát is a Társulatnak ajándékozta.⁷⁰³ Az első évekről, a szerveződésükről az Alkotmány a következőket írta 1911-ben: „A Szociális Missziótársulat tagjai a krisztusi feladatot nem ötletszerűen, hanem mint testület végzik. Természetes, hogy minden tag a sajátos egyéniségét, lényének képességeit viszi a munkába, de a munkát szervezve, beosztva, mint komoly életcélt teszik. És ezért is alkottak társulatot... A társulat első tagjait a patroneszek sorából nyerte. Amolyan lelkes önkéntesekből regrutálódott csapat volt ez. Ma azonban a társulatnak alapszabályai vannak... Beltagjai pedig úgynevezett nővérek, kik a szociális Szemináriumban próbaidőn esnek át, s egész életüket szentelik a szociális misszió eszméjének.”⁷⁰⁴

Két év alatt teljesen megerősödött a Missziótársulat, 1910-ben már széles körben ismertté vált. A kültagokat is egyre jobban bevonták a munkába, és az ő segítségükkel egyre fontosabb feladatokat is elláttak. Mind a tekintélyük, mind pedig a külső és belső tagok száma is hihetetlen mértékben gyarapodott. A gyors kivirágzást látva a közéleti személyiségek és az arisztokrácia is a legnagyobb elismeréssel adózott az új társulat munkájának. Báthory Nándorné a fővárosi kertészeti intézet igazgatónője így ír róla: „Hogy Farkas Edit minden alkotása közül a szociális missziótársulat a leggyönyörűbb, azt mondanunk sem kell. Meglett általa az első magyar női rend, mely az ő nagy elméjének és mélyen érző szívének szülöttje.”⁷⁰⁵ A társulat védelnöke: Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök, egyéb védelmezői, egyházi részről: Gróf Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök, Fischer Colbrie Ágoston kassai püspök, Buttkay P. Antal házfőnök; polgári részről pedig: a már említett Pálffy Pálné és gróf Almássy Dénesnének, Tisza István unokahúgának támogatását⁷⁰⁶ szerezte meg. Az elnöke Farkas Edit, Igazgatója: Mázy Engelbert O. S. B. főigazgató, alelnöke: Slahcta Margit szociális missziótársulati tag,

⁷⁰³ NOVÁK ISTVÁN, *A szociális Missziótársulat története*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 2000, kézirat, 14.

⁷⁰⁴ TÚRI BÉLA, *A Szociális Misszió-társulat*, in *Alkotmány*, XVI/221, (1911. szeptember 17. vasárnap), 1.

⁷⁰⁵ ÖZVEGY BÁTHORY NÁNDORNÉ, *Egyszer volt...*, című cikke Farkas Edit 50. születésnapjára

⁷⁰⁶ SZOLNOKY ERZSÉBET, *Halálfigyiglan Életre ítélve*, Novadat, Budapest, 1991, 123.

pénztáros: Stoffer Mici kültag és Rabolt Margit Alexa szociális missziótársulati tag, jegyző: Schmol B. Petra szociális missziótársulati tag.⁷⁰⁷

A Missziótársulat nem csak szociális nehézségek iránt volt érzékeny, hanem minden nő helyzetén is javítani akart. Az Országos Katolikus Nővédő Egyesület évkönyve írta róla a következőket: „Ez alkalommal, mint válaszüton álló útjelzőnek kell mutatnunk arra az irányra, amelytől a nővédelem hathatósabb fejlődését reméljük. Tagadhatatlan, hogy a Szociális Missziótársulat, ez utóbbi két év alatt ténnyé vált. Szép és nemes volt a munka, amelyet a nővédő egyesület hölgyei, a saját társadalmi kötelességein felül a szegényekért, elhagyottakért vállaltak. De van ennél szebb és magasabb is, amikor valaki egész életét felajánlja a keresztény szeretet szolgálatára. Ez a felséges gondolat teremtette meg a Szociális Missziótársulatot.”⁷⁰⁸

A *Keresztény Nő* folyóirat egy későbbi számában Pálffy Pálnénak ezt az írását majdnem teljes egészében ismételtén közölte.⁷⁰⁹ A nővédő évkönyv még úgy nyilatkozott róla, hogy: „A Szociális Missziótársulatot az a meggyőződés hívta életre, hogy a nővédelmi munka állandóságát és tervszerűségét csakis önálló szervezet biztosíthatja.”⁷¹⁰ Később is a legnagyobb elismeréssel és szeretettel nyilatkoztak a Szociális Missziótársulat munkájáról még az egyházi vezetők is. „A szociális Missziótársulat az emberi történelem egyik legnagyobb és legnehezebb korszakának lelkigyermeké. Kinőtt abból az általános vágyból, hogy a legsúlyosabb szenvedésekben megtisztulva mindnyájan az evangéliumi szeretet osztályosai és munkásai legyünk. Krisztus földi országának ez a legújabb intézménye az isteni malasztban megfürdő lelkeket tevékeny szociális munkára akarja terelni, mert csak a kegyelem ereje töltheti ki a hiányokat, amelyeket a legtökéletesebb emberi szociális alkotások visszahagynak.”⁷¹¹

IV. 4. 2. Szikszói⁷¹² megtelepedés

1908 szeptemberében a Városligeti Iparcsarnokban volt a Katolikus Nagygyűlés, amin Ledochóvska grófnő, valamint Farkas Edit is felszólalt. Fischer Colbrie Ágost kassai püspök volt elnöknek felkérve.⁷¹³ A nagygyűlés némi késéssel kezdődött, mert bár a

⁷⁰⁷ SZOLNOKY ERZSÉBET, *Halálfigyiglan Életre ítélve*, Novadat, Budapest, 1991, 123.

⁷⁰⁸ Országos Katolikus Nővédő Egyesület és vele kapcsolatban álló Önálló Intézmények évkönyve 1910, 7-8. Pálffy Pálné írása

⁷⁰⁹ DR. MÉSZÁROS JÁNOS, *Harminc év a keresztény karitás munkájában*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 44.

⁷¹⁰ Országos Katolikus Nővédő Egyesület és vele kapcsolatban álló Önálló Intézmények évkönyve 1910, 57.

⁷¹¹ Ünnepi számunk zárta után kaptuk a következőket, in *Magyar Nő*, (1920./16. október 26.), 1.

⁷¹² FARKAS EDIT, *Útravaló*, in *Keresztény Nő*, XIII/6, (1925. június), 1.

⁷¹³ FARKAS EDIT, *Missziós útravalók*, Szociális Missziótársulat, 1925, I. kötet, 267.

püspök titkárával szeptember 13-án időben indult, a gyorsvonalat, amelyen voltak, teljes sebességgel beleszaladt egy üres személyvonatba.⁷¹⁴ Mire a szerelvények roncsait eltávolították és tovább tudott utazni, akkor Budapesten már nagyon aggódtak érte. Végül, ha késéssel is, de megérkezett, a gyűlésen elnökölt, majd az ő vezetésével tárgyaltak ott a legaktuálisabb témákról: a munkások helyzetéről és növédelmi kérdésekről. Miután az eszmecserevel végeztek, a kassai püspök felkérte Farkas Editet és Ledochowska⁷¹⁵ grófnőt előadásaik megtartására. Ledochowska grófnő a hazai és külföldi pogány missziókról, ezt követően Farkas Edit a feminizmus kinövéseiről beszélt.⁷¹⁶ A kassai püspök az utóbbi tájékoztatást különös érdeklődéssel hallgatta végig. Az elhangzottak után Fischer püspök egyenesen az előadóhoz ment és egyrészt az előadást helyeselte, másrészt egy megfelelő anyaház átadását kínálta fel használatra, mivel hallotta, hogy Edit egy szerzetesközösség létesítésén fáradozik. Farkas Edit szóhoz sem jutott meglepetésében. A püspök azonban ismételten föltekintett a kínáló kérdést, kívánja-e elfogadni a szikszói kastélyt minden hozzátartozó résszel együtt. Mire végre is az alapító hálás boldogsággal mondott igent.⁷¹⁷

Így került a Szociális Missziótársulathoz Szikszón a Hunyady kastély, a Hunyady Lászlóné grófnő⁷¹⁸ – született Csáky Sarolta – egykori alapítványa,⁷¹⁹ hozzátartozó ingatlanokkal együtt (kastély 26 helyiséggel, park, szántóföld, szőlőskert; összesen: 82 hold⁷²⁰). „Istenben boldogult Hunyady Lászlóné grófnő ugyanis szikszói kastélyát, parkját és 6 holdas külön kis birtokát végrendeletileg egy oly intézményre hagyományozta, amely katolikus nők védelmével foglalkozik és az avval való rendelkezést a kassai megyéspüspökre bízta. Fischer Colbrie Ágoston megyéspüspök, aki Farkas Edit állhatatos működését évek hosszú során szemlélhette, azt gondolta, hogy ezen alapítvány nagylelkű adományozója szándékának legjobban úgy felel meg, ha Farkas Editnek felajánlja, és

⁷¹⁴ Dr. Fischer Colbrie Ágoston (Kassa város szent életű püspöke, Szt. Ferenc rend III. rendjének tagja) – Halálveszedelembe, in *Szent Magyarok Lapja*, (1943/3. február), 4.

⁷¹⁵ Ledochowska grófnő a Claver Szent Péter misszió-társulat buzgó propagátora volt. (in *Alkotmány* XIII/223, 1908. szeptember 17.), 4.

⁷¹⁶ Farkas Edit előadását az *Alkotmány* leközölte: (*Alkotmány*, XIII/223, 1908. szeptember 17.), 4. FARKAS EDIT, *Állásfoglalásunk a feminizmussal szemben*, in *Alkotmány*, XIII/223, (1908. szeptember 17.), 1-4.

⁷¹⁷ FARKAS EDIT, *Útravaló*, in *Keresztény Nő*, XIII/6, (1925. június), 1.

⁷¹⁸ „Valóságos regényt lehetne arról írni, hogyan került Szikszóra a Szociális Missziótársulat. E regény szálaait öntudatlanul szövögette az orosz Apraxin Julia a későbbi Hunyady grófnő, a német Arenberg hercegnő, Milán király nagynénje, Csáky Sarolta grófnő, akiből gróf Hunyady László neje lett, és az ő intencióit megértő kassai főpap.” Idézet a: ÖZV. BATHORY NÁNDORNÉ, *A nők világából (Az Úrnak egy szőlőskertjéből)*, in *Alkotmány*, (1910./257. október 30.), 17.

⁷¹⁹ FARKAS EDIT, *Útravaló*, in *Keresztény Nő*, XIII/6, (1925. június), 1.

Szikszó, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 60.

⁷²⁰ MONA ILONA, *Slachta Margit*, Corvinus, Budapest, 1997, 34.

Országos Katolikus Nővédő Egyesület és vele kapcsolatban álló Önellő Intézmények évkönyve 1909, 62.

rendelkezésére bocsátja.”⁷²¹ 1909. március közepén utazott ide először Farkas Edit Balogh Jenő igazságügyminiszterrel, majd a főnöknő megbízásából az első társulati nővér, hogy az évek óta elhagyott épületet lakhatóvá tegye és berendezze. Az Alkotmány akkori első tudósításaiban az épületről megállapította, hogy májusra befejeződött a kastély felújítása, melynek során annyira megnövelték az épületet, hogy hatvan növendéket könnyen befogadhatott. Ekkor látogatta meg e helyiséget az igazságügyi kormánnyal megkötendő szerződés végett Kun Béla⁷²² miniszteri tanácsos⁷²³, hiszen ebben az időben még arról volt szó, hogy a növendékek valószínűleg a gyermekbíróságtól kiutalt leánykák lesznek, kiket a Szociális Missziótársulat 12 nővére fog ott nevelni.⁷²⁴

A kastélyról eleinte és később is így nyilatkoztak: „A kastély, szép tágas parkkal egy ittfelejtett költészet; ódon dűledező falakkal; érdekes régi berendezéssel a park festői facsoportjával, idegen országokból idegyűjtött ritka növényeivel.”⁷²⁵ Szikszón kápolnát is kialakítottak, amit Városey Gyula nagylelkűsége tett lehetővé, a kalocsai Oltáregylet gótikus monstranciát, a központi Oltáregylet gyertyatartókat adományozott. Konrády Lajos a kassai műszaki iroda vezetője Feuerstein híres müncheni kereztútjával segítette a berendezést. Pálffy Pálné Szent Margit Kollégium bútorzatát adta oda, valamint letett egy alapítványt, melynek kamatai egy missziós nővér teljes eltartását biztosították.⁷²⁶ A kápolnába nagy Jézus Szíve kép is került egy felírással: „Fiam add nekem Szívedet”⁷²⁷ és hozzáteszi „üdvözet, a mai napon bevonult legfölségesebb Oltáriszentségnek azzal a kérelemmel, hogy alakítsa át szívünket az ő dicsőségére.”⁷²⁸

Ez a ház lett a társulat legelső önálló intézménye és 1911 őszéig a nővérek elsődleges lakhelye, noviciák képzési központja is. 1911-végére elkészült a Krisztina körúti anyaház, és az vált a Missziótársulat igazi centrumává. Szikszón talált végleges helyére az Elnök utcai nevelőotthon, azaz a reformatórium,⁷²⁹ ami ennek a vidéki otthonnak a csírája volt. Az Igazságügyi Minisztérium fiatalokú bűnözőket küldte ide, javító-nevelő intézetbe, ahol

⁷²¹ PBFL: Szociális Missziótársulat anyaga; Levelek XVI; Visszaemlékezések Farkas Editre I.; Stoffer Mici, Farkas Edit rövid életrajza, 7.

ÖZV. BÁTHORY NÁNDORNÉ, *A nők világából (Az Úrnak egy nagy szőlőskertjéből)*, in *Alkotmány*, (1910./257. október 30), 17.

⁷²² 1919-ben Szamuely Tibor ment Szikszóra, de akkor abból a célból, hogy erőszakkal állami tulajdonba vegye.

⁷²³ *A szikszói alapítványi kastély*, in *Alkotmány*, XV/115, (1910. május 15.), 9.

⁷²⁴ *A szikszói alapítványi kastély*, in *Alkotmány*, XV/115, (1910. május 15.), 9.

⁷²⁵ *Szikszó*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 60.

⁷²⁶ *A szikszói alapítványi kastély*, in *Alkotmány*, XV/115, (1910. május 15.), 9.

⁷²⁷ Szociális Missziótársulat Irattára, *Édes otthonunk*, című mappa, 102.

⁷²⁸ Szociális Missziótársulat Irattára, *Édes otthonunk*, című mappa, 102.

a nővérek vezették a foglalkozásokat, látták el a felügyeletet. Ez utóbbi tevékenység 1918-ig állt fenn, mert ettől az időponttól kezdve, mint árvaház üzemelt tovább. Az árvaház a nővérek vezetése alatt fellendült: külön gazdagsága, szövődéje, varrodája lett, amelyek mind a tanúi voltak az ottani gondos nevelésnek, szeretetteljes türelemnek, és buzgalomnak.⁷³⁰

A ház három hónapos előkészítése idején több magasrangú látogató is járt megnézni a szikszói otthont. Ezek között volt: Városey Gyula kalocsai érsek, Majláth Gusztáv Károly gróf erdélyi püspök, Boromissza Tibor szatmári püspök, továbbá Desseffy Aurélné – Emma protestáns vallású fogházmisszióval foglalkozó – grófnő⁷³¹ és Zichy Nándorné grófnő.⁷³² 1909. májusában fokozatosan az egész Bethánia szeretetotthon nővérekkel együtt az Elnök utca 11. szám alatti házból, ide költözhetett.⁷³³ Nevelésre beutaltak az ország minden pontjairól érkeztek, mert a Budapesti házuk elvi befogadóképessége összesen 15 fő volt. A Missziótársulat 1909-ben átvette a szikszói általános iskola fenntartását is, majd 1913-ban új modern iskolaépületet emelt. Az oktatási intézménybe mintegy 200 gyerek járt.⁷³⁴

Farkas Edit nem költözött Szikszóra, közösségéhez, hanem Budapesten maradt, de gyakran megfordult az északi kis városban, egyre hosszabb időkre. Holmija egy részét is ott tartotta.⁷³⁵ A nővérek a főnöknőt nagy lelkesedéssel várták és örültek jövetelének bármikor is érkezett. Ő ilyenkor mindig tartott lelki oktatásokat.

A vidéki, szikszói életet és a nevelési munkát – a kezdetben összesen 60 férőhelyes házban eredetileg – 58 növendékkel kezdték,⁷³⁶ de a létszám gyarapodott és az 1912-es évben a növendékek száma 62 és 68 között váltakozott. Ezek közül igazságügyi kormány rendelete alapján az Igazságügyminisztériumtól⁷³⁷ 50 fő volt jogérvényesen beutalt javítónevelésre, 12 a gyermekmenhely beutalása alapján került ide, és szülői kérésre

⁷²⁹ „Reformatórium a nemzetközi elnevezése a javító-nevelő-intézeteknek, s tulajdonképpen a nevelés győzelmét jelenti a büntetőjog fölött.” Idézet a *Szociális Missziótársulat rövid ismertetése (Irányszat és gyakorlat)* 1911, 36.

⁷³⁰ *Szikszó*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 60.

⁷³¹ KORÁNYI SAROLTA, *Visszaemlékezés I-II.* in *Magyar Nő*, (1921. június 25.), 2.

⁷³² *Országos Katolikus Nővédő Egyesület és vele kapcsolatban álló Önálló Intézmények évkönyve*, 1909, 83-84.

DR. HANNIG GYÖRGYNÉ, *A bethánia szeretetház*, in *Bácskai Napló*, IV/139, (1910. június 21. kedd), 2.

⁷³³ KORÁNYI SAROLTA, *Visszaemlékezés II.* in *Magyar Nő*, (1921. június 25.), 2.

⁷³⁴ *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Budapest, 1928, 42.

⁷³⁵ SISTER JEAN MARIE RENFRO, *Mint a folyóvíz mellé ültetett fa (Egy karizma története)*, Los Angeles, 1985, kézirat, 23.

⁷³⁶ MONA ILONA, *Slachta Margit*, Corvinus, Budapest, 1997, 34.

⁷³⁷ FARKAS EDIT, *A szociális missziótársulat rövid ismertetése*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1917, 3. javított kiadás 18.

mindig volt még néhány intézeti hölgy.⁷³⁸ Kisebb átépítés után, a beutaltak száma tovább növekedett és 100 züllésnek indult fiatal lány nevelkedett itt.⁷³⁹ A ház vezetését Bokor Erzsébet nővér e szeretetház igazgatója és Peitl Róza⁷⁴⁰ helyettese látták el. Bokor Erzsébet nővér, mint igazgató egyébként többször is beszámolt az *Értesítő*-ben a házban végzett munkáról.⁷⁴¹ A nővérek feladata nem tért el az Elnök utcában végzett tevékenységtől, főként a szabadságvesztés helyett javító-nevelésre⁷⁴² ítélt fiatalok leányokkal foglalkoztak. A növendékek képességük és hajlamaik szerint részesültek oktatásban, mivel többen nem tudtak írni-olvasni, illetve felsőruhavarrásban, hímzésben továbbá a házi teendők ellátására tanították őket: sütés főzés, mosás, vasalás, és külső gazdasági munkák ellátása.⁷⁴³ A társulati tagok egy részének munkaerejét a neveltekkel való törődés és a házi foglalkozások kötötték le, a nővérek másik része a figyelmét a szikszói szegény népre irányította. Különösen pártfogásukba vették a helybéli két szegényházat, amelyet a növendékekkel látogattak, és a betegek gondozását.⁷⁴⁴ Így kezdett a Szociális Missziótársulat tevékenységi köre itt is egyre inkább bővülni. Ezeket a munkákat persze nem a szociális missziótársulat kereste magának, hanem rányílt a figyelmük az emberi nyomorúságra és mindenütt, ahol lehetett segíteni akartak. Slachta Margit erről az időről így nyilatkozik: „A Missziótársulat a maga életformáit és kereteit természetesen még nem alakíthatta ki, csak kereste.”⁷⁴⁵

⁷³⁸ Bokor Erzsébet nővér a szikszói Bethánia szeretetház igazgatójának jelentése, in *Értesítő*, II/3, (1913./3.), 13.

⁷³⁹ *Értesítő*, I/1, (1912./1.),

⁷⁴⁰ SZRILLICH ÁGNES, A szeretet „sakkbábúja” Peitl Róza megkapta a Yad Vashem-emlékérmét, in *Új Ember*, LX/50(2939), (2004. december 12.), 8.

Peitl Róza 1890-ben Győr környékén 9 gyermekes munkáscsaládban született. 6 éves korától dolgozott, 16 éves korától Győrben, mint cseléd lány kapott munkát és hamarosan bekerült a cseléd lányok győri patronage-ba, ahol kapcsolatban került Slachta Margittal. 17 évesen egy gyóntatószékben tisztasági fogadalmat tett, majd 1909-ben csatlakozott a Szociális Missziótársulathoz. A fogadalomtétel után került Szikszóra, ahol helyettes igazgatóként dolgozott az Igazságügyi Minisztérium fiatalok büntető-nevelő intézetének a fennállásáig azaz 1918-ig. A Szociális Testvérek Társaságának kiválásakor Slachta Margitot követte. 1934-ben Báthory u. 6-10. szám alatt épített 30 férőhelyes panziót, ahol 1946-ig nyugdíjas hölgyeknek viselte gondját. A világháború ideje alatt a zsidók mentésével foglalkozott. A Bátor utcai remetekertvárosi házban, amely ma (2004. december) a Szociális Testvérek Társaságának anyaháza, ahol most 11 fő lakik, 90 zsidó személyt bújtatott. A szétszórás ideje alatt többször költözött, mindig ott dolgozott, ahol munkát talált egészen 81 éves koráig, végül 1975. szeptember 19-én költözött az örök hazába. SZRILLICH ÁGNES, A szeretet „sakkbábúja” Peitl Róza megkapta a Yad Vashem-emlékérmét, in *Új Ember*, LX/50(2939.), (2004. december 12.), 8.

⁷⁴¹ Bokor Erzsébet nővér a szikszói Bethánia szeretetház igazgatójának jelentése, in *Értesítő*, II/3, (1913./3.), 13.

⁷⁴² Reformatóriumnak nevezik a javító nevelő foglalkozást végző intézetet

⁷⁴³ Bokor Erzsébet nővér a szikszói Bethánia szeretetház igazgatójának jelentése, in *Értesítő*, II/3, (1913./3.), 13.

⁷⁴⁴ Országos Katolikus Nővédő Egyesület és a vele kapcsolatban álló Önálló Intézmények Évkönyve 1909, 77.

⁷⁴⁵ A Lélek Szava (1942./5. május), 44-45.

Nagy örömet okozott, hogy Fischer Colbie Ágoston a szikszói birtok kezelési és haszonélvezeti jogát, amit a Missziótársulat csak ideiglenesen kapott meg 1917-ben örök időkre a Társulathoz adta.⁷⁴⁶

A helybéli lakosok eleinte egyáltalán nem örültek, hogy egy javító-nevelő intézet érkezett a városukba. A költözköztetésüknek hangot: „Borzasztó! Hát most az egész ország rossz leányait ide hozzák Szikszóra!”,⁷⁴⁷ de hamarosan változott az öslakosok véleménye: „Ezek az ország rossz leányai!? Hiszen ezek oly jók, ügyesek!”⁷⁴⁸ A lányok a rájuk figyelő, szeretet hatására hihetetlen változáson mentek keresztül. Sőt 1917-től a Szikszói lakosok, már kifejezetten nagy szerencsének tartották, hogy nevelőintézet van a helységben, mert egy alkalommal tűz ütött ki az óvodában és tűzoltók hiányában nagy zűrzavar támadt. A Bethánia Szeretetház növendékei kivonultak és szervezett módon, eredményesen láttak az oltási munkákhoz.⁷⁴⁹

Itt került a Társulat Mátyás Engelbert kassai főigazgatóval is szoros kapcsolatba. A kassai királyi tankerületi pap, főigazgató az egyik Missziótársulatba lépett gyónóleányát,⁷⁵⁰ Szommer Rózát jött Szikszóra meglátogatni.⁷⁵¹ Az ott tartózkodás idején elbeszélgetett a többi nővérekkel is, akiknek megtetszett a fiatal bencés személyisége. Ettől kezdve egyre rendszeresebben, és több időt töltött a nővéreknél Szikszón. Farkas Edit számára is rendkívül rokonszenves volt a lelkesedéssel teli, lendületes pap és felkérte lelkiigazgatónak, aki ezt elvállalta és a főnökszállás kívánságára összeállította és kiadta a társulat használatára a Szent Benedeki alapokon álló szabályzatot, a Directorium Spirituale-t.

IV. 4. 3. Hatékony tevékenység a fővárosban

Farkas Edit a vidéki tartózkodás alatt rádöbbenett arra, hogy a rend tagjai nem vonulhatnak teljesen háttérbe, mert a fővárosban sokkal több a rászoruló, mint a távoli településeken. Az ország szívében a legveszélyesebb a helyzet, ott a legnagyobb elesettség és a bűnalkalom, ezért itt is állandóan jelen kell lenniük. A *Fejérmegyei Napló* erről a következőképpen írt: „nagy szeretetárasztás...a társadalomnak nem bajain rágódni, hanem segíteni rajta az Úr Jézus Krisztus nevében. Éspedig minél sötétebb a hely, a szeretetnek

⁷⁴⁶ Kassai Püspöki Levéltár 3040/1917. számú irat; 1917. június 2-i keltezéssel.

⁷⁴⁷ *Az egész ország rossz leányait...* in *Magyar Nő*, (1918. július 17. - augusztus 10.) 2-3.

⁷⁴⁸ *Az egész ország rossz leányait...* in *Magyar Nő*, (1918. július 17. - augusztus 10.), 2-3.

⁷⁴⁹ *Az egész ország rossz leányait...* in *Magyar Nő*, (1918. július 17. - augusztus 10.), 2-3.

⁷⁵⁰ MONA. ILONA, *Slachta Margit*, Corvinus, Budapest, 1997, 35.

⁷⁵¹ *Társaságunk története*, in *A Testvér*, III/7, (1932. március), 55.

annál nagyobb fénye szükséges a megvilágításhoz...Elvünk pedig az legyen, hogy sohase azt várjuk, mit kaphatunk, hanem azt, hogy mit adhatunk.”⁷⁵²

A főnöknő meglátását tett követte és még 1909. augusztus 1-én házat vettek Budapesten, a Svábhegy tövében a Bíró utca 6/e. szám alatt, amit szintén Bethániának neveztek el. Ettől az időtől kezdve itt négy patronesz nővér gondozott 26 ártatlan és elhagyatott iskolás lánygyermeket⁷⁵³ azért, hogy őket az elhanyagolás veszedelmeitől megóvják.⁷⁵⁴ Ennek az otthonnak a különlegessége az volt, hogy elsőként itt kaptak a gyermekek nagyobb szabadságot, azaz innen jártak ki iskolába. Az ilyen jellegű házat, ahol a növendékek bent laknak ugyan, de iskolába kijárnak, preventív jellegű otthonnak nevezték. Nagyobb növendéklétszám esetén ezt az intézetet 6 társulati tag vezette. A társulatnak ezt a gyermekotthonát részint a liga, részben az állam, a magyar Királyi belügyminisztérium, továbbá a jótevők, és a főváros támogatta. Ennek ellenére állandó anyagi gondokkal küzdött, ezért a kis villába a jelentkezőknek sajnos csak csekély számát tudták felvenni. Ez az otthonuk három éven keresztül működött a Bíró utcában, majd a Németvölgyi úton folytatta tevékenységét.

Az 1911-es év májusa nagy változást hozott a Társulat életében. Farkas Edit a Krisztina körút 125. szám alatti ingatlant megvette a Szociális Szeminárium céljaira. A ház vételára 230.000 Korona volt, amiből hetvenezret készpénzben, a maradék 160.000-at pedig a házon lévő banki kölcsön átvállalásával kellett kiegyenlíteni. A készpénzes részlet kifizetésére használta fel a Társulat a Bethánia gyermekotthon részére gyűjtött 40.000 Korona összeget. A banki kölcsön kifizetésében jelentős részt vállaltak Almássy Dénesné és Pálffy Pálné grófnők, akik 60-60.000 Koronát szereztek és adtak át a költségek fedezésére.⁷⁵⁵ Ez a ház lett a missziótársulat anyaháza, a noviciátus is ide költözött Szikszórol. Két évvel később, 1913-ban Farkas Edit a közvetlen mellett lévő házat (Krisztina körút 127.) is megvásárolta⁷⁵⁶, de később a tevékenységek gyarapodása miatt, 1917-ben a Krisztina körút 129. sz. alatti épület megszerzésével tovább bővítette a komplexumot.⁷⁵⁷ A főnöknő már egész korán 1913 és 1917-ben látta előre a terjeszkedés

⁷⁵² A szociális missziótársulat, in *Fejérmegyei Napló*, XX/247, (1913. november 19. szerda), 1.

⁷⁵³ A nők világából, (A patronázs karácsonyából), in *Alkotmány*, XIV/305, (1909. december 25. szombat), 17.

⁷⁵⁴ FARKAS EDIT, *A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése, (Irányzat és gyakorlat)*, 1911, 34.

A Szociális Missziótársulat intézményei, (A Bethánia gyermekotthon), in *Értesítő*, I/1, (1912./1.), 35.

⁷⁵⁵ *A nővédő egyesület évkönyve 1911*, 96.

⁷⁵⁶ Szociális Missziótársulat Irattára, *Édes otthonunk* című mappa, 113.

⁷⁵⁷ Bővítés után Krisztina körút 125-127-129 szám alatti épülettömb. Ma Krisztina körút 59b-61a-61/b. A 40 éves szocialista időszakban önkormányzati iroda I. kerületi székháza volt. Az önkormányzat 1998-ban kiköltözött újonnan elkészült épületébe, ekkor vehette birtokba a Missziótársulat az anyaházat. A szerzetesek

szükségességét és az eredeti székházat a két mellte lévő szomszédos épületekkel bővítette. 1925-26-ban a központi székházat teljesen újjáépítették a mellte lévő épületekkel közvetlen összekapcsolták, így egységes, hatalmas épülettömb várhatta a látogatókat. Ez lett a Társulat központja, ahol a főnöknő, és a missziótársulat irányítását végző elkötelezett nővérek laktak. Az 1917-es vásárláshoz a magyar vallásalap 200.000 korona rendkívüli segítyt biztosított, amiről a hercegprímást értesítették.⁷⁵⁸

1911-ben a Krisztina krt. 125. szám alatti, akkor egyemeletes, kisebb ház adott otthont az újonnan induló Szociális Szemináriumnak, ahol a nővérjelöltek tanultak és ismerték meg a különböző féle segítségnyújtás elméleti és gyakorlati oldalát. Ez volt a Missziótársulat legfontosabb intézménye, hiszen a beltágokat itt képezték. Ezzel egyidejűleg megnyitottak egy rövidebb képzést is, ahol a Szociális Szeminárium anyagát tömörítve adták elő. Ezt a nyilvános mindenki által látogatható, nyitott „iskolát” Szociális kurzusnak nevezték.⁷⁵⁹ Ezt később is minden évben elindították, a szociológiában legkiemelkedőbb személyiségek felkérésével.⁷⁶⁰

Szintén 1911-ben nyitotta meg a Társulat a Nővédelmi Hivatalt a Ferenciek tere⁷⁶¹ 7. szám alatt. Itt nem csak a Missziótársulat gondjaival és irányításával foglalkoztak, hanem itt kapott irodahelyiséget az Országos Katolikus Nővédő Egyesület, a Katolikus Egyetemi Hallgatók Szent Margit köre, az Országos Katolikus Patronázs Egyesület, Országos Katolikus Leányszövetség, Katolikus Munkásnőegylet, Magyar Katolikus Tanítónők Egyesülete, és a Szegényügyi Tanácsadó központja is.⁷⁶²

Saját folyóirat megjelentetése

1912-ben nyílt meg a Társulat kiadó hivatala, ahol napvilágot láttak a fontos közlemények, különböző előadások anyagai, többek között Prohászka püspök

számára átalakították, és idősek otthonát is kialakítottak. Az Orbán kormány idején 2002 márciusában a Széchenyi terv pályázaton az idősek otthonának bővítésére támogatást nyertek, kiírták a közbeszerzési eljárást és további hatvan apartmannal kiegészítették az épületet.

Az egyházi ingatlanok visszaigénylésére évi 10 milliárd forintot különített el a költségvetés 1992-ben. Amint ezt az összeget az ingatlanok értéke elérte, akkor a visszaszolgáltatásra vonatkozó további igények a következő évre, évekre csúszott. A Missziótársulatnak is 1998-ig kellett várnia a székházuk visszaadására.

⁷⁵⁸ EPL Cat 22. 3529/1918. A levél 1918. május 31. keltezéssel küldték el a bíborosnak.

⁷⁵⁹ FARKAS EDIT, *A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése*, 1911, 20.

⁷⁶⁰ Az előadók teljes névsora: Angyal Pál, Balogh Jenő, Bénérd Ágoston, Bernolák Nándor, özv. Báthory Nándorné, Czettler Jenő, Ernst Sándor, Foerster Friedrich Wilhelm, Hanvay Sándor, Giesswein Sándor, Korányi Sarolta, Morvay László, Ruffy Pál, Rosenberg Augustza, Rottenbiller Fülöp, Stadler Frida, Schütz Antal, Sík Sándor, Vass József, Wense Róza bárónő, Zsembery István

⁷⁶¹ 1911-ben ez még a IV. kerülethez tartozott. Ma V. kerület a mai Ferenciek terével azonos. *A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése*, 1917-es kiadása (14. oldal) viszont már IV. kerület Váci-utca 11/b. szám alatti házat jelöli a Nővédelmi Hivatal központjának.

⁷⁶² *Értesítő*, I/2, (1912./2.), 26..

konferenciabeszédeinek leírt változata is.⁷⁶³ A kiadóhivatal felállítása elősegítette azt is, hogy az egységes elvek útmutatása és az országos rendezvények, továbbá az egyre sűrűbben megjelenő folyóiratuk iránymutatásai alapján a szociális munka országos viszonylatban egységessé és egyöntetűvé váljon.⁷⁶⁴

1912-ben Prohászka püspök javaslatára rendszeres folyóiratot jelentettek meg. Ez először *Értesítő* néven vált negyvenévenként ismertté, amiben elsősorban szociális kérdéssel foglalkozó külföldi szakemberek németről magyarra fordított előadásait publikálták. Három évvel később (1915) *Keresztény Nő* lett a címe. A változásról Prohászka püspök így írt: „Most három éve indult útjára az *Értesítő*. Az első évben csak kétszer kereste fel olvasóinkat, 1913-ban már négyszer kopogtatott be, tavaly pedig ötször és reméljük, így is fog folytatódni, míg tízszeri megjelenést el nem éri. Eközben körültekintett a nagyvilágban és látta, hogy neki más feladata is van nem csak »értesíteni« ... mindig nagyobb lett benne a vágy, hogy azon gondolatok postása legyen, melyek majd megindítják a szoros értelemben vett katolikus nőmozgalmat... és hogy ezt a feladatát betölthesse, kiküldtük a Szociális Missziótársulat határain túl, hogy mint *Keresztény Nő* ne csak a Missziótársulat célját szolgálja, hanem az egész Katolikus női munkatérrel tájékoztatást adjon.”⁷⁶⁵ A megújuló folyóirat elsősorban a Missziótársulat tevékenységéről és a missziós egységek által végzett munkákról számolt be.

Azonban ez a név sem vált véglegessé. 1918 elején P. Bangha Béla S. J. kérésére az újság polgári lappá alakult, politikai szerepet is vállalt és két éven keresztül *Magyar Nő*-ként lehetett megtalálni, majd ez a rövid kis átmenti időszak után 1920-tól ismételten és immár véglegesen a *Keresztény Nő* nevet vette fel.

⁷⁶³ A *Szociális Missziótársulat Körlevele* címmel jelent meg minden hónap elsején. Legtöbbször angol és német nyelven is közzé tették. A körlevél fejlécében azonban sohasem a fent megadott cím szerepelt, hanem mindig az alábbi felirat és mindig közölte az alábbi szöveget is:

A SZOCIÁLIS MISSZIOTÁRSULAT SZERETET-SZÖVETSÉGE

A Szeretet-Sövetség tagjai lehetnek oly férfiak és nők, akik egyik vagy másik szociális munkánkban részt vesznek, segítenek, amint tudnak (megállapodás szerint) és havonként vagy évente tetszés szerinti összeggel támogatják a Társulatot. Ennek fejében: 1. részt vesznek a Társulat összejövetelein; 2. havonként kapnak Védő-Elnökünktől egy körlevelet és 3. akik havonta legalább 1K-t fizetnek, kapják az *Értesítőt*. (Jelentkezni lehet: a Szociális Szemináriumban I., Krisztina körút 125. és a Nővédelmi hivatalban IV. Ferenciaek tere 7.)

Az angol nyelvű fejlécen az alábbi szöveg volt olvasható:

THE SOCIAL MISSION SOCIETY-S ASSOCIATION OF CHARITY

Members of the Association can be both, men and women, but only those who partake in some kind of social work, help wath they can (according to agreement) and support the Association, monthly or yearly, with some amount. In return: 1. they can partaake in the meetings of the Association; 2. they receive the monthly circular of the Society-s Protector and President His Lordship, the Right-Teverend bishop Prohászka; 3. those, who pay at least one crown per month, receive also the *Értesítő*. (Call at the office: Budapest, IV., Ferenciek tere 7.)

⁷⁶⁴ EPL Cat 26. 263/1936.

⁷⁶⁵ PROHÁSZKA OTTOKÁR, *Kedves olvasó*, in *Keresztény Nő*, I/1, (1915. január), 1.

Közben kialakult a Missziótársulat forgó könyvtára is, amelynek állománya különböző gyűjteményekből, hagyatékokból állt össze. Még ebben az évben megindult a Társulat szervezésében az irodalmi kör és az úgynevezett irodalmi esték.

IV. 4. 4. Magyarország háborúba kapcsolódása előtt

1912. augusztus 1-én költözött a Bethánia gyermekotthon, a Bíró utcai egyre szűkebbnek bizonyuló épületükből, a Németvölgyi út 49. szám alá, ahol ráfizetéssel nagyobb épületet szereztek. Ez a működés harmadik évfordulóján történt. Az új ingatlan az előnye az volt, hogy a szélesebb ház mellé terebélyes kert is tartozott, így a növendékek mozgásigényét is ki tudta elégíteni.⁷⁶⁶ Itt a gyermekek kismértékű létszámnövekedése sem jelentett elhelyezési nehézséget, így a növendékek száma 26-ról 36 főre gyarapodott. A nevelési feladatokat a nővérek is többen végezték, öt helyett már heten látták el.⁷⁶⁷ Az otthon preventív jellegét továbbra is megtartották. Ezt az otthont – ami tehát a Bíró utcai Bethániának volt az utódja – 1917-ig tartották fenn, mert ekkor a nevelésre szorulókat az Ottokár hadiárvaaházba költöztették át. A nevelési feladatokkal kapcsolatban azt olvashatjuk: „A Szociális Missziótársulat a lelkekért dolgozik. Az elesni akaró és elesett embereket felkarolja, megmenti, megjavítja és visszaadja a társadalomnak. Embert szerető szív ez az intézmény, amely azért él, hogy másokat segítsen oktasson neveljen, amely a jó és becsületesek számát iparkodik növelni.”⁷⁶⁸

1911-ben létesült a Szociális Iskola.⁷⁶⁹ Ennek a célja volt, hogy a szociális munkára jelentkezőknek szakszerű, rendszeres, elméleti és gyakorlati képzést nyújtson. Külön tanfolyam indult a felnőtteknek és az ifjúságnak.⁷⁷⁰ A foglalkozások esténként történtek, hogy az érdeklődők minél nagyobb számban jelen lehessenek. Az előadók nevei: Angyal Pál, Balogh Jenő, Báthory Nándorné, Czettler Jenő, Farkas Edit, Giesswein Sándor, Korányi Sarolta, Moravcsik Ernő, Rottenbiller Fülöp, Schütz Antal, Sebes Ferenc, Slachta

⁷⁶⁶ Az 1917-ben elinduló Ottokár hadiárvaaház a Németvölgyi úton lévő házat beolvasztotta magába.

⁷⁶⁷ A Szociális Missziótársulat Intézményei, (A »Bethánia« gyermekotthon), in *Értesítő*, I/1, (1912. január), 35-36.

⁷⁶⁸ Missziótársulati munka, in *Fejérmegyei Napló*, XX/250, (1913. november 22.), 1.

⁷⁶⁹ Ellentétben a 1917-ben kiadott Missziótársulat rövid ismertetése című füzet 13. oldalán írottakkal az 1911-ben ugyanilyen címmel megjelent kiadvány a Szociális Iskola megnyitását 1911-re datálja, és a következőket írja: „1911-ben nyílik meg a Társulat Szociális Iskolája Magyarországon az első- s ez időtől fogva évenként rendez hasonló elsőrendű szakerők bevonásával; és rövidebb általános szociális ismereteket közlő tanfolyamokat és egyes speciális kurzusokat.”

⁷⁷⁰ FARKAS EDIT, A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése, 1917, 13.

Margit, Sík Sándor, Vass József. A szociális iskola abban különbözött a kurzustól, hogy hosszabb időt vett igénybe az oktatás, alaposabb ismeretközlést végeztek, nagyobb gyakorlati képzést biztosítottak.

Fokozatosan kibontakozott a szociális Missziótársulat ifjúsági mozgalma is, ami 1914-től kifarított szervezetként az Országos Missziós Ifjúság néven működött. A 15-25 éves ifjakat várták ezekbe klubokba, ahol a fiatalság tagjai különböző szakosztályokban szerezhettek szociális ismereteket. 1944-ben 250 ilyen jellegű klub működött. A Missziótársulat ezzel védelmet akart nyújtani főként azoknak a lányoknak, akik az elemi ismeretek megszerzése után nem tudtak továbbtanulni, 12-14 éves korukban munkát kellett vállalniuk. Céljuk a lányokat felkészíteni női hivatásukra valamint szociális tevékenységekre.

A Társulat neve időközben külföldön is ismertté vált. 1914. április 15 - és 19-e között rendezte meg a Missziótársulat az osztrák fővárosban az Osztrák Katolikus Nőnapot (wieni II. Österreichische Katholiken Frauentag). A nővéreket Slachta Margit képviselte, aki egy előadást is tartott a Szociális Nőhivatus (Sozialis Frauenberufe) címmel. Ezen belül ismertette a Társulat működését, és tevékenységi körét, továbbá a beltágok hivatását, akik egész életüket a szociális munkára szentelik. Ez a fajta szociális tevékenység Ausztriában ekkor még teljesen ismeretlen volt, csak 1919. július 20-án alakult meg a hasonló célkitűzésű Caritas Sozialis,⁷⁷¹ amit ott Burjan Hildegard alapított.⁷⁷² Az ismertetés után rögtön felszólítást is kapott a Társulat, hogy vállaljon el egy bécsi kétszáz munkásnőre berendezett otthon vezetését. Ezt nem tudta vállalni a társulat, amíg számban jobban megerősödik – írta az *Értesítő*.⁷⁷³

A világháború ellenére folyt a vidéki területek bekapcsolása is a Nővédő⁷⁷⁴ munkájába. 1915-ben Slachta Margit eljutott Gyulára is, ahol látogatásáról Apor Vilmos a következőket írta a naplójában: „1915. február 16.⁷⁷⁵ Tegnap este érkezett egy szociális

⁷⁷¹ BURJAN-DOMANIG, IRMGARD, *Hildegard Burjan, eine Frau der Sozialen Tat.*, h.k.é.n. 39.

⁷⁷² Burjan Hildegard A Caritas Socialis alapítója. Farkas Edit kapcsolatban volt vele és 1914-24 közötti időben két levelet is írt hozzá. A két levél fennmaradt megtalálható a PBFL: Szociális Missziótársulat iratai XIII a és XIII.b jelű anyagok.

⁷⁷³ A szociális munkatéréről, in *Értesítő*, III/3, (1914/3), 21.

⁷⁷⁴ Ez ugyanaz a munka volt, amit Farkas Edit is tett az Országos Nővédő Egyesületért 1906-7-es években. Mivel a Missziótársulat nem rendelkezett ekkor még elegendő elkötelezett taggal, a nővédő Egyesület terjesztése is rendületlenül folyt tovább.

⁷⁷⁵ A naplóban nem egyértelmű hogy 1915 vagy 1916 továbbá, hogy február 6 vagy 16. Valószínűsíthető az utóbbi.

missziós nővér, Slachta⁷⁷⁶ Margit, akit plébánosom kéretett, tartana előadást a hadiözvegyek és árvák kérdéséről. Nagyon szimpatikus megjelenésű nővér.” Másnapi bejegyzése: „A mai előadás nagyon szép volt, és ami a fő dolog, eredményes is: meglesz a nővédő iroda. Két ajánlat van helyiség átengedésére, és körülbelül tízen jelentkeztek a nők közül munkára. Most tehát ki kellene használni a pillanatnyi lelkesedést. Adná az Isten, hogy itt is megkezdődjön a lelkekért való kitartó szociális munka, amelyre annyira szükség van.”⁷⁷⁷ A napló szerint 1916. március 27-én valóban megnyílt a nővédő iroda, amelyből később a szociális Missziótársulat helyi csoportja fejlődött.

IV. 4. 5. A társulat működése a világháború éveiben

Az első világháború alatt a missziótársulat rendkívül hamar tudott alkalmazkodni a körülmények adta lehetőségekhez. A világegés idején még nagyobb összefogással és a tevékenységi körök kibővítésével találták meg a módját a sokféle segítségnyújtásnak. Prohászka egyik konferenciáján szóba is hozta ezt: „A háborúnak sok rossz oldala van, kegyetlen s ijesztő arculata; de végre is nincs a világon rossz, melyből jó ne fakadhatna s így a háború kemény s fájdalmas érintéseire a lelkekben sok nemes s nagylelkű érzés reagál, nevezetesen pedig ébred a hit, az áhitat s a résztvevő szeretet.”⁷⁷⁸ A Missziótársulat mindig ott kapcsolódott be a munkába, ahol a leginkább szükség volt jelenlétükre. A háború alatt megnőtt az ínség, ezzel bővült a segítségnyújtás lehetősége is. Ápolónői iskolát nyitottak, kórházvezetést és ápolást tanítottak, állomás missziót kezdtek, hadi irodákat, hadi varrodákat, nővédő köröket létesítettek, gyűjtési akciókat indítottak. Kibontakozott az Ottokár Hadiárvaház, a Mária Mercedes átmeneti leányotthon, és a mezőgazdasági nőiskola.⁷⁷⁹

A Missziótársulat ezekben a nehéz évek után gyakran elismerésben is részesült. A nővérek rengeteget dolgoztak, mindig ott tevékenykedtek, ahol eluralkodtak a bajok. Enyhítették a háború borzalmait. 12 nővér a hatósági helyeken dolgozott az I. kerületi népkonyhában, az országos gyermekvédő ligában, katonai szállásokon, sőt még a minisztériumban is.⁷⁸⁰ Az addigi intézményeiket is működtették, sőt befogadóképességüket fokozták. A Németvölgyi úton a Bethánia otthonban 14 helyet tartottak fenn a katonaárvák

⁷⁷⁶ A naplójegyzetbe Apor püspök helytelenül németes sch-val írta fel az előadó nevét. Helyesen: Slachta Margit.

⁷⁷⁷ GYPL: Apor napló III./17-18

⁷⁷⁸ A szociális missziótársulat körlevele, III/8, (1914. október), 36..

⁷⁷⁹ PAULA VON LATKA, Edit Farkas Die grosse ungarische Frauenführerin, in Die Frau, VIII/8, (1921. május), 204.

részére. Szikszón a növendéklétszámot is megemelték 70-ről 100 főre, ahol a 30 új helyet katonatárvak részére nyitották.⁷⁸¹

Más módon is foglalkoztak az ínség enyhítésével. Varrógépeket szereztek, és munkalehetőségeket biztosítottak, fehérnemű varrodát nyitottak.⁷⁸²

A Társulat négy nővédelmi hivatalban dolgozott és ebből háromban varróműhelyt is berendeztek, ahol 50-50 munkanélküli nőnek biztosítottak megélhetést. A szociális Missziótársulat volt az első, amely a katonaözvegyekre is gondolt és nekik is munkalehetőséget adott. A varrónőket megbecsülték, egy-egy munkadarabért 20 fillért fizettek, szemben a vállalkozók csekély díjazásával.⁷⁸³ Hetente a Szociális Missziótársulat varrodáiban 10.000 katonainget készítettek. A kisebb ruhadarabok készítésében még a gyermekek is részt tudtak venni: „A társulat összes intézményeiben, szervezeteiben mindenki, még a legkisebb növendékek is versenyeztek, hogy ki tud többet kötni-varrni a harctéren küzdőknek.”⁷⁸⁴ A négy nővédelmi hivatal a város különböző pontjain helyezkedett el: az első a Ferenciek tere 7. szám alatt, ahol munkaközvetítéssel tanácsadással, különleges esetekben segélyezéssel foglalkoztak. A második VIII. Baross u. 15. alatt az elsőhöz hasonló tevékenységet foglalt magába meg egy varróműhelyt; a harmadik hivatalt angyal földön a IV. kerületben Szent László u. 26. alatt lehetett megtalálni, ahol 50 gyermek részére napközi otthon nyitottak és; ruhanemű készítő üzemet létesítettek. A negyedik I. kerület Döbrentei u. 2-4. szám alatt, ahol kis otthont rendeztek be a nők számára, akiknek nem volt lakásuk, és itt is varrodát létesítettek.⁷⁸⁵

A háború végén a tömegmunka csökkenésével a varrógépeket az alapító főnöknő rendelkezése alapján, szegény családokhoz helyezték ki, akiknek ez a létfenntartásukat jelentette. A bér munkát tisztességesen megfizették. A háború utáni években ismét megnőtt a kereslet a ruhaneműkre, és tömeges megrendeléseket kaptak (az államtól, vagy különböző hivataloktól: kórházak, tűzoltóság, intézmények) a varrógépeket ismét a Társulat épületeiben helyezték el, sőt a Krisztina körúton ruhaszalont, kötőműhelyt, és

⁷⁸⁰ EPL Cat 46. 1914/5776; 1914 szeptemberében, *Jelentés a Szociális Missziótársulat akciójáról a háború borzalmainak egyhűtésére*, címmel, 1.

⁷⁸¹ EPL Cat 46. 1914/5776; 1914 szeptemberében, *Jelentés a Szociális Missziótársulat akciójáról a háború borzalmainak egyhűtésére*, címmel, 1.

⁷⁸² *A Társulatunk története*, in *Keresztény Nő*, XXI/8-9, (1933./8-9.), 15-52.

⁷⁸³ *A húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat, Budapest 1928, 85. A missziótársulat kiadványa 44 filléres teljesítménybérrel beszél, de önellentmondásba keveredik, hiszen azt is írja, hogy 3 év alatt 1.006.224 darab fehérneműt készítettek, amiért 193.311 Korona bért fizettek ki az 1917-es statisztika és pénzérték szerint. (44 filléres fizetéssel, a munkabérnek 442.739 koronának kellene lenni, ami azt jelenti, hogy a húsz filléres teljesítménybér a helyes.)

⁷⁸⁴ *A húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1928, 14.

⁷⁸⁵ EPL Cat 46. 1914/5776; 1914 szeptemberében, *Jelentés a Szociális Missziótársulat akciójáról a háború borzalmainak egyhűtésére*, címmel, 2.

fehérművarrodát állítottak fel, és nagy számban foglalkoztatták a szegény asszonyokat.⁷⁸⁶

Hat helyen szállásoltak és láttak el katonákat akár sebesülteket is, sőt betegápolással is elkezdtek foglalkozni, mert nagy volt rá az igény.⁷⁸⁷ A Szociális Missziótársulat – bár nem betegápolásra alakult, de a világégés idején ideiglenesen – a gyógyítást és kórházirányítást is felvette a programjába. Szükség volt rá. Szikszó 46 sebesült számára adott helyet. Almássy Dénesné kültag felajánlotta Bihar megyei Sarkadon a birtokát, ahol 40 ágyra rendeztek be katonai lazaretet és vezettek. Székesfehérváron a Missziótársulat házába 25 sérült katonát fogadtak be, ezen kívül a városban még két kórházat tartottak fenn.⁷⁸⁸ Ez a munkásságuk ideiglenes jellegű volt, de nagy szükségét látták, ezért szívesen végezték.⁷⁸⁹ Az ápolási feladatok mellett megszervezték a gyógyintézetekből kikerült betegek további gondozását és elhelyezését is. Arra is kiterjedt a figyelmük, hogy a halálos betegek eltemetéséről is megfelelően tudjanak gondoskodni. „Szegény betegeink sokat tépelődnek azon, mi lesz velük, ha örökre lehunyják szemüket?...csak akkor nyugszanak meg, ha valamicskét félretehetnek a temetésükre... most is két öregasszony pénzét örzöm erre a célra.”⁷⁹⁰

A fizikai fogyatékosoknak, végtagvesztetteknek rehabilitációs tréninget indítottak, szervezett rekreációt nyújtottak, azzal a reménnyel hagyhatták el a kórházakat, hogy ők nem a társadalom számkivetettjei, hanem rehabilitációs képzésük által képesek a létfenntartásukhoz szükséges feladatokat önállóan is elvégezni.⁷⁹¹

Nagyon fontosnak tartották, hogy a családfő betegsége vagy egyéb ok miatt kenyérkereső nélkül maradt családokat anyagilag támogassák.⁷⁹² Több helyen népkonyhát nyitottak. Amikor szűkössé váltak a len és pamutszövetek, akkor nagy leleményességgel igyekeztek a nehézségen segíteni, és körözüvényt adtak ki a Magyar Nő hasábjain a csalán felhasználására: „A hiányzó len és pamutanyagot csalánvászonnal és csaláncérnával pótolja. Az eddig végzett kísérletek, nagyon sokat ígérő eredményre vezettek. Ezért termeljünk, gyűjtsünk csalánt, mert a mi szegényeinknek nagy jótétemény, ha a

⁷⁸⁶ PBFL: /111 évszám nélkül

⁷⁸⁷ SZOLNOKY ERZSÉBET, *Halálfigyitiglan életre ítélve*, Novadat, 1991

⁷⁸⁸ EPL Cat 46. 1914/5776 1914 szeptemberében, *Jelentés a Szociális Missziótársulat akciójáról a háború borzalmainak egyhűtésére* címmel, 2.

⁷⁸⁹ FARKAS EDIT, *A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése*, 1917, 19.

⁷⁹⁰ *Kórházmissziós munka*, in *Keresztény Nő*, XVIII/10, (1930. december), 204.

⁷⁹¹ DR. KOPASZ IRMA, *A Szociális Missziótársulat kórházmissziója*, in *Magyar Kórház*, XI/8, (1942. szeptember), 17..

⁷⁹² DR. SALAMON GÉZA, *Kórházmissziós kurzusunk*, in *Keresztény Nő*, XXIV/9, (1936. november), 108..

vászonkészlet mennyiségének emeléséhez hozzájárulunk és így a kész cernát és vásznat számukra megszerezhetővé tesszük.”⁷⁹³

A háborúban minden egyéb lehetséges módon is támogatni kívánták a hadiözvegyeket és árvákat. Hatalmas gyűjtőakciókat szerveztek, a gyógynövény gyűjtésbe is bekapcsolódtak. Erről szintén a Társulat folyóiratából értesülünk: „A gyógynövények gyűjtése továbbra is jól jövedelmezhető. Ezt a Honvédelmi Minisztérium hadsegélyező Hivatala által felállított Gyógynövény Szakosztály irányítja. Füzeteivel, repülőlapjaival rajzban, írásban ismerteti a gyógynövényeket. A gyűjtések fellendüléséről első évben 20.000 (1915) másodikban 60.000 legutóbb 100.000 korona jutott a hadiárvák és özvegyek részére, mint tiszta jövedelem.”⁷⁹⁴

1916-ban az esztergomi főszékesegyházi káptalan átengedte a tulajdonát képező garamszentbenedeki volt bencés kolostort, a Szociális Missziótársulatnak, amely ott 200 árvát befogadni képes házat létesített. Egész Magyarország üdvözölte e nemes elhatározást, hogy a kolostor teljes egészében a Szociális Missziótársulat használatába ment át.⁷⁹⁵

IV. 4. 6. Háború okozta nehézségek

Az első világháború és az azt követő évek hihetetlen szegénységet hozott az országra. A pénz egyre értéktelenebb lett, a nyomor csak mindig nagyobb. A Szociális Missziótársulati nővérek hősieken járták a házakat és városokat, hogy a döbbenetes szegénységen valamelyest legalább enyhítsenek. A pesti nyomorról az *Érdekes Újság* adott rendszeresen körképet: „Éjjel fél kettő tájban jutottunk ki a Szent László útra, s addig már az éhínség egész kaleidoszkópja elviziózott előttünk, de a rozzant kültelki ház még tudott újat, megrázót elénk tárni. Nagy zsvaj fogadott bennünket, egy fiatalasszony izgatottan sírt jajgatott a szoba közepén és mankós édesanyja perceként próbálta megnyugtatni. Mit történt itt kérdeztük? ...Éjfélkor arra ébredtem, hogy sivít a gyerek. Csak most tudtam kapni hosszú könyörgésemre egy kicsi faggyúgyertyát. Hát az édes kis lányom balkezét lerágta a patkány... És amerre csak jártunk tetézi az éhínség okozta kínokat a világítás hiánya.”⁷⁹⁶ A testi nyomoron kívül azonban nagyon sokaknak a lelki nyomorúságán kellett segíteni. Igen sok gyermeknek megrontották az erkölcsi érzékét,⁷⁹⁷ ezeknek a gyerekeknek

⁷⁹³ *Vászonválság cernahiány*, in *Magyar Nő*, I (kezdettől IV.), (1918. március), 36..

⁷⁹⁴ *Elpazarolt százvezrek*, in *Magyar Nő*, I (kezdettől IV.), (1918. május 11.), 47..

⁷⁹⁵ *A Szociális Missziótársulat új árvaháza*, in *Esztergom*, (1916. január 9.), 2.

A garamszentbenedeki bencés kolostor, in *Esztergom*, (1916. február 1), 4..

A garamszentbenedeki bencés kolostor, in *Alkotmány*, XXI, (1916. február 1.), 13..

⁷⁹⁶ *Új adatok és képek a pesti nyomorról*, in *Érdekes Újság*, VII/4, (1920. január 22.), 21.

⁷⁹⁷ *8-10 éves gyermekek a prostitúció karmaiban*, in *Új*, III/28, (1935. szeptember 25.), 1.

a tanítása is sokszor a Missziótársulat nővéreire hárult. Sokan rendkívül hálásak voltak a missziótársulat nővéreinek, hogy a legnagyobb küszködés közepette is vigaszt, illetve anyagi támogatást nyújtottak. A Szociális Missziótársulat rendkívül korszerű szervezet volt, mely a hit igazságait és a szeretet cselekedeteit a valós élet realitásába állította. Látták és láttatták a sok nyomort, az elhagyatottságot, az árvák könnyeit, az özvegyek gyászát, de ugyanakkor megírták örömeiket is, és mindezt nem azért, hogy undorodjanak tőle, hanem, hogy kedvet kapjanak mások is hasonló cselekvésre. A kedves nővérek bámulatos, sokoldalú módon adták életüket a szeretet minden munkájának, ahogy írták róluk ők voltak az igazi feministák.⁷⁹⁸

IV. 5. A világháború következményei

IV. 5. 1. Ottokár Hadiárvaház

1917-ben nyitották meg az Ottokár⁷⁹⁹ hadiárvaházat⁸⁰⁰ Csobánkán. Az egyre nagyobb számú apátlan, anyátlan árva nyomorát látva a társulat Hadiárva Szakosztályt nyitott (1915). Két év alatt (1915-17) a Károlyi u. 14. alatti irodában 2166 hadiárva ügyét karolták fel és 70.992 korona adományt fordítottak segélyezésükre. Az akció-szerű munka intézményt kívánt.⁸⁰¹ A Hadiárva szakosztály folyamatosan dolgozott azon is, hogy hadiárvák számára nevelőotthont teremtsen, amit a nagy püspökről neveznek el. Erről így olvashatunk: „Mi alulírottak bizottságot alakítunk, abból a célból, hogy Prohászka Ottokár püspökünk nevére árvaházat létesítsünk. Ehhez az istenes és emberbaráti vállalkozásunkhoz kérjük a jó emberek anyagi erkölcsi lelki és mindennemű segítségét.”⁸⁰² A cél megvalósítása érdekében a magyar társadalomhoz fordultak, hogy a cél

⁷⁹⁸ *Keresztény feminizmus*, in *Élet*, X/9, (1918. március, 3.),

⁷⁹⁹ A Cartographia vállalat által kiadott Pilis és a Visegrádi-hegység túristatérképe 1:40000 a következőket írja Csobánkáról: „A Dera patak jobb partján elterülő Margitliget (korábban Laszlovszky-liget) új korszakot nyitott Csobánka fejlődésében. A patak völgy legszebb szakaszán Martin Sándor orvos épített szanatóriumot, s a környéket elhunyt feleségéről nevezte el Margit ligetnek. A gyógyintézet 1898-ban nyitotta meg kapuit.” Továbbá a térkép tájékoztat arról is, hogy 1909-ben Wettstein József, a tüdővész elleni szérum feltalálója vette meg, és tüdőszanatóriummá alakította, de mivel az épület 10 évig üresen állt, ez az állítás nem valószínű. Farkas Edit éppen azért tudta jutányos áron megvenni, mert régóta nem volt használatban. A túristatérkép még hozzáteszi: „1917-től Prohászka Ottokár hadiárvaházként működött, melyben a szolgálatot a Katolikus Egyház missziós nővérei látták el. 1950 óta a Gyógypedagógiai Intézet otthona.” 1999-ben a gyógypedagógiai intézet kiköltözött az épületből, eleinte három évig üresen állt. Időseknek gondoltak szeretetházat kialakítani, helyette azonban fiatalok számára Élet Háza és lelkigyakorlatos központ lett.

⁸⁰⁰ *Ottokár Hadiárvaház*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 58.

⁸⁰¹ *A húsz éves Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat kiadványa, Budapest, 1928, 45.

⁸⁰² *A hadiárvákról*, in *Keresztény Nő*, I/4, (1915. április), 9.

megvalósulását anyagilag segítsék elő. Rákosi Jenő felhívásában felszólította a magyar közönséget egy hadiárvaházra való adakozásra. A felhívás lelkes visszhangot keltett. A gyűjtőmunka titkári és szervezői tisztségét Prohászka Ottokár egykori tanítványa dr. Némethy Ernő tabáni káplán látta el. A szeretetadományokat a Pesti hazai Első Takarékpénztár⁸⁰³ (Egyetem u. 2. IV. ker) vagy az Ottokár Hadi Árvaház (O. H. A.) igazgatósága (Pomáz pest megye) vette át és nyugtázta.⁸⁰⁴

A Missziótársulat bizottsága két év folyamatos gyűjtés után 1917. június 2-án vásárolta meg az úgynevezett Martin féle Margit ligeti volt szanatóriumot 330.000 koronáért a Martin örökösöktől. Az összeghez a Teleky Pál által vezetett Országos Hadsegélyező Bizottság is jelentősen hozzájárult. A Martin féle volt szanatóriumhoz tartozott hozzá még 1344 négyszögöl konyhakert, 44 kataszteri hold földterület, 938 négyszögöl szántó is. E birtokhoz még ugyanebben az évben megvették a 2 hold 792 négyszögöl Gottlieb féle és 1310 négyszögöl területű Kupka féle telket. A földbirtokreform kapcsán pedig 1923-ban Mandics Milán pomázi ügyvéd birtokaiból 4 hold 1445 négyszögöl, gróf Teleki Tibor uradalmából 1924-ben 10 holdat, 1925-ben pedig 1 hold 1505 négyszögöl szántót juttatott a hadiárvaház részére az Országos Földművelődési Bizottság. Ezekért csekély mértékű pénzbeli juttatást kellett adni, így a Mandics féle földet azonnal készpénzben a Teleki féle földet meg négy éven keresztül azonos részletekben fizették. Végül összesen 65 hold 1535 négyszögöl földterülettel rendelkeztek.

Vásárláskor a – közel egy évtizede elhanyagolt – főépület és ezen kívül 14 melléképület alkotta meg a margitligeti vagy csobánkai missziótelepet. A birtokon háromszintes vidéki kastély állt, amely előtte szanatóriumként működött. A kastélyt könnyen át lehetett alakítani gyermekeket befogadó otthonná. Az épületben uszoda is volt, ami akkoriban luxusnak számított. A legelső feladat a felújítás volt, amire újabb támogatásokat kellett keresni.

Az árvaházhoz tartozó földterületen mintagazdaságot létesítettek.⁸⁰⁵ Felkarolták az állattenyésztés csaknem minden ágát: a háznak különleges fajtájú tisztavérű yorkshirei sertésenyészet, bonyhádi tehénállománya, baromfitelepe és méhészete volt; a növénytermelést átcserélt, magas terméshozamú vetőmagokkal művelték.⁸⁰⁶ Prohászka

⁸⁰³ 1917-ben még IV. kerülethez tartozott. Ma V. kerület Károlyi utca 12. szám alatti saroképület. Jelenleg éppen a felújítás legvégső fázisában.

⁸⁰⁴ Az Ottokár Hadiárvaház, in *Magyar Nő*, I. (kezdetől IV.) (1918. március), 55..

⁸⁰⁵ SZOLNOKY ERZSÉBET, *Halálfigyiglan életre ítélve*, 134.

⁸⁰⁶ FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Budapest, 1928, 49.

Ottokár úgy nyilatkozott erről, hogy: „minek utazzam, ha Svájcot itt kicsiben megtalálom.”⁸⁰⁷

Az Ottokár hadiárvaház 1917. augusztus 1-én nyitották meg és október 10-én Prohászka püspök 59. születésnapján teljes csendben⁸⁰⁸ negyven leány nevelésével indult. A hivatalos megnyitó pontosan egy évvel később történt. A létszám természetesen itt is folyamatosan gyarapodott.⁸⁰⁹ A Missziótársulat ismertetése című könyv, amit még ugyanebben az évben jelentettek meg, már ötven gyermekről beszél. A Bethániából ide került az ottani 36 növendék és a Hadigondozó Hivatallal 60 hadiárvára kötött az árvaház szerződést, így a létszám 96-ot is elérhette. A ház lakóit kezdetben a Hadigondozó Hivatal később a Népjóléti Minisztérium utalta be, és értük a hivatalos óvodáknak járó tartásdíjat fizette. Ezen kívül a Kirschner Hermann altábornagy vezetése alatt lévő Hadsegélyező Hivatal évente 24.000 Korona segélyt utalt ki. A növendékekkel 18 éves korukig foglalkoztak az intézetben, ahol koruknak és tehetségüknek megfelelő nevelésben részesítették őket, de az intézetből kikerült neveltekkel továbbra is fenntartották a kapcsolatot. Prohászka püspök nagyon szeretett ide látogatni, s oly sűrűn tette ezt, hogy egy időben a növendékek nevét is tudta. A gyermekek püspök atyának szólították, mint akkoriban mindenki és több alkalommal is felmáshoztak az ölébe.

Prohászka püspök 1918-ban a hadiárvákról így nyilatkozott: „Ne csodálkozzunk tehát, ha az Ottokár Hadiárvaház körül még nyomát sem találjuk az árvaházak szürke, reménytelen hangulatának... Itt minden csupa élet, derű, öröm, szépség... Biztonság a jelenben, remény a jövőben!”⁸¹⁰

A gyermekek a helybeli községi elemi iskolát látogatták. Az árvaház ezenkívül óvodát, hatosztályos elemi és nyilvános hároméves gazdasági nőiskolát⁸¹¹ működtetett.⁸¹² A gazdasági iskola később háztartási iskolává alakult át, mivel a legtöbb beutalt gyermek városból származott, akiknek nem volt semmilyen előzetes ismeretük a gazdálkodásról: állattartásról, földművelésről. A kiemelkedő tanulmányi teljesítményt felmutató tanulók, tanítónő vezetésével magánúton a polgári iskolát is elvégezheték,⁸¹³ sőt ha tehetségesnek látszottak, akkor az intézet további tanításuk anyagi költségeit is magára vállalta. Minden évben volt 2-3 olyan növendék, aki magasabb fokú iskolát végezhetett.

⁸⁰⁷ FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Budapest, 1928, 45.

⁸⁰⁸ Az ünnepélyes felavatás egy évvel később Prohászka 60 éves születésnapján történt.

⁸⁰⁹ *Az Ottokár Hadiárvaház*, in *Magyar Nő*, I(kezdetől IV.), (1918. március), 35..

⁸¹⁰ FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Budapest, 1928, 46.

⁸¹¹ A hároméves nőiskolában a következő képzés folyt: háztartási és gazdasági ismeretek, kisebb gazdaság önálló irányítására vonatkozó tudás, illetve a lehetséges munka minden ágáról kaptak a diákok oktatást.

⁸¹² FARKAS EDIT, *Szociális Missziótársulat rövid ismertetése*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1917, 20.

A nővérek eleinte a főépületben laktak a gyermekekkel. A hátsó épületek, a közösségi élet színterei voltak. A háborút követő politikai összeviaskodásban: nemzetgyűlés, proletárdiktatúra, fehér-terror... Csobánka lett a Missziótársulat noviciátusa. Farkas Edit is előszeretettel vonult vissza csendet tartani a Margit-ligeti épületegyüttesbe.

Az 1920. június 22-iki árvíz nagy károkat okozott elsősorban a gazdasági épületekben. Szükségessé vált a sertésól cseréje, amit betonból építettek újjá. Ezután minden évben szépült egy kicsit az épületegyüttesnek legalább egy része. Az 1924-es gazdasági romlás miatt a sertésenyészet, – amely több mint száz kocából állt – ráfizetéssé vált, ezért az állatokat eladták és ettől fogva csak néhányat hízlaltak.

Az Ottokár Hadiárvaháznak olyan szempontból is nagy volt a jelentősége, hogy a társulat a különleges vendégeivel mindig ide kirándult. „A legfényesebb napok közé a Szentatya követének a pápai nuncius úrnak Schioppa érseknek, majd Magyarország kormányzójának, nagybányai Horthy Miklósnak és nejének látogatásai tartoztak. Az intézetet többször is felkereste Pedlow kapitány⁸¹⁴, kinek jótékonyágát és kedvességét minden ottélő tag kedves emlékként tartotta számon.”⁸¹⁵

Az intézetre visszaemlékezve azt mondták: „Hány gyermekleket hozott rendbe és tett jó kereszténnyé ez az intézet! Hány került ide elhanyagoltan, hazátlanul és most a társadalomban megbecsült állásnak, biztos kenyérnek örvend...A Misszióstelepen mindjárt megcsap bennünket az egészséges egyszerűségnek és Istenbe vetett bizalomnak az a lelke mely a legelhanyagoltabb gyermekkel is feledteti árvaságának emlékeit... Aki idekerül, az, emberi számítás szerint meg van mentve a tiszta, örvendező élet számára.”⁸¹⁶

Az Ottokár hadiárvaház hosszan töltött be nevelőotthon szerepet. 1946-ban államosították, utána néhány éven keresztül üresen állt, végül 1950-től Állami Gyógypedagógiai Intézet foglalta el. Mivel az állagmegórással nem foglalkoztak – pénzük sem volt rá – használhatóságának élvezhetősége erősen csökkent. A rendszerváltozás után a Missziótársulat az épületegyüttest visszaigényelte, ami 1999-ben került ismét a nővérek tulajdonába.

IV. 5. 2. Szegénygondozás

A háború és az utána bekövetkezett összeomlás súlyos terheket rótt a szociális munkával foglalkozó személyekre. A társulati nővérek már 1914-ben megállapították,

⁸¹³ FARKAS EDIT, *Szociális Missziótársulat rövid ismertetése*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1917, 20.

⁸¹⁴ Pedlow kapitány az üdvhadsereg tagja volt.

⁸¹⁵ *Ottokár Hadiárvaház*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 58.

⁸¹⁶ FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1928, 49.

hogy egyre nagyobb a rászorultak aránya, ezért a Szegényügyi Bizottságot, Szegénygondozó Egyesületté alakították át. A feladatok jobb ellátása érdekében egy külön irodát béreltek a Krisztina körút 167. szám alatt.⁸¹⁷ Innen kiindulva komoly környezettanulmányokat készítettek, adományozó munkát végeztek, a vidéki szegényügyi hivatalok munkáját is igyekeztek összefogni. Hamarosan tekintélyt vívtak ki a fővárosi hivatalok előtt is.⁸¹⁸ 1917-ben megtsiszteltetés érte a Szociális Missziótársulatot. Zita királynő, a várban hadsegélyező és jótékonyági értekezletet hívott össze. Erre az alkalomra minden meghívott, személyre szóló meghívót kapott, Farkas Edit is. A közös eszmecsere után Zita királynő, néhány kiemelt személyt, Farkas Editet is magához kérte. A főnöknőnek be kellett egy pár szóban mutatni a Társulatot és tevékenységüket.⁸¹⁹

A Missziótársulat mindig is felvette a harcot a szegénység ellen. Már a háború első évetitől, több mint négyszáz családot részesítettek rendszeres támogatásban.⁸²⁰ Ezt egyre jobban kiterjesztették, de a nincstelen és rászorultak száma mindennemű segély ellenére is növekedett, az adományok meg fogytak, ezért az alkalmi segítségnyújtás helyébe az intézményesített szegénygondozást léptették.⁸²¹

A nincstelenség enyhítésére a Missziótársulat különböző akciókat hirdetett meg.

Az Erdélyi akció 1918-ban⁸²² volt. Az Erdélyben lévő nyomor és az onnan menekültek kötötte le nagyrészen a Társulat energiáit. A nővérek nekik gyűjtöttek élelmiszereket és ruhaneműt. Az erdélyi gyermekeket több hónapon keresztül⁸²³ családoknál helyezték el,⁸²⁴ ahol ételmezést és egyéb segítséget kaptak. Országos összefogást indítottak annak érdekében, hogy az erdélyiek helyzetét megkönnyítsék.⁸²⁵

1919-ben a Dunántúli akció néven indítottak gyűjtőkörutat az ország nyugati részébe, ahol a lakosság nem szenvedett a megszálló csapatoktól. Dunántúl több mint hetven községből tizenhét⁸²⁶ vagon élelmiszert (liszt, hüvelyesek, burgonya, zsír, torjás stb...)

⁸¹⁷ 1920-22 között Slachta Margit használta parlamenti képviselői időszakában irodaként.

⁸¹⁸ SZOLNOKY ERZSÉBET, *Halálfigyiglan életre ítélve*, Novadat, Győr, 135.

⁸¹⁹ PBFL: Szociális Missziótársulat anyaga; Kéziratok XXIV-XXV. A szociális szeminárium krónika könyve, 1917. április 14-i bejegyzés.

Pester Lyoyd, (1917. április 14.), 5..

⁸²⁰ FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1928, 50.

⁸²¹ PBFL: / 254/1910.

⁸²² *A húsz éves Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat kiadványa, Budapest, 1928, 34. Az erdélyi akciót 1917-re datálja – helytelenül – a szerző.

⁸²³ *Még hétszáz erdélyi gyermek kér három hónapra befogadást*, in *Magyar Nő*, V, (1918. április 13.), 39..

⁸²⁴ FARKAS EDIT, *Útravaló*, in *Magyar Nő*, I (kezdetől V.) (1918. április 27.), 3.

Mi van az Ottokár Hadiárvaházzal, in *Magyar Nő*, III. (kezdetől VIII.) (1920./9. július 10.), 3.

⁸²⁵ *Nem elég az erdélyi vendéggyermeknek csak ételmezt adni* in *Magyar Nő*, (1918. május 11.), 36..

A menekülteknek el kell hagyni a várost in *Magyar Nő*, V/19, (1918. december 21.), 17..

⁸²⁶ *A húsz éves Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat kiadványa, Budapest, 1928, 34. csak 10 vagon élelmiszerről beszél, ezzel ellentétben a PAULA VON LATKA, *Edith Farkas, Die grosse ungarische*

tudtak összeszedni és eljuttatni az ínséget szenvedők, elsősorban a budapesti lakosok részére.⁸²⁷ A vagonok ezzel a felirattal érkeztek Budapestre: „A Dunántúl a keresztény Budapestnek. Éljen a Nemzeti Hadsereg!”⁸²⁸ A szállítmány kicsomagolása reggeltől estig tartott, melyben a katonaság is a nők segítségére volt. A küldemények elraktározása és kiosztása a gróf Karátsonyi-palotában történt, melynek számos helyiségét erre a célra átengedte a szociális érzésű grófi pár.⁸²⁹ A nők azt is megjegyezték, hogy Horthyné négy katonatisztet küldött a rakományok a Karátsonyi palota rendjének biztosítására, akik azt hitték, hogy a magyar szent koronát őrzik.⁸³⁰

Az élelemadományok mellett 17.567 korona segélyt is összegyűjtöttek, amit a romokban heverő főváros újjáépítésére utaltak át.

1920-ban Huszár Károly miniszterelnök hirdetett meg segélyezést, amit róla Huszár akciónak neveztek el. A miniszterelnök felhívására a magyar társadalom tehetősebbjein és hatóságokon kívül a külföldi országok közül Amerika, Hollandia, Norvégia, Svédország, Dánia, Svájc járt élen a segélyszállítmányok küldésénél. A környezettaulmányok elvégzéséhez, segélyek osztásához és adminisztráláshoz a miniszterelnök a Missziótársulat segítségét kérte.⁸³¹

A Huszár-akció keretén belül a Társulat is részesült bizonyos adományokból, ennek köszönhetően több üzemet is tudtak indítani, ahol munkahelyeket teremtettek. Megnyitották a missziós üzleteket, a fehérneművarrodát, a szalagszövő üzemet, fejlesztették a varróiskolát és a saját kiadóhivatalt.⁸³²

IV. 5. 3. Missziós házak alapítása

Az I. világháború utáni időszak a magyar Egyházban fellendülést hozott. Erről így olvashatunk: „Az első világháború után fellendült az egyházi élet mindenütt, de

Frauenführerin, in *Die Frau*, VIII/8, (1921. május), 204. határozottan állítja, hogy 17 vasúti kocsi élelmiszer érkezett; *A Társulatunk története*, in *Keresztény Nő*, XXI/8-9, (1933. augusztus), 22. szintén 17 vagonról számol be.

⁸²⁷ PAULA VON LATKA, *Edith Farkas, Die grosse ungarische Frauenführerin*, in *Die Frau*, VIII/8, (1921. május), 204.

⁸²⁸ *Dunántúl a keresztény Budapestnek*, in *A Lélek Szava*, XI/2, (1944. január 15.), 15. Ez a cikk a fentebb említett *A húsz éves a Szociális Missziótársulattal* valamint a *Die Frau* újsággal szemben nem 10, nem is 17, hanem 11 vagon élelmiszerről beszél.

⁸²⁹ *Segélycsomagok*, in *Képes Krónika*, (1919. december 30.), 420. csak három kép a karácsonyi csomagokról *A húsz éves Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat kiadványa, Budapest, 1928, 34.

⁸³⁰ Szociális Missziótársulat Irattára, *Kéziratok XXXV*, című dossziében, *A Szociális Missziótársulat Szemináriumának Krónika könyve 1916. február 10-től 1922. október 2-ig*, címmel, 1919. november 23-i bejegyzés.

⁸³¹ *A Társulatunk története*, in *Keresztény Nő*, XXI, (1933. 8-9.), 22.

⁸³² PAULA VON LATKA, *Edith Farkas, Die grosse ungarische Frauenführerin*, in *Die Frau*, VIII/8, (1921. május), 204.

legfeltűnőbbben Franciaországban és Magyarországon....A magyar katolicizmus...olyan tekintélynek örvendett és olyan cselekvési szabadsággal rendelkezett, mint Európa egyetlen más egyháza sem, olyan megújulást ért meg papi és szerzetesi hivatásban, az értelmiség körében és az ifjúság között, mint sehol a világon másutt. Tagadhatatlan, hogy ez a politikai helyzettel is összefüggött. Az egyik oka, hogy a Horthy rendszer és a katolikus Egyház között a fő kérdésekben alapvető összhang volt.”⁸³³

1919. év legvégén, december 27-én Horthy fővezértől a főnöknő⁸³⁴ autót kapott használatra. A kocsit reggeltől estig használatban volt. Amikor a Farkas Edit nem használta, akkor a nővérek végezték vele feladataikat.⁸³⁵

A gépjármű nagyban megkönnyítette a Missziótársulat terjeszkedését. Azonban növelte az anyagi kiadásokat is. Ennek ellensúlyozására, 1921-ben Farkas Edit elérte, hogy a nővérek mindannyian a köztisztviselők kedvezményeiben részesüljenek. A társulat 83 tagját nevezték ekkor ki úgynevezett „szegényügyi és gyermekvédelmi felügyelőkké”, havi 500 korona fizetés és a köztisztviselői kedvezmények élvezete mellett. A kedvezmény az élelmiszerek vásárlásánál jelentett óriási előnyt.⁸³⁶

Gyulán az 1920-as évek elejétől tudott a társulat eredményesen működni. 1920-ban létesítették ott a Szent József gyermekkonyhát, 1923-ban a fogházmissziós csoportot, 1929-ben pedig a város kórházmissziós tevékenységét vállalták fel.

Csak 1920-ban 133 városban 1200 előadást tartottak, valamint csak Budapesten 39.000 embert segítettek rendszeresen, de az anya és a csecsemővédelem, az ifjúság védelme, tanulmányokat segítő szakosztálya is komoly erővel dolgozott.⁸³⁷ Minden segítyezést komoly környezettanulmány előzött meg. Farkas Edit azt írja: „A hivatásos szociális munkás főleg abban különbözik a dilettáns jótévőtől, hogy amíg a dilettáns jótévő szíve csakhamar fellobban a jajveszékelésen, hamar megsajnálja a síró és kellő megfontolás nélkül sokszor nagyobb jelentőségű segéllyel rázza le magáról, addig a sokat tapasztalt

⁸³³ SZENES SÁNDOR, *Befejezetlen múlt, Keresztények, zsidók, sorsok*, Budapest, 1986, 229.

ADRIÁNYI GÁBOR, *Egyháztörténet kézikönyve*,

⁸³⁴ Horthyné és Farkas Edit bensőséges barátságban voltak egymással, így Horthynén keresztül a Szociális Missziótársulat több alkalommal is megbecsülésben részesült. Horthyné féltékeny asszony volt, de Farkas Edit irányába sosem.

⁸³⁵ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1920. január 15.

⁸³⁶ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1921. május-június

⁸³⁷ *A Szociális Missziótársulat az újjáépítés élén. A társulat közgyűlése és zászlószentelése*, in *Nemzeti Újság*, II, (1920. október 26.), 6.

hivatásos szociális munkás, utána jár a panasz eredetének. Helyszíni szemlét tart, meggyőződik mindenről és csak azután nyújt segítyt... A hivatásos charitativ munkás nagyon vigyáz arra, hogy ne fossza meg könnyelműen a segítségre érdemeseket az érdemetlen kedvéért.”⁸³⁸

A háború utáni években a Missziótársulat elkötelezett nővérei oly nagy létszámot értek el, hogy az alapító főnöknő vidéki sőt külföldi terjeszkedésre is gondolhatott.

A missziós munka az ifjúságra is fokozottan kiterjedt. Számukra az Országos Missziós Ifjúság hozott létre rekreációs központokat, klubokat, ahol 15-20 év közöttieknek nyújtottak az idő értelmes eltöltésére lehetőséget, és nyújtottak találkozási alkalmat. 1944-ben 250 ilyen klub volt. Célja a fiatal lányok felkészítése volt az anyai hivatásra, kultagszolgálatra, keresztény otthonok megteremtésére. Képzésükhöz hozzátartozott a liturgikus ismeretek átadása, karitativ szerep begyakorlása, szociális oktatás.

1922-ben Temesvárra küldött néhány nővért, ottani megtelepedés céljából. A helyi püspök, Széchenyi Miklós gróf nagyon örült jövetelüknek, ezért számukra Nagyváradon és Aradon házat adományozott. A nagyváradi nővédelmi egyesület igen jelentőssé is vált, mert itt nyílt meg a vidéki városok közül a második nővédelmi hivatal.⁸³⁹ Ezen belül gyermek és anyavédelemben, szegényügyben, ingyenes közvetítésben, patronázásban, beteglátogatásban végeztek kimagasló feladatot, továbbá a háborútól különösen sújtott női nem támogatását tűzte maga elé célul. Az erdélyi területen lévő intézmények az országhatár miatt később függetlenné váltak az Anyatársulattól, Romániában önállóságot szereztek, és sajátos, az ottani viszonyokhoz igazodó munkakört alakítottak ki.

1922-ben a Szociális Missziótársulat 300 fős hajléktalan menhelyet is kialakított a fővárosban. Két nagy gyárépületben alakítottak ki hálótermeket. Ezeken a helyeken fűtött éjszakai pihenőtermeket, forró teát biztosítottak, szociális segítséssel, lelki-rekreációs programokkal szolgálták a nincsteleneket.⁸⁴⁰

Szintén 1922-ben valósult meg az amerikai misszió. Joseph Schrembs clevelandi püspök Münchenbe egy találkozásra hívta Farkas Editet. A németországi megbeszélésen

⁸³⁸ FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1928, 51.

⁸³⁹ Farkas Edit előadása Nagyváradon, in *Tiszántúl*, (1915. november 24.),

⁸⁴⁰ *Társaságunk története*, in *Keresztény Nő*, XXI/8-9, (1933. 8-9.), 23.

mondta el azt a vágyát, hogy szeretné, ha az egész Missziótársulat kiköltözne Amerikába. A főnöknő elutasította ezt a kérést, mert a Társulat nem hagyhatta itt hazáját, a rászorulókat és kiépített munkaterületeket, de püspök meghívását elfogadva, a hazai nincstelenség orvoslására (anyagi források gyűjtésére) két részletben, összesen hat nővért az amerikai pasztorációba elengedett. A kiküldöttek nevei: Albert Hildegard⁸⁴¹, mint főnöknő, Szendy Stefánia, Slachta Margit. Slachta Margit Londonból hazajött, így helyette Boér Judith csatlakozott a két nővérhez. Két évvel később még három nővér: Rónay Paula, Vozáry Hedvig, Horváth Gertrúd kapott felkérést.⁸⁴² Számukra Farkas Edit az amerikai püspök kérésére az esztergomi hercegprímástól egy ajánlólevelet is beszerezett.⁸⁴³ A clevalandi püspök számukra ott önálló missziósházat adományozott, ahol megalapították a „Gemeindeschwester”-t vagyis az egyházközségi nővér típusát. Így jött létre Amerikában a Sociál Mission Settlement. A nővérekkel együtt Szilágyi Oszkár is kiutazott, hogy felkínálja szolgálatait Schrembs püspöknek.

A nővérek, Boér Judit S.M. vezetésével, rendkívül eredményesen dolgoztak az amerikai misszión, s két évvel később ottani nővérjelöltek csatlakoztak hozzájuk, sőt 1200 külső munkatárs segítségére is számíthattak. Az ottani püspök, látva az kibontakozó munkát egy igen terebélyes házat kínált fel részükre, ahol megalapították az amerikai noviciátust 1924-ben. A nővérek kiérkezésétől kezdve, az amerikai püspök magára vállalta az összes költségüket, tudta, nagy szüksége van a környéknek az önkéntes szociális munkaerőre. A kiutazott társulati tagok feladataikat elsősorban St. Margarets Parish-ban, Szent Margit Egyházközségben, a teljesen magyar negyedben kezdték meg. Munkájuk közé tartozott: katekizmus oktatás, elsőáldozásra való felkészítés (két év alatt 425 gyermeket készítettek fel), ifjúsági foglalkozások vezetése, családok felkutatása és látogatása, népgondozás, különböző programok szervezése.⁸⁴⁴ Az 1923-as törés az Amerikába kikerült nővéreknél is komoly hatást idézett elő. A szétválás után Schrembs püspök úr nem ismerte el a Prohászka és Bíró S. J. által létrehozott szabályzatot és a kinti

⁸⁴¹ Hildegard nővér: civil nevén D’Alberti- Enno osztrák származású grófnő. Szülei hamar meghaltak, így egyik nagynénjével lakott Bécsben. Már ott nagy odaadással segítette a szegényeket, prostituáltakat. Nagyon ügyes és jó szervezőképességgel volt megáldva. 1922-ben tett fogadalmat és rögtön Amerikába küldték Slachta Margittal és Stefánia nővérral anyagi biztonságot megteremteni. Slachta Margit Londonból hazajött, így Hildegard nővér lett az amerikai misszió vezetője. Clevelandban hoztak létre új közösséget, amely később önálló egyházi szervezetté alakult át. Ma Szentlélek Missziósnővérek. Hildegard nővér 1984. március 18-án halt meg.

⁸⁴² EPL 215/1923 Cat. 20. Farkas Edit levele, ami 1923. január 22-én érkezett a hercegprímáshoz Rónai Paula végül nem ment ki, mivel a Missziótársulat kereteit elhagyta és átlépett a Szociális Testvérek Társaságába.

⁸⁴³ EPL 215/1923 Cat. 20. Farkas Edit levele, ami 1923. január 22-én érkezett a hercegprímáshoz.

⁸⁴⁴ FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1928, 62.

nővérek számára az amerikai püspök Főtisztelendő Betten S. J. által összeállított külön konstitúciót állította követendő példának. Így őket függetlenítette az anyaháztól és az anyaországtól. Ugyanakkor ugyanolyan kék keresztet és jelvényt hordtak, de más néven: Social Mission Societi néven működtek. Mivel ez rendkívül megtévesztő volt Farkas Edit levélben kérte a hercegprímást állapotuk rendezésére.⁸⁴⁵ Boér Judit S.M. nővér munkája nagyon eredményes volt, sokakat megszólított és vont be a feladatokba. Fájlalta viszont, hogy a magyar hagyományokat a tanítványaik nem tudták átható módon megőrizni. 1933-ban visszajött Amerikából, majd 1946-ban másodszor ismét kiment a kinti misszióba segíteni és a Magyarországon maradt nővéreket támogatni.⁸⁴⁶

A városmajori Missziósház⁸⁴⁷ az amerikai misszióval egyidőben 1922-ben épült fel és nyílt meg. Eredete Missziótársulat által működtetett Népgondozó Egyesületre vezethető vissza. Felmerült az igény, hogy a Népgondozó önálló hajlékot szerezzen, ahol ingyenes étkezést biztosíthatna, összegyűjthetné a csatangoló gyermekeket és a lakásért fizetett komoly bért is a rászorulókat javára fordíthatná. A főnöknő számára rokonszenves volt a terv. A megvalósítás érdekében sajátos gyűjtési formákat találtak ki: Mikulásnap, virágnapi gyűjtés.

Az új ház felépítéséhez a főváros ingyen biztosított telket, a hadügyminisztérium három barakknyi faanyagot küldött, a jótévedők néhány ezer téglát hordtak össze, egy kültag ismerős pedig az építési munkát végezte el ingyen.⁸⁴⁸ A segítséget a társulat adta. Két év alatt készült el.⁸⁴⁹ A missziósházak közül ez lett a legnagyobb. Erről az otthonról jelent meg a következő cikk: „Ebben a kis szociális fészekben nem csak a kis éhes és kócos emberfiókák találnak otthont és tollasodnak, átalakulnak, pirospozsgásra gömbölyödnek, hanem idetalálnak messzetájokról, még Angyalföldről, Pest környékéről is a társadalom mostohái az élet hajótöröttei, az egyensúlyát veszített lelkek százai, azok, akiknek nincs már más menedékük, mint a Városmajori Szeretetház.”⁸⁵⁰

A ház már építés közben is maximálisan ki volt használva. A mostoha körülmények ellenére is elindult a napközi otthon, ahol a környéken csatangoló gyermekeket óvták meg a rájuk leselkedő veszélytől, értékes szórakozást adva nekik. Eleinte naponta negyven

⁸⁴⁵ EPL 1835/1925 Cat 46. Az amerikai misszió címe egyébként: 2438 Mapleside Road Cleveland; Settlementjük pedig 2927 East 116th Street Cleveland.

⁸⁴⁶ Daniela nővér emléke (2002. június 11.)

⁸⁴⁷ Helyén eleinte sportlétesítményt létesítettek, majd lakóházat építettek.

⁸⁴⁸ FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1928, 51.

⁸⁴⁹ SZOLNOKY ERZSÉBET, *Halálfgyitglan életre ítélve*, Novadat, Budapest, 1991, 135.

⁸⁵⁰ A városmajori missziósház, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 61.

fővel foglalkoztak, a későbbi szám gyakran a százat is elérte. A lányoknak volt foltozó nap, tornaóra, tánc, játékdélután. Több olyan gyermek is volt a házban, aki nincstelensége miatt, még azelőtt sohasem játszott babával. A környékbeli fiúk sóvárogva nézték a lányok játékait, szórakozásaikat, de nem sokáig. 1924-ben a Városmajori iskolában számukra megnyitották a Tibor Napközi Otthont.⁸⁵¹ A gyermekeken keresztül meg tudták szólítani a szülőket is. Egyre többen jártak a nővérekhez, bővült a munkakör: a rászorulóknak itt étkezést biztosítottak, ruhát, tanítást adtak. A szülőknek konferenciákat tartottak, irányították őket, hogyan bánjanak otthon gyermekeikkel. Az édesanyák szívesen hallgatták a nővérek tanácsait.

A városmajori népkonyhán kora ősztől késő tavaszig tápláló, bőséges ételmet osztottak a sokgyermekes családoknak, munkanélkülieknek, csökkent munkaképességű időseknek. Az itt tevékenykedő szociális nővérek gyakran végeztek családlátogatást, törekedtek a környéken élők körülményeinek javítására. A városmajorban megvalósult Farkas Edit nagy álma: valódi kis settlement, missziósház jött létre. Ennek a tulajdonsága, hogy nem csak munkáslakás, nem kizárólag napköziotthon, nem pusztán csak anyák iskolája, úgynevezett mother meeting,⁸⁵² nem csak népkonyha, hanem minden együtt.⁸⁵³ Ez a settlement és a későbbiek az angol és amerikai mintára alakultak ki hazánkban is. Ezeknek teljesen szociális népjóléti céljaik voltak. A városmajorban a kihasználtsága minden időben 100%-os volt. Ez a további hasonló intézetek kialakításához nagy lendületet adott. Felismerték, ennek fontosságát: a gyermekek szeretet utáni különleges éhségét, éppen ezért még ebben az évben, a fővárosban 16 helyen hoztak létre hasonló központokat, ahol a kicsinyekkel és nagyokkal foglalkoztak.

Kismértékben a fogházmissziót végző tagok feladatai is változtak. 1923-ban adták át rendeltetésének az új Pestvidéki Fogházat (II. kerület Gyorskocsi utca 23.), amiben az igazságügyminisztérium – a fogház igazgató előterjesztésére – öt nővérnek állandó lakást biztosított. Ez számukra jelentős utazási idő megtakarítást eredményezett, így az elitéltek nagyobb számával tudtak foglalkozni.⁸⁵⁴ A fogházmisszió keretén belül férfiak bevonásával felnőttnevelési programot indítottak, akik olvasást, írást, történelmet tanítottak. Vasárnapokon gondoskodtak a szentmisehallgatási lehetőségről. Szerveztek

⁸⁵¹ FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1928, 52.

⁸⁵² A Mother meeting-ek közül a leghíresebb a londoni, amit a Toynbee Hall-nak neveztek. Ez az East Endben volt, és nevét Arnold Toynbee-ről az ottani nagy emberbarátról kapta.

⁸⁵³ FARKAS EDIT, *A nők világából*, in *Alkotmány*, XIV/50, (1909. február 28.), 13.

⁸⁵⁴ *A Társulatunk története*, in *Keresztény Nő*, XXI, (1933. 8-9.), 46.

kóruspróbát, lelkigyakorlatokat, különböző vallási programokat. Karácsonykor, több mint 800 csomaggal ajándékozták meg a rabokat. Prohászka a fogházmissziós tevékenységről azt írta: „A törvénynek van lelke és az a lélek a szeretet. A szeretet legyőzi a parancs és a kötelesség merev formáit is. A közös jó szeretetét Isten szítja fel bennünk és ihletet ad a törvényre. Az ismeret, a bölcsesség, a jóakarát ragyogásával fel lehet ébreszteni a lelket.”⁸⁵⁵

1923-ban a szikszói nevelőotthon elveszíti az erkölcsi javító szerepét, ezért a Társulat ezt is hadiárvaházzá szervezi át.

1925-ben alakult meg a Társulat legelső vidéki missziósháza Balatonbogláron, napközi otthonnal, ahol a falu gyermekeit gyűjtötték össze. Az alapítást Dr. Szentiványi Róbert⁸⁵⁶ a Missziótársulat noviciátusának volt tanára segítette elő, akit ebben az évben (1925) Balatonboglárra neveztek ki plébánosnak. Ő javaslatára az ottani kegyúr, Dr. Gaal Gaszton a település képviselőtestületének tagja, és egyben országgyűlési képviselő meghívta a nővéreket a vízparti városba. A letelepedés érdekében a tulajdonát képező egyik balatoni házát és kertjét is felajánlotta a nővéreknek a népjóléti munkára.⁸⁵⁷ Ide három tag költözött, akik a munkát irányították. Ők betegápolói tanfolyamot indítottak, játszóházat létesítettek a leányok számára, a faluban lakó anyákat Asszonyszövetségbe tömörítették. Ez egy évvel később már hatvan szervezeti tagot számláltak.⁸⁵⁸ Az anyagi függetlenségüket házinyúl tenyésztéssel biztosították. November 10-én megnyitották az úgynevezett „Jézuska konyháját” is. Ez az iskolásgyermekek részére biztosított meleg ebédet, mert közülük sokan a messzi szőlőhegyekből jártak be tanításra, és a zsellérkoszt mellett (csak üres kenyérből állt) állandóan éhesek maradtak. Bő fél évvel később elkészült a boglári ház statisztikája alapján: 2822 ebédet osztottak ki.⁸⁵⁹

1927-ben újabb két vidéki városban: Dunaföldváron és Nagykanizsán bővült egy-egy házzal a Társulat lehetősége.

⁸⁵⁵ PROHÁSZKA OTTOKÁR, *A törvényekbe is a szeretet lelkét*, in *Magyar Nő*, VI/10-11, (1918./ 10-11.), 2.

⁸⁵⁶ Szentiványi Róbert 1880. december 11-én született Budapesten. A gimnáziumot Pozsonyban, Esztergomban és Bécsben végezte. 1905-ben szentelték pappá. Gyulafehérváron bibliikumot tanított, 1920-ban Budapestre telepedett át. Eleinte Pilisvörösvár majd Balatonboglár plébánosa, végül Szegeden és Zircen tanított bibliikumot. 1961. szeptember 16-án Szegeden halt meg.

⁸⁵⁷ FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Budapest, 1928, 17.

HORVÁTH ALADÁR, *Szociális Missziótársulat Balatonbogláron 1925*, in *Mi Újság*, (Balatonboglár, 1989. december), 2-3.

⁸⁵⁸ *A boglári missziósház, (naplótöredék)*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 62.

⁸⁵⁹ *A boglári missziósház, (naplótöredék)*, in *Keresztény Nő*, XV/2, (1927. február), 62.

Dunaföldváron a társulat, egy alapítványnak köszönhetően, Dr. Szakách Ernő⁸⁶⁰ nagybirtokos jóvoltából, kapott egy hét szobás házat húsz holdas földbirtokkal. Ezzel az épülettel a nővérek megalakították a Missziós leányegyesületet. 1930-31-ben a ház menhelyként szolgált 20 lány részére, de anyagi okok miatt az itteni nevelő munkát meg kellett szüntetni, és a lányokat Csobánkára illetve Szikszóra költöztették.⁸⁶¹

Nagykanizsán szintén 1927-ben telepedtek meg. A Rozgonyi u. 7. szám alá költöztek a már két éve megkapott, de az átalakításokkal csak ekkorra elkészült épületükbe.⁸⁶² Ez a ház Dr. Sabján Gyula polgármester közbenjárására került a Missziótársulathoz, aki a városi bizottsággal megszavaztatta, majd pedig az engedélyeket kijárta, hogy az egykori szabadkőműves munkapáholyt a belügyminisztérium a Missziótársulathoz ajándékozza. Itt egy tanéven keresztül az állami iskola 24 szegénysorsú diákját ingyen ebéltették,⁸⁶³ amiért komoly dicséretet kaptak. Ebben a városban napközi otthont nyitottak; az iskolásgyerekek ebédosztása mellett az időseknek, rászorulóknak népkonyhát üzemeltettek rendszeresen 50 főnek, bár gyakran megduplázódott a létszám; anyagi hozzájárulással segítettek néhány diák tanulmányi költségeit; lelkinapokat tartottak; egyházközségi munkával, börtönmisszióval foglalkoztak. Az első nyolc hónap statisztikájáról a következő adatok maradtak fenn: 112 gyermeket gondoztak, az ingyenkonyhán 8507 ebédet osztottak, 53 személynek közvetítettek állást, 647 esetben folytattak magánbeszélgetést. A postaforgalma e néhány hónap alatt 2166 db beérkező levél volt. 1933-tól kezdve különböző szakmunkák elvégzésére iparosokat is foglalkoztattak. A ruha és a cipőjavítást 6 mesterember végezte.

1928-ban újabb hellyel bővült a Társulat nyaraltatási lehetősége. A kassai püspök nyári pihenőhelye, a hejcei rezidencia, a cseh megszállás és határátrendezés óta üresen állt. Kezelését a Vallásalapra bízta. Klebelsberg Kunó kultuszminiszter március 17-én kelt iratával⁸⁶⁴ a használatát átengedte a Társulat részére. Ez a nyaraló egy kisebb magaslaton fekvő kétemeletes épület volt, amely kívülről nagyon egyszerűnek tűnt. Emmaus Misszióháznak nevezték. Senki sem gondolta róla, hogy belülről barokk díszítéssel látták el. A Társulat még ugyanebben az évben a noviciátust is ide telepítette ideiglenesen. A

⁸⁶⁰ Dr. Szakách Ernő kisebb fiútestvére, Dr. Szakách Iván bölcskei földbirtokos, ezredorvosként működött. Életében a vagyonát az általa megjelölt alapítványra hagyta, amit halála után egy évvel bátyja felajánlott a Társulathoz.

⁸⁶¹ PBFL: Szociális Missziótársulat anyaga XXXIV.

⁸⁶² FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Budapest, 1928, 58.

⁸⁶³ *Közlemények*, in *Hivatalos Közlöny*, XLI, (1933. október 1.), 193.

⁸⁶⁴ MOL 1928. március 17.

helyi lelkipásztor, Fibula János kanonok, kormányfőtanácsos is rendkívül örült a missziósnővérek jövetelének, mert már régóta szerette volna, hogy a község legnagyobb háza végre olyan lakókat kapjon, akik segítenek a lelkipásztori feladatok ellátásában. A nővérek átvették a templomi liturgiák előkészítésének feladatait, a betegápolást, családgondozást. Leányegyletet alakítottak, ahol a lányok megfelelő szórakozást találhattak.

1929-ben Pécsen, Győrött és Debrecenben vállaltak fel új munkaterületeket a missziósnővérek.

Pécsre Dr. Kelemen Andor⁸⁶⁵ plébános meghívására érkeztek a nővérek. Itt a lakók nagyon örültek a szerzetesek jövetelének. Eleinte két nővér vezetésével indult a munka, de a főnöknő 1930-ban harmadik nővért is küldött ide. A lakrészüknék nehezen alakult ki a végleges helye. Az első évben egy kétszobás kis lakásuk volt, de a harmadik nővér jövelekor a Perczel utca 26. szám alá költöztek, majd innen 1932-ben tovább az Anna utca 5. szám alá, de itt sem volt hosszú maradásuk, végül a Megye u. 18. sz. alatt szereztek végleges otthont maguknak.⁸⁶⁶ 1936-ban már hat nővér dolgozott a városban, ahol napközi otthonok irányításával, és egyházközségi irodavezetéssel foglalkoztak. A letelepedésüket kieszközölő belvárosi plébános így emlékezett vissza munkájukra: „A nővérek a legnagyobb szeretettel végzik a szegénygondozástól kezdve, a plébániai kartoték rendbentartásáig mindazokat a teendőket,... amelyekkel a lelkipásztorkodást elősegítik.”⁸⁶⁷

Győrben az Apáca u. 27. alatti épületet, az ottani állami tulajdonú Selyemfonógyár egyik munkásnőotthonát ajándékozták nekik (1929). Ezt a több mint két évtizede fennálló intézményt 200 fiatal leány lakta. A missziósnővérek külső tagokat is bevonva, jelentős hit és erkölcsi megújulást tudtak elérni a ház lakóinál. 1936-ban a selyemfonógyár megszűnt, a fiatal munkáslányok elköltöztek és ennek következtében az otthon is feloszlott.⁸⁶⁸ 1931-ben a Missziótársulat szerződést kötött a várossal és elvállalták a településen élő munkaképtelen aggok gondozását is. Így három nővér napi hét órás munkaidővel 350 szegény gondozását végezte.

⁸⁶⁵ Kelemen Andor 1891. december 24-én született Zágrábban. A gimnáziumot Kaposváron, a teológiát Innsbruckban végezte. 1914-ben szentelték pappá. 1919-67 között szolgált Pécs belvárosban. Közben a Karitás egyházmegyei biztosa, és pécsi székesegyházi kanonoknak is kinevezték. 1967. október 14-én Pécsen halt meg.

⁸⁶⁶ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai XXXIV.

⁸⁶⁷ DR. KELEMEN ANDOR, *A Szociális Missziótársulat a lelkipásztorkodás szolgálatában*, in *Keresztény Nő*, XVIII/3, (1930. március), 56.

DR. KELEMEN ANDOR, *A Szociális Missziótársulat a lelkipásztorkodás szolgálatában*, in *Pécsi Katolikus Tudósító*, II, (1930. február), 2.

Debrecenben a Zita királynőről elnevezett fiúgyermek árvaház vezetésére Dr. Lindmayer János kormányzó kérte fel a nővéreket. Hazánkban e keleti városában a Szent Anna plébánián kezdett üzemelni a Társulat missziós háza.

1932-ben a Missziótársulat 10 missziós házat irányított, 60 vidéki és 10 budapesti szervezete működött, 11 vidéki asszonyszövetsége, 97 ifjúsági szakosztálya, 17 fogházi patronázsa, 16 kórházmissziós egysége tevékenykedett.

1932-ben Békéscsabán 6000 pengős költséggel készült el a missziósházuk a Guttemberg utca 3. szám alatt, ahol 1938-ban véglegesen megtelepedett két nővér. Ők napközit és leányotthont tartottak fenn, valamint az egyházközségi munkába kapcsolódtak be.

1936-ban Karádon és Komáromban is megtelepedett a Missziótársulat.

Karádra a helyi plébános meghívására két nővér költözött. Tevékenységük tanításban, ingyenkonyha létesítésében, könyvtárvezetésben nyilvánult meg. A helyi iskolában és ovodában tanítottak, két fiú és két lánycsoportot vezettek. A könyvtáruk szerény méretű volt, összesen 178 kötettel rendelkeztek, de ezek mind értékes olvasmányok voltak, amit rendszeresen forgattak. A konyhában 71 személynek adtak naponta tejet és kenyeret.

Komáromban is 1936-ban szereztek házat a Gyár u. 28. alatt, ahová december elsejével költözött két missziótársulati tag. Két héttel később már az idősgondozásukról lettek ismertek. A házukba öregeket fogadtak. A legkorosabb közülük 89 éves a legfiatalabb 48 éves süketnéma volt. A nővéreket úgy tartották számon, mint „a városi szeretetház”. Az egyházközségi munkába is bekapcsolódtak. A házhoz tartozó kertjükben konyhakertészkedéssel foglalkoztak, hogy minél kisebb legyen a 30 idős személy élelmezési költsége. Alkalmanként a gyermekétkeztetést is felvállalták.

1937-től a Missziótársulat gyármissziós munkát is felvállalt. Az óbudai téglagyár területén vették meg a lábukat, ahol ezután rendszeres népművelő munka folyt.

1939-ben a határok átrendezése folytán a belső tagok Ungváron is megtelepedtek. A Kárpátaljai kis városban magyar nyelv tanítása mellett, gyors és gépírást oktattak, valamint könyv és kegytárgyboltot nyitottak

⁸⁶⁸ PBFL: Szociális Missziótársulat anyaga XXXIV.

1940-ben Szabadkán is nyitottak egy missziósházat, ahol idősök otthonát alapítottak, továbbá népkonyhát tartottak fenn.

1944-ben Zalaegerszegen alapítottak idősök otthonát és kapcsolódtak be a plébániai munkába.

1945-ben Budapesten a betegek számára lábadozó otthont nyitottak, Csepelen pedig a plébániai munkát segítették.

1946-ban Budapesten új feladatot vállaltak fel: a vakok intézetében is megjelentek, ott szociális munkával, beszélgetésekkel, felügyelettel segítették a nevelést. Még ugyanebben az évben Szegeden is megjelentek, ahol fogyatékos gyermekek otthonában szociális és adminisztrációs munkát végeztek.

V. A MISSZIÓTÁRSULAT POLITIKAI SZEREPVÁLLALÁSA

V. 1. Kulturális fejlesztés, társadalomalakítás

A Szociális Missziótársulat mindig a rászorulóknak segítségét tartotta szem előtt. A tevékenységük szerteágazó felölelte a legkülönbözőbb csoportokat, de a legfontosabb a lélek üdvössége volt. Farkas Edit számára idegen volt a politikai munka, nem is örült neki, a közvetlen segítségnyújtáshoz sem tartozott hozzá az agitálás. Az I. világháború utáni bizonytalanság, gazdasági-politikai átalakulások, továbbá egyes nők tevékenysége, valamint külső hatások: papok szerzetesek rábeszélése miatt, a Missziótársulat mégis vállalt egy ideig politikai szerepet is.

1911-től az alapítónő nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy az írástudatlanságot megszüntessék. Nem véletlenül kezdte már a patronázsokban is az írni-olvasni tanítást, azok számára, akik ebben elmaradást tanúsítottak. A tanulatlan embereket bárki becsaphatja, akármit a nyakába varrhatnak, nyáj módjára lehet őket a szavazáshoz terelni. Ezért a század elején sokaknak érdeke volt, hogy tudatlanságban tartsanak másokat, mert akkor nem kell ellentmondásra számítaniuk. Emiatt maradt ki 1911-ben 2000 gyermek az iskolából Hódmezővásárhelyen.⁸⁶⁹ A kifinomult gondolkodásnak is a feltétele, az alapkészségek biztos elsajátítása

⁸⁶⁹ *A nép maradjon buta*, in *Igaz Szó*, VII/35, (1911. szeptember 3. vasárnap), 4.

V. 1. 1. *Keresztény Női Tábor és Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége*

A Szociális Missziótársulat bár nem kívánt a politikában kifejezetten és aktívan részt venni, a nők választójoghoz juttatása számukra is fontos volt. A tízes évek elejétől harcoltak hazánkban a nők választójogáért,⁸⁷⁰ hogy ők jelen lehessenek, mikor a meggyőződésükért küzdeni akarnak.⁸⁷¹ Rendszeresen közölték, hogy melyik országban mikor kapták meg a nők az aktív illetve passzív szavazati jogot. A Missziótársulathoz a választójog kiterjesztésére vonatkozó elképzelése egybeesett a 1910-es évek végén a kormánytörekvésekkel is, hiszen Tiszta István grófot 1907-ben alkotmánypárti Eszterházy Mórictól váltotta a miniszterelnöki székben, aki szintén a választójog kiszélesítését vallotta. Később Wekerle Sándor, a kiegyezés feltétlen híve kapott megbízást kormányalakításra, akinek az idejében „a pártok átrendeződése megkezdődött, megalakult a Választójogi Blokk,” – de ő is elfogadta „a Katolikus Egyház programját – benne a választójog kiterjesztését.”⁸⁷²

Közben terjedt az orosz bolsevik forradalom tanítása, egyre többen csatlakoztak a vörösökhöz, de mindenki azt várta, hogy Magyarországon legyen egy stabil kormány, aminek fennállása esetén, Magyarországon a kommunizmus nem tud gyökeret verni.

Huszár Károly és Haller István, akik a keresztényszocialista Párthoz tartoztak, felkeresték Farkas Editet, hogy a nők támogatását megnyerjék a nemzet újjáalakítása érdekében. Számukra a női tábor támogatása komoly segítséget jelentene az ország átalakításában. Bangha Béla jezsuita páter is hasonló elképzeléssel ment a főnökkasszonyhoz. Azt kérte, hogy a Szociális Missziótársulat havonta megjelenő kiadványa, a *Keresztény Nő* változzék napilappá *Magyar Nő* címen. Bangha arra is kész volt, hogy fizeti a politikai kiadványokra kirótt adót. Bangha, valamint politikai hatásokra, Farkas Edit végül beleegyezett a változtatásokba, annyiban hogy *Magyar Nő* néven jelenjen meg az újság havonta két alkalommal. A Szociális Missziótársulat újságja, amely eddig *Keresztény Nő* címmel jelent meg és főként a bel és kültagoknak szólt, a politikai zűrzavaros években (1918-1919-1920), átalakult keresztény szemléletű kéthetente megjelenő politikai lappá *Magyar Nő* néven. Ez erősen foglalkozott a politikai helyzettel; valamint az egész országot tömörítő keresztény női egyesülés és a Női Tábor szószólójává

⁸⁷⁰ *Választójogokért küzdő nők világszövetsége*, in *Értesítő*, II/3, (1913./3.), 1.

⁸⁷¹ *Kedves munkatársak*, in *Értesítő*, II/3, (1913./3.), 2.

⁸⁷² POLÖSKERI FERENC, GERGELY JENŐ, IZSÁK LAJOS, *Magyarország története 1919-1990*, Korona Kiadó, Budapest, Egyetemi tankönyv, 14.

vált. A sajátossága abban rejlett, hogy a missziós nővérek álltak a keresztény női politikai szervezkedés hátterében.⁸⁷³

Farkas Edit is belátta azt, hogy a Missziótársulatnak is igazodnia kell az eseményekhez. Érzekelte, hogy a feministák nagyarányú szervezkedése ellen a Missziótársulat akkor tud hatékonyan fellépni, ha minél gyorsabban a saját szervezetébe vonja a női társadalmat, ennek érdekében kéthetes tanfolyamokat tartottak a hölgyeknek.⁸⁷⁴

Farkas Edit a következőképpen írt a társulat politikában betöltött szerepéről: „Súlyos erkölcsi okok indították az Országos Szervezetünket arra, hogy belemenjen a forradalom hozta új munkakörbe, a politikai tevékenységbe. Elhagytuk csendesebb szociális munkáinkat, hogy mint jó állampolgár vegyünk részt az ország nagy szellemi mérkőzésében... Ha eddig egyes családi házak égtek, most lángban áll az ország, nem érhetjük be többé kizárólag csendes, lokalizált mentőgondolatainkkal, a rendkívüli idők rendkívüli eszközöket követelnek. A magyar keresztény társadalomról, a közerkölcs megmentéséről van szó.”⁸⁷⁵

Farkas Edit tehát áldását adta a szociális munkától eltérő tevékenységre. A nemzeti értékek fenyegetettsége miatt a *Magyar Nő* is erélyesen lépett fel a nőkre kiterjesztendő választójog érdekében.⁸⁷⁶ Ennek a hatása is közrejátszott abban, hogy 1918-ban megalkották a női választójogra vonatkozó törvényjavaslatot.⁸⁷⁷ Hosszú egyeztetéseket követően, még ugyanebben az évben, az új választási rendszer a nőket is szavazati joghoz juttatta. A Népszava ezt írta: „A nemzeti tanács nem csak a köztársaságot fogja proklamálni szombaton délből, hanem meg fogja szabni az új köztársaság alapelemeit is. Ki fogja hirdetni az általános egyenlő titkos és nőkre is kiterjedő választójogot, a sajtó szabadságot, az egyesülés gyülekezés szabadságát, a főrendiház végleges eltörlését, és az egykamara rendszer principiumát, ki fogja hirdetni a községi és megyei választójog általánosságát.”⁸⁷⁸ Két nappal később: „A nemzetgyűlés kimondta, hogy Magyarország minden más országtól független ország⁸⁷⁹ ... „Az első néptörvény igazán demokratikus választójogot ad az ország népének. Egyetlen lendülettel a kultúrnépek legelső sorába állít bennünket. Választójogot ad minden férfinak, aki 21. évét betöltötte, és minden írni olvasni

⁸⁷³ A Szociális Missziótársulat Országos Szervezetének 1920. évi jelentése, in *Magyar Asszony*, I. (1921. július 15.), 35.

⁸⁷⁴ EPL Cat 46. Farkas Edit 1918. április 26-án keltezett levele

⁸⁷⁵ FARKAS E., *A nő a politikában*, in *Magyar Nő*, I.(kezdetektől VI.), (1918. december 31.), 1.

⁸⁷⁶ *A női választójogra vonatkozó törvényjavaslat*, in *Magyar Nő*, I.(kezdetektől IV.), (1918. március), 2.

⁸⁷⁷ *A női választójogra vonatkozó törvényjavaslat*, in *Magyar Nő*, I.(kezdetektől VI.), (1918. március), 2.

⁸⁷⁸ *Általános választójog*, in *Népszava*, XLVI/270, (1918. november 17. péntek), 5.

⁸⁷⁹ *Népszava*, XLVI/272, (1918. november 19. vasárnap), 1.

tudó nőnek, aki 24. életévet betöltötte. Az első törvény, mely megadja az aktív passzív választójogot a nőknek.”⁸⁸⁰ A *Nőmunkás*, valamint a *Nép* című folyóiratok is üdvözölték a szavazati jog bevezetését.⁸⁸¹

A *Nőmunkás* című lap még azt is kifejezetten ajánlotta, hogy munkásnőket is válasszanak a nemzetgyűlés tagjává, mert a nők ügyes-bajos dolgait csak munkásnők tudják igazán képviselni.⁸⁸² Két évvel később a választások után, de az időközi választások előtt Apponyi Albert, még egyszer emlékeztetett a választójog lehetőségére és kötelezettségére.⁸⁸³

A *Lélek Szava* visszatekintve a választójogra a következőket írta: „A Károlyi Kormány 1918. november 16-án mondta ki a III. számú néptörvényben az általános, titkos nőkre is kiterjedő választójogot. A katolikus nők ennek birtokában még ugyanazon hó második felében a Ferenciek tere 7. szám alatt megtartották az első női politikai gyűlést, melyen kimondották, hogy megalakítják a nők politikai szervezetét a Néppárt keretében. Ezzel a gyűléssel kezdődött a Keresztény Női Tábornak más néven a Katolikus Nők Pártjának a története.”⁸⁸⁴ A női választójog elnyerése, a nők számára a politikai szervezkedést is engedélyezte. A Szociális Missziótársulat széleskörű kapcsolatokat ápolt a gyengébb nemmel, könnyen tudta be tudta őket vonni a sajátos új szerepbe.

A keresztény Női Táborhoz hasonló szerepet töltött be a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége, a MANSz is. A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségét Tormay Cecile fogta össze. Ennek a szervezetnek a „Magyar Asszony” című havonként megjelenő folyóirat volt az újságja. A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének a fő programja a keresztény világnézet erősítése és a nemzeti hagyományok ápolása volt.⁸⁸⁵ A saját újságjukban ezt írták: A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége az országnak ma már egyik legnagyobb, és egyik legélőbb szervezete.⁸⁸⁶ A két egyesülés: A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége (MANSz), valamint a keresztény Női Tábor sosem vált azonossá. A MANSz mindig független maradt. A MANSz támogatta minden keresztény és nemzeti alapon álló

⁸⁸⁰ 1918-as évi I. néptörvény, in *Népszava*, XLVI/277, (1918. november 23.), 1.

⁸⁸¹ Az új választójog, az általános egyenlő, közvetlen, községenkénti titkos és kötelező választójog, in *A Nép*, I, (1919. november 23.), 3.

Az új választási rendszer, in *Nőmunkás*, XII, (1919. március 15.), 4-5.

⁸⁸² Az új választási rendszer, in *Nőmunkás*, XII, (1919. március 15.), 4-5.

⁸⁸³ Apponyi Albert a magyar választójogról, in *Magyar Kultúra*, (1920. február 20), 9..

⁸⁸⁴ A keresztény női tábor krónikás könyve (A katolikus Nők pártjának története 1918 – 1943), in *Lélek Szava*, X/24, (1943. december 15.), 191.

⁸⁸⁵ A Szociális Missziótársulat Országos Szervezetének 1920. évi jelentése, in *A Magyar Asszony*, (1921. július 15.), 35.

⁸⁸⁶ TORMAY, C., *Útravaló*, in *Magyar Asszony*, (1921. július 15.), 1.

pártot, de soha egyetlen politikai párttal nem azonosult.⁸⁸⁷ A Szociális Missziótársulat által működtetett Keresztény Női Tábor elköteleződött a Keresztény Szocialista Párt támogatása mellett, és kizárólagosan nekik gyűjtött támogatókat. A célja azonban mind a két szervezetnek ugyanaz volt, visszaállítani a rendet: Magyarország magyar legyen és keresztény, azaz a nemzeti hagyományok ápolása és a keresztény világnézet erősítése lett a fő cél.⁸⁸⁸

Az *Élet* című keresztény szellemiségű lap a következőket jegyezte meg: „Valóban a Szociális Missziótársulat egyedül képes arra, hogy hatalmasan fejlődő szervezete köré csoportosuljon a keresztény magyar nők egyetemessége. Mindenki részt vehet a nővérek munkájában: otthon, a családban, a társadalomban.”⁸⁸⁹

V. 1. 2. *Kommunizmus időszak alatti szervezkedés*

A világháború után egész Európa forradalmi lázban égett. Magyarországon teljes politikai zűrzavar uralkodott. A nemzet hordozta a háború borzalmának pusztítását, ugyanakkor a gazdasági elszegényedés, továbbá a politikai káosz sem segítette az újjáéledést. Magyarországon egymást érték a kormányok, de a kormányfők közül, akik negyedévenként cserélődtek, egyik sem tudta hosszú távon a hatalmat megtartani.⁸⁹⁰ Mindemellett a szomszédos országok területi követelései is egyre erősödtek. A *Nőmunkás* a következőket állapította meg: „Politikai vajúdasok kínozzák az országot és csak nehezen tud megszületni az új világrend. Így megy most világszerte. Nálunk Magyarországon az októberi forradalom volt az, amely halomba döntötte mindazt, ami régi, rossz volt...”⁸⁹¹ Az októberi forradalom és az utána hazánkban megvalósuló bolsevik időszak, vörös terror, román megszállás és ugynevezett fehérterror sem nyugtatta meg a politikai kedélyeket.

⁸⁸⁷ A MANSz politikai munkája, in *Magyar Asszony*, I. (1921. július 15.), 10.

⁸⁸⁸ A Szociális Missziótársulat Országos Szervezetének 1920. évi jelentése, in *Magyar Asszony*, I. (1921. július 15.), 35.

⁸⁸⁹ *Keresztény feminizmus*, in *Élet*, X/9, (1918. március 3), 14..

⁸⁹⁰ Wekerle Sándor 1917. augusztus 23. – 1918. október 29. 48-as Alkotmánypárt;

Hadik János 1918. október 29. – október 31. 48-as Alkotmánypárt;

Károlyi Mihály 1918. október 31. – 1919. január 11. Függetlenségi Párt;

Berinkei Dénes 1919. január 11. – március 21. Polgári Radikális Párt;

Garbai Sándor 1919. március 21. – augusztus 1. Magyar Szocialista Párt MSZP;

Peidl Gyula 1919. augusztus 1. – augusztus 6. Magyar Szociáldemokrata Párt MSZDP

Friedrich István 1919. augusztus 6. – november 24. Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja KNEP;

Huszár Károly 1919. november 24. – 1920. március 15. KNEP;

Simonyi Semadam Sándor 1920. március 15. – július 19. KNEP;

Teleki Pál 1920. július 19. – 1921. április 14. KNEP;

Bethlen István 1921. április 14. – 1931. augusztus 24. KNEP – Egységes Párt;

Károlyi Gyula 1931. augusztus 24. – 1932. október 1. Egységes Párt

⁸⁹¹ *Politikai vajúdasok*, in *Nőmunkás*, XII, (1919. január 15.), 1.

1918-ban az első világháború a végéhez jutott. Az ősziromlás forradalom után, 1918. október 31-én éjszaka Károlyi Mihály „Nemzeti Tanácsa” magához ragadta a hatalmat.⁸⁹² Az ő miniszterelnöksége alatt írták alá a háború fegyverszüneti megállapodását 1918. november 11-én, valamint mondták ki a nőkre is vonatkozó választójogot. A Szociális Missziótársulat is a Nemzeti Tanácshoz csatlakozott.⁸⁹³

A Nemzeti Tanács sokáig nem vezethette az országot, mert a megalakulása után másfél hónappal később lemondott a kormány (1919. január 11.). Károlyit köztársasági elnökké kiáltották ki, a miniszterelnök és a miniszterek mind beadták a lemondásukat.⁸⁹⁴

A kormány lemondásával nehéz időszak köszöntött az országra. Károlyi, mint köztársasági elnök, támogatottság nélkül nem tudta irányítani a nemzetet. Politikai csatározások, továbbá külső és belső hatalmi veszekedések köszöntöttek a magyar népre.

Prohászka Ottokár is hangot adott véleményének a forradalmi időkben. A *Világ* című újság tájékoztatása szerint a püspök elismerte, hogy a forradalomnak vannak érdemei, a forradalom rombadöntötte az átkos régi rendet, elűzte a királyt, megszabadított az osztrák szomszédától, de mindez nem elég, a forradalmi pártnak takarodnia kell, hogy Isten országának erői jöhessenek.⁸⁹⁵

Károlyi kormányának lemondása után egy hónappal, 1919. február 20-án a kommunisták igyekeztek hatalomra kerülni. A sajtó megnyerése érdekében erőszakos módon betörték a *Népszava* szerkesztőségébe, de a szervezkedést elfojtották és a kommunista eszméket hangoztató bolsevista vezetőket elfogták, bebörtönözték, megverték, vagy megölték. Kun Bélát is elhurcolták, puskatussal összeverték,⁸⁹⁶ egy hónappal később

⁸⁹² TORMAY C., *Bujdosó könyv feljegyzések 1918-1919-ből*, Rózsavölgyi és Társadalomtudományi Bizomány, Budapest, 1920, 7.

⁸⁹³ A Szociális Missziótársulat úgy a maga, mint Országos Szervezete nevében bejelentette a Nemzeti Tanácshoz való csatlakozását, in *Magyar Nő*, I.(kezdetől VI.), (1918. november 9.), 1.

⁸⁹⁴ *Lemondott a kormány, A nemzeti Tanács köztársasági elnökké kiáltja ki Károlyit*, in *Világ*, X, (1919. január 11.), 5.

Károlyi Magyarország ideiglenes államfője a Nemzeti Tanács ünnepi ülése, in *Világ*, X, (1919. január 12.), 3. A lemondás okát is közli: „Károlyi Mihály köztársasági elnök a következőket jelentette be: A kormánynak szociáldemokrata miniszterei lemondottak, erre a polgári párti miniszterek is benyújtották lemondásukat. Ez a kormány október 31-én alakult meg, a Károlyi pártból, a szociáldemokrata párból és a radikális pártból. Ebben az összetételben a három párt volt hívatva az ország ügyeinek vezetésére. A kabinetnek ez a hármas összetétele megbomlott, mert a szociáldemokrata párt utasítása értelmében, a szociáldemokratapárti miniszterek lemondottak. Ennek természetszerű folyamánya volt, hogy a Károlyipárti és a radikális párti minisztereknek is le kellett mondaniuk, hiszen megbomlott az alap, amelyre a mai kormányzatot a néphatározat építette.”

⁸⁹⁵ *Hírek, Ottokár püspök takarodót fúj a forradalomnak, a nép szerinte még nem érett a forradalomra*, in *Világ*, X, (1919. január 7.), 8.

⁸⁹⁶ HORVÁTH, J., – KÉKESDI, GY., – NEMES, J., – ORDAS, N., *133 nap*, Táncsics Könyvkiadó, Budapest, 1959, 60.

A rendőrség akciója a csütörtöki események után, in *Népszava*, XLVIII, (1919. február 22.), 4.

mégis ő lett a proletárdiktatúra vezető egyénisége. A másik nagy vezéregyéniséget, Szamuely Tibort nem tudták elfogni,⁸⁹⁷ mivel elmenekült, sőt a *Vörös Újság* március elejétől ismét megjelent illegális nyomdákban előállítva.⁸⁹⁸ A Népszava elleni támadásról még a *Kalocsai Néplap* is beszámolt.⁸⁹⁹

Március 20-án Vyx alezredes jelent meg Károlyi Mihálynál. A köztársasági elnök Berinkey miniszterelnök és Böhm hadügyminiszter jelenlétében fogadta az antant misszió budapesti vezetőjét. De Lobit tábornok, az antant haderők magyarországi ideiglenes parancsnokának megbízásából nyújtotta át Vyx az ultimátumot. A jegyzék az ország addig határainak módosítását tartalmazta: további 100 km-re nyugatabbra húzta meg a demarkációs vonalat. Ettől keletre esett Debrecen és Szeged is. Károlyi nem fogadta el az új határokat, így lemondott.⁹⁰⁰

Károlyi lemondása után megállapította: a nemzet válságos helyzetében csak az egységes kommunista párt vezette munkásosztály, a nemzetközi proletariátus képes kivezető utat találni.⁹⁰¹ Amikor már sem politikai, sem gazdasági hatalom nem volt kezében, akkor „Kunfit küldte maga helyett a gyűjtőfogházba. Kunfi Zsigmond⁹⁰² aztán automiblon hozta el onnan Kun Bélát, és vitte a miniszterelnökségre. A szocialisták és a kommunisták megegyeztek.”⁹⁰³

A kommunisták magukhoz ragadták a hatalmat és rémuralom következett. A forradalom szele természetesen nem csak hazánkat érte el, hanem egész Európán végigsöpört.⁹⁰⁴

A kommunisták vezéreit letartóztatták és toloncházba vitték, Kun Bélát félholtra verték a rendőrök, in Est, X, (1919. február 22.), 3.

Véres bolsevik merénylet a Népszava ellen – a munkanélküliek gyűlésének véres epilógusa – El akarták foglalni a Népszavát – Vad lövöldözés a Népszínház utcában, in Népszava, XLVIII, (1919. február 21.), 4.

A rendőrség akciója a csütörtöki események után, in Népszava, XLVIII, (1919. február 22.), 4.

⁸⁹⁷ *A rendőrség akciója a csütörtöki események után, in Népszava, XLVIII, (1919. február 22.), 4.*

⁸⁹⁸ HORVÁTH, J., – KÉKESDI, GY., – NEMES, J., – ORDAS, N., *133 nap*, Táncsics Könyvkiadó, Budapest, 1959, 64.

⁸⁹⁹ *A szabadság ünnepe, Kommunizmus, in Kalocsai Néplap, XXXXIII, (1919. március 15.), 1.*

⁹⁰⁰ HORVÁTH, J., – KÉKESDI, GY., – NEMES, J., – ORDAS, N., *133 nap*, Táncsics Könyvkiadó, Budapest, 1959, 65-66.

⁹⁰¹ HORVÁTH, J., – KÉKESDI, GY., – NEMES, J., – ORDAS, N., *133 nap*, Táncsics Könyvkiadó, Budapest, 1959, 67.

⁹⁰² Kunfi Zsigmond zsidó vallásról tért át református hitre, de kommunista időszak alatt kifejezetten azon fáradozott, hogy az alsó és felsőpapságot egymás ellen hangolja. Ő hozta létre a 133 napos időszak alatt a Vallásügyi Likvidáló Hivatalt

⁹⁰³ TORMAY, C., *Bujdosó könyv tanulmányok 1918-1919-ből*, Rózsavölgyi és Társa Bizománya, Budapest, 1920, 417.

⁹⁰⁴ *Hírek Terjed a bolsevizmus, in Nőmunkás, XII, (1919. június 28.), 6.* Az Európai forrongásokról beszámol: „A forradalom tüze, mely Oroszországból indult ki és nálunk március 21-én lángolt fel teljességében, már eljutott azokba a nemzeti államokba is, amelyeket győztes államoknak neveznek, és amelyek azt hirdették, hogy a bolsevizmus csak a legyőzött államokban kaphat lábra. Franciaországban a munkások százezrei állnak sztrájkban és a munkanélküliek óriás tömegei támogatják a forradalmi

Magyarországon a szovjetkormány időszaka alatt a Missziótársulat tagjainak az addig megszokott munkáját: növédelem, patronázs, börtönmisszió, beteggondozás abba kellett hagyni, a politikai szervezkedést pedig teljesen fel kellett függeszteni. A nővérek azt végezték, amit lehetett. Az árvák gondozása, földművesmunka valamint egyéb jellegű segítségnyújtás töltötte ki az idejüket. Nehézségeiket felajánlották engesztelésül, a szokatlan munkát pedig maguk számára edzésül. Egyes helyeken a nővérek az ágyfüggőnyeikből a proletárgyermekeknek ruhákat varrtak és az új irányzat folytán kapott fizetésüket is a szegényekre költötték. Amikor ezt az egyik kommunista látta, megállapította: ezeket a nővéreket mi kommunisták csak példának vehetjük, de őket követni nem tudjuk.⁹⁰⁵

V. 2. Proletárdiktatúra

Magyarországon 1919. március 21-vel a Nemzetgyűlést felváltotta a proletárdiktatúra.⁹⁰⁶ Az új forradalmi kormányzótanács tagjai között jelentősebb szerepet töltött be: Garbai Sándor miniszterelnök, továbbá Kun Béla, Szamuely Tibor, Lander Jenő, Rákosi Mátyás, Szántó Béla.⁹⁰⁷ A proletárdiktatúra alatt, amit kommunizmusnak, vörös uralomnak, vagy bolsevik időszaknak is neveznek, Magyarországon a Tanácsköztársaság volt az államforma. Szovjet mintára összeállított új alkotmány lépett életbe és megalakult a vörös hadsereg. A polgári pártok működését betiltották, a rendőrséget a csendőrség váltotta fel, és forradalmi törvényszéket állítottak fel. Minden üzem, iskola, pénzügyi intézet állami tulajdonba került.

A proletárdiktatúrát éltető újságok ujjongtak az új világnak.⁹⁰⁸ Az új kormány fölállította a Vörös Hadsereget, a forradalom hadseregét,⁹⁰⁹ amelybe nagy erővel

mozgalmakat. Olaszországban szintén sok helyen sztrájkban állnak az olasz elvtársaink. Angliában, Belgiumban, sőt még a távoli Kanadában is mutatkoznak már a forradalom első jelei: Angliában a bányákat szocializálja a kormány, de a munkásság a proletárdiktatúrát követeli. Csehország, Németország polgári alkotmánya ellen is megindultak a döntő támadások.”

⁹⁰⁵ SLACHTA M., *Miért és mit dolgoztunk a szovjetkormány idejében?*, in *Magyar Nő*, II, (kezdetétől VII), (1919. szeptember 16.), 6.

⁹⁰⁶ *Hirek*, in *Nőmunkás*, XII, (1919. április 1.), 5.

⁹⁰⁷ *Hirek*, in *Nőmunkás*, XII, (1919. április 1.), 5.

⁹⁰⁸ *Toborozzák a vöröshadsereget*, in *Kalocsai Néplap*, XXXXIII, (1919. április 5.), 1. Következőket írta: „Amikor a pusztulásra érett kapitalista társadalom rombadól, helyét már föl váltja a proletárok társadalmi rendje: Magyarország Tanácsköztársaság. Magyarországon proletárdiktatúra van, ez azt jelenti, hogy itt, ebben az országban ma, a munkások és földműveliszegek az uralkodók. A magyarországi szociáldemokrata párt és a kommunisták pártja egyesül....A forradalmi kormányzótanács mindent elkövet, hogy a kapitalista társadalomnak sírját megássa és eltemesse úgy, hogy az többé életre ne kelhessen. Megszünteti a magántulajdont, kimondva, azt hogy a gyár, a bánya és a közlekedési eszközök, a házak és a

toborozták a vörös katonákat.⁹¹⁰ A Tanácsköztársaság az egyre erősödő forrongás hatására rendeleteket adott ki, amely a következőképpen hangzott: „Mindenki, aki a Tanácsköztársaság parancsainak fegyveresen ellenszegül, vagy a Tanácsköztársaság ellen felkelést szít, halállal büntetendő. Mindenki, aki rabol vagy fosztogat, halállal büntetendő, és a bűnösök felett forradalmi törvényszék ítél.”⁹¹¹

1919. március 22-től kommunizáltak minden üzletet, termelői tevékenységet, még a gyógyszertárakat is. Kikiáltották, hogy azok számára, akik dolgoznak, minden gond megszűnik. Kimondták, hogy „az új világrendben a földön elérhető testi és szellemi jólét minden ember birtoka, ehhez mindenkinek csak a maga munkáját kell jól ellátnia. Aki dolgozik, az nem csak kenyeret, ruhát kap, hanem munkája után az élvezetet is: színház, zene, utazás, sport lehetőségeket.”⁹¹² Minden tulajdon, köztulajdon lett, külföldre sem lehetett utazni, kommunizálták a bankokat, ahonnan semmiféle pénzt felvenni nem lehetett. Az új rendszer megszüntette a hitoktatást,⁹¹³ sőt a kórházakból is kiűzték a lelkészeket, mondván: „a proletárdiktatúra most felszabadítja a betegek gúzsba kötött lelkét.”⁹¹⁴ Nem maradhattak az apácák sem a kórházakban, akik a kommunisták szerint vallásos mesékkel bódítják a kórházak szomorú népét ahelyett, hogy a betegeket gondozták volna. Az apácák közül csak azok dolgozhattak tovább, akik levetették rendi ruhájukat, és mint világi ápolónők hajlandók voltak lelkiismeretes betegápolásra.⁹¹⁵ A kommunisták a hercegprímáshoz fordultak, hogy az egyházi és alapítványi berendezéseit, leltárait a népbizottság megbízottjainak bocsássa rendelkezésére.⁹¹⁶ Arról is rendeletet adtak ki, hogy a templomok és plébániák kivételével azonnal foglaljanak le minden egyházi vagyont. Július 31-ig a vallási közösségektől összesen 3,747,285 korona készpénzt; 200,757,649 korona értékpapírt koboztak el. Ezen kívül a lefoglalt vagyon értéke 1,147,000,000 koronát tett ki. Állami tulajdonba vettek 2835 népiskolát, 13 elemi iskolát, 2 óvóképzőt, 19 tanítóképzőt, 32 gimnáziumot, 9 lány középiskolát, 3 ipari illetve mezőgazdasági

telkek, továbbá a földek, az állam tulajdonába mennek át. Csak annak van joga az élet örömeihez, aki dolgozik és munkájával hozzájárul a társadalom fenntartásához.

⁹⁰⁹ *Proletárasszonyok*, in *Nőmunkás*, XII, (1919. április 1.), 1.

⁹¹⁰ *Toborozzák a vöröshadsereget*, in *Kalocsai Néplap*, XXXXIII, (1919. április 5.), 1.

⁹¹¹ *Statárium az egész országban*, in *Világ*, X, (1919. március 22.), 7.

Statárium az egész országban a forradalmi kormányzótanács 1. számú rendelete, in *Kalocsai Néplap*, XXXXIII, (1919. március 23.), 1.

⁹¹² *Megszűnik az élet-gond*, in *Világ*, X, (1919. március 29.), 1.

⁹¹³ *Főváros, Nincs hitoktatás a főváros iskoláiban*, in *Világ*, X, (1919. március 26.), 8.

Az iskola, in *Kalocsai Néplap*, XXXXIII, (1919. augusztus 23.), 1.

A vallás magánügy, in *Nőmunkás*, XII, (1919. május 1.), 3-4.

⁹¹⁴ *Hírek Kiűzték a lélekkufárokat a kórházakból*, in *Világ*, X, (1919. március 30.), 7.

⁹¹⁵ *Hírek Kiűzték a lélekkufárokat a kórházakból*, in *Világ*, X, (1919. március 30.), 7.

szakiskolát, 13 teológiai főiskolát, a tanerő felét azonnal elbocsátották az állásából. A főpapokat internálták: Mikes János szombathelyi püspököt; vagy házi őrizetre szorították: Várady kalocsai érseket, továbbá az esztergomi érseket, a hercegprímást. A papokat aposztáziára vették rá, „átképzésekre” kötelezték, megfenyegették őket, néhányat megölték közülük.

A tanácsköztársaság az eredményesség növelésének hangoztatásával vette köztulajdonba a magánszemélyek eszközeit, de az üzemek teljesítményét mégsem tudta fokozni. Néhány hónappal a forradalmi kormány megalakulása után a *Nőmunkás* nevű kéthetente megjelenő szocialista újság azt állapította meg: „Amióta az üzemeket szocializálták, a kapitalistákat vagyonuktól megfosztották, a nemdolgozás kiváltságait eltörölték, azóta az a szomorú jelenség tapasztalható az üzemekben, hogy a termelés minden vonalon csökkent. Az akkordmunkát, azaz a darabszámos munkarendszert is megszüntették.”⁹¹⁷ Az említett újság fölszólítása sem hozott változást a munkaerőkölsben, sőt továbbra is folyamatosan hanyatlott a termelés hatékonysága.

A keresztény pártok és szerzetesrendek vezetőit a kommunisták éjszakánként elhurcolták. 1919. március 22-én Farkas Editnek és Slachta Margitnak is el kellett hagyni Krisztina körúti otthonukat.⁹¹⁸ A nővéreknek le kellett venniük a rendi ruhájukat, csak civilben járhattak és mindenhová kettesével mentek.⁹¹⁹ Az erőszakos köztulajdonba vétel, vagyis likvidálás a Szociális Missziótársulat intézményeit is érintette. Az úgynevezett Mária Mercedes házat (Erzsébet krt. 15-17) bezárták, minden felszerelését eltulajdonították.⁹²⁰ A Krisztina körúti központi anyaházba húsvét körül éjszaka mennydörgő robajjal törtek be a bolsevikok, a házat a pincétől a padlásig átkutatták, mivel semmit sem találtak, reggel elhagyták az épületet. A nővérek maradhattak.⁹²¹ Néhány nappal később viszont a ház irodáját lefoglalták az I. kerület likvidáló hivatalának. A likvidálást végzők a Missziótársulatnál igen alapos munkát végeztek. Még a törött fazekakat is, sőt a legutolsó vasszegig mindent felírtak. Bucsy elvtárs, aki az I. kerület likvidálásait vezette, április 29-én minden eszköz lefoglalása után hat nappal, ezt mondta a nővéreknek: „nagyon

⁹¹⁶ EPL Cat D/c. 2046/1919; A Magyar Tanácsköztársaság Földművelésügyi Népbizottsága 5800/V-4. 1919. számú rendelete, amelyet 1919. május 24-én küldtek el, és június 2-án érkezett a hercegprímáshoz.

⁹¹⁷ *Dolgozzunk!*, in *Nőmunkás*, XII, (1919. május 31.), 2.

⁹¹⁸ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1919. március 22-i bejegyzése.

⁹¹⁹ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1919. április 23-i bejegyzése.

⁹²⁰ Bővebben e tanulmányon belül *Fogházmissziótól Bethániáig* című fejezet végén.

imádkozhattak a berendezésért, mert álmatlan éjszakám volt, és azon gondolkoztam, hogy a magántulajdonnak mondott ruhaneműt és a bútort, amit szintén leltárba vettem, megsemmisítem sőt meg hagyom az írógépet, és a kápolna berendezés leszereltetésétől is elfelejtkezem egyelőre.⁹²² A Krisztina körüti ház külön gondnoknőt kapott,⁹²³ egy 18 éves varrónő személyében. Ez a kinevezett gondnoknő nem sokáig tevékenykedett, mert félelemből már 1919. május 5-én elmenekült a házból, bement a pártközpontba és lemondott az állásáról.⁹²⁴

Hasonló események történtek Csobánkán, a hadiárvaházban és telepein. A csobánkai épület is szocializálásra került, annyi különbséggel, hogy a berendezésben kisebb kárt tettek, külső vagyonkezelőt sem helyeztek oda, a nővéreknek sem lett semmi bántódása.

A legtöbb szenvedést a Szikszón tevékenykedőknek kellett elszenvednie. Hol cseh, hol vörös katonák szállásolták be magukat a szikszói házba. A kerítést szétrombolták, a szépen gondozott kertet tönkretették. A kert népkertté, azaz nyitott játszótérre vált. Vasúti sztrájk miatt a nővérek egymással sem tudtak érintkezni.⁹²⁵ Június 19-én Szikszón volt a vöröskatonák és a cseh hadtestnek a küzdelme. Amikor a golyók röpködtek a missziósnővérek háza felett, ők mindannyian bemenekültek a kápolnába.⁹²⁶

Ahogy minden nagyobb városban így Szikszón is kiadták a rendeletet, hogy a Missziótársulat közösségét fel kell számolni, a házat valamint a berendezést mindenestül köztulajdonba kell venni, de a helyi hatóságok a parancsot nem hajtották végre. A vidéki kis város ellenállása miatt, Szamuely Tibor személyesen jött többtucatnyi vöröskatonával, hogy foganatosítsa a rendeletet. A nővérek a birtok távoli sarkára, a gyümölcsösbe mentek, és onnan figyelték az épületeiket és gazdaságukat, egy olyan pontról, ahonnan ráláttak a vasútállomásra is. Augusztus elsején a zászlókkal díszített vonat megérkezett, vagy tíz percre állt, majd mindenki megdöbbenésére, visszaindult a főváros felé. A nővérek később

⁹²¹ SISTER JEAN MARIE RENFRO, *Mint a folyóvíz mellé ültett fa, egy karizma története*, Los Angeles, 1985, kézirat, 72.

⁹²² PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1919. április 29.

⁹²³ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1919. április 23.

⁹²⁴ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1919. augusztus 7.

⁹²⁵ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1919. június 3.

⁹²⁶ SISTER JEAN MARIE RENFRO, *Mint a folyóvíz mellé ültett fa, egy karizma története*, Los Angeles, 1985, kézirat, 74.

tudták meg, hogy a forradalom vezére táviratot kapott az állomáson a kormány bukásáról. A nővérek úgy élték meg: „az Isteni gondviselés valóság.”⁹²⁷

V. 2. 1. *Bolsevik időszak; földműves termelészövetkezet*

1919-ben a kommunizmus vagyis a bolsevik időszak alatt a Társulat tagjai – sokszor értelmiségi végzettségük ellenére – kénytelenek voltak kizárólag mezőgazdasági munkából megélni. A nővérek termelészövetkezetekbe jártak dolgozni. A szépvölgyi dűlőt, a pasaréti telepet és pomázi földeket művelték. Erről a következő visszaemlékezés maradt fenn: „Ilyenkor kezdtük el tavaly a földművesmunkát, régi munkatársak, akik évek óta önzetlen odaadással dolgoztak a közért, most maguk is kenyérkeresetre szorultak, szerzetesapok és fővárosi hitoktatók, akik földönfutóvá lettek, egy-két grófné, akinek volt bátorsága a testi munkához, néhány irgalmas nővér, és mi missziósnővérek mintegy hatvanan. Mindenünkből kifosztva a szociális munkaterről leszorítva – nem akartunk kegyelemkenyéren élni, nem akartunk szellemi munkát vállalni, amelyet akkoriban csak az elvek feladásával lehetett – örömmel és készséggel fogtuk meg a kapanyelet, sőt a csákányt is, hogy áprilisban, májusban ősgyepet, ugart törjünk.”⁹²⁸ A földművesmunkát a népbizottsági rendelet hatására kellett teljesíteni: A *Világ*, továbbá a *Vörös Újság* folyóiratok a hasábjaikon közzétették a hatósági rendelet szövegét: „A fővárosban a gazdasági megművelésre alkalmas területek azonnal művelés alá veendőek. ... Ha a földet a tulajdonosa megművelni nem hajlandó vagy nem képes, úgy tartozik ezt a területet fekvése szerint illetékes kerületi elöljáróságnál negyvennyolc órán belül írásban bejelenteni.”⁹²⁹ A megműveletlen földeket azonnali hatállyal eltulajdonították.

A rémuralom alatt senkinek nem lehettek saját tárgyai, hiszen magántulajdont senki sem birtokolhatott. A Szociális Missziótársulat, az eszközeik megmentése érdekében, földműves termelészövetkezetet hozott létre, a 11. számú Mezőgazdasági TSZ-t. A termelészövetkezetnek lehettek szerszámai, így ide mentették át, amit lehetett. A nővérek, mint termelészövetkezeti tagok művelték a földeket, sőt még a kapucinusok kertjét is.⁹³⁰ A kerttulajdonosok örültek, hogy így nem veszik el a birtokukat, a Missziótársulat meg, mint termelészövetkezet, megőrizhette a vagyonának nagy részét. Április közepén, egy reggel,

⁹²⁷ SISTER JEAN MARIE RENFRO, *Mint a folyóvíz mellé ültett fa, egy karizma története*, Los Angeles, 1985, kézirat, 74.

⁹²⁸ *Kertészkedjetek in Magyar Nő*, IV, (1920. április 17.), 3.

⁹²⁹ *Meg kell művelni a művelésre alkalmas budapesti területeket*, in *Világ*, X/80, (1919. április 4. Péntek), 7. *A főváros megművelésre alkalmas területeit azonnal művelés alá kell venni*, in *Vörös Újság*, (A magyarországi szocialista párt délutáni hivatalos lapja), II/47, (1919. április 4. Péntek), 4.

két katona jött likvidálni a tulajdont, akkor a nővérek tiltakoztak, hogy nekik csak az egyházi eszközök elkobzására van joguk, nem pedig a termelőszövetkezetére. Végül a katonák dolgavégezetlenül mentek el.

A nővérek a bolsevik időszakban rengeteg tapasztalatot is gyűjtöttek. Olyan személyekkel találkoztak és kellett együtt dolgozniuk, akik eddig a szerzetesek munkáját nem értékelték, vagy tőlük teljesen elzárkóztak. „Egyszer egy kocsis megtudva, hogy annak a hölgynek, akivel ő együtt fuvarozott paradicsom karókat, két diplomája van – mélyen megrendült, borraivalót nem fogadott el (mondván – hiszen nekem 75 Korona keresetem van) sőt másnap is jött megrendelés nélkül ingyenes segítséget felajánlani.”⁹³¹ A nővérek egyébként kemény munkát végeztek, amikor mezőgazdasági népbiztos egy alkalommal ellenőrizte a munkájukat, akkor a 11. számú Termelőszövetkezet a teljesítményéért kiváló minősítést nyert.

A kommunista rémuralom hamar véget ért. Már időközben lehetett érezni, hogy a Tanácsköztársaság nem lesz hosszú életű. A Krisztina körüli ház kinevezett gondnoknője már hónapokkal a proletárdiktatúra vége előtt (május 5-én), elment⁹³² sőt a vörös csillagokat is 1919 júliusától már kezdték leszerelni a középületek faláról.⁹³³

A *Nép* című hetenként megjelentő keresztényszocialista munkáslap 1919 végén „aljas hordának” titulálta a kommunista vezetőket.⁹³⁴

A vörös kommunizmus időszaka 1919. augusztus 1-én befejeződött. Az antant hatására Kun Bélának le kellett mondania, a bolsevizmusnak véget vetettek.⁹³⁵ A nyugati hatalmak ragaszkodtak a kormányzótanács lemondatásához és koalíciós kormány kialakításához. Böhm Vilmos a tanácskormány bécsi követe még 1919. július 23-án megegyezett az olasz és angol misszió vezetőjével, Borghese herceggel, illetve Cuninghame ezredessel egy

⁹³⁰ SISTER JEAN MARIE RENFRO, *Mint a folyóvíz mellé ültett fa, egy karizma története*, Los Angeles, 1985, kézirat, 72.

⁹³¹ *Kertészkedjete* in *Magyar Nő*, IV, (1920. április 17.), 3.

⁹³² PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1919. augusztus 7-i bejegyzése.

⁹³³ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1919. augusztus 7-i bejegyzése.

⁹³⁴ *Csak keresztényszocialistákra szavazz*, in *A Nép*, I, (1919. november 16.), 1. Teljes szöveg: „Mi lett? Még száz nap sem telt el, s mindazok, akik a szociáldemokráciát képviselték, valemennyien az általuk kinevezett csirkefogókkal cinkostársultak, programjukat és meggyőződésüket sutba vetették és valamennyien vörösebbek lettek, mint a rák, és véreskező rabok testőrsége mellett gyilkoltak, raboltak végig ezen a szegény országon. A szociáldemokrácia egy volt a bolsevizmussal. Kun Béla és Szamuely Tibor sohasem csinálhatta volna meg azt az országgyalázást, ha a szociáldemokraták nem szegődnek mellé az aljas hordáknak.”

⁹³⁵ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1919. augusztus 7-i bejegyzése.

szociáldemokrata kormány megalakításáról.⁹³⁶ 1919. augusztus 1-vel Peidl Gyula⁹³⁷ kormánya alakult meg többségében szociáldemokraták részvételével. Augusztus 2-án kiadott 1. számú kormányrendelet szerint „Magyarország Népköztársaság”. Pár napos kormányzásuk alatt érvénytelenítették a Tanácsköztársaság rendelkezéseit,⁹³⁸ a földeket és épületeket vissza kívánta juttatni az eredeti tulajdonosoknak, az 1919. március 20-i állapotot tekintette alapnak. Nyugaton, augusztus 2-án Párizsban összegyűlt Ötös Tanács, valamint a békekonferencia elnöke Clemenceau nem ismerte el a Peidl kormányt. A bolsevizmus elleni harc ürügyén Románia augusztus 3-án megszállta az Alföldet, majd augusztus 4-én elfoglalta Budapestet és a kormányt lemondatta. Friedrich István⁹³⁹ alakított kormányt, aki a tanácsköztársaság idején kialakult helyzetet radikális módon számolta fel, csakhamar megteltek a börtönök. A városok vezetését katonai irányítás vette át.⁹⁴⁰

A kommunizmus nagyon kemény hónapokat eredményezett a Missziótársulat számára, előnye csupán annyi volt, hogy a sok nehézség jobban összekovácsolta a szerzeteseket egymással. Még Farkas Edit édesanyját is egy kicsit közelebb hozta a nővérekhez. A főnöknő édesanyja 1918-ig egészen távol tartotta magát a Missziótársulattól. Az áttörést az eredményezte, hogy 1918 nyarán a főnöknő meghívta őt Szomolnokra nyaralni, ahol megismerkedett néhány nővérrel és ezután közeledni kezdett a társulathoz. 1919-es évben a legnagyobb nehézségek idején, három alkalommal is ellátogatott a nővérekhez, ami az ő esetében igen tekintélyes közeledésnek számított.

A Tanácskormány megszűnése után az Egyház igyekezett visszaszerezni az elrablott értékeit. Csernoch János hercegprímás a 1919. augusztus 6-án a következőket írta: „Mindent érvénytelennek tekintünk, amit velünk szemben bármely téren

⁹³⁶ POLÖSKERI FERENC, GERGELY JENŐ, IZSÁK LAJOS, *Magyarország története 1919-1990*, Korona Kiadó, Budapest, Egyetemi tankönyv, 32.

⁹³⁷ Peidl Gyula kormánya 1919. augusztus 1- augusztus 6-ig volt hatalmon, összesen hat napig. Peidl Gyula volt a miniszterelnök, Haubrich József honvédelmi, Peyer Károly belügyminiszter. A tanácskormány szellemének folytatása volt, a román megszállás vetett véget tevékenységének.

⁹³⁸ POLÖSKERI FERENC, GERGELY JENŐ, IZSÁK LAJOS, *Magyarország története 1919-1990*, Korona Kiadó, Budapest, Egyetemi tankönyv, 32.

⁹³⁹ Friedrich István 1919. augusztus 7. - augusztus 15. között hivatalnokkormányként; 1919. augusztus 15-november 24. között miniszterelnökként irányította az országot. Friedrich István miniszterelnöksége alatt Huszár Károly volt a vallás és közoktatásügyi miniszter; Haller István tárca nélküli miniszter. Friedrich kormányára jellemző, hogy a román hadseregre támaszkodva ellenforradalmi diktatúrát alakított ki az országban.

erőszakosan elkövettek, s ezért nem vagyunk azon helyzetben, hogy ez alapon tárgyalhatnánk. Jogaink önmagunkól szállottak reánk vissza. Sérrelmeinkért készek vagyunk a bíróságnál is elégtételt keresni s mindenekelőtt elvitt főszékesegyházi kincstárunkat, templomaink vagyonát, egyleteink házait, vagyonát és anyakönyveinket követeljük vissza.”⁹⁴¹

A rémhónapok elmúltá után augusztus 7-én először vehették fel a nővérek ismét a rendi ruhájukat.⁹⁴²

A Missziótársulat által megjelentetett újságban, a *Magyar Nőben* a szovjet időszak letűnése után a következőket lehetett olvasni: „A modern kommunizmus szöges ellentéte a kereszténységnek. A kommunizmus tisztán mechanikai úton akarja megvalósítani azt az emberi nagy közösséget, minden idők és népek igazainak vágyát, amelyet csak a teljes kölcsönös igazságosság hozhat meg, azonban a kommunisták módszere ellentétben van a keresztény szellemmel: A bolsevista kommunizmus testvériség testvéri szeretet nélkül, gépezete a közösségnek, melyből hiányzik a közösség lelke. A diktatúra homlokegyenest ellentéte a szociális nevelésnek és éppen azon az osztályon bosszulja meg magát, mert nagy garral kikiáltja és aztán merő erőszakos bosszúvágyó önzéssel áll neki azoknak a feladatoknak, melyek csak az összes résztvevőknek egyre fokozódó önzetlenségével oldhatók meg.”⁹⁴³

A *Kalocsai Néplap* a következőket szögezte le: „A szocialista kommunizmus megbukott és nincs ember, aki vissza kívánná uralmát. új szocializmust akar a nép...fölemelt fővel hirdetjük, hogy nem kell a munkásnak faját, nemzetét, hitét megtagadnia, ahhoz, hogy boldoguljon. Sőt ellenkezőleg. Csakis a keresztény becsület és tisztesség alapján épülhet fel a társadalom. A jövő munkásmozgalmának nem az elégedetlenség szítása a feladata, hanem a szociális bajok komoly orvoslása. Ezért követeli a keresztényszocialista munkásmozgalom a tőke megrendszabályozását. A gyári munkás élvezhesse munkája gyümölcsét.”⁹⁴⁴

⁹⁴⁰ REISNER, F., *Csernoch János hercegprímás és a katolikus Egyház szerepe IV. Károly monarchia megmentési kísérleteiben*, PPKE HTK, Budapest, 1991, Laurea dolgozat, 111.

⁹⁴¹ Cat. B. 3138/1919 a Közoktatási Minisztériumnak 1919. augusztus 6-án írt levél

⁹⁴² PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1919. augusztus 7-i bejegyzése.

⁹⁴³ *A bolsevizmus kritikája*, in *Magyar Nő*, II,(kezdetől VII.), (1919. október 26.), 3.

⁹⁴⁴ *Keresztény munka és nőmozgalom*, in *Kalocsai Néplap*, XXXXIII, (1919. október 25.), 1.

A tanácsköztársaság után Peidl Gyula (1919. augusztus 1-6.), illetve egy hétig hivatalnokkormányként Friedrich István vette át a vezetést, aki aztán 1919. augusztus 15. – november 24.) között állandósultan lett miniszterelnöke a nemzetnek. Haller István, tárca nélküli miniszter a hercegprímásnak írt levelében a következőket jegyezte meg: „A kommunizmus ki nem számítható anyagi károkat okozott az országban, de azok az erkölcsi károkat, melyeket négy hónapos uralma okozott, még az anyagi károsodásokat is messze felülmúlják.”⁹⁴⁵ A kormány nem volt hosszú életű. Friedrich kormány, önmagát az 1918-as demokratikus forradalom előtti jogrendszer folytatójának tekintette, IV. Károly visszahívását követelte. Az antanthatalmak, valamint a környező országok a királyság visszaállítását ellenezték; de a kormány tevékenységét, a hatalomban egyre nagyobb szerepre vágyó kis és középrétegek is gátolták. Kül- és belpolitikai támasz híján, az ország vezetése nem lehetett tartós.⁹⁴⁶

1919. augusztus 22-én megtartott püspökkari konferenciának is témája volt a proletárdiktatúra. A püspökök megállapították: az összes pusztítás ellenére „a Katolikus Egyház a kommunizmussal szemben szilárdan állott... Minden dicséreten felül áll a női szerzetesrendek hűsége.... A bolsevizmus szörnyű garázdálkodása felzaklatta a lelkiismereteket és felébresztette a keresztény öntudatot. Hatalmas arányokban folyik a keresztény szervezkedés, mert csak a keresztény erkölcsi alapon remélik az állami rend megszilárdulását és a nemzeti gondolat újra való megerősödését.... A püspöki kar a mai viszonyok között szükségesnek tartja a keresztényeknek politikai összetartását; a maga részéről támogatni kívánja a keresztény szociális pártot.”⁹⁴⁷ A konferencián a hercegprímás tájékoztatta a püspököket arról, hogy a Magyar Egyház megkapta a kultuszminiszter ígéretét, hogy az egyház és állam viszonyában az 1918. évi októberi jogállapotot tekintik mérvadónak. Az Egyháznak az állam visszaszolgáltatja elrablott jószágait, alapítványait, iskoláit, intézeteit, amennyiben még nem kerültek vissza. Ahol még nem történt volna meg, ott az Egyház állítson össze kimutatást egyházi értékeiről.⁹⁴⁸

A püspöki konferencia körlevelet is kiadott, amit a *Nemzeti Újság* is közölt. Az egyházmegyék vezetői rámutattak, hogy sem a tanácsköztársaság előtt, sem alatt,

⁹⁴⁵ EPL Cat c/B 3138/1919; A vallás és közoktatási miniszter 4553/1919 számú 1919. augusztus 18-án írt levele

⁹⁴⁶ POLÖSKERI FERENC, GERGELY JENŐ, IZSÁK LAJOS, *Magyarország története 1919-1990*, Korona Kiadó, Budapest, Egyetemi tankönyv, 33.

⁹⁴⁷ EPL Cat. D. Püspöki Konferencia Jkv. 1919. augusztus 22.

illetve után nem támasztottak politikai vagy gazdasági igényeket, hanem a kereszténységet, a vallást, egyházat kívánták megvédeni. Kitért a körlevél a megelőző hat hónap történéseire, ami az erőszak szégyenteljes tombolása volt a lelkiismeret, a tisztesség, és a család ellen. Elvben szabadság volt, gyakorlatban az uralmon lévők a vallásoktatást kizárták az iskolákból; apácákat kitiltották a kórházakból; papokat, szerzeteseket fortéllyal hitük megtagadására csábították; a tanítószágot ellehetetlenítették; a gyermekeket dacra, tiszteletlenségre bűjtették; az imakönyveket ezerszámra pusztították; a házasság intézményét megszenstelenítették.⁹⁴⁹

V. 3. Román megszállás

A tanácsköztársaságnak valamint közvetlen utána következő Peidl-kormányának a román megszállás vetett véget, ami 1919. augusztus 2-től november 14-ig tartott. A románok behatolása elsősorban területszerzési igényeik kielégítése miatt történt.

Az első világháború során 1914-ben Oroszország Romániának ígérte Erdélyt, ha a háborúban semleges marad vele szemben. 1916-ben Anglia és Franciaország szintén Romániának ígérte Erdélyt és környékét, egészen a Tiszáig, valamint a Bánságot és Moldva déli részét – azaz teljes Bukovinát Besszarábiával együtt, ha hadat üzen több évtizedes szövetségesének, az Orszák-Magyar Monarchiának és megtámadja Magyarországot. 1918-ban Németország – noha szövetségesünk volt – Romániának minden követelését elismerte Magyaroszággal szemben, ha az nem háborgatja a korábban Bukarestet is elfoglaló és még mindig a térségben tartózkodó német csapatokat hazatérés közben. Minden ország a maga számláját magyar területtel fizette ki. Sőt 1919-ben Kun Béla is elismerte Románia és minden szomszédunk jogát az általa megszállt területre, csak őt hagyják továbbra is tobzódni, hatalmat bitorolni. Egyedül csak a magyar népet nem kérdezték meg sehol, és nem vették figyelembe tiltakozásait a sorozatos törvénytelenések ellen, sem Erdélyben, sem Budapesten, sem Párizsban.⁹⁵⁰

A román csapatok a tanácsköztársaság megdöntése érdekében jöttek be az országba, de a területszerzés is szándékuk volt. Nyilvánvaló ez abból is, hogy már a kommunista uralom előtt elkezdték Erdély területeinek megszállását, amit egészen a Tisza vonaláig akartak kiterjeszteni. A román hadtestek megállásáról voltak ígéretek, de a megállapodások csak papíron léteztek, a gyakorlat mást tükrözött. A *Világ* című folyóirat még 1919 januárjában

⁹⁴⁸ EPL Cat. D. Püspöki Konferencia Jkv. 1919. augusztus 22.

⁹⁴⁹ *A püspöki kar a nemzethez*, in *Nemzeti Újság*, I, (1919. szeptember 28.), 4.

számolt be arról, hogy Apáthy István főkormánybiztos és Neculcea tábornok megegyezésének értelmében a románok az előrenyomulást befejezik, de az addig megszállt területeken viszont megmaradhatnak. A megállapodás szerint Biharmegye, és Nagyvárad kívül esett volna az elfoglalt zónán.⁹⁵¹ Az egyezmény azonban csak ígéretés maradt. Apáthy István a visszasságokról Károlyi miniszterelnöknek is jelentést küldött.⁹⁵²

Valóságban a románokat semmiféle megállapodás nem érdekelte. Már a kommunista diktatúra alatt is, mozgolódtak a román seregek, de a proletárdiktatúra bukásával, nagy erővel foglalták el a magyar területeket. A vörös uralom utolsó napján 1919. július 31-én a román csapatok átkeltek a Tiszán, elfoglalták Szolnokot, és Budapest felé nyomultak. A kormányzótanács éppen ülésezett, miközben megérkezett az antant ultimátuma: a tanácskormányt váltsa fel más kormány. E feltétel teljesítésétől teszik függővé a támadás leállítását és a béketárgyalások megkezdését.⁹⁵³ Másnapra létrejött az új kormány Peidl Gyula miniszterelnök, továbbá Peyer Károly belügyminiszter, Haubrich József honvédelmi miniszter, Garbai Sándor vallás és közoktatási miniszter és számos új személy vezetésével, akik elfogadták a román megszállást. Plakátok kerültek ki az utcákra a következő szöveggel: „Felhívom Budapest közönségét, hogy a vendégjog alapján Budapesten tartózkodó vagy megforduló román katonákat ne fogadja ellenséges érzülettel. Aki ezen parancsom ellen vét szigorú megtorlással fogom sújtani. Haubrich József s. k.”⁹⁵⁴

Böhm Vilmos a tanácsköztársaság hadügyi népbiztosa, és a vörös hadsereg főparancsnoka az Újvárosháza nagytermében ülést tartott, ahol mint első szónok bejelentette, hogy a megszállás igen súlyos helyzetbe sodorta az országot. Az állapot teljesen tarthatatlan. A kormány pedig csaknem tehetetlen a megszállással szemben.⁹⁵⁵

A román csapatok – magukat békefenntartónak hazudva vonultak be és – kivonulásukig alávaló módon rabolták ki a fővárost és az egész országot.⁹⁵⁶ Amit láttak, azt elvitték.⁹⁵⁷ Az antant kifejezetten csak a Tisza folyó vonaláig adott bevonulási

⁹⁵⁰ ÁDÁM, S., *Trinanon jogszerűsége*, a szerző magánkiadása, ETO-Print Nyomdaipari Kft, Budapest, 2002, 13.

⁹⁵¹ *A megszállott ország*, in *Világ*, X, (1919. január 5.), 2.

⁹⁵² ISTVÁN APÁTHY, *1919. január 3-án Károlyi miniszterelnöknek írt jelentése*, in *Új Magyar Szemle* (1920. december), 147.

JÓZSEF BÁNLAKY, *A magyar nemzet hadtörténelme*, Aetheneum, Budapest, 1928-1942,

⁹⁵³ HORVÁTH, J., – KÉKESDI, GY., – NEMES, J., – ORDAS, N., *133 nap*, Táncsics Könyvkiadó, Budapest 1959, 173.

⁹⁵⁴ HORVÁTH, J., – KÉKESDI, GY., – NEMES, J., – ORDAS, N., *133 nap*, Táncsics Könyvkiadó, Budapest 1959, 177.

⁹⁵⁵ *A Munkástanács a világ szocialistáihoz*, in *Világ*, (1919. január 5.), 5.

⁹⁵⁶ ÁDÁM, S., *Trinanon jogszerűsége*, a szerző magánkiadása, ETO Print Nyomdaipari Kft, Budapest 2002, 31.

⁹⁵⁷ *Mit vittek el a románok? A budapesti teherpályaudvarok forgalma augusztus 8-tól november 14-ig*, in *Szózat*, I, (1919. november 25.), 3. „A románok 100 nap alatt, amíg a fővárosban voltak, 1919. augusztus 3-

engedélyt, de ők az antant tilalma ellenére elfoglalták Budapestet sőt még Dunántúl északi részét is. Mindent raboltak. Magánlakásokat, képtárakat, raktárakat, gyárakat, élelmiszervonatokat. Leszerelték az élelmiszeripar és ruhagyárak gépeit. Elvitték a vasúti kocsikat, a csavargyárakat és malmokat. Az elrabolt gépek ócskavasként rozsdásodva mentek tönkre, mert nem értettek a kezelésükhöz. Nagy károkat okoztak a villamossági és szivattyúgyárnak, a vagongyárnak és a nyomdaiparnak. A románok önállósították magukat. A békekonferencia utasításait semmibe vették. Elhajtottak több tízezer szarvasmarhát, négyszázezer juhot, még a vetőmagraktárakat is kiürítették. A románok egyre gátlástalanabbak lettek. Házról házra jártak. Ruhaneműt, cipőt, ékszert, kenyeret, háziállatot és minden mozgathatót harácsoltak fizetés nélkül. Loptak raboltak, fosztogattak, nőkkel erőszakoskodtak. Bevezették a polgári lakosság nyilvános megszegényítését. Ártatlan embereket mezítelenre vetkőztetve nyilvánosan megbotoztak.⁹⁵⁸ Még a magyarokat gyűlölő Clemenceau francia miniszterelnök is egy alkalommal annyira felháborodott a románok viselkedésén, hogy azt mondta: „jogi alapon gondolkodom azon, hogy vehessem el a románoktól Erdélyt.”⁹⁵⁹ A tolvajlás szünet nélkül folyt.⁹⁶⁰

A megszállás nem csak a harácsolást jelentette, hanem az egyházi élet ellehetetlenítését is. A románok kifejezetten ellenséges módon tekintettek mind a görög, mind a római katolikus püspökökre, papokra. Csapataik 1919-ben elfoglalták szinte az egész országot. 1919. április 17-én megszállták Nyíregyházát és Miklóssy István görög

tól november 14-ig szakadatlanul hordták a gépgyárak fölszereléseit, gépeket, nyersanyagot, lőszert, fegyvert, ágyút, búzát, lisztet, fehérneműt, szőrmét, mindent, amit hadianyagnak nevezhettek és vittek azonfölül a széntől a lisztig mindent. Elvitték a vonatjaink mozdonyait, a személyszállító, a fedett és nyitott teherkocsikat, autót, kocsit, lovat és ki tudná elsorolni, mi mindent még. Egyedül a budapesti teherpályaudvarokról 9945 kocsirakományt szállítottak el. Az elrekvirált áruk nagy részét minden jogcím nélkül vitték el. Semmiféle megszálló sereg, hasonló módon, nem harácsolt még”

⁹⁵⁸ ÁDÁM, S., *Trianon jogszerűsége*, a szerző magánkiadása, ETO Print Nyomdaipari Kft, Budapest, 2002, 21. Az említett cikk hozzáteszi, hogy a botozásnál „az áldozat választhatott: számolva vagy számolatlanul kéri az ütleget. A számolatlanul kérő az ötvenedik csapásnál már bizonyos lehetett a túlteljesítésben. A számolva kérő sem járt jobban. Ha a verőlegény elvétette 22-23-nál a számolást, előlről kezdte az egészet. Barbár román módszer.”

⁹⁵⁹ ÁDÁM, S., *Trianon jogszerűsége*, a szerző magánkiadása, ETO Print Nyomdaipari Kft, Budapest, 2002, 32.

⁹⁶⁰ ÁDÁM, S., *Trianon jogszerűsége*, a szerző magánkiadása, ETO Print Nyomdaipari Kft, Budapest, 2002, 93. A hivatkozott könyvben olvashatjuk a következőket: „Amíg Párizsban a diplomaták tárgyaltak, addig Budapesten Szövetségsközi Bizottság vizsgálódott. Néhány adat ebből az időből. Négy tábornok írta a jelentéseket, ultimátumokat. Dorgálásokat és méltatlankodásokat küldött a románoknak, és azok garázdálkodásairól tájékoztatásokat a békekonferenciának. Herbert Hoover későbbi amerikai elnök: A románok undorító módon elkobozták vagy elpusztították az élelmiszervonatokat és gépeket, a lokomotívok százait, a vagonok tízezreit. Temperley: A harácsolás a figyelmeztetések ellenére soha nem látott arányokban folyt tovább a roszakadásig túlterhelt vonatokon. A Jóvátételi Bizottság 1919. szeptember 23-i jelentése szerint: Románia megfosztotta Magyarországot minden vetőmagjától, állatállományától, mezőgazdasági gépétől. Nevius: A románok Magyarország kegyetlen megtámadásával és az ország teljes kifosztásával az egész világ megbotránkozását vonták magukra. Bass: A román hadsereg fosztogatásának története homéroszi. A

katolikus püspököt internálták.⁹⁶¹ Más papokat, püspököket megvertek, magyar nyelvhasználatot korlátozták. Hasonló sors várt Majláth Gusztáv Károly gyulafehérvári püspökre is, akinek megtiltották, hogy lakását elhagyja és látogatókat fogadjon, sorozatosan zaklatták, ezért panaszt tett,⁹⁶² és kérte Apponyit, hogy terjessze a békekonferencia elé.⁹⁶³

A román megszálló csapatok rablása a Missziótársulatot is érintette. Az ellenséges katonák elvitték az összes szénájukat és összes zöldségüket, amelyekkel a teheneiket etették, valamint elhajtották néhány állatukat.⁹⁶⁴

Horthy 1919. július elején az antant hatalmaktól engedélyt kapott a fehérgárdista hadsereg megszervezésére. Mindenekelőtt a nép megtévesztésére alkalmas nevet kapott a megalakítandó ellenforradalmi fegyveres csapat, a nemzeti hadsereg hangzatos elnevezéssel.⁹⁶⁵ ... A francia megszállók készséggel nyújtottak neki segédkezet, az ellenforradalmi bizottság arra is engedélyt kapott, hogy a románok által megszállt területen toborozhasson. Gyülekeztették a régi katonatisztek, csendőrtisztek, altisztek ármádiáját, kiszemelve azokat, akik hajlandónak mutatkoztak az antant fennhatósága alatt és segítségével fegyvert fogni a proletárhaza ellen.⁹⁶⁶ Főhadiszállását Siófokon rendezte be.

Horthy az emlékirataiban a következőképpen emlékezik vissza a proletárdiktatúra utáni időszakra, az úgynevezett fehérterror-ra. „Ekkor jött a fehér terror. Nincs semmi okom, hogy szépítem az akkoriban előfordult kilengéseket és szörnyűségeket, de hát csak egy vasseprű tudott az országban ismét rendet teremteni... Én egyik legfontosabb feladatomban tartottam, hogy a különítményeket besoroljam az új hadsereg fegyelmezett egységeibe. A hadsereg főparancsnoksága nem adott ki vérengzési parancsokat.”⁹⁶⁷ Horthy továbbiakban így írt: „A földre szabadult poklot, még senki sem csendesítette le azzal,

románok még a szöveget se hagyták meg a gerendákban. Kifosztotta az országot minden mozdítható vagyonából.”

⁹⁶¹ REISNER FERENC, *Csernoch János hercegprímás és a Katolikus Egyház szerepe, IV. Károly monarchia megmentési kísérleteiben*, PPKE HTK, Budapest, 1991, 131.

⁹⁶² SALACZ GÁBOR, *A magyar katolikus egyház a szomszédos államok uralma alatt*, München, 1975, 56-57.

⁹⁶³ JANCÓS BENEDEK, *A katolikus egyház helyzete Romániában*, in *Magyar Szemle*, (1928. szeptember), 49..

⁹⁶⁴ Szociális Missziótársulat Irattára, *Kéziratok XXXV. című dosszié, A Szociális Missziótársulat Szeimáriumának krónika könyve. 1916. február 10-től 1922. október 2-ig*, címmel, 1919. augusztus 6-i bejegyzés.

⁹⁶⁵ HORVÁTH, J., – KÉKESDI, GY., – NEMES, J., – ORDAS, N., *133 nap*, Táncsics Könyvkiadó, Budapest, 1959, 149.

⁹⁶⁶ HORVÁTH, J., – KÉKESDI, GY., – NEMES, J., – ORDAS, N., *133 nap*, Táncsics Könyvkiadó, Budapest, 1959, 149.

⁹⁶⁷ HORVÁTH, J., – KÉKESDI, GY., – NEMES, J., – ORDAS, N., *133 nap*, Táncsics Könyvkiadó, Budapest, 1959, 219.

hogy angyalszárnyakkal legyezgette.”⁹⁶⁸ A kormányzói tisztséget 1920 március 1. és 1944. október 16. között töltötte be. Kétségtelen, hogy kormányzósága alatt rend lett az országban, és nagy fejlődés mutatkozott minden téren.

V. 4. Keresztény Női Tábor

Az 1919-es kommunizmus hónapjaiban le kellett állniuk a nővéreknek a politikai tevékenységgel, de a vörösök letűnése után annál nagyobb lendülettel kezdték újra, ezt a fajta feladatkört.

1919. augusztus 16-án a nővérek teljesen felhagytak a mezőgazdasági termeléssel, mert megindult a Keresztény Szociális Párt programja, és a nők toborzására a Missziótársulat tagjait kérték fel. Ezzel folytatódhatott a Missziótársulat megkezdett politikai munkája. A nővérek számtalan helyre jártak előadást tartani a nők választójogairól.⁹⁶⁹

1919-ben volt a legnagyobb arányú a Keresztény Női Tábor szervezete. A Misziósnővérek vezetésével minden kedden a vigadóban tartottak ülést, de ez a helyiség hamarosan kicsinek bizonyult. Akkor egyidőben a Duna két partján szereztek épületet a szokásos keddi üléseik megtartására, de az érdeklődőknek egy része így is az utcán maradt.

1919. október 23-án a párizsi legfelsőbb béketanács teljhatalmú megbízottja, Sir George Russel Clerk angol diplomata érkezett Budapestre.⁹⁷⁰ Ő volt hívatott arra, hogy hazánk békekötését előmozdítsa, valamint olyan kormány alakítását segítse elő, amit a szövetségesek is elismernek továbbá, hogy a román csapatok elhagyják az országot. A román megszállás alatt (1919. augusztus 2. – november 14.) tilos volt mindenféle gyülekezés. A Missziótársulat politikai gyűlései így kulturális összejövetelnek lettek, mert az ellen senkinek nem lehetett kifogása. Minden kedd délután kulturális eszmecserére jöttek össze a nők, ami lehetőséget adott arra, hogy a román cenzúra megkerülésével egy keresztény kormány felállítását is előkészítsék.

A Szövetségesek azt sürgették, hogy a szociáldemokrata, kommunista valamint a hazánkban tartózkodó amerikai, francia, angol, olasz delegáltakból koalíciós kormány alakuljon. A Missziótársulat nővérei és a nők ezzel szemben keresztény kormányt szerettek

⁹⁶⁸ Írja emlékirataiban Lisszabonban Portugáliai emigrációjában; HORTHY MIKLÓS, *Emlékirataim*, Európa Könyvkiadó Kft, Budapest, 2012, 141..

⁹⁶⁹ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1919. augusztus 16 és augusztus 27-i bejegyzései.

⁹⁷⁰ HORVÁTH, J., – KÉKESDI, GY., – NEMES, J., – ORDAS, N., *133 nap*, Táncsics Könyvkiadó, Budapest, 1959, 186.

volna látni. Sir George Clerk angol megbízotthoz fordultak és felvonulásokat szerveztek. Ezzel akarták megmutatni, hogy téves az a híresztelés, miszerint egy keresztény kormány nem bírná az ország többségének támogatását és bizalmát. A Keresztény Női Tábor mozgósította az asszonyokat, akik Clerk háza előtt 22 alkalommal deputációt rendeztek. Ezeket az alkalmakat október 28-án egy néma csendben 40.000 nő részvételével történt felvonulás tetőzte be. A nők a nemzeti palota előtt gyülekeztek és innen mentek Clerk Verböczy utcai lakása elé. Minden egyes tüntető kezében ott volt a miniatűr nagyságú nemzetiszínű zászló és mindenkinek szívében az a szilárd és önzetlen elhatározás, hogy az állásfoglalásukról minden körülmények között tanúbizonyságot fognak tenni a párizsi ötöstanács budapesti képviselője előtt. Az antant teljhatalmú megbízottja előtti hangtalan felvonulás 15 -ös zárt sorokban 27 percig tartott. Margit nővér ekkor nyújtotta át az antant megbízottjának a *Magyar Nő* díszpéldányát, kifejtve, hogy ebben az országban azok tarthassák a kormányrudat, akik az egész ország feltétlen bizalmára támaszkodnak. Clerk azt mondta, hogy ilyen fegyelmezett tömeget még nem látott, de el sem tudott volna képzelni.⁹⁷¹ Az átadott anyag címlapja egy nőt mutatott láncokban és felette a felirat: „Magyarország rabszolgává tett asszonya Sir George Clerknek a szabad Anglia fiának.” Már késő estére járt az idő, amikor a küldöttségek megkezdték visszavonulásukat és sűrű csoportokban árasztották el a Várból levezető utakat.”⁹⁷²

A politikai irányzat ilyen erős kidomborodása is egyik oka lett a későbbi években a társulaton belüli feszültségek felerősödésének, ami a Szociális Missziótársulat és a Szociális Testvérek szétválásához vezetett. A Missziótársulat tagjai közül azok, akik a politikai részvételben való jelenlétet a későbbi években is fontosnak tartották egy saját társaságot alapítottak Szociális Testvérek Társasága néven.

A Szociális Missziótársulat tagjai tehát a tízes évek végén egészen a magyar nők kérdés megoldásának szentelték magukat. A Magyar Nő című sajtóorgániumuk a legzűrösebb időkben kéthetente megjelent és 20.000-es példányszámot is elérte. A keresztény magyar nők politikai szervezkedését a Károlyi kormány alatt indította meg, s bár ezt a munkát a

⁹⁷¹ PBFL.: Szociális Missziótársulat iratai; Kéziratok XXIV-XXV., A Szociális Szeminárium krónika könyve, 1919. október 22-én tett bejegyzés

A nők dolgoznak, in *Szózat*, (1919. november 25.), 6.

⁹⁷² *Monstre-féle tüntetés a keresztény politika mellett. (40000 vidéki és fővárosi keresztényszocialista vonult föl Clerk elé. A keresztény nők demonstrációja. A nemzeti Újság tudósítójától Budapest okt. 28.), in Nemzeti Újság*, I/27, (1919. október 29.), 1-2.

Clerk féle tüntetés in Magyar Nő, (1919. november 16.), 3.

A politikai helyzet (Clerk tárgyalása), in *Budapesti Hírlap*, XXXIX/100, (1919. október 30.), 21.

RÁNKI GYÖRGY, *A Clerk misszió történetéhez in Történelmi Szemle*, (1967/2), 156-187.

kommunizmus teljesen megszakította, mégis jelentős eredményeket ért el. Erről a női táborról mondta Huszár Károly miniszterelnök, hogy a keresztény kormány nem volna ott, ahol van, ha nem támogatta volna a Missziótársulat által szervezett női tábor.”⁹⁷³

A Missziótársulat nagy propagandát fejtett ki a Keresztény Szociális Gazdasági Párt mellett is. Ezzel hathatósan hozzájárultak ahhoz, hogy a kommün utáni országgyűlés keresztény szemléletű lett. Többek között ők is segítették, hogy a keresztény pártok egységre lépjenek, és 1919 októberében a Keresztény Nemzeti Párt és a Keresztény Szocialista Párt egybeolvadjon.⁹⁷⁴ Az együttműködési megállapodásnak a keresztény szellemiségű személyiségek hallatlan örömet fejezték ki. Farkas Edit ennek a lépésnek szemben másokkal – nem tudott örvendezni, mert tartott a Keresztény Szocialista Párt erősödésétől.⁹⁷⁵ Ez a Missziótársulaton belül némi ellentétre adott okot, mivel a nők nagy többsége viszont kifejezte ujjongását a fúzió miatt.⁹⁷⁶

1919. november 22-től, szombati naptól, Huszár Károly kabinetje (1919. november 22. – 1920. március 15.) vette át az ország vezetését. Huszár Károly miniszterelnök az antant megbízottjának Sir George Clerknek átadta az új miniszterek jegyzékét, aki tudomásul vette, és felkérte Friedrich István volt miniszterelnököt, hogy a kormányhatalmat adja át. Ez meg is történt s erre Huszár Károly a minisztertanács előtt letette az esküt.⁹⁷⁷

1920. június 4-én következett be a trianoni békekötés. A hercegprímás és a székesfehérvári püspök nemzeti gyászt hirdetett arra a napra, mikor az antant ítéletét át fogják adni Apponyinak. Fekete zászlók fogják az országban mindenfelé hirdetni a világnak, hogy nemzetünk életgyökereinek elvágásával nem a béke, hanem a halálítélet okmányát nyújtották át.⁹⁷⁸ A Missziótársulat épületein is fekete lobogók voltak kitűzve. A Társulat leghatékonyabban működő missziós egységeinek csaknem a fele azokon a területeken volt, amelyeket elcsatoltak. Az országhatár módosításával sok család vált egyik napról a másikra gyökértelenné. A békediktátummal más nemzetek újságjai is kifejezték nemtetszésüket és értékelték a nemzetünket: „a magyarok minden erejüket arra az egy

⁹⁷³ *A nők dolgoznak*, in *Szózat*, (1919. november 25.), 6.

⁹⁷⁴ *Egy táborban*, in *Új Nemzedék*, I/24, (1919. október 28.), 1.

⁹⁷⁵ Farkas Edit a nemzeti hadsereg bevonulása estéjén megbeszélést tartott Horthy fővezérrel, akinek feleségével szoros baráti kapcsolat kötötte össze. A tanácskozáson nyilvánvalóvá vált hasonló gondolkodásuk, ebből adódóan a legszorosabb együttműködés alakult ki kettejük között. A kormányzó is ellenezte a keresztény szocialista irányzatot, amivel Farkas Edit sem tudott azonosulni.

⁹⁷⁶ *Társaságunk története XI.*, in *Testvér*, II/8, (1931. április), 5.

⁹⁷⁷ *Az antant elismerte az új kormányt*, in *Szózat*, I., (1919. november 25.) 1.

⁹⁷⁸ *Nemzeti gyász*, in *Nemzeti Ujság*, II, (1920. január 16.), 1.

célra gyűjtik össze, hogy hazájukat újra egyesítsék és erkölcsileg is talpra állítsák.”⁹⁷⁹ Az ország csaknem 2/3-ad része elveszett. A sajátos csak az, hogy az elcsatolt részeket a különböző szomszédos államok hadseregei mintegy 1-1,5 évvel korábban elfoglalták, a békediktátum csak legitimálta az addigi erőszakos területi kisajátításokat.⁹⁸⁰

V. 5. A nemzetgyűlési választások

Huszár Károly (1919. november 24. – 1920. március 15.) miniszterelnöki megbízásának lejártával parlamenti választást írtak ki. A Szociális Missziótársulat aktívan bekapcsolódott a parlamenti választásokba. Már jóval előtte konferenciákat tartottak, másokat agitáltak, ugyanakkor ők maguk is mindannyian megjelentek az 1920-as választáson. A keresztényszocialistákat támogatta Prohászka Ottokár püspök is, aki a székesfehérvári kerületben képviselőnek lépett fel. Ő önmagát is keresztényszocialistának vallotta.⁹⁸¹ A választás eredményeképpen a Nemzeti Újság a kereszténység diadaláról beszélt: „A kereszténység diadala minden radikális szociáldemokrata zsidó politikát elsöprő erővel nyilatkozott meg a fővárosban is. Teljes lett a diadal, ahol régebben még csak jelöltek sem állíthatott a kereszténység, most óriási szavazatszámot tud felmutatni még azokban a kerületekben is, ahol esetleg ellenséges pártok javára döntik el a harcot a galíciai idegen honos választók. Külön meg kell emlékeznünk ezen a helyen a Szociális Misszió Társulat megbecsülhetetlen értékű munkájáról, amellyel a fővárosban aratott siker oroszlánrészét vette ki. Az egyes kerületekben működő irodák gyönyörű munkát végeztek, főként a budai irodák, de nem maradtak el az egyéb irodák sem a többi mögött.”⁹⁸² Csak a főváros 15 kereszténypárti képviselőt küld a nemzetgyűlésbe. Két helyen pótválasztás lesz, de az eredmény valószínűsíthető előre, hogy a fővárosnak 17 kereszténypárti és öt demokrata képviselője lesz.⁹⁸³

A magyar választásokról hangos volt a bécsi sajtó is:” A választások eredménye meglehetősen hű képe lesz a jelenleg politikai irányzatok erőviszonyainak.”⁹⁸⁴ Egy másik bécsi újság szerint: „Magyarország új alapokat kap. A tulajdonképpeni úr a paraszt lesz, a

⁹⁷⁹ *Budapesti benyomások*, in *Hamburger Nachrichten*, (1920. június 2.) 5.

Magyarország már belsőleg egészséges ország, in *Szózat*, II/133, (1920. június 4.), 1

⁹⁸⁰ ALBERT, APPONYI, *Igazságot Magyarországnak – A trianoni békeszerződés hatásának áttekintése és kritikája*, London, Longmans Green and Co., 1928,

Angon nyelven: *Review and Criticism of the Effect of the Treaty of Trianon*, London, Longmans Green and Co., 1928, 80.

⁹⁸¹ *Prohászka Ottokár keresztényszocialista*, in *A Nép*, II, (1920. január 11.), 1.

⁹⁸² *A választások eddig eredményei*, in *Nemzeti Újság*, II/23, (1920. január 27.), 3.

⁹⁸³ *Mi újság a politikában?*, in *A Nép*, II, (1920. február 1.), 1.

⁹⁸⁴ *Neues Wiener Tagblatt*, (1920. január 27.), 6..

nép mai többségének megtestesítője.”⁹⁸⁵ Egy harmadik folyóirat így írt: „Az új magyar nemzetgyűlés feltétlenül törvényes kétségbe nem vont alapja Magyarország újjáépítésének.”⁹⁸⁶ Az Extrablatt meg a következőképpen tudósított: „A 133 napos szovjet rémuralom a magyar földet erősen megdolgozta. A szociáldemokraták kikapcsolódtak az események folyásából, az új Magyarország meglehetősen ellentéte lesz a Károlyi által teremtetett Magyarországnak.”⁹⁸⁷

A keresztény szellemiségű polgárok mindent megtettek annak érdekében, hogy Magyarországon a kereszténység legyen az uralkodó jelleg. Az utcákat és tereket szerte mindenhol a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja plakátjai⁹⁸⁸ borították el. A magyar sajtó is a keresztény oldal győzelmét hangoztatta már előre. Az ország a keresztény és nemzeti politika mellett foglalt állást, ezzel szemben egyetlen más politikai irányzatot sem szankcionált a nemzet akarata.⁹⁸⁹ A kereszténység diadala minden előző politikát elsöprő erővel nyilatkozott meg. Ahol régen még csak jelölteket sem lehetett állítani, ott az ország, most óriási szavazatszámot tud felmutatni.⁹⁹⁰

A választások sikere többnyire a nőkön múlt: „Az asszonyok most először nyomultak be a politika sáncai közé s mindenfelől azt a jelentést vesszük, hogy a nők többet buzgólkodtak, hevesebben agitáltak, s tüzezebb nekibuzdulással korteskedtek, mint a férfiak. Egyik másik kerületben az alsóbb néprétegekhez tartozó fehérszínű, sőt éppenséggel

⁹⁸⁵ *Neues Freie Presse*, (1920. január 27.), 9..

⁹⁸⁶ *Deutsches Volksblatt*, (1920. január 27.), 4..

⁹⁸⁷ Extrablatt, (1920. január 27.),

⁹⁸⁸ Országos Széchényi Könyvtár kisnyomtatványtára. Keresztény Nemzeti Egyesülés Párt címszó alatt. 18/1920, 1011; 18/1920, DIA 1007; jelzeteken az alábbiak találhatóak:

„Apánk, Anyánk! Gondoljatok ránk!; Szavazzatok a Keresztény Nemzeti Egyesülés Párt hivatalos jelöltjére. [Fekete keretben kép fekete ruhás kisfiú és kislány kérlelő tekintettel néz a szemlélőkre. Mögöttük rózsaszínű mezőben fehér kettőskereszt s hármast domb látszik. Jobb oldalon virágzó faág.]

Országos Széchényi Könyvtár kisnyomtatványtára: 135 É. n. (Évszám nélküli) jelzetten:

„Keresztény Nők! Vallástalan embert ne válasszatok képviselőnek! Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja. [Barna keretben három női alak látszik. Egyik a földön fekszik, a másiknak Krisztus leveszi a csuklójáról a bilincset. A harmadik a háttérben térdepel]

44/1920 DIA 3143

Sárga alapon kies, nagy rideg, zöld kövek mögül kiáltó, barna testű fiú emelkedik fel. Kezében fehér keresztet és a királyi koronát tartja. Mellette kövek zuhannak lefelé; háttérben menekülő alakok; mögötte körívben a párt jelvénye látható [Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja]

41/1920

Fekete krétarajz: Lehorgasztott fejű férfi felsőtestét láthatjuk. Mellén bilincsel karjai lógnak lefelé. Fekete betűs címfelirat: Testvérek tartsunk össze! A választáson dől el a keresztény Magyarország jövője. Minden keresztény férfi és nő a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjára szavazzon!

⁹⁸⁹ A választások eddigi eredményei, in *Nemzeti Újság*, II, (1920. január 27.), 3.

A keresztény nemzeti gondolat diadala, Választott az ország, – 63 választás eredménye, Keresztény Nemzeti Egyesülés pártja: 37, Országos Kiszámla és Földműves Párt 32, Pátonkivüli: 2, Demokrata: 2, in *Nemzeti Újság*, II, (1920. január 27.), 1.

⁹⁹⁰ A választások eddigi eredményei, in *Nemzeti Újság*, II, (1920. január 27.), 3.

a cselédek döntötték el a választások sorsát.”⁹⁹¹ A Szózat hasonlóképpen ír a nők részvételéről a választásokban, de értelmi képességeiket igencsak lebecsülte: „Most történt meg először Magyarországon, hogy a nők is résztvettek a szavazásban és konstatálható, hogy igen nagy számban éltek is ezzel a jogukkal, sőt talán fontosabb szerepet is játszott az eredmény eldöntésénél, mint a férfiak. Csak a szavazás aktusánál volt velük sok baja az egyes szavazatszedő bizottságok elnökének. Mindegyiknek külön-külön meg kellett magyarázni, hogy miként történik a szavazás, hogyan jelölje meg annak a nevét, akire szavazni akar, de ennek ellenére biztosra vehető, hogy a formai hibák miatt érvénytelen szavazatok legnagyobb részét a nők adták le.”⁹⁹²

A nemzetgyűlési választásokkal a 163 kerületből 142 kerületben egyértelműen eldőlt a választás. A beválasztott kereszténypárti képviselők közül: Ernszt Sándor (Ipolyság), Haller István (Lövvő), Huszár Károly (Sárvár), Teleki Pál gróf (Szeged), Prohászka Ottokár (Székesfehérvár), Klebersberg Kunó gróf (Sopron), Haller István (Cegléd), Budapesten pedig Haller István I. ker, Friedrich István VI. ker, kerültek be a legismertebbek közül a parlamentbe.⁹⁹³ A választás során a 163 kerületből 13-nak a leszámításával a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja, másrészt az Országos Kisgazda és Földműves Párt került ki győztesen. Mindkét párt a keresztény és nemzeti alapot ismerte el kormányzati elvnek. A keresztényszocialista mozgalom vezéralakjai mind bekerültek a parlamentbe.⁹⁹⁴ Prohászka Ottokár püspök képviselőségének a Női Tábor különösen is örült.⁹⁹⁵

V. 5. 1. A parlamenti szerep – Slachta Margit

A nemzetgyűlési választások során Haller István kultuszminiszter megbízatást kapott az I. kerület képviselésére, de ugyanakkor a Ceglédi választók bizalmát is megszerezte.⁹⁹⁶ A vidéki városban ellenfele Halász József pártonkívüli jelölt volt, de az ő reá vonatkozó ajánlatot érvényteleníteni kellett, mert nem felelt meg a törvényes követelményeknek.⁹⁹⁷ Haller István kultuszminiszteri tárcát és két helyen (Cegléd és Buda) való képviselőségét

⁹⁹¹ A nemzetgyűlési választás, in *Budapesti Hírlap*, XL/23, (1920. január 27.), 3.

⁹⁹² A nemzetgyűlési választások, in *Szózat*, II/23, (1920. január 27.), 2.

⁹⁹³ Mi újság a politikában?, in *A Nép*, II, (1920. február 1.), 1.

⁹⁹⁴ Mi újság a politikában?, in *A Nép*, II, (1920. február 8.), 1.

⁹⁹⁵ Programbeszéd vasárnapja, in *Nemzeti Újság*, II/11, (1920. január 13.), 1.

Prohászka püspök politikai zászlóbontása, in *Nemzeti Újság*, II/11, (1920. január 13.), 3.

Programbeszéd a nők számára, in *Fejérmegyei Napló*, XXVII/9, (1920. január 13.), 1.

⁹⁹⁶ A nemzetgyűlési választás, (I. választókerület; Vidéki eredmények), in *Budapesti Hírlap*, XL/23, (1920. január 27.), 5.

A nemzetgyűlési választások, in *Szózat*, II/23, (1920. január 27.), 2.

⁹⁹⁷ Budapest választ, (I. kerület), in *Nemzeti Újság*, II/23, (1920. január 27.), 2.

nem tarthatta meg egyszerre, ezért az I. kerületi mandátumáról lemondott.⁹⁹⁸ Helyére a főváros keresztény asszonyainak kérésére, – elsősorban a Rónay család: Paula, testvére Petra és édesanyjuk Zsuzsanna rábeszélésére,⁹⁹⁹ – Slachta Margitot állították, aki a Keresztény Nemzeti Egyesülés párt színeiben indult,¹⁰⁰⁰ a társulat engedélyével.

Slachta Margit politikába való leendő bekapcsolódása aggályokat vetett fel a Missziótársulaton belül. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1920. február 3-i jegyzete alapján: „Ma Schütz, Zimányi és Sebes piarista lelkiatyák amellet döntöttek, hogy a mandátum elfogadásával a Társulat szelleme és eredeti iránya kárt szenvedne, így jobbnak látták, ha Margit nővér a jelölést visszautasítja.”¹⁰⁰¹ Február 6-án azonban Vass József egyetemi tanár beszélt Margit nővér lelkiatyájával, Sebes tanárral, Horthy fővezér meg Farkas Edittel és ennek alapján megengedett Margit nővérnek a mandátum elfogadása.¹⁰⁰²

V. 5. 2. *Küzdelem a mandátum megszerzéséért*

Az első kerület mandátumának megszerzéséért Slachta Margit mellett többen is indultak. A választásra készülve kíméletlen plakát és kortesharc indult meg a kerületben. A missziósnővér megválasztását szorgalmazók, a vetélytársak ellen több sértő plakátot is kiragasztottak.¹⁰⁰³ A megmérettetésben Slachta Margit ellenfelei: Dr. Csilléry András dr.

⁹⁹⁸ *A politika eseményei, (Képviselőjelölés a budai I. választókerületben)*, in *Budapesti Hírlap*, XL/50, (1920. február 27.), 3.

A politika hírei, (Slachta Margit a budai első kerület jelöltje), in *Nemzeti Újság*, II/50, (1920. február 27.), 3.

Képviselőjelölés a budai I. választókerületben, in *Szózat*, II/30, (1920. február 27.), 2.

Slachta Margit jelölése, in *Pesti Hírlap*, XII/36(14.149), (1920. február 11.), 2.

⁹⁹⁹ Daniela nővér SM emléke (2002. június 11.)

¹⁰⁰⁰ *Nőképviselet akarnak, (jelölés az I. választókerületben)*, in *Új Lap*, XIX/51, (1920. február 28.),

Hírek, (Női képviselőjelölt az I. kerületben), in *Nőmunkás*, XIII/6, (1920. március 15.), 6.

Nőképviselet akarnak (jelölés az I. választókerületben), in *Új Lap*, XIX/51, (1920. február 28.), 2.

¹⁰⁰¹ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1920. február 3.

¹⁰⁰² PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1920. február 6.

¹⁰⁰³ *Hat jelölt plakátharca az I. választókerületben*, in *Az Est*, XI/70, (1920. március 21.). Ez az újság a következőket írta: „Az I. választókerületben hat jelölt küzd a mandátumért. Slachta Margit, a Keresztény Nemzeti Egyesülés pártjának hivatalos jelöltje. Csilléry András dr. az intranzigens kereszténypártiak jelöltje, Szentirmay Ödön, Kerkápoly Zoltán, a tisztviselők, Török Elemér, az antiszemita jelöltje és Franke János.... A Slachta párt a régi idők nóták kortesfogásához nyúlt a következő strófák kiragasztásával. Ki mit izen:

A Csilléry azt izente; nem kell nő a parlamentbe; miért hozta hát törvénybe; hogyha mostan fázik tőle; a volt miniszter

Azt üzeni Szentirmay; pártot nem kell megbontani; ne szakadjunk csak kétfelé; tömörüljünk háromfelé; három a magyar

Török párttól azt üzenik; Egyéb program nem kell nekik; Reggel délben vacsorára; Zsidó főjön a bográcsba; S boldog a magyar

Kerkápolyi és és a Franke; Szomorúan azt üzenik; Ötszáz ajánlót kér Vályi, Ettől nem akar elállni; Kölcsön kellene;

volt népegészségügyi miniszter (szintén a keresztény nemzeti egyesülés párt színeiben indult¹⁰⁰⁴), Dr. Szentirmay Ödön (szintén a keresztény nemzeti egyesülés párt színeiben indult), Török Elemér antiszemita felfogású politikus és később a mandátum megszerzéséből kiesett két politikus: Kerkápolly Zoltán és Franke János voltak. Slachta hívei a sértések mellett olyan ígéretésekbe is bocsátkoztak, amit képtelenség volt teljesíteni,¹⁰⁰⁵ sőt rágalomhadjáratot is indítottak plakátjaikon az ellenjelöltekkel szemben. Azt állították, hogy az ellenfelek a Slachta pártnak plakátjait letépi, a ragasztóit ellopják, a plakátragasztó embereket megverik, ártatlanokat üldöznek.¹⁰⁰⁶ A vetélytársak szintén ugyanígy viselkedtek a választási küzdelemben,¹⁰⁰⁷ de ez nem indokolta Slachtaék magatartását.

Egyáltalán nem csodálható, hogy két évvel később Farkas Edit nem engedte a politikai szerepvállalás folytatását. Ő is és Prohászka Ottokár is rádöbbsent arra, hogy a politikai aktív ténykedés elérése sokszor együttjár nagyarányú kortesharccal, a másik mocskolásával és egyáltalán nem egy szerzetesnővérnek való feladat, aki elsősorban a lelkek mentésére tett fogadalmat. Erre mondta Farkas Edit, hogy „A Keresztény Női Tábor tagjainak sohasem szabad megfélemezniük a politikai munka legizőbb hevében sem, hogy ők Siennai Szent Katalin követői, aki kilépett otthona cellájából az élet zajába, hogy hazája

Hát mi nekik mit üzenjünk?; Ki lesz mégis a követünk; Minden igaz minket követ; Slachta Margit lesz a követ; éljen az első kerület; éljen a haza.

Már csak négy jelölt küzd az első kerület mandátumáért, (Frankénak és Kerkápolynak nem volt elég ajánlója), in Az Est, XL, (1920. március 25.), 2. (Ez az újságcikk is közli a plakátokat, amely sok kivéttnivalót hagy maga után mindegyik jelölt részéről)

¹⁰⁰⁴ Az Országos Széchenyi Könyvtár (Budapest) kisnyomtatvány és plakáttára 1920./1. alapján: „A nemzetgyűlési tagságra jelöltek nevei: Dr. Csilléry András (Keresztény Nemzeti Egyesülés pártja); Slachta Margit (Keresztény Nemzeti Egyesülés pártja); Dr. Szentirmay Ödön (Keresztény Nemzeti Egyesülés pártja); Török Elemér (antiszemita párti)

¹⁰⁰⁵ Országos Széchenyi Könyvtár Kisnyomtatvány és plakáttára 1920./1. (dobozban ömlesztve található iratok között az alábbiakat tartalmazó plakát lelhető fel)

„Slachta margit üzen Csilléry Andrásnak:

Kérdezem Csilléry Andrást: Mint népegészségügyi miniszter mit adott a népnek?; Mint képviselő mit akar és tud neki adni?

Átvállalja-e tőlem Csilléry András az összes rászoruló gyermek támogatását?

Átvállalja-e tőlem Csilléry András hogy embert neveljen belőlük?

Átvállalja-e tőlem Csilléry András, az összes nyugdíjas nyugdíjának társadalmi úton való pótlását?

Átvállalja-e tőlem Csilléry András egy gyermektelepnek építését és Tabán rongyos kunyhóinak újjáépítését?

Vagy nagyképpű újságpapírprogramot ad-e a választóknak?

Nem fél-e Csilléry András, hogy ha kiragadja kezemből a mandátumot, akkor olyan tehertétel lesz a vállán, amit nem tud elviselni?”

¹⁰⁰⁶ *A budai választás, in Új Nemzedék, II/74(152), (1920. március 26.), 5.*

¹⁰⁰⁷ Országos Széchenyi Könyvtár Kisnyomtatvány és plakáttára 1920./1. (dobozban ömlesztve található iratok között az alábbiakat tartalmazó plakát lelhető fel)

„Slachta párt élelmiszerekkel kecsegtet, valóságos terrort alkalmaz, alacsony és éretlen trükkökkel dolgozik, plakátjaink letépésével és leragasztásával törekszik a választókat elvonni a gyűlésektől, útszéli hangulatu pamfleteket szór.”

Egy másik plakát szerint:

„Slachta nővér állítja magáról, hogy ő és csakis ő képes Tabán felépítését biztosítani.”

közügyeit helyes sínkre segítse terelni. Hogy egymással harcoló osztályokat, egymást gyűlölő politikai pártokat és ellenfeleket kibékítsen. Politikai blokkok keletkezhetnek és hullhatnak szét, de azt az erőt, mely bennünket összetart, amelynek jelszava: Egység, Hűség, Fegyelem! – a pokol sem győzheti le!”¹⁰⁰⁸

V. 5. 3. Választás és mandátum átvétel

Haller István miniszter visszalépése után Budapest I. kerületében folyt le a választások második részének legérdekesebb küzdelme Csilléry András, volt miniszter és Slachta Margit keresztény nemzeti egyesülés hivatalos jelöltje között. A legelkeseredettebb plakátharca után Slachta Margit került ki győztesen 460 szavazattöbbséggel.¹⁰⁰⁹ Két hónap kortesharca fejeződött be, amikor ellenfeleivel szemben, megszerezte az I. kerület mandátumát¹⁰¹⁰, így 1920. március 29-én, mint a magyarországi első nő képviselő jutott be a parlamentbe,¹⁰¹¹ és a Keresztény Nemzeti Egyesülés Párt színeiben vette át a megbízólevelet.¹⁰¹² Erről az eseményről a legérdekesebben a keresztényellenes Nőmunkás tájékoztatót: „a magyar parlamentbe is bevonult az első nőképvisező. És noha fölfogásban és gondolkodásban egy világ választ el bennünket egymástól, örülünk Slachta Margit győzelmének...”¹⁰¹³

V. 5. 4. Parlamenti tevékenység

Slachta Margit parlamenti megjelenése teljesen szokatlan volt. Több szempontból: fiatal volt összesen 36 éves, nővér volt még a parlamentben világi ruhába is volt öltözve, egyedüli nőként volt jelen a férfi képviselők között. Mindenesetre nagy tapssal fogadták a

¹⁰⁰⁸ *A magvető*, in *A Nép*, (1921. november 13.), 5.

¹⁰⁰⁹ *Slachta Margit az első magyar nőképvisező*, in *A Nép*, II, (1920. április 4.), 1.

¹⁰¹⁰ *Választás az I. kerületben*, in *Új Nemzedék*, II/75(153), (1920. március 27.), 4.

¹⁰¹¹ PERCZELNÉ KOZMA FLÓRA, *A magyar nőmozgalom győzelme*, in *Magyar Nő*, IV, (1920. április 17.), 2.

Az első nőképvisező, in *Nemzeti Újság*, II/76,(154), (1920. március 28.), 5.

A politika eseményei (Az első nő-képvisező), in *Pesti Hírlap*, XLII/76(14189), (1920. március 28.), 3.

Esti levél (Nőképvisező) in *Pesti Hírlap*, XLII/76(14189), (1920. március 28.), 7.

Slachta Margit győzelme, Az első nőképvisező ünneplése a keresztény pártban; a mandátum átadása, in *Nemzeti Újság*, II/76, (1920. március 28.), 5.

A politika eseményei (Az első nőképvisező), in *Budapesti Hírlap*, XL/76, (1920. március 28.), 5.

Beszélgetés az első magyar női képviselővel (Slachta Margit 228 szótöbbséggel győzött az első kerületben, Hétfőn jelenik meg először a parlamentben), in *Az Est*, XI./76, (1920. március 28.), 1.

Az első magyar nőképvisező, in *Új Nemzedék*, II/76(154.), (1920. március 28.), 5.

Elfogadták a pénzfelülbélyegzésről szóló javaslatot (A nemzetgyűlés ülése), in *Új Nemzedék*, II/76(154.), (1920. március 28.), 5.

Slachta Margit, akit a budapesti I. kerületi nemzetgyűlési képviselővé választottak, in *Érdekes Újság*, VIII/14, (1920./húsvéti, március 25.), 3. (csak egy képet közöl Slachta Margitról kalapban kék fátyollal)

¹⁰¹² *Az időközi választások*, in *Új Lap*, XIX/77, (1920. március 30.), 2.

¹⁰¹³ *Hírek (Az első magyar nőképvisező)*, in *Nőmunkás*, XIII/7, (1920. április 1.), 6.

képviselők Magyarország legelső nőképviseelőjét, Slachta Margitot, aki balközép második padjának a szélső ülésén foglalt helyet.¹⁰¹⁴

Miután Margit nővér mandátumot szerzett, és győzött a választáson, a missziósnővérek több tagjának külföldi társadalmi gyűjtésben kellett résztvennie, mert az első nőképviseelő nagy ígéreteket tett a gyermekek neveltetésére, az öreg nyugdíjasok ellátása, a Tabán felépítésére és rendezésére.¹⁰¹⁵ Ez azonban az itthoni missziós lelki munka rovására ment.

Margit nővér a parlamenti szerepet két éven keresztül töltötte be. 1920 áprilisától 1922. február 16-ig. Ezalatt az időszak alatt 24 alkalommal szólalt fel, minden beszédében a szociális reformokat sürgette. Az első felszólalásában a nők védelme, női felügyelők kinevezése, az anyaság intézményének védelme, heti két szabadnap érdekében emelte fel a szavát.¹⁰¹⁶

Kiállt a női választójog mellett, amelyet időközben meg akartak nyirbálni,¹⁰¹⁷ sőt utolsó felszólalásában is a női választójog megszorítása ellen beszélt.¹⁰¹⁸

A királyság eszményének elősegítése érdekében is szót kért a parlamentben. Igyekezett javítani a gyermek halandóságot, amely 1920-ban a 10 éves korig 40%-os volt.

Elérte a munkásnők fizetett szabadságának bevezetését, a női munkahelyeken női felügyelők alkalmazását, munkásnők helyzetének javítását. Anya és csecsemővédelmi törvényt hozott, a kerületben a népgondozás,- a nyugdíjasok elaggottak; tehetséges gyermekek támogatására hat milliót gyűjtött össze.¹⁰¹⁹ Kérte, hogy az iskolai rendszer kívánja meg a gyermekektől a vasárnapi szentmise, illetve istentiszteleten való részvételt; a nagycsaládosok támogatása érdekében az 1 vagy 2 gyermekes anyák megadóztatását szorgalmazta. Ajánlotta a válások nehezítését, a nők egészségügyi ellátását.

Az ő érdeme volt, hogy az áruházakban, iskolákban, piacokon többnyire női munkaerőt igénylő munkahelyek női felügyelőket kaptak.

¹⁰¹⁴ Húsvéti vakáció a házban. Április 7-én jön össze ismét a nemzetgyűlés, a pénzügyi ügyek és sürgős interpellációk, in *Nemzeti Újság*, II, (1920. március 30.), 1.

¹⁰¹⁵ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1920. március

¹⁰¹⁶ Slachta Margit felszólalása a Házban a magyar anyák és gyermekek védelme, in *Nemzeti Újság*, II, (1920. április 24.), 1.

¹⁰¹⁷ Interpellációk a Házban a cenzura és női választójog, in *Nemzeti Újság*, II, (1920. október 21.), 3.

¹⁰¹⁸ Demonstráció a női választói jog mellett, in *Nemzeti Újság*, II, (1920. október 28.), 2.

¹⁰¹⁹ Apponyi Albert gróf felirati javaslata a kormányzóhoz Slachta Margit a női választójog megszorítása ellen – a ház mai ülése, in *Nemzeti Újság*, IV, (1922. február 15.), 3.

¹⁰²⁰ A választójog megszüntetése a munkapárt érdeke Slachta Margit beszámolója a nők programja: gyakorlati keresztény szellem az egész vonalon, in *Nemzeti Újság*, IV, (1922. február 21.), 2.

Bevezetésre javasolta az alkoholos italok forgalmának korlátozását, a lóverseny adójának megemelését a szegények javára, szegény emberek lakáshoz juttatását, az élelmiszerek szigorúbb ellenőrzését.

Slachta Margit országgyűlési képviselői munkája mellett a főváros közgyűlésének is tagja volt.¹⁰²⁰

V. 5. 5. Politikai visszavonulás

A nemzetgyűlés, amely két évre kapott felhatalmazást, 1922. február 16-án feloszlott,¹⁰²¹ A Nemzeti Újság közölte Horthy szavait: „Magyarország Nemzetgyűlésének kormányzója, Tisztelt Nemzetgyűlés. Az 1920. évi február hó 16-án egybegyűlt nemzetgyűlés két évben megállapított tartalma a mai napon lejárván, a magyar királyi miniszterelnök előterjesztésére a nemzetgyűlést ezennel berekesztettnek nyilvánítom. Ez alkalomból a nemzetgyűlés tagjainak buzgó fáradozásaikért meleg köszönetemet küldöm. Horthy, Magyarország kormányzója.”¹⁰²² Ezzel új parlamenti válaztást írtak ki.

Slachta Margit két évig tevékenykedett a parlamentben, bár szerette volna folytatni parlamenti tevékenységét a következő időszakban Farkas Edit kérésére nem lépett fel képviselőjelöltnek. Slachta Margit felettes hatóságának kérésére a politikai pályafutásáról való lemondása¹⁰²³ együtt járt a keresztény női tábor vezetéséből való visszavonulással. Slachta Margit ugyan úgy nyilatkozott, hogy politikai okból nem kapta meg Farkas Edittől a hozzájárulást a további parlamenti tevékenységhez,¹⁰²⁴ de az igazi indok egészen más volt. A főnöknő a társulatot egyrészt a túlzott kortesharctól és politikai szerephez jutást megelőző vádaskodásoktól kívánta mentesíteni, másrészt Prohászka püspökkel együtt rádöbbsent arra, hogy a missziósnővérek tevékenysége nem merülhet el a politikai szerepek mögött.

¹⁰²⁰ A főváros első közgyűlése; a demokraták kivonultak a szavazás alól, in *Nemzeti Újság*, II, (1920. július 29.), 2.

¹⁰²¹ A nemzetgyűlés február 16-án a kormány szerint is feloszlik, in *Nemzeti Újság*, IV, (1922. február 7.), 3.

¹⁰²² Kormányzói közakarattal feloszlatták a nemzetgyűlést. A délutáni ülés, felolvassák a berekesztő kormányzói kéziratot, in *Nemzeti Újság*, IV, (1922. február 17.), 1-2.

¹⁰²³ Slachta Margit jelölése, in *Nemzeti Újság*, IV/51, (1922. március 3.), 3.

¹⁰²⁴ Estétől reggelig (Slachta Margit lemondott a politikáról), in *Új Nemzedék*, IV/56.(735), (1922. március 9.), 4.

Slachta Margit visszavonul a politikától, in *Pesti Hírlap*, XLIV/55(14.769), (1922. március 8.), 2.

Politikusok véleménye az első magyar nőképvisező működéséről, in *Nemzeti Újság*, IV/76, (1922. április 2.), 8.

A kereszténypárt I. kerületi szervezete Ernszt és Huszár mellett, in *Szózat*, IV/62, (1922. március 16.), 4.

¹⁰²⁴ Slachta Margit jelölése, in *Nemzeti Újság*, IV/51, (1922. március 3.), 3.

Slachta Margit jelölése, in *Magyar Kurir*, (1922. március 3.),

Farkas Editnek ez a döntése, senki számára nem volt váratlan, mert már egy évvel korábban 1921-ben a Magyar Nő egy számában is nyilatkozott, arról, hogy a rendkívüli politikai szerepvállalást abbahagyják,¹⁰²⁵ és visszatérnek a közvetlen segítségnyújtáshoz. A Pesti Naplóban Farkas Edit azt is kijelentette: „Mi a Szociális Misszió sohasem voltunk politikai szervezet. „Szociális Misszió vagyunk. Nem is akarunk, nem is szabad másnak lennünk... A politika... Elég baj, hogy így széthúzza, feldúlja társadalmunkat... Hova lenne a Szociális Misszió, ha a politika robbantó hatása ellentéteket szító veszedelme tért hódítana itt is? Nem ezt nem szabad engednem... Hiába volt, – bevallom – hogy egyszer engedtem. De az a kommün után történt, akkor, amikor azt hittem, hogy a keresztény reneszánsz gondolatát nekünk is, a politikában is, segíteni kell valóra váltani... és megengedtem hogy Margit nővér mandátumot vállaljon. Az egységesen kialakítandó nemesen keresztény társadalom érdekében. – De azóta, mi minden történt! Hát vannak, akik kegyetlennek tartanak Margit nővérről szemben, ő maga is szó nincs róla- fájdalmasan fogadta kívánságomat. De így kellett határoznom. A politika fájós, rossz fogát gyökerestől ki kellett tépni, mielőtt nálunk is inficiál. Hát persze, a seb helye még üszkös, ma még gyulladásszerű, ma még fáj egy kicsit, de ez el fog múlni... Egészen biztosan el fog simulni. Margit nővér nemes jellem. Ő állja a fogadalmát híven, becsületesen és engedelmesen. Ő nem lép ki sorainkból. Ezt vártam is tőle. Örülök is neki, hiszen ő a legrégebbi, legelső leányom.”¹⁰²⁶

Farkas Edit számára a lelkek mentése nem élettől távoli rendeletek meghozását jelenti, hanem a személyes odafigyelést és jelenlétet; elsődleges céljuk a szociális munka területén a testi-lelki szenvedés enyhítése. A szerzetesi közösség eredeti arculatától sem szeretett volna eltérni. Az eltelt két év alatt belátta, hogy hiba volt politikai fegyvert fogni, annak ellenére, hogy korábban a zűrzavaros időkben arra gondolt, hogy talán ezzel tehetik a legtöbbet. Miután a főnöknő belátta a politikai szerepvállalás hiábavalóságát, az egyházi férfiak helybenhagyására és tanácsára valamint a jezsuita atyák teljes egyetértésével¹⁰²⁷ nem hosszabbította meg Margit nővért, az első magyar női képviselőnek politikai pályafutását. Margit nővér csak mandátumának lejártáig kapott a politikai szerepvállalásra engedélyt. Annak ellenére tette ezt a főnöksasszony, hogy egyrészt tudta azt, hogy Slachta Margit számára nagyon fájdalmas ez a döntése, mert a társulat parlamenti képviselője

¹⁰²⁵ FARKAS EDIT, *Tizennégy új missziósnővér*, in *Magyar Nő*, (1921/6. május 28.), 1.

¹⁰²⁶ *A kékfátyolos nővérek fejedelemsasszonyánál*, in *Pesti Napló*, (1922. márc. 12.), 4.

¹⁰²⁷ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; XXXIV. – XXXV. A szociális szeminárium krónika könyve 1922. június 11.

szerint: „kell a törvényhozásban és a községi közigazgatásban a nőnek is érvényesülnie”¹⁰²⁸ másrészt tudta azt is, hogy Margit nővér munkáját sokan értékelték a parlamentben és többek azt a véleményt osztották, hogy mindenféleképpen meg akarják hosszabbítani parlamenti szerepét.¹⁰²⁹ A főnökasszony a véleményeket jól átgondolva úgy találta, hogy a politika kárára megy a lelki munkának s ezért a szerzeteseket egyre inkább kivonta a politika köréből, végül az újabb választásokig eltiltotta őket a politizálástól sőt még az újságolvasástól is. A médiák figyelését csak a házfőnöknek és Margit nővérnek engedte meg, akiknek feladatuk lett a többi nővérek tájékoztatása is.¹⁰³⁰

Annak ellenére, hogy a főnökasszony kifejtette elképzelését, sokan nem akarták tudomásul venni, memorandumokat írtak. A Keresztény Női Tábor, továbbá Huszár Károly miniszterelnök is támadást intézett Farkas Edit ellen azért, hogy Slachta Margit ismét képviselő legyen. A Pesti Napló tudni vélte, hogy Slachta Margit azért nem vállalhat mandátumot, mert ehhez, mint missziós nővérnek engedélyre van szüksége, ezt pedig politikai okokból nem kapta meg.”¹⁰³¹ A cikk azt is leírja, hogy Slachta Margit is rámutatott, hogy „irányt kellene változtatnia, akkor engedélyt kapna újból fellépésre, ehhez azonban a belső meggyőződése hiányzik.”¹⁰³² (Egy évvel később Slachta Margit nem tudta ilyen alázattal fogadni Farkas Edit változtatásait és a Missziótársulattól kiválva, megalakította a Szociális Testvérek Társaságát, ahová a nővérek közül többen követték.)

A nyilvános politikai szerepléssel a székesfehérvári püspök sem értett egyet és a főnöknővel együtt még 1922-ben kijelentette: „A Szociális Missziótársulat a politikában nem vehet részt aktívan, a konkrét magyar politika nem más, mint pártpolitika. A Szociális Missziótársulat ha pártpolitikába bocsátkozik, a társulat egysége megbomlik.”¹⁰³³ Továbbá Prohászka Ottokár szerint: „a politikai szervezkedés helyett a prevenció, a patronázs módszerét kell választani.”¹⁰³⁴ Éppen ezért ellenzi a politikai akciókban való részvételt. Írásaiban olvashatjuk a következőket is: „pártkérdésekben és az ország alkotmányát illető

Prohászka Ottokár kezdettől nem helyeselte Slachta Margit politikai szerepvállalását – Daniela nővér SM emléke (2002. június 11.).

¹⁰²⁸ PBFL: 128/1924.

¹⁰²⁹ *Politikusok véleménye az első magyar nőképviseelő működéséről*, in *Nemzeti Újság*, IV/76, (1922. április 2.), 2.

¹⁰³⁰ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve (1922. május 8.).

¹⁰³¹ *Slachta Margit nem vállalhat mandátumot; az engedélyt politikai okokból nem kapta meg*, in *Pesti Napló*, LXXIII, (1922. március 2.), 8.

¹⁰³² *Slachta Margit nem vállalhat mandátumot; az engedélyt politikai okokból nem kapta meg*, in *Pesti Napló*, LXXIII, (1922. március 2.), 8.

¹⁰³³ PBFL: 157/ évszám nélküli

¹⁰³⁴ PBFL: 312/1924.

kérdésekben Margit nővér a főnökasszonynak (Farkas Editnek) tartozik magát alávetni.”¹⁰³⁵

A társulat politikai életből való kivonulása meglátszott a folyóiratukon is. A politikai szerepet is vállaló „Magyar Nő”-nek utoljára az 1922. januári száma jelent meg ilyen néven; februártól ismét „Keresztény Nő”-ként lehetett megtalálni, politikai színezet nélkül. Korányi Sarolta az ismét Keresztény Nő-vé lett folyóirat első számának címlapján a következőket írta: „A keresztényellenes éra letűnése után nincs reá ok, hogy eredeti nevét újra föl ne vegye ez az újság, mely egyetlen társadalmi orgánuma a karitatív és szociális téren működő katolikus nőknek, míg olyan, amely – helyes munkamegosztással – az elsősorban nemzeti vonatkozású ügyek szolgálatát tűzte ki céljául, van már más is.”¹⁰³⁶

Slachta Margit kénytelen volt elfogadni előljárói véleményét. Az ő kivonulásával a Keresztény Nemzeti Egyesülés Párt I. kerületi szervezete az Ernszt Sándor, Huszár féle frakcióhoz csatlakozott.¹⁰³⁷ Margit nővér a későbbiek során nyomatékosan leszögezte, hogy nem a politikai nézeteltérés okozta a szétválást: „mikor a Missziótársulat kikapcsolta a tevékenységéből a politikát, a magam személyére nézve ez csak fájdalom volt, de ebből nehézségem nem volt, mert én tudtam, hogy ha fogadalmat tettem egyszer a Missziótársulatnak, akkor annak a főnöknek a célja, szándéka nem tartozik rám és neki joga van velem rendelkezni és joga van engem visszahívni, akárhogy fáj is nekem.”¹⁰³⁸ (Sajnálatos, hogy nem ugyanez az engedelmes hozzáállás jellemezte egy évvel később a társulat szabályzattervezetének módosulásakor – a szerző.)

1922-ben a főnökasszony kikapcsolta a politikai munkateret a társulat programjából, – az 1923-ban kiágazó – Szociális Testvérek Társasága 1928 után programjába belevette az aktív társadalmi és parlamenti szerepet is.¹⁰³⁹

¹⁰³⁵ PBFL: 312/1924

¹⁰³⁶ KORÁNYI SAROLTA, *Magyar Nő – Keresztény Nő*, in *Keresztény Nő*, V.(kezdetől X.)/2, (1922. február 20.), 1

¹⁰³⁷ *A kereszténypárt I. kerületi szervezete Ernszt és Huszár mellett*, in *Szózat*, IV/62, (1922. március 16.), *Választási mozgalom*, in *Pesti Hírlap*, XLIV/62,(14.776.), (1922. március 22. csütörtök), 2.

¹⁰³⁸ MONA ILONA, *Slachta Margit*, Corvinus, Budapest, 1997, 107.

¹⁰³⁹ *A keresztény női tábor krónikás könyve (A keresztény Nők pártjának története 1918-1943)*, in *Lélek Szava*, X/24, (1943. december 15.), 193.

VI. A TÁRSULAT FEJLŐDÉSE ÉS SZÉTVÁLÁSA

VI. 1. A szétválás közvetlen előzményei

A Szociális Missziótársulat történetében 1923-ban fájdalmas törés következett be. Slachta Margit és további nővérek, többek között az elsőnek csatlakozott szerzetesek, elhagyták a Missziótársulatot. Új szerzetesrendnek, a Szociális Testvérek Társaságának lettek a tagjai. A szétválás több okra is visszavezethető. Ellentétet okozott a különböző uralkodói személyek iránti szimpátia: Horthy irányzatának elfogadása, vagy a legitimista, IV. Károly király támogatottsága. Nem volt teljes egyetértés a politikai szerepvállalásból történő kivonulás, vagy folytatás között. Nehézségek mutatkoztak egyes személyekre vonatkozó dispoziciók alázattal történő elviselésében, továbbá a belső szabályzatban történő változtatások elfogadásában is. Farkas Edit és Slachta Margit egyénisége is vezetésre termett, e két fontos személy között sem valósult meg a teljes összhang.

A Missziótársulat 1908-ban tág értelemben vett sodalitasnak alakult, tagjai magánjellegű fogadalmat tettek. Jog szerint vett szabályzatuk nem volt, mert senki nem hagyta jóvá. A fejlődés során az intézmény működési körébe bevonta a feminizmust és a politikát is. A Társulat helyzetét rendezni kellett, ezért Farkas Edit, alapítói jogával élve Bíró Ferenc jezsuita segítségével szabályzatot állított össze és megindította a kánoni eljárást. Ennek lebonyolításához a hercegprímás Dr. Lepold Antal vizitátort nevezte ki. A változtatás miatt törés következett be a nővérek között. Slachta Margit és követői ragaszkodtak ahhoz, hogy a szervezet világi legyen, fogadalmuk privátjellegű maradjon, ezzel szemben a főnöknő nyilvános fogadalommal járó kongregációt alkotott. Eltérés volt, hogy az addigi életmódjukhoz képest visszavonultabb szerzetesei jelleget vett a Társulat magára.¹⁰⁴⁰

VI. 1. 1. Horthy és IV. Károly király

A Szociális Missziótársulat tagjai között Horthy fővezér és IV. Károly király támogatottsága megosztottságot okozott. A két vezéregyéniség: Farkas Edit és Slachta Margit között kiéleződött az eltérő politikai állásfoglalás. A főnöknő Horthy fővezért pártolta, míg Slachta Margit IV. Károlynak volt a híve, parlamenti felszólalásai között is kiállt a királyság intézménye mellett.¹⁰⁴¹

¹⁰⁴⁰ A Szociális Missziótársulat ügye, in *Egyházi Lap*, (1923. május 15.), 109.

¹⁰⁴¹ Interpretációk a Házban a cenzura és női választójog, in *Nemzeti Újság*, II, (1920. október 21.), 3.

Az I. világháború után az Osztrák-magyar Monarchia felbomlott, 1918. november 13-án Magyarországon kikiáltották a köztársaságot. Ezzel IV. Károly király, aki 1916-ban kezdett uralkodni, visszavonult a közügyek intézésétől. Az antant semmiképpen sem akarta a monarchia illetve a királyság visszaállítását, így Clerk is, Horthy Miklóst az egyetlen létező magyar fegyveres erő parancsnokát támogatta, aki 1919. november 16-án bevonult Budapestre. Néhány nappal később november 23-án Huszár Károly alakított kormányt.

A *Nép* című keresztényszocialista munkásság hetilapja 1919 novemberében nagy szeretettel köszöntötte Horthy fővezért. A Szociális Missziótársulat is azonosult a fővezér életével. „Fényes, örökké felejthetetlen napja volt Budapestnek Horthy fővezér és katonáinak díszes bevonulása. A nagy várakozás betelt. Az idegen horda kitakarodott és ennek nyomán jött az a magyar hadsereg, amelyért évtizedek parlamenti vitája folyt. ... Horthynak az útja valóságos diadalmenet volt. Az egész keresztény Budapest éljenezte Horthyt, a magyar hadsereget, a keresztény Magyarországot.”¹⁰⁴² A parlament épülete előtt hálaadó szentmisét mutattak be, majd az ünneplést este az Operaház díszelőadása zárta. Horthy bevonulásának előkészítése Slachta Margit és a Keresztény Női Tábor feladata volt. A nők napokon át virágfüzérekét készítették, hogy köszöntsék a bevonuló magyarokat.¹⁰⁴³ Sajátos, hogy Slachta Margit ezt felvállalta, hiszen ő mindig királypárti volt. Farkas Edit ezzel szemben elfogadta Horthyt kormányzónak, akivel együtt kell működni, és a Missziótársulat szolgálatait felajánlotta Magyarország újjáépítése érdekében.¹⁰⁴⁴

A trianoni béke aláírása után IV. Károly előkészületet tett a Habsburg birodalom restaurációjára. IV. Károly (uralkodott 1916-1918) levélben¹⁰⁴⁵ 1920 májusában megkereste Horthyt, hogy segítse elő visszatérését a trónra.¹⁰⁴⁶ Horthy azon az állásponton volt, hogy nem tenne jót az országnak a király visszatérése, „előnyösebb, ha ő intézi az ügyeket, mint ha kiteszik az országot a restauráció következtében fellépő kiszámíthatatlan politikai következményeknek. Horthy sem szívesen vált volna meg a hatalomtól.”¹⁰⁴⁷ Ezek után IV. Károly 1920 őszén levélben fordult Magyarországhercegprímásához Csernoch

¹⁰⁴² *Horthy a magyarok bejövetelére, Horthy acélszava Budapesthez. Keresztény nemzeti Magyarországot akar hadserege*, in *A Nép*, I., (1919. november 23.), 1.

¹⁰⁴³ SISTER JEAN MARIE RENFRO, *Mint a folyóvíz mellé ültetett fa, egy Karizma története*, Los Angeles, 1985, kézirat, 77.

¹⁰⁴⁴ SISTER JEAN MARIE RENFRO, *Mint a folyóvíz mellé ültetett fa, egy Karizma története*, Los Angeles, 1985, kézirat, 91.

¹⁰⁴⁵ Államfői Hivatali Levéltár – Kormányzó félhivatalos Iratai (K 589)–I. A. 1./1920 jelzetten

¹⁰⁴⁶ KARSAI, E., – NEMES, D., *Az ellenforradalom hatalomrajutása és rémuralma Magyarországon, 1919-1921*, I. kötet, Szikra, Budapest 1956, 509.

¹⁰⁴⁷ REISNER, F., *Csernoch János hercegprímás és a katolikus Egyház szerepe IV. Károly monarchia megmentési kísérleteiben*, PPKE HTK, Budapest, 1991, Laurea dolgozat, 155-156.

Jánoshoz is és kérte, hogy a prímás egy megbízható papját küldje el hozzá Svájcba, hiszen olyan üzeni valója van, amit levélbe foglalni nem lehet.¹⁰⁴⁸ A hercegprímás megbízásából dr. Martin Aurél, a budai Szent Imre Kollégium igazgatója utazott Svájcba, Pranginsbe a királyhoz,¹⁰⁴⁹ aki aztán levélben számolt be a hercegprímásnak a királlyal történő találkozási körülményekről. Többek között leírta, hogy a király „Magyarország trónjáról semmi körülmény között lemondani nem fog” ... valamint „visszatérését Magyarországra a tavasznál tovább nem halaszthatja, mert a nép hozzászokik az uralkodó nélküli állapothoz” továbbá „arra kéri a Hercegprímást és a püspöki kar tagjait, hogy a népet az ő visszatérésére készítsék elő, és a királyhoz való hűségre neveljék.”¹⁰⁵⁰ Csernoch levelében azt válaszolta, hogy király legitimitációját elismerik, de a franciák és az angolok határozottan ellene vannak a visszatérésnek, ezért türelemre intette a királyt.¹⁰⁵¹ IV. Károly ennek ellenére 1921. március 27. és április 5. között titokban visszatért hazánkba, eljutott a fővárosba, ahol Horthytól kérte a hatalom átadását. Horthy erről le tudta beszélni, s a király Szombathelyre vonult vissza, ahonnan levélben ismételten kérte a kormányzati hatalmat. Horthy ekkor a katonaságot utasította, hogy kísérvék ki az országból. IV. Károly szombathelyi visszavonulása után, a sajtóban a következőképpen indokolta lépését: „Visszatértem Magyarország áldott földjére, mert távol szeretett hazámtól minden perc szenvedés reám nézve. ... az 1918-19-es gyászos események során az ország alkotmánya és a koronás király ellen fordultak..... Magyarország teljes állami függetlensége helyreállt, melyet gondosan megőrizni nekem is egyik fő törekvésem. ... Szívem sajog, hogy ki vagyok zárva abból, hogy a megújulás munkájában sorsüldözött nemzetemmel együtt közreműködhessem. ... Minthogy meggyőződtem arról, hogy uralkodó jogköröm elfoglalása most nehéz és elviselhetetlen megpróbáltatásoknak tenné ki a nemzetet, ismét távozom, de minden időmet és ha kell véretem is hazámnak akarom szentelni.”¹⁰⁵² Ezt az első visszatérést helytelenül „húsvéti királypuccsként”¹⁰⁵³ tartja nyilván a magyar

¹⁰⁴⁸ EPL Cat D. Magyar püspöki Kar 1920. október 27-én tartott rendes őszi értekezletéből.

¹⁰⁴⁹ IV. Károly hercegprímáshoz 1920. december 14-én írt levele az EPL 1920-as iktatókönyve szerint a „Cat D. 476/1920” jelzet alatt található. Ott azonban nem lehet fellelni, hanem helyette a „EPL Cat. B. 2763/1920. jelzet” alatt kell keresni.

¹⁰⁵⁰ EPL Cat. B. 2763/1920. Martin Aurél levélbeszámolója 1920. október 28-i keltezéssel.

¹⁰⁵¹ EPL Cat D/a. 1920. október 27.

EPL Cat D. Magyar püspöki Kar 1920. október 27-én tartott rendes őszi értekezletéből

EPL Cat B. 2763/1920 Csernoch hercegprímás 1920. november 18-án keltezett válaszlevele.

¹⁰⁵² Magyar Napisajtó 1921. április 7-iki számában Szombathely, A közlemény 1921. április 2-án keletkezett. REISNER, F., *Csernoch János hercegprímás és a katolikus Egyház szerepe IV. Károly monarchia megmentési kísérleteiben*, PPKE HTK, Budapest, 1991, Laurea dolgozat, 205.

¹⁰⁵³ A királypuccs kifejezés azt tükrözi, hogy IV. Károly illegitim királyi hatalom birtokosa lenne. Ezzel szemben IV. Károly az eckartsauai nyilatkozatában 1918-ban, nem mondott le királyi hatalmáról, csak a politikai élettől vonult ideiglenesen vissza. Horthy fővezér, a királynak csak képviselője volt a zűrzavaros

történelem. Ekkor IV. Károly erősen csalódott Horthyban, aki előzőleg hűségnyilatkozatot tett neki.

Néhány hónappal később (1921. október 22-én) IV. Károly tett még egy kísérletet Magyarországra visszatérésre, de a nagyhatalmak megüzenték, amennyiben Horthy nem tudja megakadályozni a király visszatérését, akkor majd ők megteszik. Horthy így a királyt nem engedte Budapestre, hanem Budaörsnél hadseregével vette körül IV. Károlyt és hű embereit, majd onnan Tihanyba szállíttatták, és ott a bencés kolostorban tartották őrizetben. A király nem akart lemondani királyi jogairól, de a kormány és Horthy megakadályozták, hogy bármiféle hatalommal is rendelkezzen. Végül a király november 1-én hagyta el az országot és egy angol hadihajóval a Portugáliai fennhatóságú Madeira szigetére vitték száműzetésbe. Ott halt meg 1922. április 1-én és ott is temették el. Mindig fájt neki, hogy nem tud segíteni a magyar népen.

Slachta Margitot mélyen megbotránkoztatta, ami Budaörsön történt, és Horthy hűtlenségét sosem bocsátotta meg. Szerinte Magyarország katasztrófája Budaörsön kezdődött.¹⁰⁵⁴

VI. 1. 2. Politikai szerep felhagyása

A Szociális Missziótársulat politikai szerepvállalását több ok egybeesése mozdította elő. Tisza István (1903-1905 és 1913-1917) korábbi miniszterelnök meggyilkolásának híre;¹⁰⁵⁵ Huszár Károly és Haller István keresztényszocialista néppárti képviselők kérése; Bangha Béla jezsuita páter erkölcsi egyetértése; az ország helyzetének alakulása (vesztett világháború, tanácsköztársaság, román megszállás, trianoni békediktátum...); Slachta Margit társadalmi szereplése a Keresztény Női Tábor szervezésében, voltak a politikába kapcsolódás legjelentősebb indítékai. Farkas Edit sokat vívódott, végül engedett, de később is kétségek gyötörték. Eleinte még „büszke is volt a nővérek bátorságára és leleményességére, amivel túljártak a románok eszén. Büszke, hogy a Szociális Missziótársulatnak része van egy keresztény kormány megválasztásában, ha a helyzet normalizálódik. Mégis időnként felmerült benne a kérdés: nem tennék-e jobban, ha inkább az egyre nagyobb számban a fővárosba tóduló menekültek számára dolgoznának ki

időszakban. A puccs törvényekkel szembeszegülő politikai cselekedet, amiről IV. Károly visszatérési kísérleteiben nem beszélhetünk.

¹⁰⁵⁴ SISTER JEAN MARIE RENFRO, *Mint a folyóvíz mellé ültetett fa, egy Karizma története*, Los Angeles, 1985, kézirat, 85.

¹⁰⁵⁵ Tisza István miniszterelnök volt 1903. november 3. – 1905. június 18. valamint 1913. június 10. – 1917. június 17. között. 1920. október 31-én a forradalmárok a saját lakásán felesége szeme láttára lőtték agyon.

terveket, intéznék a hadiözvegyek ügyeit, akadályoznák a bűnözés terjedését a magukra maradt árvák között?”¹⁰⁵⁶ Slachta Margit a parlamenti szerepének betöltéséhez számtalan segítséget igényelt. Irodát nyitott a Krisztina krt 167. sz. alatt, ahol a leginkább képzett és gyakorlott társulati tagokra bízta adminisztrációt, az ügyfelek fogadását, a segélyek osztását. Nagyszámú nővért és közel 40 munkatársat teljesen lekötött az új feladat. A Missziótársulat addig felvállalt munkaterületeinek ellátása csorbát szenvedett.

A legnagyobb nehézséget nem a munkaerő kiesés jelentette, hanem a politikai szerepvállalással együttjáró feszültség. Az a belső béke, ami a Társulat tagjait egykor jellemezte, és ami óriási hitelességet adott a szociális munkának, a politikai csatározások miatt teljesen megszűnt. A megnemértések, áskálódások a társulati tagok közé is beférkőzött. Ezt tanúsították a nővérek is egy bíborosnak írt tájékoztatójukban. „A nehézségek közül semmi sem merült fel a kommunig és míg a politikától izoláltan éltünk. Oly nagy volt köztünk a szeretet és egység, hogy kegyelmes püspök urunk azt megcsodálva a következő megjegyzést tette: »Aki legelőször megbontja ezt a szeretetet, ha mindjárt angyal volna is, dobják ki maguk közül.«”¹⁰⁵⁷

A főnökszöny is hamar rádöbrent, hogy a mandátumok megszerzése, a parlamenti szerep a közösségen belül csak feszültséget szít, ezért a *Magyar Nő* egyik számában jelezte a sajátos munkaterületről a visszavonulást: „A felfordulás utáni időkben, még politikai fegyverekhez is nyúltunk, de csak úgy, ahogy ösanyáink a várostromnál segédkeztek a harcoló férfiaknak. Most, hogy ismét rendezett viszonyok között élhetünk, világos, hogy mi is letesszük ezt a rendkívüli fegyvert.”¹⁰⁵⁸ A *Pesti Napló*ban is hasonló nyilatkozat jelent meg. „A politika... Elég baj, hogy így széthúzza, feldúlja társadalmunkat...”¹⁰⁵⁹ A főnöknő döntését Prohászka példája is befolyásolta, aki képviselői mandátumát hamar otthagya, valamint Péter Bíró Ferenc jezsuita lelkisége is meghatározta. Farkas Edit visszaemlékezésében is azt írta, hogy: a kommun után teremtett válságos helyzetet az okozta, hogy jóhiszeműleg belementem a politikai nőmozgalomba is, de azok káros hatását megismerve elvettem és vissztértem az eredeti programhoz.¹⁰⁶⁰

Hannuy Ferenc címzetes apát, egyetemi tanár is úgy gondolta, hogy a Társulat életével a politikai szereplés nem fér össze, mert a szerzetesek csakis olyan téren folytathatnak

TORMAY, C., *Bujdosó könyv feljegyzések 1918-1919-ből*, Rózsafölgyi és Társa Bizománya, Budapest, 1920. 31.

¹⁰⁵⁶ SISTER JEAN MARIE RENFRO, *Mint a folyóvíz mellé ültetett fa, Egy karizma története*, Los Angeles, Kalifornia, 1985, kézirat, 75.

¹⁰⁵⁷ EPL 3273/1922. Cat 46 iktatószámom 1922. október 7-i keltezésű, bíborosnak címzett levél

¹⁰⁵⁸ FARKAS EDIT, *Tizennégy új missziósnővér*, in *Magyar Nő*, (1921/6. május 28.), 1.

¹⁰⁵⁹ *A kékfátyolos nővérek fejedelemszönyegénél*, in *Pesti Napló*, (1922. márc. 12.), 4.

tevékenységet, ami a szerzetesnői jelleggel és hivatással egyezik. A legnagyobb nehézségnek azt látta, hogy a politikai tevékenység belesodorja a szereplőit a gyengédséget nem ismerő agitációba, korteskedésbe, pártharcokba, ami a szerzetesi hivatás gyakorlását megbénítja.¹⁰⁶¹

Egyáltalán nem csodálható, hogy miután a bencések sorra elutasították a Missziótársulat közeledési kísérletét, Farkas Edit kontemplatívabb, szerzetesibb jellegű konstituciót adott át a nővéreknek kipróbálásra. Az 1923-ban kiadott *Summarium* is tartalmazta hogy „politika, női jogokért való harc, nőmozgalomnak, feminista stílusnak a jövőben is hiányozni kell minden missziós nővér szívéből.”¹⁰⁶²

Slachta Margit, aki teljesen belevetette magát a politikai szerepbe: újságot szerkesztett, agitált, érveivel másokat meggyőzött, ráadásul élvezte a parlamenti szócsatákat, a szociális törvényhozás esetén a véleménynyilvánítást, nehezen és fájdalommal vette tudomásul, hogy a számára kedves politikai szereppel fel kell hagynia.

A Keresztény Női Tábor a püspöki karhoz is fordult, hogy járjanak közbe a Szociális Missziótársulat főnökszonyánál, hogy engedélyezze Margit nővér további politikai szereplését. A püspöki kar elismerte Slachta Margit politikai életben tett érdemeit, de a Szociális Missziótársulat ügyeibe nem kívánt beleavatkozni.¹⁰⁶³

VI. 1. 3. A Missziótársulatban betöltött szerepek módosulásai

1921. december végén volt a nővérek lelkigyakorlata, és ezt követően dispoziciókat hozott Farkas Edit. Ez rendszeres és természetes volt, de a felfokozott hangulatban a nővérek ezt nem vették jó néven. Az addigi helyettese: Norberta nővér helyett Kamilla nővért nevezte ki helyettes főnöknővé; Etelka testvért, az addigi házfőnököt házgondnokká tette; Sarolta testvért a szikszói házfőnököt Csobánkára, Angela nővért Csobánkáról Szikszóra helyezte át. Ugyanakkor Paula testvért a Mária Mercedes otthonba, Petra nővért pedig Szikszóra küldte.¹⁰⁶⁴ A feszültségek, az áthelyezések miatt is fokozódtak. Az

¹⁰⁶⁰ Szociális Missziótársulat Irattára, *SM-alapítás*, nevű dossziében, F. E. 14. számú levél, 1.

¹⁰⁶¹ Szociális Missziótársulat Irattára, *SM-alapítás*, nevű dossziében, Egyh. 18. számú levél. Hannuy Ferenc levele, 1923. január 1-i keltezéssel, *Vélemény* címmel.

¹⁰⁶² *A Szociális Missziótársulat szabályzata „Summarium”*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 15-16.

¹⁰⁶³ EPL Cat 59. 692/1922.

A püspöki kar tanácskozásai 1919-1944, Budapest, 1984, 99.

¹⁰⁶⁴ *Társaságunk története XI.* in *Testvér*, II/8, (1931. április), 6.

PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1921. december 31.

alázatos elfogadás helyett kialakuló konfliktusok, továbbá a politikai ellentétek, és belső feszültségek magukban hordták a bomlás csíráit.

1922 júliusában a Clevelandi püspök felkínálta a Missziótársulat számára az amerikai megtelepedés lehetőségét, és ezért találkozóra hívta a főnökasszonyt Münchenbe. Farkas Edit a megbeszélésre Slachta Margitot is magával vitte. Margit nővér innen ment volna az Amerikai misszióba ott is meghonosítani a szeretet parancsát és anyagiakat is gyűjteni a Missziótársulat számára. Az amerikai út előtt viszont még Hollandiába, majd Angliába ment előadásokat tartani. Amikor a Társulaton belül leginkább kiéleződtek az ellentétek, akkor a nővérek közül néhányan hazahívták Slachta Margit nővért – erre a főnökasszony is engedélyt adott, – így a főnöknő Amerikába Hildegard, Stefánia nővéreket¹⁰⁶⁵ harmadiknak pedig Slachta Margit helyett Judit nővért küldte ki, majd később még három nővért. Szilágyi Oszkár csatlakozott az Amerikába utazókhoz, hogy kint felkínálja szolgálatát Schrems püspöknek.

VI. 1. 4. Belső változások a Szociális Missziótársulat életében

A nővérek együttélésének politikailag feszült légkörében, 1922-ben Farkas Edit és a társulat néhány tagja Páter Bíró Ferenc jezsuita atya lelkigyakorlatán vettek részt Csobánkán. Ez a főnökasszonyra olyan nagy hatással volt, hogy a pátert megkérte lelkivezetőnek sőt az atya által hangoztatott gondolatot, a Jézus Szíve tisztelet erősítését is elhatározta.

A lelkigyakorlatot követően, Farkas Edit Jézus Szíve péntekén, 1922. június 23-án az egész társulatot felajánlotta Jézus Szívének. Ezen az ünnepi liturgián még a kormányzóne is jelen volt.¹⁰⁶⁶ A Jézus Szíve tisztelet további erősítése érdekében a kápolna bejáratával szembe, továbbá a közösségi termekbe is került egy-egy Jézus Szíve kép. 1922 júliusában a nővérek házikápolnájának oltára mögé egy kis könyvet is elhelyeztek, amibe mindenki beleírhatta azokat a kegyelmeket, amelyeket a Szent Szívtől kért és kapott.¹⁰⁶⁷

P. Bíró éppen ezidőtájt szervezett közösséget a nők számára „Jézus Szíve Népányai” néven, akik könyvnyomtatással is foglalkoztak. Az elkezdődött együttélésük különböző nehézségekkel küzdött: nem voltak kellően képzettek, nem volt jó vezetőegyeniség közöttük. A Páter kérésére Farkas Edit hajlandóságot mutatott, hogy – bizonyos feltételek teljesülése esetén – egyesüljenek a Népányokkal és mind a két közösség nevet

¹⁰⁶⁵ *Társaságunk története XI*, in *Testvér*, II/9, (1931. május), 6.

¹⁰⁶⁶ *Keresztény Nő*, (1922. június), 1.

¹⁰⁶⁷ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai; Kéziratok XXXIV-XXXV. A Szociális Szeminárium Krónika Könyve 1922. július 4.

változtatva, az új néven: „Jézus Szívéről nevezett Missziótársulat”-ként működjön tovább. Bíró páter elgondolásának a háttérében meghúzódott az is, hogy a Missziótársulat elismertsége folytán, a jezsuita irányvonal elterjesztését is szolgálni fogja az összeolvadás. A népleányokkal való összeolvadás gondolata néhány nővérnek – Slachta Margittal (még Londonban tartózkodott) az élen – nem tetszett. Az ellenzők közül két tag: Bokor Erzsébet és Rónai Paula nővérek elmentek Esztergomba és Lepold Antal prelátusnak feltárták a Missziótársulatban kialakult nehézségeket, sőt 1922. szeptember legelején egy memorandumot hagytak az aulában az összeolvadás ellen.

Rónai Paula szeptember 11-én újabb levelet küldött, amelyben leírta, hogy a Jézus Szíve Népleányokkal való fúciónak szerinte tárgyi akadályai vannak. Tájékoztatást adott, hogy a két társulatnak más a célja, mert a Népleányok programja hitbuzgalmi, másrészt gazdasági vállalkozása van, ezzel szemben a Szociális Missziótársulat célja hivatásos munkást állítani a társadalmi munkatérre (hivatalos pártfogó, fogház felügyelő, gyermekvédelmi biztos). A népleányok speciális kultusz segítségét, a Missziótársulat az egyház általános imádságos kincsét alkalmazza. Szerinte a bajok gyökere, hogy Farkas Edit nem látja át a teljes szervezetet és nővéreket.¹⁰⁶⁸ A Hercegprímás válasza nem sokat késett, üzent Farkas Editnek, hogy a fúziót a népleányokkal nem engedélyezi.¹⁰⁶⁹

Páter Bíró hatása megmutatkozott abban is, hogy Farkas Edit az addigi, többnyire bencés alapokon nyugvó szabályzattervezeten, amit nem tudott véglegesíttetni, változtatásokat eszközölt; jezsuita alapokra fektette, Jézus Szíve tiszteletet hangsúlyozta. Erre azért volt szükség, mert így reménytelibbnek és időben közelebbinek látszott a konstitúció végleges elfogadtatása. Bíró Ferenc és Prohászka is felajánlották ehhez segítségüket. A szabályzat módosítására – elfogadott változat híján – volt lehetősége, semmi szabálytalant nem tett. A korábban benyújtott konstitúció, a zűrés politikai helyzet miatt nem lett elbírálva.

1922. október 7-i keltezéssel hat nővér¹⁰⁷⁰ levelet írt a hercegprímásnak, amelyben Farkas Edit védelmére keltek. Szerintük a Társulat mindig is Szent Ignác szelleméhez igazodott, és érzékelhető erős hangsúlyváltás mostani években sem történt. Egyesek közéleti szerepvállalása és abból adódó viták megnehezítették az életüket, mert a politikai

¹⁰⁶⁸ Szociális Missziótársulat Irattára, *Szociális Missziótársulati Iratok 1908-1923*, című mappában IX. A *kilépettek levelei az esztergomi egyházi hatóságokhoz stb*, nevű dossziében, 4. számú levél, Rónai Paula levele 1922. január 22-én, 2.

¹⁰⁶⁹ MONA ILONA, *Slachta Margit*, Corvinus, Budapest, 1997, 108.

¹⁰⁷⁰ Grassely Ilona Norberta nővér, Mandukics Franciska Celestine nővér, Argay Erzsébet Edina egyszerű fogadalmas nővér, Kreis Matild Matild nővér, Mandukics Mária Livia nővér, valamint Bem Erzsébet Denise nővér

tevékenység megtörte a nővérek belső egységét, és egymás között megtapasztalt szeretetét.¹⁰⁷¹

Ernst Sándor is levelet írt a főnöknőnek, amelyben azt állította: „Margit nővér, nézetem szerint, most meghatározatlan lelkiállapotban van, nem lehet tudni, hogy mit akar, nem lehet tudni, hogy hol ér véget az ő tervezgetése, ezért Ön jól teszi, ha lehetőleg, tőle függetlenül csinálja terveit a jövőt illetően.”¹⁰⁷²

VI. 2. A szétválás

VI. 2. 1. Kísérlet a belső feszültségek enyhítésére

Lepold Antal prelátus kinevezett vizitátori tisztségében 1922 októberében összehívta a nővéreket és meghallgatta sérelmeiket. Néhány héttel később, december 4-én levelet írt Farkas Editnek.¹⁰⁷³ A több oldalas levelet Csernoch János hercegprímás tartalmi helyeslésével adta postára. Számos tanács között leírja, hogy a nővérekkel együtt kell kormányozni a társulatot. Azok nézeteit és kívánságait is méltányosan figyelembe kell venni és nem erőltetni olyan dolgokat, amik nővérek ellenszenvével, rosszallásával találkozhatnak... Azt kell nézni, hogy mi válik a Társulat javára. Margit nővérrel kapcsolatban megfogalmazta: ő alázatos és hibáit be fogja látni, ha szeretettel figyelmeztetik. Záró mondata pedig: „Haladjanak az egység útján. Amint észreveszem a különválás felé való törekvést, befejezem eredménytelen munkámat.”¹⁰⁷⁴

¹⁰⁷¹ EPL 3273/1922. Cat 46 iktatószámán 1922. október 7-i keltezésű, bíborosnak címzett levél részletei: „Alulírottak mint a Szociális Missziótársulat örökfogadalmas beltágjai a legalázatosabban esedezünk meghallgatásért. Mély fájdalommal értesültünk arról, hogy Társulatunk néhány tagja Eminciádnál főnöknő Anyánk személye és intézkedései ellen panaszt emelt... Mikor a társulatba léptünk, Isten hívó szavát követve, gyermeki egyszerűséggel fogadtunk engedelmisséget, nem téve kikötéseket a még fejlődésben lévő Társulat esetleges változásaival szemben. Novicmesternőnk, Tóth Etelka nővér Főnöknő Anyánkat nevezte mindenkor élő szabályunknak, kinek minden rendelkezése, mint Isten akarata kötelez. Ez az engedelmisség, ahogy eddig nem okozott nehézséget, úgy Isten kegyelmével a jövőben sem fog nekünk nehézséget okozni. ...Ami azt a vádat illeti, hogy Főnöknő Anyánk annyi irányváltoztatás után most indokolatlanul a Társulat szellemének veszélyeztetésével Jézus Társasághoz csatlakozik, az a tiszteletteljes megjegyzésünk, hogy őt tanításaiban mindig is szent Ignác szelleméhez alkalmazkodónak ismertük. Első novicmesternőnk egész ténykedése alatt jezsuita engedelmisséget követelt, jelenlegi novicmesterünk Vormayr Camilla nővér pedig a legnagyobb öntudattal alkalmazkodik szent Ignác szelleméhez egész társulati életében. A felsorolt nehézségek közül egy sem merült fel a kommunig és míg a politikától izoláltan éltünk. Oly nagy volt köztünk a szeretet és egység, hogy kegyelmes püspök urunk azt megcsodálva a következő megjegyzést tette: »aki legelőször megbontja ezt a szeretetet, ha mindjárt angyal volna is, dobják ki maguk közül.« Főtiteltendő Bíró páter jónak látta egyházi előjáróink döntéséig a fusiórol való tanácskozást megtiltani. Ennek a parancsnak engedve mi várakozó álláspontra helyezkedtünk, ezt azonban nem tapasztaljuk a fusiót ellenző testvéreinknél...alázattal kérjük Eminenciádat „szeretett társulatunkban a békés megoldást lehetővé tenni kegyeskedjék.” 1922. október 7. és hat nővér aláírása

¹⁰⁷² Szociális Missziótársulat Irattára, *Szociális Missziótársulati Iratok 1908-1923* című mappában; VII. *Különféle-iratok a kiválással kapcsolatban*, nevű dossziében, 21 k./ II. jelű levél Ernst Sándor levele 1922. november 5-i dátummal Farkas Editnek

¹⁰⁷³ EPL 3948/1922 Cat 46, Esztergomból 1922. december 4-i keltezésű levél

¹⁰⁷⁴ EPL 3948/1922 Cat 46, Esztergomból 1922. december 4-i keltezésű levél

Farkas Edit 1923 januárjában kiadta a módosított szabályzatot a nővéreknek kipróbálásra. Slachta Margit a következőképpen foglalta össze a különbségeket az addigi és a frissen életbe lépett között: ...A régi: világi nők társulata, magánfogadalommal. Az új: szerzetes kongregáció egyszerű fogadalommal. A régi: szent Benedek szellemében, az új: szent Ignác szellemében. A régi: modern teljes körű programmal, az új: karitativ jelleggel. A régi: gazdasági alapozottságra való törekvéssel, az új: kizárja a kereskedést, ipart.¹⁰⁷⁵

Ezzel egyidőben Slachta Margit is kidolgozott egy szabályzattervezetet¹⁰⁷⁶, ami nem sok új elemet tartalmazott az addigiakhoz képest. Vormayr Kamilla nővér Lepold vizitátornak 1923. január 5-én keltezett levelében szintén tett egy összehasonlítást Farkas Edit és Slachta Margit féle tervezetről: „Amennyire contemplativ Főnöknő Anyánké, annyira világi Margit nővére. Két világ- két szélsőség – két egymással szembenálló lélek. Pedig mindezek dacára lehetne egység, ha mindkét lélek tisztábban keresné az Isten dicsőségét és nem olyan mereven a maga akaratának az érvényesítését. Főnöknő Anya szabályzata elvont, Margit nővér tervezete világiaknak való. Előbbit jellemzik a folytonos felmentések, mert ezek nélkül nem lehet dolgozni szociális téren. Utóbbi pedig korlátlan szabadság. Nem hiszem, hogy ne lehetne a Szociális Missziótársulat részére arany középutat találni! Csak mi nem értünk hozzá. Azt hiszem, ebben is megaláz Isten, mert azt hittük 'mindent mi tudunk a legjobban'. - Méltóságos Uram nagyon bízom, hogy az Úr Isten irgalmas lesz és megadja az egységet a Szociális Missziótársulatban.”¹⁰⁷⁷

Slachta Margit is levelet küldött, Lepold Antal prelátus irodaigazgatónak és kifejtette, hogy a nővérek egy része nem tud azonosulni a főnöknő által kialakított jezsuita jellegű szerzetes étellel, mert szerintük így a modern eszközöket ki kell kapcsolni a társulat életéből, és a szociális munka is lehetetlenné válik. Továbbá arról írt, hogy a kínos ügy azzal lenne leginkább megoldható, ha a társulat kettéoszlana, mint egy alapítónak két külön jellegű alakulata. Okai között felsorolja, hogy így lenne a legkevesebb nehézség, ugyanakkor a társadalom is így ütközne meg legkevésbé, és szerinte Farkas Edit számára is ez a legkedvezőbb, és ezt tartja igazságos eljárásnak.¹⁰⁷⁸

Lepold Antal prelátus, vizitátor több békítő tárgyalást is kezdeményezett, de hasztalanul. Levelet váltott Mázy Engelberttel a Missziótársulat jogi hovatartozásával kapcsolatban. A Missziótársulat ez első jóváhagyását Fischer Colbrie Ágostontól, kassai

¹⁰⁷⁵ MONA ILONA, *Slachta Margit*, Corvinus, Budapest, 1997, 114-115.

¹⁰⁷⁶ SISTER MARIA RENFRO., *Mint a folyóvíz mellé ültetett fa (Egy karizma története)*, Los Angeles, 1985, kézirat, 104.

¹⁰⁷⁷ Szociális Missziótársulat Irattára, *Szociális Missziótársulati iratok 1908-1923* című mappában, VII. Különféle iratok a kiválással kapcsolatban nevű dossziében.

püspöktől kapta, de Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök védnöksége alatt állt, a székhelye viszont az Esztergomi egyházmegyéhez tartozott. A közvetlen felettes kérdését nem sikerült egyöntetűen tisztázni. A vizitátor arra szólította fel a nővéreket, hogy az egység legyen a legfontosabb számukra, és olyan tevékenységet tegyenek csak, ami az egész Egyház és a szerzetesi közösség javára válik. Azt is megírta egyik levelében, hogy „Ami eddig történt annak nézetem szerint jogi alapja nincs, a változtatások tehát lehetségesek.”¹⁰⁷⁹

Slachta Margitot nem nyugtatta meg a válasz és 1923 márciusában közvetlen a hercegprímáshoz fordult egy újabb írásbeli megkereséssel. Ismételten a szeparációt hangsúlyozta, mert „a főnöknők kizárja a modern nőmozgalom szolgálatát....pedig oly égető szükség volna a közügyek terén végzendő munkára”.¹⁰⁸⁰ A közügyekbe való ismételt bekapcsolódás mégsem volt annyira sürgős, hiszen csak 1930-ban vállalt ilyen jellegű szerepet, amikor újra parlamenti képviselő lett – a szerző.

Közben Bíró Ferenc jezsuita páter is több memorandumot küldött az egyházmegyei hatósághoz,¹⁰⁸¹ amelyben az általa benyújtott szabályzat mielőbbi jóváhagyását kérte. A hercegprímás azonban a kényes ügyben nem akarta elsietni a választ.

Lepold prelátus április elején válaszolt Slachta Margitnak. Arról tájékoztatta, hogy nem tudta megteremteni az egységet a nővérek között, ezért vizitátori tisztségéről lemond, mert az egység megteremtésére kapott a hercegprímástól megbízatást, de ennek nem volt képes eleget tenni. Ő mindent megtett az együttmaradás érdekében, ennek ellenére a feszültségek fokozódtak és az ő bizalma mindkét nővércsapatban megrendült. Levelében azt írta, hogy mivel a szabályzat még nem véglegesen jóváhagyott, senki a társulattól el nem küldhető és fel nem vehető. Akik szabályzatot esetleg nem tudják elfogadni, azok számára az egyházmegyei hatóság kieszközli, hogy a fogadalmak alól felmentést kapjanak. Ők nem ágálhatnak a Társulat ellen és senkit kilépésre nem csábíthatnak. Tanácsot csak egyet adhat: türelmet.¹⁰⁸²

¹⁰⁷⁸ *Társaságunk története XV*, in *Testvér*, III/2, (1931. október), 15-16.

¹⁰⁷⁹ Dr. Lepold Antal levele 1923. február 5-i keltezéssel.

¹⁰⁸⁰ SISTER JEAN MARIA RENFRO, *Planted by running water*, Los Angeles, 1985, 106.

¹⁰⁸¹ EPL Cat 44. 670/1923. március 9-én (könyvmegjelenési engedély Tomcsányi Lajos, Vita a főkegyúri jog körül címmel.)

¹⁰⁸² Lepold Antal 1923. április 12-i levele JEAN MARIA RENFRO, *Mint folyóvíz mellé ültetett fa, egy karizma története*, Kalifornia, 1985, kézirat, 109.

VI. 2. 2. *Törés a Társaság életében*

Az említett változások (politikai szerepléstől visszavonulás, legitimista-horthysta irányzat közötti különbségek, dispoziciók, jezsuita hatás erősödése) feszültségeket gerjesztettek. A két vezető egyéniség: Farkas Edit és Slachta Margit között fokozódtak az ellentétek. A társulat életében bekövetkezett változtatás, jezsuita hatás erősítése Slachta Margit és követői számára – még kísérletképpen is – elfogadhatatlan volt. Ők az elkülönülést tartották egyedüli lehetséges megoldásnak, Farkas Edit az összhangot szerette volna megteremteni.

A nővérek közötti feszült viszonyba Prohászka Ottokár is beleavatkozott. 1923. április 18-án elment Esztergomba és a Hercegprímás hatásköréből kikérte a társulatot. A 1117/1923. számú okirat szerint a székesfehérvári egyházmegye területére, Csobánkára került a Társulat székhelye.¹⁰⁸³ Prohászka lett a nővérek ordináriusa.

Miután így a Missziótársulat jogköre Prohászka püspök alá került, Farkas Edit egyetértésével hozott egy határozatot: „Akik bármilyen megokolással, vagy kéréssel bejelentették, hogy nem kívánnak a Szociális Missziótársulat konstitúciói szerint élni, azok tekintsék magukat kilépetteknek és elbocsátottaknak.” Feloldozza őket a szegénységi és engedelmisségi fogadalmuk alól.¹⁰⁸⁴ Továbbá, ha még valaki fogadalmi alól felmentést szeretne, akkor két héten belül hozzá kell fordulnia.

Farkas Edit megkérdezte a nővéreket, hogy ki az, aki nem hajlandó együttműködni vele. Slachta Margiton kívül további hat nővér¹⁰⁸⁵ azonnal kérte elbocsátását, azzal az indokkal, hogy nekik az eredeti bencés ág a rokonszenvesebb, az nagyobb teret enged a különböző munkaterületek felvállalására. Őket a következő hetekben sokan követték. A Missziótársulat elveszítette a legtehetségesebb nővéreinek egy részét, mégpedig nagy létszámban, 28 testvér¹⁰⁸⁶ és 13 jelölt¹⁰⁸⁷, összesen 41 fő tartotta fontosabbnak az engedelmisség helyett, a széleskörű munkateret, ahogyan ők mondták, az eredeti karizmát.

¹⁰⁸³ EPL Cat 46. 1117/1923. sz. leirat teljes szövege: Ezennel beleegyezem abba, hogy a Szociális Missziótársulat anyagába egyházmegyéim területéről áttéssék a székesfehérvári püspöki egyházmegye területére. Az áttételt ezennel tudomásul veszem és kijelentem, hogy a Missziótársulat szervezetére vagy szabályzatára vonatkozó bármely egyházi intézkedésemet (nevezetesen Mátyás Engelbert féle szabályzat tervezetre az 1918. március 18-át és az 1922. október 15-ét) visszavonom, illetve ilyen intézkedéseim hatályukat veszítik. Esztergom, 1923. április hó 17-én. Csernoch János s. k. bíbornok, hercegprímás, esztergomi érsek. Prohászka aláírása rajta: Az áttételt ezennel tudomásul veszem.

¹⁰⁸⁴ PBFL: 354/1924

¹⁰⁸⁵ Slachta Margit, Csehál Mária, Csehál Márta, Bokor Erzsébet, Tóth Etelka, Rónai Paula, Rónai Petra,

¹⁰⁸⁶ Név és fogadalmuk éve: Bokor Erzsébet 1909, Brósz Ibolya Klára 1913, Csiszár Blanka 1920, Dezsányi Marietta 1923, Horváth Gertrúd 1921 ő később a Szociális Testvérek Társaságából az egyházközségi nővérek közé lépett, Horváth Ida 1921, Horváth Jolán 1919, Ikrich Augusztina 1916, Kuhaja Dominika 1910, Kun Mechtild 1923, Lampert Julia 1910, Meleg Klotild 1913, Mészáros Friderika 1921, Molnár Klementin 1919, Olasz Katalin 1922, Pisszenberger Sarolta 1913, Puky Márta 1923, Resner Johanna 1919, Rónai Paula 1915,

Prohászka Ottokár a következő rendeletek elfogadására kérte a Missziótársulati nővéreket: A nővédelem szót úgy értelmezzük, ahogyan eredetileg is gondoltuk, a nő helyzete javításáért való törvényes küzdelem. A politikai aktív jogokat (mint szavazás) mindenki gyakorolhatja, de politikai passzív jogok gyakorlása, (mint választási kampányban való részvétel, és képviselőjelöltség) nem engedélyezett. A nővérekkel kapcsolatban, olyan nővéreket akar, akik az Egyház szemében nem világiak és a világ szemében nem egyháziak; tehát látszat szerint, ruházatban világiak, lélek szerint pedig szerzetesnők. Az alapítónő helyettesének Vormayr Kamilla nővért állította, a konstitúciók megtartását pedig büntetés terhe alatt mindenki számára kötelezővé tette.¹⁰⁸⁸ A Missziótársulat irányzata ezzel némileg szigorúbb, a külső munkateret jobban behatároló jezsuita lelkiesség alapján folytatódott.

A püspök a szerzetesrendből kivált nővéreket 1923. május 4-i levelével ténylegesen felmentette fogadalmaik alól és a Missziótársulattól kizárta őket. A kilépetteknek át kellett adni a fátýolt, és a gyúrút.

A kivált nővérek, akik nem tudták megérteni miért kellene egy másik szabályzatot kipróbálni a benedeki szabályzattervezet helyett, Slachta Margittal az élükön a Püspöki Karhoz fordultak 1923. május 7-ei levelükkel, majd öt nappal később, május 12-én reggel 7 óra 35 perckor Margit testvér vezetésével¹⁰⁸⁹ kimondották a Szociális Testvérek Társaságának a megalakulását a Mária Mercedes otthonban.

A Szociális Testvérek Társaságának a megalakulása után számos nehézséget le kellett győznie. Egyik legfontosabb volt az anyagi függetlenség biztosítása. Slachta Margit a Szociális Missziótársulattól kívánt javakat szerezni. A Missziótársulat, használatra, három évre ingyenesen átadta az Erzsébet királyné út 15-17. alatti úgynevezett Mária Mercedes otthont, viszont további pénzügyi segítségnyújtástól elhatárolódott. A Nemzeti Élet a következőképpen írt a finansziális ellentétekről: „Amikor a társulat kettéválása megtörtént, felmerülhettek olyan problémák, melyek a társulat vagyonával való rendelkezés jogát érintették. Azonban az összes adományok a társulat részére – Szikszó kivételével – bizalmas eredetűek, amelyek kizárólag a kérelmező főnökasszony, mint alapítónő által

Rónai Petra 1913, Rónai Zsuzsanna 1922, Schwarz Mária 1918, Schwarz Teréz 1912, Slachta Margit 1909, Szűcs Irén 1913, Tóth Etelka 1909, Turán Eleanóra 1923, Vozáry Hedvig 1921,

¹⁰⁸⁷ Báthy Aglája temesvári, Bódog Berta, Borbély Erika temesvári, Boros Vilma dr., Csátáry Adál temesvári, Helfer Franciska temesvári, Hornyák Anna, Köllő Krisztina temesvári, Kun Erzsébet, Künnle Teodora dr., Peitl Róza, Sprenger Mária dr., Wittinghof Ágnes

¹⁰⁸⁸ Prohászka Ottokár 1923. április 18-ai levele Budapestről, mint a társulat ordináriusa.

SISTER JEAN MARIA RENFRO, *Folyóvíz mellé ültetett fa; Egy karizma története*, Kalifornia, 1985, kézirat, 112.

képviselt szellemi irányzat és az ő intencióinak szolgálatára adtak. Tehát a rendelkezési jog kizárólag őt illeti meg.”¹⁰⁹⁰ A Szociális Testvérek Társasága, mivel a Szikszó kivétel volt az adományozást illetően, a vidéki jól kiépült birtokot akarták tulajdonuknak megtartani. A kassai püspöknek is írtak ebben a kérdésben, aki viszont Csernoch hercegprímás döntésére bízta az ügyet. Csernoch levelében megírta, hogy akik a Missziótársulattól kiléptek azok vagyoni igényekkel nem léphetnek föl a társulattal szemben.¹⁰⁹¹ A hercegprímás határozott álláspontja ellenére sem adták át a kilépett nővérek a símán a szikszói Hunyadi-féle alapítványt. Szentiványi Róbert beszámol arról, hogy az úri ízlés azt kívánta volna, hogy a társulattól elbocsátottak, a szikszói házból csönben és ellenkezés nélkül távozzanak. Sajnos ez nem így történt. Vitássá tették a Missziótársulat szikszói alapítványra vonatkozó jogát. Slachta Margit nem fegyelmezte magát, hanem magából kikelve, a Missziótársulathoz tartozó Livia nővért is megtámadta. Slachta Margitot, még az ő két kísérőnője is arra szólította fel, hogy túrtöztesse magát. Végül nagy duzzogva távozott.¹⁰⁹²

Farkas Edit a Mária Mercedes otthont nagylelkűen és ingyenesen engedte át három éves használatra a Szociális Testvérek Társaságának, mivel az új alakulatnak szüksége volt lakóhelyre. A határidő eltelte után sem akartak kiköltözni, mondván, hogy nem találtak maguknak megfelelő házat. Lea nővérnek írt levél is tanúskodik erről: „Slachtáék három éven át élvezték a mellékelt irat szerint a házat az ingóságokkal együtt. Most lejárt az engedményük és a Szociális Missziótársulat rászorult a Mercedes-háznak vételári összegére... Slachtáék saját vallomásuk szerint is néztek egy csomó villát és lakást. Mi is néztünk, illetve dr. Buday ügyvéd nézett a megbízásunkból és találtunk is: Pl Thököly út

¹⁰⁸⁹ A Szociális Testvérek Társaságának kimondásakor jelen voltak: Slachta Margit, Bokor Erzsébet, Brósz Klára, Meleg Klotild, Mészáros Friderika.

¹⁰⁹⁰ HORUSITZKY HENRIK, *Nemzeti intézményeink védelmében, (Mindent el kell követnünk, hogy a kettészakadt Szociális Missziótársulat újra egybeforrjon)*; in *Nemzeti Élet*, 1923./11; 1924./11, 95.

¹⁰⁹¹ EPL 1847/923. számú levele Csernoch Jánosnak, amit a kassai püspöki helynöknek írt, 1923. június 20-án. A levélből részletek: „Az ügynek a tanulmányozása után a következő álláspontra jutottam: özv. Hunyady Lászlóné szül. Csáky Sarolta alapítványát a kassai püspök úr és Ófelsége a király nevében a vallás- és közoktatásügyi minisztérium a Szociális Missziótársulat kezelésébe adták át, amely azt az alapító szándéka és a kassai püspök úr kikötései értelmében végezte. A Szociális Misszió Társulat a szerzett jogát nem veszítette el azért, mert egyes nővérek a társulat kebeléből kiléptek és külön társulatot alapítottak. Ezt a jogot nem is lehet vitássá tenni így döntőbírói beavatkozásra nincs jogcím. A kassai püspök úr azért méltóztatott a döntőbírói szerepet nekem szánni, mert nézete szerint a Szociális Misszió Társulat kettévált s így a két társulat között vagyoni osztozkodás történik. Ámde a tényleges jogi helyzet nem ez. Ugyanis nem kettéválás történt, hanem a régi társulattól egyes nővérek kiléptek. Azok a nővérek, akik a Szociális Misszió társulattól kiléptek, vagyoni igényekkel nem léphetnek föl a társulattal szemben. Egyedül a Szociális Misszió Társulaton áll, hogy a kilépett nővéreknek akar-e valamint átengedni vagy sem. Ha tehát a Szociális Misszió Társulat a szikszói házat megtartani kívánja, úgy nekem jogilag lehetetlen azt a Szociális Testvéreknek odaitélni.”

¹⁰⁹² Szociális Missziótársulat Irattára, *SM-alapítás*, nevű dossziéban, F. E. 27. számú levél. Dr. Szentiványi Róbert levele, 1923. szeptember 19-i keltezéssel.

109. sz. alatti villa, mely számos helyiségből áll. Ez nézetünk szerint teljesen megfelelő ház és ők mégsem hurcolkodnak be oda, annak dacára, hogy még a hurcolkodási költségre 2 millió koronát is ígértem. Az egyik háznak ez a hibája, a másiknak az, az egyik kicsi, a másik nagy, szóval mindig találunk kifogást. A fent említett villát is kicsinek mondják, holott, amint a lista bizonyítja az elég nagy, ott nagyon is elférnének és lekvárüzemüket is jól elhelyezhetnék. Az ő felfogásuk az, hogy azon a címen, hogy a házak melyekről szó van, nem felelnek meg absolute ízlésüknek, benn maradnak mi házukban, nem törődve avval, hogy bennünket ezzel súlyosan megkárosítanak.”¹⁰⁹³ Végül ez a ház lett a Szociális Testvérek központja. Az épület annyira mégsem lehetett kicsi, mint mondták, mert 1944-ben itt 140 embert rejtegettek.¹⁰⁹⁴

A Szociális Testvérek Társasága jópár tagja az anyagi függetlenség biztosítására Amerikába mentek néhány évre. A megfelelő pénzügyi háttér megszerzésekor hazaköltöztek, és elkezdték közösségi életüket.

A Szociális Testvérek Társaságának tagjai, lelkivezetőnek Mázy Engelbert bencés papot kérték fel. A néhány nappal később 1923. május 16-án megtartott püspöki konferencia a Szociális Testvérek Társaságának megalakulását 2001/1923 szám alatt tudomásul vette.¹⁰⁹⁵ Slachta Margit a szociális testvérek vezetője, később így írt a szétválásról: „Akik a régihez ragaszkodtak, a Szociális Testvérek Társaságába tömörültek, megtartva a bencés irányzatot, akik pedig az újat magukévá tudták tenni, azok a Jézus-társasági atyák vezetésével és jezsuita szabályzat alapján a Missziótársulatban folytatták működésüket.”¹⁰⁹⁶ A szétválás után a Szociális Testvérek Társaságának tagjai ígéretet tettek egymás között, hogy nem mondanak semmilyen rosszat a Missziótársulatról.¹⁰⁹⁷ Ez persze nem jelentette azt, hogy az „igazságukat” ne hangoztatták volna.

¹⁰⁹³ Szociális Missziótársulat Irattára, *Szociális Missziótársulati Iratok 1908-1923* című mappában; VII. *Különféle-iratok a kiválással kapcsolatban*, nevű dossziében, *Információ Lea nővérnek* kezdetű lap, 1.

Végül ezt a házat vették meg a Szociális Testvérek Tagjai.

¹⁰⁹⁴ MONA ILONA, *Slachta Margit*, Corvinus kiadó, Budapest, 1997, 157-158.

¹⁰⁹⁵ EPL Cat 46. 2001/1923. július 2-i elintézésű, Szociális Missziótársulati nővérek számára elbocsájtások ügytartalmú rendelet teljes szövege:

Magyarország Bíbornok Hercegprímásától, Budapesten. 2001. szám. Tisztelendő Nővér! Tisztelendő Nővér bemutatta nekem azt a jegyzőkönyvet, amely a Szociális Testvérek Társaságának (Societas Sororum Socialium) megalakulásáról szól. Mint illetékes főpásztoruk, akit a magyar püspöki kar 1923. május 16-án tartott értekezletében a Szociális Testvérek ügyének elintézésére külön is felkért, az alakulást tudomásul veszem, együttélésüket s működésüket a jegyzőkönyvben kifejtett munkatéren megengedem. Az alakulásról az Apostoli Szentszéknek jelentést teszek és a Szentszék válasza után szabályzatukat, főpásztori jogomnál fogva részletesen megvizsgálom a kánoni jóváhagyás céljából. Többiben magamat ájtatos imáiba ajánlva vagyok Budapesten, 1923. július 2. Tisztelendőségednek jóakarója János Bíbornok, érsek, s. k. Tisztelendő Slachta Margit nővérnek, Budapest.

¹⁰⁹⁶ SLACHTA MARGIT, +Farkas Edit, in *Lélek Szava*, IX/5, (1942. május), 45.

¹⁰⁹⁷ Vida Katalin S. S. S. szóbeli közlése 2005. augusztusában

A szociális testvérek magukkal vitték a Szociális Missziótársulatban 15 éven át gyakorolt bencés spiritualitást, és nagy valószínűséggel, ezt követik ma is teljes hűséggel. Feltehetően ez a spiritualitás nevelte Boldog Sára testvért is és neveli ma is a Társaság követőinek táborát. Mindez példamutató a mai szociális nővéreknek is.¹⁰⁹⁸

Farkas Edit 1932. január 13-án nővértársainak szóló jegyzetében a Szociális Testvérek Társaságának tagjairól így írt: „Arra a kérdésre, hogy a szürkéket miért bocsátottam el, a válasz az, mert ők éppen még experimentálásra sem akarták az az ideiglenesen előírt Konstitutiót elfogadni. Az pedig magasfokú tiszteletlenséget és engedetlenséget árult el.”¹⁰⁹⁹

Dr. Mészáros János budapesti érseki általános helytartó 1923. december 1-én keltezett levelében panaszkodott is a hercegprímásnak, hogy a Missziótársulat egyes tagjainak közlése alapján a társulatban nem csillapodtak le a kedélyek, nem szűnt meg a belső forrongás és elégedetlenség. Egyben javasolta a bíborosnak, hogy egyházi hatóság fokozott figyelemmel tartsa szemmel a működésüket, érseki vizitátort jelöljön ki, aki a mind a Szociális Missziótársulat életét házait, mind a Szociális Testvérek életét ellenőrizheti. A jogi viszony tisztázását is kérte a főpásztortól, hogy vajon neki, mint budapesti helynöknek van-e joga a Szociális Missziótársulat valamint a Szociális Testvérek Társasága felett ellenőrzést gyakorolni.¹¹⁰⁰

Az 1923-ban történt szétválásról és a Szociális Testvérek Társasága alakulásáról Mázy Engelbert – aki Slachta Margittal értett egyet – a következőket írta: „A legfőbb vonásokban rajzolt irányzattól a Társulat életének második évtizedében eltérés következett be. Bizonyára a jóhiszeműség és bölcs férfiak hatására, Szent Benedek szellemétől történt elhajlás. Az eredeti eszmén történt nem lényegtelen változtatás, amelyet röviden így jellemezhetni: hogy akik eredet szerint inkább világi nők egyesülete akartak lenni, most inkább szerzetesnők lettek. Azokat a tagokat, akik e válságos pillanatban az eredeti irányzathoz ragaszkodtak, a Társulat elküldte. Ezek, hogy hivatásuk útján megmaradhassanak, megalakították a Szociális Testvérek Társaságát. Nem ítélek meg

¹⁰⁹⁸ Beöthy Zsuzsanna Cecilia S.M. nővér szóbeli közlése 2014. január 14-én

¹⁰⁹⁹ Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók, Szociális Missziótársulat Konstitúciói II*, című mappában; *16 db az ügyre vonatkozó iratok III.* nevű dossziében. Budapest, 1923. január 13. Jegyzet címmel, 2.

senkit, csak leszegezem, hogy a lelkiismeretemet követve, magam is az eredeti irányzathoz maradtam hű, bár egyébként nagyon sajnálatosnak tartom a szétválást.”¹¹⁰¹

A szakadás sokakban nagy csalódást okozott. Egyik kültagot, Irma nénit a Fülöp-szigeteken érte a Missziótársulat életében bekövetkezett törés híre. Onnan Klotild nővérnek írt levelet, amelyben kifejezte megdöbbenését, és figyelmeztette az Egység, Hűség, Fegyelem jelszavakra, valamint arra, hogy „amit a zászlókra és lelkekbe nagy garrral behímeztünk, beültettünk, meg nem csúfolhatom.”¹¹⁰² Továbbá beszámol arról, hogy Slachta Margit okozta számára élete legnagyobb fájdalmát, de továbbra is változatlanul szereti. A szabályzattal kapcsolatban hozzáteszi, hogy teljesen mindegy milyen szabályzatuk van, ami lehet akár az Angolkisasszonyok szabályzata is, a beltágok mindenképpen Missziósnővérek maradnak. A változtatással kapcsolatban egy példát hoz: „Ha az én anyám, 300 éves ruhát akarna rám adni, nem hagynám el a házát, nem tagadnám meg azt, aki életet adott – nektek pedig kivétel nélkül Farkas Edit adott életet, neki köszönhetitek, hogy volt módok, lehetőségek a kifejlődésre – hanem magamra ölténém a 300 éves ruhát és hordanám, míg anyám be nem látná, hogy az egy vagy más okból nem nekem való.”¹¹⁰³

Majláth Gusztáv Károly gyulafehérvári püspök, amikor hallott a Társulat belső nehézségeiről akkor levelet írt és kifejtette: „a jelen nehéz viszonyok között az a helyes, hogy a Szociális Missziótársulat minden politikai vonatkozású tevékenységet mellőzve, egyedül a szociális problémák megfigjtésére törekedjék.”¹¹⁰⁴ Egy későbbi levelében, amit a Szociális Missziótársulat elnökségének címzett, kifejezetten hangsúlyozta, hogy az egyházmegyéje területén csak azon missziósnővérek működését tartja kívánatosnak, akiket Farkas Edit alapított és akik engedelmes lélekkel alávetették magukat a konstitúciónak.¹¹⁰⁵

¹¹⁰⁰ EPL Cat 22. 4090/1923. Mészáros János érseli általános helytartó 1923. december 1-i keltezéssel írt levele, amely december 5-én érkezett Csernoch János hercegprímáshoz.

¹¹⁰¹ SLACHTA MARGIT, *A puszták rejtekéből az élet centrumába*, Testvérszövetség, Budapest, 9.

¹¹⁰² Szociális Missziótársulat Irattára, *Szociális Missziótársulati Iratok 1908-1923* nevű mappában; VII. *Különféle-iratok a kiválással kapcsolatban*, című dossziében, 11. kf jelzésű levél, amit Irna néni írt Klotild nővérnek 1925. augusztus 8-i dátummal.

¹¹⁰³ Szociális Missziótársulat Irattára, *Szociális Missziótársulati Iratok 1908-1923* nevű mappában; VII. *Különféle-iratok a kiválással kapcsolatban*, című dossziében, 11. kf jelzésű levél, amit Irna néni írt Klotild nővérnek 1925. augusztus 8-i dátummal, 2.

¹¹⁰⁴ Majláth püspök 1923. február 12-én írt levele.

¹¹⁰⁵ Gyulafehérvári Levéltár, 6749/1923. számú levél, amit Majláth Gusztáv Károly gyulafehérvári püspök írt 1923. december 5-i keltezéssel a Szociális Missziótársulat Elnökségének. A levél teljes szövege: „A Szociális Missziótársulat Elnökségének. Az Egyház belső fegyelmeének érdekében az erdélyi egyházmegyében csak azon missziósnővérek nyilvános működését tartom kívánatosnak, akik a Farkas Edith alapítványi hölgy által alapított és az Ordinárius által approbált Szociális Missziótársulat constitúciójának engedelmes lélekkel

1931-re találta meg a Missziótársulat a tevékenységéhez maradéktalanul illő lelkeségi irányvonalat. Ez a benedeki regulát ismét érvényesülni engedte, de nem egyedülálló módon. A konstitúció az ősi szerzetesi alapokon nyugszik, amelyet a Jézus-Szíve tisztelet, valamint a szociális tevékenység kötelessége színesít. A Missziótársulatnak a végső szabályzatában három ág kapcsolódik össze: a benedeki regula, a jezsuita szellemiség és a szociális feladat. A nővérek többsége alázattal és engedelmesen vette tudomásul, hogy a konstitúció csak bencés alapokkal nyerhet elfogadást, bár az átállás nem volt zökkenőmentes. Azt viszont mindannyian értékelték, hogy a rendi alkotmány végre véglegessé, és a továbbiakban változtathatatlaná válik.

Az anyaghoz állandóan egy méhkasra hasonlított, ahonnan a nővérek kiáradtak a szociális munka különféle részére tevékenykedni. Sokak csak esténként tértek haza. Csak egy kisebbség tartózkodott otthon, akik házi illetve irodai munkát végeztek, ők tudták a nap bizonyos óráit megszentelni közös imádsággal. A nővérek a folyamatos külső tevékenységük által nem hasonlítottak a hagyományos, kontemplatív apácákra. A nagyobb szabadságot igénylő életmódhoz jobban illett a bencés alapokra épülő szabályzat, hiszen ez tágabb mozgásteret kínált a Társulat tagjainak.¹¹⁰⁶

1931 után a jezsuiták nem tartottak már lelkigyakorlatokat sem, hanem ezekre az alkalmakra legtöbbször Beuronból hívtak vendégpapot a nővérek.

VI. 3. Mozzanatok a két irányzat kialakulásához

Sok fordulat előzte meg a Szociális Missziótársulat és a Szociális Testvérek Társaságának szétválását. Farkas Edit a Missziótársulat nővéreket igyekezett oda küldeni, ahol a legégetőbb szükségét érezte a testi lelki segítségnyújtásnak. Arra törekedett, hogy a szerzetesek legtöbbször a munkaterület minden területén kipróbálhassa magát, ez viszont helyezésekkel járt. Néhányuknak gyakran utazni is kellett Budapest, Szikszó, Csobánka egyéb vidéki városok között, de alkalmanként külföldi helyeket is fel kellett keresni.

Slachta Irén naplójában 1904-ben ír arról, hogy Slachta Margit vagy férjhez szeretne menni vagy apáca lenne.¹¹⁰⁷ Slachta Margit 1906-ban fejezte be a tanulmányait Kalocsán,

alávetették magukat. A Szociális Missziótársulat szervezetei egyházmegyében csak ilyen nővérek irányítása és felügyelete alatt működhetnek. Gyulafehérvár 1923. dec. 5. Gusztáv Károly s. k. erdélyi püspök.

¹¹⁰⁶ Daniela nővér SM emléke (2002. június 11.)

¹¹⁰⁷ SzTT: Slachta Irén naplója 1904. VII. 1. A napló bejegyzése: „VII. 1. Elsőpéntek van, ezért Mici (Mária Antónia) és Margit gyónni voltak... Este aztán beszélgettek egymással... Margit arról beszélt Micivel, hogy milyen életpályát választana, de ezt csak súgta Micinek, és én arra nem is hallgattam, sőt bedugtam a fülem, amin Margit nevetett, de azért mikor már hangosan, nem titkolódzva értekeztek, az elejtett pár szóból én

majd ezt követően egy évet nevelőtanárként volt alkalmazva a budapesti Csalogány utcai iskolában, miközben erősen bekapcsolódott a Nővédő munkájába is. Eredetileg Korányi Sarolta¹¹⁰⁸ munkatársává szegődött és katolikus alapon kezdték meg a munkásnő szervezést.¹¹⁰⁹ Slachta Margit ennek hamar titkára lett, az érdeklődőknek is őt kellett megkeresni a Bokréta u. 3. szám alatt.¹¹¹⁰

Amikor Slachta Margit, Farkas Editet és a Szociális Missziótársulat tevékenységét megismerte, akkor azonnal csatlakozott, annak ellenére, hogy a munkaköre már kezdetekkor sem teljesen egyezett a társulat feladatainak profiljával. Ez is okozhatott később feszültségeket. Felmerülhet a kérdés, talán nem is a Missziótársulatba lépett volna be, ha alaposabban mérlegel? – hiszen ő maga írja visszaemlékezésében: „nem tudom magamról, hogy hogyan jöttem be a társulatba, a bizonyosság tudatára talán egy év múlva ébredtem.”¹¹¹¹

Slachta Margit a Szociális Missziótársulatban nagyon nehezen viselte a különböző helyezéseit. 1915-ben Margit nővér sokáig járta Erdélyt, hogy ott is szervezze a katolikus nőtársadalmat. Amikor hazaérkezett kapta a hírt, hogy további munkára Szikszóra kapott beosztást. Margit nővért rendkívül megviselte ez az áthelyezés, különösen amiatt, mert előtte ő vezette a Társulat külső munkáját, belekapcsolódott a Keresztény Nő című folyóirat szerkesztésébe is. Emiatt rendkívül csalódott Farkas Editben. 1916-ban felmerült az a lehetőség is hogy Slachta Margitnak Törökországban kell mennie, hogy az ottani nőtársadalom szellemi vezetője legyen.¹¹¹²

mindent megtudtam. Mici mondta, hogy hogyan lehet két ilyen ellentétes dologra kedve az embernek. Világos: Margit vagy férjhez menne, vagy apáca szeretne lenni ... Én nem csodálkozom ez ellentétes óhajtasón vagy pályaválasztáson.”

¹¹⁰⁸ Korányi Sarolta 1868-ban született és 1935-ig élt. Vallás nélkül nőtt fel és nagyon korán árvaságra került. Később megtért, és mint középiskolai tanár egy előkelő családnál magántanítószkodott. Prohászka püspök egyik lelkigyakorlatán részt vett, aminek a hatására, feladta tanári állását és a Katolikus Nővédő Egyesületben fejtett ki aktív munkát. Németországban tanulmányozta az Egyház szociális tanítását, és a különböző nővédő mozgalmakat. Amikor hazakerült pártfogásába vette Slachta Margitot, bevezette őt az Egyház szociális programjába, és rávezette arra, hogy el kell jutni a bajok megelőzéséig, a megfelelő törvényhozásig. Missziósnővér nem lett, de mint kültag egész életében Farkas Edit irányítása alatt dolgozott. Mindig nagy örömmel imádkozta az „Óh Istenem...” kezdetű fohászt, amiről csak Farkas Edit halála után derült ki számára, hogy a főnöknő írta. 1933-ban, mikor már kevésbé tudott a munkájára: a családokra és a dolgozó nők munkafeltételeinek javítására odafigyelni Rónai Paula testvér vette át munkakörét. Két évvel később 1935-ben halt meg.

¹¹⁰⁹ KORÁNYI SAROLTA, *Kell-e a munkásnőket szervezni*, in *Népszövetségi Naptár*, 1909,

¹¹¹⁰ KORÁNYI SAROLTA, *Kell-e a munkásnőket szervezni*, in *Népszövetségi Naptár*, 1909,

¹¹¹¹ SZTT: Slachta Margit tanítása 1924. február 3.

¹¹¹² *A nőkérdés Keleten*, in *Keresztény Nő*, (1916./5, május), 16. Egy rövid cikk beszámol arról, hogy a háború miatt Törökországot elhagyták az angol és francia szerzetesnők és így a török nőtársadalom most szellemi vezetők nélkül maradt. Az ott kínálkozó lehetőségekből a Missziótársulat ki fogja venni a részét, és a vezetőség az illetékes helyen már tett is erre nézve ajánlatot.

Farkas Edit intézményekben gondolkodott. Azt hangoztatta: „A szociális munka eredménye és kikristályosodása az intézmény. Az intézmény az akciót, mozgalmat követő gyümölcs, beteljesedés, nyugvópont. Az akció tovább folyik, újabb eredményekért küzd. Az intézmény ápolja a már elért eredményeket.”¹¹¹³ Úgy vélte a felmerülő nehézségek megoldásának kulcsa az intézmény, ahol a problémákkal koncentráltabban lehet foglalkozni. Slachta Margit számára ez idegen volt. Ő a nagyobb szervezetekben, folyóirat szerkesztésben, csoportok irányításában tudott jobban kibontakozni. Számára az intézmények mindig terhesek voltak.¹¹¹⁴

A két vezető egyéniség közötti eltérő gondolkodás is közrejátszott abban, hogy a Társulatban, 1923-ban törés következett be.

VI. 4. A szétválás-értékelése:

Sajnálatos, hogy 1923-ban törés jött létre a Társulat életében. Bizonyára, ha az akkori szerzetesek ma élnének, jobban őriznék az egységet és a megértést. A történelem azonban nem visszafordítható, legföljebb a tanúságokat lehet levonni. A Szociális Missziótársulat és a Szociális Testvérek Társaságának kettéágazásakor sem Farkas Edit, sem Slachta Margit nem volt hibátlan. Mind a kettő mély lelkeséggel élő személy volt, feltételezhetjük, hogy átgondoltan és jószándékkal cselekedtek, még akkor is, ha a közösségük alakulását meghatározta az akkori döntésük.

Amíg egy konstitúció nem végleges, addig az alapító változtathat rajta; a tagoknak meg feladatuk az elfogadás, mivel engedelmességet fogadtak. Az alapítónak jogában áll változtatni. A Szociális Missziótársulat kezdeti évtizedeit olyan világtörténelmi időszak jellemezte, ami folyamatosan krízis helyzeteket gerjesztett. A nővérek a legkülönbébb munkaterületeken dolgoztak, halasztást nem tűrő segítségnyújtási akciókat bonyolítottak le, politikai csatározásokban vettek részt. Közben Farkas Edit egyedül maradt a Társulat napi gondjával, a jövő bizonytalanságával, az összes nehézség hordozásával, a konstitúció véglegesítésének feladatával. Ő maga is kereste a szilárd irányvonalat. A nővéreknek kötelességük lett volna alázatos lelkülettel megvárni, a végleges szabályzat kialakulását. A szétválásban Margit testvér és követői részéről egy magatartási tényező erősen megkérdőjelezhető: az engedelmisség. Az engedelmisség, ami adott esetben lemondás, mint önfeláldozás.

¹¹¹³ *A húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Szociális Missziótársulat irodalmi bizottság, Budapest, 1928, 39.

¹¹¹⁴ A Szociális Testvérek Társaságának ma sincsenek intézményei. Szabályzatuk szerint nem szabad intézményeket alapítani, fenntartani.

Alázatos hozzáállással a Missziótársulatban is számtalan nehézséget el lehetett volna kerülni. Az 1923-ban bekövetkezett szakadás nem történik meg, ha a beltágokat a nagyobb alázat, az engedelmisség gyakorlása, sérelmek elfedése és a lelkek mentésére irányuló nagyobb odafigyelés jellemzi.

Amikor két nagy egyéniség találkozik, gyakran történik nézeteltérés, hiszen a vezetésre teremt személyek más-más úton találják meg életük kibontakoztatását. Az Egyháztörténelem folyamán a szerzetesrendek között találkozhatunk új közösségek alakulásával, de szétválás, megszűnés, összeolvadás is előfordulhat. Egy-egy karizmatikus egyéniség megjelenése gyakran okozott változást bizonyos terület, vagy akár egy szerzetesrend életében.

A „sarus” kármeliták között Nagy Szent Teréz tizennyolc éven keresztül élte a normál szerzetesek életét. Sem jobb, sem rosszabb nem volt másoknál. A kolostor nem buzdított senkit a tökéletességre. A közepszerű kolostori tevékenység meglehetősen kényelmesnek bizonyult. Teréz negyven éves korában misztikus látomásokban részesült és ez teljesen átalakította az életét. Ettől az időtől kezdve rádöbrent, hogy társaival együtt eltávolodott az eredeti kármelita szellemtől. Miután engedélyt kapott a pápától és az avilai püspöktől, hozzáfogott Avilában egy kolostor építéséhez. Ezt 1562-ben nyitotta meg, és elszánta magát arra, hogy a kármelita életet a maga eredeti szigorában fogja élni, lehúzta saruját és nevet változtatott: ettől fogva Jézusról nevezett Teréz volt a neve. Nem visszakozott annak ellenére sem, hogy sokan szembeszálltak vele, – hiszen 1575-ben a sarus kármeliták elkeseredett támadást indítottak ellene, – az egyik kolostor alapítást követte a másik. Életében 17 női és 15 férfikolostort alapított a sarutlan kármeliták részére.

A ferences rend is két nagy ágra szakadt: obszervánsok¹¹¹⁵ és minoriták. A ferences rendet Szent Ferenc alapította, amit III. Ince pápa 1209-ben szóban, majd 1223-ban írásban hagyott jóvá. 1523-tól Matteo Bassi (Serafini, da Bascio)¹¹¹⁶ nem értett egyet a rend fegyelmi életének folyamatos változásával, lazulásával. Ő az eredeti szent ferenci regulát kívánta követni, ezért a pápától engedélyt kért, hogy olyan szabású ruhában járhasson, mint Szent Ferenc és vándorprédikátorként, remete életmódot folytatva, kolostoron kívül élhessen. Hozzá csatlakozott Tenaglia Lajos és Rafael, majd mind többen a ferences rendből. Korábbi rendfőnöke nem értette ezt a sajátos „buzgóságot” és engedetlenségre

¹¹¹⁵ Obszerváns jelentése: a lelkiségét maradéktalanul megvalósítani törekvő szerzetes. A ferencesek obszerváns ágából 1525-ben önállósult szerzetesrendet nevezik kapucinusoknak.

¹¹¹⁶ bővebben: KÉRCSE RENÁTA, *Kapucinusok itthon és a nagyvilágban*, in *Keresztény Élet*, IX/3, (2002. január 20.), 6.

hivatkozva még kolostori fogságra is ítélte. Onnan kiszabadulva a kamalduliakhoz menekült társaival együtt. A kezdeti megpróbáltatásaik után, végül 1528. július 3-án, VII. Kelemen pápa a Religionis Zelus bullával elismerte az új reform-közösséget, és megengedte a szigorúbb irányzat megtartását és ennek külsőségeiben történő megnyilvánulását, mint hosszú csuklyás ruha, és szakáll. Ők lettek a kapucinusok, akik azzal az indokkal váltak ki a ferencesek közül, hogy az eredeti szigorúsághoz, korábbi szellemhez szeretnének igazodni. Nem volt szándékuk új rendet alapítani, hanem a renden belül, az eredeti életformához jobban hasonlító együttélést kívántak megvalósítani.

Hasonló események játszódhattak le a Szociális Missziótársulat és a Szociális Testvérek Társaságának szétválásakor is. A zűrzavaros évek idején Slachta Margit a külső munkatereken való minél nagyobb és látványos (gyűlések, tüntetések) megjelenést (akár politikai szerepvállalást is) hangoztatta, míg Farkas Edit a közvetlen, egyszerű segítségnyújtást tartotta fontosnak. Ő azt vallotta „a legértékesebb politikai tevékenység a lelkiismeretes szociális munka.”¹¹¹⁷ Megszilárdult benne az 1911-ben megírt, 1913-ban bővített és a nővéreknek átnyújtott szabályzat kiegészítésének gondolata,¹¹¹⁸ a politikába való kapcsolódás: a kortesharcok és napi szócsaták, elveszik a lehetőséget az igazi karitatív munkától, meggátolják a rászorulóknak nyújtott tényleges segítség eredményességét.

A 90 évvel ezelőtti eseményeket igazán objektíven nem lehet megítélni, hiszen a két alapító belső indítékait nem ismerhetjük. Mátyás Engelbert a következőket írja: „Minden alakulatot, történeti fejlődését nyomon követve lehet legjobban megérteni. Ezért világítottam meg a könyvecskét ajánló soraimban egy pár gondolattal tárgyilagosan sine ira et studio a Társaság kialakulását. Hálát adok a jó Istennek, hogy az alakulat szolgálatában immár 20 éven át dolgozhattam.”¹¹¹⁹

VI. 5. Kékek és szürkék

A Szociális Missziótársulat bemutatásakor az Országos Katolikus Névtár szerzetesekről szóló kötetében a következőket olvashatjuk: „Az első magyar női szerzetes kongregáció. Farkas Edit alapította 1908-ban. Az alapításban fő támogatója Prohászka

¹¹¹⁷ WIMMER ANZELM, *Farkas Edit élete*, 7.

¹¹¹⁸ A Szociális Missziótársulat szabályzata „Summarium”, Szociális Missziótársulat, 1923, Budapest, 15-16. idézete: „Ez a program oly bő és oly modern, hogy messze jövőben is lehet irányadó. Ami hiányzik belőle: a politika, a női jogokért, való harc, a harcias nőmozgalom, a feminista stílus, annak a jövőben is hiányoznia kell minden Missziósnővér szívéből.”

¹¹¹⁹ SLACHTA MARGIT, *A puszták rejtekéből az élet centrumába*, Testvérszövetség, Budapest, 10.

Ottokár székesfehérvári püspök volt.”¹¹²⁰ Más kötetben annyit találunk: „A magyar szerzetes-társulat alapítása Farkas Edit nevéhez fűződik, aki a XX. századi elején a nő-apostol eszményétől ihletve az ország kiáltó szociális problémáira keresett evangéliumi választ.”¹¹²¹

Az Országos Katolikus Névtár szerzetesekről szóló második kötetében a Szociális Testvérek Társaságának bemutatása a következőképpen szól: „A Szociális Testvérek Társaságát Slachta Margit alapította 1923-ban Budapesten...”¹¹²² Egyetlen szó nem esik a másfél oldalas tájékoztatóban az előzményekről. A Szociális Testvérek Társaságának alapítása a könyvben úgy van bemutatva, mintha semmilyen előtte lévő esemény nem lett volna. Legalább Farkas Edit és Prohászka Ottokár személye érdemelt volna említést. Más forrásban is szűkszavú a Szociális Testvérek Társaságának alapításáról szóló ismertetés, de legalább utalás történik a Missziótársulatra: „Az apostoli életű társaságot Slachta Margit alapította a Szociális Missziótársulathoz kivált tagokkal 1923-ban.”¹¹²³

A Szociális Missziótársulathoz kilépett szerzetesek 1923-ban Slachta Margit köré csoportosultak, aki megalakította a Szociális Testvérek Társaságát. Az apostoli életű társaság szerzetesei, az addigi kék ruházatot szürkére cserélték – ennek alapján őket szürkéknek nevezték. A Korunk Szava a Szociális Testvérek Társaságának kezdetéről beszámolt, de a tájékoztató – ha a szürke helyett kéket írnánk –, ugyanúgy igaz lenne a Szociális Missziótársulatra is: „Ahol a szürke ruha és szürke fátyol megjelenik, benne a kedvesség az új idők megszentelt lelke; a krisztusi szeretet mélysége. 1923-ban indult el magyar földből ez az új, az evangéliumnak gyönyörű kivirágzása. A kezdet véresvesztéssel indult. Az Úr megpróbálja azokat, akiket szeret.”¹¹²⁴

A Szociális Testvérek Társasága a különböző nehézségek (anyagiak biztosítása, otthonteremtés...) legyőzése után, ismét komoly problémákkal találták szembe magukat. Slachta Margit 1931-ben, számtalan nehézség (kisebb pártok elutasítása, ajánlások ívek megsemmisítése)¹¹²⁵ után ismét közéleti szerepet vállalt keresztényszocialista körben Angyalföldön lett képviselő, ezért a Testvérek Társaságának vezetését átadta másnak. A új főnöknő, azonban a társulat vezetői feladatának betöltésére – Slachta Margit és még jó

¹¹²⁰ *Országos Katolikus Névtár 2001*, Magyar Katolikus Püspöki Konferencia – Szent Gellért Kiadó és Nyomda, Budapest, 2001,

¹¹²¹ PUSKELY MÁRIA, *Kétezer év szerzetessége L-Zs*, Dinasztia Kiadó, Budapest, 1998, 1256.

¹¹²² *Országos Katolikus Névtár 2001*, Magyar Katolikus Püspöki Konferencia – Szent Gellért Kiadó és Nyomda, Budapest, 2001,

¹¹²³ PUSKELY MÁRIA, *Kétezer év szerzetessége L-Zs*, Dinasztia Kiadó, Budapest, 1998, 1259.

¹¹²⁴ *Krisztus napszámában (Szociális Testvérek Társasága)*, in *Korunk Szava*, III/5, (1933. március 1.), 74.

¹¹²⁵ *Slachta Margit nyílt levele a déli kerület választóihoz*, in *Nemzeti Újság*, XIII/141, (1931. június 25. csütörtök), 6.

néhány testvér szemében – teljesen alkalmatlannak bizonyult. Az új főnöknő tehetségtelenségét látva Slachta Margit úgy gondolta, akkor tesz legjobban, ha ismét átveszi a Testvérek Társaságának az irányítását. 1932-ben tehát a testvéreket meggyőzte, akik ismét megválasztották főnöknőnek. Ez azonban csak szította a feszültségeket, amelyek hamarosan oly nagy méretűek lettek, hogy 1934-ben a Szociális Testvérek Társaságát 15 tag (az ex főnöknővel együtt) elhagyta, és 1935-ben megalapították az Egyházközségi Nővérek¹¹²⁶ Szent Péter Leányai társulatát.¹¹²⁷ Így a Szociális Testvérek Társaságánál 12 évvel az alapítás után, a belső feszültségek miatt megoszlás jött létre.

A Szociális Testvérek Társasága még sokáig folytatott politikai vonalon is küzdelmet. 1947-ben plakátjuk is jelent meg, melyben a Keresztény Női Tábor programjaként a tízparancsolatot kívánták a törvényhozásban érvényesíteni.¹¹²⁸ Slachta Margit 1945. novemberi parlamenti választásokon a Polgári Demokrata Párt listáján ismét képviselő lett egészen 1949-ig. 1949. januárjától rejtőzködött. Júniusában átment a határon és ettől kezdve Tóth Etelka álnevet használta. Eleinte Ausztriába, majd Rómába utazott végül Amerikába költözött, és ott is halt meg Buffalóban, emigrációban 1974-ben.¹¹²⁹

A Szociális Testvérek Társasága szabályzatának tervezetét 1925-ben küldte el Slachta Margit Csernoch János hercegprímásnak. A szabályzat igen hangsúlyos pontja volt, hogy saját intézményei nem lehetnek a Társaságnak, és saját neve alatt sem mozgalmakat nem vezethet, sem egyesületi tevékenységet nem fejthet ki. Másik igen határozott előírása, hogy a Társaság megélhetését a tagok munkája biztosítja, adományokat csak akkor fogadhatnak el, ha az semmiféle kötelezettséggel sem jár.¹¹³⁰ A bíboros vonakodott rögtön elfogadni a szabályzatot ezért a Szociális Testvérek Társaságának Szabályzata különböző módosításokkal több variációban készült. Slachta Margit szerette volna, hogy egy kissé bővebb olvasmányos jellege legyen, de Serédi Jusztinián 1933-ban felhívta a kérelmező figyelmét, hogy egy bő formájú szöveget nem lehet hivatalosnak tekinteni.¹¹³¹ Végül az alakulás után 12 évvel Serédi Jusztinián hercegprímás elfogadta és megadta az első

¹¹²⁶ PUSKELY MÁRIA, *Kétezer év szerzetessége A-K*, Dinasztia Kiadó, Budapest, 1998, 305.

Az Egyházközségi nővérek Szent Péter Leányai Társasága munkájának és szellemének ismertetése, 1939

¹¹²⁷ MONA ILONA, *Slachta Margit*, Corvinus Kiadó, Budapest, 1997, 121

¹¹²⁸ OSZK, Kisnyomtatványtár: 32/1947 DIA F 176 jelzet alatt:

A Keresztény Női Tábor Programja a Tízparancsolat érvényesítése a törvényhozásban. XIV. ker. Thököly út 69. Tel: 496-148.

¹¹²⁹ STRILICH ÁGNES, *Egy rendalapító tanúságtétele*, in *Új Ember*, LXX/3(3412), (2014. január 12.), 13.

¹¹³⁰ Szociális Testvérek Társaságának szabályzata I. fejezet. 3. pont

¹¹³¹ EPL 1785/1933 (kategória nélkül), 1933. június 22-i keltezéssel.

jóváhagyást 1935. március 12-én.¹¹³² A végleges jóváhagyást Mindszenty József bíboros prímástól kapták meg 1948. augusztus 19-én.¹¹³³

Megjelentek a szomszédos országokban, Kínában és az Egyesült Államokban is, de csak Magyarországon lett tartós életűvé. Modern női társaság, részt vettek a szociális munkában, zsidók mentésében, politikában is. 1950-ben a testvérek száma elérte a 200-at. A zsinati szellemben megújított Konstitúcióikat 1989. június 29-én Paskai László bíboros, prímás véglegesen jóváhagyta.¹¹³⁴

A Szociális Missziótársulat nehezen találta meg a saját lelkiségét. Eleinte a bencés ág tűnt követhetőnek, de a nagy hagyományokkal rendelkező és benedeki regulát követő közösségek elhatárolódtak a Missziótársulat szorosabb kapcsolódásától, ráadásul a regula túlzott szabadságot engedélyezett az egyes tagoknak. 1923-tól néhány évig a Missziótársulat a jezsuita jelleg megélésével próbálkozott, ez viszont erősen behatárolta a mozgásteret, a túl sok kötöttség sem volt életszerű. Prohászka Ottokár halála után, a jézustársasági atyák hatása fokozatosan csökkent, és a társulat ismét a bencések fele közeledett. 1931-re főként beuroni¹¹³⁵ hatásra a Társulat találkozott a liturgia szépségeivel, a Szentlélek fontosságával, aminek művelését a társulati tagok programjukba is bekapcsolták.¹¹³⁶ A bencés jelleget kiegészítik a Jézus-Szíve tisztelet, és a különböző lelkigyakorlatok. A bencés és jezsuita hatások pedig megadják az alapját a széleskörű szociális munkának.

A Szociális Missziótársulatban a bencés és jezsuita hatás együtt van jelen. A bencés vonal liturgiaközpontúbb, bensőségebb, emberközelibb gondolkodást biztosít. Ennek az irányzatnak nagy érdeme: az ízlésfejlesztő és értékes egyházművészet, iparművészet és a

¹¹³² PUSKELY MÁRIA, *Kétezer év szerzetessége L-Zs*, Dinasztia Kiadó, Budapest, 1998, 1259.

¹¹³³ PUSKELY MÁRIA, *Kétezer év szerzetessége L-Zs*, Dinasztia Kiadó, Budapest, 1998, 1259.

¹¹³⁴ PUSKELY MÁRIA, *Kétezer év szerzetessége L-Zs*, Dinasztia Kiadó, Budapest, 1998, 1259.

¹¹³⁵ „A beuroni kolostor a XI. században épült. 1075-ben ágostonrendi alapítványként alakult. Súlyos sorscsapások után 1687-ben lett apátság belőle. Egy kedves hölgy, akinek szívügye volt a kolostor ekkor a bencéseket hívta az elhagyatott hajlékba. Két bonni lelkész, a Wolter testérek, Rómában beléptek a bencések rendjébe majd hazájukba kerülve általuk nyílt meg a bencések első otthona. Munkájuk hatására tíz évvel később Beuron már megalapította első kiágazását Maredsousban, Belgiumban. Ma a beuroni kongregációnak 13 apátsága, 3 priorátusa és 4 női apátsága van. Mindnyájan szent Benedek szabályai szerint élnek, aki azt akarta, hogy szerzetesei a liturgikus istentisztelet ünneplésével és a kolostori családi élet ápolásával a mind nagyobb lelkiséghez és ezáltal egyenesen a Teremtőhöz jussanak....Az apátság ma épületek egész sorát tárja elének....A híres beuroni művésziskola bölcsője az 1868-1870-ig épített szent Mór kápolna. Komoly egyszerűség jellemzi ezt a stílust, az eszmék tömege, az eszményi szépségnek egész világa nyílik meg mégis annak, aki a komoly termeket ájtatos szemmel és imádkozva nézi....Szent Benedek hajlékából bárhol legyen is az, az Istennek és isteninek lelkét meg kell éreznünk.”

Beuron, in *Keresztény Nő*, XIX/5, (1931. május), 97.

¹¹³⁶ SLACHTA MARGIT, +Farkas Edit, in *Lélek Szava*, IX/5, (1942. május), 45.

kegytárgyipar előmozdítása. A jezsuita hatás a Jézus Szíve tiszteletben, a tudományosság igényében, Loyolai Szent Ignác fohászának napi imádkozásában figyelhető meg.

A Szociális Missziótársulat nővéreit legtöbbször „kékek”-nek nevezték, kék kereszt és kék fátyol alapján. A Szikszói bethánia házban is ez a szín volt az uralkodó: „Szombat este van, Szikszón a kápolnában vagyunk. Egyszerre kopogás hallatszik. 200 facipő zaja. A Bethánia Szeretetház növendékei jönnek áldásra. Mind egyenlők! Kék ruha, kék kötény rajtuk, a Missziótársulat a hűség színe.”¹¹³⁷

A Szociális Missziótársulatnak 1950-ben 206 elkötelezett tagja volt, a kültagok létszáma 10.000-t is meghaladta. Az 1989-ben újjászerveződő Társulat, lehetőségeihez képest azonnal bekapcsolódott a szociális szolgálatba.¹¹³⁸ Ma öt fontos intézményt tartanak fenn.

VII. A TÁRSULAT SZABÁLYZATÁNAK KIALAKULÁSA ÉS MÓDOSULÁSAI

A Szociális Missziótársulat végleges szabályzatának kialakulása 33 (1908-1941) évig tartott és ezalatt az idő alatt folyamatosan érték a társulatot lelki hatások, a külső változások, egymásnak ellentmondó egyházi előjárói javaslatok, amelyek megnehezítették a végleges konstitúció elfogadását.

VII. 1. Kezdeti szabályzattervezetek

A Missziótársulat alapítása 1908. november 19-én, Szent Erzsébet ünnepén történt. Elfogadott konstitúció¹¹³⁹ még nem volt, de a már – társulat életének kezdetét megelőzően is – létezett egy szabályzattervezet, amelyet Farkas Edit állított össze.

Irott formában ez nem jelent meg a nővérek részére, Farkas Edit csak szóbeli iránymutatást adott azoknak a lányoknak, akik vele együtt az elkötelezett életre vállalkoztak.

1908. szeptember 17-én a Városligeti iparcsarnokban a Katholikus Nagygyűlésén Farkas Edit előadást tartott „állásfoglalásunk a feminizmussal szemben” címmel.¹¹⁴⁰ A

¹¹³⁷ *Magyar Nő*, X-XI. (1918. július 27. - augusztus 10.), 3.

¹¹³⁸ PUSKELY MÁRIA, *Kétezer év szerzetessége L-Zs*, Dinasztia Kiadó, Budapest, 1998, 1257.

¹¹³⁹ PUSKELY MÁRIA, *Kétezer év szerzetessége L-Zs*, Dinasztia Kiadó, Budapest, 1998, 1256. Azt írja: „Az első egyházmegyei jóváhagyást Kassa szent püspökétől, Fisher Colbrie Ágostontól kapta meg 1908. november 19-én.” A könyv szerzője három évet téved. A Missziótársulat életének kezdetén csak szabályzattervezet létezett, amit Farkas Edit állított össze. Erről még a nővérek sem tudtak, mert sokszorosításra sem került. A Missziótársulat létevel kapcsolatos első elfogadás 1911-ben történt.

felszólalás után és annak határása Fischer Colbrie Ágoston kassai megyéspüspök megkereste Farkas Editet, és használatra felajánlotta neki, pontosabban egy létesülő kongregáció számára a szikszói Hunyadi-féle zárdaalapítványt. Ennek birtokbavétele egy szociális céllal működő kongregációhoz volt kötve. Az alapítónő kifejezetten vágyott arra, hogy az általa létesítendő szerzetesrendnek legyen otthona, ezért hozzáfogott, hogy a Katolikus Nővédő Egyesület egyes tagjaiból egyházi szervezetet hozzon létre, és sietve meghatározta a leendő szerzetesek életének keretét is. Így fordulhatott elő, hogy a Szociális Missziótársulatnak már a megalakulása (1908. november 19.) előtt volt szabályzattervezete.

Ezt a feltevést erősíti meg a kassai püspök 1908. november 14-i levele szikszói birtok használatbaadásáról: „írásbeli nyilatkozatot csak olyan feltétellel szabad adnom, hogy a congeratio záros határidő alatt megalakul, ennélkül az alapítványt csak nagyon ideiglenesen adhatom át.”¹¹⁴¹

Az első szabályzattervezet 1908. október 27-i dátummal készült, Farkas Edit állította össze „Világi missziónáriusnők társulata” címmel és sűrű írással kis alakú papírlapra vetette. Már itt megfogalmazta, hogy ez olyan nőknek a közös életre való egyesülése, akik a lélekmentésnek akarnak élni. Néhány nappal később, november 5-én nagy ív papíron „Katholikus Női Missziótársulat – Missziónáriusnők társulatának alapszabály tervezete” néven fogalmazta meg elgondolásait. Prohászka püspök mind a kettőt kiegészítette, az elsőn kevés (nem volt hely a javításoknak), a másodikon sok módosítást végzett.

Az első szabályzattervezetben Farkas Edit meghatározza a társulat célját, mint társadalmi szociális munkával való lélekmentés. Az eszközök tekintetében rámutatott az imára, a munkára, a napi rendre. A társulat különlegessége, hogy középut az egyházi és világi között, a tagok a világ szemében szerzetesek az Egyház tekintetében világiak lesznek. A közösség alkalmazkodni akar mind a céljában, mind az eszközeiben a modern élet követelményeihez.¹¹⁴² Ebben az első szabályzattervezetben fogadalmi szöveg is volt, amit 1932-ig használtak a nővérek. Az 1932-ben jóváhagyott konstitúcióból el kellett

¹¹⁴⁰ FARKAS EDIT, *Állásfoglalásunk a feminizmussal szemben*, in *Alkotmány*, XIII/223, (1908. szeptember 17.), 1-4.

¹¹⁴¹ Szociális Missziótársulat Irattára Fischer Colbrie Ágoston 1909. november 14-i keltezésű levele (7. számú levél)

¹¹⁴² Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók; II. A Szociális Missziótársulat Konstitúciói*, című dossziéban DR. CSÓKA LAJOS O.S.B., *Első nyers fogalmazvány, töredék* címmel, 1.

hagyni, mert a fogadalom szövege okmány, a szabályzat pedig nem volt az. 1948-ban a módosított konstitúcióba ismét bekerülhetett az eredeti fogadalmi szöveg.¹¹⁴³

A második tervezet lényegét tekintve az elsőnek a másolata, de kiegészül Prohászka széljegyzeteivel, aki a leendő szerzeteseket, mint világi társulatot határozta meg.

Farkas Edit az első tervezetet több egyházi (Városhy Gyula kalocsai érsek, Prohászka Ottokár) és világi (Szentiványi Károly, Pálffy Pálné, Wense Róza) vezetőnek is bemutatta.

Városhy Gyula egy levelében azt tanácsolta: „egyelőre a Társulatnak az esztergomi főhatóságnak tudtával, kizárólag a Bethánia ellátására kellene szorítkoznia szabályok nélkül. A szabályok majd a gyakorlatból fognak leszármazni.”¹¹⁴⁴

Prohászka Ottokár számtalan javítást eszközölt. A szerzetes szót mindig megkérdőjelezte és világi társulatot írt helyette. Farkas Edit 1925. május 7-én a nővéreknek írt tájékoztatójában így fogalmazott: „Ami ebben az első tervezetben erősebben világi az mindig a püspök befolyása, a szerzetesebb mindig az én tulajdonképpeni szándékom, azaz az én hivatásom.”¹¹⁴⁵

Pálffy Pálné konkrét tanácsokkal pontosította az együttélésre vonatkozó előírásokat és gyakorlati feltételeket szabott. Szerinte csak adósságmentes személyeket szabad felvenni, hálótermeket kell kialakítani, valamint a közös vizeshelyiségekre adott eligazításokat.¹¹⁴⁶

Az első szabályzattervezet Prohászka kiegészítéseivel eljutott Fischer Colbrie Ágoston kassai püspökhöz is, aki 1909. március 9-i levelében azt közölte: „A szabályokat még nem fordítottam latinra, de nemsokára meglesznek és mennek Rómába.” Két héttel később (március 23-án) viszont így írt: „ameddig nincs meg a három fogadalom, addig nem sürgős a római bejelentés.”¹¹⁴⁷

A Szociális Missziótársulatnak a nővérek számára hozzáférhető, nyilvános szabályzata illetve tervezete nem volt. A közösséget Farkas Edit szóbeli útmutatásaival irányította.¹¹⁴⁸ Konstitúció híján a fogadalmak is magánfogadalmaknak minősültek. Slachta Margit,

¹¹⁴³ Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók; II. A Szociális Missziótársulat Konstitúciói*, című dossziéban HONORIA NÖVÉR, *Promemoria* címmel, 10.

¹¹⁴⁴ Szociális Missziótársulat Irattára Városhy Gyula 1908. március 12-i kelezésű levele (6. számú levél)

¹¹⁴⁵ Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók; II. A Szociális Missziótársulat Konstitúciói*, című dossziéban DR. CSÓKA LAJOS O.S.B., *Első nyers fogalmazvány, töredék* címmel, 1.

¹¹⁴⁶ Pálffy Pálnénak Farkas Edithez írt levele Gerdam-ból 1909. január 12-én

¹¹⁴⁷ Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók; II. A Szociális Missziótársulat Konstitúciói*, című dossziéban DR. CSÓKA LAJOS O.S.B., *Első nyers fogalmazvány, töredék* címmel, 2.

¹¹⁴⁸ Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók; II. A Szociális Missziótársulat Konstitúciói*, című dossziéban ARGAI ANNA HONORIA NÖVÉR, *Promemoria* címmel, 19.
SISTER JEAN MARIA RENFRO, *Folyóvíz mellé ületetett fa; Egy karizma története*, Kalifornia, 1985, kézirat, 101.

amikor belépett (1908) és kérte a szabályzatot, akkor kapott ugyan néhány gépelt oldalt,¹¹⁴⁹ de nyilvánvaló volt, hogy az inkább csak elképzelés a közösségről. Slachta Margit jegyzetfüzetébe, ki is írta Mázy Engelbert tanítását a szabályzat-tervezettel kapcsolatban: „A szabályzat a Főnöknő szívében születik, tehát a kettő, a Főnöknő és a szabályzat egy... a szabály nekünk törvénykönyvünk, a Főnöknő az életút mutatója és a törvénykönyv. Első pillanatra azt gondolná az ember, hogy tökéletlen az a Társulat, melynek szabályzata nincs, s ott fogadalmakat sem lehet tenni, mert nem tudom, mire teszek fogadalmat. A dolog nem így áll. Szabály még nem lévén is, van Főnöknő, kinek szívéből a szabály születik ő az első szabályzat, s akarata a Társulat tagjainak törvénye. Mindazok, kik fogadalmat tettek s azt tenni óhajtanak, kötelesek a Főnöknő iránt oly tisztelettel, bizalommal és szeretettel lenni, mint lesznek a szabályzat iránt. A fogadalmasok akkor igazi, méltó tagjai a Társulatnak, ha a Főnöknő iránt feltétlen engedelmisséggel vannak... Akik a jövőben fogadalmat kívánnak tenni, mielőtt a szabályzat meglesz azokra a kritérium, hogy mély bizalommal, szeretettel elki egységben legyenek a Főnöknővel.”¹¹⁵⁰ Négy hónappal később szintén arról számol be, hogy: „Közös élet szabályzat nélkül nincs. Írott szabályzatunk még nincs, de tényleg Főnöknőanyánk elvei, kijelentései irányítanak.”¹¹⁵¹ A konstitúció nélkülség hosszan tartott, Rónai Paula nővér még 1923-ban is hiányolta az írott szabályzatot.¹¹⁵²

VII. 2. *Direktorium Spirituale*

Az első szabályzattervezet Mázy Engelbert O. S. B. pannonhalmi bencés szerzetes, későbbi kassai főigazgató alkotta meg. Mázy Engelberttel a kapcsolat Szikszón kezdődött. Szommer Róza (Felicita nővér) Kassán az Orsolyitáknál végezte az iskoláit. Itt volt gyóntató Mázy Engelbert. Szommer Róza miután belépett a Szociális Missziótársulatba, mint intézeti főnöknő Szikszóra kapott beosztást. Az ő kérésére engedélyezte 1909-ben Farkas Edit, hogy Mázy Engelbert Kassáról átjöhessen meglátogatni. Mázy Engelbert azután többször is utazott Szikszóra, gyakran gyóntatott, sokszor lelki tanítást is adott.

¹¹⁴⁹ MONA ILONA, *Kilencven éves a Szociális Missziótársulat*, in *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, (1990/1-2.), 89.

¹¹⁵⁰ Szociális Missziótársulat Irattára, *Szociális Missziótársulati Iratok 1908-1923*, című mappában; VII. *Különféle-iratok a kiválással kapcsolatban*, nevű dossziében, 10. kf jelzésű levél, *Mázy Engelbert tanítása, Szikszó, 1910. aug. 27. Slachta Margit jegyzetfüzetéből* címmel, 1.

¹¹⁵¹ Szociális Missziótársulat Irattára, *Szociális Missziótársulati Iratok 1908-1923*, című mappában; VII. *Különféle-iratok a kiválással kapcsolatban*, nevű dossziében, 10. kf jelzésű levél, *Mázy Engelbert tanítása, Szikszó, 1910. aug. 27. Slachta Margit jegyzetfüzetéből*, címmel, 2.

¹¹⁵² Szociális Missziótársulat Irattára, *Szociális Missziótársulati Iratok 1908-1923*, című mappában IX. *A kilépettek levelei az esztergomi egyházi hatóságokhoz stb*, nevű dossziében, 4. számú levél, Rónai Paula levele 1922. január 22-én, 1. A levél ide vonatkozó szövege: „ha írott szabályaink nincsenek is még, kialakult bennünk egy sajátos szellem, egy típus, úgy, hogy meg szoktuk tudni különböztetni: ennek missziósnővér hivatása van, ennek más valamely idegen szerzetbe való hivatása...”

Fokozatosan bekapcsolódott a társulat életébe.¹¹⁵³ Szikszón a lelkigyakorlatokat és konferenciabeszédeket is Mázy Engelbert nyújtotta.¹¹⁵⁴

Farkas Edit is megszerette a lelkes bencés szerzetest és 1910-ben megkérte, hogy konstitúciót szerkesszen a Szociális Missziósnővérek Társulata számára. Mázy Engelbert ehhez – a főnöknőtől kapott szabályzattervezeteken kívül – nyilvánvalóan a bencés regulát vette alapul. A regulához magyarázatokat, kiegészítéseket fűzött, alkalmanként megváltoztatásokat eszközölt. Úgy határozta meg a Társulatban élők szerepét, mint olyan nők, akik szerzetesként ennek a világnak szolgálatára állnak. Farkas Edit ezt a szabályzatot elküldte a kassai¹¹⁵⁵ megyéspüspöknek jóváhagyásra.

Kassa szent életű püspöke 1911. március 14-én Mázy Engelbertnek írt levelet, amelyben megfogalmazta: „Nagy örömmel olvastam a szabályzatot...amit Nagyságod a Missziótársulat számára készített. X. Pius pápa Őszentségének 1906. évi július 16-án »Dei providentis« kezdettel Motu proprio¹¹⁵⁶ kiadott rendelet értelmében nekem nincs jogom az apostoli szentszék beleegyezése nélkül új szesztes társulatot alapítani...Ezért a Nagyságod által készített és elem terjesztett szabályzatot egyelőre egyszerűen, mint tisztán világi társulat szabályait hagyom jóvá.”¹¹⁵⁷ Egy héttel később (március 21-én) Farkas Editnek, küldte el a véleményét, amelyben a beterjesztett tervezetről megállapította: „A Szociális Missziótársulat Szabályzatát elolvastam. Tulajdonképpen nem szabályzat, mint inkább a lelkiélet iskolája Szent Benedek szellemében, mivel ezt a szabályzat híven tükrözi, szívesen megengedem, hogy a Szociális Missziótársulat a szabályzat szellemében egyházmegyéim területén kialakuljon.”¹¹⁵⁸ Erről a „szabályzatról” a kassai püspök is, valamint Farkas Edit is tudta, hogy a Társulatnak nem a szervezetét, csupán a lelkiületét tartalmazza. Ennek megfelelően a neve: „Directorium Spirituale” lett.

Mázy Engelbert ezzel a tervezettel kapcsolatban 1911. április 9-én így írt: „Elküldöm a szabályzatot, hogy bemutassa Prohászka Ottokár püspök úrnak és megkérje, hogy írjon hozzá előszót. Nem végleges Szabályzat ez, újra mondom, mert az igazi szabályzat, amelynek elkészítésére akár tíz esztendő kell, a Szentszék előírása szerint más lesz, és

¹¹⁵³ PBFL: Szociális Missziótársulat anyaga, B/1a.

¹¹⁵⁴ FARKAS EDIT, *A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése (Irányzat és gyakorlat)*, 1911, 19.

¹¹⁵⁵ Az anyaház Szikszón volt, így a Társulat területileg a kassai egyházmegye illetékességéhez tartozott.

¹¹⁵⁶ ASS 1906. július 26., 39(1906), 336-344.

¹¹⁵⁷ Kassai Püspöki Levéltár 1242/1911. iktatószám alatt; Fischer Colbrie Ágoston fogalmazványa, Kassa, 1911. március 14-én.

¹¹⁵⁸ PUSKELY MÁRIA, *Kétezer év szerzetessége L-Zs*, Dinasztia Kiadó, Budapest, 1998, 1257.

EPL 3948/1922 Cat 46.

Fischer Colbrie Ágoston püspök levele, Kassán, 1911. március 21.

A fenti idézettel kezdődik a Directorium Spirituale című könyv is. *Directorium Spirituale, A Szociális Missziótársulat használatára*, Szent Erzsébet nyomda, Kassa, 1913, 3.

ennek a szabályzatnak csak némely részeit fogja tartalmazni és más részek fognak hozzá kerülni. Ez a szabályzat mégis útjelző a Szociális Missziótársulat életében és majdan a lelki élet alapkódexévé fog kialakulni.”¹¹⁵⁹ A székesfehérvári püspök ki is egészítette bevezetővel és a Missziótársulat harmadik születésnapján (1911. november 19-én,) hivatalosan kihirdette a Directorium Spiritualet. Farkas Edit záró gondolata ehhez a lelki „szabályzathoz” egyetlen mondatból állt: „Szent Benedek, légy a mi Atyánk és fogadj minket leányaiddá!” 1913. november 23-án jelent meg a Directorium Spirituale nyomtatásban, Kassán a Szent Erzsébet nyomdában a Szociális Missziótársulat használatára.¹¹⁶⁰ Ez forgott közkézen 1923-ig.

A Directorium Spirituale első része a közös életet a második része pedig Szent Benedek reguláját tartalmazta. Az első rész ismerteti a lelki életet, a társulat szervezetét, különböző erényeket (engedelmesség, alázat,...), a testi szükségleteket (pihenés, ruházat...), eligazítást nyújt munkáról, jelentkezők felvételéről, a testület rendjéről, főnökválasztásról, társulati házon kívül dolgozó testvérekről. A kötet első felében csak a bal oldalon volt szöveg, hogy a nővérek az üresen hagyott részre írassák észrevételeiket valamint saját maguk megszentelődésükre a jófeltételeiket. A könyv második fele mindkét oldalon nyomtatott oldalakból állt, a regulát (*Szent Benedek atyánk rendszabálya*, Labach Bertold O.S.B. fordításában) tartalmazta.

Mázy Engelbert a Directorium Spiritualet Farkas Edit segítségével 1912-ben átdolgozta, a Társulat szervezeti felépítésével kibővítette, az egészet pontokba szedte. A főnöknő elküldte Esztergomba elfogadtatásra.¹¹⁶¹ Csernoch János hercegprímás a 1913. december 16-án kelt leiratában, ezt a Directorium Spirituale átdolgozott változatát, mint lelkiolvasmányt ugyan szépnek, de a Szociális Missziótársulatra nézve alkalmatlannak mondta.¹¹⁶² Így a Missziótársulat számára ez a módosított elképzelés sohasem lett bevezetve.¹¹⁶³

Az állami elfogadtatás lényegesen egyszerűbben történt. A magyar királyi belügyminiszterhez csak a szervezeti felépítést kellett elküldeni, – amelyet Farkas Edit a

¹¹⁵⁹ Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók; II. A Szociális Missziótársulat Konstitúciói*, című dossziéban DR. CSÓKA LAJOS O.S.B. *Első nyers fogalmazvány, töredék*, címmel, 2.

¹¹⁶⁰ Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók; II. A Szociális Missziótársulat Konstitúciói*, című dossziéban Farkas Edit alapító főnöknőnek az 1932. febr. 14-én jóváhagyott konstitúcióhoz írt kísérő levele címmel, III.

¹¹⁶¹ Mázy Engelbert Farkas Edithez írt leveleiben többször is említést a szabályzat átdolgozásáról, és többször személyesen is tárgyaltak ebben az ügyben egymással.

¹¹⁶² EPL 8146/1913. Csernoch János 1913. december 16-án írt fogalmazványa

¹¹⁶³ Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók; II. A Szociális Missziótársulat Konstitúciói*, című dossziéban Farkas Edit 1923. február 16-i levele a nővérek számára, IX.

Veszprém megyei Tésen¹¹⁶⁴ állított össze és *A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése (Irányzat és gyakorlat)*¹¹⁶⁵ címmel jelent meg kiadásban. Farkas Edit ehhez a szabályzathoz mellékelt levelében írja: Ezen Szabály alig tér el általánosságban más szabályoktól. Másképpen ez nem is lehet, mert hisz a főcélban és a főeszközökben megegyezünk. Mégis szükségesnek tartottam ennek a Társulatnak létesítését... Oly szerzetesnők kellene, akik a világ szemében nem apácák és az Egyház szemében nem világiak, kik középosztályt alkotnak a világi és az egyházi elem között...Erre a növédelem terén szerzett hosszú tapasztalatok vezéreltek. Láttuk, hogy buzgó és okos világi nők hányszor férközhetnek be apácáknál könnyebben fogházakba és más missziós helyekre, a hatóságok szívesen hunynak szemet a társadalmi missziónárius katholicitása fölött, ha világi ruhában és tapintatos modorban közeledik feléjük...Missziós szellemben Isten nagyobb dicsőségére ezt a társulatot létesítettük”¹¹⁶⁶ 1910. október 10-én a Társulat, mint 'ügynökség'¹¹⁶⁷ elfogadást nyert 140952/910/5a jelzet alatt. 1912-ben a Missziótársulat az éves közgyűlésen néhány módosítást vezetett be az eredetileg elfogadotthoz képest. A megújított szervezetről a tervezetet 1912. január 7-én nyújtották be a belügyminisztériumba. A jóváhagyást még abban az évben megkapták 1912. augusztus 1-i dátummal 114910/1912; 1912-IX. szám alatt.

VII. 3. Közeledési kísérlet a bencésekhez

1913-ban a Társulat már évek óta haladt szent Benedek nyomán, ezért Farkas Edit felkérte dr. Hajdú Tibor O.S.B. pannonhalmi főapátot, hogy Prohászka Ottokár mellett vállalja el a Társulat védőelnökségét. A védőelnökséget elfogadta,¹¹⁶⁸ de a Szociális Missziótársulatnak bencés rendhez való közeledésének szándékát elutasította a 1913. november 20-án keltezett 798. számú levelében, azzal az okkal, hogy kapcsolódás

¹¹⁶⁴ Tés, régi elvevezés szerint Teés. A két név ugyanazt a települést jelenti. A Missziótársulat eredeti dokumentumain következetesen Teés szerepel.

¹¹⁶⁵ FARKAS EDIT, *A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése (Irányzat és gyakorlat)*, Stephaneum nyomda, Budapest, 1911

FARKAS EDIT, *A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése (Irányzat és gyakorlat)*², Stephaneum nyomda, Budapest, 1913

FARKAS EDIT, *A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése*³, Stephaneum nyomda, Budapest, 1917

*A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése*¹¹, Stephaneum nyomda, Budapest, 1941

¹¹⁶⁶ Szociális Missziótársulat Irattára, I. lp. Jelölésű levél, *Előszó* 1.

¹¹⁶⁷ Akkoriban társaság, ügynökség, vagy klub néven lehetett elfogadtatni a Belügyminisztériumban új alapítású intézményt. A társaságok: oktatási intézmények, iskolák az Oktatásügyi Minisztériumhoz tartoztak. Az ügynökségek: elhagyott gyermekek, és öregekkel foglalkozó intézmények, valamint a klubok a Népjóléti Minisztérium hatáskörébe kerültek.

¹¹⁶⁸ *Értesítő*, III/1, (1914./1.), 26.

A Szociális Missziótársulat újabb eseményei, in *Értesítő*, III/2, (1914./2.)

Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók; II. A Szociális Missziótársulat Konstitúciói*, című mappában Farkas Edit alapító főnöknőnek az 1932. febr. 14-én jóváhagyott konstitúciók-hoz írt kísérő levele címmel, 2.

jelentékenyen szaporítaná a főapáti állás máris igen nagy elfoglaltságát, amire utódaimat nem köthetem le.”¹¹⁶⁹ A valós indok azonban más volt. A főapát nem akarta, hogy a Missziótársulat a bencésekhez kapcsolódjék. Hasonlóképpen 1924-ben Jándi Bernardin O.S.B. is kifejezte burkoltan az örömét, hogy a Missziótársulat eltávolodott tőlük.¹¹⁷⁰

1915-ben újabb pontosítások történtek a szabályzaton. Ezt Farkas Edit elküldte a Belügyminisztériumba, valamint az esztergomi hercegprímásnak. A magyar királyi Belügyminisztérium 163517/1916. számon hagyta jóvá. A hercegprímás elkészíttette a latin fordítást, annak érdekében, hogy a szentatya elé nyújtsa elfogadásra. A hercegprímás a szabályzatot 1915. október 27-én tartott püspöki konferencián ismertette.¹¹⁷¹ Püspöki Kar elismerte és megdicsérte a Társulat tevékenységét valamint a hercegprímást megbízta, hogy a szabályzat tervezetét a konferencia egyhangú ajánlatával a Szentszékhez juttassa el, mert azt csak az Apostoli Szentszék engedélyezheti.¹¹⁷² A hercegprímás a válaszában tájékoztatta a főnöknőt a fejleményekről. A bíboros hivatkozott X. Pius pápa Dei providentis kezdetű moto propriójára¹¹⁷³, melynek értelmében új szerzetesi kongregáció szabályainak jóváhagyása az Apostoli Szentszéknek van fenntartva.¹¹⁷⁴ A hercegprímás azonban a Társulat egyházi jellegét nem tartotta eléggé kialakultnak, s ráadásul közben érvénybe lépett az új egyházi törvénykönyv, amely a szerzetesi jogot újraszabályozta, így a végleges intézkedést elhalasztotta.¹¹⁷⁵

A társulat bencés lelkiségi alapjának kialakításában nagy szerepet töltött be Serédi Jusztinián hercegprímás, egykori bencés szerzetes. Ő már kezdetektől nagyon jó véleménnyel volt a Társulatról. Farkas Edit többször fordult hozzá a szabályzat ügyének rendezése érdekében. Serédi a latinra fordított szabályzattervezethez Pannonhalmáról a 1919. január 15-i keltezésű levelében „Észrevételek a Szociális Missziótársulat alapszabályához” címmel, magyar nyelven 70 pontban írt észrevételeket.¹¹⁷⁶

¹¹⁶⁹ PBFL: 798/1913

Szociális Missziótársulat Irattára, *Szociális Missziótársulati Iratok 1908-1923*, című mappában, III. Pannonhalmával kapcsolatos iratok, nevű dossziében 1. számú levél.

¹¹⁷⁰ Szociális Missziótársulat Irattára, *Szociális Missziótársulati Iratok 1908-1923*, nevű mappában, III. Pannonhalmával kapcsolatos iratok, nevű dossziében 4. számú levél, 1924. június 21. keltezéssel.

¹¹⁷¹ EPL Cat 22. 1438/1918. március 18. Csernoch János fogalmazványa *Szociális Missziótársulat*, címmel

¹¹⁷² *Társaságunk története*, in *A Testvér*, III/5, (1932. január), 36.

¹¹⁷³ ASS 1906. július 26., 39(1906), 336-344.

¹¹⁷⁴ EPL Cat 22. 1438/1918. március 18. Csernoch János fogalmazványa; ügyiratcím: *Szociális Missziótársulat szabályainak betérjesztéséről bizonyítvány*,

¹¹⁷⁵ EPL 214/1923 Csernoch János hercegprímás fogalmazványa Farkas Editnek 1923. január 18-án.

Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók, II Szociális Missziótársulat Konstitúciói* című mappában; *Egyházi hatóságoknak az ügyre vonatkozó iratainak másolati példányai*, nevű dossziében.

¹¹⁷⁶ Szociális Missziótársulat Irattára, *Szociális Missziótársulati Iratok 1908-1923*, nevű mappában, III. Pannonhalmával kapcsolatos iratok, nevű dossziében 6. számú 24 oldalas levél, 1919. január 15. keltezéssel.

A főnöknő többször vendégeskedett Pannonhalmán, de az akkori főapát, Hajdú Tibor nem tartotta kívánatosnak a Missziótársulat bencésekhez való közeledését. 1921 nyarán Farkas Edit ismét egy hetet töltött a Szent István alapítású monostorban, akkor Serédit ismét kérte, segítse elő a szabályzat végleges kialakulását és hagyattassa jóvá.

A hercegprímás sürgette a Missziótársulat szabályzatának minél hamarabbi kialakulását, a pannonhalmi főapátok viszont elzárkóztak a közeledéstől. Farkas Edit ezért „mégében”¹¹⁷⁷ más módon kereste közösségének elismertetését.

A változtatás háttérében a bencés elutasítás mellett, közéleti okok is közrejátszottak. 1920-ban a nővérek egy része aktívan bekapcsolódott a politikai életbe. Ez elvonta őket a szociális munkaterről, ráadásul feszültségeket gerjesztett. A kortesharcok, a napi csatározások, a politikai és szociális feladatokból adódó különbség fokozták a nővérek közötti megnemértést és békétlenséget. Éppen ezért Farkas Edit az új országgyűlési választás előtt visszahívta a nővéreket a politikai munkától.

A politikai visszavonulást Dr. Hannuy Ferenc címzetes apát, egyetemi tanár is bölcsnek találta. Az ő véleménye szerint a Missziótársulat a szerzetesek közé (Congregatio Juris dioecesani) sorolható, amivel nem fér össze a politikai tevékenység.¹¹⁷⁸

A főnöknő a közösségének minden gondjával, ráadásul a társulat egyházi elismertetésének feladatával is egyedül maradt,¹¹⁷⁹ nagyon kereste a jóváhagyás lehetőségeit, végül a jezsuita páterek bízgatására szigorúbb szerzetesi szabályzatot léptetett ideiglenesen életbe.

VII. 4. Jezsuita hatás, Summarium

A főnöknő 1922-ben egy lelkigyakorlat után a Jézus Szíve tiszteletet hangsúlyosabbá tette a beltágok számára, és Szent Ignác Konstitúciója alapján készült egy új szabályzattervezet, amelyet kísérletképpen bevezetett,¹¹⁸⁰ bár nyomtatott formában csak 1923 januárjában, és akkor is csak kipróbálásra, kapták kézbe a nővérek. A főnöknőhöz mindig közel állt a Jézus Szíve tisztelet, így a beltágok számára a lelki tartalom nem volt teljesen új. Ezt hat nővér a bíborosnak címzett levelében is kifejtette.¹¹⁸¹ A beltágok közül

¹¹⁷⁷ Szociális Missziótársulat Irattára, *Szociális Missziótársulat archivum leltára*, című mappában, *Fogalmazványok*, nevű kisebb dossziében, STOFFER MICI, *Farkas Edit a Szociális Missziótársulat alapítónője*, című egy gépelt oldalas lap

¹¹⁷⁸ Szociális Missziótársulat Irattára, *SM-alapítás*, nevű mappában, Egyh. 18. számú levél. Hannuy Ferenc levele, 1923. január 1-i keltezéssel *Vélemény*, címmel

¹¹⁷⁹ ARGAY HONORIA és DR. KOPASZ IRMA, *Anyaházi ostromemlékeink 1944. március 19-től 1946. február 12-ig*, kézirat, 1946. január 25-i bejegyzés.

¹¹⁸⁰ PUSKELY MÁRIA, *Kétezer év szerzetessége L-Zs*, Dinasztia Kiadó, Budapest, 1998, 1257.

¹¹⁸¹ EPL 3273/1922. Cat 46 iktatószám, 1922. október 7-i keltezéssel feladott levél.

mégis többen nehezen tudták, vagy nem akarták elfogadni a nyilvános szerepléstől visszavonultabb, benedeki gondolkodástól kissé eltérő irányvonalat.

A lelkeségi irányvonal megváltoztatása, a politikai visszavonulás miatt sértettség, a nővérek közötti gondolkodásbeli eltérés nehezítették a mindenki számára optimális rendi alkotmány megszületését. Ugyanakkor ideális lett volna, hogy az összes társulati tag számára kötelező érvénnyel elfogadásra kerüljön a szabályzat, ami a jogokat, köteleességeket, feladatokat és lehetőségeket írásban tartalmazza. Farkas Edit ezért levelet írt az akkori pannonhalmi főapátnak, Bárdos Remignek, azzal, hogy „a végleges szabályzat megalkotását egyébként a Társulat belső élete is igen kívánatosná teszi.”¹¹⁸² Hangsúlyozta a beszámolójában, hogy „a pannonhalmi templomban »örök időkre« szent Benedek égi oltalma alá helyeztem a Szociális Missziótársulatot.” Tájékoztatta arról is, hogy többek között az affililálódási kérelmek elutasítása miatt a jézustársasági atyákkal került szoros kapcsolatba.¹¹⁸³ A levélre másfél évvel később érkezett csak válasz. 1924-ben Jándi Bernardin O.S.B. írt levelet Farkas Editnek: „Nagyon örülök, hogy Méltóságod erős elhatározottsággal rálépett az egyedül helyes útra, az egyházi szervezés útjára...”¹¹⁸⁴ – ezzel azt akarta kifejezni, értékeli, hogy távolodott a bencésektől – a szerző.

1923. január 15-én Hantos Ferenc jezsuita páter levelet írt a bíborosnak, hogy a Missziótársulatot jezsuita alapon átszervezné, mert csak ilyen módon lehetne kialakítani végleges szabályzatot.¹¹⁸⁵ A hercegprímás nem tudott erről a szándékról, így Hantos Ferenc levelét elküldte Farkas Editnek. A főnökasszony visszaírt a bíborosnak, hogy a jezsuita hatás erősítését ő is kívánatosnak tartja, de nem Hantos Ferenc közreműködésével. Tájékoztatta a hercegprímást arról is, hogy az említett páter kért tőle találkozót, de a Missziótársulat átszervezéséről nem esett szó. A jezsuita szabályzat bevezetéséről kizárólag Páter Bíróval tárgyalt.¹¹⁸⁶

Farkas Edit megállapította, hogy a Társulat 1923-ban feltűnő virágzásnak indult és páter Tomcsányi Lajos és páter Bíró útján szent Ignác szabályzatának, Tomcsányi Lajos által az angolkisasszonyok számára készített +Páter Heller féle kivonat került a

Grassely Ilona Norberta nővér, Mandukics Franciska Celestine nővér, Argay Erzsébet Edina egyszerű fogadalmas nővér, Kreis Matild Matild nővér, Mandukics Mária Livia nővér, valamint Bem Erzsébet Denise nővér

¹¹⁸² Erről ír Farkas Edit Bárdos Remig főapátnak 1922. december 4-én keltezett levelében.

¹¹⁸³ Szociális Missziótársulat Irattára, *Szociális Missziótársulati Iratok 1908-1923*, nevű mappában, III. Pannonhalmával kapcsolatos iratok, nevű dossziében 2. számú levél, 1922. december 4. keltezéssel, 2.

¹¹⁸⁴ Szociális Missziótársulat Irattára, *Szociális Missziótársulati Iratok 1908-1923*, nevű mappában, III. Pannonhalmával kapcsolatos iratok, nevű dossziében 4. számú levél, 1924. június 21. keltezéssel

¹¹⁸⁵ EPL Cat 22. 170/1923. Hantos Ferenc 1923. január 15-én keltezett levele.

Társulathoz.¹¹⁸⁷ Ezzel kapcsolatban Csernoch János hercegprímás 1923. január 18-án kelt levelében azt írta: „Kézségesen elismerem, hogy a szabályzat megfelel az Egyház szellemének és alkalmas vezérfonál az életszentségre vezető úton. Azonban a szabályzatot mostani fomájában nem erősíthetem meg, s próbaévre sem írhatom elő kötelezőnek, mert a most érvényben lévő egyházjog összes követelményeinek nem felel meg.”¹¹⁸⁸ Azt is írja, hogy hozzá csak 1918-ban került a Missziótársulat szabályzata¹¹⁸⁹ felülvizsgálatra, és csak akkor érezheti magát feljogosítva elbírálásra, ha mind a székesfehérvári, mind a kassai püspök nyilatkozik, hogy ők a társulatot az egyházmegyéjük területén kánonjogi értelemben nem erigálták, azaz a társulat szabályzatát formálisan nem hagyták jóvá, csak helyeselték.¹¹⁹⁰ Hozzátette, hogy „a Méltóságod által bemutatott tervezet az egyházi törvénykönyv 487- 681 kánonjainak és a S. Congregatio de Religiosis által 1921. március 6-án kiadott normáknak ismerete nélkül készült, s azért jóváhagyást sem részemről, sem az apostoli szentszéktől nem remélhet.”¹¹⁹¹ Prohászka két héttel később írt Fisher Colbrie Ágostonnak egy levelet, amelyben kérte, hogy vele együtt a kassai püspök is feleljen meg a hercegprímás kívánságának és adjon ki igazolást, hogy a Missziótársulatot nem erigeálták, és a szabályzatot sem hagyták formálisan jóvá, csak helyeselték.¹¹⁹²

A Missziótársulat szabályzatának rendezésébe Prohászka Ottokár határozottabban is beleavatkozott. 1923. január 29-én levelet írt a bíborosnak, amiben arról tájékoztatta, hogy a Szociális Missziótársulat ügyében egyöntetűen akar a hercegprímással eljárni, valamint beszámolt arról is, hogy a főnökasszony Páterek segítségével éppen átdolgozza a szabályzatot.¹¹⁹³

Farkas Edit azonban már 1922-ben már nyomdába adta az új szabályzattervezetet, *Summarium*-ot, ami minden nővérrre vonatkozott. Ez 1923 januárjában készült el, A

¹¹⁸⁶ EPL 1923/3948 Cat 46. Farkas Edit levele a hercegprímáshoz 1923. január 20. dátummal.

¹¹⁸⁷ Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók, II Szociális Missziótársulat Konstitúciói*, című mappában; Farkas Edit 1923. február 16-i levele a nővérek számára, X.

¹¹⁸⁸ EPL 214/1923 Csernoch János 1923. január 18-án keltezett fogalmazványa.

Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók, II Szociális Missziótársulat Konstitúciói*, című mappában; *II. Egyházi hatóságoknak az ügyre vonatkozó iratainak másolati példányai*, nevű dossziében.

¹¹⁸⁹ Csernoch János hercegprímás 1913. december 16-án (EPL 8146/1923), már foglalkozott a Társulattal, de erről az 1923-ban írt levelében elfeledkezett.

¹¹⁹⁰ EPL 214/1923. Csernoch János fogalmazványa Farkas Editnek 1923. január 18-án.

Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók, II Szociális Missziótársulat Konstitúciói*, című mappában; *Egyházi hatóságoknak az ügyre vonatkozó iratainak másolati példányai*, nevű dossziében.

¹¹⁹¹ EPL 214/1923. Csernoch János fogalmazványa Farkas Editnek 1923. január 18-án.

Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók, II Szociális Missziótársulat Konstitúciói*, című mappában; *Egyházi hatóságoknak az ügyre vonatkozó iratainak másolati példányai*, nevű dossziében.

¹¹⁹² Szociális Missziótársulat Irattára, *Farkas Edith által összeállított iratsomó 1923- V.*, című mappában F.E.3. jelzésű levél, amit Prohászka Ottokár püspök írt Fischer Colbrie Ágoston kassai püspöknek 1923. január 29-én.

¹¹⁹³ EPL 3948/1923. Cat 46. Prohászka Ottokár 1923. január 29-i keltezésű levele a hercegprímáshoz.

Szociális Missziótársulat Szabályzata (Summarium) címmel, amit kísérletképpen ki is osztott a nővéreknek. Ennek a konstitúciónak a teljes változatát, ami a kormányzati részt és egyes hivatalok és előljárókra vonatkozó feladatokat is tartalmazta, csak a házakba küldte el. Farkas Edit a Summarium első lapjain leírta, hogy ezt még csak lelki olvasmányul adja a nővéreknek, hogy mindenki megismerje, feljegyezhesse észrevételeit, kéréseit és ezek figyelembevételével küldi majd föl a Főegyházmegyei Hatósághoz.¹¹⁹⁴ Ebben a kiadványban a főnöknő arról is beszámolt, hogy eredetinek és ténylegesen elsőnek az 1913-ban kiadott munkaprogramot nyilvánítja, ami egyébként az 1911-es Tésén készült kiadványnak a bővítése (címe *Szociális Missziótársulat rövid ismertetése, Irányzat és gyakorlat*¹¹⁹⁵). Ezt a korai programot tette kötelezővé a Summarium mellett minden missziós tag számára. Az alapító főnöknő a Summariumban leírja, „Ez a program oly bő és oly modern, hogy messze jövőben is lehet irányadó. Ami hiányzik belőle: a politika, a női jogokért, való harc, a harcias nőmozgalom, a feminista stílus, annak a jövőben is hiányoznia kell minden Missziósnővér szívéből.”¹¹⁹⁶

A beltágok között néhányan nem tudták/akarták elfogadni a politikai pálya abbahagyását, valamint még kipróbálni sem voltak hajlandók az új lelki irányvonalat.

Tomcsányi Lajos is megerősítette egy prelátusnak írt levelében, hogy Farkas Edit csak tervezetet adott a nővéreknek, hogy megvizsgálja, lehet-e ily módon a Társulat életét rendezni. Egyáltalán nem akart nővértársaira, az ő megkérdezésük nélkül, végleges szabályokat ráerőltetni.¹¹⁹⁷

Farkas Edit és Prohászka Ottokár véget akartak vetni a konstitúció elfogadásából adódó nehézségeknek. Prohászka erélyesen oldotta meg a helyzetet. Személyesen elment Esztergomba 1923. április 18-án, és Csernoch János, hercegprímás jogköréből kikérte a társulatot, amit neki a hercegprímás átadott és 1117/1923. számú levélben ezt számára igazolta.¹¹⁹⁸ A bíboros elfogadta, hogy az anyaház Csobánkára kerüljön át, ezáltal

¹¹⁹⁴ *A Szociális Missziótársulat szabályzata „Summarium,”* Szociális Missziótársulat, Budapest, 9.

¹¹⁹⁵ A munkaprogramra nem ír címet, de mivel olyan kiadványról van szó, ami 1911-ben, valamint 1913-ban is megjelent, így kikövetkeztethető, hogy a *Szociális Missziótársulat rövid ismertetése (Irányzat és gyakorlat)*, Stephaneum nyomda, Budapest, 1913 című könyvecskéről van szó.

¹¹⁹⁶ *A Szociális Missziótársulat szabályzata „Summarium,”* Szociális Missziótársulat, 1923, Budapest, 15-16. Szociális Missziótársulat Irattára, Krisztina krt. BEÖTHY ZSUZSANNA CECILIA NŐVÉR, *Konstitúciónk fejlődése*, címmel jelzet nélkül

¹¹⁹⁷ Szociális Missziótársulat Irattára, *SM alapítás* nevű dossziében, Egyh 21. számú levél, Tomcsányi Lajos S.J. levele a prelátushoz 1923. április 9-i keltezéssel.

¹¹⁹⁸ EPL Cat 46. 1117/1923. sz. leirat teljes szövege: „Ezennel beleegyezem abba, hogy a Szociális Missziótársulat anyaháza egyházmegyéim területéről áttétessék a székesfehérvári püspöki egyházmegye területére. Az áttételt ezennel tudomásul veszem és kijelentem, hogy a Missziótársulat szervezetére vagy szabályzatára vonatkozó bármely egyházi intézkedésemet (nevezetesen Máty Engelbert féle szabályzat tervezetre az 1918. március 18-át és az 1922. október 15-ét) visszavonom, illetve ilyen intézkedéseim

Prohászka lehetett a társulat ordináriusa. Mint felelős püspök, ő már szabályozhatta, sőt 1923. április 19-én a társulat számára, Páter Tomcsányi által kidolgozott *Heller féle* jezsuita szabályzatot ideiglenesen előírta.¹¹⁹⁹ Ez szétváláshoz vezetett, mert akik ezt elfogadták, azok a Szociális Missziótársulatban maradtak; akik magukra nézve nem tekintették kötelezőnek, azok a Szociális Testvérek Társaságába tömörültek.

Az 1923-as szabályzat bevezetése külső kényszerítő körülmények hatására történt. A bencések nem fogadták el a Missziótársulat közeledését, a püspökök közül sem a kassai, sem a székesfehérvári, sem az esztergomi nem akart a kényelmetlen ügyben állást foglalni. Úgy tűnt, hogy a jezsuita jelleg által hamarabb lehet a végleges szabályzatot kialakítani. Ezt az új irányvonalat a nővérek többsége elfogadta, de senki sem, még Farkas Edit sem érezte egészen sajátjának. A nővérek többsége nem is ismerte.¹²⁰⁰

1924-ben Prohászka Ottokár igazolta, hogy a Szociális Missziótársulat a CIC 488. kánonja értelmében religio juris dioecesani, melynek beltágjai örök fogadalmas tagok, akik elkötelezték magukat a Társulat házaiban a közös életre.¹²⁰¹ Hasonló igazolást kapott 1928-ban Serédi Jusztinián hercegprímástól, aki megírta, hogy a beltágok „Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök úr Önnagyméltóságától jóváhagyott constitutió szerint örök fogadalmakat tesznek és házaikban közös szerzeteséletre kötelezik magukat.”¹²⁰² A Magyar Királyi Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium is ugyanilyen bizonyítványt állított ki.¹²⁰³ Farkas Editnek minden megyéspüspöktől, ahol a Társulatnak háza volt igazolást kellett beszereznie, hogy az engedélykérelmet a kongregációhoz fel tudja terjeszteni.¹²⁰⁴

VII. 5. Saját lelki irányzat megtalálása

Prohászka püspök halála (1927) után a Társulat helyzetében változás állt be. Shvoy Lajos székesfehérvári megyéspüspök 1929. március 20-án írt Farkas Editnek, hogy a

hatályukat veszítik. Esztergom, 1923. április hó 17-én. Csernoch János s. k. bíbornok, hercegprímás, esztergomi érsek. Prohászka aláírása rajta: Az áttételt ezennel tudomásul veszem.”

¹¹⁹⁹ Szociális Missziótársulat Irattára; *Szabályzatok Konstitúciók* című mappában; II. A Szociális Missziótársulat Konstitúciói, nevű dossziében Farkas Edit 1923. február 16-i levele a nővérek számára, XI.

¹²⁰⁰ Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók*; II. A Szociális Missziótársulat Konstitúciói, című mappában ARGAY ANNA HONORIA NŐVÉR *Promemoria* címmel, 24.

¹²⁰¹ Szociális Missziótársulat Irattára, *Farkas Edith által összeállított iratcsomó 1923- V*, című mappában, F.E. 2. számú levél

¹²⁰² EPL 676/1928.; Serédi Jusztinián 1928. március 9-i keltezésű levele, *Bizonyítvány*, címmel

¹²⁰³ M.Kir.Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 18.918/928. szám./I. ü. o. jelzetű bizonyítványa a következő szöveggel: „Bizonyítvány A bíboros-hercegprímás Ő Eminenciája 676/928. sz. irata értelmében ezennel igazolom, hogy a Szociális Missziótársulat katolikus egyházi szerzetes alakulat, s mint ilyennek a magyar törvények által is elismert jogi személyisége van, hazai törvényeink értelmében alapszabályai kormányhatósági jóváhagyásra nem szorulnak s őt megilletik mindazok a jogok, amelyeket hazai törvényeink a katolikus egyház jogi személyiséggel bíró intézményei részére biztosítanak. Budapest, 1928. évi március hó 10-én, a miniszter helyett: Breyer István sk. h. államtitkár.

¹²⁰⁴ EPL 2933/928. jelzetű irat. Serédi Jusztinián 1928. szeptember 13-én keltezett fogalmazványa Farkas Editnek.

Szociális Missziótársulatnak ő nem ordináriusa, mivel az anyaház az esztergom-budapesti főegyházmegye területén van.¹²⁰⁵ A püspök levelének igazi oka az volt, hogy – bár elismerte a Missziótársulat tevékenységét és tisztelte a nővéreket – nem akart a konstitúció kényes kérdésével foglalkozni.¹²⁰⁶ A főnöknő 1929. április 12-én keltezett válaszában mégis azt kérte a székesfehérvári püspöktől, hogy beöltöztést és az örökfogadalomtételt segítse elő. A püspök azonban válaszában megírta Farkas Editnek, amíg a Congregáció jóváhagyásban nem részesül, addig örökfogadalmat nem lehet tenni, az ilyen jellegű elkötelezettség csak magánfogadalom, ami kánoni vizsgálatot nem igényel. Ugyanebben a levelében arról is tájékoztatta, hogy a már meg is kérte a hercegprímást, hogy vállalja el az ordinárius szerepét.¹²⁰⁷ – Mindezt Farkas Edit megkérdése nélkül tette, ez is igazolja, hogy nem akart a Társulat ügyeivel foglalkozni – a szerző.

Még ebben az évben (1929) a Missziótársulat visszakerült az Esztergomi egyházmegye főhatóságához. A Prohászka féle szabályzatot ekkor négy nővér átdolgozta és 1930. március 18-án eljuttatták Esztergomba.¹²⁰⁸ Válasz nem érkezett, ezért az alapítónő 1930. szeptember 18-án Hejciről levelet küldött a főpásztornak, amelyben megírta, hogy a Társulatra vonatkozó iratanyagot Breyer püspök vittel el és adta át személyesen a hercegprímásnak, valamint biztosította arról, hogy a szabályzattervezetet a legjobb egyházjogászok is átnézték.¹²⁰⁹ Esztergomban továbbra sem foglalkoztak érdemben az ügygel, így Farkas Edit személyes konzultációt kért, és beszélt a szabályzatról a hercegprímással.

A főnöknő ezt követően sokat gondolkodott, módosításokat végzett a tervezeten és időközben rájött a Társulat karizmájára és írásba is foglalta a konstitúcióról az elképzelését. A nővéreknek örömmel újságolta, hogy megtalálta, ami egészen a

¹²⁰⁵ Székesfehérvári Püspöki Levéltár 855/1929. Svoy Lajos püspök fogalmazványa Farkas Edithez 1929. március 20-i dátummal.

¹²⁰⁶ Szociális Missziótársulat Irattára; *Szabályzatok Konstitúciók című mappa; II. A Szociális Missziótársulat Konstitúciói*, című dossziében, *Emlékek*, iratköteggben, Csóka Lajos cím nélkül írt összefoglalója Missziótársulat alakulásáról, 5.

¹²⁰⁷ Székesfehérvári Püspöki Levéltár 1288/1929. Shvoy Lajos 1929. május 3-án keltezett fogalmazványa: „engedély fogadalomtételre” címmel.

¹²⁰⁸ Szociális Missziótársulat Irattára; *Szabályzatok Konstitúciók* című mappában; *II. A Szociális Missziótársulat Konstitúciói* című dossziében Farkas Edit 1923. február 16-i levele a nővérek számára, X. *A Szociális Missziótársulat Konstitúciói és Útravalója vagy Vademecuma*, Szociális Missziótársulat, Budapest 1931-1932, 1.

ARGAY ANNA HONORIA NŐVÉR, *Promemoria* kéziratában, 24. 1931. március 18 helyett, március 31-i dátumot közöl. Az előbbi feltételezhetjük, hiszen azt Farkas Edit a közvetlen az események után írta, sőt nyomtatásban is megjelent. Az utóbbi időpontot Honoria nővér határozta meg, amikor 1941 után visszaemlékezett az eseményekre. Argay Anna Honoria nővér 1942-ben vikária, azaz általános helyettes volt.

¹²⁰⁹ Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók, Szociális Missziótársulat Konstitúciói II* című mappában; *16 db az ügyre vonatkozó iratok III.* nevű dossziében, Farkas Edit 1923. február 16-i levele a nővérek számára, XI.

Missziótársulat sajátossága, amiben három ér folyik: Szent Benedeké, Szent Ignácé, és a saját elképzelése. Érzékeltette azt is, hogy visszatekintve lehet megérteni, azért utasította el a Pannonhalmi káptalan az affililálódási kérelmüket, a jezsuiták is azért vetették el csatlakozási szándékukat, sőt Csernoch János is azért nem adhatott engedélyt az eddigi szabályzatokra, hogy kidolgozzák, ami egészen az övék. Beszámolt arról, hogy a Jézus Szíve tisztelet, a 8 napos lelkigyakorlatok, a családfelajánlások legalább annyira része a Társulat életének, mint az „ora et labora”, a „Pax Christi” a liturgia szeretete, és stabilitás. Nem kizárják egymást, hanem összetartoznak, amelyekhez a szociális munka kapcsolódik. Kiemelte, hogy Missziótársulat csak eszköz, amit a cél miatt alapított: Isten szolgálatára, és saját megszentelődésükre.¹²¹⁰ Prohászka püspök is mindig egyszerre hangsúlyozta a Szentlelket és a Jézus Szíve tiszteletet.¹²¹¹ A főnöknő Vormayr Kamillának, nővértársának is küldött egy levelet, amit elsősorban azért kellett megfogalmaznia, mert ő szinte csak Loyolai Szent Ignácot gondolta a társulat pátronusának. A következőket írta: „Amint mondtam nem lehetünk sem S. J., sem O.S.B., hanem csakis S.M. plus kódex.” Ugyanitt hozzátette nem szabad egyes rendtagok tevékenységét az adott szerzetesrenddel általánosítani. Sajnos P. Tomcsányi, és P. Bíró jósága és hűsége nem azonosítható az S.J. szeretetével, mert az csak kettőjük személyi akciója volt; hasonlóképpen Mázy Engelbert cselekedetei sem vihető át az egész O.S.B-re, mert ebben az esetben is, csak egyes tagok kedves magatartásáról lehet beszélni. Arra is kérte, hogy szeretettel fogadja el az új helyzetet, és egyben közös megbeszélésre hívta a nővéreket Csobánkára.¹²¹²

A bíboros számára ez a módosított szabályzattervezet sem tetszett. Farkas Edit 1931 májusában személyesen ment el Serédi Jusztiniánhoz, aki elmondta, hogy a szabályzatot nem fogadhatja el, valamint elsorolta kifogásait és megjegyzéseit.¹²¹³ Serédi Jusztinián ezt a beszélgetést írásban is megfogalmazta és elküldte a főnöknőnek, hogy „A Szociális Missziótársulatnak boldog emlékü Prohászka Ottokár fehérvári püspök által 1923. április 19-én experimentálásra, ideiglenesen előírt és 1930. március 18-án nekem beadott társulati

¹²¹⁰ Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók, Szociális Missziótársulat Konstitúciói II* című mappában; „16 db az ügyre vonatkozó iratok III.” nevű dossziében, Farkas Edit levele a nővéreknek, 1931 januári dátummal, Kedves Gyermekeim címmel, 2.

¹²¹¹ *Missziós üzenetek, Hiszem és vallom, szeretem és élem*, Szociális Missziótársulat kiadása, Budapest, 1998, 51.

¹²¹² Szociális Missziótársulat Irattára, *Szociális Missziótársulati Iratok 1908-1923* nevű mappában; VII. *Különféle-iratok a kiválással kapcsolatban*, című dossziében, 31. kf jelzésű levél, amit Farkas Edit írt Vormayr Kamilla nővéreknek 1931. szeptember 23-i dátummal.

¹²¹³ Szociális Missziótársulat Irattára; *Szabályzatok Konstitúciók című mappa; II. A Szociális Missziótársulat Konstitúciói* című dossziében, Farkas Edit 1923. február 16-i levele a nővérek számára, X. *A Szociális Missziótársulat Konstitúciói és Útravalója vagy Vademecuma*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1931-1932, 2.

Konstitúciókat megvizsgáltam és az azokra vonatkozó megjegyzéseimet Esztergomban 1931 május havában előszóval közöltem méltósággal.”¹²¹⁴

VII. 6. Egyházi jóváhagyás

A hercegprímás észrevételének és utasításainak figyelembe vételével Farkas Edit 1931 nyarán Beuronban Mayer Suso O. S. B. segítségével kidolgozta a végleges konstitúciót, felhasználva a Prohászka féle ideiglenesen jóváhagyott változatot, és más egyházilag jóváhagyott konstitúciókat. A németül elkészült anyagot Farkas Edit magyarra fordította és közvetlenül megküldte Serédi hercegprímásnak. A bíborosnak az észrevételei alapján a szabályzatot pontosította és így készült el az a változat, amelyet még a nyár végén visszajuttatott a főpásztorhoz. A bíboros hónapokig nem válaszolt majd 1932. februárjában a konstitúciót megfelelőnek nyilvánította és a Társulat számára kötelezően előírta.¹²¹⁵ Egyidejűleg minden addig használt Konstitúciót, Summáriumot hatályon kívül helyezett.¹²¹⁶ Ezt az engedélyt két nappal később Farkas Edit 55 éves születésnapján, Budapesten személyesen nyújtotta át a főnöknőnek egy dedikált fénykép kíséretében. Az írásbeli jóváhagyás 1932. március 25-én keltezett, 760/1932 számú levelében érkezett meg Serédi Jusztiniántól, amiben a Társulatot ideiglenesen 5 évre jóváhagyta.¹²¹⁷

Az alapító főnöknő ezt a végleges konstitúciót kötetbe szerkesztette és ugyanebbe a kisalakú könyvbe¹²¹⁸ kiegészítésként egy „Útravaló” vagy „Vademecum” című részt is csatolt és úgy adta a nővérek kezébe, azzal, hogy azt viseljék mindig maguknál és használják buzgón.¹²¹⁹

Az új benedeki szabállyal a Társulat és Pannonhalma között újra baráti viszony alakult ki, ismét a bencés atyák lettek felkérve a lelki tanítások megtartására.

¹²¹⁴ A *Szociális Missziótársulat Konstitúciói és Útravalója vagy Vademecuma*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1931-1932, 2.

¹²¹⁵ Szociális Missziótársulat Irattára; *Szabályzatok Konstitúciók*, című mappában; II. A *Szociális Missziótársulat Konstitúciói*, című dossziében Farkas Edit 1923. február 16-i levele a nővérek számára, XII.

¹²¹⁶ EPL Cat 22. 760 /1932. 1932. március 25-i dátummal.

Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók*, *Szociális Missziótársulat Konstitúciói II* című mappában; 16 db az ügyre vonatkozó iratok III. nevű egy dossziében Serédi Jusztinián levele Farkas Edithez 1932. február 14-i dátummal.

¹²¹⁷ EPL Cat 22. 760 /1932. 1932. március 25-i dátummal *Konstitúció*, ügytartalommal megjelölve. Esztergomban a jelölt levéltári helyen nem lelhető fel. A levél szövegét idézi A *Szociális Missziótársulat Konstitúciói és Útravalója vagy Vademecuma 1931-1932*, Szociális Missziótársulat, Budapest, 1. című könyv. A 760/1932 jelzetű ügyirat tartalmára egyébként az EPL 1470/1936 valamint a Cat 22. 3339/1941 alapján következtethetünk. Az előbbi tanúskodik arról, hogy a Szociális Missziótársulat szabályos kongregáció; az utóbbi meg végleges jóváhagyást ad a szabályzatra. Mind a kettő levéltári irat kifejezetten hivatkozik a 760/1932 számú levélre, amely öt évre ismerte el a konstitúciót.

¹²¹⁸ A *Szociális Missziótársulat Konstitúciói és Útravalója vagy Vademecuma 1931-1932*, Szociális Missziótársulat, Budapest,

¹²¹⁹ Szociális Missziótársulat Irattára; *Szabályzatok Konstitúciók*, című mappában; II. A *Szociális Missziótársulat Konstitúciói*, nevű dossziében, Farkas Edit 1923. február 16-i levele a nővérek számára, XIII.

Farkas Edit kérésére Serédi Jusztinián 1936-ban igazolást küldött, amelyben elismerte, hogy a szerzetesrend szabályos szerzetes kongregáció.¹²²⁰

1937-ben az alapító főnöknő azt kérte a hercegprímástól, hogy a Társulat részére adott Congregatio Religiosa minősítést visszavonni sziveskedjen. Ezt 1932-ben Farkas Edit kérte¹²²¹, azt gondolva, hogy ezáltal, lelki előnyeik fakadnak: több búcsúnyerésre lesz lehetőségük, nagyobb pártfogásban lesz részük, bizonyos körökben nagyobb becsületük lesz. Az elképzelésből semmi sem teljesült, sőt pont az ellenkezője következett be: egyházi oldalról egyre több nehézséggel kellett megküzdeniük, így Farkas Edit a congregatio¹²²² religiosa besorolás helyett más típusú megjelölést kért. Hangsúlyozta, hogy a társulaton belül nem változott semmi, az eddig betöltött szerepüket, 233 szervezetüket, a 15 különböző házban folyó munkát ugyanúgy őrzik.¹²²³

1941-ben Serédi Jusztinián bíboros a 1797/1941 esztergomi¹²²⁴ főegyházmegyei rendelet alapján az Szociális Missziótársulat Országos Szervezetének alapszabályait jóváhagyta¹²²⁵. Két hónappal később a 1941. május 20-án, a 3339/1941. számú levelében Missziótársulat konstitúciója is végleges elfogadást nyert.¹²²⁶ A Belügyminisztérium a véglegesített rendi alkotmányt a 265750/1941¹²²⁷ számú nyilatkozattal fogadta el.

1948-ban az Esztergomi Főhatóság a konstitúció kiegészítését kérte a Társulattól; ez alkalommal ismét a bencés összeköttetés jelentett nagy segítséget, mert Sárközy Pál O. S. B. pannonhalmi perjel, főapát, Kolos Berthold tanár urat bízta meg a munka elvégzésével.

¹²²⁰ EPL 1470/1936. 1936. május 13-i dátummal keltezett levél. Teljes szövege: „Ezennel igazoljuk, hogy a Szociális Missziótársulat, melynek székhelye az esztergomi főegyházmegyében, Budapest Székesfővárosban, Krisztina körút 125. sz. alatt van, és amelynek alapítója Farkas Edit főnöknő, fogadalmas tagokkal rendelkező szabályszerű szerzetes kongregáció. A társulat célja nőknek és leányoknak vallásos szociális-karitatív kiképzése és ilyen tevékenység kifejtése. Szabályai 1932. február 14-én 760/1932. sz. alatt nyertek /egyelőre 5 évi időtartamra/ főegyházmegyei jóváhagyást. Esztergom 1936. május 13.

¹²²¹ Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók, Szociális Missziótársulat Konstitúciói II* című mappában; *16 db az ügyre vonatkozó iratok III.*, nevű dossziében Farkas Edit levele 1937. április 17-én a főpásztorhoz, 13.

¹²²² Congregatio=társulat helyett lehetett volna Sodalitas=szövetség, testület

¹²²³ Szociális Missziótársulat Irattára; *Alapszabályok Konstitúciók, Szociális Missziótársulat Konstitúciói II* című mappában, *16 db az ügyre vonatkozó iratok III.*, nevű dossziében Farkas Edit levele 1937. április 17-én a főpásztorhoz, 13.

¹²²⁴ Ma Esztergom – Budapesti Főegyházmegye (Az 1993-as egyházmegyei határmódosítások óta)

¹²²⁵ EPL Cat 25, 1797/1941 Szociális Missziótársulat Országos Szervezetének alapszabályai üggytartalommal megjelölve 1941. március 12. keltezéssel

¹²²⁶ Serédi Jusztinián a következőket írta az EPL Cat 22. 3339/1941 iktatószámú, 1941. május 27-i keltezésű levelében: „Mikor a Nagyontisztelendőség által alapított Szociális Missziótársulatnak, ezen egyházmegyei jogú intézmények átdolgozott Konstitúcióit 1932. február hó 14-én 760/1932. szám alatt jóváhagyásban részesítettem, egyben azt az intézkedést tettem, hogy öt esztendő múltával társulati káptalan tartassék, mely esetleges tapasztalatairól, nehézségeiről és netáni ideszóló kívánságairól tájékoztasson. ...Kijelentem, hogy a Szociális Missziótársulat részemről jóváhagyással bíró Konstitúciói további teljes érvényben maradnak...Ezen intézkedéssel a Szociális Missziótársulat az időlegesen jóváhagyott főegyházmegyei intézmények sorából a végleges jóváhagyással bírók közé tétetik át. Esztergom, 1941. május 20. Serédi Jusztinián s.k. bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek”

Az átdolgozott konstitúciót Esztergomból jóváhagyásban részesítették.¹²²⁸ Ezután már csak egészen apró, lényegét nem érintő változtatás történt, amit a Missziótársulat elküldött Esztergomba. Drahos János 1950-ben tájékoztatta Mócsi Gabriella főnöknőt, hogy „az eredeti kézírásos korrektúrákat tartalmazó szabályzat megérkezett.”¹²²⁹

A szétszórás után újraindult Missziótársulatnak Paskai László bíboros, prímás, érsek adta meg a jóváhagyását: „hogyan a Konstitúció szellemében élve legyen az evangélizálás munkálója az Esztergom-Budapesti Főegyházmegyében.”¹²³⁰

VIII. A TÁRSULAT ALAKULÁSA A II. VILÁGHÁBORÚ VÉGÉIG

VIII. 1. A társulat a szétválás után

A Szociális Missziótársulat a politikai és gazdasági helyzetétől függetlenül mindig igyekezett – jelmondatuknak megfelelően: „amit egynek tesznek a legkisebbek közül, azt nekem tesztek” – a rászorulókat szolgálni. Nagy erővel vette ki a részét a háború utáni helyzet és politikai zűrzavarának enyhítésében is.

Az 1923-as törés ellenére a Missziótársulat zavartalanul folytatta munkáját, sőt újabb feladatokba is bekapcsolódott.

Ebben az évben (1923) a szikszói házban is kis átalakításra került sor. Mivel a javító nevelő tevékenységre már alig volt szükség, ezért az Ottokár Hadiárvaházhoz hasonló tevékenységgel, az apátlan anyátlan gyermekek nevelésével kezdtek el itt is foglalkozni.

¹²²⁷ MOL, 265750/1941

¹²²⁸ EPL 5612/1949. szám alatt. Dr. Drahos János az esztergomi főegyházmegye érseki általános helytartója 1949. november 19-i keltezéssel az alábbi tájékoztatást tette: „A Szociális Missziótársulatnak jelen Konstitúciói, amelyek az egyház törvénykönyv vonatkozásaihoz alkalmazottan újból átdolgozást nyertek, mint az Anyaház ordináriusa.... méltányolva a Társulat négy évtizedes érdemes munkáját az elindulás napjának negyvenedik évfordulóján jóváhagyásban részesítem... Esztergom, 1949. november 19. Dr. Drahos János az esztergomi főegyházmegye érseki általános helytartó”

¹²²⁹ EPL 1704/1950 iktatószámú, 1950. április 12-én keltezett, Mócsy Gabriellának címzett fogalmazvány, a *Szociális Missziótársulat Új szabályzat jóváhagyása* ügyiratcímével.

¹²³⁰ EPL 2544/1994 számú, 1995. vízkereszt keltezésű levelében a következőket írja: „Az Esztergomi Főegyházmegyében 1932-ben Serédi Jusztinián bíboros, hercegprímás hagyta jóvá a Szociális Missziótársulat első Konstitúcióját. Az egyház mindig megújításra szorul és benne minden kisebb közösség is, hogy hűséges legyen a Lélek hívására és az idők zavarára figyelve teljesíteni tudja küldetését. A II. Vatikáni Zsinat és az Egyházi Törvénykönyv megjelenése után időszerűvé vált a Társulat korábbi Konstitúciójának átdolgozása is, hogy a szélesre tárult lehetőségek között, az újraindulás nehézségei ellenére az egyházmegyei zsinaton megújuló Főegyházmegyénkben a Társulat Isten szándéka szerint teljesíthesse sajátos küldetését. Jelen soraimmal a fenti számon jóváhagyom a Szociális Missziótársulat Konstitúcióját, kérve a Társulatra Isten áldását, hogy a Konstitúció szellemében élve legyen az újraevangelizálás munkálója az Esztergom-Budapesti Főegyházmegyében. Budapest, 1995 Vízkereszt ünnepén Paskai László bíboros, prímás, érsek.”

1924-ben először rendeztek misszióshetet Budapesten. A jelenlévők száma 800 fő volt, akiknek erre az időre teljes ellátást és szállást biztosítottak. A költségeket gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter fedezte. A program egy háromnapos lelkigyakorlattal kezdődött, amit Prohászka Ottokár tartott, a további három napot meg szakmai továbbképzések, beszámolók töltötték ki.¹²³¹ A heti fáradalmakat az utolsó néhány órában a résztvevők egy csoportja, közös kirándulással a Prohászka Hadiárvaházban Csobánkán pihenhetette ki. Itt a látogatókat mind, mintegy 200 főt vendégeltek meg július 5-én.¹²³² A programot általános lelkesedés követte, ezért a társulati tagok elhatározták, hogy ennek hagyományt teremtenek és a továbbiakban, minden esztendőben rendeznek hasonló nyári továbbképzést.

Közben a nővérek munkaterülete új lehetőségekkel is bővült: gyermeknyaraltatásokat szerveztek. Erre a célra Nyíregyháza mellett Sóstón szereztek megfelelő üdülésre alkalmas területet.

1924-ben a Társulat jelentős munkát végzett Magyarország északkeleti részén lévő árvíz idején a mentés megszervezésében, majd később a károk elhárításában.

A társulat újabb fellendülését 1925-ben tizenkét új örökfogadalmas nővér jelentette.¹²³³ Ez az országhatáron belüli nagyarányú terjeszkedést tett lehetővé. Egymás után nyithatták meg a vidéki missziósházait.

Budapesten hatalmas építkezésbe fogott a Társulat. A Krisztina körüti székházat, a frontfalak részbeni elbontásával és az alapterület növelésével valamint emelet felhúzásával alakították át.¹²³⁴ Az építkezés költségeihez sokaktól kértek és kaptak is támogatást.¹²³⁵ A legnagyobb részben Dr. Vass József népjóléti miniszter járult hozzá, aki a speciálisan magyar egyházi társulat tevékenységét látva, mindent megtett, hogy a tagok mielőbb méltó központi házba költözhessenek. A miniszter az építkezésen kívül még további 40.000 pengő kiutalásával biztosította a szociális munka zavartalan folytatását. Az új ház létrehozásához Klebelsberg Kunó 375 millió koronát, a főváros pedig 500 millió korona összeget adott.¹²³⁶ Sokan önzetlen segítséggel és társadalmi munkával gyorsították a székház elkészülését.

¹²³¹ FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Budapest, 1928, 36.

¹²³² KONCZ-VASS, *Prohászka pályája és személyisége naplójának tükrében*, 1924-es évhez írt jegyzetek

¹²³³ *Tizenkét új missziósnővér*, in *Keresztény Nő*, XIII/6, (1925. június), 7.

¹²³⁴ FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Budapest, 1928, 18.

¹²³⁵ EPL 1925/263. Cat 55 jelzeten. Farkas Edit a központi székház felépítéséhez, a hercegprímáson keresztül a vallásalaptól kért támogatást. 1925. január 24-én.

¹²³⁶ FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Budapest, 1928, 18.

Ezzel egyidejűleg a Társulat tagjai Budapesten a kültagok részére egy féléves kurzust indítottak a népművelés, és gyermekvédelem területén. A következő időszakokban ez egy kétéves tanfolyammá fejlődött. A kiképzettek munkaköre többnyire vidéki községekben, egészségügyi ellátásra, betegápolói tevékenységre, gyermekmenedékhely fenntartására, illetve kisgyermek felügyeletre korlátozódott. A munkájukról az úgynevezett Útmutatóban számoltak be.¹²³⁷ A tanfolyam 1926 szeptemberétől 1927 júniusáig a X. kerületi Család utca 31/B. alatti házban tartotta előadásait.¹²³⁸

A bel és kültagok vezetésével a Missziótársulat minden más programba is bekapcsolódott. A VI. Nemzeti Római zarándoklatra száztagú gyermekcsoportot küldtek Glattfelder Gyula csanádi püspök vezetésével. A gyermekek és a missziós ifjúság számára pedig Lillafüreden szerveztek nyaraltatást.

1926-ban készült el az új székház, amelyet Prohászka Ottokár áldott meg szeptember 16-án. 1927-ben a püspök halálakor emléktáblát állítottak a főbejárat mellé a következő szöveggel: „Ezt a házat áldott emlékü püspök atyánk benedikálta... Csak az Isten tudja, ki volt ő nekünk.” December 3-án Ceasare Orsenigo címzetes érsek pápai nuncius is tiszteletét tette és megtekintette a nővérek otthonát. Természetesen Csobánkára is ellátogatott.

Nagyon nagy jelentőségűvé vált, hogy 1926-tól Dr. Kozma Miklós a Magyar vezérigazgató elnöke, a főnöknő kérésére, minden hónapban egy óra műsoridőt ajánlott fel.¹²³⁹ Minden hónap első szombatján délután öt órai kezdettel a II. számú rádiócsatornán hallhatta mindenki a híressé vált Farkas Edit féle „rádiós üzeneteket”.

1927-ben ünnepelték az alapító 50 éves születésnapját (február 16.), de egyben a gyulai szervezet fennállásának tíz éves évfordulóját is, amelyen Apor Vilmos szónokolt a társulat tagjainak és a vendégeknek.

Még 1927-ben szomorú eseménnyel néztek szembe a Társulat tagjai. Április 2-án végleges búcsút kellett venni a „lánglelkű” püspöktől, Prohászka Ottokártól. A Keresztény Nőben egy méltatás keretében jelent meg a következő néhány sor: „előtte még nem volt ilyen pap, de ha sok ilyen jön utána, akkor az Egyház különösen itt Magyarországon olyan diadalokat fog megélni, amilyenekről bölcsességünk álmodni sem tudott.”¹²⁴⁰

¹²³⁷ FARKAS EDIT, *Kékkeresztes lobogó a magyar falvakban*, (Útmutató) Missziótársulat kiadványa, 1925

¹²³⁸ FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Budapest, 1928, 18.

¹²³⁹ FARKAS EDIT, *Húsz éves a Szociális Missziótársulat*, Budapest, 1928, 19.

¹²⁴⁰ *A lelki gyakorlatok nagymestere*, in *Keresztény Nő*, XV/4, (1927. április), 128.

1929 decembere más szempontból is jelentős volt. A Missziótársulat Horthy Miklósné személyes támogatásával és védnökségével nagyszabású segélyakciót kezdett. A kormányzóné személyesen osztott csomagokat a Városmajorban rendezett karácsonyi ünnepségen. „Horthy Miklósné kormányzóné, megértő, meleg áldozatos, szerető szívében született meg ez az akció, mely évről-évre az arra legjobban rászoruló szegény, ínséges családoknak készít karácsonyi örömet... a megajándékozottak hálás, nagy szeretete, mellyel körülvették az ajándékozó Horthy Miklósné kormányzónét, és a szemekből hullott boldog örömkönnnyek voltak a jutalmi ennek a kedves, meleg béke-ünnepnek.”¹²⁴¹

1930-ban ismét egy nagyobb építkezés indult meg. A központi székházban lévő kápolna rendszeresen kicsinek bizonyult, ezért az alapító az anyaház kertjében nagyobb Szentlélek kápolnát terveztetett és építtetett. Három évvel később készült el, akkor a régi kápolnát megszüntették. Az új épület berendezési tárgyait Beuronból hozatták, Szent Benedek és Skolasztika szobrokkal együtt. A főoltár fölé Szentlélek ábrázolást függesztettek. A kápolnát Serédi Jusztinián szentelte fel 1933. október 7-én és a kápolna vendégkönyvébe saját kezűleg írta be: „A Szentlélek-kápolna ünnepélyes megáldása alkalmából a Szociális Missziótársulatra és a munkájára a Szentlélek Úristen áldását kéri: Budapest, 1933. október 7. Serédi Jusztinián bíboros.”¹²⁴² A gyönyörű kápolna 1945 január 29-én bombatalálatot kapott és teljesen megsemmisült. A berendezéséből is összesen csak néhány nagyböjti lila függöny maradt.¹²⁴³

Az új imádságos hely átadásakor a Krisztina körúti ház újabb bővítése is sorra került, amit egyrészt a nővérek megnövekedett létszáma, másrészt a tevékenység egyre nagyobb mértékű kiszélesedése indokolt. Az átépítés során a Prohászka püspök számára fenntartott megüresedett szobát is összekapcsolták a ház könyvtár helyiségével, de ugyanakkor meghagyták sajátos jellegét és ezúttal méltó emléket állítottak a nagy apostolnak.¹²⁴⁴

VIII. 2. Két háború közötti tevékenység alakulása

A két világháború között a Missziótársulat jól tudott alkalmazkodni a megváltozott állapotokhoz (Trianoni határ, szegénység, munkanélküliség); voltak bizonyos szociális feladatok, amelyek háttérbe szorultak (pályaudvarmisszió, patronázmunka), új területek

¹²⁴¹ D. L. *Karácsonyi örömet a szegényeknek*, in *Keresztény Nő*, XVIII/1, (1930. január), 5.

¹²⁴² Szociális Missziótársulat Irattára, *Édes otthonunk* című mappa, 130-ik oldalon lévő fénykép.

¹²⁴³ Szociális Missziótársulat Irattára, ARGAY ANNA HONORIA és DR. KOPASZ IRMA, *Anyaházi ostromemlékeink 1944. március 19-től 1946. február 12-ig*, kézirat, 1945. január 29-i bejegyzés.

¹²⁴⁴ WIMMER ANZELM, *Farkas Edith és életműve*, 1998⁴, 28.

hangsúlyosak lettek (fokozottabb mértékű árvanevelés, kereső illetve apa nélkül maradt családok segítése, szegénygondozás...). Ebben az időszakban az ország fejlődése is nagy lendületet vett, az államilag fenntartott szociális hálózat is kezdett kiépülni.

A Szociális Missziótársulat folyamatosan rendkívül tevékeny maradt. Az intézményeik fenntartása mellett, egyes nővérek az említett nagyobb városok mellett, kisebb falukban sőt tanyákon is megtelepedtek és a helyi körülményekhez igazodva, találták meg a segítségnyújtás módját. Több alkalommal is jelent meg méltatás a nővérek tevékenységéről: „Lelkes és szerényigényű apácák működnek kb. tíz éve a faluban. Valóságos missziót végeznek a leányifjúság körében. Leánygazdasági, leánymagánpolgári iskolát vezetnek, sőt pasztorálják az egyesületbe tömörített magyar asszonyokat. Működésük megkezdése óta a leányifjúságot mintha kicserélték volna. A szociáldemokrata községháza meg akarta vonni a segínyt mondván: »nem hoznak hasznót a falunak« (pénzzel nem is lehet sose megfizetni működésüket.) Pedig az öt diplomás apáca együttvéve sem kap annyi fizetést, mint a falu kéményseprője egyedül. Öten együtt kapnak havi 500 pengőt, a kéményseprő egyedül havi 900 pengőt.”¹²⁴⁵

A tanyamisszióval 1935-ben kezdtek foglalkozni. 1932-ben Tiszaszalka faluban az egyik asszony, Bay Ida, özvegy Horthy Gyuláné katolikus hitre tért. Ettől kezdve megváltoztatta az életét, sőt a házáat is megnyitotta. A falu leányait és asszonyait összegyűjtötte. Ez mind a falu egységesebbé válásában, mind katolikus szempontból nagyon fontos lépés volt. A katolikusok között egymást segítő kis csoportok jöttek létre, számuk is emelkedni kezdett, sőt közösen hetenként még szentmisén is részt tudtak venni a kálvinista tenger közepén.¹²⁴⁶ Két évvel később, amikor Horthy Gyuláné meghalt minden ingó és ingatlan tulajdonát, 5 holdas kertjét hét szobás házával a Missziótársulatra hagyta. 1935-ben nyílt meg így ez a missziósház 3 nővér odaköltözésével. Ők napközi otthont biztosítottak, tanyamisszióval és egyházközségi munkával járultak hozzá a helyiek életéhez. Egy évvel később 1936-ban a katolikusok száma oly nagy lett, hogy új templomot kellett építeni. A nővérek a tanyák szorosabb összekapcsolásán dolgoztak, egyházközségi munkát végeztek, és napközi otthont tartottak fenn.¹²⁴⁷

A társulat a munkájáért többször is kitüntetésben részesült. Jelenlétüket díjazták és az egy-egy település időszaki lapjában néhány soros méltatással ki is fejezték. A Hivatalos

¹²⁴⁵ Az apácák missziója, in *Magyar Falu*, (1933.) címloldal, 264.

Az apácák missziója, in *Korunk Szava*, III/15-16, (1933. augusztus 1-15.), 7..

¹²⁴⁶ Az én országom nem e világból való, in *Újkor*, II/8, (1936. április 15.), 32..

¹²⁴⁷ PBFL: Szociális Missziótársulat anyagai XXXIV.

Közlöny is többször említette a Missziótársulat kiváló munkáját. „A magyar királyi vallási és közoktatási miniszter a Szociális Missziótársulat magyaróvári klubjának azon hazafias áldozatkészségeért, hogy a magyaróvári szegénysorsú tanulók felruházására 248 Pengő 48 fillért adományozott, köszönetét nyilvánította.”¹²⁴⁸ Hálások voltak a nővéreknek, a nagykanizsai gyermekétkeztetésért is.¹²⁴⁹

Egy statisztika szerint a Missziótársulat 1933-ban 15.030 beteglátogatást végzett, ebből 10.814 a fővárosban történt. Anyagi támogatást 594 alkalommal adtak, 134 környezettanulmányt készítettek, 800 szeretetcsomagot osztottak szét, 30 vetített képes előadást szerveztek, 16.249 ruhadarabot osztottak ki a rászorulóknak. Vándor csecsemőkelengyét 507 családnak kölcsönöztek, 18.416 kg kenyérrel segítettek, 30,511 liter tejet osztottak ki, 452.427 volt az étkeztetések száma. 63.886 kg nyers élelmet továbbítottak, 1632q fűtőanyagot szállítottak ki a rászorulóknak. 2369 alkalommal munkaközvetítéssel segítettek. Ezek egy év adatai, de hozzá kellene vennünk még a missziós varroda munkalehetőségeit, a könyvkötészetet, képkeretezőt és az egyéb nem dokumentált segítségnyújtásokat.

A *Keresztény Nő* folyóirat havi 8000 példányszámot ért el, ezt kiegészítette az ifjúsági melléklete, az *Élet és Öröm* valamint kisebb lányoknak szerkesztett *Búzavirágok* című lap. Sajátos szolgálatot jelentettek Farkas Edit rádiós üzenetei. A Szociális Missziótársulat magyar földből kisarjadt virágbaborult fa lett.¹²⁵⁰

1933-ban a Missziótársulat 120 társegyesülettel rendelkezett. 25 év alatt több mint 60.000 konferenciát és szociális előadást tartott, a lelkigyakorlatok száma meghaladta az ezret; az irattárában körülbelül egymillió segélyt és vigasztkérő levelet tárolt, melyekből kicsengett a szükség és fájdalom. Az írásbeli kérelmek alapján a nővérek félmillió esetben többet komolyan megvizsgáltak és nyújtottak segítséget, továbbá számtalan fel nem jegyzett alkalommal biztosítottak testi vagy lelki támogatást.¹²⁵¹

Fájdalmas volt a nővérek számára, hogy a harmincas évek közepén legrégebbi kültagjuktól: Korányi Saroltától kellett búcsút venniük. Halála után Kreisel Matild őt így méltatta a *Keresztény Nő* számában: „nagy szaktudása mellett nem volt az élettől távol álló

¹²⁴⁸ *Közlemények*, in *Hivatalos Közlöny*, XLI/13, (1933. július 1.), 118.

¹²⁴⁹ *Közlemények*, in *Hivatalos Közlöny*, XLI, (1933. október 1.), 193.

¹²⁵⁰ HORVÁTH RICHÁRD O. CIST., *Krisztus napszámában XII. (A Szociális Missziótársulat)*, in *Korunk Szava*, III/12, (1933. június 15.), 202-203.

szobatudós, szervezőtehetsége nem tette őt népszerűséget hajhászó szónoktípussá, hanem krisztusi missziós munkás volt... észrevette azt is, ha tanítványainak anyagi segélyre, erkölcsi támaszra vagy magasabb irányításra volt szüksége.”¹²⁵²

Farkas Edit számára Stoffer Mici halála volt a legfájdalmasabb (1939. december 5.). Ekkor barátjánőjétől, és egyben a leghűségesebb társától kellett végleges búcsút vennie, aki a kezdetektől fogva – mint titkárnő és a főnöknő állandó útitársa, – mellette tevékenykedett.

Farkas Edit halála (1942. március 24.) után, az alapító szülőházának emléktáblával való megjelölésére több kísérlet is történt. Eleinte ennek megvalósulását a fiataloknak szerkesztett *Élet és Öröm* valamint a *Búzavirágok* nevű folyóiratokban megjelent közlemény sürgette: „Kedves Vezetők és kedves Leányok! A missziós ifjúság legutóbbi országos választmányi gyűlésén (1942. augusztus) egyhangú lelkesedéssel elhatároztuk, hogy Alapító Főnöknő Anyánk szülőházát emléktáblával óhajtjuk megörökíteni... Büszke örömmel fogunk mindig e házra tekinteni, és örömünket növelni fogja az a tény is, hogy mi missziós ifjúság voltunk azok, akiknek szeretetéből az emléktábla létrejött.”¹²⁵³ Két évvel később elkészült az emléktábla, aminek felavatására a *Keresztény Nő* minden olvasóját meghívta: „Az ünnepség 1944. március 25-én délelőtt 11 órakor veszi kezdetét Dr. Hamvas Endre érseki általános helytartó beszédével. A részletes programot az újságban közöljük. Budinszky Sándor helyszíni közvetítését viaszlemezről adja le a Rádió... összes kedves tagjainkat és drága Alapító Anyánk tisztelőit és követőit szeretettel meghívjuk.”¹²⁵⁴ Az emléktábla felavatására nem került sor, mert az ideiglenes gyülekezési tilalom miatt el kellett halasztani.¹²⁵⁵ A szülői ház ilyen jellegű kiemelésére a hatóságok a későbbiek során sem adtak engedélyt, sőt ma sincs Farkas Editre utaló jelzés az épületen. Missziótársulat jelenleg reményteljes tárgyalásokat folytat a Budavári Önkormányzattal,¹²⁵⁶ hogy az eredetileg 1944-ben készült emléktáblát a ház falára felszerelhessék.

¹²⁵¹ SUPKA, R., *Im Frau, des blauen Kreuzes (Eine Stimme aus dem Gegenlager über die Soziale Missionsgesellschaft)*, Budapest, 1933,

¹²⁵² KREISEL, M., *Korányi Sarolta*+, in *Keresztény Nő*, XXIII/7-8, (1935. július-augusztus), 36..

¹²⁵³ *Élet és Öröm Búzavirágok*, XVI/4, (1943. április), 3.

¹²⁵⁴ *Keresztény Nő*, XXXII/3, (1944. március), 18.

¹²⁵⁵ *Keresztény Nő*, XXXII/4, (1944. április), 31.

Szociális Missziótársulat Irattára, ARGAY ANNA HONORIA és DR. KOPASZ IRMA, *Anyaházi ostromemlékeink 1944. március 19-től 1946. február 12-ig*, kézirat, 1945. március 25-i bejegyzés.

¹²⁵⁶ Beöthy Zsuzsanna Cecilia nővér szóbeli közlése 2014. január 10-én.

Farkas Edit halála után a Missziótársulat káptalanja 1942. május 16-án ült össze és Vormayr Kamilla S. M. nővért választották meg általános főnöknővé.¹²⁵⁷

VIII. 3. A II. világháborús évek

A Társulat tagjai világháborút megelőzően és alatta is tevékenyen dolgoztak. A nővéreket nem politikai, gazdasági kérdések irányították, hanem figyelmüket elsősorban a rászorultak testi-lelki segítésére fordították. Ez a hozzáállás nyilvánult meg a *Keresztény Nő* számában is, amikor az *Élet* nevű katolikus hetilapot reklámozták: „Nem politizál, nem vitatkozik, hanem világnézetének diadalmas optimizmusával erősíti a bátrakat, lelkesíti a csüggedőket.”¹²⁵⁸

Magyarország 1942-ben kapcsolódott be a II. világháborúba. A Missziótársulat feladatai is az új helyzethez igazodtak. Az I. világháborúban nyújtott szolgálataikhoz hasonlóan betegápolás (7 általános kórházban, 2 katonakórházban és 18 megyei kórházban szolgáltak a Társulat tagjai és önkéntesei), programszervezés, családok felkarolása, élelemosztás váltak a legsürgetőbb tevékenységekké, amit kiegészített a légoltalmi szolgálat, temetés és menhelybiztosítás. Minden téren igyekeztek a rászorulóknak segítségére lenni. A kisgyermekes édesanyák számára csecsemőkelengyét biztosítottak, a pólyák folyamatos utánpótlása érdekében a következő hirdetést jelentették meg a *Keresztény Nő*-ben: „Adjon mindenki egy marék tollat, gyűjtse össze az egyik tag és küldje be a központba.”¹²⁵⁹

1942-ben megkezdtek a Bajtársi Szolgálatot. Ennek keretén belül látogatták a gyermekes szülőket (2000 családot rendszeresen), katonai kórházakban ápolták a sebesülteket, programokat szerveztek, a bombasérülések helyére jó szót, vigaszt és ételmezt vittek. „Vidéki csoportunk jóvoltából húsvéti kaláccsal és piros tojással megrakodva látogattuk a családokat. ... A kékfátyol megjelenése vigaszt, megnyugvást jelentett. Hálások voltak a jó szóért, a szerető tekintetért, panaszaik meghallgatásáért... Mindenütt más kiadásban halljuk az elmúlt napok borzalmát... Oszadjuk a jó szót, szeretetet, segélyt.”¹²⁶⁰

A kitelepítetteket is felkarolták, szükségslakásokat juttattak részükre, családi élet kezdéséhez nélkülözhetetlen felszereléseket ajándékoztak, ételmezt szállítottak,

¹²⁵⁷ Vormayr Kamilla S. M., in *Keresztény Nő*, XXX/6, (1942. június), 47.

¹²⁵⁸ Hirdetés, in *Keresztény Nő*, XXIX/4, (1941. április), 43..

¹²⁵⁹ *Keresztény Nő*, XXXIII/6, (1944. június), 47.

¹²⁶⁰ BOÉR JUDIT S.M.: *Bombatámadások helyszínén*, in *Keresztény Nő*, XXXII/5, (1944. május), 37.

gyermeket pártfogásukba vették.¹²⁶¹ A szociális Missziótársulat jómódú kültagjai gyakran szállást adtak a szegény családoknak.¹²⁶²

1944. június 15-től szeptember 14-ig, összesen 3 hónap alatt a következő feladatokat látták el: 46 esetben végeztek kórházi felügyeletet, 483 beteget vettek fel, akiknek már végképp nem volt más lehetőségük, 1400 pengő értékben adtak segílyt, több esetben gyermeket fogadtak örökbe, hatósági eljárásokat kezdeményeztek.¹²⁶³ Amikor szükséges volt, a nővérek mentek ki és vettek részt a mentési munkákban, közben a rászorulóknak megfelelő ápolási segítséget nyújtottak.¹²⁶⁴ Természetesen a legfontosabb tevékenységükről, az imádságról sem feledkeztek meg. Egy egész országot átszövő imahadjáratba kezdtek.¹²⁶⁵

Budapest ostromakor légvédelmi szolgálatot is biztosítottak. Az anyaház pincéit megnyitották a bombázások elől menekülőknak (összesen több mint 100 embert, gyereket és felnőttet helyeztek el). Nap-mint nap több mint 100 emberre főztek (hogyan miből, az a ma napig csodaszámba megy), alkalmanként egy-egy lovat leöltek, az volt a hús.¹²⁶⁶ A nővérek közül egyik-másik vidékre járt, hogy élelmet tudjon szerezni. Amikor a városi vízellátás megszűnt, akkor az épület udvarában lévő kútból vizet osztottak, halottakat eltemették (63 sír volt az épület kertjében).¹²⁶⁷

A háború borzalmai nemcsak a külső, utcai munkát nehezítette meg, hanem belső elmélyedési lehetőségeiket is korlátozta, hiszen 1945. január 29-én éjjel egy órakor Buda ostromakor a Krisztina körúton lévő anyaházi kápolnát rommá lőtték. Csak két és fél hónappal később tudták Farkas Edit épen maradt dolgozó szobáját berendezni és ideiglenes kápolnaként megnyitani.¹²⁶⁸

Az ostrom idején sokat nehézséget éltek át a nővérek. Szikszón összesen két malac maradt, egyik nővért ütlegekkel bántották. Csobánkáról mindent elvittek: teljes állatállományt, elrejtett élelmet, egyenruhákat, Pesten az anyaházat is teljesen kifosztották

¹²⁶¹ A hatósági kitelepítési mozgalom, in *Keresztény Nő*, XXXII/5, (1944. május), 38.

¹²⁶² Így is lehet, in *Keresztény Nő*, XXXII/6, (1944. június), 46.

¹²⁶³ A Szociális Missziótársulat Központi Kórházmissziós Szakosztályának jelentése..., in *Keresztény Nő*, XXXII/10, (1944. október), 84.

¹²⁶⁴ ERTL KRISZTINA SM, Bombasérültek között, in *Keresztény Nő*, XXXII/7, (1944. július), 52.

¹²⁶⁵ KRIEKS-AU EMIL, PÁPAI KAMARÁS, Mentsük meg hazánkat és otthonainkat, in *Keresztény Nő*, XXXII/7, (1942. július), 1 és 49.

¹²⁶⁶ Szociális Missziótársulat Irattára, ARGAY ANNA HONORIA és DR. KOPASZ IRMA, Anyaházi ostromemlékeink 1944. március 19-től 1946. február 12-ig, kézirat, 1945. január 4-i bejegyzés

¹²⁶⁷ Szociális Missziótársulat Irattára, ARGAY ANNA HONORIA és DR. KOPASZ IRMA, Anyaházi ostromemlékeink 1944. március 19-től 1946. február 12-ig, kézirat, 1945. január 29-i és január 30-i, és május 1-i bejegyzések.

¹²⁶⁸ Ma a kápolna az I. emeleten található 2014. februári adat.

a missziósbolttal együtt, de a nővérek közül senki sem halt meg sőt az oroszok erőszakoskodását is csodával határos módon megúszták.¹²⁶⁹

A háború után az újjáépítésben is komoly szerepet vállalt a Missziótársulat. A nővérek egy része templomot takarított ki, amit istállónak, lőszerraktárnak és lakóépületnek használtak. A közeli iskolában népkonyhát nyitottak, ahol 1948-ig minden nap 200 személyre főztek. Az étkezések nyersanyagait részben maguk szerezték be, részben a Népjóléti Minisztérium biztosította. A legnehezebb feladat az emberek szervezése volt, hogy segítsenek az utcákat és a középületeket a lovak hulláitól megtisztítani.¹²⁷⁰

Az ostrom a nővéreket még inkább közösséggé formálta. Egészen egymás, a rászoruló és Isten szolgálatára adták magukat. „testestől, lelkestől újra felajánljuk magunkat, mint egyszerű építőmunkásokat. S ebben az ihletett pillanatban az ostrom utáni nehéz testi munkánk szent szimbólummá magasztosul. A malterhordás, téglatisztítás, tetőcserepezés jelképesen a mi személyes részvételünket fejezi ki a Missziótársulat újjáépítésében... Új korszakot kezdünk, új kegyelmekkel, új lendülettel. Lelkünkben megújult nemzedék vagyunk, akiket a közös alkotás, közös építés öröme kovácsol erős közösséggé a szeretetben.”¹²⁷¹

1945-ben Budapesten a Pasaréti út 153. szám alatt missziós állomást alapítottak, Ugyanebben az évben Csepelen az Erzsébet utca 21. szám alatt is megtelepedtek, leánygimnáziumi tanításba és egyházközségi munkába kapcsolódtak be. Zalaegerszegen a Bíró Márton utca 36. szám alatt Szent József otthont nyitottak, egyházközségi tevékenységekhez nyújtottak segítséget.

1946-ban Budapesten a Hűvösvölgyben Páfrány utca 11-ben¹²⁷² a beteg nővérek részére hoztak létre üdülőt „Emmausz” néven.

Szintén 1946-ban az anyagi nehézségek miatt két nővér, Boér Judit és Kopasz Irma Amerikába költözött, hogy az itthoni pénztelenséget enyhítse, kinti tevékenységükkel, gyűjtésükkel segítsék a Társulatot.

¹²⁶⁹ Szociális Missziótársulat Irattára, ARGAY ANNA HONORIA és DR. KOPASZ IRMA, *Anyaházi ostromemlékeink 1944. március 19-től 1946. február 12-ig*, kézirat, 1945. február 12-i bejegyzés.

¹²⁷⁰ Szociális Missziótársulat Irattára, ARGAY ANNA HONORIA és DR. KOPASZ IRMA, *Anyaházi ostromemlékeink 1944. március 19-től 1946. február 12-ig*, kézirat,

¹²⁷¹ Szociális Missziótársulat Irattára, ARGAY ANNA HONORIA és DR. KOPASZ IRMA, *Anyaházi ostromemlékeink 1944. március 19-től 1946. február 12-ig*, kézirat, 1946. január 25-i bejegyzés.

¹²⁷² A hűvösvölgyi ház 1989-ben az egyházi ingatlanok visszaszolgáltatásakor ismét a Missziótársulat tulajdonába került. A Missziótársulat eladta, ebből fedezték az anyaház felújítását. „Újjáéledés a rendszerváltáskor” című fejezet

IX. A SZOCIÁLIS MISSZIÓTÁRSULAT JELENE ÉS JÖVŐJE

IX. 1. A szétszórás és üldöztetés évtizedei

1948-as adatok szerint a Magyarországon tevékenykedő Szociális Missziósnővérek száma 206 főt tett ki, a kültagok száma a tízezret is elérte.¹²⁷³ 1950-ben a működési engedélyük megvonásakor a szétszórás idején az általános főnöknői tiszttel Mócsy Gabriella töltötte be. Ekkor egy életerős, hatalmas szolgálatot teljesítő szerzetes közösségnek tiltották be a tevékenységét, amelynek szolgálatait, kiterjedt hálózatát nem lehetett pótolni. A nővéreket –akik még a házban voltak– brutális módon szórták szét, éjjel törték be hozzájuk és azonnal el kellett hagyni épületeiket.¹²⁷⁴ Ekkor 16 missziós intézetben szűnt meg egyszerre a nevelői munkájuk. A szétszórás miatt a legkülönbözőbb munkaterületen nyújtott segítség egyik pillanattól a másikra megszakadt: szegénygondozás, szeretetház, népkonyha, napközi otthon, tanya–kórház– börtön– és gyármisszió; családgondozás, gyermek– ifjúság– és nővédelem, árvaházak, gazdálányképző; leányklubok és asszonyszövetségek fenntartása. Hasonlóképpen kényszerűségből befejezte a tevékenységét: a szociális iskola, megszűnt a lelkinapok és lelkigyakorlatok szervezése, az egyházközségi munka, továbbá liturgia kegytárgy és könyvkiadó, missziós házak, szeretetotthonok.

A feloszlatakor, 42 év működés után, a Missziótársulat által irányított intézmények tevékenységének is véget vetettek. Az Országos Szervezet 456 csoportjának összetartását is megakadályozták. Nem jelent meg többet az újságjuk a *Keresztény Nő*, valamint *Élet és Öröm*, a kisebbek számára a *Búzavirágok* sem; megszűnt a kiadóhivataluk és könyvesboltjuk, továbbá az 1911 óta fennálló szociális iskolájuk.¹²⁷⁵

A Missziótársulat szétszórására Mócsy Gabriella főnöknő a Missziótársulat többi elkötelezett tagjaival együtt igyekezett felkészülni. 1946 után az egyházellenesség érezhető volt, 1947-48-ban egyházi vezetőket tartóztattak le, hátráltatták a vallási oktatást, az iskolákat államosították. A Szociális Missziótársulat csobánkai és szikszói iskoláját is állami fenntartásba vették. Az *Iránytűben* a következő sorok jelentek meg: „Az iskolákért folytatott harc befejeződött. Az iskolák a pártcélok erőteljes eszközeivé váltak. Az egyházi

¹²⁷³ F., SZABÓ, *Prohászka Ottokár élete és művei (1858-1927)*, SzIT, Budapest, 2010, 262.

¹²⁷⁴ *Éjjel törték be hozzánk 11 és 12 között (egy nővér levele)*, in *Katholikus Magyarok Vasárnapja*, LVII/50, (1950. december 15.), 4.

Megszűnt 500 magyar kolostor, in *Katholikus Magyarok Vasárnapja*, LVII/51, (1950. december 22. {Karácsonyi szám}), 1.

¹²⁷⁵ F., SZABÓ, *Prohászka Ottokár élete és művei (1858-1927)*, SzIT, Budapest, 2010, 262

iskolák épületei, berendezései és alapjának átvétele megtörtént. Magyarországon soha nem volt az Egyház ennyire kirabolt és kifosztott...”¹²⁷⁶ A vallásüldözést érzékelve a főnöknő arra kérte a nővéreket, hogy minél hamarabb hagyják el az anyaházat és menjenek ki a világba, igyekezzenek elhelyezkedni, hogy ne érje őket váratlanul a szerzetesi szétszórás, vagy internálás. A legtöbb nővér a rend működési engedélyének megvonásakor már nem tartózkodott a Krisztina körúton. Már előzőleg többnyire visszamentek családjukhoz; testvéreiknek, szüleiknek igyekeztek a mindennapos munkájukban segíteni. Sokan új szakmát tanultak, lehetőség szerint tovább képezték magukat. Különböző világi munkahelyeken, kórházakban, óvodákban, továbbá plébániákon szolgáltak. Fáradtságot nem ismerve dolgoztak tovább a legkülönbözőbb feladatokban.

Két nővér, Boér Judit¹²⁷⁷ és Kopasz Irma¹²⁷⁸, akik 1946-ban utaztak Amerikába, évekig nem jöhettek haza. Ők tengerentúlról igyekeztek az itthoni helyzetet leleményes módon javítani. Szerényen, egyetlen szobában húzódtak meg ketten, miközben széleskörű gyűjtést végeztek. A szobájuk egyszerre volt háló és dolgozószoba, raktár és csomagolóhely. 1947-1958 között közös akcióik eredményeként több mázsányi élelmiszert, ruhát jutattak el hazánkba. Pénzadományaikkal segítették nővértársaikat, magyar családokat, rászorulókat. A két nővér rendkívül sokat tett a Missziótársulat érdekében. Judit nővér 1958. augusztus 8-án halt meg. Úgy emlékeztek rá, mint aki szent

¹²⁷⁶ MIHALOVICS ZSIGMOND, *Mi volt az én bűnöm?*, in *Iránytű*, (1948./35.), 1.

¹²⁷⁷ Boér Judit 1895. június 29-én Kolozsváron született református szülöktől. 21 évesen katolizált, majd nem sokkal később belépett a Missziótársulatba (1917), ahol pénztárosként és könyvelőként dolgozott. 1921-ben tett ideiglenes, Amerikából hazatérésekor, 1933-ban örök fogadalmat. Boér Judit nővérnek gyakran voltak gyomorproblémái, ezért Farkas Edit 1922. június 21-én Csernoch János hercegprímáshoz fordult, hogy áldozás előtt 1-2 órával száraz süteményt ehessen, és ehhez engedélyt kaphasson a szentszéktől. Csernoch hercegprímás a válaszában megírta, hogy ilyesmi kéréshez a szentszék nem fog hozzájárulni, így az előterjesztés sem járna eredménnyel; folyadék fogyasztásra, viszont tud engedélyt szerezni. (Cat 22. 1955/1922 Farkas Edit 1922. június 21-én keltezett levele.) Boér Judit 1922 novemberében ment ki USA-ba Clevelandba. 1933-ban visszatért az anyaházba rendkívül lelkesen dolgozott, az irodalmi bizottságnak is tagja volt, majd 1946-ban ismét Amerikába ment a Missziótársulat számára gyűjteni Irma nővérral együtt. 1958. augusztus 8-án New Yorkban halt meg ott is temették el.

¹²⁷⁸ Dr. Kopasz Irma 1903. január 24-én született Szegeden. Szülei Kopasz Pál és Kormányos Ilona, akik Szegeden éltek, de a város közelében volt egy tanyájuk is. Két gyermekük született: Mária és Ilona Veronika (későbbi Irma nővér). Az érettségi után Szegeden az orvosi egyetemen tanult, a fogászat minden részében kiképezte magát. Eleinte Szegeden a városi kórházban dolgozott. Szülei ellenezték, hogy a Szociális Missziótársulat tagja legyen, ezért Pesre jött, ahol 1931. március 1-től október 23-ig dogozott, és utána szülei tudta nélkül lépett be a Missziótársulatba. Jelöltidő valamint két év noviciátus után 1934-ben első, majd 1940-ben örökfogadalmat tett. 1935-45 között a kórházmisszióban dolgozott. II. világháborúban az ostrom idején a Krisztina körúton légóparancsnok volt: elsősegély nyújtásnál, élelmezésnél, vízosztásnál tevékenykedett, a háború után meg a romeltakarításból vette ki a részét. 1946-ban USA-ba ment Boér Judit nővérral. Irma nővér úgy kaphatott utazáshoz hivatalos papírokat, hogy tanulmányokat fog folytatni a tengerentúlon. Boer Judit nővérral New Yorkban lakott egy kis szobában, ami egyben a segélyakcióik központja is lett. 1949-ben szerzett diplomát Social Master-ként. Spellman New Yorki kardinális jóvoltából a helyi alapítványi kórházban dolgozott, nyugdíjba vonulásáig, 1970-ig. 1970-ban kis időre hazajött Magyarországra, majd visszament és folytatta a segélyakcióit. 1985. március 17-én halt meg New Yorkban

volt, aki életét a szeretet oltárára helyezte, élt, dolgozott másokért. Nemcsak pohár vizet nyújtott, hanem megmentette az óhaza százezreinek életét.¹²⁷⁹ Ő az egész életét a Társulatért ajánlotta fel. 1958-tól Irma nővér egyedül folytatta a segélyakciókat: kegytárgyakat, egyházi ruhákat ajándékozott plébániáknak; támogatta az egyházi és világi személyeket.

Magyarországon az államosítás után Hamel Jolán Ladisla¹²⁸⁰ nővér családokhoz szegődött, a főnöknő, Mócsy Gabriella nővér a testvérének, Mócsy Márta többgyermekes édesanyjának segített otthon. Vadas Éva Szalézia¹²⁸¹ nővér szintén egy tízgyermekes családnál helyezkedett el és kapott otthont. Majd egy orosz érdekltségű gyárban a Váci úton dolgozott, mint átképzős lakatos, de mivel a sok olajtól ujjai állandóan gyulladásban voltak, a posztógyárban talált előnyösebb munkahelyet. Katolikus szamizdatok terjesztése miatt letartóztatták, 10 évet kapott, amelyből hat és fél évet le is kellett töltenie.¹²⁸² Szőcs Melitta nővér, aki addig a fogházmissziót vezette, a Gyóni szociális otthonban¹²⁸³ helyezkedett el. Ott az időseknek és betegeknek segített, kísérte, kalauzolta az ottaniakat. Egy combnyaktörés után bekövetkezett tüdőgyulladás vetett véget földi életének.¹²⁸⁴ Nagy Erzsébet Daniela¹²⁸⁵ nővér a szétszórás időszakában a Rottenbiller utcában lakott. Testvére által kapott munkát az Orion gyárban, aki – annak ellenére, hogy nem volt párttag – a MOM-nak volt ötödik vezetője, és az ő ajánlására alkalmazták Daniela nővért is az Orion gyárban. Egy hétig dolgozott a forrasztó részlegen, de amikor kiderült, hogy nővér, akkor áttették a présműhelybe. Onnan ment nyugdíjba tizenöt év után, valós betegségekre hivatkozva.

IX. 2. A magyarországi politikai helyzet a rendszerváltás előtt

IX. 2. 1. Nővérek élete az elnyomás idején

A Szociális Missziótársulat a negyven éves elnyomás időszakában tevékenységét nyilvánosan nem gyakorolhatta. A diktatórikus uralom alatt a nővérek a szerzetesi nevük

majd március 20-án temették – kérésének megfelelően – Judit nővér mellé a Staten Island-i Saint Mary's temetőbe.

¹²⁷⁹ KIRALY KELEMEN OFM, *Judit missziós nővér emlékére*, in *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, LXVI, (1958. augusztus 24.),

¹²⁸⁰ Hamel Jolán Ladisla nővér, Mócsy Gabriella főnöknő halála után, 1965 – 93 között töltötte be a Missziótársulat vezető tisztségét.

¹²⁸¹ Vadas Éva Szalézia nővér; 1911-ben született, 1932-ben lépett a Társulatba, 1941-ben tett örökfogadalmat. Mindig a „vezető” nővérek között dolgozott. 2003-ban hunyt el.

¹²⁸² Szalézia nővér SM emléke Krisztina krt.

¹²⁸³ A gyóni szociális otthon ma elsősorban értelmileg sérültek otthona.

¹²⁸⁴ Szalézia nővér SM emléke Krisztina krt. (2002. június 11.)

használata nélkül folytatták életüket, polgári munkahelyeken szereztek állást, családoknál, plébániai közösségekben dolgoztak. Bármit is tettek, a legfontosabb mindig a lelkek üdvösségének szolgálata volt. Imádkoztak ott, ahol lehetett, és annyit, amennyit bírtak. Szerepük megmaradt, csak átalakult, ha testileg nem tudták a bajokat orvosolni, akkor lelki úton tették ezt meg. Fáradtságot nem kímélve szolgáltak egyházközösségekben, tanítottak, neveltek oktatási intézményekben, képesítést szereztek egészségügyi dolgozóként és adták tovább másoknak a keresztény értékrendet.

A szétszórás után úgy gondolták, hogy az új helyzetet (szociális munkaterületek megszűnése, vallásüldözés), mint Isten akaratát kell tudomásul venniük. A fogadalmas szerzetesek a politikai változás miatt rendi kötelezettségeik alól nem lettek felmentve, meg kellett találniuk megélhetésük új formáját, szétszórta őket. Úgy fogták fel, hogy ha az Úristen, aki a történelem ura, megengedte a megpróbáltatás időszakát, akkor ezt a tényt el kell fogadni. Az Úristen nyilván nem kívánja éltetni a szerzeteseket, – többen azt mondták – ezért nekik sem szabad Isten akaratát ellen küzdeniük, tehát jelentkezőket sem vehetnek fel maguk közé,¹²⁸⁶ így a csatlakozni szándékozókat is elutasították. Sztirilich Ágnes ekkor jelentkezett nagynénjénél, Mócsy Gabriella főnöknőnél azzal a szándékkal, hogy nővér szeretne lenni. Mivel őt még nagynénje (Mócsy Gabriella) is elutasította, illetve az ő közbenjárására sem fogadták el jelentkezését a Missziótársulatban, megkereste a hasonló szerzetesközösséget és belépett a Szociális Testvérek Társaságába.

A kommunista időszak alatt és után Daniela nővér úgy látta, hogy a társulat elvégezte a feladatát, és ezzel a története befejeződött. Ahogy fogalmazott: „Mór megtette kötelességét, Mór mehet.” Ő úgy gondolta, hogy a nővérek többségének a munkájára azért nincsen a továbbiakban szükség, mert a Missziótársulati szerzetesek által ellátott társadalmi szintű feladatokat (betegellátás, szegénygondozás, ifjúsági munka....), az új államhatalmi rend szociális ellátórendszere nagyrészen átvette. A missziós feladatok vonatkozásában hangoztatta: „Most már ne kifelé fordítsuk a pajzsot, hanem befelé.” Ezt úgy értette, ha a külső munkatér nem lehet tevékenykedni, akkor a belsőre, az imádságos életre kell törekedni. A jövő elképzelésére irányuló kérdésre a válasza: „Odaát nagyon szép.”¹²⁸⁷ Idős korában évekig élt a Társulat Krisztina körüli szeretetotthonában és földi életét nővértársai jelenlétében és imáitól kísérvé fejezte be.

¹²⁸⁵ Nagy Erzsébet Daniela nővér 1914. szeptember 20-án született és 16 évesen lépett a Társulatba, ahol 1933-ban tett első és 1939-ben örökfogadalmat. A „vezető nővérek között tevékenykedett. 2006. szeptember 24-én költözött az örökkévalóságba.

¹²⁸⁶ Daniela nővér SM emléke; Ladiszla nővér SM emléke Krisztina krt.; Sztirilich Ágnes SSS emléke Báthory u. (2002. június 11.)

A kommunista uralom vége felé Mogyorósi Erzsébet Józsa¹²⁸⁸ nővér jutott felelős szerephez. Ő mindig erősen hitt a Társulat „feltámadásában”. A szétszórátás egész idején a Társulat megújulására készült, ezért dolgozott, ezért képezte magát.

1985-től a tagok felvételével kapcsolatosan is enyhülés állt be. Ismét szeretettel fogadták a jelentkezőket, akik a lelkigyakorlatot többnyire Bécsben a Pázmáneumban végezték. A rendszerváltozás után a szerzetesi közösség tagjait több megövezgyűlt asszony is gyarapította, akik ma elkötelezett nővérek és hasznos tagjai a Szociális Missziótársulatnak. Az új jelentkezőkkel többnyire Józsa nővér foglalkozott. Ő gondoskodott arról is, hogy a Társulat tagjai a lelkigyakorlatokat lehetőleg Pannonhalmán végezzék. Havonként a lelki tanításokat is a bencésektől kérték, Pannonhalmáról Solymos Szilveszter O. S. B.¹²⁸⁹ atya járt a nővérekhez rekollektiókat tartani. Ennek a hatása kétségtelenül ma is érződik a Szociális Missziótársulaton belül.

IX. 3. Újjáéledés a rendszerváltozáskor

1989-ben az Elnöki tanács leirata¹²⁹⁰ eltörölte a szerzetesrendek betiltásának törvényerejű rendeletét, ezzel lehetőség vált a szétszórátásra ítélt közösségek megújulására. A rendelkezés után 42 női (közte a Szociális Missziótársulat is) és 21 férfi kongregáció kapott engedélyt indulási szándékának kérelmére,¹²⁹¹ és jegyezték be a Művelődési minisztériumban. A Szociális Missziótársulat a lehetőségeinek és szerzetes nővér létszámnak (54 fő) megfelelően ismét elindította a szociális-karitatív munkát. Ladisla nővér¹²⁹² főnöknő ekkor 86 éves volt, ezért a gyakorlati munkákat főként a Józsa nővér vikária vezetésével végezték a már idősödő szerzetesek.

¹²⁸⁷ Daniela nővér SM emléke (2002. június 11.)

¹²⁸⁸ Mogyorósi Erzsébet Józsa S.M. 1919. szeptember 3-án született. Tizenhat éves korában lépett be a Szociális Missziótársulatba. 1945-ben tett örökfogadalmat. A legnehezebb időkben is szívvel lélekkel szolgálta a Társulat karizmáját. Az üldöztetés idejében is folyamatosan képezte magát, óvónői diplomát szerzett, gyerekek között dolgozott, alkalmanként hitoktatással foglalkozott. Eleinte vikáriának (áltános főnöknő helyettesének) választották meg, majd 1998-tól általános főnöknői feladatokat is ellátta. 2000 decemberében agyvérzés érte, és ezután haláláig nagy türelemmel viselte szenvedéseit. 2001. május 11-én adta vissza lelkét Teremtőjének. Temetése Farkasréten volt.

¹²⁸⁹ Solymos László Szilveszter O. S. B. 1920. február 9-én született. 17 évesen lépett be a bencés rendbe. Rómában a Szent Anzelm egyetemen tanult. 1943-ban örökfogadalmat tett. 1951-ben két diákjának sikertelen határátlépési kísérlete miatt letartóztatták a „népi demokratikus államrend megdöntésének” vádjával életfogytiglan börtönbüntetést kapott. 1957-ben szabadult. 1969-től főiskolai tanár, liturgiát és egyháztörténelmet tanított. 2006. március 27-én halt meg Pannonhalmán, április 4-én temették az apátság területén a Nagyboldogasszony temetőképolna kriptájába.

¹²⁹⁰ Elnöki Tanács 17/1989. számú irata

¹²⁹¹ *Megkérdeztük Nándor püspököt miről volt szó a Művelődési Minisztériumban. (Glatz Ferenc művelődési miniszterrel való beszélgetés), in Új Ember, XLV(2259)/44, (1989. október 29.), 7.*

¹²⁹² Ladisla nővér 1903. április 23-án született és 1923-ban lépett be a rendbe. Édesapja Szikszón volt gondnok. 1925-ben tett első fogadalmat 1994. szeptember 9-én halt meg. Ladisla nővért mély lelki élet jellemezte, teljesen át tudta adni magát az Istennek és ez a tulajdonsága a környezetére is átsugárzott.

A Missziótársulat ekkor már legálisan is élhetett a Tusnádi utcai ingatlanban, az úgynevezett Názáret Otthonban, ahol addig néhányan titokban éltek. Az amerikai nővértársak anyagi segítségével felújították: emelet ráépítéssel bővítették, lakószobákat hoztak létre, majd később még kápolnát kialakítottak a földszinten. Mózes Emma Ancilla¹²⁹³ főnöknő, valamint Mogyorósi Erzsébet Józsa nővér akkori főnöknő helyettesével (vikária) ide gyűjtötték egybe a szétszórásban élő nővérek egy részét. Józsa nővér nagyon sok emberrel alakított ki kapcsolatot, mozgósított a társulat érdekében. Szinte második rendalapítónak mondhatjuk őt.

Józsa nővér – az Egyház felhívásának megfelelően – a Társulat legfontosabb épületeit visszaigényelte. Balatonboglárra ismét hívták a nővéreket, de nem tudták felvállalni. A vidéki házak közül néhányat pl: Békéscsaba, Tiszaszalka pénzben kártalanítottak. Visszakapták azonban a szikszói, és csobánkai épületüket, továbbá Budapesten a Krisztina körúti anyaházukat valamint Hűvösvölgyben a Páfrány utcai ingatlanukat. Ez utóbbit eladták és ennek az árából fedezték részben az anyaház felújítását, ahol újrakezdték közös életüket.

1990-ben a nővérek lelkigyakorlatra gyűltek össze Pannonhalmán. Ekkor tette le négy nővér az első fogadalmát, öt nővér örökfogadalmát, akik a szétszórás alatt csak egyszerű fogadalmasként éltek. A bencés atyák társaságában az egész közösséget eltöltötte a megújulás reménye.

IX. 4. A nővérek jelenlegi élete

A Szociális Missziótársulat főnöknői mind kiváló egyéniségek, akik nagy odaadással végezték munkájukat és szolgálatként élték meg a tisztségüket. Farkas Edith 1908 - 42 március; Vormayr Mária Camilla 1942 - 1948; Mócsy Margit Gabriella 1948 - 1965 április; Hamel Jolán Ladiszló 1965 - 1993; Mózes Emma Ancilla 1993 - 1998; Mogyorósi Erzsébet Józsa 1998 - 2001 május.

Józsa nővér halála (2001. május) után Simon Anna Gabriella látta el a főnöknői tisztséget eleinte megbízottként, majd 2001. október 29-től hivatalosan is megválasztották. Tíz éven keresztül nagy odaadással irányította a Missziótársulat életét. 2011. november 19.

¹²⁹³ Mózes Emma Ancilla nővér 1923. augusztus 7-én született Izsákon, ott ismerkedett meg a Missziótársulattal, hiszen tagja volt a Társulat által fenntartott ottani leánykörnek. Szülőfaluja valamint ottani gyerekkora és fiatal éveinek közössége életre szólóan meghatározta további döntéseit. 1946-ban lépett be a Társulatba 1949-ben tette első fogadalmát. Örökfogadalmat már a szétszórás idején (1955-ben) tette. Számára nagyon fontos volt, hogy missziósnővéreként élhesse egész életét. A lelkülete, Istenre való ráhagyatkozása sugárzó volt. A 1993-98 között általa főnöknői tiszteletet töltötte be. 2011. december 1-én halt meg, temetése szülőfalujában történt.

óta Gambár Éva Anna kapta meg a Társulat vezetésének feladatát. Jelenleg is ő tölti be a főnöknői tisztséget.

A Szociális Missziótársulat jelenleg kis számú közösség, de ugyanúgy hordozza célkitűzéseit, eszméit, mint a Társulat fénykorában felvállalt óriási munkaterület idején. Ma a nővérek között kilenc aktív tag van¹²⁹⁴, ezeken kívül kültag és önkéntes körülbelül 50 fő valamint 100 világi munkatárs, akik a Missziótársulat jelenleg öt intézményét működtetik. A nővérek részt vesznek az intézményeik irányításában, (szolgálják egymást,) dolgoznak a rend fennmaradásáért, kiveszik részüket a betegekkel való törődésből, lelki vigaszt nyújtanak, nyitott napokat tartanak, a nap bizonyos óráit szentmisével, továbbá közös imádsággal szentelik meg, de pusztán a jelenlétükkel is gyógyítóan hatnak azokra, akik most, mint „legkisebbek” vannak rájuk bízva. Ma is vallják, hogy amit Farkas Edit tanított: „egy a szükséges”, a lelkek üdvössége. Így minden fogadalommal elkötelezett Szociális Missziótársulati nővér élete hasznos a szeretet művében.

Jelenleg csökken a társulat elkötelezett tagjainak száma, a legfiatalabb is elmúlt 60 éves. A Krisztina körúti anyaházban kilencen élnek (7 aktív, 2 idős), továbbá még egy nővér Nyíregyházán, kettő Gyöngyösön és kettő Amerikában.¹²⁹⁵

Az utánpótlás nem tűnik reménytelinek. Az alkalmankénti jelentkezők legtöbbször keresik helyüket az életben, inkább csak érdeklődőkként élnek a közösségben, nem mernek elköteleződni. A szerzetesi közösség tagjainak száma fogy. A jövőt nem ismerjük, ez az Úristen titka, de emberi számítás szerint nem túl biztató. Csodák persze történhetnek.¹²⁹⁶

Általános tendencia, hogy életre szóló döntést ma nehezen tudnak hozni az emberek. A szerzetesi életre szóló teljes elköteleződést Magyarországon is kevesen merik vállalni, az utánpótlás hiánya – ha nem is egyforma mértékben – a megszentelt élet intézményeit, szerzetesrendeket¹²⁹⁷, apostoli élet társaságait¹²⁹⁸ mind sújtja¹²⁹⁹.

¹²⁹⁴ 2013. december 31-i adat.

¹²⁹⁵ Beöthy Zsuzsanna Cecilia nővér SM közlése alapján 2014. január 1-i adat.

¹²⁹⁶ Az egyháztörténelem gyakran emlegeti Clairvaux-i Szent Bernát nevét, aki Citeaux féle kihaló kolostorba, teljesen váratlanul, harmincadmagával kért bebocsátást. Ezt a kolostort Molesmes-i Szent Róbert és társai alapították, a szerzetesi élet szellemét meg Alberich és Szent István apátok határozták meg. Az ottani elkötelezett élet az alapítás után néhány évvel hanyatlani kezdett. A szerzetesek kemény aszkézise és szegénysége nem vonzott új hivatásokat, és úgy tűnt, hogy a közösség ki fog halni. Egy sajátos fordulatnak, Szent Bernát és társai belépésének következtében, sokak számára kívánatosá vált, hogy ebbe az erdei magányban lévő kolostorba jelentkezzenek. A citeaux-i szerzetesi élet Szent Bernát belépésével (1112 nagybőjtje) fellendült, új kolostorokat kellett építeni. Ez vált a ciszterci rend bölcsőjévé. Nem lehetetlen, hogy egy váratlan hatás a Missziótársulat helyzetét is megváltoztatja.

¹²⁹⁷ Szerzetesrend: (ordo regularis) szerzetesek közössége, ahol a tagok ünnepélyes szerzetesi fogadalommal kötelezik magukat az evangéliumi tanácsok szerinti életre. (Magyar Katolikus Lexikon XIII. szent-titán, SZIT, 2008, 235.

Szerzetes intézmények Magyarországon szócikk szerint a Szociális Missziótársulat, szerzetesrendek közé tartozik.

A Szociális Missziótársulat tagjai a jövőképüket illetően Farkas Edit gondolatát vallják: „Az mellékes, hogy kicsi vagy nagy, feltűnő vagy rejtett fényforrások vagyunk-e, a lényeges csak az, hogy világítsunk, mert ez a mi feladatunk.”¹³⁰⁰

IX. 5. Ma működő intézmények

A Szociális Missziótársulat elkötelezett tagjainak létszámbeli csökkenése ellenére is, személyesen valamint intézményeik által áldásosan szolgálják azokat az embereket, akiket a nő-, család- és gyermekvédelem területén az egyház- és a társadalom igényeinek megfelelően fel tudnak vállalni. A létszámbeli fogyatkozásból adódóan a tevékenységi kör szűkülni kezdett, így ma a napi szakmai feladatokat valamennyi intézményükben világi munkatársak végzik.

A szerzetes nővérek az Egyház szakmai és hitéleti felügyelete alapján az intézmények működtetésének fenntartói tevékenysége mellett, a hit és erkölcsbeni koordinálást, felügyeletet, segítségnyújtást biztosítják. Budapesten a Farkas Edit Szeretetotthon lelkipozíciói tevékenységében és liturgikus szolgálatában, a Budapest-Krisztinavárosi Havas Boldogasszony Plébánián áldoztatásban és lelkinapok tartásában vesznek részt. Egy nővér az egyházközség képviselőtestületének is tagja.

A Szociális Missziótársulat által fenntartott öt intézmény:¹³⁰¹ Farkas Edit Szeretetotthon (Bp. Krisztina körút 61/a., Anyaház); Názáret Leányai Kollégium (Bp., XII. ker. Tusnádi u. 18.); Bethánia Napközi-otthonos Óvoda (Szikszó); Bethánia Szeretetotthon (Szikszó); Farkas Edit Római Katolikus Szakképző Iskola és Kollégium (Keszthely, Fő tér). A Szociális Missziótársulat tulajdonában lévő, egykori Ottokár Hadiárvaház

Eredetileg a Szociális Missziótársulat egyházmegyei jogú női szerzetes kongregáció volt. A kongregáció fogalom megszüntetésével egyházmegyei jogú megszentelt élet intézményei közé sorolták, ma a szerzetesrendek között tüntetik fel.

¹²⁹⁸ Apostoli élet társaságai: szerzeteshez hasonló intézmény a II. vatikáni zsinat után. Tagjai szerzetesi fogadalmak nélkül követik a társaság sajátos célját, testvéri közösségben élnek, szabályzatuk révén törekszenek a szeretet tökéletességére. Ígérettel vagy esküvel kötelezhetik magukat az evangéliumi tanácsok megtartására. Lehet egyházmegyei vagy pápai jogú. (*Magyar Katolikus Lexikon XIII. szent-titán*, SZIT, 2008, 235.)

Szerzetes intézmények Magyarországon szócikk szerint a Szociális Testvérek Társasága, az apostoli élet társaságai közé tartozik. 1998 óta pápai jogú női apostoli élet társasága. (*Magyar Katolikus Lexikon XIII. szent-titán*, SZIT, 2008.)

PUSKELY MÁRIA, *Kétezer év szerzetessége L-Zs*, Dinasztia Kiadó, Budapest, 1998, 1259. szerint: 1989. június 29-én hagyta jóvá Dr. Paskai László bíboros, prímás, érsek véglegesen a zsinati szellemben megújított konstitúciójukat.

¹²⁹⁹ Régen a szerzetesjogban az apostoli élet társasága elnevezés ismeretlen volt. Használtak viszont kongregáció megkülönböztetést. A kongregáció: a szerzetesjogban önkéntes alapon létrejött szerzetesi intézmény jelentéssel bírt.

¹³⁰⁰ A Szociális Missziótársulatot ismertető, népszerűsítő DVD, mely Farkas Edit vetítettképes önéletrajza alapján készült. Összeállította Beöthy Zsuzsanna Cecília S.M. nővér és Fodor Eszter világi munkatárs.

Missziós Üzenetek

(Csobánka) épületegyüttesét tartós használatba adta a Dévai Szent Ferenc Alapítványnak, amely az „Élet Házát” működteti gyermek- és családvédelem céljából és lelkigyakorlatos házként. Az árvaházzal szemben lévő területet az Európai Cserkészpark Alapítvány hasznosítja táborozásokra, fiatalok nevelésére, képzésére.

A Farkas Edit Szeretetotthon a Krisztina körúti anyaházban a Szociális Missziótársulat által építtetett régi és új épületszárnyban lett kialakítva. Az egész Krisztina körúti komplexumot, az anyaházat – a szerzetesrendek szétszórásától 40 éven keresztül – az I. kerületi tanács illetve önkormányzat használta, 1998-ig polgármesteri hivatalként működött. A rendszerváltáskor megigényelt és visszacapott ingatlant, más épületek értékesítésének árából és külső segítséggel felújították, 2000-ben visszaköltözött a nővérek egy része, kápolnát rendeztek be, valamint 40 idős ember számára alakítottak ki szeretetotthont. 2002-ben a Széchényi-terv pályázaton elnyert támogatás segítségével további 60 apartmannal bővítettek, amit a lakók 2004. április 1-től vehettek birtokba¹³⁰². Az egyszemélyes lakosztályok általában 22m²-esek, de több személyes lakoszobákat is kialakítottak. A szociális Missziótársulat nővérei egy épületben laknak az idősekkel, így mindennapos kapcsolatban állnak velük, elsősorban napi liturgikus szolgálattal: a közös szentmiséken, a nyílt zsolozsmázáson, a szentségekkel való ellátás megszervezésével, Biblia órákkal, beszélgetésekkel, lelki gondozással, és a legfontosabbal: személyes jelenlétükkel tudnak jótékonyan hatni.¹³⁰³

A Názáret Leányai Kollégium a Tusnádi utcai (XII. kerület) eredetileg úgynevezett „Názáret Otthon” a rendszerváltozás (1989) előtt a Missziótársulat központi anyaházának funkcióját töltötte be. Eleinte egy kisebb nővérközösség otthonaként, majd központként szolgált. A ház 1996-ban padlástérbeépítéssel további szobákkal bővült, és hozzáépítéssel kápolnát is létesítettek benne.

A kápolnában vasárnaponként nyilvános szentmise is van, amelyet elsősorban a Kis-Sváb-hegy lakói látogatnak, nekik mintegy lelki központként is szolgál. A liturgikus szolgálatot a Városmajori plébánia látja el.

A Krisztina körúti anyaház végleges visszaadását (1998) és rekonstrukcióját követően a szerzetesi közösség tagjai 2000-ben az eredeti épületükbe költöztek. A Tusnádi utcai

¹³⁰¹ *Ki segít rajtunk?*, in *Keresztény Élet*, XII, (2004. november 28.), 5.

¹³⁰² Most fogják ünnepelni a 10 éves évfordulót. A lakók nagy szeretettel készülnek és várják.

¹³⁰³ *Ki segít rajtunk?*, in *Keresztény Élet*, XII, (2004. november 28.), 5.

épület alkalmas lett kollégiumi hasznosításra, melynek során eleinte 12, ma 20 felsőoktatási intézményben tanuló lányt tudnak fogadni. Ők a házirend és kollégiumi programok szerint élnek és a közösségi élet kialakításában közreműködnek. A központi irányelvük Simon András gondolata: „A keresztények egysége nem a kényszerű egyformaságban fog megnyilvánulni, hanem az egymás iránti elfogadó szeretetben.” A nővérek a tanév idejére neves lelkivezetőket kérnek fel havi szentmisék, tanítások és nagyobb lelkigyakorlatok tartására. A nővérek hitoktatást, ismereteiket bővítő, személyiségüket gazdagító és korosztályukat érdeklő előadásokat szerveznek számukra. A kollégium vezetését eleinte az egyik nővér vállalta fel, ma világi munkatárs vette át a koordináló, irányító szerepet.

A Bethánia Napközi-otthonos Óvoda valamint a Bethánia Szeretetotthon Szikszón¹³⁰⁴ az egykori Hunyadi-Csáky féle birtok épületegyüttesében, mint két különböző intézmény kapott helyet.

A Bethánia Napközi-otthonos Óvoda 1995 óta áll fenn.¹³⁰⁵ Ekkor vette át a Missziótársulat, az addig is óvodaként funkcionáló épületet, a pedagógusokkal és kisgyermekkel együtt. Azóta keresztény szellemben az ökumenikus szeretet jegyében végzik feladataikat az ottani munkatársak. A gyermekek értelmi fejlesztése mellett hangsúlyt kap a hagyományok őrzése, a természet védelme, de legfőképpen az erkölcsi értékek átadása. 2011-ben pályázaton nyert pénzből a Missziótársulat felújította és kibővítette az óvodát, így ma 3 helyett 4 csoportszobában, 70 helyett 95 gyermek fogadására alkalmas az intézmény.

A Bethánia Szeretetotthon működése 1999-ben kezdődött. Ekkor a házrészt teljesen átalakították, idősök gondozására alkalmassá tették, hiszen a szocializmus időszakában a helyi termelőszövetkezet csirkeket tartóknak használta, ami épület állagát nagymértékben károsította. Eleinte 17 embert tudtak fogadni, de az épület bővítésével ma 48 idős ember gondozását vállalják. Az intézményben szociális étkeztetés valamint további 20 főnek nappali idősellátása is folyik.

Mind a Bethánia Napközi-otthonos Óvodába, mind a Bethánia Szeretetotthonba a városban szolgáló történelmi felekezetek lelkészei rendszeresen bejárnak, szentmisét, liturgiát tartanak, beszélgetésekkel lelkigondozást nyújtanak.

¹³⁰⁴ Miskolctól északra fekvő település; 3800 Szikszó, Bethánia köz 2-4. (átnevezés előtt Kossuth u. volt)

¹³⁰⁵ *Ki segít rajtunk?*, in *Keresztény Élet*, XII, (2004. november 28.), 5.

A Farkas Edit Római Katolikus Szakképző Iskola és Kollégium rendkívül sajátos intézmény, ahol a tanítás mellett különösen is érvényesül a kiemelt célkitűzés: a fiatalok befogadása és erkölcsi formálása. A Szakképző Iskolába nagy hányadban hátrányos helyzetű, gyenge tanulmányi eredményű, valamint sajátos nevelési igényű tanulók jelentkezők, akikkel a pedagógusok egyéni törődés alapján foglalkoznak. Felvállalják az árva, félárva, állami gondozott gyermekeket is, mivel azt vallják, mindenkinek jár egy esély az életben. A nevelés célja az erkölcsi értékrend átadása, egymás segítségének fokozása, valamint az elesettek és idősek iránti szociális érzékenység kialakítása. A korszerű technikai berendezések használatát biztosítják, de mellette a családi szeretetlélégkört, emptikus odafigyelést, egyéni törődést biztosítanak a növendékeknek.

Az iskola kétféle szakképzést nyújt. A falusi vendéglátó szakképzésben a diákok gyakorlatot szerezhetnek a főzés, szabás-varrás, takarítás, kertápolás, ház körüli teendők és az állatgondozás területén; míg a szociális gondozó szakképzésben a beteggondozás és ápolásban sajátítanak el hasznos ismereteket.

Az intézmény 1991. szeptember 1-vel indult a keszthelyi Szociális Missziótársulat kültag csoportjának kezdeményezésére, eredetileg Farkas Edit Gazdasszonyképző Iskola,¹³⁰⁶ néven. Az első évben 25 középiskolába be nem jutott, hátrányos családi helyzetű lánnyal kezdték az oktatást, a Magyar Honvédelmi Sportszövetség épületében, ahol egy tanterem és egy raktárhelyiség volt használható. A következő évben Bakacs u. 10. szám alá költözött az intézmény, ahol két osztályteremben folyhatott a tanítás. 1993 tavaszára 50 főre engedélyezett konyhát is ki tudtak alakítani, minden tanuló ott étkezett. Ekkor váratlanul tárgyalás kezdődött a Fő téri premontrei rendház szerzeteseknek történő visszaadásáról. A Gazdasszonyképző kérésére, 1994 szeptemberében Sallai Géza O. Praem. átengedte az épület használatát. Egy éves tatarozás után, amelynek során kollégiumot is kialakítottak, 1995 szeptemberében megkezdte az intézmény a tanévet az újjá varázsolt ódon épületben, Farkas Edit Szociális Gondozó és Ápoló Szakiskola és Kollégium¹³⁰⁷ új nevén. Ugyanebben az évben (1995) az Oktatási Minisztérium által kiadott új Országos Képzési Jegyzék alapján, kétféle szakképzés indult meg; emiatt ismét nevet változtatott az intézmény: Farkas Edit Szakképző Iskola és Kollégium lett. 2006-ban az iskola vallásosságát is akarták hangsúlyozni, így azóta a pontos neve: Farkas Edit Római Katolikus Szakképző Iskola és Kollégium.

¹³⁰⁶ Az Új Ember katolikus folyóirat többször meg is jelentette a felvételi lehetőségeket. *Apróhirdetések* (között), in *Új Ember*, LVII, (2001. május 27.), 15.

¹³⁰⁷ *Ki segít rajtunk?*, in *Keresztény Élet*, XII, (2004. november 28.), 5.

Az intézményben többnyire 16-22 év közötti fiatalokat tanítanak, de a ifjúság képzése mellett felnőttoktatás is folyik.¹³⁰⁸ Az első igazgató Molnár Lászlóné¹³⁰⁹ kültag Mogyorósi Erzsébet Józsa főnöknő támogatásával kezdte a munkát. Molnár Lászlóné nyugalomba vonulása után Dr. Puskás Lászlóné majd Dr. Vértessaljai József és 2010-től Kiss Katalin vezeti az iskolát.

Ottokár Hadiárvaház – Élet Háza

Az Ottokár Hadiárvaház, utóda ma már nem a Missziótársulat intézete, hanem a Dévai Szent Ferenc Alapítvány tartja fenn, mint Élet Házát. A teljesség igénye, valamint a Hadiárvaház egykor különösen kiemelt szerepe megkívánja, hogy az intézmény alakulását megismerjük.

A Szociális Missziótársulat a csobánkai egykori árvaház ingatlanát is visszaigényelte. Az épületegyüttes 1950-1995 között az Állami Gyógypedagógiai Intézetnek adott otthont. A Gyógypedagógiai Intézet kiköltözése és újrahasznosítása közötti időben több évig üresen állt. A teljes felújításra szoruló épületkomplexum hasznosításának legjobb módját éveken keresztül keresték.¹³¹⁰

2007 januárjában Dr. Erdő Péter bíboros, prímás, érsek elméleti hozzájárulásával, a Missziótársulat áldozatkészen lemondott az egykori Ottokár hadiárvaház használatáról, és átadta a kastélyépület együttesét 4 hektáros területtel együtt, Böjte Csaba O.F.M. alapítványának: „Élet Háza” alapítására, gyermek és családvédelem valamint, a lélekmentés céljaira. A főépület felújítása 2007. április 21-én kezdődött a Dévai Szent Ferenc Alapítvány javára a személyi jövedelemadó önkéntesen felajánlott 1 százalékainak, mintegy 67 millió forintnak felhasználásával, továbbá az önkéntesek, szombatonként nyújtott, segítő munkájával és tárgyi adományaival. 2007. szeptember 22-én adták át „Élet Háza” néven, a terv szerint leányanyák otthonává alakított épületet.¹³¹¹ Ma a ház három

¹³⁰⁸ *Ki segít rajtunk?*, in *Keresztény Élet*, XII, (2004. november 28.), 5.

¹³⁰⁹ Molnár Lászlóné: 1935. december 29-én született. Elemi iskoláit részben a szegedi Miasszonyunk nővérekénél végezte. A vallásosságot részben édesanyjától, részben a zárdában sajátította el Szegeden érettségizett, majd az egyetemen matematika-fizika szakra jelentkezett. A diploma megszerzése után a Tartósító és Húsipari Technikumban tanított, majd 1964-ben Keszthelyre került a Vajda János Gimnáziumba matematika- fizikatanárnak. Közben 15 évig vöröskeresztes tanárnő is. Itt a gimnáziumban Móricz Sándorné Emmával, aki főzést és varrást tanított a gyerekeknek „Családi életbe nevelő szakkört” indítottak közösen. A családi szakkörből nőtt ki a gazdasszonyképző iskola és kezdte meg működését 1991-ben. Pályázat alapján szereztek hűtőgépet, boylert, gáztűzhelyt és varrógépet ezek voltak a legelső eszközeik. Egy évet a Honvédelmi Sportszövetség épületében tanítottak, majd a Bakacs utcai Aranykacsa étterem egy részét választották le maguknak. Ez két évig volt otthonuk, míg végül a Gazdasszonyképző 1995-ben a mai végleges helyére került.

¹³¹⁰ A Margit-ligeti telepet Mogyorósi Erzsébet Józsa nővér első elképzelése szerint idősek otthonává lehetett volna alakítani, amire 2002-ben Széchenyi-terv pályázat segítségével akartak fedezetet találni. Az Orbán kormány (1998-2002) a csobánkai átépítésére nem biztosított forrást, helyette eredményes Széchenyi terv pályázat segítette a Krisztina körúti anyaház megújítását.

¹³¹¹ *Az Élet Háza*, in *Családunk*, Családpasztorációs folyóirat IX/4, (2007./4.), 21.

szinten, nagy, tágas ablakokkal gyönyörűen felújított szobákból áll. Az eredeti elképzelések szerint egyszerre 20, maximum 25 párt vagy kismamát tudott volna fogadni, akik az alapítványtól az otthont kapták volna átmenetileg, továbbá lelki, emberi segítséget. Az átadás napján a Szociális Missziótársulat főnöknője, Simon Anna Gabriella a következőket mondta: Az „Úr vitte végbe ezt a csodát – s ez a ház megint egy új lehetőség, csakúgy mint Prohászka püspök idején, hogy az élet forrása legyen.”¹³¹²

Böjte Csaba atya, ferences rendi szerzetes azt nyilatkozta: „olyan anyáknak nyújtanak menedéket, akik miután megszülték gyermeküket, nincs hol lakniuk.”¹³¹³ Egy másik alkalommal hozzáfűzte: „a ház záloga lehet annak a célnak, hogy a szülők ne az abortusz mellett döntsének, és a megszületett gyermekek jó eséllyel induljanak az életbe. Az ideális az lenne, hogyha az asszonyok az apukákkal együtt tudnának jönni, mert hiszen az a jó, hogyha a gyerekeknek van édesapja és édesanyja is. Több tízezer abortuszt végeznek Magyarországon, hogyha ebből 0,01 százalékot meg tudnak menteni, akkor nem éltek hiába.”¹³¹⁴ Az „Élet Házát” 2007 szeptemberében átadták, de a szentelésére csak 2008 júniusában került sor. A kihasználás nehezen indult 2008. januárjában összesen 6 fiatal édesanya élt gyermekével.¹³¹⁵ 2009 januárjától folyamatosan működik, bár nem az eredeti elképzelések szerint, több nehezen megoldható nehézség miatt. Ma a kiváló intézményvezető asszony¹³¹⁶ és férje saját két gyermeke mellett több gyermek nevelőszülői és a lelkigyakorlatos házrész működtetői.

IX. 6. A társulat jövőjére irányuló elképzelések

A Szociális Missziótársulat tagjainak idősödését látva, egyes tagok -, de főleg külső tanácsadók részéről felmerült a Szociális Testvérek Társaságával történő szoros együttműködés kiépítésének gondolata. Az Egyház is javasolja a csökkenő létszámú és hasonló feladatokat ellátó szerzetesi közösségek számára a kérdés átgondolását a megfelelő forma kidolgozására. Jelen esetben azonban mindkét közösség számára erősen behatároltak a lehetőségek ezen a téren.

A Szociális Missziótársulat, egyházmegyei jogú női szerzetes intézmény, a Szociális Testvérek Társasága pápai jogú női apostoli élet társaságaként van bejegyezve. Az előbbi az egyházmegyének, míg az utóbbi a szentszéknek van alárendelve.

¹³¹² *Napjaink csodája, Átadták az Élet Házát Csobánkán*, in *Új Ember*, LXIII/41(3087), (2007. okt. 14.), 9.

¹³¹³ *Lehetőség a magzatgyilkossággal szemben* in *HírTV online*, – Belföld 2007. 04. 21. 19 óra 53 perc.

¹³¹⁴ *Az Élet Háza in Családunk /Családpasztorációs folyóirat/ IX/4, (2007/4), 21.*

¹³¹⁵ Szűcs Balázs atyának 2008. január 10-én adott közlése.

¹³¹⁶ Trepák Cecilia és férje Bíró Csaba.

A Missziótársulat mindig intézményekben gondolkozott. A Társulatnak ma is épületei, ingatlanjai vannak, ahol idősek otthonát, óvodát, iskolát, és egyetemi kollégiumot tartanak fenn.

Szociális Testvérek Társaságának szabályzata kifejezetten tiltja saját intézmények fenntartását. A különbségekből adódóan az összeolvadás kizártnak tűnik. Együttműködés viszont megvalósult. A bevezető képzésekben segítenek a testvérek, ők viszont szívesen helyezik el a beteg, idős testvéreiket a Farkas Edit szeretetotthonban. A Szociális Missziótársulat megalakulása 100 éves évfordulójára történő csobánkai megemlékező ünnepséget a két közösség együtt készítette elő. A közös karizma tablókon történő bemutatását a testvérek is megtették, az Egyház szociális tanításáról pedig Sztrilich Ágnes testvér felemelő előadást tartott. A Missziós nővérek 2013-ban szeretettel köszöntötték a Szociális testvéreket, megalakulásuk 90. évfordulóján. Boldog Salkaházi Sára testvért egy kicsit magukénak is tekintik a nővérek, égi közbenjárását is kérik. A két közösség közös kezdetének történelmi kutatásában kölcsönösen támogatják egymást.

A Szociális Missziótársulat a reális jövőképét illetően a nővérek számára is adott az a lehetőség, amelyet Ferenc pápa ajánl: egyre radikálisabb visszatérés a gyökerekhez, a karizma életre váltásának alapítói meghatározásához. Prohászka Ottokár, a legfőbb pártfogó mondta: „»manus Dei nihil aliud,« »Isten keze semmi más«, az Úr teremtető, áldó és segítő és atyai keze s semmi egyéb – ez a Szociális Misszió megteremtésének és fennmaradásának s áldott munkásságának, nemkülönben boldogulásának titka. Ez a kéz segítette a mélyen tisztelt alapító - főnöknőt, hogy a Szociális Missziótársulatot megalapítsa, ez a kéz segítette, hogy szervezze és formálja, hogy nevelje s természetfölötti s szociális tartalommal megtöltse. Nélküle a Szociális Missziótársulat nincs; de hogy általa van, azt az Isten tette. ...Ez az isteni kéz fogja támogatni a Szociális Missziót...bízván abban, hogy Aki elkezdte benne a jó dolgot, elvégzi azt a Krisztus Jézus napjáig (Fil 1,6)»¹³¹⁷

Ezt a gondolatot egy első világháborúban kiadott szórólapon a lényegét tekintve így olvashatjuk ... mindenhová el akarunk menni, ahová csak tudunk, annyit akarunk dolgozni amennyit lehetséges, de valljuk hogy csak egy a szükséges a lélek üdvössége.

Farkas Edit azt is mondta, hogy az apostolok bár csak tizenketten voltak mégis megtérítették a világot. A nővérek többen vannak, mint tizenketten, tehát csak rajtuk múlik

¹³¹⁷ A 20 éves Szociális Missziótársulat 1908-1928, Szociális Missziótársulat irodalmi bizottság, Budapest, 1928, 10.

az evangélizációs lélekmentő munkájuk sikere. Számukra az alapítói tanítás ad reményt a jövőre „egy közületek felér ezerrel, mert az Úristen maga harcol értetek!”

Farkas Edit szerint minden missziós ház „tűzhelyes” ház, ahogy Prohászka püspök a kápolnával ellátott házakat méltatta. Az *ora et labora*” bencés vezérelv megvalósítására törekedve a nővérek hűségesen és buzgón imádkoznak minden nap a szentmisében és zsolozsmában, Eucharisziát őrző kápolnáikban, Szikszón a Jó Pásztorhoz, Keszthelyen pedig a Magyarok Nagyasszonyához. Mert „csak egy a szükséges!” A nővérek hiszik, hogy igaz, amit Ancilla nővérük mondott gyakran, mielőtt a Krisztina körúti anyaházból, a közelmúltban Istenhez költözött: „teszem a magamét, mert ez a minden – és lesznek majd csodák, mert él az Isten!”

A nővérek néha gyötrődnek a jövő miatt, teljesen az Isten kezébe helyezték magukat. Isten szeretetét és gondoskodását megtapasztalták a múltban, éppen ezért nagyon bíznak a jövőben. A tevékenységüket áthatja a hűség, amit egykor megfogadtak, azt hitelesen akarják megélni földi életük utolsó percéig. Önmagukat nap- mint nap felajánlják az Istennek. Biztosak abban, hogy Isten szeretete hívta őket egybe, mindenki a maga egyéniségével, képességeivel tudja építeni a közösséget.

A jelenlegi feladatok (öt intézmény működtetése, épületek fenntartása, anyagiak előteremtése, munkabérek biztosítása, találkozások, napi gondok) teljesen lefoglalják őket, de akármilyen sürgető és sok a munkájuk mindig időben és teljes szívvel vannak jelen az imádságokon. Tudják és érzik, hogy a kápolnai közös programok adnak erőt a gondok hordozására, építőleg hatnak önmagukra és környezetükre. Mindannyian átérzik, hogy az imádságuk növeli a hitet és a reményt. A nővérek Isten meghívása miatt léptek be egykor a Társulatba, és azt szeretnék megmutatni a világnak, hogy folyamatosan eltölti őket az öröm, minden küzdelem ellenére is boldogok. Az ide érkező látogatók is felfigyelnek erre, hiszen megérinti őket a ház nyugalma, a nővérek összeszedett élete és a Társulat szellemisége.

A Missziótársulatnak mindig is feladata volt a külső munkatársak bevonása alkalmazása. Egykor könyvkötészetet és nyomdát, varróüzemet, liturgikus üzletet tartottak fenn. Ma szintén munkahelyeket teremtenek. A Missziótársulat intézményeiben 100 világi munkatárs dolgozik elkötelezetten, akik végtelen szeretettel tevékenykednek, szeretik és hallatlan odadással végzik munkájukat, szolgálják a rájuk bízottakat. Többeknek közülük kínáltak világi helyeken kedvezőbb munkafeltételeket, jobb kereseti lehetőséget, mégsem tudnak/akarnak megválni jelenlegi munkájuktól. Megérintette őket a Társulat szociális és

missziós szellemisége, a nővérek játékos kisugárzása. Továbbra is a szent célok megvalósításáért akarnak dolgozni, életük részévé vált a Missziótársulat. Az intézményeken keresztül is remény tölti el a Társulat tagjait, az Úristen ilyen módon is segíti a lelkiesség megtartását, vannak, akik fontosnak tartják és folytatják a missziós feladatokat.

A Missziótársulat igyekszik alkalmazkodni a mai világ kihívásaihoz. A nővérek jelen akarnak lenni a fiatalok között, ezért bemutatkozásokat tartanak (Kattárs), megtalálhatók a nagymarosi találkozókon, rózsafűzér zárandoklaton, ifjúsági programokon, lelkinapokat tartanak. Megvan bennük a rugalmasság, hogy szükség esetén változtassanak a szabályzatukon, vonzóvá akarják tenni életüket mások számára.

IX. 7. A Missziótársulat és mai világ kapcsolata

Jézus tanításából adódóan az Egyháznak mindig kötelessége volt és lesz is a szegények szolgálata, a krízishelyzetbe kerültek támogatása, a társadalmi egyenlőség előmozdítása. A Missziótársulatnak felülmúlhatatlan érdeme van abban, hogy rádöbbsent, nem egyéni akciókat kell végrehajtani, hanem hosszú távon és társadalmi szinten¹³¹⁸ kell a segítségnyújtást megvalósítani. A Missziótársulat kezdetétől fogva és ma is a szegényekhez, szerencsétlenekhez és erkölcsi nyomorban lévőkhöz fordul. A felebarát szolgálata minden nemzedéknek szóló, örök érvényű parancs, amit minden korban, így ma is meg kell valósítani. A Missziótársulat a szegények, idősök, erkölcsi nyomorban lévőek szolgálatát intézményekkel¹³¹⁹ látja el.

A Szociális Missziótársulat példát mutat a mások iránti szolgálatra. Eddig is volt és ma is van bátorsága felkarolni a társadalom periferiájára szorult csoportokat: munkásokat, egyszerű embereket és ami a nő a család és a gyermekvédelem intézményes szolgálatában megvalósítható. Támaszt nyújt azoknak, akiknek kicsi az önbecslésük, akiket sokan lenéznek. A Szociális Missziótársulat odafordul a képzetlenekhez, ami legtöbbször szegénységgel is párosul. Ezt a karizmáját a jövőben sem fogja elveszíteni.

¹³¹⁸ Külön ki kell emelni, hogy *társadalmi szinten*. A szegények szolgálata mindig is jellemezte az Egyházat. A Szociális Missziótársulat különlegessége abban rejlik, hogy nem elszigetelten, hanem széles körben, társadalmi szinten karolta fel a testi vagy lelki nyomorban lévőket, mindig tudott megújulni és a kor igényeihez alkalmazkodni.

¹³¹⁹ A Szociális Missziótársulathoz hozzátartoznak az intézmények. Intézmények nélkül a feladat meghatározhatatlan. Az intézmények maximális ellátása, anyagiakkal, és erkölcsi színvonalal történő

A mai liberális áramlatok az élet kezdetén és végén élőket fölöslegesnek tekintik. Gazdasági szempontból is hátrányosnak tartják, mert ők még vagy már termelnek anyagi javakat. Elfogadhatónak vélik a hátrányos, vagy rosszul fejlődő magzatok elpusztítását valamint az idősök halálba segítését.

A Szociális Missziótársulat felkarolja az élet periferiáján lévőket. A Csobánkai „Élet-háza” ingatlanegyüttest, az eredeti elképzelés alapján, azért adta a dévai Szent Ferenc Alapítvány tartós használatára, mert ezzel is ki akarja fejezni, hogy segíti a szülés előtt vagy szülés után lévő asszonyokat, esélyt adnak minden megfogant életnek. Az időseket szeretetházaiba fogadja be, ahol külön apartmant biztosít az öregeknek, földi életük hátralévő idejében ellátásukról, ápolásukról és a halálba való felkészülésükről gondoskodik.

A mai szellemiség számára a kisgyermek sem kíváncsi, mert állandó törődést igényelnek, ráadásul pénzbeli hasznot sem hajtanak. A kicsinyek semmit sem hoznak, hanem mindent: időt, energiát, odafigyelést, támogatást csak visznek.

A Szociális Missziótársulat az apró gyerekekben a jövő nemzedékét látja, éppen ezért nevelésükbe ovóda fenntartásával kapcsolódik be, örömtelivé teszi a mindennapjaikat, segít az apróságoknak, hogy szép élményekkel gazdagodjanak, másik emberre figyelő felnőtté válhassanak.

A szabadelvű ideológiák az önzésre tanítanak. Úgy vélik az érvényesülés csak a másik elnyomásával lehetséges. Kibontakozási lehetősége annak van, aki gátlástalanul tud, – akár a másik kárára is – cselekedni. A szabadelvű ideológia a test bálványozását is sugallja. Arra tanít, hogy vég nélkül keressük a gyönyört, hajszoljuk az élvezeteket.

A Szociális Missziótársulat számára meghatározóak a keresztény alapelvek. Világi szemlélet helyett, jézusi módon gondolkodik. Jelmondata: Egy a szükség: a lelkek üdvössége. Arra nevel: öröme annak lesz, aki a másikért él és felebarátjainak szolgál. Tudomásul kell venni, a test épsége fontos, de a lélek ártatlansága még lényegesebb. A boldogságot az nyeri el, aki fegyelmezetten él, aki a földi cselekedeteit az örök élet elnyerésének reményében végzi.

megtöltése egyre nagyobb teher, de ugyanakkor pontos munkavégzés behatárolásához szükség van a keretekre. A társadalmi szintű segítségnyújtás is feltételezi az intézményes hátteret.

Az egyszerű emberek felkarolása folyamatos kutatómunkát igényel. Az ilyen családokból származó gyerekek, a személyes anyagi valamint tanulmányi segítség és biztatás hatására magasabb szintű iskolai végzettséget szereznek, értelmiségiekké is válhatnak. Az ő utódaik szintén nagy műveltségre tehetnek szert, így ők kikerülnek a műveletlenség és a nincstelenség köréből. Ha egy intézmény továbbra is szegényekkel akar foglalkozni, akkor folyamatosan újabb és újabb egyszerű családokat kell megtalálnia és segítenie.

A Szociális Missziótársulat napjainkban is szakiskolát tart fenn sajátos nevelési igényű, tanulmányaikban elmaradott középiskolás korú fiataloknak Keszthelyen. Ebbe az oktatási intézménybe járó gyermekek (középiskolás korú) által minden évben újabb és újabb kis műveltségű, egyszerű szülőkkel találkozunk. A diákokat a szorgalmas tanulásra, erkököcsös és fegyelmezett életre, valamint közösségi szellemre készíti fel; a szülőket –a tanulókon keresztül– a családi élet és otthoni környezet megbecsülésére és a mindennapi munkavégzésre buzdítja.

Hazánkban a katolikus iskolák és gimnáziumok nem hozták meg eddig azt az eredményt, hogy vallásukat megingathatatlan módon megtartó fiatalokat neveljenek. Az érettségi után az ifjak gyakran felhagynak a napi vallásgyakorlattel, egyetemista társaikkal gyakran méltatlan tevékenységekbe keverednek. Legtöbb esetben csak a saját család alapítása és a gyermekeik nevelése fordítja őket ismét vissza az Egyház felé.

A Szociális Missziótársulat, nem alapított gimnáziumokat, hanem a mai kor igényeihez igazodva, kollégiumot hozott létre közép- és felsőoktatásban tanuló lányok számára, ahol kis közösségben, személyes vezetéssel, igényes kollégiumi programokkal, fegyelmezett életvitellel tudják segíteni a diákok elköteleződését az Egyház iránt.

A technikai újdonságok megjelenése az ember mindennapi életét átalakítja. A mobiltelefon, számítógép a személyes találkozások számát csökkentik, virtuális világba helyeznek bennünket, az egymással eltöltött délutáni vagy esti beszélgetések lassan teljesen megszűnnek.

A Szociális Missziótársulat elfogadja az elektronikai berendezések által nyújtott funkciókat. Tudatában van annak, hogy ezek csak eszközök, amelyek nem helyettesítik a közvetlen megbeszéléseket, hanem elősegíthetik a személyes találkozás időpontjának optimális megválasztását. A mindennapi munka elvégzése mellett törekszik arra, hogy

életüknek kiemelt része legyen az egymással töltött idő, fontosnak tartják a személyes beszélgetéseket, intézményeik látogatását, rászorulókkal közvetlen érintkezés gyakorlatát.

Farkas Edit szociális szempontból fényévekkel megelőzte a korát. Intézményeket alapított, hogy társadalmi szinten tudjon segítséget nyújtani. Jelszava az „egy a szükséges” mellett az „Egység”, „hűség”, „fegyelem” időtállóknak bizonyulnak.

Az egységre ma különösképpen kell törekedni, amikor családok esnek szét, nemzedékek között gyakran áthidalhatatlannak tűnik a szakadék, gyerekek, sőt alkalmanként még a házaspárok is külön szobát igényelnek maguknak. A fiatalok nem bírnak, nem akarnak egy lakásban élni a szüleikkel. Társadalmunkat jellemzi, hogy fizikailag közel vagyunk egymáshoz, csupán vékony falak határolják el az embereket, de lelkileg eltávolodtunk a másiktól.

A hűség a mai világ szerint elavult. A házaspárok – ha egyáltalán hivatalosan is összekötik az életüket – nem tartják fontosnak a sűrű való kitartást. Korunk jellemző vonása, hogy félünk az elköteleződéstől, kapcsolataink távlat nélküli, rövid ideig tartó érintkezésekké csökkennek. Korunk paradoxonja, hogy képesek vagyunk a mobilszolgáltatókkal kettő, a hitelt nyújtó bankokkal meg akár húsz éves hűségnyilatkozatot is aláírni, de a másik emberrel félünk a hosszú távú együttműködéstől.

A fegyelem szintén elveszett az életünkben. Fegyelmezetlen, szétszórt gyerekekkel, ifjakkal vannak tele az iskoláink, munkahelyeink, akik nem képesek parancsolni pillanatnyi vágyaiknak. Ma az ember mindent azonnal szeretne, várni nem tud. Amit meglát, vagy érzékszerveivel felfog, azt azonnal birtokolni is akarja.

Végezetül, a *Gaudium et spes* kezdetű Egyház és a mai világ viszonyáról szóló lelkipásztori konstitúció írja: „Az emberi tevékenység kiindulópontja és célja is, az ember. Ő ugyanis, amikor dolgozik nemcsak a tárgyakat, és társadalmat alakítja át, hanem saját magát is tökéletesíti; sok mindent megtanul, fejlesztíti képességeit, kilép önmagából, sőt önmaga fölé emelkedik. Ez a gyarapodása, ha jól megfontoljuk, sokkal nagyobb érték, mint a maga körül felhalmozódó vagyon. Az ember az által értékes, ami ő maga, nem pedig az által, amije van.”¹³²⁰

¹³²⁰ GS 35

BEFEJEZÉS

A múlt század elején kevesen foglalkoztak a bajba került emberekkel, nehéz sorsot hordozó életekkel. A szociális problémák széleskörű megoldásához kívánt a Missziótársulat hozzájárulni. Eszmei jelentősége most is épp olyan nagyszerű, mint százöt évvel ezelőtt, amikor a szerzetesrend még csak csírájában érlelődött, hiszen pontosan arra törekszik, amit a Magyar Katolikus Püspöki Kar 1996-os körlevelében így fogalmazott meg: Igazságosabb és testvériesebb világot! Ez az egyházi iránymutatás kifejti, hogy a rendszerváltás óta hazánkban végbemenő mélyreható társadalmi, politikai és gazdasági átalakulást súlyos szociális nehézségek (elszegényedés, létbizonytalanság, munkanélküliség, hajléktalanság) kísérik, emberek ezreinek okozva szenvedést.¹³²¹

A 1900-as évek elején Magyarországon a Szociális Missziótársulatnak rendkívül fontos hatása volt mind a szociális téren való segítségnyújtásban, a nők szociális munkába állításában, mind pedig a keresztény közgondolkodás kialakításában. A Missziótársulat nővérei voltak az első konszekrált életformában élő, képzett szociális munkások. Az ő szerepük ma is maradandó példa, jel és figyelmeztetés minden idők számára. Az *Új Ember* katolikus folyóirat 1989-ben megjelent cikke szépen mutatja be a Társulat létrejöttét és célját: „A Szociális Missziótársulatot Farkas Edit (1877-1942) alapította, aki egy életet áldozott arra, hogy az emberek lelkiismeretét a szeretet nagy parancsára figyelmeztesse. Szellemének örökösére, a Szociális Missziótársulatra hagyományozta azt a hivatást, hogy a szociális bajoknak a krisztusi szellemben való orvoslását hirdesse és megvalósítsa.”¹³²²

A Szociális Missziótársulat tevékenységéről talán legszebben az *Alkotmány* című folyóirat emlékezett meg: „Erről az apostoli szerénységgel működő nagy jótéteményről kevesen tudják, hogy milyen odaadással dolgozik a nyomor enyhítésén, a bűn leküzdésén, a szeretet terjesztésén, a kultúra haladásán. A jótéteménynek egy fenséges gyára ez, ahol névtelenül munkások dolgoznak láthatatlanul, de annál eredményesebben.”¹³²³

Most, az új évezred elején is nagyon sok a rászoruló. Jézus is mondta: „szegények mindig lesznek köztetek.” (Mt 26, 11; Mk 14, 7) Annak ellenére magas a számuk, hogy napjainkban vezető politikusok inkább felfigyelnek a szociális ellátás szükségességére, mint a század elején és egyre több helyen indítanak „szociális munkás” képzést a felsőoktatásban, azok számára, akik munkakörileg a társadalom periferiájára szorult

¹³²¹ MKPK, *Igazságosabb és Testvériesebb világot!*, Budapest, 1996, 13.

¹³²² *Szerzetesrendjeink (Szociális Missziótársulat)*, in *Új Ember*, XLVI/(2259)44, (1989. október 29.), 7.

¹³²³ *Látogatás a Szociális Missziótársulatnál*, in *Alkotmány*, XXI/54, (1916. február 23. Szerda), 7.

emberekkel foglalkoznak. Ez azonban nem fogja megoldani a szociális gondokat. Egyrészt, nehézség mindig több lesz, mint amennyit orvosolni lehet, másrészt, a szociális munkát igazán hatékonyan csak a legnagyobb önzetlenséggel, krisztusi szellemben, szeretetből egy életet rááldozva lehet végezni. Így a Szociális Missziótársulat időszerűsége mára sem csökkent és nem is fog csökkenni, mert „szegények mindig lesznek köztetek...”¹³²⁴.

Az Egyház Alapítója példáját követve különös szeretettel akar gondoskodni a szegényekről és a hátrányos helyzetbe kerültekről.¹³²⁵ Ezt hangsúlyozza – száz évvel a Rerum Novarum megjelenése után – Boldog II. János Pál pápa is: „Az Egyház tudatában van annak, hogy társadalmi üzenete inkább a tettek tanúsága által válik hitelessé, mintsem szerkezete és saját belső logikája miatt. Ez a meggyőződés vezeti akkor, amikor a szegények mellé áll.”¹³²⁶

Végül is legfontosabbként említve minden szerzetes meghatározó feladata, Assisi Szent Klára örök időkre érvényes válasza Szent Ferencnek, aki azt kérdezte tőle: „Miért jöttél?” „Istenért!”- hangzott a felelet. A Missziótársulat nővérei is Istenért vállalták a szerzetesi életformát, hármass fogadalmukat és a testvéri közös életet. És Isten egyedül elég! Isten maga a szeretet. Szeretni lehet utolsó leheletig. A Missziós nővér utolsó mosolyát is megoszthatja, ettől szociális és ettől missziós.

¹³²⁴ Mt 26, 11

¹³²⁵ MKPK *Igazságosabb és testvériesebb világot*, 23.

¹³²⁶ CA 57.

KIEGÉSZÍTÉS, AZ UTÓBBI ÉVTIZED EGYHÁZI KÖRLEVELEI SZOCIÁLIS SZEMPONTBÓL

Az Egyház lényege mindig is hármas feladatban mutatkozott meg: igehirdetés (a kerügma), a szentségek ünneplése (liturgia), a szeretet szolgálata (diakonia). E három feladat kölcsönösen feltételezik egymást és szét nem választhatóak. A szeretetszolgálat tehát nem egy olyan tevékenység, amit függetlenül más feladatoktól „külső” személyekre lehetne bízni, hiszen az Egyház lényegi feladatához tartozik.¹³²⁷ A szeretetszolgálat ellátása már kezdettől fogva komoly szerepet kapott az Egyház életében. Az Apostolok Cselekedetei beszámol arról, hogy „akik hívők lettek, egy közösséget alkottak, és mindenük közös volt. Birtokaikat és javaikat eladták, és árát szétosztották azok között, akik szükségét szenvedtek.” (ApCsel 2, 44-45) Ez a teljes vagyonszétosztás egyes esetekben már akkor is csorbát szenvedett (Ananiás és Szafira esete, ApCsel 5 fejezet), de az Egyház növekedésével végképp nem volt fenntartható. A későbbiek során az apostolok hét diakónust választottak ki, akik „lélekkel és bölcsességgel eltelt férfiak voltak” (ApCsel 6, 1-6) és rájuk bízta az „asztal körüli szolgálatot”, ők pedig az igehirdetés és imádság feladatánál maradnak. A hét személy kiválasztásával kezdődött a szervezett felebaráti szeretetszolgálat, a diakónia.

A szeretetszolgálatot a későbbi századokban is fontosnak tekintették. Jusztinusz vértanú elmondja az Eukarisztikus ünnepléshez kapcsolódóan a tehetősebbek lehetőségeik mértéke szerint adjanak annyit, amennyit tudnak; s az összegyűlt javakkal a püspök támogassa az árvákat az özvegyeket és mindazokat, akik betegség vagy más ok miatt bajban vannak.¹³²⁸ Tertullianus elbeszéli mekkora csodálkozást váltott ki a keresztények gondoskodása a szükségét szenvedőkről.¹³²⁹ Lőrinc diakonus (+258) II. Sixtus pápa diakónusa és vagyonkezelője sajátos módon valósította meg a szegénygondozást. Miután a pápát letartóztatták, mielőtt kivégezték, időt adtak neki, hogy gyűjtse össze az Egyház kincseit és szolgáltassa ki a világi hatóságoknak. Lőrinc a meglévő javakat szétosztotta a szegények között és a sánták, bénák, özvegyek és szegények tömegével álltak a bírák elé,

¹³²⁷ XVI. BENEDEK PÁPA, *Isten a szeretet kezdetű encikliája*, SZIT, Budapest, 2006, 25-ös pont, 29.old.

¹³²⁸ Apologia 67: PG 6, 429. XVI. BENEDEK PÁPA, *Isten a szeretet kezdetű encikliája*, SZIT, Budapest, 2006, 22-es pont, 27.old.

¹³²⁹ Apologeticum 39,7: PL 1, 468. XVI. BENEDEK PÁPA, *Isten a szeretet kezdetű encikliája*, SZIT, Budapest, 2006, 22-es pont, 28. old.

mondván: ők az egyház kincsei.¹³³⁰ S bár az esemény történelmi valósága megkérdőjelezhető, Szent Lőrinc, mint a szeretet megvalósítója él az Egyházban. Hitehagyó Julián császár (+363) is megemlíthető. Gyermekkorában azt látta, hogy a kereszténynek mondott Konstantin császár (337-350) testőrei az ő a családtagjait megölik, ezzel számára a kereszténység hitelét veszítette. Az Egyház szeretetszolgálatára viszont mély nyomot hagyott benne. Amikor visszaállította a pogány római vallást, akkor fontos volt számára, hogy az Egyház szeretetszolgálatával egyenértékű tevékenységet is létrehozson, olyat, ami még túl is múlja azt. Megvalósítani nem tudta, de ezzel a tettevel Julián császár bizonyította, hogy a szeretet szolgálat, a kezdetleges karitás már akkor is az Egyház döntő ismertetőjegye volt.¹³³¹ A VI. századra Egyiptomban is már olyan teljes hatáskörrel rendelkező testület alakult ki, melyre az állam, még a gabona nyilvános szétosztását is rábízta.

Az utóbbi tíz évben a pápai Tanítóhivatalnak kifejezetten csak a szociális nehézségekkel foglalkozó útmutatása nem jelent meg, de minden tanításában érinti a szociális gondokat is, éppen ezért szükséges társadalmi szempontból XVI. Benedek pápának enciklikáit, apostoli buzdításait, leveleit megismerni.

Deus caritas est (Isten a szeretet) enciklika

A *Deus caritas est* című pápai megnyilatkozás két nagy részre tagolható. Az elsőben főként elméleti kiindulópontok fogalmazódnak meg, míg a másodikban gyakorlatban megvalósítható útmutatásokat akar adni a karitás sokrétű tevékenységéről.

A szeretet mindig aggódás a másikért. A szeretet nem önmagának, hanem a másik embernek a javát akarja. Aki szeretni akar, annak mindig vissza kell térnie a szeretet ősforrásához, hogy szívéből az Isten szeretete áradjon.¹³³² A szeretet megvalósításának legradikálisabb formája Jézus kereszthalálában történik, aki önmagát ajándékozta oda, hogy az embert fölemelje és megmentse. Az Isten és felebarát szeretete, fölbonthatatlanul összetartozik, sőt egyenes arányban állnak egymással. A felebaráti szeretet út az Istennel való találkozás felé.¹³³³ Fordítva is igaz, hiszen a *Porta fidei motu proprio*ban azt írja: ha felismerjük Krisztust, akkor az ő szeretete sürget, hogy segítsünk neki, amikor

¹³³⁰ SZENT AMBRUS, *De officiis ministrorum* II, 28, 140: PL 16, 141; XVI. BENEDEK PÁPA, *Isten a szeretet kezdetű enciklikája*, SZIT, Budapest, 2006, 22-es pont, 28. old.

¹³³¹ XVI. BENEDEK PÁPA, *Isten a szeretet kezdetű enciklikája*, SZIT, Budapest, 2006, 24-es pont, 29.

¹³³² XVI. BENEDEK PÁPA, *Deus caritas est, Isten a szeretet kezdetű enciklikája*, Pápai megnyilatkozások 42, SZIT, Budapest, 2006, 7. pont

felebarátunkban találkozunk vele.¹³³⁴ Ugyanezt a gondolatot hangsúlyozza az Eucharisztikus körlevélben a: Sacramentum Caritatis apostoli buzdításban: az Eucharisztia elválaszthatatlan kapcsolatban áll az Istenszeretettel és az emberszeretettel,¹³³⁵ a vasárnapi szentmisével kapcsolatban meg kijelenti, hogy az Eucharisztia, közösség Istennel és a testvérekkel.¹³³⁶

A szeretet abból fakad, hogy Isten mindent megelőzően már szeretett bennünket, emiatt tudunk szeretettel válaszolni. A szeretet nem pusztán érzés vagy érzelem, hanem öröm érzését kelti bennünk, ami akaratumkat és értelmünket tevékenységre készíti, hogy tovább sugározhassuk a szeretetet.

A második részben kijelentésre kerül: A felebaráti szeretet minden egyes hívő feladata, az Egyháznak meg különösképpen is gyakorolnia kell, ez viszont megköveteli, hogy a szeretetnek meglegyenek a szervezetei, hogy a közösségi szolgálatot rendezetten tudja végezni. Az államnak ehhez az igazságos rendet kell biztosítania. Az Egyház –bár nem képes az állam helyére állni– feladata a politikai gondolkodást és cselekvést befolyásolni, hogy növekedjék az igazságosság követelményei iránti látásmód. A szeretet megvalósítására, a karitás szerepére mindig szükség lesz. Nincs olyan igazságos államrend, amely fölöslegessé tehetné a szeretet szolgálatát.¹³³⁷ Sőt a Karitás szervezetek minden elismerést és támogatást megérdemelnek, mivel nagyon értékes szolgálatot tesznek a rászorulóknak.¹³³⁸

A tömeg tájékoztató eszközök által az utóbbi időben az emberek nyomorúságát közvetlenebbül tapasztaljuk, ugyanakkor megszámlálhatatlan módon tudunk a szükségét szenvedő testvéreinkhez segítséget eljuttatni.¹³³⁹ A mai társadalmaknak olyan szeretetre van szüksége, ami az embert leleményessé teszi, hogy felfedezze a nyomor okait, megtalálja az ellene vívott harc eszközeit, és le is győzze a nyomort.¹³⁴⁰

¹³³³ XVI. BENEDEK PÁPA, *Deus caritas est, Isten a szeretet* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 42, SZIT, Budapest, 2006, 16. pont

¹³³⁴ XVI. BENEDEK PÁPA, *Porta fidei, A hit kapuja*, motu proprio kiadott apostoli levele, SZIT, Budapest, 2012, 14. pont

¹³³⁵ XVI. BENEDEK PÁPA, *Sacramentum caritatis, A szeretet szentsége* kezdetű apostoli buzdítása, Pápai megnyilatkozások 43, SZIT, Budapest, 2007, 5. pont

¹³³⁶ XVI. BENEDEK PÁPA, *Sacramentum caritatis, A szeretet szentsége*, kezdetű apostoli buzdítása, Pápai megnyilatkozások 43, SZIT, Budapest, 2007, 76. pont

¹³³⁷ XVI. BENEDEK PÁPA, *Deus caritas est, Isten a szeretet* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 42, SZIT, Budapest, 2006, 28 B., pont

¹³³⁸ XVI. BENEDEK PÁPA, *Sacramentum caritatis, A szeretet szentsége*, kezdetű apostoli buzdítása, Pápai megnyilatkozások 43, SZIT, Budapest, 2007, 90. pont

¹³³⁹ XVI. BENEDEK PÁPA, *Deus caritas est, Isten a szeretet* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 42, SZIT, Budapest, 2006, 30 A-B., pont

¹³⁴⁰ XVI. BENEDEK PÁPA, *Caritas in veritate, Szeretet az igazságban* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 46, SZIT, Budapest, 2009, 30. pont

A szociális munkával foglalkozó szervezetek gyarapodása, amelyek az emberek nyomorúságával foglalkoznak azzal magyarázható, hogy a felebaráti szeretet parancsát a Teremtő beleírta az emberek szívébe. A szeretetszolgálat soha nem akarja az Egyház hitét rákényszeríteni a másokra, mert a szeretet a legjobb tanúság Krisztus mellett. Fontos, hogy a segítők megfelelő képzést kapjanak, megérezhessék rajtuk a jóságot, emberiességet, viselni tudják a folyamatos támogatás gondját, a szakmai illetékesség mellett.¹³⁴¹ Nagyon lényeges, hogy az aktív cselekvés, a másikhöz való odafordulás csak akkor lehet eredményes, ha a munkát teljesítőkben megnő az imádság jelentősége. Ez véd meg az elcsüggedéstől, és ez teszi a segítőt kellően alázatossá.¹³⁴²

Spe salvi (A reményről) enciklika

Az enciklikát XVI. Benedek a következőképpen kezdi: „*Spe salvi facti sumus* – reményre vagyunk megváltva, mondja Pál a rómaiaknak és nekünk (Róm 8, 24)”.¹³⁴³ A megváltás folytán olyan reménnyel lettünk megajándékozva, amelyre támaszkodva meg tudunk birkózni a gondjainkkal. Az igazi remény megismerni Istent, mert ez azt jelenti: bármi történik is velem, az igazi szeretet, az Isten vár.

A XIX. századi gondolkodó, Marx tévedésére is rámutat. Ő pontosan megmutatta, hogyan kell a forradalmat megvalósítani. Semmit sem mondott viszont arról, hogy utána hogyan kell továbbmenni. Feltételezte, hogy a termelőeszközök államosításával megjelenik az új Jeruzsálem, sőt magától minden a helyes útra tér. Ma már pontosan ismerjük, mivé fejlődött az elmélete: nem üdvösséget, hanem pusztító rombolást hozott a világnak. A tévedésének alapja a materializmus, mert az ember nem gazdasági tényezők produktuma.¹³⁴⁴

Az emberi dolgok helyes rendjéért folytatott küzdelem, minden nemzedék feladata. Bár vannak tudományos előrelépések, a tudomány nem váltja meg az embert, mert arra csak a szeretet képes. Az Istenszeretet és az emberek iránti felelősség összefügg, sőt egyenes arányban állnak egymással. Szent Ágoston a reményt, az új életet a következőképpen írja le: „tudatlanokat tanítani, öntelket helyretenni, vitatkozókat megbékíteni, szegényeken segíteni, elnyomottakat kiszabadítani, jókat dicsérni, rosszakat

¹³⁴¹ XVI. BENEDEK PÁPA, *Deus caritas est, Isten a szeretet* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 42, SZIT, Budapest, 2006, 31 A-C. pont

¹³⁴² XVI. BENEDEK PÁPA, *Deus caritas est, Isten a szeretet* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 42, SZIT, Budapest, 2006, 35. pont

¹³⁴³ XVI. BENEDEK PÁPA, *Spe Salvi, A keresztény reményről* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 45, SZIT, Budapest, 2007, 1. pont

¹³⁴⁴ XVI. BENEDEK PÁPA, *Spe Salvi, A keresztény reményről* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 45, SZIT, Budapest, 2007, 21. pont

elviselni, és mindenkit szeretni.”¹³⁴⁵ Ezt a listát folytatja a Szentatya a *Sacramentum caritatis* apostoli buzdításában, amikor állítja, hogy kiemelt figyelmet kell fordítani a betegekre, fogyatékosokra, a börtönben lévőkre. Ez utóbbiaknak különösen is szükségük van arra, hogy meglátogassák őket. Nem szabad megfélemlkezni az elvándorlókról sem, akik különböző okok miatt kénytelenek elhagyni saját földjüket. Ezekre a tevékenységekre az Eucharishtiában való részvétel képessé teszi a keresztény közösségeket.¹³⁴⁶

Az embernek minden jó cselekedete összefüggésben van a reménnyel, hiszen távlatilag az örök életben gondolkodunk. Bár az örök életet nem tudjuk megszolgálni, mert az ajándék, de az örök élet reménye elősegíti a szeretet gyakorlását. Akkor is van értelme a jó cselekedetnek, ha sikertelenek maradunk.

Az emberi élethez a szenvedés hozzátartozik, de ez nem jelenti azt, hogy ne kellene mindent megtenni a nehézségek csökkentése érdekében. Meg kell akadályozni az ártatlanok szenvedését, csökkenteni kell a fájdalmat. A fizikai szenvedés csökkentésében nagy eredményeket lehet már felmutatni, de emellett sokkal fontosabb a lelki ínség csökkentése is, amelyek az utóbbi évtizedekben jelentősen növekedtek.¹³⁴⁷ Ugyanerről beszél az első enciklikájában is, amikor azt mondja: Az Egyház eleven erő: az embereknek nemcsak anyagi segítséget, hanem lelki erősítést és gyógyítást is nyújt, melyre gyakran nagyobb szükség van, mint az anyagi támogatásra.¹³⁴⁸

A szenvedés nem semmisíthető meg, mert az ember életéhez hozzátartozik. Aki nem képes megtalálni a szenvedés értelmét, az nem tudja elfogadni mások szenvedését sem. Meg kell tanulni, hogy minden szenvedésben jelen van Valaki, aki együtt szenved a gondokat hordozó emberrel.¹³⁴⁹

A XIX-XX. században elhalványult az örök életre vonatkozó remény. A remény elvesztése lett az ateizmusnak is a gyökere, amely állítja, hogy az igazságtalanság és a szenvedés nem lehet a jóságos Isten műve.¹³⁵⁰

¹³⁴⁵ XVI. BENEDEK PÁPA, *Spe Salvi, A keresztény reményről* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 45, SZIT, Budapest, 2007, 29. pont

¹³⁴⁶ XVI. BENEDEK PÁPA, *Sacramentum caritatis, A szeretet szentsége* kezdetű apostoli buzdítása, Pápai megnyilatkozások 43, SZIT, Budapest, 2007, 58-60. pont

¹³⁴⁷ XVI. BENEDEK PÁPA, *Spe Salvi, A keresztény reményről* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 45, SZIT, Budapest, 2007, 36. pont

¹³⁴⁸ XVI. BENEDEK PÁPA, *Deus caritas est, Isten a szeretet* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 42, SZIT, Budapest, 2006, 28 B., pont

¹³⁴⁹ XVI. BENEDEK PÁPA, *Spe Salvi, A keresztény reményről* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 45, SZIT, Budapest, 2007, 38. pont

¹³⁵⁰ XVI. BENEDEK PÁPA, *Spe Salvi, A keresztény reményről* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 45, SZIT, Budapest, 2007, 42. pont

Az ember kapcsolatban van a másikkal, senki sem üdvözülni egyedül. Nem azt a kérdést kell feltennünk: Hogyan üdvözülhetek én magam, hanem mit tehetek, hogy mások is üdvözüljenek. Amikor a másik üdvösségét segítem, akkor tettem a legtöbbet a saját üdvösségemért is.¹³⁵¹ A hitben és reményben Mária mindig példaképp marad: Ő mindenkor a remény csillaga lesz, hiszen az Egyház már több, mint ezer éve, a VIII-IX századtól úgy említi őt, mint Ave maris stella: tenger csillaga. A hit elvezet a reményhez, a remény pedig a szeretet gyakorlását segíti elő.¹³⁵² Ahogy ezt az első enciklikájában is megfogalmazza: A remény a türelemben válik láthatóvá, mely nem hagyja a jót abba a sikertelenség esetén sem; a hit erősít, hogy Isten a legfőbb tökéletesség, a szeretetet pedig azért lehet gyakorolni, mert Isten képmására vagyunk teremtvé.¹³⁵³

Sacramentum caritatis (A szeretet szentsége) apostoli búzdítás

Az Eucharisziáról tárgyaló püspöki szinódus összefoglalásaként adta ki XVI. Benedek pápa 2007. február 22-én Szent Péter székfoglalásának ünnepén a Sacramentum caritatis kezdetű apostoli búzdítást, amely a szociális nehézségek megoldására is számos javaslatot tartalmaz.

Elöljáróban kijelenti: Minden tevékenység alapja az átváltoztatás csodája, az Eucharisztia létrejötte. Ezt a maghasadáshoz hasonlítja, amely a lét legmélyén megy végbe, amely mindenre kihat, és elindítja a teremtett létezők átalakulását, amelynek végső állomása az egész világ átalakulása lesz.¹³⁵⁴ Az Eucharisztia szeretete magával hozza a kiengesztelődést is, amely Isten és a másik ember felé is irányul. A bűn soha nem egyéni ügy, hanem megsebzí az egyházi közösséget, így a szentáldozás feltételezi a bocsánatkérést.¹³⁵⁵ Az Eucharisztia szoros kapcsolatban áll a különböző életállapottal. Az éretten megélt papi szerep az egyik legnagyobb áldás mind az Egyház, mind a társadalom számára. Ugyanakkor az Eucharisztia Isten szeretetének visszafordíthatatlanságát jelzi, így a házasság felbonthatatlanságát is érthetővé teszi. A mai

¹³⁵¹ XVI. BENEDEK PÁPA, *Spe Salvi, A keresztény reményről* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 45, SZIT, Budapest, 2007, 48. pont

¹³⁵² XVI. BENEDEK PÁPA, *Spe Salvi, A keresztény reményről* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 45, SZIT, Budapest, 2007, 49. pont

¹³⁵³ XVI. BENEDEK PÁPA, *Deus caritas est, Isten a szeretet* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 42, SZIT, Budapest, 2006, 39. pont

¹³⁵⁴ XVI. BENEDEK PÁPA, *Sacramentum caritatis, A szeretet szentsége* kezdetű apostoli búzdítása, Pápai megnyilatkozások 43, SZIT, Budapest, 2007, 11. pont

¹³⁵⁵ XVI. BENEDEK PÁPA, *Sacramentum caritatis, A szeretet szentsége* kezdetű apostoli búzdítása, Pápai megnyilatkozások 43, SZIT, Budapest, 2007, 20. pont

társadalmi élet valóságos csapása a szentségi házasságkötést követő válások és új házasságok.¹³⁵⁶

A legkonkrétabb megfogalmazások, amelyek a szeretetcselekedetre vonatkoznak, „Az Eucharisztia misztérium, amit élnünk kell” című harmadik fejezetben jutnak kifejeződésre. Az Eucharisztia átformálja az egész életünket. Fontos az Úr napjának megünneplése, és a polgári társadalomnak is el kell ismernie, hogy a vasárnap a pihenés és munkaszünet ideje, az ember ne váljék a munka rabszolgájává.¹³⁵⁷ Ezen a napon a szentmiséhez kapcsolódóan lehetne programokat szervezni: találkozót, hitoktatási alkalmakat. A vasárnapi szentmise közösségi találkozás is, aminek mindig van horizontális és vertikális dimenziója: közösség az Istennel és közösség a testvérekkel.¹³⁵⁸

Az együvé tartozás fontos szerepet tölt be, mert a szekularizáció, amelynek individualista, önző jellege van a sehova nem tartozó személyekben tudja kifejezni káros hatásait.¹³⁵⁹

Az Eucharisztikus áldozat elősegíti az életszentséget. A magunkhoz vett szentség kötelezi az embert, hogy a krisztusi tanítást az élet szokványos körülményei között élje meg, tanúvá váljon a munkahelyén és a társadalomban,¹³⁶⁰ sőt a *Deus caritas est* enciklikában kijelenti: Az állampolgárok hívatottak arra, hogy személyesen vegyenek részt a közéletben.¹³⁶¹

A szentségben a szeretetet ünnepeljük. A szeretetet nem tarthatjuk meg magunknak, mert természete szerint igényli, hogy mindenkivel közöljük. Az Eucharisztia az Egyház életének, küldetésének csúcspontja és forrása.¹³⁶²

Caritas in veritate (Szeretet az igazságban) enciklika

XVI. Benedek pápa kiemeli, hogy a szeretet megvalósításához elsősorban az igazságosság szükséges, amely megköveteli, hogy megadjuk a másoknak azt, ami az „övé”. Ám a szeretet túlhalad az igazságon. Aki szeretettel van mások iránt az mindenekelőtt

¹³⁵⁶ XVI. BENEDEK PÁPA, *Sacramentum caritatis*, A szeretet szentsége kezdetű apostoli búzdítása, Pápai megnyilatkozások 43, SZIT, Budapest, 2007, 29. pont

¹³⁵⁷ XVI. BENEDEK PÁPA, *Sacramentum caritatis*, A szeretet szentsége kezdetű apostoli búzdítása, Pápai megnyilatkozások 43, SZIT, Budapest, 2007, 74. pont

¹³⁵⁸ XVI. BENEDEK PÁPA, *Sacramentum caritatis*, A szeretet szentsége, kezdetű apostoli búzdítása, Pápai megnyilatkozások 43, SZIT, Budapest, 2007, 76. pont

¹³⁵⁹ XVI. BENEDEK PÁPA, *Sacramentum caritatis*, A szeretet szentsége, kezdetű apostoli búzdítása, Pápai megnyilatkozások 43, SZIT, Budapest, 2007, 76. pont

¹³⁶⁰ XVI. BENEDEK PÁPA, *Sacramentum caritatis*, A szeretet szentsége, kezdetű apostoli búzdítása, Pápai megnyilatkozások 43, SZIT, Budapest, 2007, 84. pont

¹³⁶¹ XVI. BENEDEK PÁPA, *Deus caritas est*, Isten a szeretet kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 42, SZIT, Budapest, 2006, 29. pont

igazságos, hiszen az igazságosság elválaszthatatlan a szeretettől.¹³⁶³ Az egyéni javak mellett figyelembe kell venni a közjót is. A bevezető után az enciklika a *Populorum progressio* kezdetű megnyilatkozásnak az üzeneteit emeli ki, a mai életkörülményekhez igazítva: „a népek fejlődésében mutatkozó igazságtalanságok problémái láttán haladéktalanul kell cselekednünk. A sürgető cselekvést diktálja a szeretet az igazságban is.”¹³⁶⁴ Hasonlóan fogalmaz a *Sacramentum caritatis* apostoli buzdításában, ahol írja: az Oltáriszentség a felebarát felé irányuló szeretetszolgálatot serkenti, mivel az Eucharishtiában megtapasztalhatóvá válik, hogy Isten együttérez az egész világgal.¹³⁶⁵

Az emberi fejlődés korunkban cím alatt megállapítja, hogy növekszik a világ gazdagsága, de növekednek az egyenlőtlenségek is. Az „egyenlőtlenség hangos botránya”¹³⁶⁶ folytatódik. A mérhetetlen különbségek tárgyalásánál megemlíti, hogy a fegyverkezésre költött összegeknek kevesebb, mint a fele elegendő volna arra, hogy véglegesen megszüntessük a szegények nyomorúságát. Az igazság arra készíti, hogy az emberhez méltatlan helyzeteket megszüntessük.¹³⁶⁷ Ebben és más téren is lényeges lenne, hogy egyre nagyobb szerepet kapjon az önkéntesség.¹³⁶⁸

A szegényebb népeknek jutott adományok is gyakran célt tévesztenek. Külön kiemeli, hogy a gazdasági technológiai szempontú fejlődés nem elégséges. Valódi és minden oldalú fejlődésre van szükség.¹³⁶⁹ Nyilvánvaló az is, hogy a gazdaságcentrikus fejlődés azzal a következménnyel jár, hogy bár a testnek nagyobb lesz a kényelme, a lélek sivárrá válik. A fizikai távolságok egymás között nagymértékben csökkennek, a lelkiek viszont növekednek. Gondolhatunk egy-egy zsúfolt lakóházra, ahol a lakók fizikailag egészen közel tartózkodnak egymáshoz, az emberi szívek mégis távol távol vannak egymástól.¹³⁷⁰

¹³⁶² XVI. BENEDEK PÁPA, *Sacramentum caritatis, A szeretet szentsége*, kezdetű apostoli buzdítása, Pápai megnyilatkozások 43, SZIT, Budapest, 2007, 84. pont

¹³⁶³ XVI. BENEDEK PÁPA, *Caritas in veritate, Szeretet az igazságban* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 46, SZIT, Budapest, 2009, 6. pont

¹³⁶⁴ XVI. BENEDEK PÁPA, *Caritas in veritate, Szeretet az igazságban* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 46, SZIT, Budapest, 2009, 20. pont

¹³⁶⁵ XVI. BENEDEK PÁPA, *Sacramentum caritatis, A szeretet szentsége*, kezdetű apostoli buzdítása, Pápai megnyilatkozások 43, SZIT, Budapest, 2007, 88. pont

¹³⁶⁶ VI. PÁL PÁPA, *Sollicitudo rei socialis*, Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 1988, 28. pont

¹³⁶⁷ XVI. BENEDEK PÁPA, *Sacramentum caritatis, A szeretet szentsége*, kezdetű apostoli buzdítása, Pápai megnyilatkozások 43, SZIT, Budapest, 2007, 90. pont

¹³⁶⁸ XVI. BENEDEK PÁPA, *Deus caritas est, Isten a szeretet* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 42, SZIT, Budapest, 2006, 30 A-B., pont

¹³⁶⁹ XVI. BENEDEK PÁPA, *Caritas in veritate, Szeretet az igazságban* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 46, SZIT, Budapest, 2009, 23.

¹³⁷⁰ A szerző megjegyzése

A munkahelyek bizonytalansága, a munka mobilitása lélektani bizonytalanságot is eredményez. Éppen ezért kimondja, hogy a legfontosabb „érték az ember, ő a gazdasági és társadalmi élet forrása, középpontja és végcélja.”¹³⁷¹ Az emberi értékek mindig gazdasági értékek is, és a gazdaság működési hibáinak mindig megvan az ára az emberi oldalon is. Foglalkozik az élet tiszteletének problémájával is. A valódi fejlődés központja az életre való nyitottság. Az élet elfogadása mozgósítja az erkölcsi energiákat, képessé tesz a kölcsönös segítségre. A gazdag népek, ha erősítik az életre való nyitottságukat, képesek lesznek jobban megérteni a szegény népek szükségleteit.¹³⁷² Később is visszatér ugyanez a gondolat: az élet elfogadása társadalmi és gazdasági kincs. Nemzetek köszönhetik népességük nagy számának, hogy kilábalnak a bajból, míg virágzó nemzetek a születések számának visszaesése miatt bizonytalanság időszakát élik.¹³⁷³

A harmadik fejezetben „testvériség, gazdasági fejlődés és civil társadalom” cím alatt megfogalmazza: minden gazdasági döntés erkölcsi jellegű következményekkel jár.¹³⁷⁴ Egy-egy vállalkozás nem tehet csak a tulajdonosok érdekeinek megfelelően, felelősséget kell viselni a vállalkozásban részt vállaló többi szereplőért is.

A negyedik rész a jogok és kötelességek összefüggését emeli ki. A jogok feltételezik a kötelességeket is. Fontos szempont ez a környezet megbecsülésénél is. A természet nem áll rendelkezésünkre, mint »egy halom véletlenül szétszórt törmelék«, hanem mint Isten adománya.¹³⁷⁵ Ugyanerről ír a Szeretet szentsége apostoli buzdításban is, amikor arról gondolkodik, hogy a földdel nem bánhatunk kényünk-kedvünk szerint, dolgoznunk kell a teremtés megmentésén.¹³⁷⁶ Éppen ezért figyelmet kell fordítani az energetikai problémákra, és az energiafogyasztás hatékonyságának növelésére is. Ahogy az ember a környezetével bánik, az befolyással van arra is, ahogyan önmagával bánik és viszont. Gyökeres szemléletváltásra van szükség, új életmódot kell folytatni, ami elsősorban az igaz, a szép, a jó keresésére és a közösség kialakítására vonatkozik.¹³⁷⁷

¹³⁷¹ XVI. BENEDEK PÁPA, *Caritas in veritate, Szeretet az igazságban* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 46. SZIT, Budapest, 2009, 25. pont

¹³⁷² XVI. BENEDEK PÁPA, *Caritas in veritate, Szeretet az igazságban* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 46. SZIT, Budapest, 2009, 28. pont

¹³⁷³ XVI. BENEDEK PÁPA, *Caritas in veritate, Szeretet az igazságban* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 46. SZIT, Budapest, 2009, 44. pont

¹³⁷⁴ XVI. BENEDEK PÁPA, *Caritas in veritate, Szeretet az igazságban* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 46. SZIT, Budapest, 2009, 37. pont

¹³⁷⁵ XVI. BENEDEK PÁPA, *Caritas in veritate, Szeretet az igazságban* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 46. SZIT, Budapest, 2009, 48. pont

¹³⁷⁶ XVI. BENEDEK PÁPA, *Sacramentum caritatis, A szeretet szentsége*, kezdetű apostoli buzdítása, Pápai megnyilatkozások 43. SZIT, Budapest, 2007, 92. pont

¹³⁷⁷ XVI. BENEDEK PÁPA, *Caritas in veritate, Szeretet az igazságban* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 46. SZIT, Budapest, 2009, 49. pont

Az ötödik fejezet az emberiség családjának együttműködése cím alatt hangsúlyozza, hogy a legnagyobb szegénység nem az anyagiakban való nincstelenség, hanem a magány és egyedüllét.¹³⁷⁸ Erre utal a *Spe salvi* enciklikában is, amikor azt mondja: fontos, hogy úgy tudjunk vigasztalni, amit a latin „con-solatio” szó is ki akar fejezni, együttlenni a másikkal, mert akkor a magány már meg is szűnik és közösség lesz helyette.¹³⁷⁹ A hívek kötelessége, hogy fáradozásaikkal világunkat az isteni tervnek megfelelően alakítsák, hogy úgy éljenek a Teremtő előtt, mint egy nagy család.

Lényeges, hogy a gazdasági segélyek is ennek megfelelően tegyék lehetővé a szegényebb országok termékeinek eljuttatását a világpiacra, valamint úgy kell segíteni őket, hogy jobban igazodhassanak a kereslethez.¹³⁸⁰ A föld elnyomás alatt élő vidékeiről származó termékek értékesítését úgy kell támogatni, hogy az ottani termelők tisztességes jövedelemhez jussanak, és jobb képzettséget, szakértelmet, technológiát szerezzenek. Az természetes, hogy a segélyjuttatásokat nem kísérhetik hátsó gondolatok. A támogatások lehetőséget adnak egy-egy nagyobb közösség formálásához, a szubszidiaritás elvének a megvalósításához, oly módon, ami a polgárok számára lehetővé tenné, hogy az államnak fizetendő adó egy része felett meghatározott célok érdekében rendelkezzenek. Ez ösztönözné az alulról kiinduló társadalmi szolidaritás formáit, miközben előnyössé válna a fejlődés érdekében vállalt szolidaritás területén is. A pénzügyekkel kapcsolatban a tisztességes szándék, az átláthatóság, és eredményekre törekvés jól összeférnek egymással.

A népek fejlődése és a technika című fejezet megállapítja, hogy a technika lehetővé teszi a kockázatok mérséklését, a fáradság megtakarítását, az életkörülmények javítását. A technika illeszkedik ahhoz a megbízatáshoz, hogy műveljük és oltalmazzuk a földet (Ter 2, 15). A technika fejlődése az emberi felelősséget nem csökkentik, hanem sokkal inkább növelik, hiszen a döntéseknek nagyobb eredménye vagy pusztító hatása lehet. A technika és az emberi felelősség sajátos területe a bioetika. A értelem és az ebből adódó technikai cselekvés valamint a hit elválaszthatatlanok egymástól. „A tisztán technikai cselekvés által megbéklyózott ész hit nélkül belevész saját mindenhatóságának illúziójába, a hit pedig az ész nélkül az ember életétől való elidegenedés veszélyének van kitéve.”¹³⁸¹ A fejlődésnek

¹³⁷⁸ XVI. BENEDEK PÁPA, *Caritas in veritate, Szeretet az igazságban* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 46, SZIT, Budapest, 2009, 53. pont

¹³⁷⁹ XVI. BENEDEK PÁPA, *Spe Salvi, A keresztény reményről* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 45, SZIT, Budapest, 2007, 38. pont

¹³⁸⁰ XVI. BENEDEK PÁPA, *Caritas in veritate, Szeretet az igazságban* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 46, SZIT, Budapest, 2009, 58. pont

¹³⁸¹ XVI. BENEDEK PÁPA, *Caritas in veritate, Szeretet az igazságban* kezdetű enciklikája, Pápai megnyilatkozások 46, SZIT, Budapest, 2009, 74. pont

az anyagi mellett a szellemi-lelki növekedést is magában kell foglalnia, mert „az ember test és lélek egysége”.¹³⁸²

¹³⁸² II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et spes* 14.

SUMMARY

The 19th century saw massive demographic changes in Europe. During a 100-year period, the population of the continent more than doubled. Population growth intensified urbanisation: during the same period of time the number of city-dwellers increased from 15% to 60%. Instead of agriculture, emphasis shifted to industry. Economic activity massively expanded and large factories were established, where a special kind of slavery was born. While factory-owners became rich, workers became poor. In addition to men, women and adolescents also worked 12-14 hours daily for a minimum wage. Pursuit of material wealth transformed families as well. Women were no longer able to stay at home, leaving children vulnerable. Young girls often found work as housemaids, leaving them at the mercy of their masters.

Moreover, one crisis followed another, the most serious ones taking place in 1847-48 and 1873-76. These made life for the thousands of destitute even more difficult. In these times of crisis, millions subsisted on meagre hand-outs or scavenged on discarded waste. Many left their home countries in search of a better life overseas.

The situation of workers was hopeless. Despite the day-long toil, they did not earn enough to make ends meet. They had no land to cultivate in the countryside, either. With liberalism gaining ground, it was more difficult to practice religion and for communities to meet, which alienated people from each other.

Several organisations were set up to protect workers' interests. The Working Men' International Association (First International) was founded in 1864, but due to constant internal feuds, it was finally dissolved in 1876. From 1889 until World War I it was the Second International that sought to coordinate socialists' efforts. However, it also failed because of constant disagreements over political issues, strike and the necessity of war.

The idea of socialism, a new and fairer social order based on state ownership of the means of production was a noble endeavour but was nonviable in practice. Wherever it was still forcibly introduced, it resulted in a system just as unfair as capitalism.

The biggest problem of the end of the 19th century was the large number of people living in extreme poverty, the massive increase of workers and their hopeless situation. Their abject working conditions were humiliating and they could not even dream of decent wages, better working conditions or the possibility of sick leave.

The Church responded sensitively to social injustice and these problems. One of the greatest achievements of Pope Leo XIII (1878-1903) was to publish the encyclical *Rerum*

Novarum in 1891. Here he stated that it is a mistake “to take up with the notion that class is naturally hostile to class”¹³⁸³ and it is the duty of “the wealthy owner and the employer: not to look upon their work people as their bondsmen”¹³⁸⁴. Furthermore, he says that ownership of wealth entails responsibilities.

The processes that took place in the 19th century, albeit somewhat belatedly, also reached Hungary. The number of city-dwellers rose sharply, misery intensified and large numbers of housemaids took up work in bourgeois homes. Simple workers were constantly ripped off and their children remained illiterate.

Edit Farkas, who lived at the turn of the century, realised that traditional charity organisations were not sufficient to remedy the problems. Instead, communities with their own professional trained staff were needed. Therefore, in 1908, she established a new, exclusively female Hungarian religious order, the Society of Social Mission.

The mission of the Society of Social Mission was to establish an organisation whose members considered social work to be the main objective of their life. After receiving appropriate training, they fully dedicate themselves to serving the poor, the downtrodden and the vulnerable. The Society was to consist of people who wanted to do the kind of work that other orders, due to their restrictions, could not. Moreover, it would comprise people who could coordinate the activities of those who were able to help only as part of their activities or only for a definite period of time. All in all, all their activities aimed at serving the Church through liturgical apostolate and taking over social responsibilities.

In addition to sisters who took an eternal vow, the Society of Social Mission also had external female members who, apart from their responsibilities in their respective families, provided assistance with particular duties. There were also patron members who supported the monastic communities with financial donations.

In two years’ time, the Society became a full-fledged organisation. Its scope of activities also expanded: they ran afternoon courses, so called patronages, for women workers and children. They organised associations for housemaids, shop assistants and students; provided corrective education for young girls who committed crimes; managed orphanages; had prison missions; opened missionary houses and soup-kitchens; provided shelter for the homeless; visited the sick and treated wounded soldiers. Outside Hungary, they had houses in what is now northern Croatia and Vojvodina (in Serbia), Transylvania,

¹³⁸³ RN 19
¹³⁸⁴ RN 20

Subcarpathia and in the territory of current Slovakia. They also performed social work among Hungarians in the United States.

After the country was dismembered in the wake of the Treaty of Trianon (4 June 1920), the Society also suffered serious losses in the territories beyond the borders. Between 1920 and 1922, the superior of the Society allowed sisters to engage in politics. One of them, Margit Slachta, was elected member of parliament. Indeed, the superior was proud of the courage and resourcefulness of the sisters to enable the Society to take part in forming a Christian government. She had, however, concerns whether it was right for sisters to become embroiled in everyday debates with each other and the outside world because of political disagreements or whether it would be better to look after the war-widows and war orphans who flooded the capital. Meanwhile, the adverse effects of political engagement also intensified, creating tensions among the sisters themselves. Therefore, at the time of the new general elections in 1922, the superior revoked the sisters from political life and introduced a very strict monastic regulation. Some of the nuns who were unable to comply and denied obedience left the Society in 1923 and joined another religious society.

Afterwards, the activities of the Society started to surge. It took up new responsibilities, set up a dressmaking plant, a printing press and a book bindery. The sisters settled in every large town, as well as in small villages and even on farms across the country. In its heyday, the Society comprised 250 dedicated sisters, as well as 10,000 external members and countless patrons and benefactors who carried out social work. Organisation tasks multiplied, women's associations and youth movements were launched. The Society always emphasised the role of secular Christians and involved an increasing number of people in social work.

It took 33 years (1908-1941) to draft the final regulation of the Social Mission. During this period the Mission was constantly exposed to spiritual influences, and the external changes and conflicting proposals coming from the Church made it difficult to adopt a final constitution.

The Society of Social Mission was founded on 19 November 1908, on the day of the celebration of St. Elizabeth of Hungary. Although it had no adopted constitution at the time, Edit Farkas had compiled a draft regulation before the Society was officially founded.

The first real draft regulation, called *Directorium Spirituale*, was written by Engelbert Mázy, a Benedictine monk of Pannonhalma. In 1911, on the basis of the *Directorium Spirituale*, the diocesan of the town of Kassa (Kosice), Ágoston Fischer Colbrie gave permission to the sisters to perform social work on a professional basis.

Edit Farkas wanted to forge closer ties with Benedictine monks but the chief abbot of Pannonhalma refused the Lady-Foundress's request.

After the rejection of the Benedictines and in order to alleviate tension amongst the sisters, in 1923 Edit Farkas introduced a new, stricter, Jesuit-style regulation called *Summarium*. Some of the sisters did not even want to try this new regulation and abandoned the society. The foundress expected the new regulation to be approved by the bishops, which did not happen.

Finally, in 1932, involving several religious orders in the work and with the help of cardinal Jusstinián Serédi, Edit Farkas drafted the constitution, which integrates the Benedictine influence, Jesuit spirituality and professional social work. This was first the provisionally, then, from 1941, the finally adopted regulation of the Society of Social Mission.

In 1950, religious orders were dissolved and the Society was unable to carry on with its work. Their houses were nationalised. Sisters found secular jobs in parish communities or with families but they never neglected their primary vocation even in these disgraceful times. They served those in need and worked for their own and for others' salvation.

After the fall of communism, the sisters reclaimed their houses, moved back in their headquarters and although fewer in number, they energetically joined forces to take up social work and manage their institutions.

Today, the Social Mission is a small community but pursues the same objectives and ideas as it did in its prime. The sisters serve each other, work towards maintaining the order and provide spiritual comfort. They devote certain hours every day to mass and common prayer and continue to believe in what Edit Farkas taught them: 'The only thing that matters is the salvation of souls'. As regards their vision for the future, members of the Social Mission believe in another idea of the founder: it does not matter whether we are a light that is small or big, visible or hidden, what matters is that we shine, because this is our mission.

Today the sisters, external and secular members run 5 institutions: Farkas Edit Szeretetotthon (Care Home) (Bp. Krisztina körút, headquarters); Názáret Leányai Kollégium (Student Residence ‘Daughters of Nazareth’) (Bp., Tusnádi utca); Bethánia Napközi-otthonos Óvoda (Kindergarten and Day nursery) (Szikszó); Bethánia Szeretetotthon (Care Home) (Szikszó); Farkas Edit Római Katolikus Szakképző Iskola és Kollégium (Farkas Edit Roman Catholic Vocational School and Student Residence) (Keszthely).

Farkas Edit Szeretetotthon (Care Home) is located in the headquarters of the Mission in Krisztina körút, Budapest. At the beginning it had a capacity for 40 elderly people. After the institute won a tender, it expanded the facility with 60 additional rooms. The sisters of the Social Mission live in the same building as the inmates, so they are able to talk to and provide spiritual care for the elderly, which has a positive influence on them.

Before the fall of communism (1989), Názáret Leányai Kollégium (Student Residence ‘Daughters of Nazareth’) was used as the headquarters of the Mission. When the original house was returned to the sisters, this building in Tusnádi street was converted into a student residence to provide accommodation for 20 girls studying in higher education institutions.

Bethánia Kindergarten and Day-Nursery and Bethánia Old-Age Nursing Home are located in the village of Szikszó, in the north-east of Hungary. The building was originally used as a borstal then an orphanage. During communist times it was used as a chicken hatchery. After the political changes, the building was renovated. The kindergarten was established in 1995 with a total of 95 children in four activity rooms. The old-age care home was set up in 1999 and provides care for 48 elderly persons.

Farkas Edit Roman Catholic Vocational School and Student Residence, situated in the town of Keszthely, was established in 1991. It offers courses in hospitality/catering and social care provision.

Ottokár Hadiárvaház (War Orphanage) is no longer maintained by the Mission but by the Saint Francis Foundation of Déva and its name is Élet Háza (House of Life). After WWII, 90 orphans were raised in this house, situated in the village of Csobánka. Between 1950 and 1995, the building complex housed the National Institute for Special Education. In 2007, the Mission relinquished the right to use the building and handed it over to saving children’s souls. Since it was restored, Élet Háza has been functioning as a social-care home for children and a retreat house.

As regards the future of the Society of Social Mission, it is certain that there is a need for the teaching and institutions of the Mission. Bishop Ottokár Prohászka, who was the main patron of the Mission, said that it was '*manus Dei nihil aliud*' (nothing other than God's hand) that created the Mission and has maintained it for 106 years and will hopefully do so in the future.

In conclusion, it is the duty of each and every monk to devote their entire life to God. When Saint Clare of Assisi went to see Saint Francis of Assisi, he asked her, 'What did you come for?'. Clare's eternally valid reply was 'For God.'. The sisters of the Mission also agreed to live a monastic life for God, to take a triple vow and lead a common life of fraternity. And God alone is enough. God is love. It is possible to love till our last breath. The sisters of the Society can share even their last smile, because this is what makes them a member of the Mission.

FÜGGELÉK

A Szociális Missziótársulat előzményeinek és tevékenységének rövid kronológikus összefoglalása címszavakban

1896

Pálffy Pálné megalakítja az Országos Katolikus Nővédő Egyesületet (100 oldal)

1902

Farkas Edit aktív bekapcsolódása a Nővédő Egyesületbe (110 oldal)

1905

Farkas Edit elköteleződése a szociális és nővédelmi munka terén (Pálffy Pálné és Farkas Edit között életjáradéki szerződés létrejötte) (79 oldal)

1907

Budapesten Farkas Edit megnyitja az első menhelyet a fiatalok bűnözőknek (VIII. ker Pál u. 4.) (129 oldal)

1908

Budapesten Elnök utcában nevelőotthon kialakítása (129 oldal)

November 19-én a Szociális Missziótársulat megalapítása (145 oldal)

1909

Budapesten Bíró utcai gyermekotthon megnyitása 26 gyerek gondozására (ez nem nevelőotthon, hanem gyermekotthon, tulajdonképpen árvaház) (187 oldal)

Szikszói alapítványi birtok használatba vétele (május). Az Elnök u-i nevelőotthon gyerekei is Szikszóra kerülnek. A Missziótársulat fenntartásába megy át a helyi iskola. Itt lesz a Társulat első noviciátusa. Pünkösdkor az első fogadalmak. (183 oldal)

Pál utcai otthon átköltözik a IX. ker Mihálkovits utca 16. szám alá (innen majd továbbköltözik az Erzsébet királyné út 15. sz. alá, ami Mária Mercedes Otthonként működik 1921-ig). (129-131 oldalak)

1910

Az Országos Szervezet kibontakozása; Nővédelmi Hivatal (Ferenciek terén) a patronázs szakosztály, a szegényügyi bizottság létrehozása (154 oldal)

Kültagság megalakulása

1911

Budapesten a Krisztina körút 125. ingatlan megvétele (anyaház). A noviciátus Szikszóról Budapestre költözik. (187 oldal)

Szociális Iskola első kurzusa (190 oldal)

1912

Értesítő nevű folyóirat megjelenése a Társulat hivatalos lapjaként (189 oldal)

Bíró utcai gyermekotthon átköltözése a Németvölgyi u. 49. szám alá (190 oldal)

1913

Szikszón új iskola építése (184 oldal)

Budapesten Krisztina körút 127. sz. alatti ház megvásárlása (187 oldal)

1914

I. világháború kitörése,

Székesfehérváron kórházmissziós munka három hadikórházban (194 oldal)

Sarkadon betegápolási munka gróf Almássy Dénesné birtokán lévő kisegítő kórházban (194 oldal)

Országos Missziós Ifjúság létrehozása, ifjúsági és gyerekcsoportok

1915

Hadiárva szakosztály megalakulása, az árvák összeírására és árvaház létesítésére (196 oldal)

Keresztény Nő nevű folyóirat lesz az *Értesítő*ből (189 oldal)

1916

Hadivarroda-üzemek megindítása, varró-munkahely lehetőségek felkínálása
elsősorban hadbavonultak családtagjai részére (192 oldal)

1917

Budapesten Krisztina körút 129. sz. ház megvétele (187 oldal)

Csobánkán az „Ottokár Hadiárvaház” működésének kezdete 40-80 árvalány nevelése.

A Németvölgyi úton lévő otthon beleolvad az Ottokár hadiárvaházba. (190 oldal)

1918

Erdélyi gyűjtés; Erdély kifosztott és nyomorba jutott községei részére. A szállított adományokat főként a brassói szervezet útján kapták meg a megszállás sújtotta települések lakói. Az erdélyből menekültek segítése, a gyerekeiknek meg átmeneti időre befogadó családokat keresése (200 oldal)

A nők nem csak mozgalmi, hanem politikai alapon történő szervezése

A *Keresztény Nő* havilap átalakulása; 1918 márciusától *Magyar Nő* címen kéthetenkénti jelenik meg. (189; 212 oldalak)

Október 10-én Prohászka 60. születésnapja alkalmából, a már egy éve működő Ottokár hadiárvaház hivatalos megnyitása (198 oldal)

1919

Kommun 100 napos rémuralma; a Misszótársulati nővéreknek a saját maguk által alapított termelőszövetkezetkezeti munkája (218, 222 oldalak)

Dunántúli akció megszervezése a románok által kifosztott Budapesti lakosok segítésére. Dunántól 77 községből 17 tehervagonnyi élelmiszer fővárosba szállítása és kiosztása. Az élelemadományok mellett több mint 17.500 korona segély összegyűjtése a főváros újjáépítésére és a szegények életkörülményeinek javítására. (200 oldal)

Keresztény Női Tábor megalakítása (231 oldal)

1920

Huszár akció, Huszár Károly miniszterelnök nyomorenyhítő segélyezése. A Társulat munkája a környezettanulmányok felmérésében és segélyek (élelmiszer, ruhanemű, bútor, berendezési tárgyak, gépek) szétosztásában. (201 oldal)

Gyulán megtelepedés, Szent József gyermekkonyha létrehozása, későbbi években fogházmissziós munkával és kórházi tevékenységgel bővítése (202 oldal)

Slachta Margit az I. kerület parlamenti képviselőjévé megválasztása (első női képviselő) (239 oldal)

Prohászka Ottokár Székesfehérvár parlamenti képviselője. (236 oldal)

Keresztény Nő címmel jelenik meg továbbiakban a *Magyar Nő* (189 oldal)

1921

Budapesten Mária Mercedes leányotthon átalakítása Katolikus Egyetemi Hallgatónők Otthonává. (131 oldal)

Budapesten Anyaházban missziósbolt megnyitása

1922

Amerikai misszió (Cleveland, Ohio tartomány) Schrembs püspök meghívására Boér Judit vezetésével. Ott katekizmus oktatás, magyarság megtartásásra nevelés, szentségekre felkészítés, ifjúsági foglalkozások vezetése, családok felkutatása és látogatása, népgondozás, programszervezés. (203 oldal)

Budapesten 300 fős hajléktalan menhely létrehozása egy gyárépületben (203 oldal)

Budapesten, Városmajorban Missziósház megnyitása; lánynevelés, népkonyha, játékdélután, otthon munkakörökkel (205 oldal)

Temesváron megtelepedés gróf Széchenyi Miklós püspök meghívására; gyermek- és anyavédelem, szegényügy, patronázs, beteglátogatás feladatok ellátásával. Nagyvárad és Aradon lévő házak ellátása

A Társulat Jézus Szívének való felajánlása (június 23-án, Jézus Szíve ünnepén) (171 oldal)

Politikai szerepléstől visszavonulás (241 oldal)

1923

Jezsuita szabályzat bevezetése kipróbálásra, (252, 278 oldalak)

41 nővér Misszótársulattól való kilépése/elküldése. A Missziótársulat életében beigazolódik a régi latin mondás „praecisum rursum virescit” szó szerint: rövidítve újra zöldell, azaz megnyesve kétszeresen nő a fa (256, 282 oldalak)

Szikszón a nevelőotthon átalakítása hadiárva házzá (207 oldal)

Pestvidéki fogházban (II. kerület Gyorskocsi utca 23.) öt nővérnek állandó lakás biztosítása (206 oldal)

1924

Városmajori iskolában fiúk számára „Tibor Napközi Otthont” megnyitása. (205 oldal)

Országos Szervezet tagjai számára Misszióshét szervezése (288 oldal)

1925

Balatonboglári missziósház megnyitása Dr. Szentiványi Róbert helyi plébános és Dr. Gaal Gaszton országgyűlési képviselő segítségével; játszóház, leánykör, asszonyszövetség, betegápolói tanfolyam, plébániai munka szerepek betöltésével Budapesten az anyaház teljes átépítése, (207 oldal)

Lillafüreden ifjúsági és gyereknyaraltatások indítása (289 oldal)

1926

Országszerte Farkas Edit rádiós üzeneteinek sugárzása minden hónap első szombatjain délután öt órakor (289 oldal)

Budapeseten Központi Székház felépülése, (Prohászka püspök áldja meg szeptember 16-án). (289 oldal)

1927

Prohászka püspök halála április 2-án (166 oldal)

Dunaföldváron missziósház megnyitása Dr Szakács Iván egykori ezredorvos birtokán; leányegyesület, menhely, települési és plébániai munka felvállalásával (1930-31-ben a ház menhelyként szolgált 20 lány részére, de anyagi okok miatt az itteni

nevelő munkát meg kellett szüntetni, és a lányokat Csobánkára illetve Szikszóra költöztették.) (207 oldal)

1928

Nagykanizsán missziós ház létrehozása Dr. Sabján Gyula helyi polgármester közbenjárásával; napközi otthon, népkonyha szegénygondozás, állasközvetítés, kórház- és fogházmisszió, patronázs szakosztályok működtetésével (208 oldal)

Hejcéen a kassai püspök nyári rezidencia használatának elfogadása „Emmaus Missziósház” néven működtetése. Lelkipásztori feladatok ellátása, liturgiák előkészítése, betegápolás, családgondozás, leányegylet vezetési feladataival. (Egy kis időre ideiglenesen a noviciátus is ide költözik). (208 oldal)

1929

Pécsett missziósház megnyitása Dr. Kelemen Andor plébános meghívására; napközi otthon, egyházközségi irodavezetés, ápolói iskola szerepek ellátásával (209 oldal)

Győrben az Apáca u. 27. alatti épület az Állami Selyemfonógyár Bezerédi Pál Munkásnőotthon átvétele. Ott 200 személyes otthon vezetése, leánynevelési munka végzése. Későbbi években a város 350 munkaképtelen öregjének gondozása. (209 oldal)

Debrecenben „Zita” fiú árvaház működtetése dr. Lindenberger János püspöki helynök kérésére; plébániai és népjóléti munka végzése. (210 oldal)

1932

Társulat szabályzatának egyházi elismerése (285 oldal)

Békéscsabán a missziósház építésének befejezése (megnyitása 1938) (210 oldal)

Tiszaszalkán tanyamisszió: napközi otthon, egyházközségi munka, tanyamissziós munkák végzése. (291 oldal)

1933

Missziótársulat fennállásának 25. évfordulója.

Szentlélek kápolna építése a Társulat székházának kertjében, (Serédi Juszninián hercegprímás október 7-én áldotta meg.) (290 oldal)

1936

Karádon a helyi plébános meghívására helyi iskolában és óvodában tanítás, könyvtárvezetési feladatok ellátása, fiú és lánycsoportok vezetése, ingyenkonyha fenntartása. (210 oldal)

Komáromban a Gyár u. 28. sz alatti ház megszerzése; 30 idős személy gondozása, alkalmankénti gyermekétkeztetés, egyházközségi munka végzése (210 oldal)

1937

Óbudai téglagyárban gyármissziós munka, rendszeres népművelés. (210 oldal)

1938

Békéscsabán végleges megtelepedés (1932-ben elkészült épületbe); napközi és leányotthon fenntartása, plébánia munka végzése, ápolói iskolai képzés tartása (210 oldal)

1939

Ungváron nővérek megtelepedése, magyar nyelv- gyors és gépírás oktatása, plébániai munka végzése, könyv- és kegytárgybolt megnyitása (210 oldal)

1940

Szabadkán missziósházban idősek otthonának fenntartása, népkonyha üzemeltetése. (211 oldal)

1942

Budapesten Bajtársi szolgálat megszervezése (294 oldal)

1944

Zalaegerszegen idősek otthonának létrehozása, plébániai munka végzése

1945

Budapesten Szentlélek kápolna lebombázása (január 29.) (290, 295 oldalak)

Budapesten betegek-sérültek számára lábadozó otthon megnyitása

Budapesten ostrom idején légó-pince lehetőség biztosítása

Csepelen plébániai munka végzése (211 oldal)

1946

Budapesten a vakok intézetében szociális munka, beszélgetésekkel, felügyelet, nevelés segítése

Szegeden fogyatékos gyermekek otthonában szociális és adminisztrációs munka végzése

Boér Judit újabb amerikai akciója (296 oldal)

1947

Dunaföldváron árvaház létesítése

Nyíregyházán plébániai munka végzése

1948

Az Országos Szervezet tevékenységének megszűnése.

1950-90

Missziótársulati nővérek visszavonult élete (297, 299 oldalak)

1991

újjáéled a nővérek közös élete az Anyaházban

Keszthelyen, Farkas Edit Szakiskola és Kollégium létrehozása (307 oldal)

1995

Sziksón Bethánia napköziotthonos óvoda indítása (306 oldal)

1999

Sziksón, Bethánia szeretetotthon kialakítása (306 oldal)

2000

Budapesten egyetemi kollégium létrehozása (305 oldal)

Budapesten Farkas Edit szeretetotthon működésének kezdete (305 oldal)

2002

Budapesten Farkas Edit szeretetotthon bővítésének elindítása

2004

Budapesten Farkas Edit szeretetotthon bővítésének használatba-vétele (április 1.) (305 oldal)

2007

Csobánkán az egykori Ottokár Hadiárvaház átalakítása és Élet Háza-ként Dévai Ferences Alapítványnak használatba adása (308 oldal)

2011

Sziksón Bethánia napköziotthonos óvoda felújítása és kibővítése. (306 oldal)

Az országos szervezet térképe

Farkas Edit szüleinek házasságlevele

Farkas Edit keresztlevele

Farkas Edit származási táblázata

Farkas Edit alapítványi hölgy kinevezésének másolata

Az életjáradéki szerződés hiteles kiadványa

